પારસી પ્રકાશ,

અથવા

પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્તાન આવ્યા ત્યારથી તે ઈ૰ સ૦ ૧૮૬૦ સુધીમાં તેઓના સંબંધમાં બનેલા અગત્યના બનાવોની વર્ષોને અનુક્રમે નોંધ.

દફતર ૧ લું;—૧૧ ભાગોમાં.

રચનાર,
બહમનજી બેહરામજી પટેલ.

મુંબઈ,
દફતર આશકારા છાપખાના મધે,
રૂસ્તમજી નવરોજજી ખમાતાએ છાપ્યુંછે.
કોટ —આપરાજી પટેલ સ્ટ્રીટ, નાં ૮૦

છાપવુ શરૂ સને ૧૮૭૮ ઇસવી—૧૨૪૮ યજદજરદી;
ખતમ સને ૧૮૮૮ ઇસવી—૧૨૫૮ યજદજરદી.

TO

HIS EXCELLENCY

SIR RICHARD TEMPLE, BART., G.C.S.I.,

GOVERNOR OF BOMBAY

AND

CHANCELLOR, BOMBAY UNIVERSITY,

IN GRATEFUL RECOGNITION OF HIS GENUINE SYMPATHY FOR THE SOCIAL, INTELLECTUAL AND POLITICAL ADVANCEMENT OF THE PARSEES,

THIS RECORD OF THE GROWTH OF THE PARSEE COMMUNITY IN WESTERN INDIA

Is respectfully inscribed

BY HIS EXCELLENCY'S MOST OBEDIENT SERVANT,

BOMANJEE BYRAMJEE PATELL.

મોટા માનવંત

સર રીચર્ડ ટેમપલ, બારોનેટ. જી. સી. એસ. આઈ.

મુંબઈના ગવરનર અને યુનીવરસીટીના ચાનસેલર,

એઓએ

પારસીઓની સંસારી, વિદ્યા સંબંધી અને રાજદ્વારી
હાલતના સુધારા તથા ચઢતી કલા માટે

દેખાડેલી

ખાલેસ-દીલસોજીની ઉપકારી પણ નમ્ર ઈધાણી દાખલ
પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમાં પારસી ટોળાની વૃદ્ધિની

નોંધનું આ પુસ્તક,

એઓના આગ્નાકીત શેવક,

બહમનજી બેહરામજી પટેલે,

મોટાં માન સાથે અર્પણ કર્યું છે.

PREFACE.

This compilation records in a convenient form the principal events in the growth of the Pa Community, from the time of their immigration into India up to the present day It gives a chronological order, the bare details of the lives and doings of those who have in some spec manner contributed to the development of those national characteristics—devout loyalty, love truth and constitutional justice, liberality, and mercantile enterprise—which distinguish th community Their rapid development from a state of obscurity and poverty into opulence social and political importance is specially worthy of note It would be an instructive as we as an interesting task to trace the causes which have tended to give the Parsees a prestige unfeigned attachment to their Rulers, magnanimity and benevolence and an ardent desir for advancement.

The following pages afford ample materials for such a task They shew how a small band of Persian fugitives escaped religious persecution and oppression at the hands of their Mahomedan conquerors, and about the eighth century, landing at Sanjan in Western India, strove to maintain themselves as tillers of the soil They shew under what vicissitudes, whilst living in the very midst of Hindoo idolatry and polytheism, they preserved monotheism and clung to their ancient rites and ceremonies They illustrate a striking example how, by keeping up the habit of combination, and adopting the policy of compromise and mutual toleration, they steadily managed to ingratiate themselves into the favour and confidence of the Hindoo Rajahs, the Mogul Nawābs, the Maharatta Peshwas, and the British Government, and lived on terms of peace and unity with the numerous races among whom their lot was cast.

In Sanján, the foreigners lived for over five hundred years and devoted themselves to peaceful pursuits, till about 1475 A. C they were called upon to defend the land of their adoption, and 1400 of them fought by the side of the Rajah against the incursions of Mahomed Begada, Sultan of Ahmedabad They succeeded in repelling the first attack, but at last they were defeated and dispersed, and the remnant fled to the Bahrote Hills and thence joined their coreligionists at Nowsaree

From Sanján they dispersed themselves into small knots over the whole of Gujarat Between 942 and 997 we find them thriving traders at the port of Cambay, and about the beginning of the eleventh century of the Christian era they are said to have become powerful rivals of their Banian neighbours

We next trace them to Nowsaree, which has since 1,142 remained up to date the chief seat of the orthodox priesthood Nowsaree was then a feudal village under the sway of the Delhi Moguls. The Dasturs as well as the Desáis were constantly in communication with the Moguls, and, notwithstanding religious differences, the Desáis were entrusted with the collection of the village,

revenues, on behalf of the Delhi Government About 1,300 A. C we find the Parsees of Broach rising into importance as large landholders and cultivators, and the erection at this place of Towers of Silence testifies to the increase of their numbers But the mercantile spirit of the Parsees does not seem to have had such a rich field of operation as at Surat from the 15th to the 18th century Instead of restricting themselves to cultivation they now took to the useful arts, and followed the occupation of weavers, carpenters, bricklayers and ship-builders The Dutch, the Armenian, and the Portuguese merchants who traded with Surat always found trusty friends and co-operators among the Parsees The advent of British merchants under the United East India Company gave a strong impetus to Parsee enterprise, and we find that some of the leading Parsees of Surat not only advanced moneys for the purposes of trade, but one of them in 1660 proceeded on a mission to the Great Mogul at Delhi and succeeded in obtaining for the Company's President the privilege of establishing a Factory at Surat It was no doubt through the staunch assistance and the influence of the Parsees that the Company's servants eventually succeeded in overcoming the difficulties and obstructions which the Mahomedan Governors of Surat frequently raised In 1760 it was a Parsee who, in concert with a Mogul officer, procured a "firman" from the Court of Delhi, granting the custody of the castle and the charge of the admiralty at Surat to the President of the East India Company

The intimate contact thus brought about between the British and the Parsees had naturally the most desirable effects on the latter In 1724 the President of the East India Company had pecuniary differences with his Parsee Brokers at Surat and had got two of them imprisoned through the assistance of the Nawab of Surat Failing to find redress in Bombay, one of them made the bold attempt to cross the seas and, personally appealing to the Court of Directors in London, succeeded in getting the orders of the President reversed and had the appeal decided in his favour for over five lacs of Rupees It seems this was the first instance of a Parsee going to England to obtain his rights and to seek justice by constitutional means even at the hazard of a six months voyage to an unknown land Surat however had to yield its commercial importance to Bombay, and Parsee settlers were drawn to the latter as early as 1640 A. C While at Surat several Parsees were connected in trade with the Portuguese, and hence they easily succeeded in obtaining confidential employment under the Portuguese Government at Bombay When the island became a British possession in 1662 we again find the Parsees prominent amongst the commissariat contractors and the Farmers of Land Revenue on behalf of the Company's Government As ship-wrights some Parsees had achieved distinction at Surat, and the Company's Government had to avail itself of the assistance of a Parsee ship-builder in constructing the first Dockyard at Bombay in 1735

As the principal sea-port of Western India, Bombay has afforded peculiar advantages for the development of commerce, and during the last 125 years the Parsees have prominently taken the leading part To the shores of China they were the first to migrate in search of wealth in 1756, and for more than a hundred years Parsee firms have been carrying on a thriving trade in Canton, Makao, Hongkong, and Shanghai With Bengal, Pegu, Rangoon, Madras, and the Malabar Coast they also began to trade in rice, timber and groceries from an early date. Under the fostering care of the British they soon extended their trade with England in cotton, piece goods, and other staples From the year 1803 we find Parsee merchants liberally contributing to Subscription

Funds raised in England, as in the memorial Fund of William Pitt, the Testimonial to Dr. Jenner, the well-known discoverer and propagator of vaccination, the London Patriotic Fund of 1804, the Marquis of Cornwallis Memorial Fund of 1806, and the London Hospital Fund of 1808. Coming to our own times, it is needless to enter into a description of the way in which during the last fifty years, they have always stood forward in the cause of suffering humanity or to dilate on the aptitude which they have shewn for the mechanical arts and the Spinning and Weaving industries of Bombay.

This compilation lays no pretence to originality. It makes no claim to be a history or a discourse on the manners and customs of the Parsees. The main and simple object of the work is to place within the reach of the general reader in a concise form materials which have been rescued from old records scattered throughout Bombay and Guzerat. If my preliminary labours will facilitate the path of some capable investigator or historian, if the vast fund of information here collected and classified will furnish a guide to those desirous of knowing how their forefathers worked their way to success in life, I shall not have troubled in vain.

By the kind permission of Government I was allowed free access to Gazetteers, Newspaper files, and other Government publications in the Secretariat Record Room. But the Files even there begin with the year 1797. I had therefore to fall back for an account of the preceding period on the Persian *Revâyets*—being the correspondence carried on about the 15th and 16th centuries between the Parsee settlers in India and their co-religionists in Persia, as well as several old documents and memoranda in the possession of Parsee priests at Nowsaree, Unklesar, Broach, and Surat. In spite of the ready assistance which they afforded me and the copious use I have made of them, I am fully aware that the first portion of the narrative between the 8th and the 18th centuries is only approached at considerable intervals. This however could not be avoided. Every possible attempt was made, but neither the Moola Feroz, the Nowsaree Meherjee Rana or other Libraries or any Family Records in Bombay or in the Mofussil could bring within the compiler's reach any further materials to supply the missing links. Special pains have been bestowed on collecting in the footnotes the inscriptions and tablets on the Towers of Silence, Fire Temples, and Dharmsâlas, throughout India, and they have been reproduced in the annotations.

With the view of collecting in this work all available information on Parsee customs and usages I have freely drawn upon the knowledge of several elders of the community, both of Bombay and the Mofussil, and I take this occasion of acknowledging my warm thanks for the kindness and courtesy with which they have assisted my investigations. Amongst those I may be permitted specially to mention the names of Mr. Dadabhoy Pestonjee Wadia and his brother the late Mr. Muncherjee Pestonjee. They laid at my disposal a number of old papers and documents which they had inherited from their father Pestonjee Bomanjee Wadia, perhaps the most leading and influential member in his time of the Native community of Bombay.

To Dastoor Erachjee Sorabjee Meherjee Rana and his brother Ervad Jamaspjee Sorabjee Meherjee Rana, I feel particularly indebted for the eminent aid given in obtaining old documents, and to Mr. Ruttonjee Framjee Vacha for laying at my disposal accounts of several Parsee families which he had collected for the second part of his work—the "*Mumbai-no-Bâhâr*". The names of

Mr Pallonjee Bezonjee Kotwal of Surat, and Dastoor Dinsha Postonjee Kamdeenjee and Ervad Dadabhoy Furdoonjee of Broach also merit particular mention.

I cannot conclude this without acknowledging with gratitude the disinterested zeal and the lively interest with which the Hon'ble Sorabjee Shapoorjee Bengalee, the Hon'ble Dossabhoy Framjee C S I and Mr K. R Cama, made very valuable suggestions

The liberal manner in which 1,100 copies of this book have been subscribed in advance in Bombay and the Mofussil, the kind condescension with which H E. Sir Richard Temple has accepted the dedication of the work, and the patronage his Government has given by subscribing to 100 copies, induce the compiler to hope that this book will gradually work its way to favourable popular reception

B B P.

દીબાચો.

પુરાતન ખાખદો વાંચવાનો, જુની ચીજો જાણવાનો, અને અસલી વાતો સાંભળવાનો શોખ દરેક સમજુ માણસમાં ખુદરતી રીતે હોયછે આપણી આગમજ શું શું બનાવો બન્યાછે, કોણ કોણ માણસો થઈ ગયાંછે, અને તેઓએ કેવા કેવાં કામો કર્યાંછે, તે સઘળું જાણવાથી આ દુન્યામા માણસની જીંદગીની જાપાએદારીનો સર્વથી કીમતી હડો મલેછે

ઈરાનનું રાજ પડી ભાગા પછી પારસીઓના વડવાઓ નાહસતા, ભાગતા, પરાગંદેહ હાલતમાં આ પરાઈ ભૂમિપર આવી વસ્યા, અને કાઈક સદીઓ સુધી ખેતી કરી પોતાનો ગુજરો ચલાવો એટલા અરસામાં તવારીખમાં તેઓનું નામ નહિ સરખું હતું એ પછી મોગલાઈ, ગાયકવાડી, તથા સેવરે બ્રીતિંપ રાજયમા તેઓનો પગપેસારો આસ્તે આસ્તે થવાથી એક કોમ તરીકે ઉગી નિકલ્યા, અને પાછું પોતાનું નામ જાગૃત કીધું

હિંદુસ્થાનમા આવ્યા પછી આપણા વડવાઓએ કેવી રીતે પોતાનો કાળ કાટયો, તેઓ લાબી મુદત સુધી ખેડુતોની જીંદગી ગુજારી કેવી રીતે પાછા જાહોજલાલીમા આવ્યા, તેઓએ પોતાનો ધર્મ, પોતાની કોમ, અને પોતાનું નામ સાચવવાને કેવા ઉપાયો લીધા, કેટલી મુશીબતો ખેંચી, અને કેવી ખંત રાખી, તે વિષેની કાઈબી સંપુરણ તવારીખ, નોધ, ઈયા દંતકથા આપણી પાસે જલવાઈ રહી નથી તે સાથે જે છુટાપણું, સુખ ચેન, અને સાધનોથી આપણ આજે વસ્યે છીયે તે ઉપરથી આપણને એ આપણા પૂર્વજોની આગલી હાલતનો ખેઆલ પણ રેહતો નથી તેટલા માટે જરૂરનુંછે કે એ આપણા વડવાઓના વખતમાં જે કાઈ જાણવાજોગ બનાવો તેમના સંબંધમાં બન્યા હોય તેની નોધ જેટલીબી મલી આવે તેટલી સંઘરી રાખવી જોઈએ અલબતા ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આપણા લોકો આવ્યા ત્યારથી બનેલા સઘળા બનાવોનીતો આપણને મુદલ ખબરબી નથી, તેવી કાઈ નોધો જલવાએલી નથી, અને તેને લગતી વધારે શોધો થયલી નથી તોપણ જેટલીબી છુટીછવાઈ બાબદો આગલા વખતની મલી આવે તેનો સંગ્રહ એકંદર આકારમાં સચવાઈ રહે તથા તે આપણને અને આપણી હવેપછીની ઓલાદને ભોમીયા તરીકે કામ લાગે એવા ઈરાદાથી આ પુસ્તક અમોએ રચ્યુંછે

આ પુસ્તક રચવામા અમોએ બે નેમ રાખીછે. આગલા વખતથી તે હાલના વખત સુધીમા જેબી બનાવો આપણી કોમના સંબંધમાં બન્યા હોય તેની, તથા બીજું જેબી જાણીતા જરથોસ્તી જાગીરદારો, ધર્મના ઉપાધ્યાઓ, વ્યાપારીઓ, વિદ્વાનો, સરકારી અમલદારો, કારીગરો, ગ્રંથકારો, વગેરે આએ ચાલુ તથા ગઈ સદીમા થઈ ગયા હોય, અને જેઓએ પોતાના ધર્મ તથા કોમ તરફ દીલસોજી, રાજય તરફની વફાદારી, સચ્ચાઈ અને હકવાજબી ઈનસાફનો ચાહ, સખાવત અને વ્યાપાર ધંધાની કુનેહ—કે જે પારસીઓના ખુદરતી ખવાસોછે—તે ઘટતી રીતે જાહેરમા કોઈબી પ્રકારે ખરૂ પાડી આપવાને કોશેશ કીધી હોય, તે સઘળાઓની નોધ એકંદર આકારમા સચવાઈ રહે

પારસી કોમે હમેંશા પોતાના રાજય તરફની ખરા દીલની વફાદારી, સખી દીલગુરદો, ઉદારતા, અને સઘળા કામોમા આગલ વધવાની ઉલટ તથા ખાએસને મારે કેવી રીતે નામ મેલવ્યુ તે જાણવા જોગછે. આએ પુસ્તકમાં કીધેલા સંગ્રહ ઉપરથી માલમ પડશે કે ઈરાનથી જુલમના માર્યા નાશી આવેલા થોડાક ઈરાનીઓ ઈ૦ સ૦ની આઠમી સદીને આસરે સંજાણમા આવી વસ્યા, અને આટલાબધા મુર્તિપૂજક હિંદુઓની વચ્ચે રહી પોતાનો યજદાપરસ્તી ધર્મ તથા અસલી ક્રિયાકાતુનો જાલવી રાખ્યા વલી તેઓ પોતાના એકદીલી તથા સમજુતીથી કામ કરવાના, તેમજ પારકાઓ સાથે અરસપરસ નાખતી કરવાના ખવાસથી હિંદુ રાજાઓ, મુસલમાન નવાબો, મરાઠા પેશવાઓ, અને ઈંગ્રેજી સતાવાળાઓની મેહેરબાની તથા વિશ્વાસ આસ્તે આસ્તે મેલવતા ગયા, અને જેઓ વચ્ચે વસવાને તેઓના સરજતમા હતું તેઓ સાથે સુલેહ અને એકસંપીથી કામ લેતા ગયા હતા.

તેઓ સંજાણમાં ૫૦૦ થી વધારે વર્ષ રહ્યા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૪૭૫ ને આસરે આએ તેમના વસવાસની ભૂમિના બંચાવને માટે ત્યાના હિંદુ રાજાની તરફથી અમદાવાદવાલા સુલતાન મહમદ બેગડાનાં લશ્કરની સામે તેમને લડવા બોલાવવા પડયા હતા તેઓમાંના ૧૪૦૦ બાહદરો લડવાને મેદાન પડયા, અને એકવાર દુશમનની ફોજને મારી પણ હઠાવી, લેકીન અંતે તેજ લઢાઈમા મોટી ફોજની સામે ઉતરવાથી તેઓ હાર્યો, અને ત્યાથી નાસી બાહરોતના પાહડ તથા ગુજરાતનાં બીજાં ઘણાક ગામો બણી વીખરાઈ ગયા હતા.

એ આગમનથી તેઓમાંના ઘણાકો પોતાનું તરેહવાર રીતે ગુજરાન શોધવાને ગુજરાતનાં ગામોબણી ફેલાઈ ગયા હતા ઈ૦ સ૦ ૯૪૨ થી તે ૯૯૭ સુધીમા તેઓને આપણ ખંબાતબણી વ્યાપાર કરતા જોઈએ છીએ, અને અગીઆરમી સદીની શરૂઆતમાતો તેઓ ત્યા પગભર થયલા તથા ત્યાંના હિંદુ વ્યાપારીઓની સાથે હરીફાઈ કરતા માલમ પડેછે

એ પછી આપણું ધ્યાન નવસારી, કે જે તે વેળાએ દીલ્હીની શાહનશાહતને લગતો એક કસબો ... તે તરફ ખેચાયછે આ જગો ઈ૦ સ૦ ૧૧૪૨ થી તે આજ સુધી પારસીઓના મોબેદોનું મુખ્ય ... ગણાયછે ત્યાના આગલા દસ્તૂરો તથા દેશાઈઓને મોગલાઈ અમલદારો સાથે સંબંધ હતો, અને ... બંધેનો ધર્મ જુદો હોવા છતાં શેહનશાહત તરફથી એ કસબાનું મેહશુલ ઉઘરાવવાનું કામ દેશાઈઓ હાથમા હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૩૦૦ ને આસરેથી આપણને ભરૂચ તરફ પારસીઓની વધતી જતી વસ્તી ... બંધાયલા દોખમાઓ ઉપરથી માલમ પડેછે પારસીઓને વ્યાપારનું મોટું મેદાનતો ઈ૦ સ૦ ની ૧૫ મીથી તે ૧૮ મી સદી સુધી સુરતમા મલયું હતું હવે તેઓમાના ઘણાઓ ખેતીવાડીના ધંધા સિવાય વણકર, સુથાર, કડીઆ, તથા વાહણ બાધવાનો ધંધો હાથ કરતા ગયા સુરતમાં વ્યાપાર કરતા વલંદા, આરમાની, અને ફીરંગી વ્યાપારીઓ હમેશા પારસીઓ સાથે સબંધ રાખતા હતા, અને તેમને પોતાના વિશ્વાશુ મિત્ર તથા સાથી તરીકે કામે લગાડતા હતા વળી ત્યા ઈંગ્રેજોની યુનટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપની સ્થાપાયા પછી પારસીઓની વ્યાપાર સંબંધી ઉલટ વધતી ગઈ, અને તેઓ ઈંગ્રેજોને વ્યાપાર કરવાને નાણાની ધીરધાર કરવા લાગા, એટલુંજ નહિ, પણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦ મા એક પારસીએ કંપનીના વડા સાથે ઠેઠ દીલ્લી જઈ શાહનશાહ ઔરંગઝેબની પાસેથી સુરતમા ઈંગ્રેજોની કોઠી સ્થાપવાની પરવાનગી મેલવી અપાવવામા મદદ કીધેલી પણ આપણ જોઈએ છીએ તેજ પ્રમાણે સુરતના મોગલાઈ અમલદારો વારંવાર કંપનીના માણસોને તેમના વ્યાપાર તથા બીજી બાબદોમાં હરકત નાખ્યા કરતા હતા તેમા પણ પારસીઓએ ઈંગ્રેજોને મદદ કીધી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ મા એક પારસી દીલ્લીથી એક મોગલ અમલદાર સાથે સુરતની કીલેદારી તથા દરીયાઈ લશ્કરનું ઉપરીપણું ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીને હસ્તક રાખવાનું ફરમાન પણ લાવ્યો હતો

એ રીતે ઈંગ્રેજો સાથના નજદીકના સંબંધને લીધે પારસીઓ ઉપર ઘણી સારી અસર થઇ હતી ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૪ માં સુરત ખાતેના કંપની સરકારના વડાને તેના પારસી દલાલો સાથે હીસાબ કેતાબના બાબમા કાઈ વાંધો પડવાથી તેણે ત્યાંના નવાબની મદદથી તેઓમાના બેને કેદ કરાવ્યા હતા, અને તેઓએ મુંબઈ તેની ફરીયાદ કીધી, પણ ત્યાથી કાઈ દાદ ન મલવાથી એક જણ હીમત કરી ઠેઠ ઈંગલાંડ "કોરટ-ઑફ-ડાએરેક્ટરસ" ની હજુરમા તે ફરીયાદ રજુ કરવાને ગયો, અને ત્યાંથી તેનો ફેસલો પોતાની તરફે નમા ચુકાવી પાચ લાખથી વધારે રૂપીઆનું હોકમનામું કરાવી લાવ્યો પોતાનો હક કાએદાસર રીતે મેલવવા સારૂં ૭ મહિનાની કંટાલા ભરી મુસાફરી કરી ઈંગલાંડ વેર એક પારસીને જવાનો આ પેહલ વેહલો દાખલોછે

રફતે રફતે વ્યાપાર વનજની બાબદમા મુંબઈ સુરત ઉપર સરસાઈ ભોગવતું થયું, અને ત્યાં પારસીઓ ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦ થી આવવા લાગા સુરતમાં પારસીઓને ફીરંગીઓ સાથે વ્યાપારને લગતો સંબંધ હોવાથી મુંબઈમા તેમના અમલ હેઠલ પારસીઓને વિશ્વાશુ નોકરી સેહલાઈથી મલી શકી જયારે મુંબઈનો ટાપુ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૨ મા ઈંગ્રેજ સરકારને હસ્તક થયો ત્યારે કંપનીની તરફથી આએ ટાપુનું મેહશુલ વશુલ કરવાના તથા "કમીસરીએટ" ના કામકાજો પારસીઓનેજ મલવા લાગાં વળી વાહણ બાધવાના હુન્નરમાં પારસીઓએ સુરતમાંજ પ્રવીણતા મેલવ્યાથી, મુંબઈમા પેહલ વેહલી ગોદી પણ સરકારને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ માં એક પારસીએજ બાંધી હતી

પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમાં મુંબઈ એક મુખ્ય બારૂં હોવાથી ત્યાં વ્યાપારને ખીલવવાને ઘણાં સાધનો થઇ પડયાં હતાં, અને છેલાં ૧૨૫ વર્ષમા પારસીઓએ તેમા મુખ્ય ભાગ લીધોછે. ચીન તરફ તેઓ પેહલ

વેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ માં વ્યાપારને અર્થે ગયા, અને એક સદીથી વધારે મુદત થઈ કંતાન, મકાઉ, હાંગકાંગ, વગેરે ચીનના બારાઓમા તેઓ ધમધોકાર વ્યાપાર ચલાવેછે વળી તેઓ બંગાલા, પેગુ, રંગુન, મધરાજ, અને મલબાર કોસ્તાઓ સાથે ચોખા, લાકડા, અને કરીયાણાનો વ્યાપાર પણ કરવા લાગા હતા. ઈંગ્રેજોની બાહેદરી હેઠલ એ પછી તેઓએ રૂ, કાપડ, અને બીજી જનસોનો ઠેઠ ઈંગલાંડ સાથે પણ બોહલો વ્યાપાર કરવા માંડયો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ થી આપણ પારસી વ્યાપારીઓને ઈંગલાંડમા હુબાં થતાં ધર્મ ખાતાઓના ઉઘરાંણામા નાણા ભરતા જોઇએ છીએ, જેવા કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા ત્યાની તીજોરીના વડા પ્રધાન રાઈટ આનરેબલ વીલ્યમ પીટનાં બાહુવલાને માટે, તથા એજ વર્ષમાં ગઉશીતલાની શોધ કરનાર પ્રખ્યાત ડાકટર જેનરને ભેટ આપવાને માટે, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ ના લંડનના "પેટરીઓટીક ફંડ" માં, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ ના માર્કુઈજ-આફ-કારનવાલીસના બાહુવલાંના ફંડમા, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ મા "લંડન હાસ્પીટલ" ના ફંડમા પારસીઓએ મોટી મોટી રકમો ભરેલી માલમ પડેછે હાલના વખતમા તેઓ કેવી રીતે સખાવત તથા વિદ્યા હુનરના બાબમાં આગલ વધેલાછે તે અતરે જણાવવાની કાંઈ અગત્ય નથી

હવે ખુદ આ પુસ્તકને માટે બોલતાં અમો એટલું જણાવવા માગીએ છીએ કે આ આવડા મોટા સંગ્રહના અમો ગ્રંથકાર થવાનો, તથા તેમા પારસીઓની સઘળી તવારીખ, રીતભાતો, વગેરેની નોંધ સંપુરણ આવીછે એમ કેહવાનો દાવો કરતા નથી અમારી મુખ્ય મતલબ મુંબઈ તથા ગુજરાત તરફથી મલી આવેલા ઘણાક જુના દસ્તાવેજો તથા રેવાયતોમાથી જેબી પારસીઓના સંબંધમા બનેલા અગત્યના બનાવોની નોંધ મલી આવે તે ટુકમા અને સાધારણ વાચનારને સમજ પડે એવી રીતે આ પુસ્તકમાં સાચવી રાખવાનીછે અગર આ અમારી પેહલી અદના કોશેશથી કોઈ બીજા પારસીઓની તવારીખ લખનાર ઈયા તેઓને લગતી બાબદોની શોધ કરનાર ધણીને કાંઈબી નવી ખબર મલે, અથવા જેબી પારસી આગલ પોતાના નેઆગાંનો શું કરી ગયાછે તે જાણવાની ખાએસ રાખતો હોય તેને આ સંગ્રહ કાંઈબી રીતે કામ લાગેતો અમો અમારી મેહનત અને ઇનતેજારીનો પુરેપુરો બદલો મલેલો સમજશું

આ પુસ્તકને માટે આગલા વખતના ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રો, ગેજેટીયરો, અને બીજા સરકારી છપાયેલા રીપોર્ટ વગેરે અતરેની શેક્રેટરીએટના "રીકારડ રૂમ" મા જઈ વાચવાને માટે નામદાર સરકાર તરફથી અમોને મેહરબાનીની રાહે પરવાનગી આપ્યામા આવી હતી, જેથી ઘણીક બાબદો વિષેની ખોલાસેવાર નોંધ ત્યાથી અમે મેલવીછે મુંબઈમા ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્ર નિકલવાનો પાયો ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ થી શરૂ થયાથી આ ચાલુ સદીના બનાવોની ઘણીખરી નોંધતો તેમા સચવાંયલીછે, તોપણ શેક્રેટરીએટમાથી વદીક તે પત્રોની ફાઈલો ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭ ના સાલથીજ મલેછે, જેથી એની આગમજના વર્ષોની નોંધને માટે આપણે ઉપર જોયું તેમ રેવાયતો, તથા નવસારી, અંકલેસર, ભરૂચ અને સુરત મધે નોંએદો પાસે સચવાયલા જુના પુરાના દસ્તાવેજોનો આધાર લેવો પડયોછે એટલું છતા પણ એના પેહેલા ભાગમા વાચનારને અવાર નવાર ઘણાં વર્ષોનો ખાંચો પડેલો માલમ પડશે તે ખાચો ઘણીબી કોશેશો કીધા છતાં મુંબઈનાં મુલ્લાં ફીરોજ, નવસારીના મેહરજી રાંણા, અથવા કોઈબી પારસીઓને લગતા જાહેર કેતાબખાંનામા ઈયા ખાનગી દસ્તાવેજોથી પુરી શકાયો નહિ અમો ખરાં અંતઃકરણથી ખાએસ રાખીએ છીએ કે એ ખાચો પુરવાને કોઈબી વેળાએ અમો પોતે ઈયા બીજો કોઈ જરથોસ્તી શક્તિવાન થાય

આ પુસ્તકમા દર વર્ષમાં થયલાં જાણીતા પુરૂષોના મરણ સિવાય બીજી જેબી બાબદ અથવા જેબી બનાવોની નોંધ દાખલ કર્યામાં આવીછે તે શા ઉપરથી લીધીછે તે તેની હેઠલ નોટ મારી જણાવ્યુછે, તથા ઘટતી જગોએ તેને લગતા ખોલાસા પણ કર્યાછે. એ ઉપરાંત દેશોદેશના પારસીઓને લગતાં ધર્મના મકાનો જેવાંકે દોખમા, દરેમેહર, ધર્મશાળા, વગેરેના પરકાયાની નોંધ લેતી વેળાએ તે ઉપર અગર કાંઈબી તખ્તી મારેલી અથવા લેખ કરેલો હોયતો તેની પણ હેઠલ નોટમા સદાબરી નકલ ઉતારીછે વળી એમા શું શું બનાવોની નોંધ કરીછે, તથા કોણ કોણ અને કયા કયા કુટુંબના શખસોના નામ આવ્યાછે તે સઘળાનું આખા પુસ્તકની સેવટે મુળાક્ષરોને અનુક્રમે સાકળીઉ આપ્યામા આવશે, કે જેથી કાંઈબી બાબદ જોવી અથવા વાચવી હોયતો તે તુરત સોધવાને બની આવે .

એ રીતે આ આખું પુસ્તક તૈયાર થવાથી પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમા આવ્યા પછીના આપણા લોકના સંબંધમા બનેલા અગત્યના બનાવો, આપણા ધર્મના મકાનો, ગુજરી ગયલાં જાણીતાં માણસો, તેમનાં કામો, આચરણો, સખાવત, જાહેર હીમત, અને સેવટે કેળવણીથી તેમનું આગલ વધવું, એ સઘળાંની

નોંધ એકંદર આકારમાં સચવાઈ રેહશે એથી જેમ આપણ હવડાં આપણા વડીલોની રીતિઓ અને કામો જોઈ શકીશું, તેમ આપણી હવેપછીની ઓલાદ આપણાં કામો જોઈ શકશે

આ પુસ્તકને માટે સઘળી નોંધો એકઠી કરવામાં અમોને મુંબાઈ તેમજ દેશાવરો ખાતેના ઘણા જરથોસ્તીઓએ જોઈતી ખબર અંતરો પુરી પાડવાને મોટી મદદ કીધીછે, અને એવી રીતની બધી તરફની ખબરો, તથા સુચનાઓ વગર આવો મોટો સંગ્રહ કદી બની શકે નહિ એ સઘળાઓનો અમો અતરે મોટો આભાર માનીએ છીએ. એઓમાં ખાસ કરી આપણી કોમના આગલા જાણીતા વેપારીઓ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ તથા મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆનો અમો આ જગોએ મોટો ઉપકાર માનીએ છીએ એવો બંધે સાહેબો પારસી ટોળાના આગલા નામીચા તથા સાહસીક સોદાગર મરહુમ શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆની ગાદીએ આવ્યા હતા, કે જે માનવંત ગ્રહસ્થ પોતાના વખતમા પારસીઓમાજ નહિ, પણ આખાં મુંબાઈના દેશીઓમાં દરેક જાહેર કામની હીલચાલ તથા આગેવાંની કરવામા મુખ્ય હતા, તેવણના વખતના પારસીઓને લગતાં સઘળા જાહેર કામોના દસ્તાવેજો, નોંધો, તથા શેંકડો પારસી કુટંબોના વાધા વીસતીના તેઓએ કરેલા ફડચાઓ, તથા લવાદીઓનાં કાગળો જેટલાંખી એ બંધે ભાઈસાહેબોના હસ્તકમા બચેલા હતાં તે સઘળાં એઓએ અમોને છુટથી વાપરવા દીધાં હતાં એટલુંજ નહિ, પણ બુજર્ગ શેઠ દાદાભાઈતો અમોને એક એવા ભોમીઆ મલ્યા હતા કે જેવણની યાદદાસ્ત શકિત, અને પકી માહીતગારીએ કરી આએ ચાલુ સદીમાં બનેલા ઘણાખરા સઘળા અગત્યના બનાવોની વર્તમાન પત્રોમાં વાચ્યા ઉપરાત નજરેનજર જોયલી તુલોતવીલ વીગત એ સાહેબથી જાણી લેવાને અમો નસીબવાન થયા છીએ.

આ પુસ્તકમા આવેલા ઘણાખરા જુના પુરાંના લેખો તથા દસ્તાવેજો ઉપર અમારૂં ધ્યાન ખેંચવાને તથા તે મેલવી આપવાને અતરેવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ એરચજી શેરાબજી મેહરજી રાંણાના તથા તેમના ભાઈ એ૦ જામાસ્પજી શેરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાએ અમોને ઘણી ઉપયોગી સહાયતા કીધીછે. અગર એ બધે દસ્તૂરજાદાઓની મદદ અને સુચનાનો અમોને લાભ ન મળ્યો હોતતો આ પુસ્તકના પેહલા ભાગમા આવેલી ઘણીક ઉપયોગી નોંધો અમો ક્વચીતજ આપી શકત તેમજ શેઠ રતનજી ફરાંમજી વાછા કે જેવણે ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૪ માં "મુંબઈના બાહાર" નું એક પુસ્તક બનાવ્યુ હતું તેવણે પોતાના બીજા ભાગને માટે એકઠી કરેલી અતરેના કેટલાક જાણીતા પારસી કુટુંબોની વીગત અમોને વાપડવાને આપી મોટો ઉપકાર કર્યોછે દેશાવરવાલા સાહેબોમા અમો મુખ્ય કરી સુરતવાલા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલ તથા ભરૂચવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી અને એ૦ દાદાભાઈ ફેરદુનજીના મોટા આભારી થયા છીએ

પારસી કોમના જાણીતા આગેવાનો હાનરેબલ શેરાબજી શાપુરજી બંગાલી, હાનરેબલ ડોસાભાઈ ફરાંમજી કરાકા, સી એસ આઈ, અને શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ આ પુસ્તકના સંબંધમાં અમોને ખરેખરી કાલજી અને ઉલટથી કીધેલી કીમતી મદદો તથા ઉપયોગી સુચનાઓને માટે અતરે એઓનો ઉપકાર માન્યા વગર આ દીબાચો બંધ થઈ શકતો નથી

મુંબઈના માનવંત ગવરનર સર રીચરડ ટેમપલ, બારોનેટે આ પુસ્તક પોતાને અર્પણ કરવાની ખાસ પરવાનગી આપ્યાથી, તથા નામદાર સરકારે એના દરેક ભાગની ૧૦૦ નકલો લેવાનો હોકમ ફરમાવ્યાથી, તેમજ મુંબઈ અને દેશાવરો ખાતેના જરથોસ્તીઓએ એની ૧૧૦૦ નકલો આગમજથી ખરીદ્યાથી અમોને ઉમેદ રાખવાને પુરતા કારણોછે કે આ પુસ્તક અમારા જાતભાઈઓને પસંદ પડતું થશે.

બ. બે. પ.

પારસી પ્રકાશ,

અથવા

પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવ્યા ત્યારથી તે અત્યાર સુધીમાં તેઓના સંબંધમાં બનેલા અગત્યના બનાવોની વર્ષાનુક્રમે નોંધ.

ઈરાનના હોરમજ બંદર ખાતેથી નિકળી આવેલો રીની જરથોસ્તીઓનો પેહલવેહલો કાફલો હિંદુસ્થાન ખાતે દીવના બંદરમાં ઉતર્યો હતો.[1]

ઈરાનથી પેહલવેહલો આવેલો જરથોસ્તીઓનો કાફલો દીવ મધે ૧૯) વર્ષ રહેલો હતો. તે અરસામાં તેઓમાના ઘણાઓ હિંદુસ્થાનના આસ્પાસ બાજુના લોકોની થોડીઘણી રીતભાત, ભાષા, વીગેરેથી જાણીતા થયા હતા, પણ દીવની હવા તેમને માફક નહિ આવ્યાથી સઘળાઓ પાછા વાહણોમાં બેસી સંજાણ બંદર આવ્યા હતા,[2] અને ત્યાંના રાજા "જાદીરાણા"[3] ની પરવાનગી લઈ ત્યાં ઉતારો કીધો હતો. મજકૂર રાજાએ તેઓમાંના ચાર ખબરદાર મોબેદોને બોલાવી તેઓનું અત્રે નાહાસી આવવાનું કારણ, તેમનો ધર્મ, રીતભાત, વગેરેની સઘળી વાકેફગારી મેળવી હતી; અને તેઓને એવી સરતથી પોતાના મુલકમાં ઉતારો આપ્યો કે—તેઓએ હવેથી હથિયાર બાંધવા નહિ, તથા તે મુલકની જબાન બોલવી, તથા ઓરતોએ બાહેરનો પોશાક તેઓના જેવો પેહરવો, તથા છોકરા છોકરીના લગન સાંજને વખતે કરવા.[4] આ સરતો કાંઈ તેમને તેમના હાદેસાના વખતમાં ઘણી નુકશાનકારક નહિ હોવાથી તેઓએ તે કબુલ કરી સંજાણમાં ઉતારો લીધો.

સંજાણમાં ઈરાનથી આવેલા જરથોસ્તીઓએ ઉતારો લીધા પછી તેઓએ પોતાની બંદગી તથા ધર્મ ક્રિયા કરવા માટે એક આતશબેહેરામ ત્યાં પધરાવવાની રાજા "જાદીરાણા" પાસે પરવાનગી લઈ તે ખોરાસાનથી પોતાની સાથે લાવેલા આલાતોથી તૈયાર કરી એક આલાહેદી ઈમારત બંધાવી તેમાં તખ્તનશીન કીધા હતા.[5]

---

૧ કીસ્સે સંજાણ

૨ પારસીઓને સંજાણમાં ઊતરવાનો દાહડો વાર ભરૂચવાળા મરહુમ દસ્તૂર અસ્પંદયારજી કામદીનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ માં મુંબઈ ખાતેની કબીસાની મોટી તકરારોની વેળાએ છપાવેલી "કદીમ તારીખ પારસીઓની કસર" નામની ચોપડી કે જે તે વખત પર શેહનશાહીઓ તરફની તકરારોમાં એક ઘણી સનાદાર ચોપડી ગણાતી હતી તે ચોપડીને સફે ૧૪૯ મે "સંવત ૭૭૨ નાં શરાવણ સુદ ૯ ને વાર શુક્ર, રોજ ૨ જો બહમન અને માહ ૪ થો તીર સને ૮૫ યજદજરદી" કરી લખ્યોછે તેજ દાહડો વાર આજ સુધી આપણા લોકો ગણતા આવ્યાછે પણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૦ માં શેઠ ખરશેદજી રૂસ્તમજી કામાજીએ "યઅ-જદજરદી તારીખ" નામની "દફતર આશકારા છાપાખાના" માં છપાવેલી ચોપડીમાં ઘણીજ બાકાયદા રીતે તથા બારીકીથી ગણત્રિ કરી આ દાહડો વાર ભુલભરેલો દેખાડી આપ્યોછે. તેવણ આપણને બતાવેછે કે ઉપલી હિંદુ તથી તથા પારસીઓનો રોજ માહ એકેકસે મળતા આવતા નથી. આ માટે લખાણથી દાખલા દલીલો આપી તથા ગણિતો કરી તેવણ સાબેત કરેછે કે આ ગણતીમાં આપણા પારસીઓના રોજ માહમાં ભુલ પડીછે તે એમ કે રોજને જગે માહ અને માહને જગે રોજ ભુલથી લખાયોછે તેથી તે દાહડે રોજ ૧૩ મો તીર અને માહ ૨ જો અરદીબેહેસ્ત કરી લઈએ તો ચાલે. સબબ તે દીને શરાવણ સુદ ૧૩ પડેછે કે જે કાંઈ ઘણા દિવસનો ફેર નથી. વળી એજ ચોપડીમાં શેઠ કામાજી એવું પણ જણાવેછે કે અગર ઊપલી દસ્તૂર અસ્પંદયારજી વાળી ચોપડીમાં લખેલી હિંદુ તથી તથા પારસી રોજ માહનેજ બાહલ રાખીએ અને તપાસીએ કે તે સઘળા સાથે કયા વર્ષમાં પડ્યા હતા તો તે સંવત ૯૯૨ તથા યજદજરદી ૭૦૫ માં સાથે પડેછે. માટે જ્યા તો પેહેલો જણાવેલો, યા આએ છેલ્લો જણાવેલો દિવસ બાહલ રાખવો જોઈએ.

૩ મરહુમ રેવરંડ ડાક્ટર જાન વીલસન ધારેછે કે પાટણના અણહીલવાડનો "જયદેવ" અથવા વણરાજ કે જે ઈ૦ સ૦ ૭૪૫ થી તે ૮૦૬ વેર ગુજરાતમાં હકુમત કરી ગયો તે એ રાજા હશે.

ઈન્ડીયન એન્ટીકુઆરી, ૧૮૭૨ નો અંક ૧ લો

૪ કીસ્સે સંજાણ

૫ કેટલેક ઠેકાણે એ આતશબેહેરામ પરઠવાનો દાહડો સંવત ૭૭૭ ના રોજ ૯ માહ ૯, તથા કેટલેક ઠેકાણે રોજ ૨૬) માહ ૨) લખેલોછે પણ આજે આપણા લોકો એ આતશબેહેરામની સાલગરેહ પેહલેજ દિવસે કરેછે

આ આતુરનેહગામને પરઠવાને લગતી મુખ્ળી ક્રિયા કેહ-
છે કે મોબેદ નેરીયોશંગ ધવલે[1] કીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૯૯૯.

તા૦ ૨ જી ડીસેમબર,
રોજ ૫૧ માહ ૮ (યે૦) ૩૬૮ યજદજરદી.

મુંબઈની પાસે આવેલા કનેરીના ગોફાઓ જોવાને આજ દીને કેટલાક પારસીઓ ત્યા આવ્યા હતા. તેઓ પોતાના નામ નિશાનો ત્યાના એક ગોફામા પેહલવી ભાષામા એક તખ્તી ઉપર કોતરી ગયા હતા.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૦૨૧.

તા૦ ૫ મી નવેમબર,
રોજ ૨૪ માહ ૭ (યે૦) ૩૯૦ યજદજરદી.

આજદીને કનેરીના ગોફાઓ જોવાને વળી કેટલાક પારસીઓ ત્યાં આવ્યા હતા, એવુ ત્યાથી મલેલી બીજી એક પેહલવી ભાષામા કોતરેલી તખ્તી ઉપરથી માલમ પડેછે.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૧૪૨.

સંજાણથી પારસીઓ હવે જેમ જેમ તેમની નજર ઉઘડતી ગઈ તેમ ભરૂચ, ખંભાત, અંકલેશ્વર વગેરે ગુજરાતનાં ઘણાક ગામોમા થોડા થોડા જઈ વસવા લાગા. જેથી પેહલી વસ્તી આશરે વર્ષમા નવસારી મધે જરથોસ્તીઓની થઈ હતી. તેમને ત્યા ધર્મની ક્રિયા વગેરે કરવાને સંજાણથી કામદીન જરથોસ્ત નામનો મોબેદ પોતાના બેશ કુટુંબના સાથે પેહલેહલો નવસારીમા આવી વસ્યો હતો.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૧૮૪.

આશરે વખતમા સિંધુ નદીના કીનારા આગળ પારસીઓની વસ્તી હોય એવુ માલમ પડેછે. શબબ એ જગોપર આવેલા "ઉચ્છાહ" નામના એક શેહરમાથી

---

૧ આપણા ઘણાખરા મોબેદોની નસલ આશરે નેરીયોશંગ ધવલના બાપના મોબેદ શાપુર શેહરીયારથી ગણાતી આવેછે શાપુરના બે દીકરાઓ તેમા વડો રામીયાર, અને નાહનો ધવલ (નેરીયોશંગનો બાપ) એ પછી રામીયારનો દીકરો હોરમજદયાર, તેનો દીકરો મોબદ, તથા તેના બે દીકરા, વડો જરથોસ્ત, અને નાહનો બેહરામ હતા એઓ માહેના વડા જરથોસ્તની ઓલાદના મોબેદો નવસારીમા અને નાહના બેહરામની ઓલાદના મોબેદો ભરૂચમા વસ્યા વળી મજકૂર જરથોસ્તના દીકરા ૨) તેમા વડો કામદીન અને નાહનો મોબદ નામે હતા કામદીનની ઓલાદનાઓ નવસારીમા રહ્યા, અને મોબદની ઓલાદનાઓ સુરત તથા તેની આસપાસના ગામોમા જઈ વસ્યા એ રીતે આપણા ઘણા મોબેદો પોતાની વશાવળી ગણેછે વળી કેટલાકોનો વિચાર એવોછે કે મોબેદ શાપુર શેહરીયાર—હોરમજદયાર રામીયાર—અને નેરીયોશંગ ધવલ, એ ત્રણકે જુદા જુદા વંશના મોબેદો થઈ ગયાછે

૨ આ પેહલવી તખ્તીનો તરજુમો નીચે મુજબછે —
"ઇઅજદાનના નામથી સને ૩૬૮ ઇઅજદજરદી, માહે આબા અને મેહેર રોજે (જરતોશતીઓ ?) "આશે જગો ઉપર આવીઆ હતા (તેઓમા) મતન "આઈદમારનો ઇહાન પાનક (તથા) માહ આઈદમાર, "(તથા) માહ આઈદમારનો પનજબોખત અને પતરઓખત, (તથા) ખુરશેદ બેહરામનો મરદાનશાહ, અને "મરદાનશાહનો ખુરશેદ બેહરામ, (તથા) બેહરામ પનાહનો મતન આઈદમાર તથા મતન આઈદમારનો બેહરામ પનાહ, (તથા) આતુન માહનો ફરખુજાદ અને "જાત અશરામ, (તથા) માહાબાનદીનો નોહશાહ, અને "દીન બેહરામ, અને બજુરગ આતુન, અને ખુરશેદ-મરદ, અને બેહજાત (તથા) મતન બનદાતનો બેહરામ "પનાહ. (અને) (તખતી) કોતરનાર ?આવાન બનદાત "મનદૂનનો અનડોમા"

ઊપની તખ્તી ઉપરથી જણાએછે કે આજ (ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૬ મા) ૮૬૭ વરસની વાત ઉપર કનેરીના ગોફાઓ જોવાને વાસ્તે ? બાપ, દીકરા તથા ભાઈઓ મળીને ૧૭ જણા એ જગાએ આવ્યા હતા તેમાના કેટલાક પોતપોતામા સગા હતા—
(મો૦ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીનો જરથોસ્તી અભીઆસ અંક ૩ જો સફે ૧૬૦)

૩ આ પેહલવી તખ્તીનો તરજુમો નીચે મુજબછે—
"ઇઅજદાનના નામથી સને ૩૯૦ ઇઅજદજરદી મેહેર મહીનો ને દીન રોજે આશે જગો ઉપર આવેઆ હતા (તેઓના નામ) માહ ફરૂખશ અને માહ "આદમાર (તથા) માહ આદમારનો પનજબોખત (તથા) "બેરાત બેહેરામનો મરતાનશાત (તથા) બેહેરામ દીન "આવરનો ખરીતાખુત ? (તથા) માહ બાજદીનો બજો-"રગ આતન (તથા) બેરાદરરખુના માહ આદમાર અને "ખુનશાત (તથા) અએલાર માહનો ? માહા બનદાત"
આશરે તખ્તીમા જણાવેલા નામ વાલા ચાર ધણીઓના નામો આગલી તખ્તીમા જણાયલાછે, અને બાકીના છ જણા નવા દીસેછે
(જરથોસ્તી અભીઆસ અંક ૪ થો સફે ૨૧૨ મે મરહુમ એ૦ મનચેરજી શાપુરજી બાજાનુ લખાણ)

૪ નવસારીના વડા દસ્તૂર મેહરજી રાણાના કુટુંબમાં પછવાડેથી તેમના વારેસોએ પોતાના વડવાઓની મીલકતની વેહચણી કરી લીધી તેને લગતા લેખોની નકલની એક જુની ચોપડીમા એક ઠેકાણે આ પ્રમાણે લખેલુછે—"તેવાર પછી આપનો સને ૫૧૧ મો ફરવરદીન મહીનાને દીન રોજે આપને નાગમંડલમા આવી મોકામ કીધો અને એ જગોની આબોહવા જોઇ દસ્તૂરે કહીઉં જે કે જેવી આપના સારી (ખોરાસાનની અસલી રાજધાની) સારી ગામની હતી તે શીતાલની આબોહવા એ ગામનીછે માટે એ જગાનુ નામ નવીસારી રાખો તે દનથી નવસારી નાગમંડલ લખાઇછે બાકી આગોદરતો નાગમંડલ લખાતુ હતુ" વળી એજ ચોપડીમા એક ઠેકાણે લખેલુ છે કે "પેહલો નવસારીમા આવનાર મોબેદ કામદીન જરથોશ્ત"

એ૦ માહીયાર નામનો એક મોબેદ સિસ્તાન શેહેરમાં દીન-આર્દનો એનમ શિખવાને ગયો હતો ત્યાં તેણે છ વર્ષ વેરે કાએન દસ્તૂર મોબેદો પાસે તાલીમ લઈ પાછો હિંદુસ્થાન ફર્યો હતો, અને પોતાની સાથે સિસ્તાંનમાં આજે વર્ષમાં અર્દેશર બેહમન નામના એક શખ્સને હાથની નકલ કીધેલી વંદીદાદના પેહલવી તરજુમાની કેતાબ અહિંયા લાવ્યો હતો. હિંદુસ્થાનમાં પેહલવેહલી વંદીદાદના પેહલવી તરજુમાની નકલ આજે આવેલી ગણાય છે.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૨૧૫.

નવસારીમાં જરથોસ્તીઓની વસ્તી આસ્તે આસ્તે વધ્યાથી ત્યાં પેહલા આવેલા મોબેદ કામદીન જરથોસ્તના બે દીકરાઓ રાણા કામદીન, તથા મોબદ કામદીને સંજાણથી મોબેદની એક જોડ તેડાવી હતી. તે મુજબ આજે વર્ષમાં ત્યાંથી હોમ બહમનયાર[2] નામનો મોબેદ પોતાના બેટા ફરેદુન તથા કુટુંબને લઈને નવસારીમાં આવ્યો હતો.[3]

---

[1] પ્રોફેસર વેસ્ટરગારડના જંદ અવસ્તાના પુસ્તકનો દીબાચો સફે ૩—૪

[2] આજે હોમ બહમનયારના બેટા ફરેદુનને પેટે ત્રણ દીકરા હતા—તેમાં વડો આશા, બીજો માહીયાર, અને ત્રિજો ચાંદા એ ત્રણે ભાઈઓનેનામે નવસારીની ત્રણ પોલ ઓળખાએ છે ત્યાર એ સુવા પછી ભરી પાંચ પોલ છે, એટલે જે પાંચ વડવાઓના કુટુંબીઓ તેમને મુકરર કરી આપેલી ચોકસ ક્રિયાઓ કરે, તથા ઓહદાઓ ચલાવે, અને જે કમાની થાય તે સરખે હીસ્સે વેહચી લીએ ઊપલી આશા ફરેદુન, માહીયાર ફરેદુન, અને ચાંદા ફરેદુનની પોલ વાળાઓનો ભલી કમાનીમાંથી અરધો ભાગ, અને બાકીનો અરધો ભાગ નવસારીમાં પેહલા આવેલા મોબેદ કામદીન જરથોસ્તના દીકરા રાણા કામદીન તથા મોબદ કામદીન કે જેમની પોલો "કાકા પાહલણ" તથા "કાકા ધનપાલ" ના નામથી ઓળખાએ છે તેઓ વેહચી લીએ છે આ પાંચે પોલ વાળાઓના હક તથા ઓહદા નિચે મુજબ છે—

૧—કાકા પાહલણની પોલવાળાઓ હમાએરેતે બેસાન તથા સોરા પડાવે

૨—કાકા ધનપાલની પોલવાળાઓ નીરંગદીનનો કબજો રાખે

૩—આશા ફરેદુનની પોલવાળાઓ પેહલી પતેત ભણે

૪—માહીયાર ફરેદુનની પોલવાળાઓ નાવર તથા મરતબનો રજા આપે અને પેહલો દાહડો કરે

૫—ચાંદા ફરેદુનની પોલવાળાઓ કોટવાલી એટલે અંજુમનના દફતર, દસ્તાવેજો, વગેરે સાચવે

નવસારીના તમામ મોબેદોના કુટુંબો એ પાંચે પોલના વશમાં નીચે પ્રમાણે આવેલા છે —

૧—કાકા પાહલણની પોલમાં—

અધેરૂ	ભેખરીઆ	દારૂ
અસ્પંદીની	ગોઈઆ	દારાશાહના
ઉમરીગર	ઘડા.	દીવાલીઆ
ઢકરીઆ	ચભ્યા	દેરાસી
કાહના.	જમશેદઆસા	ધાવા
ખાધી	તાતા	ધાભર
ગદ્દ	ત્રુપો	નરીમાન
નાગરીવાલા	ભુધરા	મોબેદ બહમનના
બોહના	મકાટી.	રાજા
બારીયા દેસાઈ	મદ્દારી	રાવ
બજરી	મશાની	લશ્કરના
ભલ્લા	મુલ્લા	વકીલ
ભરમપીરીના	મેહરજી રાણાના	વાના
ભરેરના.	મોધર	સુખીઆ

૨—કાકા ધનપાલની પોલમાં—

અંગરા	નાનીઆ	માદન
કુકો	પાદેર	સકરાતવાલા
કાગા	બીનોઆ	શાગરાગીના
જેસાગ	બુધેલ	હોજદાર
ધાલી	બોસરા	
નાદરશાહ	લેકદાર	

૩—આશા ફરેદુનની પોલમાં—

અસુ	દાવભાઈ	મખમરા.
અલાલીઆ.	દોલતાબાદીના	મનરા
આદરબાદના	ધાભી	મારેકર
ઉનવાલા.	નરદર	મેહેર દેસાઈ
કપતાન	નાગના	મોદી
કરોડુ	પદમ	મોરીઆ
કાતરક	પરણુ	રબાડી
કાવસ દાદાના	પાતનદ	રાણીઆ
કાવસ બહમનના	પાદશાહ	રાનજી
કોકાન	પીથારા	લશકરી
કેઆશ	પંથકી	વાછા
કેયા	ફકીરજી	શાહીયાર
કોટવાલ	ફદાકીઆ	શાપુરી
ગામે	બારેવાટ.	શેરવાઈ
ગેરોના	બેહાકના	શુભાબેહરા
ગેરાના	બોદ	શુજ
ગોઆઈ	બાના	હમજીયાર
ગોરા	ભગાનના	હામીરામ
દાભિઆ	બોમણુ	હાલુ

૪—માહીયાર ફરેદુનની પોલમાં—

આનીઆ.	ગુતના	માલાર
કદભાગા	દાપુ.	વારા
ખરીડ	દાધવા	શીશવા
ખોરી	પરબેજ	સંજાણા
ગદેવોના કાતરક	બીજારા	હવાલદાર
ચારા	બામજી	
ચેહના.	મધુ આનીઆ	

૫—ચાંદા ફરેદુનની પોલમાં—

આગે	દારાબ પાહલણના	બાથેવીના
કાઉસ	પાવરી	મનોચેહર હોમજી
કુટાર	બજા	શેઠ ખોરશેદ
ગદેરીના પંથકી	બોવીમોરના પંથકી	

એ ઊપરાંત મજકૂર હોમ બહમનયારનો હોરમજ્દિયાર નામે એક બીજો ભાઈ સંજાણમાં હતો, તેના ત્રણ દીકરાઓ મનસાવ, કામ, અને શાહ્રીઆર કરી હતા, કે જેમની ઓલાદના મોબેદો હાંસોટ, ઊદવાડા, વલસાડ, તથા સંજાણને લગતા બીજા પંથકોમાં છે

[3] સંજાણની એક જુની રેહરેશતમાં લખેલું છે કે "હોમ બેટા ફરેદુન સાથે નવસારી ગયો સંવત ૧૨૭૧"

ઈ૦ સ૦ ૧૩૦૯.

આએ સુરતમા જાહેર મધે શેઠ પેશતનજી નામના પારસીએ એક દોખમુ બંધાવી પુરૂ કરાવ્યુ હતું.૧

ઈ૦ સ૦ ૧૪૧૪.

તા૦ ૨૦ મી આપરેલ.
સંવત ૧૪૭૧ ના વઈશાખ શુદ ૧૧.

આજ રોજે વલસાડના ૨૧ બેહદીનોએ ત્યાંના મુખ્ય અમીન શેઠ આગળ જઈ એકરાર કીધો કે અમોએ નવસારીની અંજુમન મધે જઈ માગી લીધુ કે અમારે ત્યાં દીનઆઈનની ક્રિયા વગેરે કરવાને માટે મો૦ બાપુરજી રાણાને સદરોકાજ લાવી ગયે. તે ઉપર નવસારીમા સર્વેએ મળી એ મોબેદ અમોને આપ્યો, તે એની પાસે અમારા મજહબનુ કામ કરી અમો કરાવીશું.૨ આ એકરારપર વલસાડના નીચેના [illegible] જરથોસ્તીઓએ સહીઓ કીધી હતી —

રામજી વાછા, હોમા ભીમજી, નરશ્યામ કેકા, જોગા કુંવરજી, હાથીજી કામા, હીમા ભીમજી, જેરામ ભીખીઆ, મેહરજી અનપદયાર, રતનજી મહા, ખાસ્મા હોમા, પેશી રતનજી, દારા બાપા, મના જોગી, ભીમજી મેહરનોશજી, ચીકા દાદા, હોમજી આદરજી, હીરા પેશતન, નવરોજ સોરાબ, મોટા હોમજી, નાનજી પુંજીઆ, કાનજી ચાંદ, કાવશ માડન, બેહરામ સોરાબજી, હીરજી વીકજી, એદલ જીવન, વીકજી પેશી.

આએ હીગાંમમા અમદાવાદના સુલતાન મહમુદ બેગડાએ સંજાણ ઉપર એક મોટી ચઢાઈ કીધી હતી. તેણે તે મુલક જીતી લેવાને ત્રણ હજાર માણસોનુ એક લશ્કર પોતાના સિપાઈ અલફખાનની સરદારી હેઠળ તે તરફ મોકલ્યુ. સંજાણનો રાજા (કે જે જાદી રાણાના વંશનો હતો) આવડુ મોટુ લશ્કર પોતાના ગામ ભણી આવતુ સાંભળી ઘભરાયો, અને તેની સામે થવાને પોતાનાં લશ્કરની સંખ્યા ઘણી નાની જોઈ પારસીઓને મદદને માટે બોલાવી તેમને કહી સંભળાવ્યુ કે "મારા વડવાઓએ તમારા વડવાઓની સાથે નેકી કીધીછે, તેથી તમો કમર બાંધો અને મારી સાથે લડાઈમા આવી તમારૂં અહેસાન બતાવો." ત્યાં હાજર થએલા પારસીઓએ તુરત રાજાને જણાવ્યુ કે "ઓ રાજા સાહેબ, તું તારા થોડા લશ્કરને માટે દલગીર ના થા. જ્યાં લગણ અમો એકે એક જણ જીવતા છૈયે ત્યાં લગણ દુશમનનાં હજારો માણસોને પુરા પડીશુ. અમારી લડાઈની રસમ એવીછે કે જ્યાં લગણ જીવ્યે ત્યાંસુધી મેદાનમા લડયે, અગર અમારા સર ઉપર "આશીયા" (અથવા ઘંટીના જેવા મોટા પથરો) પડે તોપણી અમો પાછા હઠયે નહિ." એ મુજબનો તેને દીલાસો આપી પારસીઓએ તેની પાસથી તેમના વડવાઓએ હથિયાર નહિ બાંધવાનો જે કોલ આપ્યો હતો તે રદ કરાવી હથિયાર પેહેરવાની રજા લીધી, અને ૧૪૦૦) જરથોસ્તીઓની એક ફોજ એકઠી કરી તેની સરદારી અરદેશીર નામના એક હીંમતવાન પારસી યોધ્ધાને આપી. અને તેઓ બધા હિંદુ લશ્કરની સાથે અલફખાનની ફોજની સામે લડવાને ગયા, તથા બાહાદૂરીથી દુશમનના લશ્કર પર હલ્લો કરી સખ્ત મારી, અને તેઓને હરાવ્યા. જેથી મુસલમાનોનુ લશ્કર વીખરાઈ ગયુ, અને અલફખાન નાસીગયો, તથા સંજાણના રાજાની પારસીઓની મદદથી જીત થઈ. આથી અલફખાનને ઘણુજ માઠુ લાગ્યુ, અને પાછી એક બીજી ફોજ એકઠી કરી થોડેક દિવસે તે સંજાણ ઉપર ચઢી આવ્યો. પારસીઓના સરદાર અરદેશીરે જોકે પેહલી લડાઈમા જીહત મેળવી હતી તોપણ રાજા પાસે આવી તેણે કહ્યુ કે "ઓ રાજા સાહેબ, આએ વખતે દુશમનો આગળ કરતા ઘણી મોટી સંખ્યામા આપણી સામે આવ્યાછે, અમારા એકે તેઓની સંખ્યા એકઓનીછે તોપણ અમો એવી નીઅતથી લડાઈમા જઈયે છૈયે કે જીવ આપે યા જીવ લઈયે. એ કામમા પોતાના અમારો દીન, અને

---

૧ આએ દોખમાની હકીકત વરીઆવમા રેહનાર બારોટ માધવરામ દલપતરામ નામના હિંદુ વહીવંચાના જુના દફતરમાથી મેળવી ભરૂચવાળા મી૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ આ પુસ્તક રચનારને નીચે પ્રમાણે આપીછે —

"સંવત ૧૩૬૫ ના જેઠ શુદ ૨ ભરૂચના પારસી પેશતનજીએ ભરતો કરાવ્યો કુકડવાના દેગામની હદ ઉપર ડુંગરી કરી પટેલ દાભાઈ મેહરાની વખતે કરાવ્યો જમીન દાભાઈએ આપીછે"

એની આસપાસ ભરૂચમા પણ વેજલપોરની સીમમા કાવી તલાવડી આગળ એક જુનુ પુરાણુ તથા નાશ પામેલુ ઈંટનું દોખમુછે

૨ આ એકરારનામામા વળી બીજુ એવુ પણ લખેલુછે કે "અમારા લોકના મજમારો બાપુરજી રાણાના કાનજીભાઈને તમે તથા રાવલ ધરમશીજી તથા પટેલ વજ્જુવરે આવીને પાઘડી બંધાવી તેવારે અમોએ અરવાવના ૩.૩૧) ની ચીઠી તમોને આપી હતી તે રૂપીઆ અમોએ તમોને ભરી આપીઆછે" વળી હીજરી ૧૦૪૧ (ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૧) મા વલસાડના પારસીઓએ ત્યાંના સુબાને કરી આપેલા એક લેખમા તેઓ જણાવેછે કે "એ મુજબ ૨૬ ઘરના પારસીઓએ બંધાવ્યા દેરો ને આજ ઊઠાર અગીઆરીછે તે પાસે પર બંધાવીને રાખુ ૨૭ મજુરોને પાઈસા ઊઠાડી સાથે રાખ્યા" (આ બધી એકરારોના નકલ મી૦ બમનજી બેરામજી દસ્તુર મેહરજી રાણાવાળાએ નવસારીના દેસાઈ દસ્તૂર નેકુજી રાણા કેટલાએક જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૫૮ થી તે ૧૬૨ સુધીછે)

અમારી મુશ્કેળીઅતને ટાલનારછે." એ પછી અલફ-ખાનની સામે પારસીઓ તથા હિંદુઓની ફોજ ગઈ, અને તેમના સરદાર અર્દેશીરે એક નામીચા મુસલમાન સરદાર સાથે હાથોહાથ લડી તેને ઘોડા ઉપરથી નીચે નાખી તલવારે મારી નાખ્યો આ બનાવ અલફખાને નજરે નજર જોયાથી તે ઘણો ઉશ્કેરાયો, અને એકદમ જોસ્સાથી પોતાના આખા લશ્કર સમેત પારસીઓ ઉપર હુમલો કીધો, અને તેમા પેહલા અર્દેશીર માર્યો ગયો, જેથી બાકીનું લશ્કર નાહાસી ગયું, અને અલફખાન સંજાણનો માલિક થયો. પારસીઓ જેટલા આ લડાઇમા બચી ગયા તે સઘળા સંજાણથી પોતાના કુટુંબો સહીત બાહેર નિકલી ગયા, અને સાથે આતશબેહેરામને પણ સંજાણમાથી ઉચકી લઇ "બાહરોત" ના પાહડોમા આવી રહ્યા.[1]

સંજાણમા મહમુદ બેગડાની લડાઇમા હાર્યા પછી ત્યા બાકી બચેલા જરથોશ્તીઓ પોતાની સાથે આતશ-બેહેરામને લઇને થોડીક મુદત સુધી બાહરોતના પાહડો તથા વાસડાના જંગલો ભણી જઇ વસ્યા હતા.[2] પણ આ વેળાએ નવસારીમા ચાંગા આશા નામે મર્દમા વધારે

---

૧ આ મહમુદ બેગડાની સંજાણ પરની લડાઇને માટે "કીસ્સે સંજાણ" સિવાય કોઇબી બીજી કેતાબમા કશ્શુ લખાણ આવેલુ નથી "મેરાતે શેકંદરી" નામની ફારસી કેતાબ જે હીજરી સને ૧૦૨૭ (ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૭) મા લખાયલીછે તે કેતાબમા મહમુદ બેગડાની તવારીખ સંપુરણ રીતે આવેલીછે, તેમા પણ એ લડાઇ વિષે કશ્શુ લખાણ આવેલુ નથી અલબત્તા તે કેતાબમા લખ્યા મુજબ મહમુદ બેગડાએ પોતે હિંદુસ્થાનમા મોટી મોટી લડાઇઓ કીધીછે, તથા ઘણાક કીલ્લાઓ વગેરે જીત્યાછે, માટે એવી એક નજીવી લડાઇ જે તેના સરદારથી થઇ તેની નોંધ એ પાદશાહની જીંદગીના અહેવાલમા નહિ આવી હોય લેકીન તેમા એક ઠેકાણે એવુ કેહછે કે હીજરી સને ૯૧૨ (ઈ૦ સ૦ ૧૫૦૭) મા મહમુદ બેગડાએ વસાઇ તથા કેવલી મેહેજ તથા દમણ પર ચટાઇ કરી ફીરંગીઓને હરાવ્યા હતા તે ઉપરથી સુરતવાલા મરહુમ દસ્તૂર દરાબજી અસ્પંદીઆરજી રબાડી પોતાની ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧ મા મુંબઇ મધે છપાવેલી "હાદેસાનામા" ની ચોપડીને સફે ૧૪૮ મે નોટ મારી અટકલ કરેછે કે આ-એજ વખતે મહમુદ બેગડાએ સંજાણ ઉપર પુણ અલફ-ખાનને ચટાઇ કરવા મોકલ્યો હશે આએજ આધાર ઉપરથી અમો ધારેછ કે આપણી વસ્તીના જાણીતા હાલરેપ્યુ શેઠ ડોસાભાઇ ફરામજી કરાકા, સી એસ આઇ એ પોતાની "પારસીઓની તવારીખ, રીતભાત, ધરમ" વગેરેની ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાવેલી ઇંગ્રેજી કેતાબને સફે ૧૬ મે સંજાણની આ લડાઇનો સને ઈ૦ સ૦ ૧૫૦૭ નો લખ્યોછે પણ અમો આ વાતમા એ બન્ને ગ્રંથકારો સાથે એકમત થતા નથી કારણકે મજકૂર "મેરાતે શેકંદરી" મા એક ઠેકાણે જણાવ્યા મુજબ આપણી સંજાણની લડાઇ જીતેલા સરદાર અલફખાનને તો હીજરી સને ૮૯૯ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૯૩) મા મહમુદ બેગડા સાથે અણબનાવ થયો હતો જે ઉપરથી તેમજ બીજી આસપાસની બાબદો ધ્યાનપર લેતા આ લડાઇ મહમુદ બેગડાના હીજરી સને ૮૬૩ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૫૮) મા તખ્તે બેઠા પછીના એક દાહેકામા થયી જોઇએ એવુ અમો અટકલીએ છૈયે

૨ એક ઘણી જુની ઈજાયનીની પોથી જે નવસારી મધે સંવત ૧૬૧૪ (ઈ૦ સ૦ ૧૫૫૮) મા દસ્તૂર હમજી-યાર રામ સંજાણાને હાથની લખાયલી હતી તે ઉપરથી કેટલીક યશ્ટો, તથા તાવીજો લખવાની નીરંગોની સંવત ૧૮૫૬ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦) મા વલસાડ મધે એ૦ ફરેદુન ફરામરોજ સંજાણાએ કીધેલી નકલ અતરેના એક જર-થોશ્તી શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી બામોટવાલાએ અમોને દેખાડી હતી તેમા સંજાણવાલા આતશબેહેરામને નવ-સારીમા લાવવાનો સને તથા દિવસ સંવત ૧૪૭૫ ના રોજ ૨૯ માહ ૬ (તા૦ ૨૬ મી જુન ૧૪૧૯ ઇસવી) કરી લખેલોછે મુંબઇવાલા દસ્તૂર એરચજી તથા બમા-રપજી શોહરાબજી મેહરજીરાણાના તેમજ એ૦ મનચેરજી જમાસ્પજી વાછાએ પોતાની પાસેની નોંધોમાથી અમોને જે સને તથા દિવસ એ વિષેનો આપ્યો હતો, તે પણ ઉપ-લાને બરાબર મલતો આવેછે લેકીન તવારીખની બાબદો સાથે જોતા એ વર્ષમા આતશબેહરામ નવસારીમા આવી શકે નહિ, શબબ કીસ્સે સંજાણમા જણાવ્યા મુજબ આ-તશબેહરામને મહમુદ બેગડાની ચટાઇમા પારસીઓ હાર્યા પછી ૧૨ વર્ષ બાહરોતના પાહડો તથા ૧૪ વર્ષ વાસડાના જંગલોમા રાખી નવસારી ચાંગા આશાની મદદથી લાવ્યા હતા હવે આપણે આગલી નોટમા જોયુ કે મહમુદ બેગડો ખુદ પોતે હીજરી સને ૮૬૩ ઇયાને ઈ૦ સ૦ ૧૪૫૮ માતો તખ્ત ઉપર બેઠો ત્યારે આતશ-બેહરામ ઈ૦ સ૦ ૧૪૧૯ મા આવી શકે કેમ? વાસ્તે એ આતશબેહરામને નવસારીમા લાવવાનો સને ઘણો શકમંદ લાગેછે વળી એની પુરવારીમા આપણને એક બીજીપણ શાબેતી મલેછે, તે એકે ઇરાન તથા હિંદુસ્થા-નના જરથોશ્તીઓ વચ્ચે દીન ધર્મને લગતા જે સવાલ જવાબો થયાછે (અને જે રેવાએતોને નામે ઓળખાએછે) તેમા યજદજરદી ૮૪૭ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૭૮) થી તે યજ-દજરદી ૮૮૧ (ઈ૦ સ૦ ૧૫૧૨) લગણ ચાંગા આશાનુ નામ અવલમા આવેછે ત્યારે હવે જ્યારે આપણ કીસ્સે સંજાણ ઉપરથી એમ કહીજીએછ કે આતશબેહરામ નવ સારીમાં ચાંગા આશાની મદદથી લાવ્યા હતા, ત્યારે તે ચાંગા આશાનો વખત ઈ૦ સ૦ ૧૪૧૯ મા હોય કેમ? રેવાએતના સને તો આપણાથી કહી ખોટા પડાએ નહિ તેમજ વળી એ ઉપરાંત એક બીજી શાહદત આપણને મલેછે, તે એકે ઇરાન મધે સરરાબાદ ખાતેથી યજદ-જરદી ૮૫૫ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૮૬) મા બેહદીન નરીમાન હોશંગ ભરૂચીની લાવેલી એક રેવાએતમા એ૦ ખોરશેદ સંજાણા (કે જે આતશબેહરામની સાથે નવસારીમા તેની ખીદમતમા આવેલા ત્રણ નામીચા મોબેદોમાનો એક હતો) નુ નામ નવસારીના વતની તરીકે આવેછે, ત્યારે તે ઉપરથી પણ જણાએછે કે તે મુદતની થોડુંકજ આગમજ નવસારીમા આતશબેહરામ આવ્યા હશે

ઈ૦ સ૦ ૧૫૩૫.

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૩ (કદમી) ૯૦૪ યજદજરદી.

આએ વર્ષમા નવસારી, સુરત, તથા ખંભાતની જરથોસ્તી અંજુમન તરફથી કેટલાક મજહબને લગતા સવાલો ઈરાન ખાતે મોકલ્યા હતા, તેના જવાબો ઘુરકાબાદથી આજની તારીખે નવસારીના રેહવાસીઓમાં એ૦ રાણા જેસંગ, એ૦ શહીઆર દહીપોન, એ૦ આદર પાહલણ, એ૦ બેહરામ પાહલણ, બેહદીન માણેક આગા, બાબા બેહરામ, અને દહીગોન આગા; સુરતના રેહવાસીઓમાં બેહરામ હીરા; ખંભાતના રેહવાસીઓમાં આવા ઉન્નંગ, નાખવા આશા, કામા આવા, સીમા કામા, અને છુવા ઓરમજદ, એઓ જોગ લખાઇ આવ્યા હતા. તેમા તેઓ લખેછે કે અરપ દયાર યજદીઆર અને રૂસતમ નામના બે બેહદીનો ખંભાતથી ઈરાન આવ્યાછે તેઓથી અમોને ખબર મળીછે જે ખંભાતમા પવીત્ર દોખમું[1] બંધાયુછે, તેથી હમો ઘણા ખુશી થયા અને તે લોકો ઉપર આફરીન કીધી. એ પછી દીનઆઈનને લગતા જવાબો લખ્યાછે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૪૩

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

સંવત ૧૫૯૯ ના વરસે, રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (યઝ૦).

આજ દીને નવસારી મધે સમસત અગરીઆ તથા મુંજાણા મોબેદોએ મળી એક લેખ કરી એ૦ નાગીરજ પારસીઆ નામના મોબેદને હમણથી તે દહાડા લગી સુરતની હદના બેહદીનોને ત્યાંની સગળું છવણુની ક્રિયા કરવાને મોકલ્યો હતો, અને તેની સાથે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે ત્યાં મોબેદીની જે આવક થાય તે તે તથા તેની પછી થનાર મોબેદો લીએ અને ફકત જેટલા લગનના આશીરવાદ થાએ તે દર લગન ટીક ટકો ૧॥ નવસારીના પંથકીઆઓમા મોકલે. આ લેખપર એ૦ કામદીન ખોરશેદજી આબ્દીઆ, એ૦ આશા ઓરમજદ, એ૦ આસદીન હીરા, અને એ૦ હમજીઆર પદમ એઓની સહી; તથા એ૦ રાણા જેસંગ, ઓરમજદ આદર, ધઈઆ રાણા, બેહરામ———, અને કાકા ધનપાલ એઓની સાખોછે.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૫૮.

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૨ માહ ૩ (કદમી) ૯૨૮ યજદજરદી.

ગયે વર્ષ ભરૂચના જરથોસ્તીઓ તરફથી કામદીન શાહપૂર નામના ખંભાતના એક રેહવાસીને ઈરાન મોકલી ત્યાંના દસ્તૂરો પાસેથી વરસના બાજ તથા દીનઆઈનને લગતી કેતાબો મંગાવી હતી, જે સઘળું ત્યાંની અંજુમને આજની તારીખે ભરૂચના દસ્તૂર પદમ રામીઆર[4] ઉપર એક કાગળ લખી તેની સાથે મોકલ્યું હતું, તથા તે કાગળમા મુખ્ય બાબદ વરસીઓ કરવાને લગતી લખી હતી.[5]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૭૯.

તા૦ ૧૨ મી માર્ચ.

સંવત ૧૬૩૫ ના વરસે, રોજ ૨૨ માહ ૪ (યઝ૦).

આજ દીને નવસારીની સમસત બેહદીન અંજુમને પોતપોતામા એક લેખ કરી એવું ઠેરવ્યું જે નવસારીના મોબેદો નવજોદ કીએ તથા સરોશ દરૂન કરે તે એ૦ મેહરજી વાછાને[6] પુછીને કીએ તથા કરે. જે નહિ પુછે તે અંજુમનનો ગુનેહગાર થાય. આ લેખપર ખોરશેદ ખુરશેદ આસના કાકા, પદમ રૂસતમ, ખોરશેદ વાછીઆ, બેહરામ જેસંગ, ધનપાલ કામદીન, બેહમન હોશંગ, નોશરવાંન આ

---

[1] આ દોખમા વિષે ખંભાતમા તપાસ કરી ત્યાંના એક રેહવાસી શેઠ દોરાબજી બેહરામજી ડાકટર અમોને જણાવેછે કે એ દોખમું સુરતના રેહનાર કોઈ હીરજી આશાએ બંધાવેલું દખમાની સાથે મોજુદછે, તથા એ૦ ધનજીએ આએ વખતે એક દરેમેહેર તથા બે કુવા ત્યાંના પારસીવાડામાં બંધાવ્યા હતા, મગર તેનો સને તથા દાહડો વાર માલમ પડતો નથી. એવી આગમજ ખંભાતથી ત્રણ કોષ દૂર નગર નામે ગામ કસ્બોછે ત્યાં "ખાજ કીદર" નામના દરીઆ કીનારે આવેલી જગોપર આસરામા કેહેછે કે એક ઘણું જુનું દોખમું હતું બાંધેલું હતું, પણ હાલ તેની કશી નિશાન માલમ પડતી નથી.

[2] દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયારના બાપ દસ્તૂર હોરમજદયાર ફરામરોજ સંજાનાને હાથની લખેલી જુની રેવાએતોની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી બરજોરજી પાસેછે તેમા સફે ૭૦૨ મે.

[3] આ લેખની નકલ એ૦ જામાસપજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમાં સફે ૧૨૮ મેછે.

[4] ભરૂચવાળા પ્રખ્યાત દસ્તૂર કામદીનજીના બાપાવાનબાપાનો બાપ તથા મુંબઈવાળા પ્રખ્યાત દસ્તૂર મુલ્લા ફીરોજજીના બાપના બાવાના બાપાવાનો બાપ.

[5] મુલ્લાફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર બરજો કામદીન વાળી રેવાએત સફે ૩૪૩ મે.

[6] નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા. એ પણ પોતાના કાકા એ૦ વાછા જેસંગના પાલખ થવાથી મેહરજી વાછાને નામે દીનઆઈનની ક્રિયામા બોલાયછે, બાકી એવણના બાપનું નામ એ૦ રાણા જેસંગ છે.

શદીન, ચાદના કામદીન, રાણા પેશોતન, મેહેરજી ચાદજી, ખુરશેદ બેહેરામ ભામ્બેઆ, અને બહમન બેહેરામ, એઓ- એ વહી કીધેલીછે.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૮૦.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર

સવંત ૧૬૩૬ ના વરખે, રોજ ૨૬ માહા ૧૦ (શેં૦)

આજ દીને નવસારીની અનજુમને એક લેખ પોત પોતામા કરી આ૦ મેહેરજી વાછાને પોતાના વડા કીધા હતા, અને એવો બ દોબસ્ત કીધો હતો કે તેવણુની રજા વગર કોઇબી માબેદ કાંઈ અગીઆરીની ગાસ, વેહવા, ગાગરના, સરોશ, ફીયાવ, નવરોદ, વગેરે કામો કરવા નહિ. આ લેખ ઉપર બેહમન ચાંદા, પેશોતન ચાંદા, બેહેરામ જેશંગ, પદમ રૂસતમ, કૈકોબાદ માહીયાર, આ- દનો કાકા, ધનપાલ કામદીન, નાપુર આશા, ચાદના કા- મદીન, બેહેરામ માહીયાર, નોશરવાન આશદીન, આદર રાણા, બહમન હોશંગ, બાવદ શાપોર, નરશંગ રામજી, કાકા આશદીન, પેશોતન છવા, નરીમાન હોમ, ખુરશેદ બહમન, ધધઆ બેહેરામ, બેહેરામ ફરેદુન, એઓની વહીઓછે.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૦.

તા૦ ૬ ઠી આગસટ

સવત ૧૬૪૬ ના, રોજ ૨૨ માહ ૬ (શેં૦).

આજ દીને દીવ બંદરે ત્યાંના જરથોસ્તીઓને ઘેરની દીનઆઇનની ક્રિયા વગેરે કરવાને એક આમેર નવસારીથી દસ્તૂર આશદીન કાકાએ ત્યાંના બેહદીનો ઉપર એક કાગજ[૩] લખી મોકલ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૧.

તા૦ ૬ ઠી નવેમબર,

રોજ ૮ માહા ૧૨ (શેં૦) ૯૬૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર મેહેરજી રાણા—નવસારીની અં- જુમનેકરેલા પેહલવેહલા વડા દસ્તૂર. એવણુ દીલી તરફ પાદશાહ અકબરની હજુરમા તેને જરથોસ્તી ધર્મને લગતો ફરમાનો જાણવાની ખાએશ હોવાથી તે તેને સમ- જાવવાને નવસારીથી ગયા હતા. ત્યાં કેટલીક મુદત પેર રહી આવ્યા પછી અકબરની શાહનશાહત તરફથી એવ- ણુને નવસારીમા ૨૦૦ વીઘા જમીન ઈનામમા આપી હતી. એવણુ જેવારે દીલીથી પાછા આવ્યા તેવારે નવસારીની અનજુમને એવણુને પોતાના વડા દસ્તૂર બના- વવાનો એક લેખ તા૦ ૧૨ મી માર્ચ ૧૫૭૯ ને દીને, તથા બીજો લેખ તા૦ ૧ લી સપટેમબર ૧૫૮૦ ને દીને કરી આપ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૫.

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

આજ દીને દીલીમા પાદશાહ અકબરની દરબાર તરફથી નવસારીના વડા દસ્તૂર કૈકોબાદ માહીયારને તેનો બાપ મરહુમ દસ્તૂર મેહેરજી રાણાને નવસારી મધે પાર- ચોલ પરગણે ૨૦૦ વીઘા જમીન બેટ આપી હતી તેમા બીજી ૧૦૦ વીઘા જમીન વધારી આપી તેનો પાદશાહી મોહર મુધાનો પરવાનો કરી આપ્યો હતો[૪]

---

[૧] એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબ- ખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૨૪

[૨] એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતા- બખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લ ખેલી ચોપડી સફે ૭

[૩] આ કાગજની ભાષા ઘણી અજાયબ જેવી હો- વાથી તે અક્ષરે અક્ષર છાપીએ છૈએ —

"લા૦ આ૦ કાકા સુદ આશદીન બેહેદીન દીવના "શમશતે કેનપનાહે એઝદાનાદ જત બે ચાદીકા યમ- "દીન હુરીએ અગીઆરી માહી હતો જન ચાર બેશ "હતા તે નીઆકા એક કહીઆ જે દીનનાં શમશતે "બેહેદીન કહુ જે એક એરબદ બરશનુમ સુ ।। આહા "આવે તે બાજવરનુ તથા ઘેહેશારનુ ને હમારા મુસ્તાની "નીમત આફરગાન કરી તહેની હમો જેવા છુતે લેહેવી "તેની તનશુ કર તે વાત કીધાપર એ શ્રી મેહેરજી રા- "ણાનુ એક શકીદવી તાકીદ કરી દીનના કામ ચાલતા "કરવા મોકલીછે ખુશછે. લાએકછે ડાહુછે "સાચતોછે જેહેવુ આપની દીનમા જોઇએ તેવુ છે "એહેની તતબુ એહના ફીલ જોઇ કરજો શકી રો૦ "ખુઆદ માહા આદર, સવત ૧૬૪૬ વરખે

"શમશતે બેહેદીન નઇ હમારૂ પહના ઇસ્ફન્દીઆ- "બાદ કોકીથી"

[૪] આ પરવાનો શાહનશાહ અકબરના ૪૦ મા વર્ષમા તા૦ ૧૦ મી આબેર માહે અસપદારમદને દીને કરી આપ્યો હતો તે વિષે કેહેછે કે એ દસ્તૂર નજકૂર પોતે દીલી ખાતે જઇને એ મેળવી આવ્યા હતા એ પરવાનાની નકલ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહ- રજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામાં મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૧૨૦ એછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૭.

તા૦ ૧૯ મી નવેમ્બર.

રોજ ૨૩ માહ ૧ (કદ) ૯૬૭ યજદજરદી.

પાતશાહ અકબરને જરથોસ્તી ધર્મને લગતી સમજણો આપવાને ઈરાનથી દસ્તૂર અરદેશીર નોશરવાન કેરમાની દીલ્લી ખાતે આવ્યો હતો તેની ઉપર ભરૂચથી દસ્તૂર કામદીન પદમે એક કાગજ લખી કેટલીક બીનાઓ પુછાવી હતી, જેનો તેણે આજની તારીખે મજકૂર દસ્તૂર ઉપર જવાબ લખ્યો હતો કે "પાા મહિના થયા તમારી ઉપર મે કાગજ લખ્યો, પણ તેનો કાંઈ જવાબ તમારી તરફથી મળ્યો નહિ. પછી હું જ્યારે દીલ્લીથી નિકળી મુલતાન આવ્યો ત્યારે બેહદીન કાઉસ માહીયાર મને ત્યા મળ્યો, અને તેણેથી મે ઘણો અહેવાલ જાણ્યો. અગર જો કાઉસ મને લાહોરમાં મળતે તો હું આપણને તમારી ખેઅમતમા ભરૂચ આવતે. વળી મને કાઉસે કહ્યુ કે તમો ઈરાન આવવાની ઘણી ખાએશ રાખોછો, તેથી મને પણ ધાગજ આવી કે તમારી સાથે મારી મોલાકાત થાએ, અને રસ્તાએજ સુધી તમારી યાદગારી હિંદુસ્થાનમા રેહએ. તમો આવોતો કાઉસની સાથે આવજો, રસ્તાનો કાંઈ દગદગો કરતાના. અગર તમારૂ આવવુ નક્કી ન થાય, અને કાગજ લખવુ પડે તો યજદના મોટા દસ્તૂર મેહરવાન ઉપર અથવા કેરમાનમા દસ્તૂર બેહરામશાહ ઉપર મારી ઉપર લખજો." એ પછી આતશબેહેરામ બનાવવાની ક્રિયાને લગતી મુખ્ય બાબતો એ કાગજમા લખીછે.[१]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૦.

આ વર્ષમા પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવ્યા, તથા સંજાણ અને ગુજરાતના બીજા શેહેરોમા વસ્યા તેના અહેવાલની ફારસી બેતોમા "કીસ્સે સંજાણ" નામની ચોપડી નવસારીના રેહનાર એક મોબેદ બહમન કેકોબાદ સંજાણાએ બનાવી હતી.[२]

---

૧ આ કાગજની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયારે યજદજરદી ૧૦૫૪ માં વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ નસરવાનજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા ઉતારી આવેલીછે.

૨ એની એક નકલ મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાછે તેમા એ કીસ્સો પુરો કરવાનો દિવસ રોજ ૬ પો માહ ૧ લો સને ૯૬૯ યજદજરદી (તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર ૧૬૦૦ ઇસવી) કરી લખેલોછે. પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવવાને લગતો જે અહેવાલ જાણેછે તે આ કીસ્સા ઉપરથીજછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૮.

તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર,

સંવત ૧૬૬૫ ના વરખે માગશર શુદ ૩.

આજ દીને નવસારી કશબાને લગતા પારચોલ પરગણાના હિંદુ પટેલીઆઓ નામે કીકા શંકર, બુદર રામ, દાહીઆ રામ એરૂના, શામલ કાહના, ગોપાલ ભાખા વીજલપોરના, ગોધડ રાઘવ, કીકા કુકા અભરામેના, હરજી થાણીઆ, શોમજી જહન્યા, મકા માહાવા અગશાદનાં, વામા કીકા, માધવ અનચેનીના, તથા જોગા નાદા, એઓએ નવસારીમા મળી એકમત થઈ એવો લેખ કીધો જે આપણે આ૦ કેકોબાદ મેહરજી (રાણા) ને તાએ તથા તેને મનતા રહીએ, અને તેના કહ્યાથી કંઈ નહિ, તથા આપણામાથી જે કોઈ કીકા વામા[३] ને મળે તેને માતા રેવા તથા માતા તાપી હોરસે, અને જે કોઈ તેને મલે તે તેના માબાપનો જનેલો નહિ.[४]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૪.

મરણ—દસ્તૂર આઝર કેવાન બેન આઝર ગોશસ્પ—ઉમર વર્ષ ૮૫. આએ એક ઈરાનનો જાણીતો તથા ખબરદાર અને જરથોસ્તી ટોળાનો દસ્તૂર હતો. તેનો એતેકાદ શીનસુફી ધર્મ ઉપર હતો. પોતાની જીદગીના પેહલા ૨૮ વર્ષ એકાંતપણે આદરની બંદગીમા ગુજારી પછી તે હિંદુસ્થાન ખાતે પટના મધે આવી વસ્યો હતો. તે પોતાની સાથે ઈરાનથી કેટલાક જરથોસ્તીઓને પોતાના શાગેરદ તરીકે લાવ્યો હતો, જેઓમા મોબેદ ફરહાદ, મોબેદ હોશ, મોબેદ સરોશ, વગેરે હતા. તે ઉપરાંત હિંદુસ્થાનમા ઘણાક મુસલમાન તેમજ હિંદુઓ પણ એના શાગેરદ થયા હતા. તે મજકુરાઓને એ શીનસુફી ધર્મજ શિખવતો હતો. એણે "મુકાશેફાતે આઝર કેવાન" નામની કેતાબ શીનસુફી

---

૩ નવસારીમાં આગા આશાના નબીરા મનોચેહર બહમન કે જેવણે મોગલાઈ સરકાર તરફથી દેશાઈગરૂ ચલાવતા હતા, તેઓના બેહરામ જેઠા અને કીકા વામા નામના બે ગુમાસ્તાઓ દેશાઈગરાના ધણીઓ થઈ બેઠા હતા, અને લોકો પર ચાહે તેમ અમલ ચલાવતા હતા, જેથી મજકૂર મનોચેહર બહમનને રાજી કરી ત્યાના દસ્તૂર કેકોબાદ મેહરજી રાણાએ દેશાઈગરાનો વહીવટ પોતે લીધો, અને આ પટેલીઆઓએ તેઓને નામે રેહવાનો લેખ કરી આપ્યો

૪ આ લેખની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની છાપની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૭ રહે

ધર્મની સાખેતીમા લખી હતી. એ પરનામાજ આ વર્ષમા મરણ પામ્યો હતો ૧

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૬.

તા૦ ૨૧ મી માર્ચ.

સંવત ૧૬૭૨, રોજ ૧૨ માહ ૫ (શે૦).

સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાં મોબેદોની ઘણી તાણ હોવાથી ત્યાના ચાર પારસીઓ નામે પુંઈઆ ધઈઆ, પુંઈઆ નરશીઆ, વે૦ વાછા માણીયાર, અને રતન ઓધા, ગોદાવરા પથકના વડા મથક અંકલેસર ખાતે મોબેદોને તેડવાને ગયા હતા; ત્યા આજદીને શમવત મોબેદોની અંજુમને બેસી આ૦ પેશોતન બેહરામ, તથા આ૦ મેહરજી શહીયાર નામના બે મોબેદોને ગામ સુમારી તથા મરવતના બેહદીનોનું દીનઆઈનિનું કામ કરવાને મોકલ્યા હતા.૨

તા૦ ૨૩ મી મેએ,

સંવત ૧૬૭૨, રોજ ૧૮ માહ ૭ (શે૦).

આજ દીને નવસારી મધે ત્યાના દોખ્માની સામે એક નવી સગડી બહેરામજી કાહનજી, નામના બેહદીને બંધાવી આપી હતી ૩

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૮.

તા૦ ૨૬ મી અક્ટોબર.

રોજ ૧૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૯૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કૈકોબાદ મેહરજી રાણા—નવસારીવાળા પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણાના દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમનો દસ્તુરીનો હોદ્દો મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૪ મા એઓ પોતાના બાપને આપેલી જાગીરના કાંઈ બાબતસર દીલ્લી ગયા હતા, અને ત્યાથી શાહનશાહ અકબરની તરફથી એઓના બાપને આપેલી ૨૦૦ વીઘા જમીન ઉપરાંત બીજી ૧૦૦ વીઘા જમીન ભેટ આપી તેનો તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૫૯૫ ની તેઓના દરબાર તરફથી એક લેખ કરી આપ્યો હતો. એવણે કેટલીક કેટલીક મુદત સુધી નવસારીમા દેશાઈગિરૂ ૪ પણ ચલાવ્યુ હતુ.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨.

તા૦ ૨૭ મી માર્ચ.

રોજ ૧૮ માહ ૫ (શે૦) ૯૯૧ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ બેહરામ કરેદુન૫—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા. એવણ પ્રથમમા નવસારીના વડા બેહદીન ચાંગા આશાના નબીરા મનોચેહર બહમન કે જેવણ ત્યા મોગલાઈ સરકાર તરફથી દેશાઈગરૂ ચલાવતા હતા તેના કારભારી હતા. તે પછી ધણીના વખમાથી દેશાઈગીરૂ જવાથી કેટલીક મુદત સુધી દસ્તૂર કૈકોબાદ મેહરજી રાણાએ તે ચલાવ્યુ હતુ; પણ તે બાદ એવણે પોતે છેક દીલ્લી ખાતે જઈ એ અધિકાર પોતાના નામ ઉપર મેળવ્યો હતો, તથા ૪૨૫ વીઘા જમીનનો લવાજમો ભરી તે વગર પરા પોતાના કબજામા રાખવાની સનદ પણ લાવ્યા હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૬.

તા૦ ૨૪ મી અક્ટોબર.

રોજ ૪) માહ ૧) (કદ૦) ૯૯૬ યજદજરદી

આએ વર્ષમા ભરૂચ, સુરત, તથા નવસારીના દસ્તૂર મોબેદો તથા બેહદીનો તરફથી બહમન અસ્પંદયાર નામનો એક સુરતનો બેહદીન ઈરાનના દસ્તૂરોને પુછવાને કેટલાક દીન ધર્મને લગતા સવાલો લઈ ગયો હતો, તેના જવાબો આજની તારીખે ઈરાનના તુરકાબાદ શેહેરથી લખાઈ આવ્યા હતા તે જવાબને મથાળે નવસારીના રેહનારાઓમા દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, નોશેરવાન આશદીન, એદલજી કૈકોબાદ, કામદીન કૈકોબાદ, બાજ-

૧ હીજરી સને ૧૨૬૨ મા મુંબઈ મધે લછમનના છાપખાનામા છપાએલી દબેશતાનની કેતાબ સફે ૨૦૯ વે

૨ આ મોબેદો પાસેથી અંકલેસરની અંજુમને કરાવી લીધેલા લેખની નકલ અંકલેસર વાળા આ૦ રૂસ્તમજી જમશેદજી પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી

૩ નવસારીમા ઈ૦ સ૦ ૧૫૭૨ મા મરહૂમ ચાંગા આશાના દીકરા માણેક ચાંગાએ એક પથ્થરનું દોખ્મુ બંધાવ્યુ હતુ તેની સામેની જુની સગડી પડી ભાગવાથી આ સગડી બંધાવ્યામા આવી હતી એ સગડીપર નીચે મુજબ લખી એક કાળા પથર ઉપર કોતરેલી છે—

"રોજ ગોશ માહ મેહેર, સંવત ૧૬૭૨ વરખે
" સગડી પુરી થાઈ ખુરશેદ કાહાનજી "

૪ ઈજાને મોગલ સરકારની આસરે ૨૪૦૦) વીઘા તથા ખાનગી ધણીઆની આસરે ૨૦૦૦) વીઘા નવસારીની જમીનનુ મેહસુલ ઊઘરાવવાનુ કામ

૫ એવણના બાપ આ૦ ફરેદુન કામદીન તથા બાપાવા આ૦ કામદીન ખુરશેદ નવસારીના જાણીતા મોબેદો હતા આ૦ કામદીનનો બાપ દસ્તૂર ખોરશેદ બેહરામ પોતાના વખત પ્રમાણે દીનઆઈનનુ સારૂ જ્ઞાન ધરાવતો હતો તેનો બાપ દસ્તૂર બેહરામ પાહલણ ચાંગા આશાના દીકરા માણેક ચાંગાના વખતમા એક જાણીતા તથા ખબરદાર દસ્તુર તરીકે ગણાતા હતા

જોગ કામદીન, મેહરનોશ કૈકોબાદ, બહમન બેહરામ, શીરાબ બેહરામ, મેહરજી એરજદીયાર, બેહદીન શેઠ કુકા, અને બેહરામ ફેરેદુન પટેલ, સુરતના રેહવાસીઓમા દસ્તૂરો અસ્પંદયાર બહમન, ખોરશેદ હોરમજદીયાર, નોશરવાન ખોરશેદ, બેહરામ આશા, દારાબ કુકા, બેહદીનો અસ્પંદયાર નરશંગ, કામદીન મેહરવાન, નાહનો ખીન ગમ, અને મેહરજી ખોરશેદ; ભરૂચના રેહવાસીઓમા દસ્તૂરો કામદીન પદમ, બેહરામ અરદેશીર, અને બેહદીન આશા જમશેદ, એઓને નામ બ નામ યાદ કરી તેઓ ઉપરાત હિંદુસ્થાનના તમામ દસ્તૂરો, મોબેદો, બેહદીનો તથા ત્યાંનાં તમામ શેહેરો, કસબા, ગામડા, મોહલા, ગલીઓ, અને ઘેરઘેરના જરથોશ્તીઓને ઈરાનની અંજુમન તરફની સલામ સાથે લખેછે કે તમારી તરફથી બહમન અસ્પંદયાર ફીરાલીમા બેની તથા ગાહની મંજલ કાપી આવ્યો, તેથી હમોએ તેને બારશનુમ આપી પાક કીધો, તથા ખાતુનબાનુની ઝીયારત[1] પણ કરાવી લાવ્યા હતા. એ પછી અતરેના સવાલોના જવાબો લખ્યાછે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૭.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૯ માહ ૪ (કં૦) ૯૯૬ યજદજરદી.

ઉપલાજ સુરતના બેહદીન બહમન અસ્પંદયાર પાસે યજદના દસ્તૂર મોબેદોએ નવસારીના દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, એરજી કૈકોબાદ, તથા બરજોર કામદીન ઉપર આજની તારીખે એક કાગજ લખી મોકલ્યોછે, તેમાં દીનઆઈનની ઘણીક બીનાઓ સાથે એવું પણ લખેછે કે અતરે બહમન અસ્પંદયાર તમારી તરફથી આવ્યો તેણે હમોને કહ્યું કે હિંદુસ્થાનમા "સીતાબ"[3] ની ઉપજ થી

---

1 આ ખાતુન બાનુ તે પારસીઓના છેલ્લા શાહનશાહ યજદજરદ શેહરીયારની બેટી હતી. તેણીને માટે ઈરાનમા એવી કથા ચાલુછે કે પારસીઓની શાહનશાહત પરાગંદે થઈ ત્યારે યજદજરદના બચ્ચા છોકરાઓ જે "મદાએન" શેહેરમા હતા તેહેનાઓએ પોતાના બુજોરગવારો અને બેશ કુટુંબની જગા તથા દેવલાનુ મકામ જાણીને લડાઈમાથી નાહાશીને "હસ્ત આજર" શેહેરના કીલ્લા તરફ આવી પનાહ લેવાને ચાહ્યુ—મગર પછવાડેથી દુશમનોનુ જોર વધી ગયુ, અને લશકરના લોક પકડવા આવ્યા તેથી તે પાદશાહના પરીવારો તે કીલ્લામા દાખલ થાઈ નહિ શકયા અને બધા જણ પરાગંદે થઈ ગયા. તેમાથી મેહેરબાનુ નામે એક છોકરીએ કીલ્લે ગોરાબમા જઈને પનાહ લીધી, અને ખાતુનબાનુ નામની છોકરીએ ડુંગર તરફ એક બીજો બુરૂજ હતો ત્યા જવા ચાહ્યુ, તે વખતે નાહસતા મારગમા પાણીની તરશ ઘણી લાગી પણ તેહને પાણી કેથે નહિ મલ્યુ તેથી એક ખુરજીગર તે ડુંગરની વચ્ચે ખેતી કરતો હશે તેની પાસે જઈને પાણી માગ્યુ. તે તેની પાસે પણ હાજર નહિ હતુ એટલા માટે તેણે તુરત પોતાની એક ગાએ હતી તેને દોહોઈને દૂધ આપવા ચાહ્યુ. તે વખતે દૂધ દોહી રેહા બાદ એતેફાકથી તે ગાએ લાત મારેથાતે શખસે વાસણ હાથ માથી પડી ગયુ, અને તે મરોડાનુ હશે તેથી ભાગીને દૂધ બધુ ઢોળાઈ ગયુ. ત્યારે નીરાશ પામીને ત્યાથી પણ દૂર એક બે માઈલને આસરે ડુંગરોની તરફ અંદર જાઈને પરવરદેગાર પેદા કરનારની દરગાહમા બદગી બજાવી એઆજરખાઈ કીધી જે ઈયા પાક યજદાન એજદાન આ આફતના વખતે મને દરવંદ દુશમનોના હાથમાથી બચાવ ઈયા એમ કર કે મારી હોરમત રહે. હવી આરજુ અને અસ્તુતી કરતાજ વારત્યા ડુંગરની જમીનપર જોયુ તો એક ફાટ નજર આવી, તેમા ઉતરી પડી કે તે ફાટ પાછી મલી ગઈ. તે બનાવ ખાતુનબાનુની સાથેના માણસોએ જોઈને રડતા બેઠા હતા, હેવામા પેલો ખુરજીગર કેથેથી પાણી મેળવીને પુઠે આવ્યો, તેણે ખાતુનબાનુને ગેબ થવાનો અહેવાલ જાણીને ઘણો દલગીર થયો તેથી ભારે ગમ કરી ગોરસામા આવી પેલી પોતાની ગાએને લાવીને તાહા પેલા શીગાફ (ઈઆને પાહાડની ફાટ) ની નિશાન ઉપર કતલ કીધી, અને બીજા બેહદીનોને પણ તેણે કહ્યુજે જે કોઈ ખાતુનબાનુની બુજોરગી ભરેલી ઈજતને માન આપવા ચાહાતુ હોય તેહેનાઓએ તે નેક જાત અને પાક દામાન વાલી પતીવરતાના દુખનો દાગ ભાવા કીજે એક એક ગાએને લાવીને અતરે કાપવી ઘટે. ઉપર કહ્યા મુજબ પેલા ખુરજીગરની નશીહત પરથી તે જગોએ ગાએ કાપવાની ચાલ પડી. હવે જે જગાએ ખાતુનબાનુ ગેબ થઈ ગઈચ તે હદનુ નામ "દરેદીન" કરી રાખ્યુ હતુ, અને ત્યા પારસીઓ શેહકડો કોશ દૂરથી ઝીયારત કરવાને આવતા હતા, હેવામા તેની પાસે એક કુદરતી પાણીનો જહરો નિકલી આવ્યાને શખને હજારો માણસોની જાતરા ભરાતી, ને વખને ભારે મોટી બજાર બનીને લાખો રૂપીઆ લેવડ દેવડ થાતુ.

[ઈરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોશતીઓની હાલત સુધારવા માટે સ્થાપેલા ધરમ ખાતાની ઉપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા દફતર આશકારા છાપખાનામાથી છપાયલા હેવાલમા ઈરાનની પુરાતમ જગાઓ તથા ગોફાઓ વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી આતરીઆએ લખી મોકલેલો અહેવાલ સફે ૨૨૨—૨૩—૨૫]

2 મુંબઈના ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૫૩ મે.

3 ઈરાનમા અંજુમનનો ધાહબાર થાય તેના ખાણાની પેહલ પેહલી દેથ જે ખુહલા ઉપર ચહડાવે તેના દસ્તૂર મોબેદો હાજર થઈ તેઓમાનો જે વડો હોય તે પોતાને હાથે દૂધ, સરકો, તથા સીતાબના પાતરા વગેરે નાખેછે. એ રવૈયો છેક અસલના વખતથીછે. નવસારીમા પણ એનેજ લગતો એક ચાલ આજ લગણ મોજુદછે. તે એકે અંજુમનના ઉધરાણાથી જે દિવસે ધાહબાર થવાનો હોય તેની આગમજના દિવસે સાંજના સર્વે અંજુમન એકઠુ થાઈ જમા પીછોડી સાથે ધાહબાર કરવાની જગા (મુખ્ય કરી ખુરશેદવાડી) પર જાયછે, ત્યાં તેઓની હજુરમા ચાવલનો વઘાર નાખ્યામા આવેછે, અને પછી સઘળાઓ તદરોગતી પટી છુટા પડેછ

નથી, તેથી અમોએ તે તેની સાથે થોડાક મોકલ્યોછે કે દાહ બારનાં કામમા આવે.[૨]

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

રોજ ૯ માહ ૧૧ (કો૦) ૯૯૬ યજદજરદી.

મજકૂર બહમન અસ્પંદયાર પાસે ફેરમાનની અંજુમને આજની તારીખે નવસારીના દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, એદલજી કેકોબાદ, બરજોર કામદીન, નોશીરવાન આશદીન, મેહરનોશ કેકોબાદ, બહમન બેહરામ, શેરાબ બેહરામ, અને મેહરજી હોરમજદયાર, તથા બેહદીનો શેઠ કુકા અને બેહરામ પટેલ, સુરતના દસ્તૂરો અસ્પંદયાર બહમન, નોશરવાન ખોરશેદ, દારાબ હીરા, પેશોતન ખોરશેદ, આશા બહમન, અને ફરામરોજ બહમન, તથા બેહદીનો અસ્પંદયાર નેરીયોસંગ, કામદીન મેહરબાન, નાહના રામ, વાછા નેરીયોસંગ, મેહરજી ખોરશેદ, રૂસતમ કામદીન, અને નોશરવાન ચેહરીયાર; ભરૂચના દસ્તૂરો કામદીન પદમ અને બેહરામ અર્દેશીર, તથા બેહદીન આશા જમશેદ, એઓને નામે એક કાગજ મોકલ્યો હતો, તેમા લખેછે કે યજદના દસ્તૂર મોબેદોએ તમારી ઉપર લખેલા જવાબો સિવાય હમો કશુ વધારૂ જાણતા નથી. પણ હિંયાથી વીસ્તાસ્પ યષ્ટ અને વિસ્પરદની કેતાબો તમારે માટે મોકલીછે. અમો તમારી તરફથી આવેલા બેહદીન બહમન અસ્પંદયારે અહિં ઘણી મેહનત લીધીછે, માટે તમો તેનો ખરતો બદલો તેને આપજો.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૧.

આએ વર્ષમાં વલસાડના તમામ બેહદીનોએ બંદોબસ્ત કીધો કે તેઓના ગામમા આવેલા પેહલા મોબેદ આ૦ શાપુરજી રાણાના વારસને વલસાડમા મોબેદી કરવાના બદલામા નીચે મુજબનો લવાજમો આપવો—

૧ લગનનાં સુરતનો રૂ.
૧ અમારત ધારન સુરત રૂ.
૧॥ બરશ્નુમ સુસ્વાના સુરતનો રૂ.
૧ ઘર ઉઘેડ તે દાહાડે રૂ.
૧॥ કુવો ખોદાવી તયાર કરાવે ત્યારે સુરતનો રૂ.
૨ કુવાની શાદી કરે ત્યારે રૂ
૧ જાહજનો પાહાણ નાખે ત્યારે સુરતનો રૂ.
૩ જાહજ તૈયાર થાય અને પાણીમા ઉતારે તે દાહડે પાગડી રૂ
૧ છોકરીની હધરણી બાંધે તેનો રૂ.
૧ છોકરાને ભણુવા બેસાડે તેનો રૂ.
૧ પઠીને દાહડે રૂ.
૦)= સુરજ ગ્રહણને દાહડે દર ઘર દીઠ રૂ.
૧॥ વલાવો હોએ તેનો રૂ.
૧ શાદી બાબતમા વદ સુરતનો રૂ.
૨॥ બેહરામ ઇજદના ઘઉં તથા નગદ રૂ.
૫ રૂજો તથા શારી વગેરે રૂ.
આશોદાદને દાહડે કુદરત પરમાણે.
દાહ બારને દાહડે ધારા મુજબ.
છોકરાને તથા છોકરીને સદરો પેહરાવે ત્યારે ધારા મુજબ.
૦। હર માસ મહીને રૂ.
૦। હરેક પરબ ઉપર રૂ.

આ બંદોબસ્તનુ એકરારનામુ વલસાડના સુબાની હજુરમાં રજુ કર્યું હતું. તે ઉપર ગોપાળદાસ અમીન થાણાદારની શાહેદી, તથા એક કુલીઆની વતી, પો૦ રૂસતમ કુકા અને બેહરામ શહરીયાર; તથા બીજા કુલીઆની વતી પો૦ મેહરજી નાના વગેરેની સહીઓ હતી.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૮.

તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૦૦૭ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર આશદીન કાકા—નવસારીના એક ખબરદાર તથા પહેલા દસ્તૂર. એનણે જરથોશ્તી દીન આઇનને લગતી ઘણીક કેતાબો તથા તવારીખોની નકલો કીધેલી હતી; તેમજ નવસારીના પાચે પોલના કુટ બીઓની ફેહરેશત જુના લેખો ઉપરથી તેહકીક કરી બનાવી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦.

આએ વર્ષમા મુબઇમા પેહલ વેહલી પારસીઓની પધરામણી થઇ હતી. પેહલ વેહલા પારસી આએ વર્ષમા[૪] દોરાબજી નાનાભાઇ[૫] સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાંથી પોતાના કુટુંબ સહીત અતરે આવી વસ્યો હતો, અને

---

[૨] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૫૫ મે

[૨] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૪૯ મે

[૩] આ બંદોબસ્ત તથા એકરારનામાની નકલ એ૦ જામાસપજી શેરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૬૨ મેછે

[૪] શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુબઇના બાહર" નુ પુસ્તક સફે ૨૪૪

[૫] અતરેના કાવશજી પટેલના ખાનદાનના વડવા.

અતરેના પોરતુગીજ સત્તાવાળાઓના કારભારી તરીકે તેમની નોકરીમા રહયો હતો.[1] એ પછીથી પારસીઓનો મુબઇમા આસ્તે આસ્તે પગપેસારો થવા લાગ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૨.

તા૦ ૬ થી નવેમ્બર.
સવત ૧૬૯૮ ના, રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (શે૦).

આજ દીને નવસારીમા ત્યાની અગીઆરીમા શમસત અજુમને મળી ઠેરાવ કીધો જે કોઈ મોબેદ અથવા બેહદીન પોતાના છોકરાને અદરાવતી વેળાએ આદરની કરે ત્યારે છોકરીનો બાપ ગોળ શેર ૫, નાળીએર ૨, તથા અજુમનની મોહર ૫ (રૂ૦ ૨) આપે. એથી જે વધુ આપે તે અજુમનનો ગુનેહગાર થાય, અને દેવાનમા ૨૫) મોહર ગુનેહગારી આપે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૯.

તા૦ ૩ જી ડીસેમ્બર.
રોજ ૨૦ માહ ૨ (ક૦) ૧૦૧૮) યજદજરદી.

આજની તારીખે ઈરાનના દસ્તૂર મોબેદોએ નવસારી મધે દસ્તૂર બરજોર કામદીન કેકોબાદ ઉપર એક કાગજ લખી રૂસતમ જ દેવ નામના ઈરાની સાથે મોકલ્યો હતો. તેમા તેઓ લખેછે કે આએ બે વર્ષ થયા ઈરાનમાં દુકાળ પડયોછે, અને તેથી ઘણી મોઘવારી થઇછે.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૪.

આએ વર્ષમા ભરૂચ મધે ત્યાંની શમસત જરથોસ્તી અંજુમને ઉધરાણાથી એક દોખમુ બધાવી પરસાવ્યુ હતુ.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫.

તા૦ ૨૭ મી જુન.
રોજ ૧૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૦૨૪ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ બહમનજી બેહરામજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહરામ ફરેદુનના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસ્બામાંની ૪૨૫ વીંઘા જમીન જે દીધીથી લવાજમો ભરી મેલવી હતી તે પોતાના બંને ભાઈઓ સાથે વેહચી લઈ તેનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણ મોગલાઈ અમલદારોમાં સારો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોના એક આગેવાન ગણાતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭.

તા૦ ૨૭ મી આગસ્ટ.
રોજ ૩૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૨૬ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ મેહરજી બહમનજી[5]—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈ બહમનજી બેહરામજીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથે તેમના ભાગના દેશાઈ ગરનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ માં તેમના મરણથી પોતાના ભાઈ સાથે તે વહીવટ જારી રાખ્યો હતો. નવસારીની અંજુમનના એવણ એક અગ્રેસર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૯.

તા૦ ૧૦ મી મેએ.
સવત ૧૭૧૫ ના, રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦).

સુરતની પાસેના ટેણા[6] ગામમા પારસીઓની વસ્તી વધવાથી આજ દીને ગોદાવરા પંથકના વડા મથક અક-

---

[1] "Going back some two hundred years, we find that when Bombay was ceded by the Portuguese to Charles II as part of the dower of the Infanta Caterina Braganza, there was a Parsee resident on the island, whose name was Dorabjee Nanabhoy He had been very serviceable to the Portuguese in their *intercourse* with the natives His tact in reconciling conflicting social elements and setting an *example* of loyalty to the people, recommended him to the English Government"

"The Oriental' Edited by J H Stocqueler, London, Vol. I August 1873 p p 177.

[2] એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧૦.

[3] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર બરજોર કામદીન વાલી રેવાયત સફે ૯૯૨ મે

[4] આએ દોખમાની શાહદત પણ આગલ સફે ૪ થે ની નોટમા જણાવેલા વરોડરામા રેહનાર બારોટ માધવરામ દલપતરામ નામના હિંદુ વહીવચાના જુના દફતરમાથી મેલવી ભરૂચવાલા આ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ અમાને નીચે પ્રમાણે આપીછે

"શમ ત ૧૭૧૦ ભરૂચનાં પારસીઓ શમથલે ભરાતો કરાવો. કુકડખાનાની હદમા પટેલ બાજી નાહાનાની વખતે એજ પટેલે આપેલી જમીન ઊપર"

[5] નવસારીના પ્રખ્યાત દેસાઈ કુકાજી મેહરજીના બાવા

[6] આ ટેણા ગામમાં એકવાર જરથોસ્તીઓની સારી વસ્તી હતી એવુ માલમ પડેછે ત્યા ત્રણ પડી ભાગેલા દોખમાઓની નિશાનછે હાલ ત્યા બે ત્રણેક પારસીઓના ઘરછે ફિયાના દોખમા કયારે તથા કોણે બધાવેલાં તેની ઘણી તલાસ કીધી, પણ કસો પટો હાથ લાગ્યો નહિ

લેસર ખાતેથી ચાર મોબેદો નામે પેશોતન ખોરશેદ, અસ્પદયાર ચાંદા, કામદીન બેહરામ, અને હીમજી મેહરજી એઓને ત્યા મોકલ્યામાં આવ્યા હતા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦.

સુરતના મોગલાઈ અમલદારો ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓને તેમના વ્યાપારમા ઘણી હરકતો નાખ્યા કરતા હતા, તે વિષેના બંદોબસ્તો કરવાને આએ વર્ષમા ઇંગ્રેજી કોઠીનો વડો તથા તેમનો દલાલ રૂસતમ માણેક શેઠ દીલ્હી ખાતે શાહનશાહ ઔરંગજીબની દરબારમા ગયા હતા.[2]

---

૧ એ ચારે મોબેદોએ અંકલેસરની અંજુમનને કરી આપેલા લેખની નકલ અંકલેસરવાલા આ૦ ખરશેદજી દીનશાહજી પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી.

૨ આએ રૂસતમ માણેક શેઠની કારકીરદીનો અહેવાલ સુરતના એક મોબેદ જમશેદ બીન કૈકોબાદ, કે જે એવણના દીકરા શેઠ નવરોજજીને પઢાવનાર ઓસ્તાદ હતો તેણે યજદજરદી ૧૦૮૦ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૧) મા ફારસી ચોપડીમા લખ્યો હતો, તેમા લખેછે કે શાહનશાહ ઔરંગજીબની હજુરમા શેઠ રૂસતમે પેશ ઇંગ્રેજને માટે નીચે પ્રમાણે અરજ કીધી હતી:—

કે ઈન મરદ અજ બેહરે સોદાગરી,
બ હીંદ આમદસ્ત અજ રહે બાવરી
વલી દખલ નદેહદ ઈનરા બ શેહેર,
અમીરાને દરગાહે વાલા બ મેહેર
હમીન મરદે અંગરીજ નીકો તરસ્ત,
પીર ઊમીદ ઝીલે શાહી બર તરસ્ત
ગોઝારદ ચનીન અરઝ કઝ લોતફે શાહ,
દેહદ જાઅશ દર શેહેરે સુરત પનાહ
કે કારે તોજારત દરા આરદશ,
હમ અંબાર ખાને બરા દારદશ

અર્થ—"કે આએ (ઈંગ્રેજ) મરદ સોદાગરીને માટે પોતાના મુલકથી હિંદુસ્થાન ખાતે આવ્યોછે, પણ બુજોરગ દરગાહના અમીરો એને શેહરમા દખલ આપતા નથી, એ ઈંગ્રેજ મરદ ઘણો નેક અને પાદશાહી શાએઆનો ઊમેદવારછે, (માટે) તે એવી અરજ ગુજારેછે કે પાદશાહની મેહરબાનીથી તેને સુરત શેહરમા જગા અને પનાહ મલે, કે ત્યા એ વ્યાપારનુ કામ જારી કરે અને તે માટે વખાર તથા કોઠી રાખે"

આ અરજ ઊપરથી શાહનશાહે પોતાના વજીર અશદખાંનની પાસે સુરતના નવાબ ઊપર એવો હોકમ લખાવ્યો કે.—

કે દર શેહરે સુરત મર ઈંગરેજરા,
દેહદ દખલો જાએ મકાનો સરા
કે સાઝદ મકાને ખોદશ અંદરા,
ન બાશદ મોજાહેમો માને કસા
બમાલે તોજારત જકાતશ મઆફ,
નમુદસ્ત શેહ ઝેલતેફાતે શફાફ.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૪.

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૩૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર મેહરનોશજી કૈકોબાદજી મેહરજી રાણા—એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૯ માં પોતાના બાપનાં મરણ બાદ નવસારીની અંજુમન તરફથી ત્યાની દસ્તૂરી મલી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૫.

આએ વર્ષમા મુંબઈમા ફરતો કોટ બંધાતો હતો ત્યારે તેમા જોઈતા બેગારીઓ, ટોપલી, વગેરે સર જામ પુરો પાડવાનુ કંત્રાક્ટ બરૂચથી સુરતના આવેલા શેઠ ખરશેદજી પોહચાજી પાંડે[3] એ લીધુ હતુ.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૭

તા૦ ૯ મી જાનેવારી.

રોજ ૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૦૩૬ યજદજરદી.

મરણ—નાનાભાઈ પુંજીઆ[5]—એવણ સુરતના પારસીઓના વડા આગેવાન હતા, તેમજ તેઓના ઘર સંસારી કજીયાઓ ચુકવતા તથા પંચાતને લગતો વહીવટ ચનાવતા હતા. સુરત મધે એવણે પોતાને ખરચે એક દોખમુ બંધાવવા માંડ્યુ હતુ, પણ તે તૈયાર થાય એટ-

---

અર્થ—"કે સુરત શેહર મધે ઇંગ્રેજને દખલ આપે તથા મકાનો અને કોઠીને માટે જગા આપે, કે તેમા તે પોતાના મકાનો બંધાવે અને કોઇ તેને મુજાહેમ થાય નહિ તથા અટકાવ કરે નહિ, એના વ્યાપારના માલનુ જકાત પાદશાહે ખાસ મેહરબાનીથી માફ કીધુછે"

૩ મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેના બપાવાના બપાવા

૪ શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુંબઈના બાહર" નુ પુસ્તક સફે ૨૭૯

૫ સુરતવાલા ખાનબાહદુર મોદી રૂસતમજી ખરશેદજીના વડવા એવણના ભાઈ બહમન પુંજીઆ સુરતમા એક મોટા દીનદાર જરથોસ્તી થઈ ગયાછે તેવણે ઈરાનથી આવેલા દીનઆઈનને લગતા અંતરેથી પુછાવેલા સવાલોના જવાબો સઘળા એકઠા કરી તેનો સંગ્રહ એક કેતાબમા કીધો હતો, કે જે કેતાબ "બહમન પુંજીઆની રેવાયત" ને નામે ઓલખાએછે એવણના વડવાઓનાં નામો આ પ્રમાણે અનુક્રમે સુરતમા લખાયલી એક જુની ડીસાપોથીમાથી મલેછે

પુંજીઆ, પપા, પુના, ચાપા, દાવા, આશા, હુઈઆર, સુવા

ખામા એવણનુ મરણ નિપજ્યાથી ત્યાનાં જુનાં દોખ-મામા એવણના રવાનને બે માસ લગણ ઉપર તથા નીચે પથ્થરો મુકી રાખી મેલ્યું હતુ, અને દોખમું તૈયાર થયા પછી તેમા તે મુકવામા આવ્યું હતું.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૮.

તા૦ ૪ થી આગસ્ટ,
રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૩૭ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ શેહરીઆરજી બહમનજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈ બહમનજી બેહરામજીના નાથલા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ મા પોતાના બાપનાં મરણથી તેમના ભાગનો દેશાઈગીરીનો વહીવટ પોતાના વડા ભાઈ સાથે ચલાવતા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭ મા તેમના મરણ પછી નવસારીની અંજુમનમાં એક આગેવાન ગણાતા હતા.[1]

આજ વર્ષમા સુરતથી ત્યાના મરનાર શેઠ નાનાભાઈ પુંજીઆના વારેસો કુવરજી નાનાભાઈ તથા હીરજી નાનાભાઈ, એરવદ રૂસતમ પેશોતન[2] અને એ૦ બરજોર આદરબાદ એઓએ એક કાગજ લખી ફેરમાનના દસ્તૂર શાપુરજી ઉપર બેહદીન બેહરામ જ દલ સાથે મોકલ્યો હતો, તેમા લખ્યુ હતુ કે બેહદીન નાનાભાઈ પુંજીઆએ સુરતમા એક દોખમુ બંધાવવા માંડ્યુ હતુ, પણ તે પુરૂં થાય તેટલામા તેવણ હક થયા હતા, અને તે વેળાએ એવી આગ્નેસ બતાવી હતી કે તે દોખમુ તૈયાર થયા પછી તેમાં મને નાખજો. આથી પેલુ દોખમું તૈયાર થાય ત્યાંવેર બે મહિના લગણ જુનાં દોખમામા રવાનને મેલી તેની ઉપર તથા નીચે પાથરો મુકયા હતા. તે પછી નવું દોખમું તૈયાર થયાથી રવાનને ત્યાથી કાઢી તેમા નાખ્યુ હતુ. તે કામ દીનની શરીઅતે હતુ કે નહિ તે વિષે ત્યાથી ખોલાસો માગ્યો હતો. આના જવાબમાં ફેરમાનવાળાઓ લખેછે કે તે રવાનને જુના દોખમામા મુકવુ સજાવાર નહિ હતુ, પણ નવુ દોખમું તૈયાર થાય ત્યાંવેર પાક જગોપર જયા બીજાનાં કાસબુદ નહિ પડેલા હોય ત્યા મેલવુ હતુ, એવુ દીનનુ ફરમાનછે.[3]

---

1 એવણના વારેસોએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૪ મા એવણનો દેશાઈગરાને લગતો ભાગ આ૦ હોમજી આદરજી હોમજી તે પ્રખ્યાત દેશાઈ ખુરશેદજી રૂસ્તમજીના પિત્રાઈ કાકાને ગીરવી આપ્યો હતો

2 આ મોબેદે ગુજરાતી કવેતોમાં શપાવક્ષ, જરથોશ્ત, વીરાફ, તથા અરપદયારનામા બનાવ્યા હતા અને જેમાના પેહલા નામાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ મા મુબઈ મધે એ૦ દેહસુરશ રીનશાહ અંકલેસરીઆએ "રીપોર્ટર્સ પ્રેસ" માંથી છપાવી પરગટ કીધુ હતુ.

અંગ્રેજ સરકારે આજ વર્ષથી[4] મુંબઈના કોલી તથા માછીમારોપર ૬૨ માણસ દીઠ રૂ૦ ૬૧૩૩ રેસનો "બાડી-ટાક્સ"[5] નાખ્યો હતો, અને તે વશુલ કરવાનું કામ પોતાના કારભારી શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈને સોપ્યું હતુ.[6]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૦.

તા૦ ૧૮ મી જુલાઈ.
રોજ ૨૩ માહ ૧૦ (ક૦) ૧૦૩૯ યજદજરદી,

આજ વર્ષની તા૦ ૧ લી જુને નવસારી તથા સુરતની અંજુમન તરફથી એ૦ રૂસતમ ખોરશેદ અસ્પંદયારે જરથોશ્તી દીનઆઈનને લગતા કેટલાક સવાલો ઇરાન મોકલ્યા હતા, તેના ફેરમાનથી આજની તારીખે ત્યાંના દસ્તૂર મોબેદોએ હિંદુસથાનમા દસ્તૂર બરજોર કામદીન, દસ્તૂર પાલણ ફરેદુન, દસ્તૂર રૂસતમ ખોરશેદ, દસ્તૂર રૂસતમ પેશોતન, બેહદીન હીરજી નાનાભાઈ, એ૦ નાનાભાઈ નરસંગ, એ૦ કુવરજી બેહરામ, એ૦ કુવરજી નાનાભાઈ, અને એ૦ ધનજી બેહરામ ભરૂચી એઓ જોગ જવાબ લખી મોકલ્યા હતા. એમાં સેતાનબાજી પહેરજવા તથા છોકરાઓના લગન કરવાને લગતી બીના

---

3 આ જવાબની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયારે યજદજરદી ૧૦૫૪ (ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૫) મા વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા લખેલીછે

4 શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુબઈના બાહર" નું પુસ્તક સફે ૨૫૦

5 આ "બાડી-ટાક્સ" વશુલ કરવાની રીત બાબે મરહુમ રેવરંડ ડાકટર જાન વીલસન પોતાનો On the Evangelistion of India નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦ મા છપાવેલા પુસ્તકમા લખેછે કે "જયારે એક છોકરો તેર વર્ષની ઊમરે પુગતો ત્યારે તેના ઊપર એક રૂપીઆ કર લાગુ પડતો, જયારે ચઊદ વર્ષનો થાય ત્યારે બે રૂપીઆ, અને તે અઢાર વર્ષની ઊમરે પુગે ત્યાવેર દર વર્ષે એકેક રૂપીઓ વધારવામા આવતો અને જેથી સેવટે તેની ઊપરનો કર રૂ૦ ૬૧૩૨ રેસનો થતો અશક્ત માણસો અને તેર વર્ષની અંદરના છોકરાઓ આ કરમાથી બાતલ હતા"

6 આ કામ એવણ તથા એવણના વંશોએ મળી ૨૬૫ વર્ષ લગણ બજાવ્યુ હતુ એવુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪ ના જુલાઇ માસમા એવણના વારેસ શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે મુબઈના નામદાર ગવરનર અરલ આફ ક્લેર ઊપર મોકલેલી એક અરજી ઊપરથી જણાએછે

લખેલીછે. તેમા કેહેછે કે છોકરાને ૧૪ વર્ષની અને છોકરીને ૧૦ વર્ષની ઉમરે પરણાવવા જોઇયે.¹

આજ વર્ષમા મુંબઈ મધે ચોપાટીના ડુંગર ઉપર મોદી હીરજી વાછાએ પેહલ વેહલું દોખમુ બંધાવી પરહાવ્યુ હતું, તથા તેની સામે એક નાહની સગડી ચેગગ રાખવાને માટે બંધાવી હતી.²

આજ વર્ષમાં એજ મોદી હીરજી વાછાએ કોટમા મોદીખાને પોતાના રેહવાના ઘરની સામે જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે પેહલ વેહલી એક દરેમેહર પરહાવી હતી.³

---

¹ આ જવાબની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજ-દયારે યજદજરદી ૧૦૫૪ મા વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા આવેલીછે

² ડાકટર જાન ફ્રાયર કે જે ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૨ માં મુંબઈ ખાતે આવ્યો હતો તેણે પોતાની મુસાફરીના ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૮ મા છપાવેલા પુસ્તકમા આએ દોખમા વિષે નિચે પ્રમાણે લખેલુ છે.—

"On the other side of the great Inlet, to the Sea, is a great Point abutting against Old — Woman's Island, and is called *Malabar hill*, a Rocky, Woody Mountain, yet sends forth long Grass, A-top of all is a *Parsy* Tomb lately reared"

[A New Account of East India and Persia, In Eight letters, from 1672—1681, by John Fryer M D, F R S, in 1698 Letter II page 67]

આ દોખમુ હજુ લગણ ચોપાટીના ડુંગર ઉપર મોજુદછે, અને સગડી પણ છેલા પાંચ વર્ષ થયા તેજ અસલ રૂપ પ્રમાણે હતી, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ મા શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે તેની પાસે એક મોટી સગડી બંધાવ્યાથી મરહુમ મોદી હીરજીના વારેસો શેઠો માણેકજી તથા ખરશેદજી ચોરાબજી વાછાગાંધી તથા મરહુમ શેઠ નશરવાનજી કાવસજી વાછાગાંધીએ પોતાને ખરચે તે જુની સગડી બાજી તેમા ફેરફાર કરાવી નવેસરથી બંધાવીછે

³ સંવત ૧૭૨૧ મા સુરતના મોબેદ રૂસતમ પેશોતન હમજીઆરે ગુજરાતી કવેતામા બનાવેલા જરથોશ્ત નામાની શરૂઆતમા એ મરહુમ હીરજી વાછાની સ્તુતી કરેલીછે, તેમા એવણે મુંબઈમા દોખમુ તથા દરેમેહર બંધાવ્યા તે માટે નીચે પ્રમાણે લખેછે.—

એ પુણે પ્રભુએ તમને અત અતિ પિયારો કીધો ।
જે મુંબઈ બંદર પધક પુન્ય ભરતખંડ દીધો ॥
એ સાચ જદ અવસ્તા અર્થે એરવદ એમજ બોલે ।
આહા દખમુ દરેમેહર કીધે તુ થયો ધની જનને તોલે ॥
એ આદ પુરખ પુણથી તમ અત અતિમોટો ભરતખંડ પાયો ।
ધન હીરજી વાછા તુ આહા મિયાહ નર ગરોથમાની થાયો ॥

[મિ૦ ટેહમુરસ દીનશાહ અંકલેસરીઆએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૬ મા "ટીપોર્ટર્મ પ્રેસ" મા છપાવેલા રેવાયત નામાનો દીબાચો સફે ૭]

આ દરેમેહર ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ના ફેબ્રુવારી માસની મુંબઈની કોટની મોટી આગમા સુદાખરી બળી ગઈ હતી

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૨.

આએ વર્ષમાં સુરતની પાસેનાં સમાલી ગામમા હોમીયાર પાહલણ નામના એક બેહદીને દરેમેહર બંધાવી પરહાવી હતી.⁴

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૩.

તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૪ (કદ૦) ૧૦૪૨ યજદજરદી.

ગયે વર્ષે ખંભાતથી કામા વોહરા નામનો એક જરથોસ્તી વ્યાપારને⁵ માટે ઈંગ્લાન્ડ ખાતે ગયો હતો, તે

---

⁴ એ દરેમેહર બંધાયા પછી તેની ઊતર તરફની જગો તેના માલેકો પાહલણ વાછા, રતન પાહલણ, હોમીયાર પાહલણ, મેહેરાબ પાહલણ, તથા કુંવર પાહલણ એઓએ આ૦ ભીમજી મેહરજી (બેલાવની જીનીંગ ફેકટરીવાલા શેઠ જીવણજી ભીમજીભાઈના વડવા) ને સંવત ૧૭૨૭ ના પ્રથમ વઈશાખ સુદ ૭ ને દીને એક લેખ કરી આપી હતી તેમા એ દરેમેહર વિષે લખેલુ છે આ લેખની નકલ ગોદાવરા પરગણાવાળા આ૦ નાનાભાઈ બીખાજીએ અમોને આપીછે એ દરેમેહર જુની થયાથી બીજીવાર તે સુરતવાલા શેઠ જમશેદજી શોરાબજી હોડીવાળાએ બંધાવી હતી, પણ તેનો સનેં મળી શકતો નથી એ પછી ત્રીજીવાર ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા મુંબઈવાળા શેઠ કુંવરજી માણેકજી મુકાદમે ત્યા એક આદરાનની દરેમેહર બંધાવી હતી, પણ તે રેતીના રેટામા દટાઈ જવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ મા તેવણના વારેસ શેઠ રૂસતમજી શાપુરજી મુકાદમે બીજી જગાપર દરેમેહર બંધાવી ત્યા જુના આદરાન નખતનશીન કીધા હતા

⁵ ખંભાતમા પારસીઓ ઘણા આગલા વખતથી વ્યાપાર ચલાવતા હતા એવુ કેટલાક જુના લખાણોમાથી માલમ પડેછે ઈ૦ સ૦ ની અગીઆરમી સદીમા કેહછે કે ખંભાતમા માહી નદીના કીનારા આગળ "કુમારીકા ક્ષેત્ર" નામના હિંદુઓનાં દેહડાની પડોશમા પારસીઓની વસ્તી હતી, તેઓ ત્યાં વ્યાપાર ચલાવતા હતા, અને એટલાતો પગભર થઈ ગયા કે સઘળા પારસીઓએ મળી હિંદુઓને ત્યાથી હાંકી પણ કાઢયાં હતા તેઓમા કલયાણરાય નામનો દશાલાડ જાતનો એક વાનીયો હતો તેણે સુરતમા જઈ મોતીનો વ્યાપાર ચલાવ્યો અને મોટી દોલત મેલવી, તેના બળથી કેટલાક રજપુતો તથા કોલીઓને ખંભાતમા લાવી એક રાત્રે પારસીઓ ઊપર હોમલો કરી તેઓને માર્યા, તથા તેમના ઘરો સલગાવી મુકયા, જેથી ત્યાથી બધા પારસીઓ નાસી ગયા આ વીગત ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા કપતાન રાબરટસને ખંભાત વિષે લખેલા અહેવાલમા નીચે પ્રમાણે આવેલીછે :—

Some of the Parsis, who since their arrival in India, about 636, had remained in the South of Gujarat, were attracted to the settlement (942-997) near the temple of the *Kumarika Kshetra* at the mouth of the Mahi. The first comers succeeding in trade, others followed.

પાછો ફરતી વેળાએ પજદથી દીનઆઈનને લગતી કેટલીક બીનાઓ હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ જોગનાં આજની તારીખના એક કાગળમા લખાવી લાવ્યો હતો.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૬.

તા૦ ૩ જી જુન.

સંવત ૧૭૩૨ ના, રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને નવસારીમા રામશત મોબેદો તથા બેહદીનોની અંજુમને મલી પાલક કરી આપવાના બંદોબસ્તો કીધા હતા, કે જે ધણી જેનો પાલક થાય તે તેની મીલકત લીએ. તે ઉપર કોઈ વારસ થઈને દાવો કરે તથા હક લેવા માગે તે અંજુમનનો ગોનેહગાર થાય. જે મરદને બેટો નહિ હોય તે પોતાની હૈયાતીમા જેને ગમે તેને પાલક કરી લીએ તે રવાછે. અગર તે જીવતાં જીવન નહિ કરે, અને તેના મુવાબાદ તેની ઓરત કોઈ તરાહેત ધણીને પાલક કરે તે રવા નથી. તે મુવા પછી તેનાં કુટુંબ અતબર જેનો ઘટે તેને અંજુમનની હજુરમા પાલક કરે. અંજુમનની સલાહ વગર કરે તે નારવાછે. વળી એવુ ઠેરવ્યુ છે જે આજદનથી જે કોઈ પાલકનો હક માને તેને અંજુમન મલી મના કરે. જે કોઈ પાલક થાય તે પેના મરનારની માલ મીલકતનો ધણી. લેવુ દેવુ હોય તે આપે, લેવું હોય તે લીએ, તેના મુવા જીવતનો બંદોબસ્ત કરે, તથા પેના મરનારની ધણીઆણીની જીવે તાહ લગણ ઘેરમા રહે. એ બંદોબસ્તથી જે ફરે તે શ્રી દેવાનમા રૂ૧૦૦) ગુનેહગારીના આપે.[2]

---

and in time the Parsi element became so strong that by their overbearing conduct they forced the Hindus to leave the city Among those who fled was a man of the Dasa Lâd caste of Wania, Kalianrai by name He took refuge in Surat* where in a short time, by trading in pearls, he acquired a large fortune. His wealth gave him consequence, and he had the address to bring together a numerous band of Rajputs and Kolis, who in the night attacked the Parsis, putting many to the sword and setting fire to their houses The rest took to flight, and not a Parsi was to be seen in Kamâvatika Kshetra Kalianrai then formed the design of building a city on the ruins of the Parsi town.

* If this is Surat and not Sorath Kalianrai's date can hardly have been before the fourteenth century

Statistical account of Cambay, for the Gazetteer of the Bombay Presidency p p 45

૧ આ કાગળની નકલ અંકલેસરવાળા આ૦ ફરામજી જમશેદજી પાસેની એક જુની રેવાયતમાછે એ રેવાયત કીયા સાલમા લખાઈછે તે તેમા નોંધેલુ નથી

૨ એ૦ જમાસ્પજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેવી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૪૦.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૮.

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૦૪૭ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ખુરશેદજી બેહરામજી—નવસારીનાં પોલીઆ દેશાઈનાં ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહરામ ફરેદુનના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસબામાની જમીનનો પોતાનો ભાગ બંધે ભાઈઓ સાથે વેહચી લઈ તેનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણ મોગલાઈ અમલદારોમા સારો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોમા એક આગેવાન ગણાતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૦૪૭ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ સોરાબજી બેહરામજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહરામ ફરેદુનના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસબામાંની ૯૨૫ વીઘા જમીન જે દીલ્હીથી બવાજમા બરી મેલવેલી હતી તેનો પોતાના ભાઈઓ સાથે મલી વહીવટ ચલાવતા હતા, તેમજ પોતાના બાપનો નવસારીના દેશાઈગીરીનો અધિકારભી એવણુને મલ્યો હતો. નવસારીમા એવણે પોતાના કુટુંબના વસવાટને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૬ મા એક મોટુ પોળના જેવુ મકાન બંધાવ્યુ હતુ કે જે આજ સુધી "દેશાઈજીની પોલ" ને નામે મોજુદછે, અને તેજ ઉપરથી એવણના વંશો "પોલીઆ અથવા પોલમાના દેશાઈ" ને નામે ઓળખાયછે. એવણ મોગલાઈ સરકારમાં મોટો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોના એક આગેવાન અગ્રેસર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૫.

તા૦ ૯ મી જુન.

સંવત ૧૭૪૧ ના, રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને નવસારીના તથા સંજાણના પંથકના શમસતે મોબેદોએ સુરતના મોબેદો તથા બેહદીનોના અંજુમન તથા નવસારીના બેહદીનોની હજુરમા એકઠા મલી એવો બંદોબસ્ત કીધો જે આજથી કોઈએ મોબેદ એક બીજાના પંથકમા[3] ક્રિયા વગેરેનુ કામ કરવુ નહિ.

૩ પારસીઓની વસ્તી નવસારી, ભરૂચ, ખંભાત, અંકલેસર, વગેરે જગાઓપર થયા પછી તેમના મોબેદોએ નીચે પ્રમાણે પંથકો વેહચી લીધા હતા:—

"સંજાણમા વસનારાઓની હદ દમનતોરાની નદીથી

સંજાણા મોબેદોએ જેમ તેઓ કરતા આવ્યાછે તેમ આતશબેહેરામની બોએ દેવી, બીજી કાંઈ ક્રિયા નવસારીમા કરવી નહિ. તથા નવસારીના મોબેદોએ સંજાણવાલાઓનાં પંથકમા અમલ કરવો નહિ. આ બદોબસ્ત ઉપર સુરતના નીચના અકાબરોની શાખ કરાવી હતી.[1]

આ૦ રૂસતમ માણેક, કામદીન બેહેરામ, દારાબ મનોચેહેર, માણેક કાઉસ, હોમજી ફેરોબાદ, બેહદીનો ધનજી પદમ, જમશેદ માણેક, પેશોતન અસપંદયાર, માણેકજી નાનાભાઈ, નાનાભાઈ નરશંગજી, કુવરજી બેહેરામજી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૬.

આએ વર્ષમાં નવસારી મધે ભગરીઆ તથા સંજાણા મોબેદો તથા ત્યાના બેહદીનો વચ્ચે એક મોટી મારામારી તથા ખુનામરકી થઈ હતી. શરૂવ તેઓ વચ્ચે અસલથી થયના લેખ પ્રમાણે આખા નવસારી કસબાના તથા સંજાણવાલાઓને પોતાને ઘેરના મુવા જીવતાની મચલી ક્રિયા કરવાનો હક નવસારી વાલાઓનો હતો. સંજાણ વાલાઓનો હક ફકત આતશબેહેરામની બોએ દેવાનો તથા તેની પેદાએશ ખાવાનો હતો. તે પ્રમાણે અત્યાર સુધી ચાલ્યા કીધુ હતું, પણ આ વર્ષમા કેટલાક ત્યાના બેહદીનોની ઉશ્કેરણીથી સંજાણ વાલાઓ ફતાઉ થઈ ગયા કે હમો કાએ નહિ હમારે તથા બેહદીનોને ઘેરની મરણ જીવણની ક્રિયા કરીએ? આ કામમા તેઓને બેહદીનોએ મદદ કીધાથી એક મોટી મારામારી તેઓ વચ્ચે થઈ, અને તે દરમીઆનમા બેહદીનોને હાથે બે ભગરીઆ મોબેદો નામે આ૦ માણેકજી બેહેરામજી નરીમાન તથા આ૦ રૂસતમજી શાપુરજી આતીશા એઓના ખુન થયા હતા, જે ઉપરથી ભગરીઆ મોબેદો વધારે ઉશ્કેરાયા અને ૭ બેહદીનો નામે નાહના મેહેરજી, કુકા શાપુર, નાસા ચાદજી, મેહેરજી શુખના, બહમન પેશતન, અને રૂસતમ શાપુર એઓને મારી નાખ્યા તથા બીજા ઘણાકોને જખમી કીધા. આથી ૭ મોબેદો નામે મેહેરનોશ ફરામરોજ, હોમજી ચાદર, દારા શોહરાબ, જીવણ બેહરોજ, તથા અસપંદયાર કુકા એઓને ખુન કરવાના તથા ૭ મોબેદો નામે ચાદર હોમજી, પાવણ ફરેદુન, દારા જમશેદ, બરજોર કેરશાસ્પ, રૂસતમ સોહરાબ, તથા નોશરવાન ફરેદુન એઓને ખુનની ઉશ્કેરણી કરવાના વાકસર પકડી સુરત ખાતે ઈનસાફ કરાવવા માટે કેદ લઈ ગયા હતા.[2] ત્યા કેટલાક દિવસ સુધી બંદીખાનામા કેદ રાખ્યા પછી કહેછે કે ત્યાંના પારસીઓના વડા અકાબર મોદી કુવરજી નાનાભાઈના વગવસીલાથી તેઓ સઘળા છુટા થયા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૯.

મરણ—દોરાબજી નાનાભાઈ—મુંબઈમા આવનાર પેહેલવેહેલા પારસી, તથા અતરેના પટેલ ખાનદાનના વડવા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦ મા સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાથી અતરે આવ્યા હતા જે વેળાએ એવણ અતરે આવ્યા તે વેળા મુંબઈ પોરટુગીજ સરકારના તાબામા હતુ, અને ત્યા આગલ કોઈવાર પારસીઓ આવેલા ન હતા[3] હિવા આવા આગમજ એવણને સુરત તરફ તે વખતે વાપારને માટે આવતા પોરટુગીજો સાથે કામકાજનો બ્યાવહાર હોવાથી પોરટુગીજ ભાષાનું સારૂ જ્ઞાન હતુ. આથી મુંબઈના પોરટુગીજ સત્તાવાળાઓએ એવણને ઉપયોગી પીછાણી પોતાના અતરેના લોકો સાથના રાજદરબારી કામકાજોના વડા કારભારી ઠેરવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૨ મા જ્યારે મુંબઈનો ટાપુ ઈંગ્રેજોને હસતક થયો ત્યારે ઈંગ્રેજી સત્તાવાળાઓએ પણ એવણને તેજ ઓહોદા ઉપર કાયમ રાખ્યા હતા ઈંગ્રેજ સરકારે અતરેના કોળી તથા માછીમાર રૈયતાઓ ઉપર નાખેલો કર માણસ દીઠ રૂ૦ ૧૩૩ રૈયતનો

તે વલસાડ આગલની "પાર" નદી સુધીની, નવસારીવાલાઓની હદ "પાર" નદીથી તે વરીઆવની નદી સુધીની, ગોદાવરા પથકની હદ વરીઆવથી તે અંકલેસર સુધીની, ભરૂચવાલાઓની હદ અંકલેસરથી તે ખંભાત સુધીની, અને ખંભાતવાલાઓની હદ ખંભાતમાજ રાખી હતી."

[દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહેરજી રાણાવાલાએ સને ૧૮૯૮ માં જાનેવારીમા "આપઅખતીઆર" છાપખાનામા છપાવેલી "રેહબરે દીને જરથુસ્તી" સફે ૨૨૯]

1 એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૩૧

2 નવસારીના બેહદીનો શોરાબ અસપુ તથા નોશરવાન મેહેરજી વગેરેને ત્યાના કાજી આબેદીન ઊંચમાનીએ તા૦ ૧૫ માહે જીલકાદ સને ૧૦૯૭ હીજરીને દીને પોતાની મોહર સુદા કરી આપેલો મેહજર એની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૫૬ મેઠે એ ઉપરાંત આ મોટી મારામારીના તમામ બીનાનો ગુજરાતી બેતોમા આગલા વખતમા કોઈએ બનાવેલો એક કીસ્સો એ૦ મનચેરજી જામાસપજી વાછા પાસેથી અમારા વાચવામા આવ્યો હતો, તેમાથી બેહદીનોને હાથે મારી ગએલા ઊપલા બે મોબેદોના નામ મલી આવેછે

3 એવણની પછી કેહછે કે રાનજી નામનો એક પારસી સુરતથી અતરે આવ્યો હતો, અને પોરટુગીજ સરકારને જરૂરી માલ પુરા પાડવાનુ કંત્રાકટ તેણે લીધુ હતુ

"બાડી ટાકસ" નો કર એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૮ થી સરકાર તરફથી વસુલ કરતા હતા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦.

આજ વર્ષમાં સુરત ખાતે યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમનદારો તથા મુંબઈના જનરલ સર નીકોલસ વેટ વચ્ચે સુરત ખાતેના કંપનીના દલાલ રુસતમ માણેક શેઠ વિષે એક મોટો ટંટો ઉભો થયો હતો. તે એવી રીતે કે આગલા વર્ષમાં જ્યારે સર નીકોલસ વેટ સુરત ખાતેનો પ્રેસીડંટ હતો, ત્યારે તેણે આવતાનેવાર મજકુર રુસતમ માણેકને કંપનીનો દલાલ નેમ્યો હતો, અને બધે જાણા એકમેકની મુજ સમજ પ્રમાણે ચાલતા હતા; પણ સર નીકોલસે મુંબઈના "જનરલ" નો ઓધ્ધો લીધા પછી આએ સાવચેત રેહી (રુસતમ માણેક) ને માલમ પડ્યું કે તેની મતલબતો મુંબઈને વ્યાપારનું મથક બનાવવાની છે, તેથી જ તેણે ત્યાંની ઇંગ્રેજી કોઠીના અમનદારો મી૦ બોનેલ અને મી૦ પરોબીને જાહેર કીધું કે સર નીકોલસ વેટે મને નવાબ સાથે વગ લગાડી સર જાન ગેયર ને કેદ કરાવવાને રૂ૦ ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર આપવા કહ્યું છે. જ્યારે સર નીકોલસ વેટે રુસતમે આ પ્રમાણે પાડેલો ફોડી નાખવાની વાત સાંભળી ત્યારે તેણે તેને ઇંગ્રેજી કંપનીની નોકરીમાંથી બરતરફ કીધો. તો જોકે તે વખતે તેણે (રુસતમે) યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીને રૂ૦ ૧૪૦૦૦૦) એક લાખ ચાળીસ હજાર તથા જુદી જુદી ખાનગી વ્યાપારી કંપનીઓને રૂ૦ ૫૫૦૦૦૦) પાંચ લાખ પચાસ હજાર ધીરેલા હતા. આથી સુરતના મજકૂર અમનદારો તથા સર નીકોલસ વચ્ચે મોટો અણબનાવ થયો, અને તેઓએ ઇંગલાંડ ખાતે "કોરટ-ઓફ ડાએરેક્ટરસ" પર આવી રીતે લખી મોકલ્યું કે "સર નીકોલસ વેટના વારંવાર ઉલટપાલટ હોકમો આવ્યાથી નામદાર કંપનીનું નાણું બરાબર રીતે રોકવાને અમોને ઘણી મુશ્કેલી, અને બરોબર જોતાંતો અશક્ય લાગેછે; તેટલા માટે જ્યાંસુધી રુસતમ માણેકને પાછો ઓધ્ધા ઉપર ગણે ત્યાંસુધી તેઓ કંપનીની મીલકત, અવેજ, તથા તેઓના પોતાના છુટાપણાને માટે જોખમદાર થઈ શકતા નથી."[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૨.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦ માં જંજીરાના સીદીએ મુંબઈ ઉપર હુમલો કીધો હતો, જેથી કંપની સરકારે તેની સાથે કોલકરાર કીધાથી તેના માણસો મુંબઈનો કીનારો આસ્તે આસ્તે છોડી ગયા, પણ તેઓના ગયા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૨ માં આંતરે એક સખ્ત મરકી ફેલાઈ, કે જેથી સઘળા ઇંગ્રેજો અને ગેરીસનના માણસો મરતતોલ હાલતમાં આવી પડ્યા હતા. આ તક લઈ જંજીરાનો સીદી યાકુતખાન એક મોટી ફોજ લઈ મુંબઈ ઉપર ચઢી આવ્યો, અને ડુંગરીનો કીલ્લો પોતે લઈ લીધો. આથી ઇંગ્રેજ સરકારના માજી કારભારી રામજી નાનાભાઈનો છોકરો રુસ્તમજી દોરાબજી કે જે પોતાના બાપની જગોએ આવ્યો હતો તેણે રાજ્યનો કારોબાર પોતાને હસ્તક લીધો, અને એક શીબંદી લશ્કર કે જેમાં મુખ્ય ભાગ મુંબઈના

૧ આ વેળાની ઇંગ્રેજ સરકારની મુંબઈની આવક શું હતી તે જાણવા જોગ છે. મી૦ બ્રુસ પોતાના ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વૃતાંતમાં આએ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૮ માં મુંબઈની આવક નીચે પ્રમાણે જણાવેછે :—

	Xeraphins					
Rent of Mazagon	9,300	0	40			
Mahim	4,797	2	45			
Parell	2,377	1	56			
Sewri	1,735	0	40			
Sion	770	0	60			
Vorli	571	1	34			
Bombaim	6,311	2	61			
				25,920	1	18
Rent of the Tobacco Farm				9,550	0	0
Ditto Taverns				2,100	0	0
The Account of Customs				18,000	0	0
Ditto Cocoanuts				18,000	0	0
Xeraphins				73,870	1	18
More may be advanced				1,129	1	62
Total Xeraphins				75,000	0	0
Which at thirteen Xeraphins for 22s 6d amount to				£ 6,490	17s	9d

2 While he (Sir Nicholas Waite) was President at Surat, Rustum, whom, from his first arrival, he had employed as broker, continued, from interested motives, attached to his views, but after he assumed the office of General at Bombay, this cautious Native discovering that his object was to make that Island the centre of trade explained to Mr Bonnel and Mr Proby, the English Company's servants at Surat, that Sir Nicholas Waite has promised to give him fifty thousand rupees, to use his influence with the Governor, to keep Sir John Gayer confined, which sum was to be paid to him, individually, by advances on the prices of the Company's goods, to that amount. When Sir Nicholas Waite was informed of this conduct of Rustum, he dismissed him from the English Company's employment, notwithstanding the United Trade was then indebted to him 140,000 rupees, and the separate Companies 550 000 rupees, and if the Surat council had not prevailed on the merchants to take their bills, the whole property of the English would have been seized.

This state of affairs, between Sir Nicholas Waite and Mr Proby, could not but produce animosities —the former began with protesting against the conduct of the latter, and of Mr Bonnel, and they retaliated, by declaring in their letters to the Court, that it was impracticable to procure regular investments, under the contradictory orders which Sir Nicholas Waite sent to them, and, in fact, it was impossible to execute them, and therefore, unless Rustum should be restored, they neither could be responsible for the Company's property, nor their own liberty.'

[Bruce Annals of the East India Company, Vol III, p p 535]

કોલીઓ તથા માછીમારૂઓનો હતો, તે ઉઠાવી કરી પોતે તેની સરદારી લીધી, અને દુશમનોની સામે બાહદૂરીથી લડી તેમને ટાપુની બાહેર હાંકી કાઢ્યા, તથા ડુંગરીનો કીલ્લો પાછો લઈ આ ખબર સુરત તરફ ઇંગલીશ ફેક્ટરીના વડા ઉપર કાસદોની મારફતે મોકલી, અને રાજ્યનો કારોબાર પોતે ચલાવ્યો.[૧] એ પછી ફેક્ટરીના વડાના મુંબઈ આવ્યાબાદ તેના હાથમાં રાજ્યની લગામ સોંપી. આ દેશહીતકારી નોકરીને માટે શેઠ રૂસતમજીને આ વર્ષમાં મુંબઈના પટેલનો ખેતાબ વંશપરંપરા ઇંગ્રેજ સરકારે આપ્યો, તથા અતરેના સઘળા કોલીઓ અને માછીમારૂઓના વડા તરીકે તેમને નેમ્યા, અને તેઓના સરકારી કરો વસુલ કરવાની, તેમજ તેઓના દીવાની અને ધર્મસંબંધી કજીયાઓ ચુકવવાની તેઅણુને સત્તા આપી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૩.

તા૦ ૧૨ મી આપરૈલ,
રોજ ૨૨ માહ ૬ (શ૦) ૧૦૬૨ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ટેહમુલજી શોરાબજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈ શોરાબજી બેહરામજીના વડા દીકરા. એઅણુ ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમનો દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. નવસારીના હાકમ તરફથી એઅણુને કેટલીક સત્તાઓ મળેલી હતી, તથા ત્યાના તેમજ સુરત ખાતેના મોગલાઈ અમલદારો સાથે એઅણુને ઘણો સંબંધ હતો. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એઅણુ એક આગેવાન અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૪.

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

જંજીરાના સીદીએ ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૨ મા જ્યારે મુંબઈના ટાપુ ઉપર હુમલો કીધો ત્યારે અતરેના કેટલાક રેહવાસીઓ પોતાની માલ મીલકત, ઈત્યાદિ રેહવા દઈ ભરાઈ બેઠા ઇવા ટાપુ બાહેર નાસી ગયાં, તેઓની મીલકત સરકારે ખરી જપત કીધી હતી. પણ પછી તેઓમાના કેટલાકોએ અરજીઓ કીધાથી તથી દયા માગવાથી અતરેના ગવરનર જાન ગેયરની સરકારે છતી તનાસ કરી તેઓની મીલકતનો પોણો ભાગ તેઓને પાછો આપવાના, તથા પા ભાગ સરકારમાં જપત કરવાના, ઉપલી તારીખે હુકમનામા કરી પટેલ રૂસતમજી દોરાબજીને આપ્યા હતા.[૩] ઉપલા ધણીઓમા રતનજી નામે એક પારસી પણ હતો.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૭.

તા૦ ૧૩ મી મેએ.
રોજ ૨૪ માહ ૭ (શ૦) ૧૦૬૬ યજદજરદી

આજ દીને ઉદવારા મધે ત્યાના શમશત બેહદીનોએ પથ્થરનું એક દોખમું બંધાવી પરઢાવ્યુ હતુ.[૫]

૧ આ માટે એઅણુના એક વારેસ મરહુમ શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૩૩ ને દીને મુંબઈના ગવરનર હાનરેબલ જાન અરલ આફ કલેર જોગ કીધેલી એક અરજીમાં લખેછે કે—

"Also when the Seeddees took possession of the whole of Bombay my ancestor Rustom Dorab Patell fought on the side of the English and was actually for three days in charge of the Government of the island"

૨ આ લડાઈના સંપુરણ અહેવાલ તા૦ ૧૧ મી મારચ ૧૮૬૩ ના પુનામા પરગટ થતા "દખણ હેરલડ" પત્રમા તથા હાનરેબલ ડોસાભાઈ ફરામજી કરાકા સી એસ આઈના પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત વગેરેના ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાવેલા પુસ્તકમા સફે ૨૬ મે છે

૩ આવા બે હુકમનામાની મુંબઈના ગવરનર તથા તેની કૌનસીલના અધિકારીઓની સહી સુધાની અસલ નકલ એઅણુના એક વારેસ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી પટેલ પાસે મોજુદછે

૪ મુંબઈનો બાહરના બનાવનાર શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાના ધાર્યા પ્રમાણે આ ધણી અતરેના ચીકા ઘડીઆલીના ખાનદાનનો વડો હતો

[મુંબઈનો બાહર સફે ૧૦૬]

૫ આ દોખમાના પાછલા પીરા ઊપર નીચે પ્રમાણેનો દાહડો વાર કોતરેલોછે.—

"શાવત ૧૭૫૩ ના વઈશાખ સુદ ૭, રોજ દીન ઈજદ માહ મેહેર ઈજદ"

આ દોખમુ બંધાયુ, તે વખતે ઊદવારામા આતશ બેહરામ આવેલા ન હતા, પણ ત્યા તથા તેની આસપાસના ગામડાઓમા પારસીઓ ખેતી તથા બીજા રોજગાર સર જઈ વસેલા હતા તેઓને ત્યા જ્યારેબી રવાન થાય ત્યારે તેને છેક વલસાડ દોખમે ચઢાવવા લઈ જવુ પડતુ હતુ, કે જેમ કરવાને ચોમાશામા ઘણી સખ્તી પડતી હતી આથી કેહછે કે ત્યાના લોકો સરકારમા ફરીયાદ ગયા કે હુંઆ અહિંયા રેહતા નહિ કારણે હમારા રવાનોને ઠેકાણે પાડવાની જગો નથી તેઓને જવાબ મલયો" જો તમો લોકો અતરે રેહવો, અને સરકારમાથી જે ખરચ મેળે તે લઇ એક દોખમુ બંધાવો જે ઊપરથી બેહદીનોએ ના પાડયુ જે હમારા ધર્મનુ મકાન બીજી ન્યાત વાળાઓને પૈસે બંધાય નહિ એ પછી એવી ગોઠવણ કીવી જે પારસીઓ પરનો બે વર્ષનો સરકારી વેરો માફ કરે, જેથી તેઓને દોખમુ બાધવાને પૈસા હાજલ પડે એ રીતે આ દોખમુ બંધાયુ હતુ એવુ ત્યાના જઈફ લોકો બોલેછે એ દોખમુ બંધાવનાર ઊપરી મોબેદ દાદા બીન હોરમજદયાર નામે હતો એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા જમાતવાલા શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી મોદીએ અહિયા એક બીજુ દોખમુ બંધાવ્યાથી આ જુનુ દોખમુ પડત પડેલુ છે

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૯.

તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર.
રોજ ૨૯ માહ ૧૧ (શેં૦) ૧૦૬૮ યજદજરદી.

મરણ—એ૦ જામાસ્પ બાહજી—વલસાડના દસ્તૂરજીને મોહપિતા મોબેદોના વડા. એઓને નવસારીની અન્જુમન તરફથી વલસાડ ખાતે દીનઆઈનની ક્રિયા કરવા માટે પથકી તરીકે મોકલવામા આવ્યા હતા. ત્યા પગાર થયા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૬ થી પોતાના દીકરાઓની સુચનાથી એવણે નવસારીની રાજમા ઠરેલતા પ્રમાણેનુ લવાજમ મોકલવુ બંધ કીધુ હતુ, અને તે વર્ષથી એઓ નવસારીના મોબેદોથી છુટા પડયા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૧.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.
રોજ ૧૦ માહ ૧ (શેં૦) ૧૦૭૧ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ હોમજીભાઈ ટેહમુલજી—નવસારીના પોળીઆ દેશાઈ ટેહમુલજી શેરાબજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૩ માં પોતાના બાપના મરણબાદ તેમનો દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. જાતે એકમાર્ગી હોવાથી એવણ લોકોમા ઘણા જાણીતા ન હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૨.

તા૦ ૮ મી ડીસેમબર,
રોજ ૭ માહ ૨ (શેં૦) ૧૦૭૨ યજદજરદી.

મરણ—કામાજી હોમાજી—ઉમર વર્ષ (૬) એવણ ભરૂચના એક ગરીબ વણકર હતા. કેહેછે કે વણવાંની મજુરી બાબત કોઈ મુસલમાન શખ્સની સાથે તકરાર થવાને લીધે તેણે ઝનુનમા આવીને પોતાના ભરૂચના નવાબ હામદ બેગની સરકારમાં એવણ ઉપર બોહતાન ભેલી ફરીયાદ કીધી કે આણે પારસીએ મને કુફર કહયો. આથી નવાબે પોતાના કાજી તથા મોલવી પાસેથી શરેહના ઠરાવેલા પ્રમાણેનો ફતવો લઈ ઇનસાફ કીધો કે એ પારસી અગર પોતાનો ધર્મ તજીને ઇસલામી દીન કબુલ કરેતો એનો ગુનાહ માફ કરી છોડી મેલવો, અને જો તેમ નહિ કબુલ કરેતો શરેહના ધારા મુજબ તરવારથી એને કતલ કરવાનો ઠરાવ્યુછે. આવા ઇનસાફથી એવણે પોતાના ધર્મથી ચળીને જીવ બચાવવા કરતાં પોતાની દીન ઉપર જીવ આપવાનું બેહતર વિચારી તરવારની અણી હેઠળ ગયા. આથી ભરૂચના અથોરનાનો જરથોસ્તી ધર્મને લગતી જશન ક્રિયાઓમા હજુસુધી એવણનુ નામ બીજા બુજોરગવારોની સાથે યાદ કરેછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૯.

તા૦ ૨૫ મી જુન.
રોજ ૯ માહ ૯ (શેં૦) ૧૦૭૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈના કોટમા શેઠ બનાજી લીમજીએ આદરાનની દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૬.

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર,
તા૦ ૨૯ મી માહ જીલહેજ ૧૧૨૭ હીજરી.

આ વર્ષમા સુરતના નવાબ હૈદર કુલીખાને ત્યાના પારસીઓના વડા આકાબર ચાહી ભીમજી કુવરજીને એક ફરમાન લખી આપ્યુ હતું કે સુરતના નવાબના મુતસદીઓ (મેહતા), તાલુકદારો, અને બીજા મુસલમાનો જેઓ પારસીઓ પાસે વેઠ કામ કરાવેછે, તથા ગુરદાની ગોર ખોદાવેછે તે હવેથી તેમ કરશે નહિ; અને સુરતના પારસીઓ પાસેથી લગન તથા નાતરાનો જે કર આજ લાગી મુકત થઈ તમે (ઓઢી) ઉઘરાવી તે તમારી કોમની

---

૧ આથી આશુ યજદજરદી ૧૨૪૭ ના "ઝોરાસટરીઆન કલેન્ડર" મા એ દરેમેહર પરઠાયાનુ સાલ ૧૦૯૦ યજદજરદી કરી લખેલુંછે, અને એજ સાલની ગણત્રિથી મુંબઈમા નિકલતા ઘણા ગુજરાતી પંચાગોમાં એ દરેમેહરની સાલગરેહ ગણવામા આવેછે પણ અમારા એક મરહુમ મિત્ર શેઠ એરવદ માણેકજી બનાજીએ ચોકસ કારશોધર એ દરેમેહરની તવારીખ અસલથી ઉપજાવી કાઢી હતી, અને તેમા મરહુમ બનાજી લીમજીની પેહડીના સર્વથી જુના દફતરોમાથી ઉપર અમોએ મુકેલો તેને પરઠાવાનો દહાડો પાર શોધી કાઢયો હતો. એ ઉપરાત એ દરેમેહર પરઠાયા પછી તેની પાછેની જગો જે "ચવરી" ના નામથી ઓળખાતી હતી તથા જેમા ૮૪ ઝાડો હતા, અને તેનો કબજો ભરનાર કપતાન જાન ટાઈલરના હાથમા હતો તે જગો તા૦ ૨૪ મી અકટોબર ૧૭૧૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર ઓનરેબલ વીલ્યમ એસલેબીના હુકમથી જાહેર લીલામ કરી વેચવામા આવી હતી, તે એ દરેમેહરના ખરચને માટે શેઠ બનાજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી લીમજીના નામ પર ૩૮૦) ઝેરાફીન સિક્કા (રૂ૦ ૨૨૮—૮—૮) આપી વેચાતી લીધી હતી, તેને લગતા નામદાર કંપની સરકાર તથા શેઠ નવરોજજી લીમજી વચ્ચે તા૦ ૩ જી આપરેલ ૧૭૧૨ ને દીને થયલા ખતની નકલ શેઠ નાનાભાઈ ધનજીભાઈ ઉકરજી બનાજીએ અમોને દેખાડી હતી. એ જગો હાલમા જયા એ દરેમેહરછે ત્યાંથી તે શેઠ કાવશજી પટેલના ઘરની સામે મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી કૂપર તથા શેઠ નવરોજજી અરદેસર દાવરના હાલમા ઘરોછે ત્યાંવેર હતી, અને તે "આદરાન વાડી" ને નામે ઓળખાતી હતી એ પછી આસતે આસતે ત્યાં પારસીઓના ઘરો બંધાયા, અને આજે પણ એ ચોકડી "બનાજીની ગલી" ને નામે ઓળખાએછે

જરૂરના કામોમા ખરચેલાછે, તે ઉપર આજ કેટલુંક થયુ સુરતના કાજીઓએ નગપ મારી હતી તે કામથી પણ તેઓને અટકાવ્યાછે.૧

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ

રોજ ૧૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૯૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમ માણેક શેઠ—ઉમર વર્ષ ૮૬) અંતરેના શેઠ્ખાનદાનના કુટુંબના વડવા. એવણ સુરતના વતની તથા ત્યાની ઈંગ્રેજી કોઠીના દલાલ હતા. સુરતના નવાબ તથા ઈંગ્રેજી કોઠીવાળાઓ વચ્ચે ઉઠેલા વાંધાને માટે એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦ મા દીલ્હી શાહનશાહ ઔરંગઝેબની હજુરમા પણ જઈ આવ્યા હતા. તે બાદ નામીચા તુરકી સોદાગર ઉશમાન ચલેબીના એક વાહણને પોરટુગીઝોની મનવારે વગર કારણે જપત કીધાથી તેની તરફથી ફરીઆદ લઈ એવણ ગોવાના ગવરનર જનરલ સીનીઓ વીઝરેલ આગળ ગયા હતા, અને ત્યાથી મજકૂર વ્યાપારીને ઈનસાફ અપાવ્યો હતો. સુરતના જરથોસ્તીઓ પરના ઘણાક જુલમો એવણે પોતાના મોગલાઈ અમલદારો સાથના લાગવગથી ટાલ્યા હતા, તથા તે સિવાય ઘણાક પુલો, કુવા, તલાવો, ધર્મશાલા, વિગેરે સુરત તથા તેની આસપાસના ગામડાઓમા બંધાવ્યા હતા. સુરતમા પારસીઓને વસવાનો "રૂસતમપરા" નો લટો ભાગ એવણની મીલકત હોવાથી તે આજસુધી એવણનાજ નામથી ઓળખાયછે એવણનુ મરણ સુરતમાજ નિપજયુ હતુ.

તા૦ ૩ જી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૦૯૦ યજદજરદી.

સુરતમા એક માણસ ગુજરે તેવારે તેને સગ્નોગીને પદાન બાધવાનો જે ચાલ હતો તે વિશે આએ વખતે વાર વાર તકરારો તથા વાંધાઓ ઉઠયા કરતા હતા. જેથી સુરતની જરથોસ્તી અંજુમને નવસારીની અંજુમનને એક પત્ર લખી પુછાવ્યુ કે રવાનને પદાન બાધવા કે નહિ? આનો જવાબ આજ રોજે નવસારીવાલાઓએ હાનો લખ્યો કે પદાન દીનની રાહે બાધવા ઘટ્રાગતછે.૨

આ જવાબ ઉપર ત્યાના દસ્તુરો, મોબેદો, તથા બેહદીનોની નીચે પ્રમાણે સહીઓ હતી—

દસ્તુર માણેકજી મેહરનોશજી, દસ્તુર રૂસતમજી બેહરામજી, દસ્તુર દારાબજી પાલણજી, દસ્તુર જામાસપજી આશાજી, એ૦ નવરોજજી શેહરીઆરજી, આ૦ ફરામરોજ નવરોજજી, આ૦ શેહરીઆરજી નાહનાભાઈ બિદવાર, આ૦ મેહરનોશજી રૂસતમજી દાબુ, આ૦ નવરોજજી મેહરનોશજી, આ૦ રતનજી દારાબજી નરીમાન, આ૦ હોમજી નવરોજજી, દેશાઈ માણેકજી હોરમજજી, દેશાઈ દારાબજી રૂસતમજી, દેશાઈ બહમનજી રૂસતમજી, આ૦ શેરાબજી કેખશરૂજી પાવરી, આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ ખુરશેદજી શાપુરજી વાચ્છા, આ૦ મનોચેહરજી પાલણજી કુકા, આ૦ મેહરનોશજી દારાબજી દોરડી, આ૦ બરજોરજી કેખશરૂજી કોટવાલ, આ૦ નવરોજજી રૂસતમજી દેશાઈ, આ૦ હીરાજી ખુરશેદજી, આ૦ નવરોજજી શેરાબજી, આ૦ બરજોરજી માણેકજી પાદશાહ, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, આ૦ નવરોજજી જમશેદજી, પટેલ હોમજી શેરાબજી, પટેલ કાઉશજી નાહનાભાઈ, તલાટી મનોચેહરજી કુકાજી, પટેલ કેખશરૂજી બેહરામજી, આ૦ મેહરનોશજી મનોચેહરજી, આ૦ બહમનજી દારાબજી, દારાબ પટેલ શેરાબજી, બાઈજી શાગર તલાટી, પેસતનજી જીવણજી ધનજી, શાપુરજી પેશતનજી, જમશેદજી લીમડાજી, નવરોજજી શેરાબજી શાગા, ફરદુનજી ખુરશેદજી, ગાંધી અસપંદયારજી બહમનજી, આ૦ ફરામજી જમશેદજી, ગમજી શાગર તલાટી, જમશેદજી બેહરામજી ધનજી, બેહરામજી રાણા, કેખશરૂજી રૂસતમજી રામા, જમશેદજી માણેકજી, મેહરજી જમશેદ, આ૦ એદલજી શેરાબજી.

આએ વર્ષમા ઈરાનથી જામાસપ નામનો એક ઈરાની મોબેદ તા૦ ૨૧ મી નવેમબર ૧૭૨૦ નો નીકળેલો સુરતમા આવ્યો હતો તેણે ત્યાના અને ઈરાનના જરથોસ્તીઓના રોજ માહની ગણત્રિમા એક મહિનાનો તફાવત જોયો. પણ તે જાહેર કરવાને તે ત્યાના જરથોસ્તીઓના અનુનને લીધે થાભગયો. શબબ તે વેળાએ સુરતમા રવાનના પગ વાળવાની તથા પદાન બાધવાની તકરાર ચાલતી હતી.૩ વલી આ વેળાએ તેણે સુરતમા દીનઆઈની ઘણીક નાવાકેફીઓ જોઈ, તેથી પ્રથમમાં

૧ પારસી લા-કમીસનના રીપોરટનો વધારો સુરતવાલા ખાનબાહદુર રૂસતમજી ખરશેદજી મોદીની નોનોટ સફે ૨૨ મે

૨ આ જવાબની નકલ એ૦ જામાસપજી શેરાબજી દસ્તુર મેહરજી રાણા વાલી નવસારીના પેહલા દસ્તુર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૨૭ મેછે આ જવાબ સુરત ગયાથી ત્યાના લોકોનો સામા ઊહકેરાયા, અને રવાનને પદાન નહિ બાધવા લાગ્યા, જેથી ત્યા મોટી બાખડ થઈ, અને જેઓ રવાનને પદાન બાધિ તે રવાનને ત્યાના દોખમામા ચટાવવાનો પણ અટકાવ થયો, જે ઉપરથી તેવા રવાનોને ઘણીક વખત સુધી નવસારીમાં અવલખ જલ પોહચાડવા લાવવા પડયા હતા

૩ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહદીન સફે ૧૨.

ત્રણ બમરદાર મોબેદોને પોતાના શાગેરદો કીધા, તેમા એક સુરતવાલો દસ્તૂર દારાબ (કુમાનો દાદાદાદ) બીજો નવસારી વાલો દસ્તૂર જામાસ્પ (જામાસ્પ આશા) અને ત્રિજો ભરૂચનો એક દસ્તૂર, (જે પાર્થા મેહેરજી કામદીનજી દસ્તૂરના બાપ હશે.) તેઓને તેણે જંદ પેહલવી શિખવી.[૧]

તા૦ ૨૩ મી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧ (કો૦) ૧૦૯૧ યજદજરદી.

જામાસ્પ ઈરાની સુરતથી મુંબઈ આવી આજ દીને પાછો ઈરાન ગયો હતો તેણે મુરતમાં ચાલતી રવાનના પગ વાળવાની તથા પદાન બાંધવાની તકરારની વખતે જોયુ કે આગુની નકી ની વાતમા ત્યાના લોકો આવી મારામારી તથા ખુન બનાવેછે તો એક મહિનાના તફાવત વિષેની બાબતમા કેટલુ બનાવશે, તેથી આગ્યે ખીનાની ત્યાંના થોડાક પઢેલા બેહદીનો આગલ વાત કરી તેમની ખાતરી કરી આપી હતી.[૨]

જામાસ્પ ઈરાનીના સમજાવ્યા ઉપરથી સુરતમા આગ્યે વર્ષથી શેઠ માણેકજી એહસજી આગમાનીના દલાલ[૩] કદીમ રોજ માહ પઢવા લાગા, અને ગુજરેસાની ક્રિયામા છોકરીનુ નામ બાપ સાથે લેવાડવા લાગા.[૪] આથી સુરતમા એ વિષે આગ્યે વર્ષથી મોટી તકરાર ચાલવા લાગી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૨.

તા૦ ૧૨ મી અકટોબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૦૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને અંકલેસરની પાસેના એનાવ ગામમા એક દરેમેહર ત્યાના રેહવાશી આ૦ કાકેશજી ખરશેદજી કામદીને બંધાવી પાકાવી હતી.[૫]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૩.

સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીના દલાલ રૂસ્તમ માણેક શેઠના ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧ માં મરણ પામવા પછી તેના વારેસો અને ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓ વચ્ચે તેના દલાલીના હિસાબને માટે ગેરસમજુતી ઉઠી હતી, જેથી ઇંગ્રેજી કોઠીના વડા મી૦ હોપ અને તે પછી મીશીઅરેસ કોવન અને કોરટેની એઓએ સુરતના હાકિમ નવાબ મોમીનખાન પર મુંબઈના ગવરનર ફીપસ પાસે કાગજ લખાવી શેઠ રૂસ્તમના વડા દીકરા ફરામજી રૂસ્તમજી શેઠને સુરતમાં કેદ કરાવ્યા, તથા તેના મરનાર બાપના ઘેરબાર જપતી એસડાવી, અને તેની પાસેથી ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર રૂપીઆનો દંડ તથા ઘેરમાના માણસોને ખોરાક પાણી પોહચતો કરવાના બદલામા દરરોજના રૂ૦ ૨૦૦) લેખે નવાબે લેતા કીધા હતા. આથી શેઠ ફરામજીના બીજા ભાઈ શેઠ બહેમનજી રૂસ્તમજી શેઠ દાદ ચાહવાને મુંબઈ આવ્યા હતા, તેવણને પણ હિંયાના ગવરનરે નજરકેદ રાખ્યા, અને મુંબઈથી કોઈ બાહેર નહિ જાય એવો હુકમ કીધો. આ ઉપરથી એઓના નાહના ભાઈ શેઠ નવરોજજી રૂસ્તમજી શેઠના ઇંગલાંડ ખાતે "કોરટ-ઑફ-ડાઇરેકટરસ" ની હજુરમા પોતાના કુટુંબપર થયલા ગેરઈનસાફ તેમજ ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓપર પોતાના બાપના દલાલીના માગતા નાણાની ફરીયાદ કરવા તથા ઈનસાફ ચાહવા સુરતથી મનવાર "સાલીસબરી" મા બેસી લંડન ખાતે ગયા હતા, અને ત્યા આગ્યે વર્ષના આપરેલ માસની આખરીએ સહીસલામત પુગા હતા.[૬]

તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૫ (શે૦) ૧૦૯૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર રૂસ્તમજી માણેકજી મેહરજી રાણાના—ઉમર વર્ષ ૩૭) નવસારીવાલા દસ્તૂર માણેકજી મેહરનોશજી મેહરજી રાણાના બીજા દીકરા. એવણે

---

[૧] પ્રોફેસર વેસટરગારડના જંદ અવસ્તાના પુસ્તકનો દીબાચો સફે ૫

[૨] મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૧૩—૧૪

[૩] કછના નાયબ દીવાન શેઠ જમશેદજી અરદેશર દલાલ, એમ એ, એલ એલ બી ના બાપના બાપાના બાપાના બાપા, તથા સુરતવાલા શેઠ બરજોરજી કાવસજી બાટલીવાલાના બાપાના બાપા હિંદુસ્થાનમા પેહલવેહલો ઇરાની તરીકા પ્રમાણે રોજ માહ પઢનાર એવણ ગણાયછે

[૪] મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહદીન સફે ૧૪

[૫] આ દરેમેહર પરણાયાનો દાહડો વાર ઓદાવરા પંથકવાળા આ૦ નાનાભાઈ બીખાજીએ પોતાની પાસેની જુની નોંધ ઉપરથી આ પ્રમાણે અમોને આપોછે— "એનાવની દરેમેહરનો સંવત ૧૭૭૮ આશો સુદ ૭, રોજ ૨૦ માહ ૧૨, બંધાવનાર અધિઆરૂ કાકાશ ખરશેદજી કામદીન, રેહવાશી એનાવના" એ દરેમેહર જુની થવાથી ફરીથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ મા સુરતવાલા શેઠ ચેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરવાલાએ બંધાવી હતી તે પછી તરીજી વાર ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૯ મા મુંબઈવાલા મરહુમ શેઠ જમશેદજી બરજોરજી મીસતરીએ એક મોટી તથા ફુટરી દરેમેહર બંધાવી હતી

[૬] લંડનથી "કોરટ-ઑફ-ડાઇરેકટરસ" ના અધિકારીઓએ તા૦ ૧૯ મી આગસટ ૧૭૨૪ ને દીને મુંબઈના ગવરનર તથા તેની કોનસીલ પર મોકલેલો "ડીશપાચ" કે જેની નકલ બીજા સફા ઉપર જોવામાં આવશે એવુ કેહછે કે શેઠ નવરોજજી પોતાની સાથે પોતાના ભાણેજ આ૦ બીખાજી રતનજી વાછા તથા બીજા બે ત્રણ પારસી નોકરોને પણ લઇ ગયા હતા હિંદુસ્થાનથી પેહલવેહલા એક દેશી તરીકે એવણ ઇંગલાંડની સફરે ગયલા જણાયછે.

નવસારીમા પોતાના બાપની હૈયાતીમા તેમના એકાત છુ-દગી ગુજારવાથી પોતાના મરણનાં છેલા બે વર્ષ આગમજ દસ્તૂરી કીધી હતી.

તા૦ ૨૯ મી જુન,

રોજ ૧૬ માહ ૯ (શેં૦) ૧૦૯૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર માણેકજી મેહરનોશજી મેહરજી રાંણાના—ઉમર વર્ષ ૭૨) નવસારીવાલા દસ્તૂર મેહરનોશજી કૈકોબાદજીના નાયલા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૪ મા પોતાના બાપના મરણથી નવસારીની દસ્તૂરીનો ઓદ્ધો મલ્યો હતો. પોતાના વડવાઓની જાગીર સબંધી કાંઈ વાધાને મટે એવણ દીલ્હી સાહનશાહ શાહ જેહાનની હજુરમા ગયા હતા. એવણના વખતમા નવસારીમા મો-બેદો વચ્ચે અપસ અપસમા મોટા ટંટા ફેસાદ ચાલ્યો હતો, તથા મોનોચેહર હોમજી વાલાઓએ છુટા પડી નવી અગીઆરી વડીક કીધી હતી. એવણે પોતાના મરણની બે વર્ષ આગમજ પોતાના દીકરા રૂસતમજીને દસ્તૂરીનો વહીવટ સોંપી પોતે એકાત છુ દગી ગુજારવા માડી હતી, પણ તેવામા રૂસતમજી તા૦ ૨૮ મી ફેબ્રુવારી ૧૭૨૩ ને દીને મરણ પામવાથી પાછો ત્રણ ચાર માસ અધિ-કાર ચલાવી તેમની પુઠેજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

સંવત ૧૭૭૯, રોજ ૧૮ માહ ૨ (શેં૦).

ગયે વર્ષ સુરત મધ્યે વસતત મોબેદો તથા બેહદી-નોની અનજુમન દસ્તૂર રૂસતમજી બેહરામજીના ઘર મધે મળી હતી . તે વેળાએ સુરતમા અનજુમનના ઉઘરાણાથી એક દોખમુ બધાવવાનો બદોબસ્ત કીધો હતો. તેમા એવુ ઠેરવ્યુ હતુ કે પદર વર્ષની ઉપરની ઉમરના દરેક જરથોશતીએ ઉઘરાણામા કાર્ષ્બી રકમ ભરવી, તથા તે દોખમાનો તાણો પુરતી વેળાએ તથા તૈયાર થયા પછી ઇજીતી વખતે બાજ અને આફ્રરગાનની ક્રિયા રૂસતમ પરાના મોબેદોએ કરવી, અને તાણો પુરવાની તથા દોખમુ તૈયાર થયા પછી ત્યા વદીદાદની ક્રિયા શહેરીઆરપરાનો ભગરીઆ મોબેદોએ કરવી, તથા તે દોખમામા પદાન બાધેના રવાનોનેજ નાખવા. આ મટેનો એક લેખ નવસારીના ભગર સાથના મોબેદ દેસાઈ ટેહમુલજી રૂસતમજી, આ૦ ફ્રામરોજ દારાબજી, આ૦ નવરોજજી કેખશરૂજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આતીઆ, આ૦ ફરામજી જમશેદજી, આ૦ બમાજી નોશીરવાનજી કોટવાલ તથા મોટા ફલીઆના બેહદીનો પટેલ આસપદીઆરજી સોરાબજી, પટેલ શોરાબજી બેહરામજી, વો૦ મનાજી ફેરાજી તનાટી, છુછુ નવરોજજી, સોરાબજી વાપુરજી, તથા મલેસર ફલીઆના બેહદીનો રામજી શાગર, જીવા ચાંદજી, જમશેદ લીમડા, દારાબ ધનજી, બેહરામ ધનજી, તથા જીવણ ધનજી, વગેરે ત્યાની .શમશદ અનજુમને આજ દીને કીધો હતો.[1]

આએ વર્ષમા વદીદાદે સાદે (કે જેમાં વદીદાદ, ઇજીશની, અને વીસપરદ, જદ અક્ષરે લખેલા હતા) ની એક નકલ કે જે સુરત ખાતે ત્યાના પારસીઓ પાસેથી જયાર્જ બુશીયર નામના ઇગ્રેજ અમલદારે ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા મેલવી હતી તે ઇગલાંડ ખાતે લઈ જવામા આવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૪.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

સુરતની ઇગ્રેજી કોઠીવાળાઓ તથા તેમના દલાલ મરનાર રૂસતમ માણેક શેઠના છોકરાઓ વચ્ચે તેમના બાપના હીસાબ તથા ધીરધાર સબંધી ઉઠેલા વાધાનો ફડચો લાવવા મટે ઇગલાંડ મધે તા૦ ૧૮ મી નવેમબર ૧૭૨૩ ને દીને એક તરફથી યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇડીઆ કપની તથા બીજી તરફથી સુરતવાસી નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના, એઓએ એકમતથી સેર માથીઉ ડેકર, બારોનેટ જોસીઆસ વરડસવરથ, એડવરડ હારીસન, અને જાન હીકોટને પોતાના લવાદો કીધા હતા, તેઓએ આજ દીને પોતાનુ લવાદનામું કરી આપ્યુ કે મજકૂર યુનૈટેડ કપનીએ શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી તથા તેઓના ભાઈઓ શેઠો ફરામજી તથા બહમનજી રૂસતમજીના જુદા જુદા બે "ખા-ડ" તથા પરચુરણ હીસાબ તેઓપર તેમનાછે તે સઘળાને પેટે કુલે રૂ૦ ૫૪૬૩૯૦) ઠેરવ્યાછે, તે આએ પ્રમાણે ત્રણ હફતે આપવા. રૂ૦ ૧૭૦૦૦૦) નો પેહલો હફતો તા૦ ૧ લી ફેબ્રુવારી ૧૭૨૪ ને દીને ભરવો. બીજો

---

[1] આ લેખની નકલ એ૦ જમાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલી નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહ-રજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૭૧ મેછે આ મુજબ, ઉઘરાણું કરી સુરતમા રૂ૦ ૧૧૦૦૦) ને ખરચે પદાન વાલાં રવાનોને નાખેનુ દોખમુ બધાવ્યુ હતુ, પણ તેને પરઠવા-નો દાહડો વાર હાથ લાગતો નથી

[2] ઇગલાડમા પારસીઓના ધર્મને લગતુ પેહલ વેહલુ પુસ્તક આ ગયલુ કેહવાયછે તે જ્યારે ત્યા આવ્યુ ત્યારે કોઈથી ધણી સે ઉકલાવી શકયો નહિ, તો જોકે ડાકટર હાઈડના એક હસ્ત લેખમા જદ મુળાક્ષરો લખેલા હતા [મો૦ આકવીટલ ડુ પેરોની હિદુસ્થાનની મુસાફરીના પુસ્તકમાથી જરથોસ્તી ધર્મ સબધી તેણે કરેલી શોધોના લખાણનો એ૦ કાવસજી એદલજી કાગાએ ઈ૦ ૧૮૭૬ મા "કૈસરહીન્દ પ્રેસ" મા છપાવેલો ઈંગરેજી તરજુમો સફે ૪]

લખ્યો હતો, તેમા તેઓએ પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી રૂસ્તમજી શેઠને ઇંગ્રેજી રીત પ્રમાણે "લેટર-ઑફ-આટર્ની" તથા બીજા કેટલાક અગત્યના દસ્તાવેજો આપ્યા વગર ઇંગલાંડ મોકલ્યા તે માટે ઠપકો આપ્યો હતો, તથા તેઓ અને "યુનૈટેડ-ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની" વચ્ચેનો વાંધો પતાવવાને તેણે પોતે ઇંગલાંડમા શેઠ નવરોજજીને કેટલીબ ી મદદો તથા સુચનાઓ કીધી હતી તે જણાવ્યું, તથા લખ્યુ હતુ કે "મે તેમજ ઇંગલાંડના બીજા કેટલાક ગ્રહસ્થોએ નવરોજજીને સલાહ આપીછે કે તમો ત્રણે ભાઈઓએ તમારા દરેક કામકાજોમા સલાહ સંપથી રેહેવું, કારણ કે એની વકી રાખવામા આવેછે કે થોડા વખતમા હાનરેબલ કંપની તમો ત્રણેને પાછા પોતાના દલાલ તરીકે ભેગા કામે લગાડશે, પણ તમારામાં જો સંપ નહિ હશે, અને માહોમાહે વાંધા પડશે, તો તમો તમારૂ પોતાનું કામ બગાબ કરશો. નવરોજજીના ઇંગલાંડ આવ્યા પછી તેવણ અંતરે ઘણા આજારી પડયા હતા, વાસ્તે આએ પોતાના કામમા તેવણે ઘણી મેહેનત બેચી હતી, અને અંતરે દરેક જણ એવણ વિષે ઘણુ માન ધરાવેછે. અમણુ કામ એવણે હાનરેબલ કંપનીને મનપતીજ, તથા પોતાના ભાઈઓ અને કુટુંબને ફાયદા ભરી રીતે બજાવ્યુંછે, તેટલા માટે જ્યારે એવણ તમારી તરફ પાછા આવે, ત્યારે તમોએ એવણને આએ લાંબી તથા કંટાળા ભરી મુસાફરી, અને મોટી દીપમોજીથી કીધેલી મેહેનતના બદલામા કાંઈ કીમતી ભેટ આપવી. . . . . સુરતના મારા આડતીઆ મી૦ થામસ વાટરસને મારા અથવા તેના પોતાના કાંઈ કામકાજ તમારી મદદ જોઈએતો તેણે આપવાની તેમજ મારા વેપારી મીસીઅરસ જોનસ, સેમ્પસન, અને લુકને પણ જ્યારે સંજોગ પડે ત્યારે તમારી મદદ અને સલાહ આપવાની હું તમોને ભલામણ કરૂ છુ "[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૭.

આએ વર્ષમા ભરૂચ મધે બાહેરકોટ નર્મદા નદીના કીનારા આગળ સુરતના એક બેહદીન શેઠ રૂસ્તમજી માણેકજી હીરાવગનાએ એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮.

તા૦ ૧૯ મી મેએ

રોજ ૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૦૯૭ યજદજરદી

મરણ—દેશાઈ ટેહમુરજી રૂસ્તમજી—નવસારીના "મોટા દેશાઈ" ના ખાનદાનના વડવા. એવણને દીલ્હીના બાદશાહ તરફથી તા૦ ૧૫ મી રબીઉલ આખેર સને ૧૧૧૨ હીજરી (તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર ૧૭૦૦ ઈસ્વી) ને દીને એક ફરમાન આપી નવસારી કશબો તથા પારચોલનું પરગણુ જે સુરતના અમનમા અને અમદાવાદની સુબાગીરીમા હતુ તેની ચોધરાઈ[3] આપી હતી.

---

[1] આ કાગજની નકલ પણ શેઠ કૈખશરૂ રૂસ્તમજી દાદાભાઈ શેઠના પાસેથીજ મળી હતી તેમાના જે ફકરાની ઊપર નોંધ લીધીછે તે પરથી જણાએછે કે આપણા લોકો શરૂઆતથીજ ઇંગ્રેજી મતાવાળાઓ સાથે કેવો ગરોબો રાખતા હતા, તથા પેહલ વેહલા ઇંગલાંડ જનાર પારસીએ આજ ૧૫૦ થી વધારે વર્ષ ઊપર ત્યા કેવુ સારૂ મત બેસાડયુ હતુ તેટલા માટે આ અસલ ઇંગ્રેજી ફકરો પણ અંતરે ઊતારી લેવાનું મન થાયછે :

"I have advised Mr Nowrojee and so have several gentlemen here that you three Brothers should live amicable and peacefully in all your affairs, because in a very short time its to be hoped that the Hon'ble Company will employ you all jointly as their Broker, as is promised by my own, and Nowrojee's good friends here, but any dispute happens among you then you will ruin your business since Nowrojee's coming to England he hath been very ill, but he hath taken great pains in this business, and every body here hath great value and esteem for him, because he hath managed this affairs to the satisfaction, of the Hon'ble Company and for the Good and Interest of his brothers and family, therefore you ought to make him a handsome present for his long and fatiguing voyage and good services"

[2] આ દરેમેહર પરઠાયાના સને તથા દાહડાવારનો ભરૂચ મધેથી કશો પતો હાથ લાગો નહિ તોપણ આએ ચાલુ સાલના "ઝોરાસ્ટરીઅન કાલેનડર" મા એ દરેમેહર પરઠાવાનુ સાલ ૧૦૯૬ યજદજરદી કરી લખેલુછે એની આગમજની એક ઘણી પુરાની દરેમેહર ભરૂચ મધે કોટમા દસ્તૂર મોબેદોના ઘરને લગતીછે. તેના વિષે એ તરફના ઘરડા મોબેદોથી એવુ સાંભળવામા આવેછે કે ભરૂચમા જ્યારથી જરથોસ્તીઓની વસ્તી થઈ ત્યારની એ દરેમેહર પુરાણીછે એની પડોસના ઘરવાળાઓએ પોતાના ઘરોમાથી થોડા થોડા ભાગ ધર્મ ખાતે આપી એ દરેમેહર સ્થાપેલીછે તેની શાબેતી એ દરેમેહર નજરે જોયાથી માલમ પડી આવેછે કે એવુ લોએતલીશ દરેમેહર ખાતે વાપડવામા આવેછે, અને તેની ઊપર એક નાયસો માળછે ત્યા એક મોબેદ પોતાના કુટુંબ સાથે રેહેછે વળી જે જગોપર દખોમા બાંધેલાછે તેની અંદરથી એક પડોસના ઘરમા જવાનું બારણુ રેહેલુછે, અને તેમા લાશ જરી લીધાછે તથા એની દક્ષિણ અને ઊત્તર બાજુના ઘર વાળાઓનો બાહેર નિકળવાનો રસ્તો જે જગોપર કુવો તથા દાડમડી અને ખજુરીના ઝાડ રોપેલાછે ત્યાથીછે

[3] ચોધરાઈની મતલબ એવી માલમ પડેછે કે રૈયતના જાન માલનો ચોર અને લૂટારાઓથી સંભાલ રાખવો આ અસલ ફરમાન એવણના એક વારસ શેઠ પેશતનજી બારજોરજી દેસાઈ પાસે મોજુદછે તેમાતો એટલીજ મતલબ લખેલીછે કે આ૦ ટેહમુલજી રૂસ્તમજી બીન કૈખમજીને નવસારી કશબો તથા પારચોલના પરગણાની ચોધરાઈ આપેલીછે માટે સર્વે અમલદારો તથા લાગતા વળગતાઓએ તેને તે ઓહધામા કબુલ રાખવો, અને જોઈતી મદદ કરવી

એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા એવણે નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના વંશના શેઠ દારાબજી રૂસતમજી દેશાઈ પાસેથી તેમના દેશાઈગીરીનાં વતનનો ભાગ વેચાતો લઈ મોટા જમીનદાર તથા દેશાઈગીરમા ભાગયા થયા હતા. આ વેળાએ નવસારીના લોકો મોગલાઈ અમલદારોના દોરથી ઘણા કંટાળી ગયા હતા, જેથી એવણ તે જુલમમાંથી પોતાના વતનીઓને છોડવી નવસારીમા ગાયકવાડી અમલ બેસાડવાને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૦ મા સોનગઢ ખાતે સુબેદાર પીલાજીરાવ ગાયકવાડને જઈ મલ્યા, અને એવી ભલામણ કીધી કે "સઘળા જમીનદારો મોગલોના અમલથી એટલાતો કંટાળી ગયાછે કે જો તમો સુરત અઠાવીશીના પરગણાઓમા થાણા બેસાડવા આવશો તો તેઓ તુરત તમારે તાબે થશે."[1] આ વાતની ખબર કોઈએ સુરતના તે વેળાના મોગલાઈ નવાબ રૂસતમ અલીખાનને જણાવ્યાથી એવણ તથા એવણનાં આખાં કુટુંબને તેણે સુરત ખાતે તેડાવી કેદ કરાવ્યું, પણ તે પછી પીલાજીરાવ ગાયકવાડ પોતાની અમદાવાદની લડાઈપરથી પાછા ફરતાં સુરત ખાતે આવી એવણને એમના આખાં કુટુંબ સહીત કેદમાથી છોડવ્યા, અને પોતાના હાથ તલે સરકારી કામકાજોને માટે રાખ્યા. એવણે નવસારીના કેટલાક માહાલોની હાલત જે મોગલોના અમલમા ખરાબ થઈ હતી તેમા ઘણોક સુધારો કરાવ્યો હતો. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક આગેવાન સરદાર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦.

તા૦ ૧૯ મી ડીસેમ્બર.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૦૦ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ માણેકજી હોમજીભાઈ—નવસારીના પોલીઆ દેસાઈ હોમજીભાઈ ટેહમુલજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમનો દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણના વખતમા એવણના પિત્રાઈઓ શેઠ શેહરીઆરજી બહમનજી દેશાઈના વારસોએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૮ મા આ૦ હોમજી આસાજી હોમજીને[2] તથા શેઠ દારાબજી રૂસતમજી દેશાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા આ૦ ટેહમુલજી રૂસતમજી નીરીઆનને[3] પોતાના દેશાઈગીર તથા જમીનના હકાતને વતનો ભાગ વેચી આપ્યો હતો. પેહલા ધણી પાસેથી એવણે તેનો ભાગ કેટલીક કોરટે નાખ્યુ બગી છોડવ્યો હતો, પણ છેલા ધણી પાસે મોટો હીસ્સો આવ્યાથી તે એવણનો દેશાઈગીરામાં ભાગયો થયો.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૧.

તા૦ ૧૯ મી સપટેમ્બર,

સંવત ૧૭૮૮ ના આસો શુદ ૧૦.

આજ દીને પીલાજીરાવ ગાયકવાડે એક પરવાનો[4] કરી આપી વલસાડના મોબેદોપરની રૂ૦ ૨૧) ની ગાયકવાડી સરકાર તરફની વાર્ષિક ખંડણી માફ કરી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨.

તા૦ ૫ મી આપરેલ,

સંવત ૧૭૮૮ ના, રોજ ૨૪ માહ ૬ (શે૦).

આજ દીને નવસારીના સમસ્ત ભગરીઆ મોબેદો આ૦ દારાબજી પાલણજી ફરદુનજી, આ૦ જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આતીઆ, આ૦ નવરોજજી કેખશરૂજી, આ૦ ફરામજી દારાબજી, આ૦ બાઆજી નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ કેખશરૂજી મેહરનોશજી, આ૦ જામાસપજી આસાજી, વગેરે જોગ મનોચેહર હોમજી સાથના સમસ્તે મોબેદો આ૦ મેહરનોશજી મનોચેહરજી હોમજી, આ૦ બહમનજી દારાબજી મનચેરજી, આ૦ મેહરાબજી દારાબજી મનચેરજી, આ૦ જામાસપજી મેહરનોશજી, આ૦ ખુરશેદજી મેહરનોશજી મનચેરજી, આ૦ બરજોરજી માણેકજી બહમનજી, આ૦ જમશેદજી કેખશરૂજી, આ૦ જીવનજી કેખશરૂજી મેહરજી, આ૦ શેહરીઆરજી કુકાજી મેહરજી, આ૦ નવરોજજી નોશરવાનજી, આ૦ શાપુરજી નોશરવાનજી મેહરજી, આ૦ જામાસપજી પાલણજી, આ૦ કાવસજી પાલણજી નોશરવાનજી, આ૦ માણેકજી, રતનજી, હીરજી, બહમનજી, તથા જમશેદજી દારાબજી ચાંદજી, આ૦ બરજોરજી આસાજી, આ૦ પેશતનજી આશાજી દારાબજી, આ૦ માણેકજી તથા ફરામજી પેશતનજી સોરાબજી, વગેરેએ એક લેખ કરી આપયો હતો કે હજાર વર્ષ થયા આપણા વડા તમામ ભગરીઆ મોબેદો જ્યારથી હિંદુસ્થાનમા આવી રહ્યા તે દાહડેથી બેહદીનોના કામ જેમ કરતા હતા તેમ વેહચી લેતા હતા, પણ હમણાં થોડાક વર્ષ થયા આપણને માનાકેમો થયાથી બેહદીનોએ-તે કામો અમારા વડાઓજ પાસે કરાવતા આવ્યા હતા. પણ આજ દીને આપણે વડી દરેમેહરમા

---

[1] નવરોઝનામ, પુસ્તક ૭ આંક ૪ સફે ૧૦૪ મે સેઠ પાલણજી ખરશેદજી દેશાઈનુ લખાણ

[2] પ્રખ્યાત દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના પિત્રાઈ કાકા

[3] દેશાઈ ખુરશેદજીના બાવા.

[4] આ અસલ પરવાનો નવસારી મધે દેસાઈ પેશતનજી ખરશેદજી પાસે મોજુદછે.

શમશેર મોબેદોએ બેસી આ લેખ કીધોછે કે નવસારી કશબાના પંથકના બેહદીનોના મુવા તથા જીવતાના કામ જે આજપછી હમો કરૂં તથા તમો કરો તેનું નાણું તથા કપડા તથા વાસણ વગેરે જે આવે તે અમન તરીકા માફક વેહચી લઈજીએ [૧]

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૭ (ફ૦) ૧૧૦૧ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના—સુરતવાલા શેઠ રૂસતમ માણેકના નાહના દીકરા એઓને પોતાના મરનાર બાપના હીસાબ કેતાબ તથા જાગીર સબબી સુરતના ઇંગ્રેજી કોઠીવાલાઓ સાથે કાંઈ મોટો વાંધો ઉઠ્યાથી તેનો ફડચો કરાવવા માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૯ મા "રાબરસરી" નામના ઇંગ્રેજી મનવારમા ઇંગલાંડ જવુ પડયુ હતુ. ઇંગલાંડ તરફ પારસીઓમા એઓનું પેહલ વેહલા ગયના જણાયછે. એઓએ ત્યા પોતાની સઘળી હકીકત "કોરટ ઑફ ડાયરેકટરસ" આગળ રજુ કર્યાથી ત્યાથી એમને ઈનસાફ મલ્યો હતો ત્યા એમને મોટા મોટા અમીર ઉમરાવો તથા "ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની" ના અધિકારીઓ તરફથી ઘણું માન મલ્યુ હતુ, તેમજ "કોરટ ઑફ ડાયરેકટરસ" તરફથી એક સરોપાવ ભેટ આપ્યો હતો [૨] તે પછી એઓએ પાછા આવી મુંબઈમાં જાયુક વાસો કીધો હતો. "નવરોજજી હીલ" ને નામે મુંબઈમા મજગામના રસ્તા પર જે એક મોટો ડુંગરછે તે એ ગ્રહસ્થના નામની યાદગારી દેખાડેછે. એઓ તે વેળા મુંબઈમા પેહલ વેહલી સ્થાપેલી પારસીની પંચાએતના એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.

રોજ ૭ માહ ૭ (ફ૦) ૧૧૦૧ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારીની અંજુમન તરફથી દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ-જીવણજી માણેકજી, તથા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ આ૦ ફરામરોજ મેહર પેશતનજીને એક લેખ[૩] તેઓ પાસેથી કરી લઈ ગણદેવી ગામના પંથકી તરીકે મોકલ્યા હતા

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

સુરત ૧૭૮૮ ના, રોજ ૧૮ માહ ૮ (ક૦).

આજ દીને નવસારી મધે આતશબેહેરામની સાથે વસેના સઘળા મોબેદો આ૦ શાપુરજી બેહરામજી, આ૦ નોશરવાનજી શોરાબજી, આ૦ ભીખાજી રૂસતમજી, આ૦ નવરોજજી તથા આ૦ રૂસતમજી શેહરીયારજી, વગેરેએ શમશેર ભગરીઆ મોબેદો વડી દરેમેહેરના દસ્તૂર દારાબજી પાલણજી, દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી માણેકજી, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, દસ્તૂર જામાસપજી આશાજી, આ૦ રતનજી માણેકજી દારાબજી આતીઆ, આ૦ નવરોજજી કેરશાસ્પજી, આ૦ ફરામજી દારાબજી, આ૦ બચાજી નોશરવાનજી કોટવાલ, વગેરેને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે હજાર વર્ષ થાએઆ આપણા બુજરગોએ બેસી માહોમાહે સમજી જજમાન લોકોના પંથક વેહેચી લઈ એકરાર કીધો હતો જે સહુ કોઈ પોતપોતાના તાલુકામા આવેલા પંથકોના જજમાનોને ત્યાની મરણ જીવણની ક્રીયા કરે. કોઈ કોઈના તાલુકામા કરસી વાતનો અમલ કરે નહિ કદાચ કોઈ મોબેદો બીજા તાલુકામા આવી વશેતો તેમના ઘરની ક્રિયા પણ તે તાલુકાવાલાજ મોબેદો કરે, તે મોબેદોથી પોતાથી થાય નહિ. તોપણ આજ કેટલાક વર્ષ થાએઆ નવસારીમા મોબેદો તથા બેહદીનો વચ્ચે બીનાકેયો થયા પછી અમો અમારા તથા અનેરના બેહદીનોના ઘરનુ દીનઆઈનનુ કામ કરતા હતા તે આજ દીને અમો અમારી ગજીખુશીથી લખી આપીએ છૈએ જે હવેથી તેમ નહિ કરૂં, અને ફકત આતશબેહેરામમા બોએજ દઈજીએ, તથા અસલી વડા વડેરાના બંદોબસ્ત મુજબ ચાલશે [૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩.

તા૦ ૧૭ મી માર્ચ

રોજ ૫ માહ ૬ (ફ૦) ૧૧૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને મહુવા ગામના પારસી બેહદીનો નાહનજી ધનજી, આશા ધના, જોગી માણેક, હોમજી નરીમાન, રતન દારાબ, નાહના આશા, શોરાબ બાઈજી, ધનજી કાનજી, તથા નવરોજ નાહના વગેરે શમશેર બેહદીનોએ નવસારીના દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી તથા શમશેર અંજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો જે હમારે

---

[૧] એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૪

[૨] આ સરોપાવમા એઓની પડાવેલી એક તસવીર એઓના કુટુંબમા મોજુદછે.

[૩] એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧

[૪] આ લેખની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૩ મેછે.

ત્યા થી મહવા મવિ ખ્આજ ખરસ મ વગેરેના કામને કાજે મોબેદ તરફ મોકલો તેને હમો લઈ જઈ રાખ્યે તથા તેનાં પરસાંણના રૂ૦ ૨૧) ૯૨ વર્ષો વર્ષ ચાલુ તમોને આપ્યે, તથા તે મોબેદને પોતાને લવાજમો નીચે પ્રમાણેનો આપ્યે.

વેહેવા થાય ત્યારે.

- ૨) છોકરા પાસેથી રૂ.
- ૧) છોકરી પાસેથી રૂ.
- ०॥ નવજોતના છોકરાની ગમથી રૂ.
- ०)≡ નવજોતના છોકરીની ગમથી રૂ.
- ०॥ નીશાલ ગરનુ છોકરાની ગમથી રૂ.
- ૩) ગગરનાના આશીરવાદના રૂ.
- ०)≡ નાહાન નાહે તેના રૂ.
- ०॥ શીશીઓ નાહે તેના રૂ.
- ०॥ સરોશનો રૂ.
- ०॥ ગેહેમ્બારનાનો રૂ.
- ०)૨ આફરગાનના પઈસા ૨.
- ०)≡ શીરોજની બાજના રૂ.
- ०)≡ ધુપ દેઆમની રૂ.

શીઆવ જેવા પામે તેવા તથા વામણ અમલ આપતા તે માફક.[1]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને મુબઈના કોટમાં બજારગેટ સ્ટ્રીટમા આ૦ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાએ એક આદરાંનની દરેમેહર બધાવી તેને પરકાબ્યાનુ જશન કીધુ હતુ.[2]

મંજાણવાલા આતશબેહરામને બેહદીન ચાંગા આશાની મદદથી નવસારીમા લાવ્યા હતા તે ત્યાંથી પીંડારાઓની ધાડ તથા લૂટને લીવે આએ વર્ષમા મંજાણા મોબેદો એક દીને રાતના છુપાછુપ સુરત લઈ ગયા હતા.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪.

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતના રૂસ્તમપરાના મોબેદોની તરફથી આ૦ બેહરામજી કાવશજી જામાસ્પજી તથા આ૦ નવરોજજી ફરામજી પેશતનજીએ નવસારીની અંજુમનના આગેવાનો દેશાઈ કુકાજી મેહરજી તથા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી તથા દેશાઈ જીવણજી માણેકજીને એક લેખ કરી આપ્યો જે સુરતના રૂસ્તમપરા મધે અમો તમારી રજાએ બેહદીનોના મુવાનુ કામ કર્યે, તથા જીવતાના કામ વેહવા, ગગરનુ, અને નવજોદ, તમો તમારી નજરમા આવે તેવા મોબેદો પાસે કરાવો તેમા અમો દખલ કર્યે નહિ.[4]

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

મરણ—બનાજી લીમજી—(ઉમર વર્ષ ૮૦) અતરેનાં બનાજી ખાનદાનનો પાયો નાખનાર. એઓણ સુરતની પાસેના ભગવાદાંડી નામના ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦ ને આસરે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના વ્યાપાર ખાતામા કાંઈ નોકરી મેલવી હતી. તે પછી પોતે દેશાવરી ખાતેનો વ્યાપાર "બનાજી લીમજી" ની પેહડીને નામે કરવા લાગા, અને કેહછે કે વ્યાપારને માટે એકવાર "પેગુ" ની સફર પણ કરી આવ્યા હતા. મુબઈના કોટમા એવણે એક આદરાનની દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૨૫ મી જુન ૧૭૦૯ ને દીને પરકાવી હતી. અતરે પારસીઓની પેહલ વેહલી પંચાએત એવણના

---

૧ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા રહેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧૫ મે

૨ આએ ચાલુ યજદજરદી ૧૨૪૭ ના "ઝોરાસટરીઅન કાલેનડર" મા એ દરેમેહર પરકાયાનુ સાલ ૧૦૯૭ યજદજરદી કરી લખેલુ છે, અને તેજ સાલની ગણતિથી મુબઈમા નિકલતા સઘળા ગુજરાતી પચાંગોમા એ દરેમેહરની શાલગરેહ ગણવામા આવેછે પણ વાચનારે આગલ જોયુ હશે કે એ સાલમાતો શેઠ માણેકજીના બાવા શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના સુરતના ઇગલાંડથી આવ્યા હતા, અને માણેકજી શેઠ પોતે કશ્વી રીતે એ વખતે પગભર થયલા નહિ હતા, પણ સુરતમા વસ્તા હતા એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨ મા શેઠ નવરોજજી મરણ પામવાથી તેવણની નઈયતે શેઠ માણેકજીએ આ દરેમેહર પરકાવી હતી એનો પરકાયાનો સને ૧૧૦૨ યજદજરદી "મુબઈના બાહર" મા લખેલોછે તે અમોને ખરો લાગેછે એ ઊપરાત અતરેના જાણીતા શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી કે જેવણ આગલ મરહુમ શેઠ બનાજી લીમજીની દરેમેહરના મુતવલી હતા, તેવણે અમોને કહયા મુજબ એ દરેમેહરના આગલા મુતવલી મરહુમ શેઠ માણેકજી મેહરવાનજી શેઠનાએ પોતે તેવણ આગલ એકવાર કહયુ હતુ કે માણેકજી શેઠની દરેમેહર બનાજીની દરેમેહર પછી લગભગ પચીસ વર્ષે પરકાઈ હતી.

૩ વલસાડવાલા મરહુમ મોબેદ રતનજી હોશંગજી કે જેવણ પાસે ઘણીક જુની બાબદોની નોંધો હતી તેવણની હાથની લખેલી એક ચોપડીમાં આતશબેહરામને સવત ૧૭૮૯ મા પીંડારાઓની ધાકને લીધે સુરત લઇ ગયા હતા એવી નોધ કીધેલીછે

૪ આ અસલ લેખ નવસારીવાલા દેશાઇ પેશતનજી ખરશેદજી પાસેછે.

જમાતમાં સ્થાપવામાં આવી હતી, અને તેના વડા અકાબર એવણને ગુડવાથી "દાવર" ના એનકાબથી ઓળખાતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.
રોજ ૨૩ માહ ૧૧ (શેં૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર દારાબ પાહલણ[૧]—(ઉમર વર્ષ ૬૭) નવસારીના એક ખબરદાર તથા વિદ્વાન દસ્તૂર. એવણની કાબેલીઅત તથા દીનદારીને લીધે નવસારીની અન્જુમને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૬ માં એવણને પોતાના દસ્તૂરથી બીજી એક આપી હતી, કે જે દરજ્જો આજ લગણ ત્યાં એમના વારેસો ભોગવેછે. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦ મા "ઓલાસે દીન" તથા તે પછી થોડીક મુદ્દતે "ફરજીયાતનામુ" નામની બે ચોપડીઓ ફારસી બેતોમા બનાવી હતી.

આએ વર્ષમા સુરત મધે મોટે ઉમરવાડ ઈધાને કાકરાખાડી આગલ શેઠ નાનાભાઈભીમજી મોદીની આગેવાનીથી એક દોખમુ અન્જુમનના ઉઘરાતથી બંધાવી પરવાર્યુ હતુ.[૨]

---

૧ એવણના બાવા દસ્તૂર પાહલણ ફરેદૂન પણ નવસારીમાં એક કાબેલ તથા પહુંચેલા ગણાતા હતા તેમના હાથ હેઠળ ઘણાક શાગેરદોએ તાલીમ લીધી હતી, જેમા નવસારીના જાણીતા દસ્તૂર જમારપ આશા તથા દેશાઇ ખુરશેદજી ટેહમુલજી પણ હતા

૨ આ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચે પ્રમાણે ફારસીમા લખી મારેલીછે:—

وحمد یزدان پرستان حق سرشت
صورتش العزو در معنی بهشت
سال تاریخش نه است ار بی‌حرف
یکهزار و یکصد و سه در نوشت

માએની—વાજબી ખમીરવાળા યજદાપરસ્તોનું દોખમુ કે જે જાહેરમા અલબરૂજ પાહડ અને અંદરથી બેહસ્તના જેવુછે એની બેહતર તારીખનુ વર્ષ એક હજાર એકશો ત્રણ, યજદજરદી લખ્યુછે

આ દોખમુ હજુસુધી નાનાભાઈ મોદીના દોખમાને નામે ઓળખાએછે તેમા કેહેછે કે એ મોદીજીના ઘણા પૈસા તથા મોટી આગેવાની હતી એ દોખમુ પીલા પથરોથી બાંધેલુછે એની આગમજના બીજા બે દોખમાઓ એજ તરફ બીસ્માર હાલતમા હજુસુધી મોજુદછે, અને તેમા તમામ ઝાડ તથા ઝાડીઓ ઊગી નીકલેલાછે, તથા તેપર કશો લેખ ઈપા લખતી નથી એવુ ધારવામા આવેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૭ મા શેઠ નાનાભાઈ પુંજીઆએ જે પથરનુ દોખમુ બંધાવેલુ આપણે આગળ વાચ્યુ તે કદાચ એમાનુ એક હશે એ ઉપરાત એ જગોએ બીજા બે પડી ભાગેલા દોખમાઓનો ચકર જમીન ઉપર દેખાયા કરેછે, અને તે ઈટના બાંધેલા હોય એવુ માલમ પડેછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.
સંવત ૧૭૯૧ ના, રોજ ૨૬ માહ ૩, (શેં૦).

આજ દીને નવસારીના મોટા ફળીઆના તથા નાહના ફળીઆના સમસ્ત બેહદીનો પટેલ દારાજી બેહરામજી, પટેલ ફરામજી નાનાભાઈ, તલાટી મનાજી કુકાજી, દારાબજી ચાંદજી, જમશેદજી માણેકજી, ફરદુનજી ખુરશેદજી, હોમજી શાગર, બેહરામજી ભીખાજી, કુવરજી બેહરામજી રાના, વગેરેએ સમસ્ત ભગરીઆ મોબેદો દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાલણજી, દસ્તૂર જામાસપજી આશાજી, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આલીઆ, આ૦ ફરામરોજ દારાબજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, આ૦ નવરોજજી કેકાશરપજી, આ૦ બરજોરજી નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ માણેકજી નવરોજજી પોવડી, તથા આ૦ મેહેરનોશજી દારાબજી દારૂડી[૩] વગેરેને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે આપણને માહોમાહે મોબેદોથી ધરમના તથા પરણના તથા મરણનાં કામો કરવાને માટેનો હતો. તેપર રાવ શ્રી રંગાજી ગાએકવાડ પાસે આપણે ગયા, અને તે હાકેમે આપણા ટંટાનો ફેસલો શ્રી સુરતના વશે શુરજીભાઈ શુદરજી તથા પરગણે ચોરઆશીના દેશાઈ શ્રી લલુભાઈ જગા તથા ગણદેવીના શેઠ ગાંધી પરમજી ગોકલદાસ તથા પરી૦ વનમાળીદાસ સોમદાસ તથા કસબે મજકુરના શેઠ શ્રી ભવાનીદાસ વનજદાસ તથા શા૦ નથુ વનારશીદાસ તથા ભતરી હરી વઈદ તથા ભત વીરેશ હરી તથા પંડ્યા દેઆલ શીવજી તથા ભટ આનંદ મગલ, એઓની મુનસફી ઉપર સોંપ્યો. તે મનસફોએ બંધે તરફના કાગળો જોઆ અને હકીકતથી વાકેફ થઈને આગલા પાછલા કાગજ બધે તરફના રદ કીધા, અને આજ દીને નવો ઠરેરાવ તેઓએ કરી આપ્યો, તે માફક ચાલ્યે તેની વીગત—

(૧) ભગરની જુની અગીઆરીમા કુલ ધર્મનુ કામ પોતાનુ તથા પોતાના મશ્તીઆ બેહદીનોનુ ભગરી માએ કરે.

(૨) અગીઆરી ૧) આ૦ મનોચેહર હોમજી વગેરેના મશ્તીઆ સાથને બેહદીન સમસ્તે પરી આપીછે તે મધે કામ કુલ ધર્મનુ તથા હેરબદ થાય તે કરે. જો મોબેદ એ સાથેનો ભગરની જુની અગીઆરીમા રજીએ હેરબદ થાય તેને કોઈ મુજાએમ નહિ કરે એ અગીઆરીમા મનોચેહર હોમજીવાલાઓ નીરંગદીન તથા વર-

---

૩ ઈગવાડવાલા શેઠ દાદાભાઇ નવરોજજીના બાપના બાપાનો બાપો

શીયો તથા પોતાના તાલુકામા આવેલા બેહદીનોનું મગ-ણનું કુલ કેસ કરે, પણ વેહવા તથા ગગરનાનુ તમામ કામ ભગરીયાઓ કરે. તથા ભગરીયાઓ પોતાને તાલુ-કેના ગામો જેવા કે મહવા, શીઓદ, તથા ગંદેવી, વગે-રેના બેહદીનોના કુલ ધર્મના કામ મરણ તથા પરણના પોતે કરે

(૩) તે સર્વે હકનુ બેહુ તરફનું જે નાણું આવે તે રાસમાં ગણી વર્ષ દાહડે બેહુ તરફના ઓબેદો માધડી દીઠ વેંહચી લીએ.

(૪) વેહવાં તથા ગગરનાનો હક આપવાની વીગત.

૨) આસીરવાદ તથા વગ્ની તથા નવજોત વીગેરેના રૂ.

૨।। ગગરનાના આસીરવાદના રૂ.

૦।। ગેહેંસારનુ તથા સરોશ ૩ નો રૂ. શીવાય જે રવાન ગુજરે તેનો જેવો પાએ તેવો આપે.

(૫) ભગરીયા ઓબેદો અસલથી જુની અગીઆ-રીમાં જેમ હોરમઝ તથા વરથીઓ તથા બીજ ગહીન વગે-રેનુ કામ કરતા આવ્યાછે તેમ ત્યા કરે.[૧]

આએ વર્ષની આગમજ મુંબઈમા વાહાણો બાધવા તથા સમારવાને ગોદી મુદ્દલ હતી નહિ. પણ સુરતમા મજબૂત પાયાપર ગોદી હોવાથી તે મોટુ મથક ગણાતુ હતું, ત્યા નામદાર યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વ્યાપા-રને માટે "કુઈન" નામનું એક વાહણ બાધવાનો ત્યાના માસ્ટર બીલ્ડર શેઠ ધનજીભાઈની સાથે બંદોબસ્ત કરવાને અતરેનો ખાતાનો "માસ્ટર એટેંડંટ" મી૦ ડડલી ગયો હતો. તેણે ત્યાની ગોદીના એક મીસ્ત્રી લવજી નશર-વાનજીની વાહાણ બાંધવાના કામમા ઘણી હોશીઆરી જોઈ, જેથી તેણે અતરે આવી સરકારનો હુકમ મેળવી મજકુર શેઠ લવજીને પોતાની સાથે થોડાક હુશિયાર સુથારો લઈ મુંબઈ તેડાવ્યા હતા. તે મુજબ આએ વર્ષમા શેઠ લવજી પોતાની સાથે થોડાક સુથારોને લઈ અતરે આવ્યા હતા,[૩] અને હવડા જયા મુંબઈની ગોદીછે તે જગો વાહાણ બાંધવાને પસંદ કરી પેહલ વેહલી ગોદી એવણે બાંધી હતી. તે આગમજ એ જગાપર દરીયાઈ ખાતાના મુખ્ય અમલદારોના રેહઠાણ, લશ્કરનું મથક, અને અતરેની કામન જેલ હતી.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૬.

આએ વર્ષમા ઈરાનથી વળી જમશેદ નામનો એક બેહદીન કે જે નજુમનો એલમ જાણતો હતો તે સુરત ખાતે આવ્યો, અને તે પછી ઈરાન તથા હિંદુ-સ્થાનના જયોતશીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવતની તકરાર ઘણી વધવા લાગી. લોકોએ તેને અરજ કીધી કે જામાસ્પ ઈરાનીના કહી ગયા પછી અતરે એક મહિ-નાના તફાવત વિષે ઘણો વમવસો ઉપજયોછે માટે તુ

---

૧ આ લેખની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના મેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સં-ગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૭૫ મેછે

૨ સુરતની ગોદીના પણ એ આગમજ પારસી-ઓજ "માસ્ટર બીલડર" હતા પેહલ વેહલા શોરાબજી ધમાહોરા નામના ગ્રહસ્થ ત્યા એ ઓધ્ધાપર હતા તેવણ આ શેઠ ધનજીભાઈના બાવા ઈથા બપાવા થાયછે એવું અમોએ સુરતમા ખબર કાઢતા સાંભળ્યુ હતુ પણ તે વિષેનો કાંઈ ચોકસ પુરો હાથ લાગતો નથી.

૩ એવણ પોતાની સાથે પોતાના એક ભાઈ શેઠ શોરાબજી નશરવાનજી વાડીયા (તે મરહુમ શેઠ માણેકજી જમશેદજી વાડીઆ અથવા લખમીદાસના બપાવાના બપાવા) ને પણ અતરે લાવ્યા હતા, એજ વખતે શેઠ કાવશજી હીરજી ગાંધી (તે શેઠ કાવશજી હોરમજજી ગાંધી ભાઈના બાપના બપાવા) સુરતથી, અને શેઠ કામાજી કુવરજી (તે અંતરેના પ્રખ્યાત કામા ખાનદાનના વડવા) સુરતની પાસેના ટેણા ગામમાથી મલી જણ ચાર અતરે આવ્યા હતા "મુંબઈનો બાહાર" સફે ૨૪૫

૪ મુંબઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડનટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના ગવરનરની કોનસીલ ઊપર લખેલા એક રીપોરટમા શેઠ લવજી વાડીઆના અતરે આવવા વિષે નીચે પ્રમાણે લખેછે '—

"Para 20th Prior to the year 1735, there was no dock yard at Bombay Surat was the principal building place on this side of the Peninsula, and it may be said in all India. In that year Mr Dudley, the Master attendant, was sent by the Government of this Presidency to Surat, to agree with the builder there, Dhunjeebhoy to build a ship for the Honourable Company's Service, to be called the Queen

21st In the construction of this vessel Mr. Dudley was so much pleased with the skill and exertions of the foreman, Lowjee Nassurwanjee, that after the launch he endeavoured to persuade him to proceed with some artificers to Bombay, where the Government were desirous of establishing a building yard, but his fidelity to his engagements would not allow him to yield to Mr Dudley's solicitation, till his masters consent could be procured This was at length obtained with great difficulty, and in the year 1735, with a few shipwrights, Lowjee arrived at Bombay, and selected for the place of his future operations a small part of the present dock yard, which was then occupied by the dwellings of all the principal Officers of the Marine, the habitation of the Lascars and by the common jail of Bombay The avenues to these buildings rendered the yard open to the public, but on the other hand, it may be observed, that the residence of the officers of the establishment on the spot, afforded a security to the property deposited there"

નજુમની ગણત્રિથી અમારી ખાતરી કરી આપ આથી તેણે ત્યાના એક ચમન મોબેદ આ૦ કાઉશજી ફરદુનજી સુનજાનીને[1] નજુમનો એલમ શિખવ્યો, અને તેણે (આ૦ કાઉશજીએ) નજુમથી સઘળી ગણત્રિ કરી લોકોને જણાવ્યુ કે જમાસપ ઈરાનીનુ કહેલુ ખરૂ છે, અને આપણ ભુલેના છેયે.[2] એ પછી ત્રણ ચાર વર્ષ સુરતમા રહી એ જમશેદ મુંબઈ આવ્યો હતો.[3]

મુંજાણવાલા આતશબેહેરામને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩ મા પીંઢારાઓની ધાડને લીધે નવસારીથી સુરત લઈ જવામા આવ્યા હતા તે આએ વર્ષમા પાછા ત્યાથી નવસારી લાવ્યા હતા.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮.

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ,

રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૦૭ યઝદજરદી

મરણ—જીજીભાઈ જમશેદજી મોદી[5]—અતરેના મોદી ખાનદાનના વડવા એવણ મુંબઈ મધે યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કુંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાણ તથા પરચુરણ જિનસો પુરી પાડતા હતા, અને તેમા તે વખતે મોટી પુંજી મેળવી હતી. મુંબઈમા પેહલવેહલી સ્થાપેલી પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય આકાબર હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦.

તા૦ ૯ મી આપરેલ

સંવત ૧૭૯૬ ના, રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની શમનત અંજુમને આ૦ મનચેરજી કાવશજી લશકરી પાસેથી એક લેખ લખાવી લઈ તેમને મુંબઈ પથકી કરીને મોકલ્યા હતા તે લેખમા તેમને નવસારીની અંજુમનને તાબે રેહવાની, તથા નીરંગદીન, વરસ, વગેરે આ નાત નવસારીથી મંગાવી ત્યા કિયા કરવાની કબુલાતો લીધી હતી.[6]

તા૦ ૨૨ મી આગસ્ટ.

સંવત ૧૭૯૬ ના, રોજ ૧૫ માહ ૧૧ (શે૦)

આજ દીને શમશત મંજાણા મોબેદોએ નવસારીમા એકઠા મળી એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે "દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી વગેરે બેહદીનો હક વાતે આપણી ઉપર જીઆદતી કરેછે તે ઉપર આપણે એતફાક કીધો જે તે સાથે આપણે જે કંઈ ખરચ કરવુ પડે તથા જવુ પડે તાહા સઘળે જતા આપણે એતેફાક એકામત એકાજત થઈ જે કરવુ હોએ તે કરીએ તથા જે કંઈ ખરચ પેહે તે વરવે ભરી આપીએ" આ માહેનો એક લેખજ તેઓએ કીધો હતો, અને તે ઉપર નીચના ૧૦ મુખ્ય મોબેદોએ સહી કીધી હતી.

આ૦ બાપુજી બેહરામજી, આ૦ રૂસતમજી શેહરીઆરજી, આ૦ મનોચેહરજી બેહરામજી, આ૦ બરજોરજી ભાઈજી, આ૦ નવરોજજી હોમજી, આ૦ કાવશજી મનોચેહરજી, આ૦ ભીખાજી બહમનજી, આ૦ જમશેદજી ફરામજી, આ૦ દાદાજી મનોચેહરજી, આ૦ કાવસજી આસ્પંદયારજી.

---

૧ મરહુમ મોબેદ રૂસ્તમજી મરજબાનજીના વડવા

૨ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૨૫

૩ સંવત ૧૭૯૬ મા રોજ ૨૦ માહ ૧ (તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૭૪૦) ને દીને મુંબઈથી આ૦ શેહરીઆરજી નવરોજજી નામના મોબેદે નવસારી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી પર એક કાગળ લખ્યો હતો તેમા લખેછે કે જમશેદ ઈરાની સુરતથી હવે મુંબઈ આવ્યોછે તે લોકોને તરેહવાર સમજાવેછે, વગેરે

૪ આએ નોંધ પણ વલસાડવાલા મરહુમ મોબેદ રતનજી હોરમજજીની હાથની લખેલી ચોપડીમાથીજ મળીછે

૫ એવણની ઓલાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા એવણના નબીરા મોદી જમશેદજી બોધાભાઈના ૯૮ વર્ષની ઉમરે મરણ પામવા પછી ખતમ થઈછે એવણના બીજા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી મોદી તે અતરેવાલા પ્રખ્યાત દાદામોદી કે જેવણના પૈસાથી સુરત મધે શેઠ નસરવાનજી આતશબેહેરામ પરઠેલાછે તેવણના વડવા હતા, તેવણ સુરત મધેજ રહીને પોતાનો રોજગાર ચલાવતા હતા એવણના નાહના ભાઈ શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી મોદી તે અતરેવાલા જાણીતા મરહુમ મોદી શેઠ સોરાબજી વાછા ગાંધીના બાપના બાપના હતા, તેવણ પણ સુરતમાજ રહીને પોતાનો રોજગાર ચલાવતા હતા એવણના બાવા શેઠ જમશેદજી હીરજી મોદી પણ અતરેની નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાણ તથા પરચુરણ જિનસો પુરી પાડતા હતા, અને તે કામસર પોતાના બાપ શેઠ હીરજી વાછા મોદીની સાથે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા એ શેઠ હીરજી વાછા મોદીએ અતરે આવ્યા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૦ મા પેહલવેહલુ દોખમુ તથા દરેમેહર બંધાવ્યા હતાં

૬ આ લેખની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૨૮૬૯ ના "યજદ પરસ્ત" મા દસ્તુર એરચજી સોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ છપાવીછે

૭ આ લેખની નકલ એ૦ જમાસપજી સોરાબજી દસ્તુર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તુર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમાં સફે ૧૭૬ મેછે

તા૦ ૨ જી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૬ ના આસો વદ ૬.

આજ દીને નવસારીના દસ્તુર જમશેદજી રુસ્તમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી દારાબ પાહેરણના, આ૦ નવરોજજી કેરશાસ્પજી, બરજોરજી હોમજી, સોરાબજી કેરશાસ્પજી, કાઉસજી બરજોરજી, સોરાબજી રુસ્તમજી, કાઉસજી સોરાબજી, અને શેહરીયારજી રુસ્તમજી, એઓએ સમસ્ત મોબેદોની તરફથી દામાજીરાવ ગાયકવાડ સમશેર બાહાદુર ઉપર એક અરજી મોકલી હતી કે પીલાજીરાવ ગાયકવાડે હિંદુના બ્રાહમણો તથા પારસીના મોબેદો ઉપરની ખંડણી માફ કરવાનો પરવાનો આપ્યો હતો. પણ હવડાતો નવસારીના કાજીઓ તથા માહજન ખંડણી માગેછે, માટે તે માફ કરવાનો એક બીજો પરવાનો અમોને આપવો કે અમો તમારા હકમાં દોઆ કર્યે.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨.

તા૦ ૨૭ મી આપરેલ.

સંવત ૧૭૯૭ ના, રોજ ૧૮ માહ ૭ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની સમસ્ત મોબેદોની અંજુમને ત્યાંના દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે "આજ મુદત થાઈ અમોને સુરતવાલા મોબેદો સાથ તથા સંજાણવાલા મોબેદો સાથ અમારા હકોને માટે કજીઓ ચાલેછે તેનો ટંટો હાકમ દરબારમાં તમો અમારી તરફથી ચલાવો, અને જે ખરચ થાય તે તમો કરી આપણી રાસ બાગમાંથી તમો લેજો, જ્યાંપિર તમારૂ કરજ વ્યાજ સુધા ફીટે ત્યાંપિર તમો લેજો, તે પછી આપણે વેહચી લઈજીએ સહી." આ લેખપર દસ્તુર જમશેદજી રુસ્તમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી દારાબ પાહેરણના, દસ્તુર જામાસ્પજી આશાજી, દેસાઈ કુવરજી મેહરજી, દેસાઈ જીવણજી માણેકજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આદીઆ, આ૦ કાવસજી હોમજી બારી, આ૦ માણેકજી દસ્તુર પાલણજી વગેરે સમસ્ત ૨૪૪ મોબેદોની સહીઓછે.[2]

તા૦ ૧૩ મી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૮, તા૦ ૧૩ મી શાબાન.

આજ દીને ગાયકવાડ દામાજીરાવે સુરતમાં આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ બીખાજી જમશેદજી, આ૦ ખરશેદજી નવરોજજી, આ૦ દાદાજી તથા રુસ્તમજી કામદીનજી વગેરે સમસ્ત મોબેદો, તથા બેહદીનો નાનાભાઈ બીમજી, રુસ્તમજી પુંજીઆ, બેહમનજી બીમજી, સોરાબજી કાવસજી, નાનાભાઈ સોરાબજી, તથા માણેકજી સોરાબજી ભરૂચા, અને સોરાબજી રુસ્તમજી નવસારીના પર એક ફરમાન લખી મોકલ્યું કે સુરતના મોબેદો નવસારીના મોબેદોના હકપર તરાપ મારેછે, તેટલા માટે તેવા ફીસાદીઆ મોબેદોને અટકાવજો કે તેમ કરે નહિ; એવો મુગલના નવાબનોબી હોકમછે તથા તમારા લોકના લખીઆછે. જો એ પ્રમાણે નહિ કરશોતો અમાર મુલકમાં તમારો વ્યાપાર ચાલેછે તે બંધ કરવામાં આવશે.[3]

સુરતથી આતશબેહરામને પાછા નવસારી લાવ્યા પછી સંજાણથી તેની રખેવાલીમાં આવેલા મોબેદોના વારસો તથા નવસારીના ભગરીઆ મોબેદો વચ્ચે તેમના હકો વગેરેને માટે આપસઆપસમાં મોટા ઝગડા ચાલ્યા કીધા, અને તેની ફરીઆદો મુલક ખાતે ગાયકવાડની હજુરમાં ગયાથી તેની સરકારે પરવાનો[4] કરી આપ્યા

1 આ અરજીની નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી અમારા જોવામાં આવી હતી એ અરજીમાં જણાવ્યા મુજબનો એક બીજો પરવાનો કે જેમા પણ કોઈ માહરાજ તરફથી નવસારીના મોબેદો પરની ખંડણી માફ કરવાને લખેલુંછે તેની અસલ નકલ એજ દેસાઈજી પાસે નીચે મુજબ જોવામાં આવી હતી.—

"શ્રી રાજ માહરાજ ધીરાજ માહરાજા શ્રી દુરજન
"સીંહીજી આ દેસાઈ કસબે નોસારીના દેસાઈ સમસ્ત
"તથા પટેલ સમસ્ત તથા બીજા લોક સમસ્ત જત
"માલુમ થાએ કે પારસીના અંધારૂ બામણને ખંડણી
"સલામત માફછે માટે ખંડણીના પૈસાની ખાતર
"અધાઈને મુજાહમત રખે થાઓ. સંવત ૧૭૯૦ ના
"ચૈતર સુદ ૧" (તા૦ ૨૫ મી માર્ચ ૧૭૩૪)

2 આ અસલ લેખ નવસારી વાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીના સ્વાધીનમાં મોજુદછે

3 આ ફરમાનની નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેછે

4 આ પરવાનાની નકલ નીચે મુજબની નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી મળીછે.—

"શ્રી રાવ સરી સુબેદાર દામાજીરાવ ગાએકુવાર
"સમશેર બાહાદુર વ પારસીના અંધીઆરૂ સમજના
"આલમના પુંજાસા શાપુરજી તથા રુસ્તમજી વગેરે
"જત તમારે ને અંધીઆરૂ ભગરીઆઓને કજીઓ
"થાએઓ તે ઉપર તમો ફરીઆદ પાએઆ તે પર ભગ-
"રીઆને તેડાવીને સમજાવા તો તમારે ને ભગરીઆને
"ઘરમ મધે બનતું નથી માટે તમારી દરખાસત માફક
"તમોને રજા આપીછે જે તમો આતશ તમારા તથા
"વરકના પારસીના ઘેર પચીશ તીશ હશે તે લઈને વલ-
"સાડ તથા જગર વગેરે જાગા મન ગમે તાહા જજો.
"તમોને કોઈ કશી વાત માટે મોજમ નહી થાશે સર-
"કારનો હોકમછે સંવત ૧૭૯૭ આસો સુદી ૭."
(તા૦ ૬ મી સપટેમબર ૧૭૪૧).

મુજબ આજે વર્ષમાં આતશબેહેરામને નવસારીથી વલસાડ ખાતે લઈ જઈને રાખ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર.

સંવત ૧૭૯૭ ના, રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦)

આજ દીને નવસારીથી આતશબેહેરામ સાથે વલસાડ મધે ગયલા સંજાણા મોબેદોએ વલસાડની અંજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે આતશબેહેરામ સાહેબને વલસાડ મધે લાવ્યા તેની બોઈ દેવાનો જેનો વારો હોય તે વલસાડ મધે બરશનુમ લઈ પાક થાએ, અગર નવસારીની બાગરની અગીઆરી મધે હેરબુદ થયો હોય તથા બરશનુમ લીધુ હોય તો તે બોએ દીએ નહિ. આ લેખ ઉપર દસ્તૂર બીખાજી રૂસતમજી, દસ્તૂર રૂસતમજી શેહરીઆરજી, દસ્તૂર મનોચેહેરજી બેહેરામજી, આ૦ માણેકજી ગોશતાસ્પજી, આ૦ મનોચેહેરજી માણેકજી, આ૦ વનજાંના ખુરશેદજી, આ૦ બીખાજી બેહેમનજી, આ૦ બાજોરજી ભાઈજી, આ૦ જમશેદજી ફ્રામજી, આ૦ રૂસતમજી મનોચેહેરજી, આ૦ દાદાભાઈ મનોચેહેરજી, આ૦ કાઉસજી અસપંદીઆરજી, આ૦ નવરોજજી, આ૦ કાઉસજી મનોચેહેરજી અને આ૦ નવરોજજી હોમજીની સહીઓ છે.[2]

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર.

સંવત ૧૭૯૮ ની તા૦ ૧ લી માહે રમજાન.

આજ દીને ખેરાત હાકમે નવસારીના દેસાઈ કુકાજી મેહેરજી, તથા ખુરશેદજી ટેહમુલજી વગેરે સમસ્ત અંજુમનને એક પરવાનો કરી આપ્યો કે તમારા પથકો સુરત, સુનધર, નવાપરા, વેઆરા, વાંસદા, રામનગર, ડાંગ, બેહાર, દીવ, કનેઆણી, વસાઈ, ચેઉલ, થાણુ, મુંબઈ વગેરે સર્વે પથકો કદીમથી તમારા છે. ત્યાં તમો બેહેદીનોને ઘેરના મુવાં જીવતાનુ, તથા નવસારી મધે રેહેના સંજાણા મોબેદોને ઘેરના તમામ મુવા જીવતાના કામો જેવા કે વીવાહ નાવજોતુ, બાજ આફરગાન, તથા ઘેમ્બારસ્તુ વગેરે તમારી દરમેહેરના મોબેદો મોકલી કદીમથી કરાવોછો તે પ્રમાણે કરાવો. તેમા સંજાણા ઈખ્તા બીજો કોઈ ગાયેદ કરસી વાતનો અમલ દખલ કરે નહિ. તમારો હક અસલ પ્રમાણે લેજો તથા આતશબેહેરામ રાખી ધર્મ કરજો. તમોને કોઈ મુઝાહેમ કરશે નહિ.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨.

તા૦ ૮ મી ફેબ્રુઆરી

રોજ ૧૯ માહા ૪ (શે૦) ૧૧૧૧ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ કુકાજી મેહેરજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) નવસારીના પોળીઆ દેસાઈ મેહેરજી બેહેમનજીના દીકરા, એવણના બાપ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭ મા મરણ પામ્યા તે વેળાએ એવણની વય ઘણી નાની હોવાથી એમના કાકા પિત્રાઈઓએ દેસાઈગીરાનો તેમના ભાગનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. તે પછી ઉમરે પુગી એવણે સઘળુ પોતાને હસ્તક લઈ ઘણી ચતુરાઈથી પોતાનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. પ્રથમમા મોગલાઈ તથા પછવાડેથી ગાયકવાડી અમલદારો સાથે એવણ ઘણો વગ ધરાવતા હતા, તથા છેલ્લાઓતો એવણની બુજરગીને લીધે નવસારી કસ્બાને લગતા ઘણાક કામોમા એવણની મસલત લેતા હતા. એવણ ત્યાંની પારસી અંજુમનના પણ એક વડા અગ્રેસર, તથા તેઓમા મોટુ માન ધરાવતા હતા.

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર,

સંવત ૧૭૯૯ ના, રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦).

સંજાણાવાલા આતશબેહેરામને ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા દામાજીરાવ ગાયકવાડના પરવાનાથી વલસાડ મધે લાવી રાખ્યા હતા તે આજદીને[4] સંજાણાવાલા મોબેદો તથા વલસાડની અંજુમનની રજામંદીથી ઉદવાડા ખાતે લઈ જવામા આવ્યા હતા, કે જયા આજ સુધી તે રહેલા છે.[5]

૧ આ આતશબેહેરામને નવસારીથી વલસાડ લઈ જવાનો દાહડો વાર રોજ ૨૮ માહ ૬, સંવત ૧૭૯૬ કરી અમોને એક ઠેકાણેથી મલ્યોછે, પણ તે વર્ષ ઊપલા પરવાના કરતા એક વર્ષ આગમજનુ હોવાથી તે પર ભરૂસો આવતો નથી

૨ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮૫ મે

૩ આ પરવાનાની અસલ નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીએ અમોને દેખાડી હતી

૪ આ દાહડો વાર વલસાડવાલા મરહુમ મોબેદ રતનજી હોરમજજીની નોંધમાથી મલ્યોછે

૫ આ આતશબેહેરામ સાહેબને પેહેલ વેહેલા ઉદવાડામા રાખવાને માટે કહેછે કે નારગોલના કોઈ બેહેદીને એક નાલ્લુ મકાન હાલમા જ્યા એ આતશબેહેરામ સાહેબની દરગાહ છે ત્યાં બાંધી આપ્યુ હતુ તે પછી પાચ સાત વર્ષે સુરતના શેઠ બીખાજી એદલજી નામના એક બેહેદીને એક મોટુ મકાન બંધાવી આપ્યુ હતુ. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ ઈયા ૧૫ મા મુંબઈવાલા શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજ્જરે એક વધારે મોટી ઈમારત બંધાવી આપી, અને છેલ્લુ એ આતશબેહેરામ સાહેબનુ હાલનુ મોટુ મકાન શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પોતાના મરહુમ મુરબીજી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની નીયતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં બંધાવી આપ્યું હતું

આગલે વર્ષમાં સુરત મધે ભરયાણા આગળ ૫-ગનુ દોખમુ બધાઇ તૈયાર થયુ હતુ. તેને ઇજીવાની ક્રિયા નવસારીના ભગરીયા મોબેદોએ કીધી હતી. એ દોખમાના કામની આગેવાની સુરતમાં શેઠ અહમનજી લીમજીએ કીધી હતી, તથા મુંબઇમાં શેઠ બહમનજી રૂસ-તમજી શેઠનાએ તેનાં ઉગરાણામાં નાણાં ભરયા હતા.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૩.

તા૦ ૧૦ મી જુન,

સવંત ૧૭૯૯ ના, રોજ ૨ માહ ૯ (શ૦).

આજ દીને સુરતના મોબેદો તરફથી આ૦ ખુર-શેદજી નવરોજજી બેહરામજી તથા આ૦ ખુરશેદજી નવ-રોજજી બાપુજીએ નવસારીના અંજુમનને એક લેખ કરી આપીઓ કે સુરતમા નવસારીને લગતા જે જજમાનો રહેછે તેનાને ઘેરના જશનના તથા મુવાના કામો કે જે થોડીક મુદત થઇ સુરતના મોબેદોએ જબરીથી કીધા તે હવેથી તેમ કરશે નહિ. જેઓ તમારા ગુમાસ્તદાર થઇને કરશે, અથવા તમો જેમને તમારા ગુમાસ્તદાર તરીકે મોકલશો તેમને કરવા દેશુ તમા અમો અટકાવ કરશુ નહિ. આ લેખપર પો૦ માણેકજી બાગબજી કાઉશજી, દલાલ માણેકજી એદલજી, છગનભાઈ કુંવરજી, હીરાભાઈ લવજી તથા વાડીઆ કેનનજી બરજોરજીની સાખોછે.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫.

તા૦ ૧ થી જુન

રોજ ૨૯ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૧૪ યજદજરદી

આજ દીને સુરતના કેટલાક નામીચ બેહદીનો જેવા કે બહમન લીમજી, નાનુજી સોરાબ, બેહરામ દાદા, પોપટજી રૂસતમ, નાનાના સોહરાબ વગેરે, પેહલ-વેહના કરમી થયા હતા. તેઓએ આ વર્ષથી એક મહિનો આગમજ મુકતાદ બાડવાનુ શરૂ કીધુ, અને તેઓને

ત્યાની ક્રિયા માર્ગી કરવાનુ કામ આ૦ કાઉશજી ફરદુનજી મુનજમી તથા આ૦ દારાબજી શાપુરજી કુમાના (કુમાના દાદાદાર) એ માથે લીધુ હતુ.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૭.

તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૪ (શ૦) ૧૧૧૬ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઇવાલા આ૦ શેઠ માણેકજી નવ-રોજજી શેઠનાએ પોતાને ખરચે નવસારી મધે પથરનુ એક દોખમું બધાવી પરઠાવ્યુ હતુ.[૪]

તા૦ ૧૬ મી મેએ

રોજ ૮ માહ ૮ (શ૦) ૧૧૧૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી ટેહમુલજી દેસાઈ—ઉમર વર્ષ ૮૮) નવસારીવાળા દેસાઈ ટેહમુલજી રૂસતમજીના બીજા દીકરા. એવણને ઇ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપના મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડે પોતાની નોકરીમા રાખ્યા હતા, તથા નવસારીમા કેટલીક જાગીરો ભેટ આપી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૮.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૧૨ માહ ૭ (શ૦) ૧૧૧૭ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૯૦) શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના દીકરા. એવણ વખતના એક નામીના વ્યાપારી, જાગીરદાર, તથા મોબે-

---

૧ આ દોખમાને લગતા નવસારી, સુરત, તથા મુંબઇ વગેરે સ્થળેના કાગજ પત્રો નવસારીવાળા દેસાઇ પેસતનજી ખુરશેદજી પાસેથી જોવામા આવ્યા હતા એ દોખમુ પીળા પથરોથી બાંધેલ હજુસુધી વરપાણમા સલામતછે એની આગમજ ઇ૦ સ૦ ૧૭૨૫ મા પડા-નવાળા સ્થાનોને માટે ભગરીઆ મોબેદોએ ઉપરાતથી બંધાવેલુ દોખમુ પણ એજ જગા ઉપર પીળા પથરોથી બાંધેલુ માલુમછે પણ એ બંને દોખમા હાલમા પડતર પડેલાછે

૨ એ૦ ... હીરાનજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાળાએ નવસારીના વડા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કિતા-બખાનામા મેહેરીજીના વેળાના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮

૩ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૧૫—૧૬—૧૭

૪ આ દોખમાની સામેની થાંભલી ઉપર નીચલાં ફારસી બેતો તખ્તીમા કોતરેલાછે.—

بنا کرد مانکجی پاک دین
بهشت برین سوی رهین
بروز مبارک خور و ماه تیر
مرتب شد این بارگاه مدیر
رسال جلوس شه ایزدگرد
هزار و صد و شانزده یاد کرد

માએની—પાક દીનનાં માણેકજીએ જમીનની સપાટી ઉપર સરગથી ઊંચા બેહેસ્તની માફક બનાવ્યુછે તીર મહીનાના મોબારક ખોરશેદ રોજને દાહડે આ દરબારની જગા તઇઆર થઇ શાહનશાહ યજદજરદનાં ૧૧૧૬ ના વરસમા

૫ પ્રખ્યાત દેસાઇ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના ભાઇ તથા નવસારીવાલા દેસાઇ બરજોરજી પાલણજીના બાપના વડાવા

દોના વડા ગણાતા હતા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ મા પેહલ વેહલા મુંબઈ આવ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨ માં પોતાના બાપના મરણ પછી સુરત, મુંબઈ, તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે પટેલ બચાભાઈ કાવસજીને પોતાના આડતીઆ તરીકે માહસોર ખાતે મોકલ્યા હતા. એવણે કોટમાની બજારગેટ સ્ટ્રીટમાની જાણીતી આદરાનની દરેમેહર બાંધાની તે તા૦ ૧૯ મી જુન ૧૭૩૩ ને દીને પરસાની હતી તેમજ પારસીઓને સર અવસરે વાપરવાની કોટની "માણેકજી શેઠની વાડી"[1] પણ એવણે બંધાવી હતી નવસારીમા પણ એક દોખમુ એવણે બંધાવી તે તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી ૧૭૪૭ ને દીને પરસાવ્યુ હતુ. મુંબઈમા મર્વે પ ખાતે પણ એક દોખમુ બંધાવવાને ઉપાડ્યું કીધુ હતુ, તેમા એવણે રૂ૦ ૨૦૦૦) ભર્યા હતા, પણ પાછળથી તે ઉઘરાણાની રકમ પુરતી નહિ જણાયાથી એવણના વારેસોએ એવણની નામ્યિતે તેમા બાકીનુ નાણુ પુરૂં કરી આપી એ દોખમુ એવણને નામે બંધાવી પરસાવ્યુ હતુ. એવણ કેટલીક જાગીરો પોતાની પાછળ પેહરપે વડા વારેમોનેજ ભણ એવો બંદોબસ્ત કરી એનાહેતી કાઢી ગયાછે, અને તે માટે પોતાના મરણની થોડાક દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને એક વસીયતનામુ કીધુ હતુ, તેમા ધર્મખાતે ત્રણ વાડીઓ કાઢી તેની ઉપજ જે થાય તે એ વાડીઓપરનો ખરચ બાદ કરી તેમાથી એવણની દરેમેહરમા તેલ, સુખડ, કાઠી, વગેરે અપાવે, તથા દરરોજ બાજ આફ્રગાન ચાલુ રાખે, તથા એવણની વર્ષ દાહડાની બાજ નાહનીઆ સુધી કરે, તથા નવસારીમા એવણની નામ્યિતે એક વર્ષ ગહમ્બાર અને એક વર્ષ ફરવરદ કરાવે એ ઉપરાત જો એ વાડીની પેદાયશ ખરચ કરતા વધેતો તે વધારાના રૂપીઆના એવણની તથા એવણના બાવા અને માએની નામ્યિતે એવણની દરેમેહરમા ભગર સાથના મોબેદો પાસે વદીદાદ કરાવે એની સાથે વળી ડુંગર એક નામે "શતે વીજરેવ" કરી ધર્મ ખાતે કાઢ્યો હતો, કે જેની પેદાયશ આ વખતે દર વર્ષે રૂ૦ ૩૦૦) સુધીની હતી તે એ ડુંગર ઉપરનો ખરચ બાદ કરી બાકી જે વધે તે એ ધર્મખાતાનો મુતવલી માનેજર જે થાય તે લીએ, અને એ વાડીઓ ત્રણ તથા ડુંગર કોઈથી વેચાય નહિ.[2] તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય આગેવાન હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી પોતાના જમાઈઓ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી શેઠના તથા દાદાભાઈ બેહરામજી શેઠનાને પોતાના પાલક કરી બાબો વહીવટ તેમને નામનો કીધો હતો

૧ આ વાડીમા એવણે પોતેતો જમનવારનો એકજ ઓટલો બંધાવેલો હતો એવુ એવણના વશીયતનામા ઉપરથી જણાએછે તે પછી એવણના ધર્મખાતામાથી એક બીજો ઓટલો કેહછે કે શેઠ સોરાબજી માણેકજી શેઠે બંધાવ્યો હતો, પણ તેનો સનં મલી શકતો નથી એ પછી એ બંધે ઓટલા ઘણા પુરાના થવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ મા શેઠ માણેકજી નેહરવાનજી શેઠે તેમની ઘટતી મરામત કરાવી, તથા બીજા બે નવા ઓટલા બંધાવ્યા હતા આ ચારે ઓટલાઓ ફરી ઉખેડી નવેસરથી આએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ ના વર્ષમા એ ખાતાના મુતવલી શેઠ અરદેસર નેહરવાનજી શેઠે રોણકદાર રીતે બંધાવ્યાછે

૨ આ વશીયતનામા ઉપર આ૦ નશરવાનજી બહમનજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ જમશેદજી ફરામજી શેઠના, મોદી હીરજીભાઈ જીજીભાઈ, મોદી ભીખાભાઈ જીજીભાઈ, મો૦ મેહરાબજી બનાજી, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, શેઠ સોરાબજી રૂસ્તમજી, વાડીઆ લવજી નસરવાનજી, અને શેઠ બહમન જીવા, એઓની શાખોછે વળી એક બીજુ વશીયતનામુ એવણે પોતાના મરણની એક દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને પોતાની બે હઈઆત ધણીઆણીઓને તેમની જીદગી સુધીના ગુજરાનને માટેના એકસ બંદોબસ્તો કરી લખી આપ્યુ હતુ, તેમા તે બાઈઓને નીચે પ્રમાણે શિખામણ દીધી હતી

"બીજુ એજે તહમારા કબીલાના માણસ બને ધણીઆણીના માએ અથવા બાપ તથા ભાઈ હુએ તે તથા હરએક શખ્સ આવી મલે ને તમને બને જણને ફુસલાવે જે રૂ૦ ૨૦) વીસ હજાર રોકડા લેઓ ને જવા દેઓ તો હરજનાર એ કામ કરતામા ને જો રૂપીઆ લીધા તો એમ જાણજો જે એ રૂપીઆ ચાલીશ દાહડા રેહવાના નથી ને તમે ખરાબ થાશો ને અમે જે રૂ૦ ૨૦૦૦) બે હજાર લખી આપેઆછે તે વરશોવરસ આપશે તેથી બા આબરૂ સાથે જીવશો જાંહાસુધી આરામ સાથે ગુજરાન થાશે ને કશી વાતે કશાતી થાશે નહી એ વાત વારેવાર વીચારી જોજો ખબરદારીએ ને માહરા લખેઆ માફક ને માહારા હોકમ માફક ચાલશોતો બા આબરૂથી જીવશો જાંહાવેર સુખી થાશો ને ખોદા રાજી રેહેશે

એણી વીગતે તમને અગે લખી આપુ છે કાએજે તમે બઈરા માણસ છો ને તહમારા હાથમા અમારૂ લખુ હોએતો તમને અમારા લખેઆ માફક જવાબ દેએ ને ખોદા કરશેતો કશી વાતની ફિકર નથી, પાચ દાહડા અહમારા તશરીનાછે ને શરીરનો લાગ કશાલોછે તે ખોદા આરામ કરશે ચતા નથી ને મરવુ તો હકછે એક દાહડો આગલ ઇઆ પાછલ પણ રજા કજાને માથલે ધણીના દશાતાવેજ હોએ તે તહમારે કામના, માટે લખી આપીછે માટે એ લખીછે કામનુ છે તે તહમારી પાશે રાખજો-ને અમે વશીઅતનામુ પરથમ કરૂ છે તેમા ખીજમતગારો વીગરેને ઇનામ લખુછે તે અહમારો માથીશો થયા પછી જરૂર તેને જે લખુ હોએ તે અહમારા હોકમ માફક અપાવજો દાહાડા કાહાડશો ભલા ખોદા કરશેતો કશી વાતીની ચીંતા નથી ખોદાના હોકમથી અમને આરામ થાશે પણ દુનીઆનો માજલોછે માટે એ લખીછે કરૂ છે બને ધણીઆણીના કામનુ છે રજા કજાએ."

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

સંવત ૧૮૦૫ ના, રોજ ૧૮ માહ ૭ (યઝ૦)

નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમન તરફથી મુંબઈની અંજુમનને એક પત્ર લખી રવાનોના પગ લાંબા રાખવાની ભલામણ થઈ હતી. તે પત્ર મુંબઈમાં શમશત અંજુમને મળી તા૦ ૧૦ મી આપરેલ ૧૭૪૯ ને દીને વાંચ્યો, અને તેના જવાબમાં આજદીને મુંબઈની પંચાતના આગેવાનો આ૦ બેહેરામજી ફરામજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી શેઠના, મોદી બોધાભાઈ જીજીભાઈ, સોરાબજી રૂસતમજી, બહમનજી જીવાજી વાડ઼ુ, દાવર બેહેરામજી બનાજી, વાડીઆ લવજી નસરવાનજી, વાડીઆ બેરામજી ભીખાજી, પટેલ રૂસતમજી દોરાબજી, બેહેરામજી હોમજી (બેહલી હોમજી), દાદાભાઈ ધનજી, માણેકજી જીજીભાઈ મોદી, દોરાબજી હીરજી, આગાજી હીરજી, નસરવાનજી માણેકજી, જામાસપજી મનજી પટેલ, જમશેદજી ભીમજી પટેલ, નવરોજજી હોમા, બેહેરામજી બેહેરામજી મોદી, મોટાબાઈ મનજીબાઈ, અને શાપુરજી જીવણજી એઓએ નવસારી ખાતે દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી, દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી, દસ્તૂર જામાસપજી આશાજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહેમુલજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી વગેરે શમશત અંજુમનપર એક કાગળ લખી જણાવ્યું કે અમે સર્વે મળી વિચાર કરી ઠેરવ્યું છે કે જેને ગમે તે રવાનના પગ લાંબા રાખે, અને જેને ગમે તે વાલે. માટે તમો પણ ફરીથી મોબેદોને તાકીદ લખજો કે એહુ તરફનું કામ ચલાવે.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦.

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

સંવત ૧૮૦૬ નાં, રોજ ૧૫ માહ ૮ (યઝ૦).

આજ દીને મુંબઈની જરથોસ્તી અંજુમનની તરફથી આ૦ બરજોરજી ફરામજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાની વતી બંને શેઠાણીઓ, મોદી બોધાભાઈ જીજીભાઈ, શેઠ સોરાબજી રૂસતમજી, દાવર બેહેરામજી બનાજી, અને વાડીઆ લવજી નસરવાનજીએ નવસારી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહેમુલજી તથા શમશત અંજુમન જોગ એક કાગળ લખ્યો કે મુંબઈ મધે અંજુમન સર્વે મળીને નવું દોખમું બાંધવા ઠેરવ્યું છે, માટે તેનો તાનો પુરવાની ક્રિયા કરવાને મોબેદની જોડ એક બરશનુમવાલી મોકલજો, તથા નવસારીના માણેકજી શેઠના દોખમાનો ઘેર, અને તેની ઉપરની તથા વચ્ચેની પાવીઓની પોહલાઈ તથા લંબાઈ અને તેમની સંખ્યા, તથા ભંડારની ઉંડાઈ કેટલીછે તે લખી જણાવજો. તેમજ ભંડારને મથાલેથી ચીરા માંડી તે ઉપર ફરતી દેવાલ બાંધેછે તે ચીરાથી કેટલી ઉચ્ચી, તથા તાનો પુરવાના લોઢાના ખીલા કેહવા કરાવવા તે પણ લખજો.[૨]

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

રોજ ૨૮ માહ ૮ (યઝ૦) ૧૧૧૯ યજદજરદી.

મરણ—માકુજી દોરાબજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ (૫) મુંબઈમાં પેહલા આવનાર પારસી શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પોતાના નાહલા ભાઈ શેઠ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના હાથ હેઠલ મુંબઈની પટેલાઈના કામોમાં પડેલા હતા, તથા તેમની સાહેતા હેઠલ દેશાવરી ખાતેનો વ્યાપાર પણ કરતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૨.

તા૦ ૨૨ મી જુલાઈ.

આજ દીને અમદાવાદના પાદશાહ હજરત અહમદશાહ બીન મહમદશાહએ સુરતની પારસી પંચાતને એક ફરમાન કરી આપ્યું હતું કે "શ્રી સુરતનાં ચોરાસી પરગણામાં ઉમરવાડ ગામછે તે મધે હજરત અકબરશાહ પાદશાહના ફરમાન બ મુજબ પારસી લોકોનો ૧૦૦) વીઘા જમીન ઉપર કબજોછે, અને તે જગો તે લોકોનાં દોખમાનિ માટે આપી હતી. તેની સનદો શીવાજી શીતુરીના ફીસાદમાં ખોવાઈછે તેથી પારસીઓએ આજ સુધી જે પાદશાહના કબજો ઉમેદવાર છેપે જે તેવુંજ બીજું આલી ફરમાંન તમારી દરગાહથી હમોને બક્ષેલ થાય. તેવારે પાદશાહનો માન ભરેલો હોકમ થાએઓ જે તે ઉપર કહેલી જગોમાથી ૧૦૦) વીઘા જમીન અસલ બ મુજબ પારસી લોકોના દોખમાનિ વાસ્તે તે લોકોના કબજામાં રેહવા દે, અને તે જગોની હર શાલની આમદાની તેઓ દોખમાનાં કામમાં ખરચ કરે. માટે સર્વે હાકેમો, અમલદારો, જાગીરદારો, તથા જમીનદારો, હાલના તથા હવે પછે થનારાઓને લાજમછે કે આએ મોતેબર હોકમને જાણી રાખી જમીન મજકૂર તેઓના

[૧] આ કાગળની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ નાં "યજદાંપરસ્ત" માં દસ્તૂર એરચજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે.

[૨] આ કાગળની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ નાં "યજદાંપરસ્ત" માં દસ્તૂર એરચજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે.

સ્વાધીનમા રેહવા દે, અને તેમા કસ્સો ફેગ્ફાર કરે નહિ, અને સઘળી દસ્તુરીથી તે લોકોને માફ તથા છુટ મુકે, તથા એ જમીનની હરસાલ નવી શનદ માગે નહિ."[१]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩.

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૨૨ યજદજરદી.

મરણ—મેહ્‌રાબજી બનાજી લીમજી—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ બનાજી લીમજીના વડા દીકરા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા બાપનાં મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ એવણે પોતાના ભાઈઓની સાથે મળી ચલાવ્યો હતો. પોતાનો બ્યાપાર એવણે બીજા કેટલાક દેશાવરો સાથે વધાર્યો હતો. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ પોતાના બાપની જગોએ અકાબર ઠેહ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૪ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૨૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જામાસ્પ આશા—ઉમર વર્ષ ૫૬) નવસારીના એક જાણીતા દસ્તૂર, તથા મુંબઈ અને પુના ખાતેના જામાસ્પ આશાના ખાનદાનના વડા. એવણે નવસારીથી ભરુચ ખાતે જઈ ફારસી તથા આરબીનો અભીઆસ કીધો હતો. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧ મા કેરમાનથી આવેલા જામાસ્પ વીલાયતી પાસે એવણ સુગત જંદ તથા પેહલવી ભાષા શિખ્યા હતા. એજ વર્ષમા એવણે ઈરાન ખાતે કેટલાક જરથોસ્તી ધર્મને લગતા સવાલો પુછાવ્યા હતા, જેના આવેલા જવાબો "રેવાએતે દસ્તૂર જામાસ્પ આશા" ને નામે જણાયલાછે. એવણે કેટલીક ગઝલો તથા મોનાજાતો ફારસી ભાષામા જોડલીછે. નવસારી ખાતે વિજા દસ્તૂરની જગો એવણને મળેલી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૪.

તા૦ ૧૧ મી ફેબ્રુવારી

સવંત ૧૮૧૦ ના, રોજ ૬ માહ ૫ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની સમસ્ત મોબેદોની અંજુમને આ૦ નવરોજજી બેહરામજી દારૂ તથા આ૦ બહમનજી બેહરામજી દારૂને તેમની પાસેથી નવસારીની અંજુમનને તાબે રેહવાનો તથા કોઈબી કસમી પેહદીનનુ કામ નહિ કરવાનો એક લેખ્ખ લખાવી લઈને મુંબઈમા પંથકી તરીકે મોકલ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૧૨ મી જુન.

રોજ ૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૨૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજીભાઈ જીજીભાઈ મોદી—મોદી જીજીભાઈ જમશેદજીના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ મા પોતાના બાપના મરણ પછી મુંબઈના ગવરનર જાન હૉરને યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનાં અમલદારોને તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાન પુરો પાડવાનુ કંત્રાક્ટ આપ્યું હતુ. તે એવણ પોતાના ભાઈઓ, શેઠ બાધાભાઈ તથા માણેકજીની સાથે મળી ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા અતરેના ગવરનર ઑનરેબલ સ્ટેફન લૉએ પણ એવણના કંત્રાકટો બાહાલ રાખી એઓ ત્રણેઉ ભાઈઓને પોતાની ફરજો ચાલાકીથી બજાવવાને માટે શાબાસી આપી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા

તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ

સવંત ૧૮૧૦ ના, રોજ ૨૭ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને નવસારીથી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ મુંબઈના તમામ મોબેદોને હોકમ લખ્યો કે મુંબઈમા મોબેદો બે આ૦ ફરામજી તથા આ૦ જમશેદજી પોતાના ભાગને માટે લડેછે, અને તે ઉપરથી બેહદીનોને ઘેરની બાજ વગેરે અટકાવેછે, એવી અતરે ફરીયાદ થયછે, માટે અમો તમોને લખયે છૈયે કે તમો એકદીલ થઈ કોઈબી બેહદીનને ઘેરનુ કાઈ કામ અટકાવશો ના. તેઓના ભાગનુ નાણુ જો તેઓ ન સમજેતો અટકાવજો, અને પછી અમો લખ્યે તેમ કરજો. અમોએ તે વિષે સુરતવાલા આ૦ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠ પાસે મોદી બોધાભાઈ પરબી લખાવ્યુછે[૪]

[१] આ ફરમાનની નકલ મુંબઈની પારસીની પંચાએતના ધરમના ખાતાના સવંત ૧૯૦૩ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૭) ના છીસાબની "જામે જમશેદ" છાપાખાનામા છપાએલી ચોપડીને સફે ૯૯ સેછે.

[२] આ લેખની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ ના "યજદ પરસ્ત" મા દસ્તૂર એરચજી શેરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે

[૩] આ બેઉ ભાઈઓના વંશોએ લગભગ એક સદી સુધી મુંબઈમા મોટુ પંથક ચાલાવ્યુ હતુ

[૪] આ૦ ફરામજી નવરોજજી તથા આ૦ જમશેદજી બેહરનોશજી મુંબઈના જાણીતા પંથકીઓ હતા. તેઓ વચ્ચે થયલી કાઈ ભાગ હીસ્સાની ગેરસમજુતીને લીધે અતરેના બેહદીનોને કીયા માર્ગના કામો કરાવવાને ઘણી અડચણ પડતી હતી. જેથી તેઓએ નવસારી દેશાઈજીપર ફરીયાદ લખી મોકલી હતી અને તે ઉપરથી દેશાઈ ખુરશેદજીએ આ હોકમ મુંબઈ લખી મોકલયો હતો. આની અસલ નકલ નવસારી મધે દેશાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી જોવામા આવી હતી

તા૦ ૨૨ મી અક્ટોબર,

રોજ ૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૨૪ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી ટેહમુલજી દેશાઈ[1]—ઉંમર વર્ષ ૪૨) નવસારીવાલા દેશાઈ ટેહમુલજી રૂસ્તમજીના નાહના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપના મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડ પોતાની નોકરીમા રાખ્યા હતા, તથા નવસારી કસબે તેમજ પારચોલ પરગણામાં કેટલીક જમીન બીહ આપી હતી.

મુંબઈમા આગલા વખતમા લોકોના ગાડાઓ તથા બલદો સરકારી કામોને માટે વેઠે પકડવાનો ચાલ હતો. પણ આએ વર્ષમા સરકારે એક ખાસ પરવાનો આપી પટેલ રૂસ્તમજી દોરાબજીના ગાડાઓ ઈથા બલદો કોઈએ વેઠે પકડવાં તથા અટકાવવા નહિ એવો હુકમ કાઢયો હતો.[2]

મુંબઈમા વાહાણો બાંધવાનુ કામ વાડીઆ લવજી નશરવાનજીની કોશેશથી ઘણું વધવાને લીધે આએ વર્ષમા અતરેના "સુપરીનટેનડંટ ઑફ-મરીન" સરકારને મુંબઈમા એક સુકી ગોદી બાંધવાની ભલામણ કીધી, જે તેમને બાહલ રાખી, અને શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠળ તે એજ વર્ષમા રૂ૦ ૧૨૦૦૦) ને ખરચે બંધાઈ તૈયાર થઈ હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૫.

આએ વર્ષમા મુંબઈની જરથોસ્તી અંજુમન તરફથી નવસારીની શમશત અંજુમન ઉપર ૭૭) અતરેના જાણીતા પારસીઓની શહી સાથનો એક પતર મોકલ્યો હતો અને તેમા લખ્યુ હતું કે આજ પાચ સાત માસ થયા અતરેના સઘળા મોબેદો એકસપ કરીને કોઈબી મોબેદ તથા બેહદીનને બરશનુમ આપતા નથી, કે જેથી ઘણી અડચણ પડેછે. અગર કોઈ બેહદીન રવાનને અડકી બરશનુમ લેવા ચાહે તો મોબેદો તેને આપતા નથી, જેથી તે વગર બરશનુમે આતશ વીગેરેને આભોટતા થાએછે. અતરે મુંબઈમા ફકત બરશનુમવાલા મોબેદોની જોર ૨) છે, અને જ્યારે અમો તેમને એ પ્રમાણે બીજાઓને બરશનુમ નહિ આપવાનું કારણ પુછયેછ ત્યારે કેહછે કે અમોને નવસારીથી દેશાઈજી ખુરશેદજીની મનેછે. આથી અમોએ તેઓ પાસેથી તે મનાઈનો કાગજ જોવા માગયો, જે તેઓએ એકમેક ઉપર ઘાલવી અમોને દેખાડવાના અખાડા કીધા, આ કારણથી અમો ઘણા કંટાલી ગયા છૈએ, અને સર્વે અંજુમને મલી તમોને વડા પથકવાલા જાણી આ પતર લખી અરજ કીધીછે કે અતરેના મોબેદો ઉપર ઘટતો હોકમ મોકલી દીનઆઈનના કામોમા અટકાવ નહિ થાય તેનો બંદોબસ્ત કરશો.

આ પતર ઉપર નીચલી ૭૭ શહીઓછે—

આ૦ બરજોરજી ફરામજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, મોદી બોધાભાઈ જીજીભાઈ, શેઠ શોરાબજી રૂસ્તમજી, દાવર માણેકજી બનાજી લીમજી, વાડીઆ લવજી નશરવાનજી, શેઠ બહમનજી જીવાજી બહુ, પટેલ રૂસ્તમજી દોરાબજી જરદાલના, મોદી માણેકજી જીજીભાઈ, શેઠ રતનજી જવાજી જવાવીરા, ભાઈજી ચાદજી, દોરાબજી બરજોરજી, જમશેદજી ભીમજી પટેલ, નવરોજજી હોમા, ધનજી કુવરજી, ગાંધી નવરોજજી જીજીભાઈ, ભીકજી દોરાબજી, ખરશેદજી કુવરજી, જીવણજી દાદાભાઈ, જમાસ્પજી મનજી પટેલ, નાહનજી રતનજી, માણેકજી કામદીનજી, બેહરામજી માણેકજી વાડીઆ, ચાદજી દાદાભાઈ, આછાજી હીરજી, શાપુરજી બરજોરજી, દાદજી જીવાજી ગાંધી, બેહરામજી જશાજી, કુવરજી હોમજી, બહમનજી નશરવાનજીની વતી કૈખાસરૂજી, ચાદજી માણેકજી, શોરાબજી જીવણજી, રૂસ્તમજી બેહરામજી બનાજી, કુવરજી બરજોરજી ગાંધી, શોરાબજી એદલજી, જમશેદજી રતનજી, મનચેરજી બહમનજી, માણેકજી મનાવીરા (કારખાનાવાલા), નવરોજજી મનજી, ભીખાજી બેહરામજી પાંડે, ધનજી, કુવરજી, કુકાજી કુવરજી, કુવરજી લોહરાસ્પજી, બહમનજી ખુરશેદજી, ખુરશેદજી રૂસ્તમજી, વીરાજી જોગીજી, બેહરામજી મેહરવાનજી, જીજીભાઈ નરશંગજી, નવરોજજી રતનજી દવવઅજલવશ, ફરીગજી ધનજી ખરાસ, નાનાભાઈ રૂસ્તમજી, જીવણજી ભીખાજી, શાપુરજી રત-

---

૧ પ્રખ્યાત દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના નાહના ભાઈ

૨ એ પટેલ રૂસ્તમજી દોરાબજીની નામદાર કંપની સરકાર તરફનુ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૪—૫૫ ના વર્ષનુ વાલકેસર તથા માલક્ષમી તરફની બારની જમીનનુ મેહસુલ ઉઘરાવવાના હીસાબની ચોપડી જે એવણના એક વારસ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી પટેલ પાસે મોજુદછે તેના પેહલાજ પાના ઉપર આ પરવાનાની નકલ નીચે મુજબ લખેલીછે.—

'I Granted the Liberty to Rustom Palel for his own Cart or Hanchry be not hinder nor Empld the said cart upon any Wort"

૩ મુંબઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડંટ મી૦ ડબલયુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને રોજે અતરેના ગવરનરની કૌનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમા લખેછે કે —

"24th As ship-building increased with the prosperity of the place, in the year 1754 the Superintendent of the Marine proposed the construction of a dry dock, which was acceded to by Government, and with the assistance of Lowjee it was completed for the moderate sum of twelve thousand rupees"

નજી લુન્ના વાડીઆ, રૂસ્તમજી ફરામજી (રૂસ્તમ ફરાંમ), પાઆ આસ્પંદીઆરજી, એદલજી સોમજી, વશી રતનજી ફરામજી, ભીમજી દાદાભાઈ, આ૦ ખુરશેદજી માણેકજી, રૂસ્તમજી માણેકજી દલાલ, નશરવાનજી હોમજી (નશવી હોમજી), રૂસ્તમજી કુંવરજી, કાવસજી આદરજી, આ૦ મનોચેહરજી નોશરવાનજી, હીરજી હોમાજી, હોરમજજી નરશંગજી, કાવસજી હીરજી ગાંધી, વાડીઆ સોરાબજી નોશરવાનજી, વદીનાથી વીરજી, જીજીભાઈ વીરજી, નોશરવાનજી મેહેરામજી, નવરોજજી રતનજી વાડીઆ, બહમનજી માણેકજી, એદલજી ભીખાજી, નવરોજજી ખરશેદજી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬.

આજ વર્ષમા પેહલ વેહલા પારસી શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમની ચીન ગયા હતા, અને ત્યાના બ્યાપારનુ મેદાન પારસીઓને માટે ખોલ્યું હતું.[૨]

મુબઈમાં જરથોસ્તીઓની વસ્તી ઘણી વધવાથી અતરે બીજા એક દોખમાંની જરૂર જણાયાથી પચાતના આગેવાનોએ અંજુમનનાં ઉઘરાણાથી મુબઈમા એક દોખમુ બધાવવાનું સીધ્ધ કરવુ કીધુ હતુ, પણ તેમાં પુરતી રકમ નહિ ભરાયાથી મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાના વારેસોએ તેના ખરચના ઘટાડાની સઘળી રકમ પુરી કરી આપી એ દોખમુ તેવણને નામે બધાવી આ વર્ષમા પગરાવ્યુ હતું.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭.

તા૦ ૩ જી અકટોબર

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૨૬ યજદજરદી.

મરણ—ભીમજી બનાજી લીમજી—(ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ બનાજી લીમજીના નાયના દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા પોતાના બાપનાં મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી બ્યાપારની પેહડીમા પોતીકા ભાઈઓની સાથે શામેલ હતા.

તા૦ ૪ થી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૨૬ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ભીખાજી રૂસ્તમજી ઉદવારેવાલા—(ઉમર વર્ષ ૭૫) ઉદવારેના પેહલ વેહલા વડા દસ્તૂર. સજાણમાં પરેઠેલા પેહલ વેહલા આતશબેહરામને નવસારીથી બે વર્ષ વનસાડમા રાખી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ મા ઉદવારે લઈ આવ્યા, ત્યારે તેની સાથે બે વડા ધર્મગુરૂઓ તેમા એક એવણ તથા બીજા દસ્તૂર રૂસ્તમજી શેહરીયારજી[૪] હતા. એ પછી એઓ બધેને ત્યાની અંજુમને પોતાના વડા દસ્તૂરો ઠેરવ્યા હતા.

આજ વર્ષમા મુબઈના નામદાર ગવરનર રીચરડ બુશીયરે ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની તરફથી પારસી બેહરામજી હોમજી[૫] (બેહલી હોમજી) તથા પરબુ ગબાજી પુતલાજીને તેઓએ સરકારની કાંઈ ચોકસ નોકરીઓ બજાવ્યાથી પરેલ તરફ "મોનોથો" નામની જગાપર ત્રણ જમીનના ટુકડાઓ જાગીર તરીકે વશ પરંપરા બેટ આપ્યા હતા.[૬]

---

૧ એ૦ જમાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની છાપની લખેલી ચોપડી સફે ૯૧ મે

૨ મુબઈનો બાહર સફે ૪૫૮—૫૯ કહેછે કે એવણ પોતાની સાથે મેહતા તરીકે શેઠ રૂસ્તમજી દાદાભાઈ નાદરશાહને લઈ ગયા હતા, જે પછી તેવણથી ચીનનો મોટો બ્યાપાર તથા લોકોની આડતનુ કામ ચલાવવા લાગ્યા હતા

૩ આ દોખમાપર કરસી તખ્તી મારેલી નથી, જેથી તેના ઈંજાપાનો ચાહડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઊપલુ વર્ષ શેઠખાનદાનના કુટુબના બુજર્ગ ગ્રહસ્થ શેઠ હીરજીભાઈ હોરમસજી શેઠનાએ અમોને કહ્યુછે તે ઊપરાંત એ દોખમાના ઊઘરાણા વિષે મરહુમ શેઠ માણેકજીએ પોતાના તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને કરેલા એક વશીયતનામામા નીચે પ્રમાણે ઈસારો કીધોછે.—

"મોગઈ બધે પચાત ઘરથે મળીને દખમુ બાધવાનો વેરો કીધોછે તે વેરામા મે મારી તરફથી રૂ૦ ૨૦૦૦) બે હજાર આપવા કહ્યાછે તેની જમા રૂ૦ ૨૫૦૦) બે હજાર પાચસેહે સુધી આપવા પણ જેવારે દખમુ બાધવા માંડે તેવારે ખાતરનીશા કરી જેમ આપવા ઘટે તેમ આપજો."

૪ ઊદવારેવાલા "મીરજા" ના કુટુબના વડવા

૫ મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના કાકા, તથા અતરેના બેહલી હોમજી, ભાભા, અને રાણાના કુટુંબના વડવા

૬ આ જગોને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ તથા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની વચ્ચે કાંઈક વાધો ઊઠયો હતો, જે ઊપરથી પેહલા ગ્રહસ્થે એજ સાલની તા૦ ૨૦ મી મેએ મુબઈના ગવરનર જોનાદન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી, જેમા શરૂઆતમા નીચે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

"That in the year 1757 in consideration of certain services rendered to this Government by Byramjee Homjee and a Purvoe named by Gumbajee Putlajee the then Honble Governor Richard Bourchier Esq for and on behalf of the Honble Company granted three parcels of Ground called Monotho near Parell, to them and their Heirs for ever, on the terms and conditions specified in the Original Deed of Lease, herewith submitted"

આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી જોવામા આવી હતી

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૯ માહ ૫ (સેં૦) ૧૧૨૯ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે શેઠ સોરાબજી દારાબજી નામના બેહદીને પોતાના પૈસાથી એક દરેમેહેર બંધાવી પગલાની હતી.[1]

તા૦ ૨ જી મેએ.

દીલ્હી ખાતેથી ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓને સુરતની કીલેદારી તથા મોગલ સરકારના દરીયાઈ લશ્કરનું ઉપરીપણું, તથા તેના ખરચને સારૂ સુરતની આમદાનીમાંથી બે લાખ રૂપીઆનું લવાજમ ખાવી આપવાનું ફરમાન[2] તથા નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીને તેમજ તેની સુરતની કોઠીના બે વડા અમલદારો આનરેબલ ચારલસ ક્રોમીલીઅન તથા જાન ઇસ્પેનશરને માટે એક પાદશાહી સરોપાવ સાથેનો ઘોડો તથા કીમતી નજરાણું આએ વર્ષની શરૂઆતમા મહમદ હાદીખાન તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી નેકસાઅતખાન[3] લઈ આવ્યા હતા. તે નજરાણું આજ દીને સુરતમા એક મોટી દરબાર ભરી ઉપલા અમલદારોને સુરતના નવાબ મીઆ અછને આપ્યું હતું. તે બાહાલ રાખ્યા પછી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીની તરફથી મજકૂર મહમદ હાદીખાન તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી નેકસાઅતખાનને તેમની કીમતી નોકરીઓને માટે રૂ૦ (૬૦૦) ની કીમતનો સરપાવ બેઠ આપવો હતો.[4]

તા૦ ૨૦ મી જુન.

પારસીઓના ધર્મ પુસ્તકોની શોધ કરનાર પેહલ વેહલો યુરોપ્યન મોનશીયો આંકતીલ ડુ. પેરો કે જે પારીસથી નિકલેલો તા૦ ૧ લી મેએ ૧૭૫૮ ને દીને સુરત ખાતે આવ્યો હતો, અને જેણે સુરતમાં ત્યાંના દસ્તૂર દારાબ (કુમાના દાદાદારૂ) પાસે જંદ પેહલવીનો અભ્યાસ કરી તેની મદદથી વંદીદાદનો ફ્રેન્ચ ભાષામાં તરજુમો કીધો હતો, તે ધણી આજ દીને અનેમરૂથરેમ વેહમાં સુરતની એક દરેમેહરમા પારસીનો લેબાસ લઈ આતશનો કેબલો, બારસગો, તથા ઇજશનેગાહ, અને દરેમેહરની સઘળી જગો બારીકીથી ફરીને તેના પોતાના પુસ્તકમાં લખ્યા પ્રમાણે જોઈ આવ્યો હતો.[5]

મુંબઈમા સરકારના તથા વ્યાપારીઓનાં વાહાણો બાંધવાનું કામ એટલું તો ધમધુકાર ચાલવા લાગ્યું કે આએ વર્ષમા સરકારે વાડીઆ લવજી નશરવાનજી પાસે ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ ના જેવીજ એક બીજી સુકી ગોદી ત્યાંજ બંધાવી હતી.

આએજ વર્ષમા ઇંગલાંડની સરકારના અતરે આવેલા વાહણોના કાફલાની મરામત વાડીઆ લવજી નશરવાનજીએ ઘણી ચાલાકીથી કીધી તે ઉપરથી "કોરટ ઓફ ડાએરેક્ટરો" એ પોતાના એજ વર્ષના અતરેની સરકાર જોગના એક "ડીસપાચ" મા લખ્યું હતું કે (લવજીની) "આવી જાહેરની નોકરીઓ આપણી તરફની કાંઈબી ચોકસ મેહરબાનીઓ વગર જવા દેવી જોઈએ નહિ."[6]

---

[1] આ દરેમેહેર વરતાવ્યાનો દાહડોવાર કેટલાક જુનાં કાગળીઆઓ તપાસી ભરૂચવાળા દસ્તુરજી સાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી તથા એ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ આ પ્રમાણે આપ્યોછે—"સુરત ૧૮૧૬ ના ફાગણ સુદ ૨, રોજ ૩ અરદીબેહેશ્ત અને માહ ૫ અમરદાદ સને ૧૧૨૯ ઈઅજદજરદી એ દરેમેહેર ઇજવાને લગતી ક્રિયા મોબેદ નવરોજજી ફરામજી આરફે ખાજવીનાએ કીધેલી માલમ પડેછે."

[2] એ ફરમાન તા૦ ૪ થી સપટેમબર ૧૭૫૯ ની તારીખનું હતું, અને તે દીનથી સુરતની રાજદ્વારી બાબતોમા ઇંગ્રેજોની સત્તાની શરૂઆત થાયલી ગણાએછે એ દીનથી ઇંગ્રેજી વાવટો સુરતના કીલાપર મોગલ સરકારના વાવટાની સાથે ઊડવા લાગ્યો

[3] સુરતના "તાલેયારખા" નાં ખાનદાનના, તથા મરહુમ કોટવાલ અરદેસર ધનજીશાહ બાહાદૂરના વડવા

[4] *Extract of a letter from the Chief in-Council to the Hon'ble the President and Council of Bombay, dated Surat 3rd May 1760*

"Yesterday being esteemed fortunate the Horse and Surpow for the Hon'ble Company, and the Surpow for the chief presented by His late Majesty was received upon Castle Green, in the most public and respectful manner The Nawab's eldest son Faru-Khan, the Kajee, and all the principal officers and merchants attending The Surpow for the Hon'ble Company, we have delivered to Captain Lindesay, but the horse is kept here as a public mark of His Majesty's favour On this occasion we judged it proper to present Huldee Khan and Naike Saut Khan who brought the present a Jagunnat and Surpow each, amounting in the whole to about 600 Rupees, which we hope your honour &c will approve"

[The Cities of Gujarashtra, by H G Briggs Appendix C pp VIII]

[5] મો આંકતીલ ડુ પેરોને આ દરેમેહર જોઇ તેને લગતો અહેવાલ તેની હિંદુસ્થાનની મુસાફરીના પુસ્તકમાંથી પારસીઓના ધર્મને લગતાં લખાણનો ઇંગ્રેજીમાં તરજુમો કરી એ૦ કાવશજી એદલજી કાગાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૬ માં "કમરશીયલ પ્રેસ" મા છપાવેલાં પુસ્તકને સફે ૩૪—૩૫—૩૬ મેછે

[6] મુંબઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડંટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમ્બર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના નામદાર ગવરનરની કોનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમાં લખેછે કે:—

28th Lowjee, encouraged by the success of his undertaking and the countenance of Government brought up two of his sons (Manockjee and Bomanjee)

ઇંગલાંડ ખાતેની "ઑક્સફર્ડ-યુનીવરસીટી" ના લીબર તથા આરબી ભાષાના પ્રોફેસર ડૉક્ટર થામસ હાઇડે "કદીમ ઇરાની, પાર્થિયન, તથા મીડિયન ધર્મ અને તવારીખ"[1] વિષે ઇ૦ સ૦ ૧૭૦૦ મા એક પુસ્તક લાટીન ભાષામા છપાવી બાહેર પાડ્યુ હતુ, તે આગે વર્ષમા ઑક્સફર્ડ મધે બીજીવાર છપાઈ પરગટ થયુ હતુ.[2]

to his own craft, and by his instructions, rendered them so proficient in naval architecture that, by their united exertions, the reputation of the Bombay Dock Yard became universally known in India, and their business was so much increased, that in the year 1760 it was found necessary to construct another dock.

28th The abilities of Lowjee in his profession, and his great integrity in the purchase of materials for ship-building, had now in more than one instance attracted the particular notice, approbation, and reward of the Honorable Court, but his skill and exertions in repairing H M Squadron about this period, called forth their distinguished commendation, and they emphatically say "That such essential services should not be passed over without some particular mark of their favour," which the Government were directed accordingly to confer.

[1] Veterum Persarum et Parthorum et Medorum Religionis Historia Oxonii, MDCCLX એની એક નકલ અતરૈના મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાછે

[2] અસલી ઇરાનીઓ વિષે યુરોપખંડમા પેહલ વેહલુ ભરોસાદાર પુસ્તક આએ ડાકટર હાઇડનુ છપાયેલુ ગણાયછે એમા તેણે જરથોસ્તી મજહબની ઉતપતિ વિષે, તથા ૧. પારસીઓના આતશખાના તથા દોખમા અને બીજી ધરમની જગાઓનુ તથા કીરીઆઓનુ વીગતવાર બયાન કીધેલુછે જુદના પુસ્તકોની તેણે એક ટીપ આપીછે, તથા જુદ અખશરોનો કોઠો બનાવી શકેઓછે, ખીલારીકા હરફનો એક નમુનો ઊતારી બતલાવેઓછે, શાશાનીઆન પાદશાહોના શીકાઓનો ચીતાર આપેઓછે, આગલા વખતના ઈરાનની તથા ખરીશટીઆન ગરપકારો હજરત જરતોશત વીશે પોતાના પુશતકોમા જે કાઇ લખી ગએઆછે તેહેનો પોતે શોધી કાહાડેલી બીનાઓ શાથે મુકાબલો કરી જોએઓછે, અને એ વગરે બીજી ઘણીએક બીના જણાવીછે, કે જે આજે આપણને કેટલીએક રીતે અશુધ દીશેછે, પણ એ કામ શરવેથી પેહેલુ માથે લેતા તેહેમા જે કાઇ ભુલ દાખલ થવાની આપણે વકી રાખીએ તે કરતા ડાકટર હાઇડે વધારે ભુલ કીધેલી નથી ડાકટર હાઇડ જરતોશની ધરમને ઘણો પસંદ કરતો હતો, ને ઊપરથી તેહેને વીશે કેટલાએક લખનારાઓ ઠેકડીથી લખી ગએછે કે તે પોતે "આતશપરશત" હતો ડાકટર હાઇડ ખ્રીસ્તીઅશની દીનના લોકોની ધારાપરથતી વીરૂ આએ રીતે લખી ગએઓછે "ઇરાનીઓ જે વખતથી દુનીઆની શપાટી "ઊપર એક કોમ તરીકે ગણાવા લાગા તેઆરથી તે "આજ શુધી તેઓ એક ખોદાને માનતા આવેઆછે "ખોદાતાલાને તેઓએ એકજ અને શરવ શકતીવાન "સાહેબ ગણેઆછે. જેમ આપણે (ખરીશટીઆનો) "પરમેશવરની શગલી શકતીઓ પીછાણીએછે તેમ તેઓ "પણ પીછાણતા આવેઆછે તેઓએ પોતાનાં પુશતકોમાં "બનાવનાર, પેદાનો કરનાર, હકુમતનો કરનાર, નેગેહબા- "નીનો રાખનાર, એવા ખોદાતાલાને નામો આપેઆછે"

[જરતોશતી લોકોના ધરમ પુસતકો તથા એ પુસતકોની ભાશા અને પુરાતનપણા વીશે ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા "જામે જમશેદ" છાપાખાનામા છપાયલો હાનરેબલ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ લખેલો નીબંધ સફે ૧૨૩-૩૪].

ડાકટર હાઇડની આગમજ "ઇસવી સને ૧૬૩૦ ના વરશમા હેનરી લારડ નામના ઇશટ ઇંડીઆ કંપનીની ચાકરીવાલા એક પાદરીએ પારશીઓની બાબદમા એક નાધલુ પુસતક પરગટ કરેલુ હતુ. તે પુસતક મધે ખાતરે સુરતના પારશીઓને જોઇને એ ગરપકારે તેઓના મજહબ તથા ચાલચલણની કેટલીએક નજરે જોએલી હકીકત જણાવીછે. પણ એ પુશતક જરતોશતી મજહબ વીશે શોધ કરનાર ગરથોની શફમા દાખલ થાવાને લાએકની ચાતરી ધરાવતુ નથી"

[ઉપલોજ હાનરેબલ શોરાબજીવાલો નીબંધ સફે ૧૩૨—૩૩ ની નોટ]

ઇ૦ સ૦ ૧૭૬૧.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૩૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જમશેદજી રુસતમજી મેહેરજી રાણા—ઉમર વર્ષ ૬૦) નવસારીવાલા દસ્તૂર રુસતમજી માણેકજી મેહેરજી રાણાના વડા દીકરા. એવણને ઇ૦ સ૦ ૧૭૨૩ માં પોતાના બાપાવાના મરણ પછી નવસારીની દસ્તૂરી મલી હતી એવણના વખતમા જુદા જુદા દેશાવરો ખાતે નવસારીથી મોબેદોને ધર્મની ક્રિયાઓ કરવાને બોલાબ્યાથી મોકલ્યામા આવ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી અક્ટોબર.

રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી

આજ દીને સુરત મધે આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠનાએ મીઠીવાડ આગલ જરથોસ્તીઓને ઘર અવસરે વાપરવાને માટે એક મોટી ધર્મશાળા બંધાવી તે ત્યાંની શમસ્ત જરથોસ્તી અંજુમનને સ્વાધીન કીધી હતી.[3]

[3] આ ધર્મશાળા ઊપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના દાહડા વારની વીગત સુરતવાલા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે ત્યાના જાણીતા શેઠ અરદેસર બેજનજી એટી પાસેથી મેલવી નીચે પ્રમાણે આપીછે —

"હમે હાલમા રહીએચ તે મોહોલ્લા એટીવાલા મકાનની બાજુએ મનચેરજી શેઠવાલી ધરમશાલાછે તે અસલ મોગલ શીદીખાનવાલી જમીન ઊપર બાંધીને શવન ૧૮૧૭ ના આશોવદ ૧૦ ને શુકરે, રોજ ૬ ને માહ ૧ શેહેનશાહી સને ૧૧૩૧ ઇઅઝદજરદીને દીને અધીઆરૂ મનચેરજી ખુરશેદજી નવરોજજી શેઠનાએ પારશીની અંજુમનને હમેશને માટે અરપણ કરી હતી"

એજ પ્રમાણેનો દાહડો વાર એવણના હાલી વારસ શેઠ પેશતનજી હોરમજી શેઠનાએબી અમોને લખ્યોછે

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમ્બર.

૧ સંવત ૧૮૧૮ ના પોષ શુદ ૫.

આજ દીને નવસારી મધે દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીને ત્યાંની શમશત મોબેદ અંજુમનની તરફથી દસ્તુર શાપુરજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી પાલણજી, દસ્તુર જમશેદજી જામાસ્પજી આશાજી, દસ્તુર માણેકજી જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજીરાણા, દેસાઈ જીવણજી માણેકજી હોમજી, દેસાઈ દારાબજી બહમનજી કુકાજી, આ૦ કરામજી માણેકજી, આ૦ બચાભાઈ નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ હોમજી રૂસતમજી, વગેરેએ લેખ કરી આપ્યો કે સુરતના પચાંગી દોખમાના હમારે હીસ્સેના રૂ૦ ૧૦૬૧ જે તમોએ આપ્યા હતા, તે આપણી ભગર સાથની ગાસમાથી તમોએ વ્યાજ સુધા ચુકાવી લેવા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨.

તા૦ ૧૩ મી મેએ.

રોજ ૨૮ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર રૂસતમજી શેહરીયારજી ઉદવાડેના—ઉમર વર્ષ ૭૫) ઉદવાડેવાળા "મીરજા" ના ખાનદાનના વડવા. સંજાણમા પરઠેલા પેહલ વેહલા આતશબેહરામને નવસારીથી બે વર્ષ વલસાડમા રાખી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ મા ઉદવાડે લઈ આવ્યા, ત્યારે તેની સાથે બે વડા ધર્મ ગુરૂઓ તેમા એક એવણ તથા બીજા દસ્તુર બીખાજી રૂસતમજી હતા. એ પછી ઉદવાડે ફરીકામ થયા પછી એઓ બનેને ત્યાંની અંજુમને પોતાના વડા દસ્તુરો ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી જીવાજી ભરુ—અતરેના એક જુના વ્યાપારી તથા જમીનદાર. મુંબઈના દરેક બાગમા એવણની જમીનો તથા ઘણાક ઓટરો હતા. અતરેની તે વેળાની પારસીની ૫ ચાતના એવણ એક અગ્રેસર હતા.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩.

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૩૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દોરાબજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૯૧) મુંબઈમા પેહલા આવનાર પારસી દોરાબજી નાનાભાઈના નામીચા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૯ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની જગોએ ઇંગ્રેજ સરકારના કારભારી થયા હતા. ઈ૦ ૧૬૯૨ માં જંજીરાના સીદીને મુંબઈમાંથી હાંકી કાઢવા માટે એવણને ઇંગ્રેજ સરકારે મુંબઈના પટેલનો ખેતાબ વંશપરંપરા આપ્યો હતો, તથા અતરેના સઘળા કોલીઓના વડા તરીકે નેમી તેઓના કજીઆ વશુલ કરવાનો, તેમજ તેઓના દીવાની અને ધર્મ સબંધી કજીઆઓ ચુકવવાનો, તથા અતરેની સઘળી જમીનોનુ મેહશુલ વશુલ કરવાનો હક આપ્યો હતો. આ માટે એવણની સત્તા કોટ, મજગાંમ, મેહમ, વરલી, ધારાવી, સીઅ, સીવરી, માંગી, કેવલીમેહમ, વાદરકર, અને વાંદરકરબાઈના કોળીઓ પર ચાલતી હતી. એ ઉપરાંત એવણ અતરેના બારામા આવતાં જતા સરકારી વાહણોને નેહાવ પુરો પુરતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી ૫ ચાતના એવણ તેની શરૂઆતથીજ એક અગ્રેસર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪.

તા૦ ૧૯ મી અકટોબર.

રોજ ૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૪ યજદજરદી.

આજ દીને બપોરના નવસારીમા રપીથવનના જશનની ક્રિયા પુરી થયા પછી દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમા પોતાના ખરચથી નવા આતશબેહરામ પરઠાવવાની તદબીરતી પાડી હતી.[3]

---

૧ આ લેખની અસલ નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીએ અમોને દેખાડી હતી એ દોખમુ અમો ધારેછ કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ માં સુરત મધે ભરથાણામા બંધાયલુ પહેલી દોખમુ હશે

૨ એવણના એક દીકરા નાનાભાઈ (અથવા નાનાશેઠ) કરી અતરે નામીના ગ્રહસ્થ હતા તેવણને પેટે કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાના ભાણેજ શેઠ બહમનજી હોરમજજી બોમાનજીને પાલક કરી લીધા હતા

૩ સુરતવાલા દસ્તુર શાપુરજી માણેકજી સંજાણાએ એ આતશબેહરામ નવસારીમા પરઠાયા વિષેના કેટલાક ફારસી બેતો બનાવ્યાછે તેમા જણાવેછે કે "ફરવરદીન મહીનાને અરદીબેહશ્ત રોજે નવસારીમા તમામ દસ્તુરો, મોબેદો, હેરબદો, અને બેહદીનો દરેમેહરમા રપીથવનના જશનમાં એકઠા થએઆ, ત્યા ખુરશેદજી દેસાઈએ આતશબેહરામ બનાવવાની તદબીરતી પટાવી હતી એ વખતે સુરતેના દસ્તુર શોરાબજી કે જે દસ્તુર મેહીયારની નસલના હતા તેવણ પોતાના કેતાબખાનામાથી પેહલવી અને પાજંદની કેતાબો લાવ્યા, અને બીજા દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી હતા તેવણ એક સારી ફારસીની કેતાબ લાવ્યા, અને ત્રીજા દસ્તુર જમશેદજી બનારસજી હતા, તથા ચોથા દસ્તુર માણેકજી જમશેદજી, કે જેવણ પણ દસ્તુર મેહીયારની નસલના હતા, તેઓ તથા સઘળા મોબેદોએ એકઠા થઈ કેતાબો તપાસી, તથા ખુરશેદજી દેસાઈના હુકમથી દરેક જગોપર જયા બધી દીનના લોકો વરતા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૩૪ યજદજરદી.

દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમા પોતાને ખરચે આતશબેહેરામ બનાવવાની જે ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪ મા તદબીર પકડી હતી, તે આતશબેહેરામ તૈયાર કરવાની ક્રિયાનુ કામ આજ દીને ત્યાંના વડા દસ્તુર સોરાબજી રૂસતમજી મેહેરજી રાંણાના ઉપરીપણા હેઠળ શરૂ કરવામા આવ્યુ હતુ.[૧]

તા૦ ૨ જી ડીસેમબર,

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૩૫ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીને ખરચે બનાવેલા આતશબેહેરામ સાહેબને તખ્તનશીન કીધા હતા. તેની પેહલી બોઈ દસ્તુર સોરાબજી રૂસતમજી મેહેરજી રાણાએ દીધી હતી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬.

તા૦ ૧૪ મી નવેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૬ યજદજરદી.

મરણ—મોદી નાનાભાઈ ભીમજી[૩]—સુરતવાલા મોદી ભીમજી કુવરજીના વડા દીકરા. એઓ પોતાના બાપના મરણ પછી સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર તથા ઇંગ્રેજી કોઠીમા પોતાના વડવાઓના ઓધાપર મુકરર થયા હતા. સુરતના નવાબના અમલદારો તરફથી પારસીઓપર પડતો કેટલોક ગેરઇનસાફ એવણે પોતાના વગથી દૂર કરાવ્યો હતો. સુરત મધે મોટે ઉમરવાડા અથવા કાકરાબાડી આગળ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા અન્જુમનના ઉધરાતથી એક દોખમુ બંધાવવામા એવણે મુખ્ય આગેવાની લીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૭.

આએ વર્ષમા ભરૂચની પાસેના નારગોલ ગામ મધે સુરતવાલા આ૦ શેઠ મનોચેહેરજી ખુરશેદજી શેઠનાએ એક દોખમુ બંધાવી પરઠાવ્યુ હતુ. એ દોખમુ બાંધવાને લગતી સઘળી મેનીજ નારગોલવાલા શેઠ જીવણજી મોટાભાઈ પટેલે કીધી હતી.[૪]

હતા ત્યા બોમેદોએ કાગજ લખી એ વાત જાહેર કીધી એક કાગજ શેઠ નોશરવાનજી બહમનજી શેઠ ઉપર તથા બીજુ શેઠ સોરાબજી માણેકજી તથા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી ઉપર તેમજ શેઠ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠ ઉપર સુરતમા, તથા ભરૂચ, અંકલેસર, ખંભાત, ગોદાવરા, અને મુંબઈના જરથોશતીઓ ઉપર સર્વે કાગજો લખી એ બાતેના જવાબો મંગાવ્યા"

૧ ઉપલાજ દસ્તુર શાપુરજી માણેકજી સંજાણાએ બનાવેલા ફારસી બેતોમા જણાવેછે કે એ આતશબેહેરામ બનાવવાની ક્રિયા કરવાને માટે દસ્તુર સોરાબજીએ સઘળા બોમેદોમાથી દાનાવ અને પવિતરાઈ ભરેલા ૧૦૦) એકસો મોબેદો જેઓ બરાબર અવસ્તાના પઢનાર અને શાએસ્ત નાશાએસ્ત જાણનાર હતા તેઓને ચુંટી કાઢ્યા અને તેઓએ સને ૧૧૩૪ યજદજરદીના સાલમા રોજ ૧ લો હોરમજદ અને માહ ૪ થો તીરને દીને આતશબેહેરામનુ કામ શરૂ કીધુ

૨ ઉપલાજ ફારસી બેતોમા દસ્તુર શાપુરજી જણાવેછે કે સને ૧૧૩૫ યજદજરદીના સાલમા અરદીબેહેશત મહિનો ને સરોશરોજે આતશબેહેરામને તખ્તનશીન કીધા તે વખતે નેક સરદાર કેદાજીરાવ હાકમ હતો, તેનુ નસીબ ઘણુ નેકબખત હતુ કે તેના વખતમા ખોદાના હોકમથી એ આતશબેહેરામનુ કામ થયુછે અને પછી તે નેક દસ્તુરે (સોરાબજીએ) પહેલી બોઈ દીધી, અને સઘળા મોબેદો તથા બેહદીનો તેની સનમુખ ખોદાની બંદગી કરવા ઉભા. તેથી નવસારી ગુલજાર બાગની મીસાલે ખીલી રહી પછી દરેક શેહરના નાબલા મોટા અને બાથોઆબ બેહદીનના લોકો ત્યા આતશબેહેરામને સેજદો કરવા આવ્યા, અને ઘણીક ચીજો તથા હદીઓ તેને નજર કીધા

૩ એવણના બાવા મોદી ભીમજી કુવરજી પણ સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર હતા તેવણે સુરતના પારસીઓપર નવાબના અમલદારો તરફથી જે ઘણીક રીતના જુલમો તથા બેઇનસાફી ગુજરતીમા આવતી હતી તે માટે છેક દીલ્લી પાદશાહની હજુરમા ફરીયાદ લખી મોકલી હતી, અને તે માટે પાદશાહે તપાસ કરવાનો હોકમ મોકલ્યાથી પુરતી જોસતજુઈ કરી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૬ મા સુરતના નવાબ હૈદર કુલીખાને એવણને એક પરવાનો કરી આપી પારસીઓપરનો સઘળો જુલમ ટાલવાની કબુલાત આપી હતી એવણના બાવા મોદી કુવરજી નાનાભાઈ પોતાના વડા ભાઈ મોદી ધનજીભાઈ નાનાભાઈ (કે જેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૭ મા પોતાના બાપ નાનાભાઈ પુંજીઆની જગોએ સુરતના પારસીઓના વડા ઠરયા હતા) ના મરણ પછી સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર ઠરયા હતા એવણના વખતમા સુરત મધે ફીરંગી વ્યાપારીઓ તથા મુસલમાન હાકેમો તરફથી ઇંગ્રેજોને ઘણી હરકત નાખવામા આવી હતી, તથા તેમનો સરંજામ, ખોરાકી, વગેરે અટકાવ્યામા આવ્યુ હતુ, પણ એવણે છુપી રીતે શેહરમાથી તથા બાહેરથી મંગાવીને તેમને ખોરાકી વગેરે પોહચાડયુ, તથા ઇંગ્રેજોને મદદ કીધી, જેથી એવણને ઈંગ્રેજના ચાદી કરી કેહવા લાગા, કે જે અટકથી આજ સુધી એવણનુ કુટુંબ ઓળખાએછે

૪ આ દોખમાને પરઠાયાનો સને એ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડાએ મેલવી આપ્યોછે એ દોખમુ બંધાયુ તે વેળાએ કેહછે કે નારગોલ તથા તેની આસપા-

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮.

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.

રોજ ૧૩ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૩૭ યજદજરદી.

ઈરાનૂ તથા હિદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવતની ઈરાન ખાતે જઈ પુરતી તેહેકીક-જુઈ કરવાને માટે સુરતના કદમી ટોળાના આગેવાન શેઠ ધનજીશાહ માનજીશાહે ભરૂચથી દસ્તૂર કામદીન પદમના વંશના એક નજીબ એ૦ કાઉસ રૂસ્તમ જલાલ[1] ને તે કામને માટે તેડાવ્યો હતો. તે આજ દીને સુરતથી પોતાના બેટા પેશોતન[2] ને સાથે લઈ ઈરાન બાજુ ગયો હતો.[3]

આએ વર્ષમા સુરતના નામીઆ ચેડીયા તથા ત્યાંના કદમી પંથના વડા આગેવાંન શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહના બે દીકરાઓ શેઠ કેખશરૂ તથા ફરદુનજી પોતાના બાપના વ્યાપારના કામસર પોતાને ઘરનાજ એક વાહાણમા બેશી ચીન જતા હતા. ત્યાં વાટમાં દરીયામાં મોટાં તોફાનથી એમનું વાહણ ગરક થઈ ગયું, અને બન્ને ભાઇઓ નોજવાન વયમા ડુબી મરણ પામ્યા હતા. એમનાં મરણના દાહડાવારનો પણ કસો પતો હાથ લાગો હતો નહિ.[4]

આએ વર્ષમા મુબઈના બજારમા માછલી વેચનારાઓને અતરેના કલેકટરે એવો હુકમ કાઢયો કે તેઓએ ગમે તેમ કરીને દરરોજ ઇંગ્રેજોને માછલી પુરી પાડવી, અને સરકાર જે માણસોને ઠરાવે તેઓના હુકમ પ્રમાણે મારકીટમા માછલી વેચવી. આની સામે મુબઈ તથા માહીમના કોલીઓએ એક અરજી અતરેના ગવરનરની કોનસીલ ઉપર મોકલી. તે અરજી ધ્યાનમાં લઇને તથા માછલીનો ખપ અને આવક વધારવાને તેઓને ઉત્તેજન મલે માટે બજારમાં માછલીને લગતા કેટલાક ધારા બાંધી આપ્યા, તથા ૬ સીપાહીઓ અને ૧ પરભુનું "માર-કેટ એસ્ટાબલીશમેંટ" કરી તેનુ ઉપરીપણુ તે વેળાના પટેલ કાવસજી રૂસતમજીને આપ્યું.[5]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯.

તા૦ ૩ જી સપટેમબર.

સવત ૧૮૨૫ ના, રોજ ૨૩ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનની તરફથી ત્યાના અગ્રેસરો દસ્તૂર બાપુજી જમશેદજી, મોદી નાનાભાઈ ભીમજી, આ૦ કાઉસજી ફરામજી શેઠના, આ૦ ડોસાભાઈ નોશરવાનજી બહમનજી શેઠના, આ૦ શેરાબજી મનોચેહરજી શેઠના, આ૦ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠ, આ૦ એદલજી દાદાભાઈ, અને બેહરામજી શોરાબજી એઓએ નવસારી ખાતે દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું કે રૂસતમપગાના નવસારીને તાબેના મોબેદો નવો ચાલ કાઢી બેહદીનોને ઘેરના મુવા જીવતાનાં કામ વારા પાડી કરવાનો બદોબસ્ત કરવા માગેછે તે ઉપરથી ત્યાના સર્વે બેહદીનો અમારી પાસે ફરીયાદ લાવ્યા હતા કે એમ કરવાનો તે મોબેદોને કસો અખત્યાર નથી, એતો બેહદીનોની મરજીપરછે, તેઓ જે પાસે ચાહે તેની પાસે પોતાને ઘેરની ક્રિયા કરાવે. માટે અમો સર્વ મળી આએ તમોને લખ્યે છૈયે કે જે રીતે અમારી તરફ આએ ૩૫) વર્ષ થયા ચાલેછે તેજ માફક ચનાવી લેવુ, કસ્સી નવી વાત કરવી દરૂસ્ત નથી, એવી સર્વેની ખુશીછે.[6]

સના ગામના જરથોશ્તીઓએ તેને બારેના કુવામા ઘુણ્કળ તાડીના પડિયા અને ઇંડા લાવીને નાખ્યા હતા, કે જેથી તેમા પાણી નાખવાની જરૂર રહીજ નહિ એ દોખમુ હાલમા નારગોર, સરોડા, તથા તાડગામના જરથોશ્તીઓના વપરાશમા આવેછે

[1] મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજજીના બાવા

[2] મુલ્લાં ફીરોજ પોતે એવણુનુ અસલ નામ પેશોતન કરી હતુ

[3] મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસે યજદજરદી ૧૧૫૫ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬) મા "દીને પેરદ મનજુમે" નામના શરસી બેતોમા બનાવેલા એક પુસ્તકમાં પોતાની ઈરાનની મુસાફરીનો અહેવાલ શરૂઆતમા લખ્યોછે તે પુસ્તકની એવણુને પોતાને હાથની લખેલી નકલ મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાનામા મોજુદછે તેમા સફે ૧૭ મે

[4] સુરતવાલા શેઠ અરદેશર શોરાબશાહ તાલેયારખાએ કાઇક જુની નોધમાથી આ કેફીયત અમોને આપીછે.

[5] કોલીઓએ કરેલી આ અરજી તથા માછલી બજારમા વેચવાને માટેના કલેકટરે ઘડી કાઢેલા કાએદાની નકલ અમારી પાસે મોજુદછે મુબઇમા તે વેળાએ ઈંગ્રેજોમા માછલીનો ઘણો શોખ બલકે તેની જરૂરીઆત હતી, એવુ કેટલાક જુના હીસાબો વાચ્યા ઉપરથી કહી શકાયેછે

[6] એવીજ મતલબનો એક ખાનગી કાગજ સુરતવાલા આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠે તથા બીજો આ૦ શોરાબજી તથા દાદાભાઇ માણેકજી શેઠે નવસારીમા દેસાઇ ખુરશેદજી ઉપર લખયો હતો આ બધાં કાગજોની નકલ નવસારી મધે પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાંણા કેતાબખાનામા એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૭૨ થી તે ૭૬ સુધી આવેલીછે

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦.

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર,
રોજ ૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાહલણજી—ઉમર વર્ષ ૭૫) નવસારીવાળા દસ્તૂર દારાબ પાહલણના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની જગાપર ત્યાની અંજુમને બીજા દસ્તૂર તરીકેની બેઠક આપી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીના આતશબેહરામ પધરાવાને લગતી ક્રિયા કરાવવામા એવણે ઘણી મદદ કીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧.

તા૦ ૧૦ મી જુન.
રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠનાની આગેવાનીથી ત્યાના પરગણે ચોરાશીના ગામ મોજે ઉમરવાડા (જેને ડાકરાબાડી પણ કહેછે) મા એક મોહ્ટું ૪૭૯ પાયીનું દોખમું અંજુમનના ઉધરાતથી બંધાવી પરસાવ્યું હતું.૧

---

૧ આ દોખમું હજુસુધી મનચેરજી શેઠના દોખમાને નામે ઓળખાએછે તેમા કહેછે કે જાહેર ઉઘરાત કરતા બેવડા પૈસા તથા સઘળી આગેવાની એવોની હતી એ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચલા ફારસી બેતો તખ્તીમા કોતરેલાછે—

بنام خدا داور راست کام
چه دستور و موبد چه بهدین تمام
که بسته ستودانی از راه دین
که فردوس گوید بود آفرین
تاریخش آمد ز غیب این ندا
ستودی شد انجام طرز که ما
سنه ۱۱۴۰

માએની—ફારસી બોરાદના ઈનસાફવાલા બોદાતાલાના નામથી શરૂ કરૂ છુ, જે તમામ દસ્તૂરો, મોબેદો, અને બેહદીનોએ દીનની રાહે આ દોખમું બાંધયુછે, કે જેની ઉપર બેહશત આફરીન કીધી એની તારીખને વાસ્તે ગેબથી એ અવાજ આપે, અને આએ બેહતર બનાવેલું કામ ખુશીથી સરઅંજામ પોહચ્યું સને ૧૧૪૦ (યજદજરદી)

આ દોખમાને બંધાયાને આજે ૧૦૮ વર્ષ થયાછે, તોપણ તેની બાંધણી ઘણી મજબુત અને આખા હિંદુસ્થાનમા તે સર્વેથી મોહટુ ગણાયછે એની બાંધણીનું માપ તથા તેની સઘળી વીગત મરહુમ શેઠ મનચેરજીના જુના દસતરો કે જે તેમના વારસ શેઠ પેશતનજી ઊકડજી શેઠના પાસે મોજુદછે, તેમાથી સુરતવાળા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે ઊપજાવી કાઢીછે, તે ઊપરથી આપણને સાધારણ રીતે દોખમાની બાંધણીનો ખ્યાલ આવવા માટે સઘળી વીગત નીચે દાખલ કરીએ છૈયે—

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.
ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

મરણ—આગાભાઈ જીજીભાઈ મોદી—ઉમર વર્ષ ૭૦) મોદી જીજીભાઈ જમશેદજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમનું ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાન પુરો પાડવાનું કંત્રાકટ પોતાના ભાઈઓ, નોશેરવાન હીરજીભાઈ તથા માણેકજીની સાથે મળી ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા અંતરેના ગવરનર હોનરેબલ સ્ટેફન લૉ્મે પણ એવણના કંત્રાકટો બાહાલ રાખી એઓ ત્રણે ભાઈઓને પોતાની ફરજો ચાલાકીથી બજાવવાને માટે શાબાસી આપી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા.

"શ્રી સુરતના મોબેદ તથા બેહદીનોએ દખમુ એક સુરત મધે બાંધીઊ તે સંવત ૧૮૨૮, રોજ ૨ બેહમન અમશાસપંદ માહ ૮ આવાઈજદ પારશી સને ૧૧૩૧ સને ૧૧૭૬ હેજરી એ દીનથી બાંધવા માંડયુ તે સંવત ૧૮૨૭, રોજ ૨૪ દીનઈજદ માહા ૮ આવા ઈજદ પારશી સને ૧૧૪૦ એ દીને તમામ થાયુ તેની વીગત પરથમ સંવત ૧૮૨૦ તથા પારસી સને ૧૧૩૩ ના આવા મહીનામા બાજ ધરીને જમીન ઊપર પાયો ખોદયો તથા તાણો પુરેઓ હતો તે નીચે મુજબ

"દખમાનો પાયો ઊંડો ગજ ૫, તથા પોહલો ગજ ૨, તથા પોસતાનો પાયો ઊંડો ગજ ૭, તથા પોહલો ગજ ૧, જુમલે પોહોલો ગજ ૩, તથા ઊંડો ગજ ૭, દખમાની દેવાલના પાયા સાથે ખોદયો તેવાર પછી વળી દખમાની દેવાલનો પાયો બીજો ગજ ૨, ઊંડો ખોદયો જુમલે દેવાલનો પાયો ગજ ૫, ઊંડો ખોદયોછે તેવાર પછી તાણો પુરેઓ

"દખમાના દોરની વીગત—દખમું લાંબુ તથા પોહોલુ શમચોરસ ગજ ૪૮, પુસતા સાથે તથા પુસતો બાહાર તરફ બેથી મુકીને ફરતી દેવાલ ઊંડી સુધા ગજ ૪૬, બાહારની તરફથીછે તથા દખમાનો અંદરનો ગોળો ગજ ૪૭॥ નો તથા દેવાલ ફરતી વડાની ગજ ૧॥ જુમલે ગજ ૪૬, તથા પુસતા સુધા ગજ ૪૮, છે તથા દખમાનો દોર ફરતો બાહરથી ગજ ૧૫૩, તથા અંદરનો દોર ગજ ૧૩૫„ છે

"ભંડારનું તલીઊ પીલી ગરોરીએ પુરેઊ છે તથા ભંડાર ઊંડો ગજ ૪, નો તઈઆર તથા પોહોલો ગજ ૨૪, નો ગાળોછે તથા ભંડારનો દોર ગજ ૭૭, નો તથા ભંડાર મધે શાકલ ૪, ચાહારે ખુણે જડીછે તે શાકલ એકેકી વજને શેર ૮, નો તથા લાંબી ગજ ૨। તથા શાકલની નીચે તોડા ૭, ભંડારમા ઊતરવાના કીધાછે ભંડાર મધેની જાળી લાંબી ગજ ૭॥ તથા પોહોલી ગજ ०॥ નીછે વડાની દેવાલ પાવી ઊપરની ચાલતે માથેથી ઊંચી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી ગજ ०॥। નીછે વડાની દેવાલની ચોકીની ચાલ પોહોલી ગજ ०।४॥ છે તથા ઊંચી પાવીના હાડા ઊપરથી તસુ ૧, છે પાવી પેહલી મરદોની

આજ વર્ષમાં મો૦ આન્કીટલ ડુ. પેરોએ સુરતમાં પોતે શિખેલા વંદીદાદનો તરજુમો, તથા બીજી જરથોસ્તી ધર્મ અને જંદ અવસ્તાને લગતી ઘણીક બાબદો, તથા પોતાની મુસાફરીના હેવાલનું એક મોટું પુસ્તક ફ્રેન્ચ ભાષામાં પારીસ ખાતે છપાવી જાહેર પાડ્યું હતું.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨.

તા૦ ૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (૩૦) ૧૧૪૧ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી કાવસજી નેકઆખતખાન—(ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતના તાલિયારખાન તથા કોટવાલ અરદેશર બાહદુરના ખાનદાનના વડવા. એવણ સુરતમાં કોઈ યુરોપ્યન પાસે ઘડીઆળીનો ધંધો શિખેલા હતા. એટેકાક એવો બન્યો કે દીલ્હીના કોઈ આગલા પાદશાહને રૂમના શાહનશાહે એક મોટું ઘડીઆલ ભેટ કીધું હતું. આ ઘડીઆલ થોડીક મુદતે ચાલતું બંધ પડી જવાથી દીલ્હીના તે વેળાના શાહનશાહે પોતાનાં રાજ્યનાં બધા દેશોમાં કોઈ હુશિયાર ઘડીઆળીની શોધ કરાવી તેને પોતાની દરબારમાં મોકલવાનો હોકમ કીધો. તે હોકમ સુરતના નવાબ ઉપર આવ્યાથી તેણે એવણને એ કામમાં બબરદાર જોઈ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪ માં દીલ્હી શાહનશાહની હજુરમાં મોકલ્યા. ત્યાં જઈ એવણે તે ઘડીઆલ ફતેહમંદી ભરી રીતે સમારી ચાલતું કરી આપ્યું. જે કામ

કીધીછે તે લાંબી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી માથે ગજ ૧, ગાલો તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ૦॥૨ નો ગાલો તથા દાડો તસુ ૭, નો જુદો. જુમલે પાવી મરદોની ૧૧૯, છે મરદોની પાવી કીધા પછી ચાલ બીજી પોહોલી ગજ ૦૧૪ નીછે પાવી બીજી ઓરતોની લાંબી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી માથેથી ગજ ૦॥।૧ નો ગાલો તથા પગ હેઠેથી પોહોલી ગજ ૦॥૨ નો ગાલોછે તથા દાડો ચોરીનો તસુ ૫॥ નો જુદો તે મધે ચોરી કોરેલી તસુ ૧॥। પોહોળી કોરીછે તથા દાડામાં ચોરી ઊંડી તસુ ૧॥ કોરીછે જુમલે પાવી ૧૧૯, છે. ચાલ તરીજી પોહોલી ગજ ૦।૭॥ છે પાવી તરીજી લાંબી ગજ ૧॥૭ તથા પોહોલી માથે ગજ ૦॥૨ નો ગાલો તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ૦॥ નો ગાલોછે તથા દાંડો તસુ ૫॥ નોછે તે મધે ચોરી પોહોલી તસુ ૧॥। કોરીછે તથા ઊંડી તસુ ૧॥ કોરેલીછે જુમલે પાવી ૧૧૯, છે ચાલ ચોથી ગજ ૦।૭ નીછે પાવી ચોથી લાંબી ગજ ૧, તથા પોહોલી માથે ગજ ૦॥ તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ૦।૪॥ નો ગાલો તથા દાડો પોહોલો તસુ ૫॥ તે મધે ચોરી કોરેલી પોહોલી તસુ ૧॥। નીછે તથા ઊંડી તસુ ૧॥. જુમલે પાવી ૧૧૯, છે એ શરવે પાવી મળીને જુમલે ઓરતો તથા મરદોની તથા બચાવોની મળીને પાવી ૪૭૬, છે ચાલ વચમાં ભંડારને માથેની ગજ ૦।૭ ની તેના તસુ ૯ દખમાની બારીને ઓહડેની ચાલ દખમાંની અંદર જવાની લાંબી ગજ ૨૦)૩ તથા પોહોળી બારીને મોહોડે ગજ ૨॥૪ છે તથા ભંડારને માથે પોહોલી ગજ ૨)૨ છે

"દખમાની બારીની વીગત—દખમાની બરશાખ લાંબી ગજ ૨॥૫ છે તથા બારી પોહોલી ગજ ૨॥૨ છે તથા એ બારીને માથે મેહરાબ વાલેઓછે તેમા બાહેરથી એ દખમાં વીશેની બેત ફારસીમાં લખેલીછે

"સંવત ૧૮૨૭ ના વરખે રોજ ૨૫ મીનો અરશીશંગ ઈજદ માહ ૮ આવા ઈજદ પારસી સને ૧૧૪૦ એ દીને દખમું ઈજવાને શરૂ કીધુછે ને રોજ ૨૮ જમીઆદ ઈજદ માહ ૮ આવા ઈજદ સને ૧૧૪૦ અંગરેજી તા૦ ૧૦ મી જુન સને ૧૭૭૧ ને દીને બીઆજદ કીધી ને શ્રી દાદાર હોરમજદના હોકમથી એ દીને ઈજનુ ને મરતબ થાયુ છે"

* ઉપર જે ગજનું માપ લખ્યું છે તે સુરતી દરજી ગજનું સમજવું. એક એક ગજના ઈંચ ૨૮ છે અથવા ૨ ફીટ, ૪ ઈંચ, બરાબર ૫ ૫૬, અને એક ગજના તસુ ૨૪ ૫ ૫છે.

૧ યુરોપમાં જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકને લગતી આ પેહલવહેલી ચોપડી છપાઈ હતી, અને એ પુસ્તકના બાહેર પડવાથી આખા યુરોપમાં અજાયબી તથા તરેહવાર વિચારો ફેલાયા હતા. પહેલવહેલી તેની ઉપર ઈંગ્લાન્ડના ડૉ૦ ઈ નામના યુરોપના વખણાયલા ફીલસુફે મુબાહેસા કીધી કે તેમાંથી ફીલસુફીને લગતા ઉમદા વિચારો મળી આવતા નથી ઇંગલાંડમાંતો એ ધર્મ પુસ્તક (વંદીદાદ) ના અસલપણા ઉપર પણ શક નાખવામાં આવ્યો તેઓએ કાંઈ આન્કીટલની પોતાની ઉપર શરમજરીનું બોહતાન મેલ્યું નહિ, પણ એવું કેહવા લાગા જે હિંદુસ્થાનના ગોબેદોએ તેને ઠગ્યોછે પછી ત્યાંના નામીચા વિદ્વાન તથા એશિયાટીક સોસાઈટીના બાબદોથી જાણીતા સર વીલ્યમ જોનસે ફ્રેન્ચ ભાષામાં એન્કીટલ ઉપર એક પત્ર લખી તેના આગે આખા પુસ્તક ઉપર અવિશ્વાશ બતાવ્યો, તેમજ મોટી ફારસી ડીક્ષનરી બનાવનાર નામીચા મી૦ રીચરડસનેતો એ પુસ્તકને તદન બનાવટજ ભરેલું ગણ્યું. ફ્રાન્સમાંતો આમેજ સાધારણ મત હતું કે ઇંગ્રેજી વિદ્વાનો અદેખાઈને લીધે આ કામને તોડી પાડવાનો યત્ન કરેછે જરમનીમાં આ પુસ્તક વિષે મત ફેરફાર હતાં, તેવામાં ત્યાંનો એક વિદ્વાન "કલુકર" કે જેણે તે પુસ્તકની બીના સઘળી બારીકીથી તપાસી હતી તેની ખાતરી થઈ કે આ પુસ્તક તથા તેની ભાષા કોઈ આન્કીટલની અથવા હિંદુસ્થાનના દસ્તુર મોબેદોની બનાવટ નહિ હોય આ ઉપરથી તેણે પોતે તેનો ફ્રેન્ચમાંથી જરમન ભાષામાં તરજુમો પોતાની તરફની શરેહો સુધાં કીધો, જે જરમનીમાં ઘણો ઉપયોગી થઈ પડ્યો, અને મુખ્ય કરી અવસ્તાન મેળવનારાઓનેતો પોતાના અભીઆસમાં તેથી મદદ થાઈ એ પછી ૫૦ વર્ષે "રાસ્ક" નામના ડેનમારકના એક વિદ્વાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ માં હિંદુસ્થાન તથા ઈરાન ખાતે મુસાફરી કરી કેટલોક અભીઆસ કીધો, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ માં એક ચોપાનીયું લખી ઘણી દલીલોથી દેખાડી આપ્યું કે જંદ એક તદન જુદી અને જુની ભાષાછે આથી આન્કીટલના આ પુસ્તકના ખરાપણા વિષેનો વહેમ શક નીકળી ગયો હતો

[ચેમ્બરસ એનસાઈક્લોપીડીઆ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ પુસ્તક ૧૦ મું સફે ૪૪૧].

માંથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ માં શેઠ લવજી નસરવાનજી વાડીઆની સાથે મુંબઈ આવ્યા હતા. અત્રે આવ્યા પછી સરકારી નરેજીમાં જહાજો બાંધવા નામના વડા કારભારીના હાથ હેઠળ ચાકરી રહ્યા હતા, અને ટુંક મુદતમાં પોતાના વડાનો વિશ્વાસ મેળવી માસ્તર બીલ્ડરનો ઓહદો મેળવ્યો હતો.[1]

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૯ માહ ૯ (ક૦) ૧૧૪૨ યઝદઝરદી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯ માં સુરતથી એક કાઉસ રૂસતમ જામાસ્પ ઈરાન ગયો તેની પાસે ત્યાંના જરથોસ્તીઓ દસ્તૂર દારાબજી સોરાબજી કુમાના, દસ્તૂર કાઉસ ફરેદુન મુનજમી, દસ્તૂર કાઉસજી રૂસતમજી મજનાણા, દસ્તૂર નવરોજજી ફરામરોજ, દસ્તૂર રૂસતમજી ફરામરોજ પાદશાહ, શેઠ સોરાબજી કાવસજી નેકઆસ્તખાન, રતનજીશાહ મનજીશાહ, સાહજીશાહ મનજીશાહ, રતનજી નવરોજજી પારખ, માણેકશાહ જમશેદજી, એદલજી મના, મોદી જીજીભાઈ નવરોજજી, મુનશી મનોચેહરજી બેહરામજી, રૂસતમજી માણેકજી દલાલ, દાદાભાઈ કાઉસજી પારખ, કાઉસજી માણેકજી, રૂસતમજી રતનજી, રતનજી કોઠીપારજી, અને દારાબજી રૂસતમજી, એઓએ યજદ તથા કેરમાનના દસ્તૂર મોબેદો ઉપર જરથોસ્તી દીનઆઈનની ક્રિયા તથા મજહબને લગતા ૭૮ સવાલો લખી મોકલ્યા હતા, તેના આજની તારીખે તેઓએ કરેક મારાના સેતમેનાબદ જવાબો લખી સુરત ભણી મોકલ્યા હતા. તે જવાબોની ભેટે ત્યાંના દસ્તૂર મહરબાન ગોરામ તથા બેહદીન બેહરામ મુરા વગેરેએ સુરતના દસ્તૂર કાઉસ ફરેદુન મુનજમી, તથા શેઠ ધનજીશાહને નામ ઈનામ રોખ્યા તથા આફરીન મોકલ્યાં.[2]

---

1 એઓના બે દીકરાઓ શેઠ મનચેરજી જામાજી તથા શેઠ બેહરામજી જામાજી અત્રે પોતાના બાપની હેયાતીમાં તથા બાપના મરણ બાદ થોડો થોડો દેશાવરી જાતનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા તે પછી ચીન ખાતે શેઠ મનચેરજી દોરાબજી કોવાજની આડતમાં વ્યાપાર ચલાવવા માંડ્યો હતો. પણ વાડીથી તેમાં નુકશાન જવાથી તે બંધ કરી એકાન જીવી ગુજરી હતી એ પછી સાહેબોના મરણના સનેનો ચોકસ પત્તો હાથ લાગતો નથી. હાલના નબીના શેઠ મનચેરજી ફરામજી, પેસ્તનજી હોરમસજી, અને નાદરજી નસરવાનજી જામાજી પોતા ભાઈના અને શેઠ મનચેરજી હોરમસજી જામાજી બીજા ભાઈના નબીરા થાય છે.

2 આ એ સુરતથી મોકલેલા સવાલો તથા તેના જવાબોની "રીવાએત દેવાએત" ને નામે ગુજરાતીમાં તરજુમો કરેલી એક ચોપડી ઈ. સ ૧૮૪૬ માં દસ્તુર અરદશીર પશાતનજીએ શેઠ કાવસજી રતનજી મરજબાને છાપી બહાર કીધી હતી.

તા૦ ૪ થી નવેમ્બર,

રોજ ૨૧ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૪૩ યઝદઝરદી.

મરણ—દેસાઈ જીવણજી માણેકજી—ઉમર વર્ષ (૪) નવસારીના પોલીસ્મા દેસાઈ માણેકજી હોમજીભાઈના દીકરા. એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ માં પોતાના બાપનાં મરણ બાદ તેમના દેસાઈગીરીને લગતો વહીવટ ચલાવતા હતા. એમણેને પોતાના ભાગ્યા દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી સાથે વતનની હદ, વગેરેને લગતી કેટલીક ભાંજઘડ ચાલતી હતી, જેથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯ માં ગાયકવાડ દામાજીરાવના હોકમથી વતનની હદ ભાગી બંધેને ચોકસ હદની બાંધણી કરી આપી હતી. એઓ ગાયકવાડ સરકારમાં સારો દરજ્જો તેમજ પારસી કોમમાં મોટું માન ધરાવતા હતા, તથા ત્યાંની જરથોસ્તી અંજુમનના એક મુખ્ય આગેવાન હતા.

આજ વર્ષમાં સુરતવાળા શેઠ જમાસ્પજી ફરામજી ભાવનગરીએ શ્રી ભાવનગર મધે ગોધાના દરવાજા બાહેર ભીડભંજન મહાદેવનાં દેહડાની પાસે એક મોટી પથરની વાવ બંધાવી હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

રોજ ૨૨ માહ ૯ (ક૦) ૧૧૪૩ યઝદઝરદી.

મરણ—લવજી નસરવાનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ (૯) અત્રેના વાડીઆ ખાનદાનના વડવા. એઓ પ્રથમમાં સુરતની પાસેના શીંગનપોર ગામના રેહવાસી હતા, તથા સુરતની ગોદીમાં આવી વાહણ બાંધવાના હુન્નરમાં અનુભવ મેળવ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ માં અત્રેનો "માસ્ટર એટેન્ડંટ" મી૦ ડડલી એઓને મુંબઈ લાવ્યો કે જયાં એમણે પોતાનાં ઉપયોગીપણા હેઠળ અત્રેની

---

3 આ વાવપર તે વેળાએ છાતરેલી તખ્તીના દસ્તખત સઘળા ઘસાઈ પીસાઈ ગયાછે, તે ઈ. સ. ૧૮૭૨ માં એઓના એક વારસ શેઠ જમાસ્પજી પડમનજી ભાવનગર ખાતે ગયા હતા તે વેળાએ નીચે પ્રમાણે તેનો ઉતારો કરી લાવ્યા હતા એ નકલ તેમના દીકરા સુરતવાળા શેઠ ફરામજી જમાસ્પજી ભાવનગરીએ અમોને પોહચતી કીધીછે—

" શ્રીગણેશ સમેવત—સંવત ૧૮૨૯ ના શા-
" વણ——રોજ અષ્ટ રાજ શ્રી——રાજશ્રી
" દીવાન મેહતા——જરથોસ્તીના આ વાવ જમા-
" સપજી ફરા——શ્રી રતનબાઈ——બંધાવી
" ——

સરકારી ગોદી હાલની તેની જગોએ બાંધી હતી. તે પછી બીજે વર્ષે એવણને ઉત્તર તરફના જંગલો બાજુથી વાહણ બાંધવાના લાકડાનો જથ્થો આગરે પુરો પાડવાને ત્યાંના વ્યાપારીઓ સાથે બંદોબસ્ત કરવાને સરકારે મોકલ્યા હતા. ત્યાંથી આવ્યા પછી એવણને અંતરેના પેહલ વેહલા "માસ્ટર બીલ્ડર" ઠેરવ્યા હતા. પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ એવણે ૨૦) મનવારો તથા ૧૬) વાહણો બાંધ્યા હતાં, તથા બેશુમાર જુનાં વાહણોની મરામત કીધી હતી. આ ઉંમરમાં એમની પ્રવિણતાને માટે જુદા જુદા સરકારી અમલદારો, તથા "કોરટ-ઑફ ડાઇરેક્ટરો" તરફથી એવણને વાર વાર શાબાસી તેમજ ઈનામો મલ્યા હતા. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાયતના એક આગેવાન હતા.

આજે વર્ષમાં ઇંગ્રેજ સરકારે મરાઠા સરદાર રઘુનાથરાવ દાદાસાહેબ પાસેથી કોલકરારે થાણું અને વસાઈ લીધું, અને ત્યાંના ગામો ઝગનીવર, મનપેસર, ગુરબ, મધ, મરવે, મનોરી, વેશણુ, દાદા, વાહગ, કલીઆણી, ભીમરડી, ઇત્યાદિની પટેલાઈ મુંબઈનો તે વેળાના પટેલ કાવસજી રૂસતમજીને આપી હતી ૧. આથી તેવણે પોતાના ભાઈ શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ સાથે મળી થાણામાં આજે વર્ષથી પારસીઓને લાવી વસાવ્યા હતા ૨

---

૧ ઇ સ ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૬ લગણની થાણાની પટેલાઈના હીસાબની કેટલીક ચોપડીઓ અમારી પાસે મોજુદ છે તેમાં આ સઘળા ગામોની વહીવાત કીધેલી જણાયછે ઇંગ્રેજ સત્તાવાળાઓએ થાણા તથા વસાઈનો વહીવટ પોતાને હસ્તક લીધા પછી કેટલીક મુદત સુધી પારકા ગામનાં માણસોને પરવાનગી વગર ત્યાં જવા દીધામાં આવતા હતા નહિ, અકસર કરી પારસીઓને માટે તો કાવસજી પટેલની "પાસ" જોઇતી હતી, જેની ઘણીક નકલો અમારે હાથ લાગીછ તેમાંની એક અતરે ટાકયે છે કે,

To
Andrew Ramsay Esq
Sir
Please to permit to pass the bearer [illegible] Persee, going to Tanna
I am Sir
Your most obedient humble Servant
(Signed) COWASJEE R. [illegible] PATELL.
Bombay, 16th Feb 1775

૨ આજે વખતે થાણામાં પારસીઓની વસ્તી નહિ હતી, પણ એની અગર સદી આગમજ તેઓ ત્યાં વસતા હતા એવું જણાયછે ઇ સ ની ચઉદમી સદીની શરૂઆતમાં ઓડોરીક નામનો એક ઇટાલીઅન સાધુ મુસાફર એ તરફ ફરવાને ગયો હતો, તે લખેછે કે ત્યાંના લોકો મુરતીપુજક હતા, કારણ તેઓ આતશ, સાપ, તેમજ ઝાડોની પૂજા કરતા હતા તેઓ મુરદાને દાટતા હતા નહિ પણ મોટા ભભકા સાથે દુર ખેતરોમાં લઇ જઈ હેવાનો તથા પક્ષિઓનો ભક્ષ કરાવતા હતા આ માટે તે લખેછે કે—

"The people thereof (Tanna) are idolaters, for they worship fire, and serpents and trees also . . . . and here they do not bury the dead, but carry them with great pomp to the fields, and cast them to the beasts and birds to be devoured."

[Cathay and the way thither, by H. Yule C. B. pp. 57—59]

આ વિષે અમોએ થાણામાં પણ એક દંતકથા સાંભળી હતી કે ત્યાં ઘણા આગલા વખતમાં પારસીઓની વસ્તી હતી, અને તેઓ ફીરંગીઓના તાબામાં હતા એક વેળા ત્યાંના સત્તાવાળાઓએ હોકમ કીધો કે સઘળા પારસીઓએ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વટલી જવું પારસીઓએ જોયું કે સામે થવામાં કાંઈ ફાયદો નથી તેટલા માટે તેઓએ એક તાડ શોધી કાઢી અને સઘળાઓએ સાથે હાકેમની હજુરમાં જઈ અરજ કીધી કે "તમારા હોકમ કાઢયા આગમજ અમો તો ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વટલી જનાર હતા, કારણકે એ ધર્મ અમોને ઘણોજ પસંદ પડેછે અને અમો આવતા રવીવારે જરૂર "બાપટીઝમ" લઇશું પણ તેટલાં તમો હાકેમથી અમો એટલું માગીએ છૈએ કે અમોને એક દહાડો જેમ ગમે તેમ "બાજ ઠી" કરવાની પરવાનગી આપો તે દહાડે અમો સારીરીતે અમારા આતશને પુજી, તથા ખાઈ પી નાચરંગ કરી લઇછવે" આ પરવાનગી હાકેમે આપી, અને એવો ઢંઢેરો કાઢયો કે રવીવારે દહાડે કોઇએ અમલદારે ઇયા રૈયતે પારસીઓને કાંઇબી મોજમજા કરતા હવા દેવે જતા અટકાવવા નહિ એ પછી ફેરતે દહાડે પારસીઓએ એક મોટું ખાણું કીધું અને તેમાં શેહેરના સઘળા અમલદારોને પણ નોતાવ્યા, અને સઘળાંઓને ખુબ છાકટા કીધા, પછી સર્વ પારસીઓ નાચતા કુદતા તથા ગાતા બજાવતા શેહેરની બાહેર નિકળી ગયા, અને કલીઆણી બાજે જઈ વસ્યા. એ દહાડેથી થાણામાંથી તેમની વસ્તી નિકળી ગઈ તે ઠેઠ ઇંગ્રેજોને હસ્તક એ ગામ પડયા બાદ પાછી થઈ હતી.

ઇ૦ સ૦ ૧૭૭૫

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (ચૈ૦) ૧૧૪૫ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી બનાજી લીમજી—આગ વર્ષ ૮૫) શેઠ બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા ઇ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા બાપનાં મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ એવણ પોતાના ભાઈઓ તથા તેમના મરણબાદ તેમના દીકરાઓ સાથે ચલાવતા હતા. તે પેહડીના "પરેમ" ઉપરાંત "કારટર" અને "ગંજાવર" નામના બે બીજાં સફરી વાહણો એવણે વધાર્યાં હતાં. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાયેતના એવણ એક મુખ્ય આગેવાન હતા.

આએ વર્ષમા મુંબઈના ગવરનર વીલ્યમ હૉરન-બીએ શેઠ કાવશજી રુસતમજી પટેલને મુંબઈ તથા થાણાની પટેલાઈ અનાવવા તથા સરકારના લશકર અને અસબા-બને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ લઈજા કરવાને માટે "ટનેજો" પુરી પાડવાની કીમતી નોકરીઓના બદ-લામાં એક "ડરેસ-ઑફ-હૉનર" અથવા ખેલાત ભેટ આપ્યો હતો.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬.

તા૦ ૧૪ મી આગસટ.

સંવત ૧૮૩૨ ના, રોજ ૫ માહ ૧૧ (શેં૦).

આજ દીને નવસારીની અંજુમને આ૦ માણેકજી બહમનજી ખરશેદજી ઉનવાલાને એક લેખ કરી લઈ મહવા ગામના ૫ટેલ તરીકે મોકલ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૭ મી સપટેમબર.

સંવત ૧૮૩૨ ના ભાદરવા વદ ૯.

આજ દીને મુંબઈની જરથોશતી અંજુમન તર-ફથી નવસારીની અંજુમન ઉપર એક કાગજ લખ્યો હતો કે નવસારીમા વરસીઆના ગુજરવાની વાત સાંભળી તેથી અમારે રવાનોનાં કામ અટકી પડયાછે, અને એ ખબર હિયાં આવવાને ૧॥ થી ૨, માસ થવા આવ્યા તોપણ તમારી તરફથીતો વરધ અમને આવી પોહતો નથી, અને હિયાંતો હરરોજ નવુ આગ રવાન થાયછે, અને એવો વા વાગોછે કે મોરબીનુ બાકતું થયને પટ ગરેછે. તેઓનાં રવાનોના સરોશની તથા બીજી ક્રિયા થઈ શકતી નથી, જેથી લોકો ઘણા બેદીલ થયાછે અને અહિ મુબ-ઈમા વરસીઓ મગાવિ દરાવવાની મેહન કરેછે, પણ મોબેદો ના પાડેછે કે અમોથી નવસારીની અંજુમનના હોકમ વગર થાએ નહિ, માટે તમો તેઓને એ કામ માથે ઉઠાવવાનો હોકમ મોકલજો, અથવાતો હરેક તરેહથી વરધ અમને આવી પોહચે તેની તાકીદ કરજો.

આ કાગજપર મુંબઈની અંજુમનના નીચલા ૩૨) આગેવાનોની શહીઓછે—

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાના-ભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ શાપુરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી એદલજી શેઠના, મોદી નશરવાંનજી દાદા-ભાઈ, મોદી જમશેદજી બોધાભાઈ, દાવર નાનાભાઈ બેહ-રામજી, વાડીઆ માણેકજી નવરોજજી, નાનાભાઈ બહ-મનજી જીવાજી, બહમનજી ખુરશેદજી, દાદીભાઈ નોશર-વાનજી, દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆ, આ૦ દોરા-બજી ફરદુનજી લશકરી, પેશતનજી ધનજી રંઈઆ, ધનજી શોહરાબજી, મોટાશાહ મનજીશાહ, દાદાજી જીવાજી ગાંધી, નોશરવાનજી જામાસપજી પટેલ, પેશતનજી માણેકજી ઈરાનીગર, શાપુરજી જમશેદજી, રતનજી શોરાબજી પટેલ, જીવનજી દાદાભાઈ, બેહરામજી હોમજી, જીવનજી ભી-ખાજી, મનચેરજી જીવણજી રેડીમની, હીરજી જીવણજી રેડીમની, નવરોજજી નાહનજી, નવરોજજી હોમાજી, સંતોકજી બરજોરજી, મોટાભાઈ મનચેરજી, કુવરજી લોગ-રપજી, માણેકજી દોરાબજી સગાહ.[૩]

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

સંવત ૧૮૩૨ ના, રોજ ૩૦ માહ ૧૧ (શેં૦).

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય મોબેદો આ૦ ફરા-મજી નવરોજજી, આ૦ નોશરવાંનજી નવરોજજી,[૪] આ૦ બહમનજી જીવણજી, આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી, તથા આ૦ કાવશજી બરજોરજી એઓએ નવસારી ખાતે દેશાઈ ખુરશેદજી રેહમુલજી તથા શમસ્ત અંજુમન જોગ એક કાગજ લખી મોકલ્યો કે નવસારીમા વરશીઓ ગુજ-રવાની ખબર અતરે આવી, અને તે પછી અતરે રોજ રવાન ૨—૩ તથા ૪ બી થાયછે અને વરધ વગર તેઓના દીન ધર્મના કામ અટકી પડવાથી લોક ઘણુ આ-જુરદેહ થાયછે. અહિનુ અંજુમન સરવે ફરી બેઠુ છે. કોઈ કોઈના અખત્યારમા નથી. માટે મેહરબાની કરી વરધ તાકીદે મોકલાતો ઘણું સારૂં.[૫]

---

૧ લંડન હેરલ્ડ તા૦ ૧૧ મી મારચ ૧૮૬૯, તથા ઑનરેબલ ડોસાભાઈ ફરામજી કરાકા, સી. એસ આઈ ની પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત, વગેરેની ઇ સ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાએલી ચોપડી સફે ૨૭ આ ખેલાતમા મલેલો ઈરાની પોશાક પેહરવો એ વર્ગે એ પછી ચાલુ રાખ્યો હતો અને તેમા એવણની પડાવેલી એક તસવીર એવણના કુટુંબીઓ પાસે હજુ લગણ મોજુદછે.

૨ આ લેખની નકલ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તુર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના મેહેરજી દસ્તુર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્ર-હની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૬ ૨ આલેલીછે.

૩ આ કાગજની અસલ નકલ ખુના વાલા દસ્તુર રેહમુલજી મનોચેહરજી હોલદાર પાસે હતી તે પરથી મુંબ-વાલા દસ્તુર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ નકલ કરી તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર ૧૮૬૯ ના "જામે. પરસત" મા છપાવેલીછે.

૪ શેઠ મનચેરજી બહમનજી પટકીના બાપના બાપાવા.

૫ એજ મતલબનો એક ખાનગી કાગજ એજ દીને મુંબઈની ૫ચાતના એક મુખ્ય અકાબર આ૦ મન-ચેરજી બહમનજી શેઠે નવસારી દેશાઈ ખુરશેદજી ઉપર લખ્યો હતો તેમા તેવણે જણાવ્યુ હતુ કે અહિ રવા-નોના સરોશના કામ અટકી પડવાથી બેહદીનોના દીલ

તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર.

રોજ ૬ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૪૫ યઝદજરદી.

મરણ—હોમાજી દારાબજી—ઉમર વર્ષ ૫૪) ભરૂચના એક નામીચા શેઠીઆ તથા ત્યાંની જરથોશતી અંજુમનના અકાબર. એવણે ભરૂચમા એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી ૧૭૬૦ ને દીને પરસાવી હતી.[1] ભરૂચમા સુફેદ કાપડનાં વણાવતનો એવણને ત્યા મોટો ધંધો ચાલતો હતો.

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

સંવત ૧૮૩૨ નાં, રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (શે૦).

મુંબઈની જરથોશતી અંજુમને નવસારીની અંજુમન ઉપર તા૦ ૭ મી સપટેમબર ૧૭૭૬ ને દીને કાગજ લખ્યો હતો તેનો આજની તારીખે ત્યાંથી જવાબ લખાયો કે વરસના બાજ અમો પાસેથી મોબેદોએ લખી મગાવ્યા તેવાજ એસીઆ કરી રવાના કર્યાછે, તે રાહના વગઆદને લીધે કદાચ બે દાહડા આગલ પાછલ આવી પોહચ્યા હશે. જે વેળા તમારી તરફથી મોબેદો લખીને અશાદ વીગેરે મંગાવેછે તે વેળા તે મોકલવાને અમો કાંઈ કસુર કરતા નથી બાજુ વરશીઓ નવો કરવાની જે વાત તમો લખોછો તેપર હુશ્યારીશી કરવો જોઈએ કે એ કામ તમારા મોબેદોથી મુંબઈમા બની નહિ શકે તમારા બુજોરગો જેમ ચાલતા આવ્યાછ તેમ ચાલો મુંબઈમા હવડા ચાર પાચ નવી અગીઆરી થઈછે તેથી આએ કામથી માહોમાહે કલેશ થશે અને અંજુમનનો બંદોબસ્ત રેહશે નહિ. આ કાગજપર નવસારીની અંજુમન તરફથી દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી, દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી, દસ્તૂર જમશેદજી જામાસ્પજી, દસ્તૂર માણેકજી જમશેદજી, આ૦ નવરોજજી રતનજી, આ૦ માણેકજી બેહમનજી, આ૦ જમશેદજી કેરશાસ્પજી, આ૦ નોશરવાનજી ખરશેદજી, આ૦ કાઉશજી હોમજીભાઈ, તથા આ૦ નોશરવાનજી કાઉશજી એઓએ સહીઓ કીધીછે.[2]

આએ વર્ષમા નવસારી મધે મોટી ધાડ પડી હતી તેથી ત્યાના દેસાઈ ખુરશેદજી રેહમુનજી વાલા આતશબેહરામ સાહેબને છુપાછુપ સુરત લઈ જઈ શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠની હવેલીમા મુક્યા હતા આ વેળાએ આતશબેહરામની સાથે નીચના આઠ મોબેદો હીમત કરી સુરત તેની નીગેહબાનીને માટે ગયા હતા.[3]

ઘણા ઊશ્કેરાયાછે, અને તેઓ બીજા પંથકવાલા મોબેદો પાસે વરશીઓ અતરે કરાવી ક્રિઆ માર્ગના કામો શરૂ કરાવવા માગેછે. માટે મે આપણા મોબેદો પાસે હાલ તરત તો હા ભણાવી વરશીઓ મુંબઈમા કરવાને તેઓને સમજવ્યુ છે તે માટે છાનગી તરફ સીધો શોધવાને માણસ પણ ગયુ છે વાસ્તે તમો બનતા તુરીક જલદીથી વરશ મોકલાવો તો ઠીક હુ પોતેજી નવસારીને તાબેનો તથા નગરીઆહૂ, માટે નવસારી વાલાઓની આબરૂ ને મારી આબરૂ સમજવુ આ બધે કાગજોની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૧૦૦ થી તે ૧૦૪ લગણછે

૧ આ દરેમેહર "ડોભાવરાની" અગીઆરીને નામે ત્યા જણાએછે

૨ ઉપલીજ મતલબનો એક પત્ર એજ નવસારી વાલા સાહેબોએ અતરેના મુખ્ય મોબેદો આ૦ ફરામજી નવરોજજી, આ૦ નશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી, આ૦ બેહમનજી જીવણજી તથા આ૦ કાવશજી બચાજી ઉપર તા૦ ૭ જી અકટોબર ૧૭૭૬ ને દીને લખ્યો હતો, અને તેમા તેઓને મુંબઈમા વરશીઓ નહિ કરવાની ભલામણ કીધી હતી, તથા એવી ધમકી લખી હતી કે "પણ અમોને માલમ નથી પડતુ જે કીઆ અધારૂએ એ નવો રસ્મનો નાખીછે ને કયા અધારૂ કરવા માગેછે તે આવી અમારી નીશા કરી જાએ. જે તે થી પરકારે કરવા માગેછ ને જે કોઈ પોતાના બુજોરગોથી ઊફરો થઈ વડાવોનો રસમ મેલીને નવો રાહ કરેછે તેને આગલ ભલીવાર દીઠી નથી એવા નવા નવા રાહ ધરીને અગીઆરી ૪-૫ તો કીધી તે કહી અગીઆરીવાલા કરેછે તે લખજો" આ કાગજ વાચી અતરેના મોબેદો ઘણા ડરયા, અને તેઓએ પાછો એક કાગજ દેસાઈજી ખુરશેદજી તથા શમશાતે અંજુમન જોગ લખી પોતાનો બચાવ કીધો કે "મુંબઈની પંચાત વાલાઓએ અમોને નવો વરશીયો કરવાની ઘણી ખાહેશ કીધી તોપણ અમે તો સાફ ના કહ્યુ અમોએ તેઓને કહ્યુ જે આજતો વરશીઓ કરાવોચ, ને કાલે તમો નીરંગ કરાવશો પછી કશો જે ફેરબદલી કરો તે કેમ થશે અમોને સુ પુછનાર નથી" વગેરેનો બચાવ તથા આજેજી કરી લખ્યુ કે તમો અતરે જલદીથી વરસા મોકલો કે સધો પ્રસાદ લાગી જાએ ઉપલા નવસારીની અંજુમન તરફથી મુંબઈની અંજુમન ઉપર તથા મોબેદો ઉપર આવેલા કાગજોની નકલ તા૦ ૨૬ મી સપટેમબર ૧૮૬૯ નો "યજદા પરસત" માં દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ છપાવેલીછે

૩ નવસારીની વડી દરેમેહરને લગતી એક જુની ફેહરેશત જે સંવત ૧૬૮૯ (ઈ સ ૧૬૩૩) થી તે સંવત ૧૯૦૪ (ઈ સ ૧૮૪૮) સુધીની હતી, તેની એક પુનેવાલા દસ્તૂર હોશંગજી મનોચેહરજી હોજદારને હાથની કરેલી નકલ અમારા જોવામા આવી હતી, તેમા સંવત ૧૮૩૪ (ઈ સ ૧૭૭૮) ના સાલના નાવરોની વીગતમાં નીચે પ્રમાણે લખેલુછે—

"સંવત ૧૮૩૨ મા થી નોશારીમા ગજબનો ધેર થાએઆ ને ગીરદી થાઈ તેવાર દસ્તુર સાહેબ સી શોરાબજી દસ્તુર રૂસતમજીએ શ્રી સુરતથી તાકીદે કાગજ

આ૦ માણેકજી જમશેદજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાના.
આ૦ શાપુરજી ખુરશેદજી વાછા.
આ૦ માણેકજી ખુરશેદજી વાછા.
આ૦ ભીખાજી રતનજી નરીમાન.
આ૦ કાવસજી માણેકજી દાદાજી, વછેફદાર.
આ૦ જમશેદજી દારાબજી કાતરક.
આ૦ શાપુરજી ફરદુનજી પાવરી.
આ૦ માણેકજી પરબેજજી રતનજી આતીઆ.

આજ વર્ષમા બેનવાડી અમરેલી તરફ શેઠ કાવ-સજી રૂસતમજી પટેલે એક મોટો તલાવ બધાવ્યો હતો, કે જે આજ સુધી "કાવસજી પટેલના તલાવ" ને નામે ઓળખાએછે.[1]

સુબાઈની ગોદીના "માસ્ટર બીલડરો" શેઠ મા-ણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહમનજી લવજી વાડી-આની વાહણ બાધવાના હુનરમાં પોતાના બાપના જેવીજ ચંપલાઈ જોઈ ઇગલાડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ તેમના પગારમા વધારો કરવાનું લખ્યું હતું, તથા વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીને વરે એક રૂપાનું રૂલ તથા એક શાલ પોતાની તરફથી ભેટ મોકલી હતી.[2]

આજે વર્ષમા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીએ રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો "સ્ક્રુ" પેહલ વેહલો મુબઈ મધે હાલના એપાલો સ્ટ્રીટમા બધાવ્યો હતો, કે જે પાછલથી "દાદી સ્ક્રુ" ને નામે ઓળખાવા લાગો હતો.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી,

રોજ ૧૭ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૪૬ યજદજરદી.

આજ દીને વલસાડ મધે શમશત અંજુમનનાં ઉધરાણાથી એક દોખમું બધાવી પરઠાવ્યામાં આવ્યુ હતું.[4]

મોકલીઊ કે શરવે ભાઈરાવો બધા હમકાર ખરચનુમ ભારવી રાખજો. બોદા ના કરેને એકએકને ભરોશે રેતા ના રહો થાએ તે ઊપર હમકાર જન ૬ છએઓએ પોતાની જાતપર અગીજને મેહનત કરીને શ્રી દરેમેહરને ભરવવાની વાત કાઢીને ખરચનુમ શલામત રાખીઆ ને જન ૨ બેઊ (આતશબેહરામના તે વેળાના વારાદાર) પોતાની જાતથી ઊપર અગીજ શ્રી આતશબેહરામ શાહેબને શ્રી સુરત શલામત લેઇ ગીઆ તે જન ૨ બેઊના નામની વીગત—

દસતુર માણેકજી દસતુર જમશેદજી દસતુર રૂસતમજી, તથા એ૦ શાપુરજી ખુરશેદજી શાપુરજી વાછા

એ જન ૨ શ્રી આતશબેહરામ શાહેબને શ્રી સુરત શલામત લાએઆ તથા ખરચનુમ ભરવી શલામત રાખી-આ તે જન ૬ છએના નામની વીગત—

આ૦ ભીખાજી રતનજી નરીમાન.
આ૦ માનેકજી ખુરશેદજી વાછા
આ૦ કાવશજી માનેકજી દાદાજી વછેફદાર
આ૦ શાપુરજી ફરદુનજી પાવરી.
આ૦ જમશેદજી દારાબજી કાતરક.
આ૦ માનેકજી પરબેજજી રતનજી આતીઆ

એ જન ૮ આઠ આતશબેહેરાંમ શાહેબને સુરત લેઈ ગીઆ તથા ખરચનુમ સલામત રાખીઆ તેની મોજદ મેનતમે નાવર ૫) પાચ તેવનને શ્રી રાશ્રમાથી બખશીશ આપીઆ શવત ૧૮૩૪ મા તેની વીગત એજે "એ પાચ નાવર ઊપરંગ કારેઆ પછી ૬ છહો આપે તે વારાદાર થારે થાઇ"

૧ આ તલાવની ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ માં કાઈ મરામત કરાવેલી તેના ખરચની યાદી એવણના તે વર્ષના ચોપડામાથી મળી આવેછે આ તલાવની પાસે હાલ જ્યા પાજરાપોલ તથા માહદેવબાગનુ દેહરૂં અને બીજી ઇમારતો આવેલીછે તે સઘળી જગો અસલમા એઓની પેહડીની હતી, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ માં એઓના એક દીકરા શેઠ રૂસતમજી કાવશજી પટેલે રૂ૦ ૬૧૦૦૦) ની કીમતે શેઠો મોતીચંદ અ-મીચંદ, વખતચંદ ખુશાલચંદ, જમશેદજી જીજીભાઈ, અને બહમનજી હોરમજજી વાડીઆને "પાજરાપોલ" ને માટે વેચાતી આપી હતી વળી આ તલાવની મરામત ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪ લગણ એવણની પેહડી ખાતેથી થતી હતી, પણ એજ સાલની તા૦ ૨૪ મી મેએ અતરેના ગવરનર જાન અરલ ઑફ કલેરના હુકમથી સરકારના શેક-રેટરી મી૦ એલ આર રીડે શેઠ રૂસતમજી કાવશજી પટેલ ઊપર એક પત્ર લખી એની મરામત સરકારને હીસાબે કરવાને જણાવ્યુ હતુ, કે જે હજુસુધી તેમજ થાયછે

૨ મુબાઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના ગવરનરની કૌનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમા લખેછે કે:—

34th. In reword of the merits of these worthy sons of Lowjee, the Government awarded, and the Court of Directors in 1776 approved of, an increase to their pay, and to the elder, Monackjee, the court directed a silver rule and a shawl to be presented in their name, as a testimony of their approbation of his past services, and to "encourage him to behave with the same diligence and fidelity as his father"

૩ એપાલો સ્ટ્રીટ પર સાસુન બીલડીંગ નામની હવડ ઓળખાતી માહભારત હવેલીના આગલાથી તે મરીન લાઈનના પાછલા છેડા સુધીના એ સ્ક્રુનુ અસલ ભડાણ હતુ [મુંબઈનો બાહાર સફે ૪૦૯]

૪ એ દોખમુ પરઠાવાનો દાહડોવાર વલસાડવાળા આ૦ જમશેદજી પેશુતનજીએ અમોને આપેલોછે એની આગમનનુ એક જુનુ દેહનુ દોખમુ વલસાડ મધે વાકી નદી આગલછે, તથા તેની સાથે એક નાધરી સગડી પણ હાલ અનાબતછે

તા૦ ૨૧ મી મેએ.

સંવત ૧૮૩૩ ના, રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦)

આજ દીને મુંબઈની પારસીની પંચાતના અકાબરોએ નવસારીની શમશત અંજુમનને એક કાગજ લખી પુછાવ્યું હતું કે અતરે મુંબઈ શેહરના દરમેઆનમા દોખમા ઘણાં રવાન થાયછે તેથી દોખમા મધે જગા રહી નથી, અને બીજું જુનું દોખમું હતું તેબી વાપડવા માંડયુંછે, પણ એવું માલમ પડેછે કે દશ પંદર દિવસમા તેમાબી જગા રેહશે નહિ. માટે તમો અંજુમન સાહેબોને પુછયેં છૈયે કે નાચારને મેલે એ બાબદમા દીનનો શો હોકમછે તે લખજો. હાલ તરત કાંઈ નવું દોખમું બાંધવાનું બની આવતું નથી, અને અમોનેતો નાચારે એવું સુઝેછે કે અતરે દોખમાની જગા પાહાડ ઉપરછે, અને ત્યાં કોઈની વસ્તી નથી, તેથી તે પાહાડ ઉપર ચુના તથા પથરની પાકી ફરતી એક દેવાલ બાંધયે, અને બંડારને ઠેકાણે મોટો ખાડો ખોડાયે, અને ત્યાં રવાંન નખાયે અગર તમારી નજરમાં પાકી દેવાલથી કામ ચલાવવાનું દરસ્ત લાગેતો અમોને વીગતે લખજો કે દોખમાથી કેટલા ગજ દૂર તે દેવાલનો વાડો કરેં. આએ કાગજ અતરેથી ઓરીઆ પાસે પાંચ દીનનો વાએદો કરી મોકલ્યોછે, માટે તાકીદ જવાબ લખજો આએ પત્ર ઉપર નીચના પંચાતના અકાબરોની સહીઓછે.

આ૦ મનચેરજી બહેમનજી શેઠના, આ૦ સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠના, મોદી જમશેદજી બોમાભાઈ, દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી, વાડીઆ માણેકજી લવજી, શેઠો દાદીભાઈ નોશરવાનજી, મનચેરજી જીવણજી રેડીમની, હીરજી જીવણજી રેડીમની, આ૦ ફરામજી નવરોજજી, આ૦ નોશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ બેહરામજી જીવણજી, આ૦ કાવસજી બમાનજી, આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી.[1]

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

રોજ ૧૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૬ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી રુસતમજી મોદી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ રુસતમજી જમશેદજી હીરજી મોદીના વડા દીકરા. એઓણે પોતાના ભાઈ શેઠ ભીમજી રુસતમજી મોદી તથા પિત્રાઈ શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદી સાથે ભાગમા વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૩૦ મી મેએ.

સંવત ૧૮૩૩ ના, રોજ ૧૯ માહ ૮ (શે૦).

મુંબઈની પંચાતના અકાબરોના નવસારીની અંજુમન ઉપરના ગઈ તા૦ ૨૧ મીના પતરનો આજની તારીખે નવસારીના આગેવાન જરથોશતીઓએ જવાબ લખ્યો હતો તેમા મુંબઈમા જે મરકીથી ઘણા રવાનો થાયછે તે વિષે પોતાની દલગીરી જણાવી હતી, અને લખ્યું કે આપણી દીનની બારીકીથી તમો તો વાકેફ છો. પણ શું કરેં; નાચારે જેમ તમે વિચાર કીડયોછે તે માફક કામ લેવું, અને તે જગા ઉપર બાજ વગેરે ધરાવવી, તથા તૈયાર થયા પછી ત્યાં વદીદાદ અને સરોશ કરાવવા અગરજો તમારી તરફના પાહાડની જગા ફરાખ હોયતો નવી દેવાલ દોખમાથી ૩૦૦) કદમ દૂર રાખવી, અને જગો વધારે નહિ હોયતો વચ્ચે પાવી ખણાવી નજદીકમાં કામ લેવું, કાએજે વચ્ચે પાની આવી એટલે દૂર નજદીકનો કરસો મુજરો નથી. આ કાગજ ઉપર નીચલા નવસારીના આગેવાનોની સહીઓ હતી.

દસ્તૂર સોરાબજી રુસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના, દસ્તૂર રુસતમજી જામાસપજી, દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, દસ્તૂર રુસતમજી બેહરામજી સંજાણા, દસ્તૂર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા, આ૦ માણેકજી કાવસજી, આ૦ શાપુરજી ખુરશેદજી વાછા, આ૦ નવરોજજી રતનજી, આ૦ જમશેદજી ફરેશાસપજી, આ૦ માણેકજી બહેમનજી[3]

તા૦ ૧૮ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૪૭ યજદજરદી.

મરણ—રુસતમજી બેહરામજી બનાજી[4]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા. એઓણે પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી વ્યાપારી પેઢીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાંઈઓ સાથે ભાગયા હતા.

---

૧ એ૦ જામાસપજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮૬

૨ બાઈ માણેકબાઈ તે મરહુમ શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆની વીરવાના બપાવા, તથા એઓણના બેશીઆ શેઠ એદલજી તથા નશરવાનજી રુસતમજી મોદીના બપાવાના બપાવા

૩ એ૦ જામાસપજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૯૭

૪ સર કાવસજી જેહાંગીર રેડીમની, સી એસ આઈ ના બાપના બપાવા. સર કાવસજીના બાપ પોતાના મમાવા શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીના પાલખ થયાથી જાગીર હીરજી રેડીમની કરી લખાવા લાગા હતા. બાકી તેમના બાપનું નામ શેઠ નશરવાનજી રુસતમજી બનાજી હતું.

આએ વર્ષમા ભરૂચ મધે બાહેરકોટ હાથીખાર આ-ગળ ત્યાના વડા દસ્તૂર કામદીનજી ફરદુનજીએ એક દરે-મેહેર બધાવી પરસાવી હતી.[1]

આએ વર્ષમા મુબઈની પારસી પંચાતે અંજુમન મેળવી એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે આજ પછી કોઈબી બેહદીન મોબેદને છોકરી આપવી નહિ, અને મોબેદની છોકરી લેવી પણ નહિ.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮.

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી.

રોજ ૩૦ માહ ૮ (યેઝ) ૧૧૪૭ યજદજરદી.

મરણ—મોદી દાદાભાઈ નાનાભાઈ—સુરતવાલા મોદી નાનાભાઈ ભીમજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનના વડા અગ્રેસર ઠરયા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા મોટો સામાન વગેરે પુરો પાડવાનુ કામ પણ એવણનાજ હાથમા હતુ.

આ વર્ષના જુન માસમા એક જમશેદજી બોમાભાઈ મોદી તથા પારસી પંચાતના બીજા અગ્રેસરોએ મુંબઈના ગવરનર વીલ્યમ હારનબીને અરજ કીધી હતી કે કેટલાક હલકે વાધેના પારસીઓ હમારા મજહબના કાયદાથી અંજાણ છે, તેઓ હમારા ધારાઓ તોડે છે તેનો અટકાવ કરવાને વારેઘડીએ તેમને નજર કરાવવા સારુ ન્યાયાધીસોને મેહનત આપવાને હમો ચાહતા નથી, માટે અરજ કરીયે છૈયે કે તેઓને પંચાતમા થોડાક ખાસડા મારીને શરમીંદગા કરવાની તમો નામદાર હમોને રજા આપશોતો તેથી તેઓ ખચીત સુધરશે.[3]

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

આ વર્ષના જુન માસમાં મુબઈના પારસી પંચાતના અગ્રેસરોએ ગવરનર વીલ્યમ હારનબીને કીધેલી અરજીનો જવાબ તે નામદારે આજ દીને પોતાની સહી સુધાંનો પંચાત ઉપર મોકલી તેઓને સત્તા આપી કે તમારી જાતના ઘણાખરા લોકોએ જે બંદોબસ્ત એકમત થઇને કીધો હોય તે જે પારસી તોડે તેની બાબતમાં પંચાત મેળવીને તેની તજવીજ કરવી, અને તે પછી તમારી કોમના કાયદા પ્રમાણે જેઓએ તકસીર કીધી હોય તેઓને તમારા જમનોમાં આવવાની મનાઈ કરવાની અથવા ખાસડા મારવાની સજા કરવી. પણ બીજી શરીરને નુકસાન પોહચે તેવી સજા કરવી નહિ.[4]

---

[1] એ દરેમેહેરવાળી જગાની થોડીક જમીન દસ્તુર કામદીનજીએ આએ વર્ષમાં વેચાતી લીધી હતી, તથા થોડીક જગા ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા પારસી રતનજી એદલજી ડાબા અંકલેસરીઆએ તથા થોડીક જગા પારસી હીરા નાણાવટીએ એવણને દરેમેહેર બાંધવાના કામને મદદ બક્ષેશ આપી હતી, તથા બીજી થોડીક જગા આએ વર્ષમા પારસી ફરદુનજી આદરવાળીઆએ ભેટ આપી હતી, તે મળી આસરે ચારે કટકાની જમીન ઉપર આ દરેમેહેર બાંધવામા આવી હતી એ દરેમેહેર પરસાયાનો દાહાડો બાર ખબર નથી, પણ વર્ષ ઉપલા બખશીસનામાઓની તારીખ જોતા માલમ પડેછે.

[2] આની પચાસ વર્ષ આગમજ સુરત મધે મોબેદોએ બંદોબસ્ત કીધો હતો જે કોઇબી મોબેદની છોકરી બેહદીનને ઘેર આપવી નહિ, પણ બેહદીનની છોકરી મોબેદ લેવી.

[ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ મા જામે જમશેદ છાપખાનામા છપાએલી "ખોલાસે પંચાત" સફે ૪૩—૪૪—૪૦

[3] આ અરજીની નકલ "ખોલાસે પંચાત" માં સફે ૨૭૫ મે આવેલીછે, તે સદાબરી હેઠલ ઊતારીએછ:—

To

THE HONORABLE WILLIAM HORNBY ESQ

President and Governor of His Majesty's
Castle and Island of Bombay &c

The Humble Petition of the
MANAGERS OF THE PUNCHAT OF
PARSEES AT BOMBAY

Most Humbly Sheweth,

That your honor's Petitioner's, with greatest respect and submission, take the liberty to represent to your Honor, that some *Low* Parsees, who are ignorant to the rules of our religion, are going to infringe the same which your Petitioners must prevent, but are unwilling to trouble the Justice every time to these people, therefore, we most humbly pray, that your Honor will permit of your Petitioners, of shaming them in the Punchat by beating them with a few *Shoes*, agreeable to their crime, which will certainly amend them

And your Petitioners as in duty bound shall ever pray &c

(*Signed*) JAMSET BOGA MODY AND OTHERS.

[4] આ જવાબની નકલ "ખોલાસે પંચાત" માં સફે ૨૭૭ મે દાખલ કરેલીછે તે પણ હેઠલ સદાબરી ઊતારીએછ —

TO THE PARSEES NOT OF THE PRIEST CASTE

You are hereby empowered to meet and inquire into all matters that are committed by your Caste contrary to what has been agreed to by the Majority of the Caste and to punish the offender agreeably to the rule of your Caste, so far as not permitting them to come to your feasts, or beat them with *Shoes*, but no other Corporal punishment,

(Signed) WILLIAM HORNBY

Bombay, 5th July 1778

આ ખાસડા મારવાની સજા છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ ના સાલ લગણ તો પંચાત તરફથી ધણીવાર કરવામાં આવતી હતી એમ જણાયછે.

તા૦ ૧૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૪૭ યઝદજરદી.

મરણ—કાવસજી હીરજી ગાંધી[1]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ મા સુરતથી શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆ સાથે અંતરે આવ્યા હતા, અને જુની મારકીટમા ગાંધીની દુકાન કાઢી તે વખતની રીત પ્રમાણે લોકોને કાહેવાની પડી બાંધી આપતા હતા, તથા સાથે જોશીપણુ પણ ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર,

રોજ ૩૦ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૪૮ યઝદજરદી.

મરણ—દસ્તુર કાઉસ ફરેદુન મુનજમી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૭) સુરતના કદમી પંથના એક પેહલા દસ્તુર. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૬ માં ઈરાનથી સુરત ખાતે આવેલા જમશેદ નામના દસ્તુર પાસે નજુમ તથા ફારસીનો એલમ પુખ્ત રીતે શિખ્યા હતા. તે પછી એવણે નજુમથી ગણતિઓ કરી લોકોને ઈરાનમા ચાલતા રોજમાહની તારીખમા મત આપ્યુ હતુ. સુરતમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫ મા જે પેહલ પેહલા પારસીઓ કદમી થયા તેઓને ત્યાની દીનઆઈનની ક્રિયાઓ કરવાનુ કામ એવણે તથા દસ્તુર દારાબજી સોરાબજી કુમાના (દાદારૂ) એ માથે લીધુ હતુ, જેથી હિંદુસ્થાનમા કદમી ટોળાની પેહલી મોબેદી કરનાર એવો બે સાહેબો ગણાયછે. એવણે ફારસી તથા નજુમને લગતી કેતાબોનો એક મોટો સંગ્રહ પોતા પાસે કરેલો હતો.

તા૦ ૨૧ મી અકટોબર.

રોજ ૧૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૪૮ યઝદજરદી.

મરણ—દેસાઈ ટેહમુલજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૫૭) નવસારીના પોલીઆ દેસાઈ જીવણજી માણેકજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમનો દેસાઈગરીને લગતો વહીવટ ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા વડોદરાના ગાયકવાડ ફતેસીંહ માહરાજે એવણને એક સરપાવ ભેટ આપ્યો હતો. એવણનુ મરણ સુરતમા નિપજયુ હતુ.

તા૦ ૧૮ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૪૮ યઝદજરદી

મરણ—ધનજીભાઈ મનચેરજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૨૮) શેઠ મનચેરજી જીવણજી રેડીમનીના બીજા દીકરા એવણ પોતાના બાપની તરફથી ચીન ખાતે વ્યાપારને માટે ગયા હતા, ત્યાંથી થોડાક મહિના રહીને અંતરે પાછા ફરતાં વાહણમાંજ મરણ પામ્યા હતા. એવણે પેહલવેહલી ખોરદેહ અવસ્તાની ચોપડી પોતાના ઉપયોગને માટે ગુજરાતી ભાષામા સુરતવાલા દસ્તુર રુસતમજી બેહરામજી સંજાણા પાસે લખાવવા માંડી હતી, પણ તે એમનાં મરણ પછી તૈયાર થઈ હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૯.

તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૨ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૪૮ યઝદજરદી.

મરણ—દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી—ઉમર વર્ષ ૮૧) નવસારીવાલા દેસાઈ ટેહમુલજી રુસતમજીના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપના મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડે મદદ કરી તેમની નવસારી કસબાની ચોધરાઈ તથા દેસાઈગરી અપાવ્યુ હતુ. તેણે (પીલાજીરાવે) કેદારજીરાવ નામના પોતાના એક એલચીને નવસારીનો સુબો નેમ્યો હતો, પણ તેને સઘળુ કામ તથા વહીવટ એવણને પુછીને કરવાનો હોકમ આપેલો હતો. નવસારી તથા તેને લગતા માહલોનાં મેહસુલમાં એવણની મદદથી ઘણો વધારો થયો હતો, અને તે ઉપરથી ગાયકવાડ સરકારનો એવણ ઉપર મોટો એતબાર બેઠો હતો. નવસારીની ગરીબ રૈયતને એવણે ગાયકવાડી સરકારમા વગ લગાડી ઘણાક અણઘટતા વેરાઓમાથી છોડવી હતી, તથા કેટલીક વખત ગરીબોની તરફના વેરાવો એવણે પોતાની ગીરેથી આપ્યા હતા. એવણે તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૭૬૫ ને દીને નવસારીમા પોતાને ખરચે આતશબેહરામ પધરાવ્યા હતા, તથા નવસારીના પારસીઓને ગરઆવસરે વાપરવાને એક જમનથાલાનો ઓટલો બંધાવી આપ્યો હતો કે જે આજસુધી "ખુરશેદ વાડી" ને નામે ઓળખાયછે. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક મુખ્ય અગેવાન હતા, અને પોતાની કોમમા ઘણાક સુધારાઓ કરવાની એવણે આગેવાની લીધી હતી.

તા૦ ૧૧ મી આપરેલ.

રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૪૮ યઝદજરદી.

મરણ—દસ્તુર સોરાબજી રુસતમજી મેહરજીરાણાના—ઉમર વર્ષ ૬૦) નવસારીવાલા દસ્તુર રુસતમજી

---

[1] શેઠ કાવસજી હોરમસજી ગાંધીભાઈના બાપના બાપાવા
[2] મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરઝબાનજીના બાપાવા

[3]—આ ચોપડી હાલમા એ૦ મનચેરજી જામાસપજી વાછા પાસે મોજુદછે તે એવણના ભત્રિજા શેઠ કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમનીએ પોતાના પંથકી એ૦ નવરોજજી ફરદુનજી વાછા (એ૦ મનચેરજીના કાકા) ને ભેટ આપી હતી એની ઉપરથીજ મુંબઈમા ખોરદેહ અવસ્તાની ઘણીક ચોપડીઓ છપાયલીછે

માણેકજી મેહરજી રાણાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૧ મા પોતાના ભાઈ દસ્તૂર જમશેદજીના મરણથી નવસારીના વડા દસ્તૂરનો ઓધ્ધો મલ્યો હતો. એવણના વખતમા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમાં નવા આતશબેહરામ પોતાને ખરચે બધાવી તા૦ ૨ જી ડીસેમ્બર ૧૭૬૫ ને દીને તખ્તનશીન કીધા, તેની સઘળી ક્રિયા એવણના ઉપરીપણા હેઠળ થઈ હતી, તથા તેની પેહલી બોઈ પણ એવણે દીધી હતી. વળી એવણનાજ વખતમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા નવસારીમા લૂટ ચાલ્યાથી મજકૂર આતશબેહરામને સુરત ખાતે લઈ જવા પડયા હતા, તથા એવણને પોતાને પણ થોડુંકરોજ ત્યા જઈ રેહવુ પડયુ હતુ.

તા૦ ૩૦ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—કાવસજી ખરશેદજી કુકુમોદી[1]—એવણ આતરેની "કમીસરીએટ" તથા "હાસ્પીટલ" માં તેમજ ખાનગી વૈદોને સઘળી જાતની ઈંગ્રેજી તથા ગામડી દવા તેમજ ઝાડ પાલો, વગેરે પુરા પાડતા હતા. જેથી "હકીમ" ના નામથી પણ એવણ ઓળખાતા હતા. એ ઉપરાંત એવણ ઘાસનો ધંધો મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા, તથા તે માટે આતરેના તથા બાહેર દેહાવરોના ઘણાક ખેતરો ઈજારે રાખેલાં હતાં. સરકારને પણ જોઈતુ ઘાસ એવણજ પુરૂ પાડતા હતા.

તા૦ ૭ મી મેઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શમશેર જરથોસ્તી અંજુમને ઉદ્યાગથી એક દોખમુ બધાવી પરહાવ્યુ હતુ.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦.

તા૦ ૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (ક૦) ૧૧૪૯ યજદજરદી.

સુરતથી શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહે ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવત બાબેની જોતજુઈ કરવાને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ મા એ૦ કાઉસ રૂસતમ જલાલને ઈરાન મોકલ્યો હતો, તે ત્યાંના જરથોસ્તીઓથી મુલ્લા કાઉસનો એલકાબ લઈ બાર વર્ષે પોતાનુ કામ બજાવી પાછો પોતાના બેટા ફીરોજને લઈ આજ રોજે સુરત આવી પોહતો હતો.[3]

તા૦ ૨૯ મી મેઈ.

રોજ ૧૯ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૯ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલા[4]—(ઉમર વર્ષ ૨૮) શેઠ માણેકજી મનચેરજી દારૂખાનાંવા-

---

[1] આતરેવાલા શેઠ કુવરજી, બરજોરજી, તથા જાંગીર રૂસતમજી મોદીના બપાવાના બપાવા એવણના વડા દીકરા શેઠ કુવરજી "કુમલા મોદી" ના નામથી ઓળખાતા હતા તેવણ પણ પોતાના બાપની સાથે તેમના "કમીસરીએટ" તથા "હાસ્પીટલ" મા તેમજ ખાનગી વૈદોને સઘળી જાતની ઈંગ્રેજી અને ગામડી દવા તથા ઝાડ પાલો, વગેરે પુરો પાડવાના તેમજ ઘાસના ધંધામા શામેલ હતા. તે પછી બાપનાં મરણબાદ પોતે એકલાએ તે સર્વે વહીવટ ઉપાડી લીધો હતો તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાયતના એવણ એક આગેવાન હતા એવણના નાહના ભાઈ શેઠ નાનાભાઈ "નાહન મોદી" ના નામથી ઓળખાતા હતા તેવણ પણ પ્રથમથીજ બાપના વહીવટમાં શામેલ હતા, અને બાપનાં મરણ બાદ પોતાને હીસાબે ઘાસનો ધંધો મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા.

[2] આ દોખમુ ચોપાતીના ડુંગરના દરવાજામા પેસતાંજ પેહલું વેહલુ દુલેલુ છે, અને તેના દરવાજાના માથાપર નીચલી ફારસી લખી કોતરેલી છે

[illegible]

بنام یزد بخشایندهٔ بخشایشگر دادگر

این دادگاه بهدینان را مزدیسنان

هند — مرتب ساخته بروز اشتاد ماه مهرایزد

سنه ۱۱۴۸ یزدجردی

માયેની—"બનામે ઈજદે બખશાએદેહ બખશાએશગરે મેહરબાન

"આએ દાદગાહ ઈપાને દોખમુ હિંદુસ્થાનના "બેહેદીન તથા મજદીનો (ની અંજુમને) એ તૈયાર "કરાવ્યુછે. રોજ આસતાદ માહ મેહર ઈજદ સને "૧૧૪૮ યજદજરદી"

[3] મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજની બનાવેલી "દીને ઝેરદ મનજીમે" ની એવણને પોતાને હાથની લખેલી નકલ કે જે મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનાંમા મોજુદછે તેમાં સફે ૭૧ મે

[4] એવણના બપાવા શેઠ મનચેરજી મનાજોગી સુરતની પાસેના "મહરોઈ" નામનાં ગામમાથી પેહલ વેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૦ ને આસરે મુંબઈ આવ્યા હતા, અને સરકારી તોપખાનાને માટે દારૂટ બનાવનાર એક પોરટુગીજના હાથ હેઠળ ચાકરી રહયા હતા આ કામમા એવણે ઘણી માહીતગારી મેળવ્યાથી તે પોરટુગીજના મરણ બાદ દારૂટ બનાવવાનુ કારખાનુ સરકારે એવણને સોપ્યુ હતુ આથી એવણ "દારૂખાનાવાલા" ની અટકથી ઓળખાવા લાગા હતા. એવણના મરણ પછી એવણના વડા દીકરા શેઠ માણેકજી મનચેરજી દારૂખાનાંવાલાને સરકારે એ કારખાનાના વડાનો ઓહદો આપ્યો હતો, કે જે તેઓએ પણ્રીજ મનરતીજ ભરી રીતે બજાવ્યો હતો.

વાના વડા દીકરા. એવણુ અતરેનાં સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂત બનાવવાના કારખાનામાં પોતાના બાપના હાથ હેઠળ હતા, અને તેમના મરણ બાદ ત્યાંના વડાનો ઓહદો એવણને મલ્યો હતો.

આએ વર્ષમા થાણા મધે શેઠ કાવસજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલે બાકુપ જવાના રસ્તા તરફના ડુંગર ઉપર એક દોખમુ બંધાવી પગાવ્યુ હતુ.[1]

આએ વર્ષમાં રૂસતમજી કેરશાસપજી નામના એક પારસીએ પેહલવેહલી અંગ્રેજીમા "કાલેનડર" છાપી પરગટ કીધી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

સંવત ૧૮૩૭ ના, રોજ ૨૮ માહ ૬ (શે૦).

આજ દીને સુરત મધે રૂસતમપરા, ફરામપરા, નાહનપરા, તથા શઇઅદપરાના નવસારી કસબાને તાબેના શમશત મોબેદોની અંજુમને મલી નવસારીમા ગીરદી પડવાથી લોકોમાં કાંઈ દબીત રહ્યુ નહિ, અને પાયમાલ થવા તે ઉપરથી વેહવા, તથા શનગાર, તથા નાતગની રીતનો આએ પ્રમાણે બંદોબસ્ત કીધો હતો. "વેહવાની રીતના છોકરાની માએ જે વેહવાન તેને રૂ૦ ૫) સારીના આપે તથા છોકરાના બાપને રૂ૦ ૧) તથા જમાઈને રૂ૦ ૧) મલી જુમલે રૂ૦ ૭) રીત કરે. તથા શનગાર અને નાતરાંની રીતનાબી રૂ૦ ૭) આપે તથા લીએ. વેહવાઈ, જમાઈ તથા વેહવાન સિવાય કોઈ બીજાને કાંઈ આપે નહિ. તથા પદ જેવુ પામે તેવુ આપે એ બંદોબસતથી જે ફરે તે પંચાતમા ગુનેહગારીના રૂ૦ ૫૦) આપે."

આ બંદોબસ્ત ઉપર નીચના ૬૯ મોબેદોની શહીઓ છે—

દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના, દસ્તૂર રૂસતમજી બેહરામજી સંજાણા, દસ્તૂર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા, એ૦ શાપુરજી જીવણજી દાદાજી, બરજોરજી એદલજી કોટવાલ, કેરશાસપજી જમાસપજી માહડન, માણેકજી ખરશેદજી મથાની, ભીખાજી દાદાજી મહીઆર, ફરામજી રૂસતમજી કુકા, હોરમજજી બરજોરજી ઉનવાલા, ચેહરીયારજી ફરામજી પાવરી, બરજોરજી નશરવાનજી પાવરી, હીરાજી કાવસજી રાનજી, દારાબજી રૂસતમજી કુકાજી, બહમનજી ફરામરોજ, બહમનજી ખુરશેદજી, ફરામજી અસપંદયારજી, હોરમજજી દોરાબજી, ફરામજી કાવસજી શેરા, શાપુરજી જીજીભાઈ પાવરી, દારાબજી હોરમજજી ઉનવાલા, માણેકજી બેહરામજી દાણ, શાપુરજી રૂસતમજી સુના, ખુરશેદજી ચેહરીયારજી ધાલી, પેશતનજી મનોચેહરજી આતીઆ, ફરામજી દારાબજી માહડન, બેહરામજી માણેકજી પાવરી, ચેહરીયારજી જીવણજી આતીઆ, સોરાબજી બહમનજી કોટવાલ, રૂસતમજી કેકવાદજી નાહનીઆ, નોશરવાનજી ફરદુનજી, ભીખાજી ખુરશેદજી ઉનવાલા, કાવસજી રતનજી ઉનવાલા, રૂસતમજી આદરજી માહડન, કાવસજી કેરશાસપજી ફટાકીઆ, માણેકજી હોરમજજી સંજાણા, રૂસતમજી નવરોજજી કાતરક, મેહરનોશજી બરજોરજી ગાંધા, જમશેદજી રૂસતમજી કોટવાલ, ખુરશેદજી ટેહમુલજી ગોભાઈ, મનોચેહરજી પેશતનજી કાતરક, બેહરામજી જમશેદજી બેશીઆ, શાપુરજી ફરદુનજી મહીઆરજી, કાવસજી એદલજી કોટવાલ, ફરામજી નવરોજજી માહડન, શાપુરજી જમશેદજી કોટવાલ, મનોચેહરજી એદલજી આતીઆ, નોશરવાનજી દારાબજી બામજી, દારાબજી ચેહરીયારજી

---

૧ આએ દોખમુ પરકાયા પછી ત્યાં પેહલવેહલુ સ્વાન તા૦ ૨૭ મી જુન ૧૭૮૧ ને દીને પારસી બીરાજી કાલીજી (તે વરોડરાના મીર જમદીશ ખાન સાહેબ ખરશેદજી રૂસતમજી ચાબુકવાલાના બાપાવાના બાપાવા)નુ મધુ હતુ, જેથી એ દાકડથી નયેશાલાર રૂ૦ ૭૦) ને પરસાદે અથુક થાણામા રાખવો કીધો હતો, એવુ એ દોખમુ બંધાવનાર ધણીઆના ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ ના ચોપડામાથી માલમ પડેછે. એ દોખમાની સામે સગડી બાંધેલી ન હતી તે માટે તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૭૮૮ ને દીને થાણાની શમશત જરથોશ્તી અંજુમને એક અરજી શેઠ કાવસજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને નામની કીધેલી અમારી પાસે મોજુદછે, તેમા લખેછે કે.—

"શાહેબજી જે કાંઈ નેકનામીનુ કામ હતુ તેતો શાહેબજીએ ઊઠાવ્યુ ને હવે હલકુ છે તેની અરજ સારે અંજુમન કરેછે જે શેઠજી અમોને એક ભારી દુખછે જે સગડી વનાનુ દુખ ભારીછે તે દુખનુ બાજનાર તમો છો સગડીની ઘણી વીપતછે તે માટે કાગજ વાચંતાને વાર શાહેબજી સગડીનુ કામ ઊઠાવજો શાહેબજી તે અમો ગરીબ લોકની અરજછે બારના લોક અમોને હસેછે જે સગડી વગરનુ દખમુ શુ કામ આવેછે તે માટે," વગેરે

એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ માં એઓના વારસ શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે થાણામા એક બીજુ મોટુ દોખમુ બંધાવ્યાથી એ દોખમુ પડત પડેલુછે

૨ મુંબઈનો બાહાર સફે ૨૪૮ આ જુના "કાલેનડરો" ની નકલ મુંબઈમા કેહથી મલી શકતી નથી સર્વથી જુનામા જુના ઈંગ્રેજી કાલેનડર ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩, ૯૫ અને ૧૮૦૦ ના શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસેછે એક ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ નાની નકલ આ પુસ્તક રચનાર પાસેછે, અને તે પછીના ઈંયાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી સઘળા સંપુરણ અતરેની શેક્રેટરીઓના "રીકારડ રૂમ" માથી મલી આવેછ

દાજી, એદલજી ફરામજી બેગ્માક, બરજોરજી મેહરનોશજી મોમ્આં, ભીખાજી ફરદુનજી ઉનવાલા, ફરદુનજી બેહમનજી ઉનવાલા, દારાબજી મેહરનોશજી પીર, મનોચેહરજી કાવશજી મનાગી, હોરમજજી શેહરીઆરજી દાએમા, ફરામજી નવરોજજી કોટવાલ, માણેકજી શેહેરીઆરજી દાજી, શાપુરજી કાવશજી કાતરક, બેહમનજી મેહેરનોશજી પીર, બરજોરજી મેહરનોશજી માડન, એદલજી રુસતમજી પીર, દારાબજી રુસતમજી દાણ, ભીખાજી દારાબજી દાજી, કાવશજી બેહરામજી કોટવાલ, બેહરામજી જીવણજી તત, દારાબજી હોમજી ઉનવાલા, ખુરશેદજી મનોચેહરજી પાવરી, ટેમુલજી જીજીભાઈ પાવરી.[1]

તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ.

રોજ ૯ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૫૦ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી શાપુરજી મેજર—ઉમર વર્ષ ૫૦) આતરેનાં મેજરનાં ખાનદાનના વડવા. એવણ સુરતની પાસેનાં ઉમરા ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૨ મા મુંબઈ આવ્યા હતા, અને મેજર એ. રામસેના હાથ હેઠળ તેના કારભારી તરીકે રહયા હતા. ઉપરો અમલદાર સુરત તથા મુંબઈમા મોટા ઓધ્ધાપર હોવાથી એવણ તેની સાથના વગને લીધે પારસીઓમા મારુ માન ધરાવતા હતા.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૧ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૫૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કામદીનજી ફરદુનજી ભરૂચવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૫૦) ભરૂચના વડા દસ્તૂર. એવણ ફારસી તથા પેહલવી એલમમા ઘણા ખબરદાર હતા, અને જોતિશપણ પણ સારીપેરે જાણતા હતા. સુરત તથા ભરૂચમા કદમી, શેહનશાહીઓની તકરારોની વખતે એવણે શેહનશાહીઓની તરફથી કદમી એતેકાદ ધરાવનારાઓ સાથે ઘણી તકરારો ચલાવી હતી, તથા તે માટે સુરત ખાતે પણ આવ્યા હતા. ભરૂચમાં બાહેરકોટ હાથીબાર આગલ એવણે પોતાના ખરચથી એક દરેમેહર ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા બરપાવી હતી.

તા૦ ૨ જી નવેમબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી.

મરણ—કાઉશજી રુસતમજી મીરજા ખુશરો બેગ—ઉમર વર્ષ ૬૫) ઉદવાડેવાલા દસ્તૂર રુસતમજી શેહરીયારજીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં જ્યારે પોતાન બાપ સાથે નવસારીમાં હતા ત્યારે, ત્યાં, તથા સુરત ખાતે જઈ ફારસી ભાષા શિખ્યા હતા. એ પછી મુસાફરીનો શોખ થવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા સુરતથી બાગલા દીલી ગયા હતા. ત્યા કોઈ લાગવગથી એમને પાદશાહની દરબારમાં ઓળખાણ થઈ, અને રાજ્યને લગતું કાંઈ કામકાજ કરી આપવાથી પાદશાહે એમને "મીરજા ખુશરોબેગ"નો એ લકાબ[3] તથા જાગીર અને કેટલુ ક ઈનામ આપ્યું હતુ. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ના મે એ માસમાં એવણ પણ દીલીથી શેઠ ચોરાબજી કાવસજી નેકઆમતખાનની સાથેજ સુરતમાં આવ્યા, અને ત્યાજ જીંદગી ગુજારી હતી.

આએ વર્ષની શરૂઆતમા રગુનાથરાવ પેશવાએ ઈંગલાંડ ખાતે પોતાનાં રાજ્યને માટે કાંઈ મદદ મેળવવાને પોતાના હનમ તરાવ નામના હિંદુ કારભારીને આડવીઆ, તથા મનીઆર નામના પારસીને તેના મદદનીશ તરીકે ત્યા મોકલ્યા હતા. તેઓની તે વેળાની પાર્લા-

---

૧ એ૦ જમાસ્પજી ચોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કિતાબખાનાંમા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૨૮.

૨ એવણના વડવાઓ ભરૂચમા ઘણા અસલના વખતથી દસ્તૂરી કરતા આવ્યા હતા તેઓના નામો મુલ્લાં કાઊસ રૂસતમ જલાલને હાથની ઈ સ ૧૭૮૭ મા લખેલી બારદેક અવસ્તાની પેહલવી તથા ફારસીમા માએની અને શરેહની એક ચોપડી કે જે તણે યજદના કોઈ દસ્તૂરની ચોપડી પરથી ઊતારી લીધી હતી,' અને જે હાલમાં મુંબઈના કદમી પંથના વડા દસ્તૂર શેરાબજી રૂસતમજી સંજાણા પાસે છે તેના પેહલા પાનાપર નીચે પ્રમાણે લખેલી છે.

મુલ્લાં કાઊસ—રૂસતમ—શાહપુર—એજદીઆર—કાઊસ—કામદીન—પદમ—રામીયાર—કાહનાન—આદરબાદ—નેકાર—શહેરુ—રામીયાર—હોરમજદીયાર—રામીયાર—પેશોતન

એઓ માહેના છઠા દસ્તૂર કામદીન પદમને ત્યાં ત્રણ બેટાઓ હતા. તેમા વડો ફરેદૂન, બીજો કાઊસ, અને ત્રિજો બેહરામ ફરેદુનની ઓલાદમા દસ્તૂર કામદીનજી નીચે પ્રમાણે આવેછે—

દસ્તૂર કામદીન—ફરેદુન—જમશેદ—કામદીન—ફરેદુન

એ ઉપરથી જણાયછે કે દસ્તૂર કામદીનજી તથા મુલ્લાં કાઊસ એકજ વડવાના નબીરા હતા એઓના વડવા દસ્તૂર કામદીન પદમ તથા પદમ રામીયારના નામો આપણે આગલા સફાઓમા રેવાયતોના સંબંધમા વાંચ્યાછે એ ઉપરથી ભરૂચના દસ્તૂરો આગલા વખતમાં ઘણા ખબરદાર થઈ ગયલા દેખાયછે. ત્યા નવાબના વખતમા મોટી આરબી તથા ફારસી ભાષાની એક મદરેસા હતી તેમા કેહછે કે એઓ શિખવાને તથા શિખવવાને જતા હતા

૩ આ ઊપરથી એવણનુ કુટુંબ આજસુધી "મીરજા" ની અટકથી ઓળખાએછે.

મેટના એક નામીચા અધિકારી હાનરેબલ એડમંડ બર્કે ઘણીમાની પરોણાગત કીધી હતી, તથા "બિકન્સ ફીલ્ડ" મા એક કુવાદે મકાન તેઓને રેહવાને આપ્યુ હતુ, અને ત્યાના ઘણાક પ્રખ્યાત ગ્રહસ્થો તેમની મોલાકાત લેવાને આવતા હતા. ચોમાસામા તેઓ પાછા અતરે ફર્યા હતા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨.

તા૦ ૨૧ મી આપરેલ.

આજ દીને ગુજરાતમા એક મોટુ દરિયાઈ તોફાન થયું હતુ, કે જેને "ડંઠન"નુ તોફાન કેહેછે, તેમાં ઘણાંક વાહાણો તથા માણસો ડુબી ગયા હતાં, અને બીલીમોર ગામ સઘળું ધસડાઈ ગયુ હતુ. આ તોફાનથી ગુજરાતના ઘણા પારસીઓને નૂકસાન થયું હતુ.[2]

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—મોદી કાઉશજી બીમજી—(ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાળા મોદી બીમજી કુવરજીના બીજા દીકરા. એમણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ નાનાભાઈ મોદીના મરણથી સુરતના પારસીઓના વડા અધિકાર કર્યા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા એવણે દલાલી તથા વ્યાપાર પણ કરતા હતા

---

1 આ મનીયાર પારસી કયા કુટુબનો હતો, તથા હાલમા તેના કોણ વંશ છે, તે વિષેનો કસો પતો મળતો નથી, (ધારવામા એ કોઈ સુરતનો પારસી ગ્રહસ્થ હશે) પણ મરહુમ શેઠ કરસનદાસ મુળજીએ પોતાની "ઇંગલંડમા પ્રવાસ" ની ચોપડીની બીજી આવૃતિમા સફે ૩૦—૩૧ મે ટાકેલા નીચલા ઇંગ્રેજી ફકરા પ્રમાણે તે (મનીયાર પારસી) અને હનમંતરાવ અતરે પાછા આવ્યાબાદ રઘુનાથરાવ પેશવાએ મી૦ બર્કને તેની ચાહરબાનીને માટે ઉપકાર પત્ર લખ્યો હશે, તેના જવાબમા મી૦ બર્કે નીચે મુજબ પેશવા ઊપર લખ્યુ હતુ —

"You set too much value on the few and slight services, that I have been able to perform for your agent Hanumant Rao, and his assistant Maniar Parsi It was nothing more than a duty one man owed to another Hanumant Rao has done me the honour of being my guest for a very short time, and I endeavoured to make my place, as convenient as any of us are able to do, for a person so strictly observant as he was, of all the rules and ceremonies of the religion, to which he was born, and to which he strictly conformed, often at the manifest hazard of his life To this I have been witness We have, however, Sir, derived one benefit from the instruction he has given us, relative to your ways of living, that whenever it shall be thought necessary to send gentoos of a high *caste* to transact any business in this Kingdom, *on giving proper notice*, and on obtaining proper licence from authority for their coming, we shall be enabled to provide for them in such a manner as greatly to lessen the difficulties in our intercourse and to render as tolerable as possible to them a country, where there are scarcely, six good months in the year The suffering these gentlemen underwent at first was owing to the ignorance not unkindness of this nation I am sorry, Sir, to inform you that I can give you no sort of hope of your ever obtaining the assistance of the troops you require It is best at once to speak plainly, when it is not in our power to act. Hanumant Rao is a faithful and an able servant of yours, and Maniar Parsi used every exertion to second him If your affairs have not succeeded to your wishes, it is no fault of theirs"

☞ *To the preceding letter, the following is a foot note* —

"The object of this letter is incomplete, and one that of Ragunâth Râo to which it is in reply, has not been found amongst Mr Burke's papers The origin of the correspondence appears to be this early in 1781 Hanumant Râo—a Brahmin of high caste, and Maniar Pârsi, arrived in England as agents of Ragunâth Râo, who had some business to transact with East India Directors and British Government They were found by Mr Burke under very unpleasant circumstances, occasioned by their peculiar modes of life, and the obligations of their religion, with the attention to strangers for which Mr Burke was so remarkable, he took them down to Beaconsfield and it being summer, gave them up a large green house for their separate use where they prepared their food according to the rules of their *caste*, performed their ablutions, and discharged such other duties as rites of their religion and their customs required, and as circumstances permitted They found great pleasure in Mr and Mrs Burke's society and where they were visited by many distinguished people whilst they sojourned at *Beacon field*" In autumn they set out on their return to India and on their arrival there, Ragunâth Râo wrote to thank Mr Burke for his kindness to his agents The fragment of Burke's reply, which is here given was written probably at the end of the year 1782"—*Burke's Life, vol 3rd P 40*"

2 ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬—૨૭ ની કમીસાની તકરારની વેળાએ મુલા ફીરોજ બીન કાઉશના "મુબઈ સમાચાર" મા લખેલા સઘળા પત્રોના સગ્રહની એક મોટી લગભગ ૩૫૦ પાનાની ચોપડી જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ માં મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાનો "મુબઈ સમાચાર" છાપાખાનામા છાપી હતી, પણ કાઇક સજોગને લીધે તેની ઘણી થોડી નકલો બાહેર પડી હતી, તેમાની એક હાનરેબલ શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલી પાસે અમારા જોવામા આવી હતી, તેમા સફે ૬૬ મેની મારજીનમા નોટ આપી આ મોટા તોફાનની કેફીઅત લખી છે કેહછે કે આ તોફાનની વેળાએ મુલા ફીરોજજી પણ બસરાથી અતરે આવતા હતા, અને તેમનો સઘળો અસબાબ તથા ઘણીક કીતાબો લાવેલી તે વાહાણો ગરક થઈ ગઈ હતી, તથા પોતે પાણીમાં તરીને કીનારે આવ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩.

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી ફરામજી શેઠના[1]—(ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ ફરામજી રૂસતમજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણની મુંબઈમાં કોટ તથા મજગામ તરફ ઘણીક જમીન હતી; તેમજ નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારોને આતરે વ્યાપાર કરવાને નાણાંની ધીરધાર કરતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ

રોજ ૨૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—હોમાજી જમશેદજી ભરૂચવાલા—ભરૂચમા એવણ પરેતાક્યાનો ધંધો કરતા હતા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨—૮૩ મા ભરૂચમા કબીસાને લગતો જે મોટો જઘડો ચાલતો હતો તે વખતે કહેછે કે એવણપર કોઈ પાદશાહ નામના મોબેદની બેનબાઈ[2] નામની હમેલદાર ઓરતને લાત મારવાથી તેણીના પેટમાથી બચ્ચુ પડી જવાનુ તોહમત મેલ્વામાં આવ્યું હતુ, અને તેની તપાસને માટે ભરૂચના હાકેમે એવણને મુંબઈ ઇંગ્રેજી અદાલતમા ઈનસાફને માટે મોકલ્યા હતા,[3] જયાં એવણને ફાસીની સજા મળી હતી, અને મુંબઈમાજ બજારગેટના નાકા આગલ આવેલાં ફાસીના તલાવ આગલ એમને ફાસી દઈ મારી નાખવામાં આવ્યા હતા. એવણ પોતાના ધર્મને માટે માર્યા ગયા તેથી ઘણાક જરથોસ્તીઓ (મુખ્ય કરી ભરૂચના) એવણની નઇમેતે ૯૨ શાલ બાજદરન કરેછે, અને કેટલાકોતો એમને નામે વંદીદાદ ઇજેશની કરાવવાની માનતા પણ કરેછે.

તા૦ ૨૩ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૫ માહ ૧૨ (કે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—ભીખાજી બેહરામજી પાંડે[4]—એવણ "ભીખા બેહરામ" ના નામથી તે વખતના વ્યાપારીઓમાં જાણીતા હતા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ થી પીનાયતી

---

૧ એવણના બાવા શેઠ ફરામજી રૂસતમજી શેઠના તે સુરતવાલા શેઠ રૂસતમ માણેકના વડા દીકરા હતા તેવણને પોતાના બાપના હીસાબ કેતાબ સબબી ઇંગ્રેજ કોઠીવાલાઓ સાથે વાંધા પડવાને લીધે સુરતના નવાબે ઇંગ્રેજ અમલદારોની ઉશ્કેરણીથી થોડુક વેર કેદ કીધા હતા, પણ તે માટે એવણના ભાઇ શેઠ નવરોજજીએ ઇંગલાંડ જઈ ફરીયાદ કીધાથી તુરત પાછા છોડવા હતા એ પછી તેવણે મુંબઈમા આવી રેહઠાણ કીધુ હતુ અતરેના સરકારી અમલદારોમા તેવણ મોટો વગ ધરાવતા હતા, તથા મુંબઈમા પંચાત સથાપવામા એવણની આગેવાની હતી એવણના વડા દીકરા શેઠ કાવશજી ફરામજી શેઠના તે પુણાવાલા ખાનબાહદૂર શેઠ અરદેશર ખરશેદજી મુનસફના બાવા હતા તેવણ શીરગીઓની તરફથી વસાઈ તથા પુણા ખાતે કૉનસલનું કામ કરવાને જતા હતા સુરતના ઇંગ્રેજ અમલદારોએ તેવણને કાંઇક નોકરીઓ બજાવ્યાના બદલામા રાંદેર તરફ થોડીક જમીન ઇનામમા આપી હતી તેવણના બીજા ભાઇઓ શેઠો દાદાભાઈ, બરજોરજી, તથા જમશેદજી ફરામજી શેઠના પણ અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓ તથા પારસી પંચાતના અકાબરો હતા

૨ એમ કેહછે કે આ ઓરત કદમી એતકાદ ઉપર ઘણી ચસ્ત હતી, અને ભરૂચમા લોકોને કદમી થવાને ઘણી બોહોસ કર્યા કરતી હતી.

૩ આ વેળાએ એવણની સાથે બીજા ઘણાક પારસીઓને અતરે તેમનો ઇનસાફ કરાવવા માટે ભરૂચથી મોકલ્યામા આવ્યા હતા એ મારામારીનો મુકદમો મુંબઇમા "મેયર" ની કોરટમા ચાલ્યો હતો, અને તેમા મજકૂર હોમાજીને ફાસીની તથા બીજા કેટલાકોને બંદીખાનુ અને દંડની સજા કરવામા આવી હતી આ માટે તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી ૧૮૨૭ ના "મુંબઇ સમાચાર" મા એક ચરચા પત્રી લખેછે કે એ સઘળા પારસીઓના દંડ આપવા તથા છુટકારો કરવાને પારસીઓમા ઉઘરાણુ કરી રૂ૦ ૩૯૦૦ નો દંડ આપી અતરેથી ભરૂચ રવાને કર્યા હતા આ ટંટામા દસ્તૂર કામદીનજીના ગાદીનશીન દસ્તૂર અસપંદયારજી પણ મુંબઈ ખાતે આવ્યા હતા, અને તેઓ અતરેથી માન અકરામ સાથે પાછા તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને ભરૂચ ગયા હતા એવુ અમારી પાસેની એક ઘણી જુની નોંધ ઉપરથી માલમ પડેછે.

૪ મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેના બપાવા એવણના એક ભાઇ શેઠ કારાભાઈ મેહરામજી પાંડે તે મઘરાજવાલા શેઠ કાવશજી એદલજી પાંડેના વડવા પણ અતરે તે વેળાએ એક જાણીતા પારસી ગ્રહસ્થ હતા તેવણના રોજગાર વિષેની કસ્ત્રી હકીકત મલતી નથી એવણના બાવા શેઠ મેહરામજી ખરશેદજી પાંડે અતરે યુનાઈટેડ ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના કીરકુલ કંત્રાકટો લેતા હતા તેવણના બાવા શેઠ ખરશેદજી વોહુચાજી પાંડે ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૫ મા ભરૂચથી મુંબઈ આવ્યા હતા કેહછે કે જયારે એવણ અતરે આવતા હતા ત્યારે ગુજરાત તરફ મુસલમાનો અને મરાઠાઓ વચ્ચે લડાઈ ચાલતી હતી તેમા એવણને જાસુસ સમજી પકડીને વલસાડની પાસેના "પાડેરાઘડ" નામના એક કીલ્લામા બંધ કીધા હતા, જયાંથી થોડાક મહિનામા છૂટી એવણ મુંબઈ તરફ આવ્યા હતા આથી એવણની અટક "પાંડે" કરી પડી હતી મુંબઇ આવ્યા પછી અતરે જે ફરતો કોટ બંધાતો હતો તેને માટે બેમારીઓ, ટોપલીઓ, તથા બીજો કીરકુલ સામાણ પુરો પાડવાનુ એવણને કંત્રાકટ મલ્યુ હતુ.

દારૂકામ તથા બીજા પરચુરણ સામાનનો બેપાર કરવાનું શરૂ કીધુ હતું, અને તે માટે ઇંગ્રેજ બજારમાં એક મોટી દુકાન કાઢી હતી. તે વખતના ઇંગ્રેજ અમલદારોમાં પણ એઓને એક "પ્રમાણીક દુકાનદાર" તરીકે સારૂં માન મળ્યું હતું. પબનચકીના મેદાનમાં હાલની નવી "પોસ્ત આફીસ" ની ઇમારતની સામેના જે કુવાપર સવાર સાંજ પારસીઓ હાથમોહું ધોઈ બંદગી કરેછે તે કુવો એઓણે બંધાવ્યો હતો. એઓ તે વખતની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈમે સેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ પેહલવેહલા આતશબેહેરામ બનાવી તે તખ્તનશીન કીધા હતા આ આતશબેહેરામ પરઠવાની સઘળી ક્રિયા મુલ્લાં કાઉસ રૂસતમ જલાલે કદમી તરીકા પ્રમાણે કીધી હતી *

તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર.

અતરેની સરકારના દરિયાઈ ખાતાના કમાનડર-ઇન-ચીફ વાઇસ એડમીરલ સર એડવરડ હયુઝીસ કે. બી

* આ આતશબેહરામના દરવાજા ઊપર મરહુમ મુલ્લાંફીરોજના બનાવેલા નીચલા બેતો તખ્તીમાં કોતરેલાછે,

بنام خداوند هر دو سرای
به نیکی همه بنده را رهنمای
خداوند داور خداوند دین
بری دانش از عیب و نقص و قرین
ازو بر زرتشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
شد از نور ترویج دین بهی
بنای خجسته عبادت گهی
بنای چو خورشید رفیع و بلند
ستایش که داور ارجمند
بنا کرد دادی به روزگار
ز نوشیروان در جهان یادگار
نهال شریعت ازو تازه شد
همی دین دیگر ره بی آوازه شد
خدایا مر اورا تو پاینده دار
بدولت ورا در جهان زنده دار
بگردون رسد دیک آوای او
معلی گروثمان بود جای او
شد اتمام این جای نیکو نهاد
به تدبیر دستور کارس راد
چو جستم ... از سال ...
مه فروردین ... و ...
ندانش چو ... سالش ... ست
ز آتش ورهرام آمد درست

માએની—બધી જેહાનના પેદાના કરનાર ખોદાતાલાના નામથી, કે જે તમામ બંદાઓને નેકીની તરફ રાહનો બતાવનારછે તે ઇનસાફ અને દીનનો સાહેબછે કે તેની જાત બીજાના સબબ, એબ, તથા નુકસાનના પાક (દૂર) છે તે સાહેબ તરફથી પાકીજે નામના જરાતોશ્ત ઊપર, દોઆ અને આફરીન હમેશાં હોજો ભલી દીનને રેવાજ આપવાને સારૂ, બંદગી કરવાની મુબારક જગો બનાવી નેક જમાનાનો દાદી, કે જે આએ જેહાનમા નોશીરવાનથી યાદગારછે તેને બનાવી શરીયતનો રોપો તેથી તાજો થયો, અને ભલી દીન બીજીવાર મશહુર થાઇ એ ખોદા તુ તેને ખાસ સલામત રાખ, અને તેને દોલત સાથે જેહાનમા જીવતો રાખ તેનો નેક આવાજો આશમાન સુધી પોહચે, અને આકેબત બેહેશતમા તેની જગો થાએ દાનાવ દસ્તૂર કાઊશની તદબીરથી, આએ નેક રવેસની જગો તઇઆર થઇ. જયારે અકલ અને હોશથી તેનો રોજ અને માહ મે જોયો, ત્યારે તે ફરવરદીન મહિનો અને સરૂશ રોજ હતો જયારે ફીરોજે દાનાઇથી તેનુ વર્ષ શોધીઊ ત્યારે "આતશવરેહરામ" બોલમાથી તે બરાબર આયુ

* અબજદને કાયદે 'આતશવરેહરામ' બોલના આંકડા ગણતા તે ૧૧૫૩ થાયછે

વળી એ આતશબેહરામ પરઠાયા તે દોહેની જશનની મોજલસનો અહેવાલ મુલ્લાં ફીરોજે પોતાની "દીને બેહદે મનજુમે" ની ચોપડી જે મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાનામાછે, તેને સફે ૭૦ મે નીચે પ્રમાણે લખ્યોછે —

બુ શુદ એનજામે આન આલા એમારત,
દેલે ખલકે બરીન શુ શુદ બશારત
બ એશ્તેસવાબ બેહદીનાને દીનદાર,
કે બુદ દર મુંબઈ મુતના સરદાર
યકી જમશેદ મોદી એબને બેહરા,
બખાને અનજુમન તાબાન શુ ફ્રેહરો
નાહનાભાઈ બીન બેહરામે દાવર,
કે દરદાખાદ ઊરા ઇધારી યાવર
દીગર અઝ વારેસે નવરોજે મગફુર,
રશીદે કારદાનેંદેહ દો પુર
મેહતિન માનેક કેહીન બેહમન દો દાના,
એરદખ દો હુશીયારી તવાના
ખોદેવેહર એબને જીવન આન નેકનામ,
કેબોદા દર જેહાનશ કામો આરામ
દીગર ગુમને શે બેહદીના શે દસ્તુર,
તમામે અનજુમન ઝીન શાદો મસરૂર
દરાન પુરશ મકાન ગશતનદ હાઝેર
હુમાયે જન ખુશી ખુશ બુદ ખાતેર

માએની—જયારે તે ખુબ ઇમારત તૈયાર થઇ, ત્યારે મોટા બેહશતનુ દીલ તેનેથી ખુશીર થયુ મુબઇમા જે દીનદાર બેહદીનો સરદાર હતા, તેઓ સવાબના હમશેરામા શામેલ થયા. તેમા એક જમશેદજી બીન બેહરા મોદી, કે જે અનજુમનની વચ્ચે ચદરની પેઠે ચળકતો હતો. નાનાભાઈ બીન બેહરામજી દાવર કે ખોદા તેનો દોસ્ત અને મદદગાર હતો બીજા મરહુમ નવરોજીના બે છોકરાઓ, જે પોહચેલી બુધીના અને કામના જાણનારા હતા. તેમાં વડો માણેકજી અને નાહનો બહમનજી, બેઉ દાનાવ, આકલમંદ, હુશીઆર, અને શકતિવાન હતા. નેકનામ ખોદેવેહર બીન જીવણ, કે જેને આએ દુન્યામા મેરાદ અને સુખ હાસલ હોજો. બીજા બધા બેહદીનો, દસ્તુરો, અને તમામ અંજુમન એ કામથી ઘણા ખુશી થયા હતા તે સુંદર મકાનમાં બધાઓ હાજર થયા, અને એથી સઘળાઓનુ દીલ ખુશ અને ખુશહાલ થયુ હતુ.

એ. મુંબઈના ગવરનરની કૌનસીલ ઉપર તા૦ ૧૦ મી માર્ચ ૧૭૮૩ ને દીને એક પત્ર લખી તેમા અંતરેની પ્રજાને તેમજ યુનૈટેડ ઈષ્ટ ઈંડીઆ કંપનીને સરકારી ગોદીના "માસટર બીલડરો" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહેમનજી લવજી વાડીઆએ જે કીમતી નોકરીઓની મદદો કીધી હતી તે વીસ્તારીને જણાવી; અને તેના બદલામા તેઓને મુંબઈના ટાપુમા દર વર્ષે ૮૦ મુડા ભાત ઉપજે એટલી જમીન પનપર પગ ભેટ આપવાને મજબૂત બનામણુ કીધી હતી; તે મુજબ નામદાર ગવરનર વીલ્યમ હારનબી તથા તેની કૌનસીલના અધિકારીઓએ આજની તારીખે પોતાની સહી મુહારી એક સનદ[1] લખી મજકુર બન્ને ભાઈઓને પરેલ મધે ૮૦ મુડા ભાત ઉપજે એટલી જમીન પનપર પગ ભેટ આપી હતી.

મુંબઈની ગોદીના "માસટર બીલડરો" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહેમનજી લવજી વાડીઆને તેમની કીમતી નોકરીઓના બદલામા અંતરેના બારના કમાનડર-ઈન-ચીફ વાઈસ આડમીરલ સર એડવર્ડ હયુજીસ, કે. બી. એ એકેક સોનાનો સાદ ઘરતા લેખ સાથે આએ વર્ષમા ભેટ આપ્યો હતો.[2]

---

૧ આ સનદની એક નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મલી હતી, અને તે આપણા પારસીઓને માન પમાડનારી હોવાથી અંતરે દાખલ કરીયે છૈયે:—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

રોજ ૨૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી જીજીભાઈ વાછા[3]—ઉમર વર્ષ ૩૯) એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીથી અંતરે આવી પોતાના ભાઈઓ શેઠ એદલજી તથા શેઠ બરજોરજીની સાથે ગાંધીની દુકાન મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૭૦) સુરતના એક નામીચા તથા આગેવાન શેઠીઆ એઓ પ્રથમમાં સુરત આતે મુંબઈવાલા જાણીતા શેઠ માણેકજી નવરોજજીને ત્યા નોકરીમા હતા. તે પછી મોટા પાયાપર પોતાનો વ્યાપાર તેમજ સુરતની વકા-

---

૨ આ પ્યાલા ઉપર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલોછે.—

THE GIFT
OF VICE ADMIRAL
SIR EDWARD HUGHES K B TO
MONACJEE LOWJEE
FOR SERVICES RENDERD THE
NATION
On the release
MODEL OF THE "SUPERB" '1783'

THE GIFT

આએ વર્ષમા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆએ રની ગાસડીઓ રાખવાનો એક રૂકર કોટના દેવલની પછ-વાડે બધાવ્યો હતો.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

મુબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે આજ દીને પોતાને હાથે નીચલી મીનીટ કરી પારસીઓના ઘેરગતુ કજીયાઓ સુકવવાને પચાત ઠેઠવી હતી—

" નામદાર પ્રેસીડંટ તથા કૌનસીલના તા૦ ૧૫ " મી મેએ ૧૭૮૬ ના હોકમ મુજબ પંચાએત અથવા " પારસી ટોળાની મડળીએ ઘરગતુ કજીયાઓનો ફેસલો " કરવા તથા પોતાની કોમનો વહીવટ ચલાવવા થકી " ૧૨ ધણીઓની જાથુકની એક કમીટી ઠેઠવવાને વાસ્તે " પારસી તથા અંદીઆરૂ મલીને ૨૮ શખસોના નામ " મને આપ્યાછે, તેમાંથી નીચના ૧૨ શખસોને ચુટી " કાઢયાછે, અને કમીટીને સારૂ તેઓને ઠેઠવ્યાછે, માટે " સઘળા કામ સારૂ તેઓને માન આપવુ.

પારસીઓ.

જમશેદ બોગા મોદી.
નાનાભાઈ બેહરામજી (બનાજી).
માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ
દાદીભાઈ નોશરવાનજી.
હીરજી જીવણ (રેડીમની).
સોરાબ મનચેર જીવણ (રેડીમની).

અંદીઆરૂઓ.

શાપુરજી બહમનજી શેઠ.
દસ્તૂર કાવશજી પેશતનજી.[2]
સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠ.
હોરાબજી ફરામજી.
કાવશજી ભીખાજી.
સોરાબજી ફરદુનજી (લશકરી)

તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૭૮૭ ને દીને હુએ સહી કરી આપીછે.[3]

(સહી) આર. એચ. બોડામ—ગવરનર.

તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૫૬ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જમશેદજી જામાસપજી આશા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) નવસારીવાલા દસ્તૂર જામાસપ આશાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩ મા પોતાના બાપનાં મરણથી નવસારીના ત્રિજા દસ્તૂરની જગા મલી હતી. એવણે પોતાના બાપના હાથ હેઠલ અવસ્તા, પેહલવી, તથા ફારસીનો પુખ્ત રીતે અભીઆસ કીધો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ના ડીસેમબર માસમાં મો૦ આકવીટલ ડુ. પેરો નવસારી ખાતે નીરંગસ્તાન કેતાબને માટે એવણની મુલાકાતે ગયો હતો, અને એવણ જોડે કેટલાક કલાક સુધી પેહલવી તથા ફારસીમા વાતો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ માં એવણ મુબઈ મધે આવ્યા હતા, અને ત્યાં એમને ઘણુ માન મલ્યુ હતુ. એવણે ફારસી બેતો, ગઝલો, વગેરેની "દીવાને જમશેદ" નામની કેતાબ, તથા પાચ અને છ બીસ્તગની બે "મુખમસ" અને ત્રણ "મુસદસ" લખીછે.

તા૦ ૧૫ મી માર્ચ.

આજ દીને મુંબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆને પોતાની સહી સુધાનો એક પરવાનો આપયો કે તેવણે એક ઘોડાની ફાઈટીન મુબઈમા વાપરવી, અને કોઈબી ધણીએ કાઈબી કારણસર તેવણને તે વાપરવામા હરકત કરવી નહિ.[4]

તા૦ ૧૬ મી માર્ચ.

આજ દીને મુબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે પારસી પચાતના મુખ્ય અકાબરો દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજી તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યુ કે પચાતે મને જે ૨૪ નામ લખી મોકલ્યા તેમાથી ૧૨ નામ ચુંટી કાઢીને તેઓની કમીટી ભરવાની હુ તમોને સતા આપુ છુ, અને તમોએ અનજુમન મેલવી આએ બાગ પત્રની બીના સર્વેને

---

[1] આએ રૂકરની જગાપરજ હાલમા "પોરટ ટ્રેસ્ટ કંપની" ના ઓફીસ આવેલાછે

[મુંબઈનો બાહાર સફે ૫૫૮].

[2] આએ નામ કદમી ટોળાના દસ્તૂર (મુલ્લા) કાઊસ રૂસતમ જલાલનુ હશે, અને કદાચે ભુલથી રૂસતમજીને ઠેકાણે પેશતનજી કરી લખાયુ હોય એવુ અમો ધારીએ છીએ, કારણ આએ નામનો કોઈ દસ્તૂર મુબઈમા થઈ ગયો હોય એવુ જાણવામા આવ્યુ નથી

[3] ઓવાસે પનચાત સફે ૬૭

[4] આ પરવાનાની ગવરનરની સહીની અસલ નકલ મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ અમોને દેખાડી હતી, તે પરથી નીચલી નકલ ઊતારીછે :—

Be it known—That Pestonjee Bomanjee merchant having requested of me to grant him the Indulgence of using a Phaeton* I have accordingly granted his Request and no person on any consideration whatever must impede or molest him on this Account Given under my Hand in Bombay this Fifteenth day of March 1787

(Signed) R H BODDAM

* One Horse Chaise

જાહેર કરી, અને તમોએ તમારા ટોળાના કાયદા પ્રમાણે બધાનો મરજીઓ ફનિમાફ કર્વો, તથા કોઈની રાજ્યખા-વર ગણવી નહિ.[1]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ નવરોજજી રૂસ્તમજી શેઠ[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) એઓ ભરૂચ મધેની હોમાવરાની દરેમહેરના વડા પંથકી હતા. જરથોસ્તી દીનઆઈનની ક્રિયાઓ અને તનાવરમાં એઓ ઘણા ખબરદાર ગણાતા હતા. ભરૂચના જરથોસ્તીઓના છોકરાઓને ધર્મની કેળવણી આપવાને એઓએ પોતાની દરેમહેરમાં એક વર્ગ ઉઘાડેલો હતો.

તા૦ ૬ ઠી આગસ્ટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી.

મરણ—આરમાએ તે પેશતનજી ખરશેદજી વાડી-વાળાની પેહના મણિઆબાઈ—એઓ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાએતના વડા આગેવાન શેઠ નાનાભાઈ બેહરામજી દાવરના બેટી હતા, તથા ઘણી જવાન વયમાં મરણ પામ્યા હતા. એઓના પુન્યને માટે એઓના ખાવિંદે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ માં ગુજરાત તરફથી પગરસ્તે આવતા મુસાફરોના ઉતારાને માટે ઉદવાડાની પાસેના "પારડી" ગામમાં એક ધર્મશાળા બંધાવી હતી.

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

રોજ ૭ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી

મરણ—ધનજીશાહ મનજીશાહ—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતના એક મોટા વેપારી, વાહણવટી, જાગીરદાર, તથા ત્યાંના ફરેમી પંથના વડા આગેવાન એઓ સુરતની ફ્રેંચ કોઠીના સરદારોની આડત, તેમજ પોતાને સીઆબે ચીન તથા મુંબઈ ખાતેનો મોટો વેપાર કરતા હતા. આ માટે એઓનાં ઘણાંક મજરી વાહણો તથા બનેલાઓ હતા. સુરત માહેલી ફરમી, શેહેનશાહીઓની મોટી તકરારોમાં એઓ ફરમીઓની તરફના વડા આગેવાન હતા, તથા ભરૂચથી એ૦ (પછાડીથી મુલ્લાં) કાઉસ રૂસ્તમ જલાલને તેડાવી મગાવી ઈરાન ખાતે પોતાને ખરચે મોકલ્યા હતા. મુંબઈમાં પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં એઓએ આવી ફરમી ટોળાનો પાયો નાખ્યો હતો.[3]

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર

રોજ ૨૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના વિચલા દીકરા. એઓ પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેઢીમાં પોતાના ભાઈઓ તથા પિતરાઈઓ સાથે ભાગમાં હતા તે પેઢીની તરફથી વેપારને અર્થે એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ થી તે ૧૭૮૭ સુધી બંગાળા ખાતે રહેતા હતા. અને ત્યાંના ગવરનર સર જાન શોરની સાથે એઓને ઘણી પીછાણ તથા સંબંધ થયો હતો. આ ઉપરથીજ એઓની મારફતે પેઢીને લગતાં એક ગલબતનું નામ "શોરીઆર" કરી રાખવામાં આવ્યું હતું.

તા૦ ૧૭ મી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી

મરણ—પંથકી દોરાબજી બેહરામજી[4]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એઓ આગરના એક જાણીતા તથા ખબરદાર મોબેદ હોવાથી તે વેળાની પારસી પંચાએતમાં એક અધિકારી તરીકે એઓને દાખલ કીધા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી

મરણ—રૂસ્તમજી હીરજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ હીરજીભાઈ રૂસ્તમજી મોદીના વડા દીકરા. એઓ

---

[1] આ ધરમની નકલ મીઆરસે પનમાનને સને ૨૩૪ મે દાખલ કીધી છે તે સઘળી અંતરે વાંચે છે —

Nanabhoy Beramjee
Dadabhoy Nusserwanjee.

I now send you the power for holding the Court to which I have chosen out of Twenty four persons nominated solely by the Punchait or assembly of the Parsee Caste. You will make the same known in General assembly and act in it agreeable to the Rules of your Caste doing strict justice to all parties, without favour or affection in any case.

I am
Your friend and well wisher
(Signed) R. H. Boddam

Bombay, March 10th [illegible]

[2] મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજજીના બાપ, તથા શેઠ દોરાબજી રૂસ્તમજી કુમારીના બાપના કાકા, તથા એ શેઠ હીરજીભાઈ દાદાભાઈ મુલ્લાંના બાપના [illegible]

[3] આ આગમન ફરમી ટોળું ફરી [illegible] મુંબઈ ફરમી તરીકે [illegible] એક દરેમેહેર પણ પરસાવી હતી, લેકીન તે વિષે કાંઈ સમાચાર મળી શકતા નથી.

[4] શેઠ કાવસજી નસરવાનજી [illegible] પારસીઓમાં [illegible] એક સારા નામી [illegible] દેવ-ળના વડા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૮ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમનાં યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના અમલદારોને તથા મરકર ખાતાને સર જામ પોહચાડવાનાં કંત્રાક્ટોમા પોતાના કાકાઓની સાથે સામેલ થયા હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ મા સર્વે ભાગ્યાઓ હીસાબ નક્કી કરી છુટા પડયા હતા. એઓના એકજ દીકરા શોરાબજી નામે હતા, કે જેમના મરણ પછી એઓની ઓલાદ ખતમ થઈછે.

તા૦ ૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૩૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૫૭ યજદજરદી.

મરણ—મોદી માણેકજી કાઉશજી—ઉમર વર્ષ ૬૦ સુરતવાલા મોદી કાઉશજી ભીમજીના વડા દીકરા. એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર ઠર્યા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા એઓના હક ઉપર કાઈ તરાપ મરાયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ માં એઓ પોતાના ભાઈ શેઠ ડાશાભાઈ સાથે મુંબઈમાં ગવરનરની હજુરમા તેની ફરીયાદ ગુજારવાને આવ્યા હતા. જે ઉપરથી અતરેના ગવરનર બોડામે સુરતના ચીફ મી૦ ટામસ ડેએ ઉપર એજ સાલની તા૦ ૬ ઠી ડીસેમબરે પોતાને હાથે એક પતર[1] લખી એઓ બને ભાઈઓને સરકાર તરફથી હમેશની માફક મદદ કરવાને તથા તેઓના કામમા કોઈબી નવા ધણીને વચ્ચે નહિ આવવા દેવાને ભલામણ કીધી હતી.

તા૦ ૨૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૭ યજદજરદી.

મરણ—નાનાભાઈ બેહરામજી દાવર—(ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના વડા દીકરા. એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩ મા પોતાના બાપનાં મરણબાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો પોતાના કાકાઓ સાથે વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ માં વડા કાકા શેઠ માણેકજી બનાજીનાં મરણ બાદ એઓ તે પેહડીના વડા ભાગ્યા થયા હતા. તે વેળાની મેશીઅરસ હટર, ફેલ, અને ઈવિંસનની જાણીતી વ્યાપારી પેહડીના એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી દલાલ થયા હતા, તથા તે પછી તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૭૮૦ થી તે પેહડીમા એઓનો રૂપીએ ડોઢ આનો ભાગ કીધો હતો: આથી મુંબઈમા ઇંગ્રેજી વ્યાપારી પેહડીના પારસી દલાલ તરીકે પેહલ પેહલા એઓ ગણાયછે. ભરૂચના નવાબની અતરેની આડતનું કામ પણ એઓનીજ પેહડીને હસ્તક હતું. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એઓ "દાવર" અથવા વડા અકાબર હતા, કે જેથી આજસુધી એઓનું કુટુંબ પણ એજ અટકથી ઓળખાએછે.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆવાલાએ વસાઈ મધે ગુજરાતથી પગરસ્તે આવતા મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા બંધાવી તે ખુલ્લી મુકી હતી.[2]

આએ વર્ષમા કમીઆંણી મધે મુંબઈવાલા શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરસાવી હતી[3]

આએ વર્ષમા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆએ ઉદવાડાની પાસેનાં પારડી ગામમા એક ધર્મશાલા ગુજરાતથી પગરસ્તે આવનારા મુસાફરોના ઉતારાને માટે પોતાના પેહલીવારના ધણીઆણી બાઈ આઈમાએ તે

---

[1] આ પતરની નકલ સુરતવાલા ખાનબાહદર મોદી રૂસતમજી ખરશેદજીએ "પારસી લા કમીશન" ના રીપોરટની સેવટે કરેલી ભીનીટમા સફે ૨૫ મે નીચે મુજબ છપાએલીછે—

To THOMAS DAY ESQ
Chief at Surat

SIR,—Mananckjee Moody and his brother now return to Surat, having happily finished their business here. As the Moody's family are ancient servants to the Honorable Company, and dependants on their Factory at Surat, you will please to give them every assistance in your power, that their business may go on as usual, and that no new people whatever may be permitted to interfere in their just and established rights

I am Sir
Your most obedient humble servant
(Signed) R. H. BODDAM.

Bombay, 6th December 1784.

[2] "આએ ધરમશાળાની અંદર મુસાફરોને કામ આવે તેવાં તરાગાના પુરતા વાસણો વીગેરે મેળાવીને તેઓની મદારત માટે એક મુસારેદાર પારશીને ચાકરીએ રાખેલો હતો તે પરમાણીક પારશીને આપણી તરફના ઘણા સાહેબો એદલ દસ્તુઆને નામે ઓળખતા હતા"

[મુંબઈનો બાહાર સફે ૬૨૧]

[3] એ દરેમેહરમા આતશદાદગાહ તખતનશીન કરેલાછે. એનો પરઠાવાનો દાહડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઉપલુ વર્ષ એ દરેમેહરવાલા એ૦ દારાબજી દસ્તૂર રૂસતમજી સંજાણાએ મેલવી આપ્યુ છે એની આગમચ એજ જગોપર એક ઘણી પુરાણી દરેમેહર હતી, પણ તે બીશમાર હાલતમા આવ્યાથી આ દરેમેહર બંધાવી હતી એ દરેમેહર બંધાવનાર શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદી, બાઈ ગોટલાબાઈ તે મરહુમ વાડીઆજી શેઠ જાગીરજી નશરવાનજીની બેદીના મખાવા થાયછે

શેઠ નાનાભાઈ બેહેરામજી બાનાજીનાં દીકરીની નઉમીતે બંધાવી હતી.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯.

તા૦ ૫ મી આપરેલ,
રોજ ૨૭ માહ ૬ (થી૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી દાદજી ગાંધી[2]—એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપની ગાંધીની દુકાન ચલાવતા હતા તે પછી બાપના મરણ બાદ પોતાના ભાઈઓની સાથે દેશાવરો પરથી અથળી જાતનું કરીયાણું મંગાવી તેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.
રોજ ૯ માહ ૮ (કદ૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—રતનજીશાહ મનજીશાહ[3]—ઉમર વર્ષ ૬૧) સુરતના શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહના નાના ભાઈ એવણ પોતાના ભાઈની સાથે મુંબઈ, ચીન, વગેરેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. સુરત માંહેલી કદમી શેહનશાહીઓની મોટી તકરારોમાં એવણે પણ પોતાના ભાઈની સાથે કદમીઓની તરફથી ઘણો ભાગ લીધો હતો. એવણ પોતાના વખતમાં પેહલવી તથા ફારસી સારીપેઠે શિખેલા હતા, અને જરથોસ્તી મજહબને લગતી કેતાબોનો એક સારો સંગ્રહ પોતા પાસે કીધો હતો.

તા૦ ૨૪ મી જુન.
રોજ ૧૭ માહ ૯ (થી૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી નાહનજી ભાગ[4]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ નાહનજી નશરવાનજી ભાગજીના પાછલા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ હીરાબજી મનચેરજી રેડીમનીની તરફથી તેમના વ્યાપારને માટે ચીન વાહાણ "ખુશરવી" માં જતા હતા, અને રસ્તામાં પેગાહુ તરફ ડુબી ગયા હતા.

તા૦ ૨૦ મી આગસ્ટ.
રોજ ૧૪ માહ ૧૧ (થી૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદી[5]—ઉમર વર્ષ ૫૯) શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી હીરજી મોદીના દીકરા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ ને આશરે સુરતથી અતરે આવી પોતાના પિત્રાઈઓ શેઠ બેહેરામજી તથા ભીમજી રૂસતમજી મોદી સાથે ગલ્લામાં મોટો વ્યાપાર કરતા હતા તે વેળાની અતરેની પારસી પંચાતના એવણ એક આગેવાન હતા. એવણની નઉમીતે એવણના વીધવા બાઈ નાજબાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ માં કબીઆણી મધે એક દોખમુ બંધાવ્યું હતું.

તા૦ ૧૬ મી નવેમબર.
રોજ ૭ માહ ૨ (થી૦) ૧૧૫૯ યજદજરદી

મરણ—હમાબાઈ તે બહમનજી લવજી વાડીઆના ધણીઆણી—એવણ તે વખતે પારસી બાનુઓમાં એક વગવાળા ધણી, તથા સાહસીક બીકણો ના મામે તરીકે મશહુર હતા. એવણના પુતને માટે એવણના દીકરા શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆએ ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમા આગળ જવાનો રસ્તો કે જે ઘણી ખીકટ હાલતમાં હતો તે ઓછી ઉપજવાને માટે સીડીઓ બંધાવી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦.

તા૦ ૬ ઠી માર્ચ

આજ દીને થી કનાન મધે મુંબઈના વ્યાપારીઓના આડતીઆઓએ ત્યાના ઈંગ્લીશ ઈંડીઆ કંપનીના

[1] આ ધર્મશાળા ઘણા તદન બીસમાર હાલતમાં આવી પડી છે, અને તે ઠેકાણે કેહછે કે માણસોને બદલે ગાયધોરો વીસામો લે છે એને માટે શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ કેહછે કે તે બાઈ આઈમાઓની વરસી ઊપર બાંધી મુકી હતી, અને તે ઊપર રૂ૦ ૨ થી ૨॥ હજારનો ખરચ થયો હતો

[2] એવણના બાપ દાદજી જીવાજી ગાંધી અતરે ગાંધીની દુકાન ચલાવતા હતા એવણના વડા ભાઈ શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધી (તે શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ ગાંધીના બપાવા) તથા બીજા ભાઈ શેઠ મોટાભાઈ દાદજી ગાંધી એવણની સાથેજ કરીયાણાના વ્યાપારમાં શામેલ હતા એઓ સઘળાઓ તે વખતે અતરેના જાણીતા રેહવાસીઓ હતા શેઠ માણેકજીના મરણ બાદ તેવણના વીધવા બાઈ માણેકબહુ તથા શેઠ મોટાભાઈના દીકરા શેઠ હોરમજજી મોટાભાઈ ગાંધી તથા શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધીએ પોતાના બાપની સ્થાવરમાલમતા વેહચી લેવા માટે તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર ૧૭૮૯ ને દીને શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆને લવાદ ઠેરવ્યા હતા પણ એ પછી તેઓ બંધે સાહેબો ટુંક મુદતમાં મરણ પામવાથી તેઓના વારેસો શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆ તથા શેઠ બેહેરામજી જમશેદજી ગામડીઆએ સઘળા વારેસોને બરાબર વેહચણી કરી આપી હતી.

[3] મુંબઈવાળા મરહુમ શેઠ ડોસાભાઈ અરદેશર દાદાભાઈ મોતીવાળાના બપાવા

[4] શેઠ દોરાબજી મનચેરજી નાહનજીભાગના કાકા

[5] મુંબઈવાળા પ્રખ્યાત શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના બાવા

આડતીઆ મી૦ જાન હેરીસનને એક અરજી કીધી હતી કે "ઇક્વિડે" નામના "હાગ મરચંટ" ઉપર તેઓના મુંબઇના આડતીઆઓએ મોકલેલા રેના નાણાંની મોટી રકમોછે તે તે આપી શકતો નથી, અને તે માટે તેણે અમોને તે રકમો ત્રણ હફતે આપવાને જણાવ્યું હતું, પણ તેમનો તે આપી શકયો નહિ, અને મફાઉમા નાશી ગયો, માટે હવે અમો શું કર્યે ? અમોને મુંબઈ આતેના અમારા આડતીઆઓ તરફથી સખ્ત હોકમોછે કે અગર ચીનાઓ સાથે કાઇબી વાધા પડતો તેઓની સામે એકદમ મજબૂત ઉપાયો લેવા નહિ, પણ નામદાર કંપની સરકારના આડતીઆની પેહલા સલાહ લેવી તેટલા માટે અમો તમારી સલાહ માગીએ છૈયે કે આએ કામમા "માંડરીન" ની કોરટમા જઇએ કે નહિ? આ અરજી ઉપર ત્રણ મુસલમાન તથા નીચના ચાર પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.૧

એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).
મનચેરજી દોરાબજી કોવાહ.
નશરવાનજી ભીખાજી (ચીનાઇ)
મનચેરજી નવરોજજી.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૭ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૫૯ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી લવજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૭૬) શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆના નાધલા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથેજ મુંબઈની ગોદીમાં નાહનપણથી રેહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા બાપના મરણ પછી એવણને પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીના હાથ હેઠળ બીજા "માસ્ટર બીલડર" ની જગા મળી હતી. વાહણ બાંધવાના હુન્નરમાં એવણ પણ પોતાના બાપ તથા ભાઈની માફક ખબરદાર હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ એવણને શાબાસી લખી મોકલી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા એઓ બંને ભાઇઓને મુંબઇની સરકારે પરેલ તરફ ૪૦) સુડા બાત ઉપજે તેટલી જમીન બેટ આપી હતી, તથા આતરેનાં બાગના કમાનડર ઇન-ચીફ સર એડવરડ હયુજીસે એજ વર્ષમા એઓને એક સોનાનો ચાદ ઘરેના લેખ સાથે બખશેશ કીધા હતા. એવણે તથા એવણના ભાઇએ સઘળાં મળી ૨૯) નવા ખારકો સરકારને માટે બાંધ્યા હતા, તથા ઘણાઓની મરામત કીધી હતી. તે વખતની મુંબઇની પારસીની ૫ ચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા.

૧ એ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી

તા૦ ૫ મી ડીસેમબર,

રોજ ૨૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ માણેકજી દોરાબજી સરાફે ગોપાતી મને પોતાની વાડીમાં આતશ આદરાંનની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.૨

તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ તથા પારસી વ્યાપારીઓએ આતરેનો એક આગલો જાણીતો વ્યાપારી મી૦ ડેવીડ સ્કૉટ, કે જે હાલમાં ઇંગલાંડ ખાતે હતો તેની ઉપર એક બીજો પત્ર લખી જણાવ્યું હતું કે આતરે મી૦ આનડરસન નામના કોઈ અમલદારને "ડેપ્યુટી-ઑફ-પોલીસ" ના ઓહદ્દાપર સરકારે નેમ્યોછે, તેની ચાલ ચલણ અમોને ઘણી વાધા ભરી લાગેછે, સબબ જયારે તે કેવાલી મોહલ્લામાં "પ્રેસીડંટ" હતો ત્યારે તેણે કેટલાક સારા માણસોની બાયડીઓ સાથે ગેરમુલકાઈ ભરી ચાલ ચલાવી હતી, તે અને એવીજ બીજી તેની ખાડી વર્તણુકોને માટે અમોએ મજકૂર તેની નેમનૂકની સામે ગઈ તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૭૯૦ ને દીને નામદાર ગવરનરને એક અરજી કીધી હતી, પણ તે પર તે નામદારે કશ્યું ધ્યાન આપ્યા વગર પાછી ફેરવ્યાથી અમોનેતો બિનેટો ભય લાગેછે, કે તેના ઓહદ્દા સાથે અમોને જાયુક કામ પડવાથી, તે અમલદાર અમો રૈયત ઉપર વધારે જુલમ કરશે. તેટલા માટે અમોએ મજકૂર અરજીની એક નકલ તથા તે પાછી ફેરવ્યાનો જવાબ તમારી ઉપર આએ પત્ર સાથે બીડયોછે કે જો તમારી નેક નજરમા દરેશત લાગેતો તે નામદાર "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" આગલ રજુ કરજો આ કાગળ ઉપર પાંચ હિંદુ તથા નીચલા પારસી વ્યાપારીઓની સહીઓછે૩—

દાદીભાઈ નોશરવાનજી.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.

આએ વર્ષમા કચીઆણી મરે મુંબઈવાલા બાઈ નવાજબાઈતે મરહુમ શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદીનાં

૨ મુંબઈનો બાહાર સફે ૩૭૮. આ જગો પરના આદરાન એવણના દીકરા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૧૬ ને દીને કોટમા પોતાનાં રેહવાના ઘરની પછવાડે લાવી તખતનશીન કીધા હતા, જયાં આજ લગણ તે મોજુદછે

૩ આ કાગજની નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી

વીધવાએ પોતાના ખાવીંદની નઇમેતે એક દોખમું બંધાવી પરશાવ્યુ હતુ.[1]

આજે વર્ષમા શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆએ પોતાના માતાજી બાઈ હમાબાઈ તે સુરતવાલા શેઠ ધનજી-ભાઈ હેતુજી મેહતાના[2] દીકરી કે જેવણ તા૦ ૧૬ મી નોવેમબર ૧૭૮૯ ને દીને મરણ પામ્યાં હતા તેવણની નઇમેતે ચોપાટીના દોખમા ઉપર જવાના ડુંગરનો રસ્તો કે જે ઘણો ખીકટ હતો તે ઉપર જવાને માટે સીહડીઓ બંધાવી હતી. તે આગમજ રવાનોની પાછળ પાયદલ જનારાઓથી છેક દોખમાપર જવાતુ હતુ નહિ. તે અઘણી અગવડ આ સીહડીઓ બંધાવ્યાથી મટી ગઈ હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—હીરાજી રતનજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ ભરૂચની જરથોસ્તી અંજુમનના મુખ્ય પટેલ એટલે ધણગણુ ટેટા મુકવનાર હતા. કબીવાને લગતી ભરૂચની મોટી તકરારોમા એવણે જરથોસ્તીઓમા સમા-ધાની ગખવાને ઘણી કાળજી દેખાડી હતી

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

સંવંત ૧૮૪૭ ના, રોજ ૨૧ માહ ૭

આજ દીને મુંબઈના શમનત પથકીઓ, તથા ખરશુમ અને વગર ખરશનુમના તમામ ગોબેદોએ એક લેખ કીધો હતો તેમા તેઓ લખેછે કે અમોએ નીચે જણુ ૪ નામે આ૦ જમશેદજી ખુરશેદજી વાછા, આ૦ માણે-કજી મુબાજી પાવરી, આ૦ જમશેદજી રૂસતમજી દાબુ, તથા આ૦ ફરામજી મનચેરજી રાનજી, એઓને આગળ પાડીને નવસારીથી અંજુમન, તથા દસ્તુર સાહેબ, તથા દેસાઈજીના ફરમાનથી વરશીઓ અને નીરંગદીનનુ કામ મુંબઈમા કરાવ્યુ છે. આ લેખપર

આ૦ કાવશજી બચાજી, આ૦ ફરામજી બહેમનજી, આ૦ એદલજી ફરામજી, આ૦ હોરમજજી કોહીદાર, આ૦ શોરાબજી હોરમજજી, આ૦ દોરાબજી હોરમજજી રાનજી, આ૦ ભીખાજી હોરમજજી સુજ, આ૦ મેહરા-મજી નવરોજજી કાતરક, આ૦ ખુરશેદજી માણેકજી વાછા, આ૦ ફરામજી દારાબજી મુલ્લા, આ૦ માણેકજી જમશે-દજી પાવરી, વગેરે બીજા ૨૨ મોબેદોની સહીઓ છે.[4]

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (ક૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી શોરાબજી મેહેરેમદખાન—ઉમર વર્ષ ૭૮) સુરતવાળા શેઠ શોરાબજી કાવશજી નેકસાઅનખાનના વડા દીકરા. એવણના બાપે દીલ્હી-ના બાહદશાહના ઘડીઆળો સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રશન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને એલ-કાબો આપ્યા હતા, તેમા એવણને "મેહેરેમદખાન" એટલે "દુવાથી વધેલો" એવો ખેતાબ મલ્યો હતો ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા બાપના મરણબાદ એવણ તથા એવણના નાહના ભાઈ શેઠ પેશતનજી તાલેશારખાન ગરમા રેશમ, કાપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મળેલી જા-ગીરોનો બોનવતો ચલાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થીતે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કારે મી૦ બુચર નામના કોઈ ઇંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીબા" પરગણુ લીધુ હતુ. એવણને બાપની જાગીરો તથા તેમના ફર-જનના ઈજારેદારના ઓધ્ધા ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા ઓલપાડ, કરોદ, અને વાલોદ, ગામોની મામલતદારી સરકાર તરફથી મળી હતી.

તા૦ ૧૦ મી જુલાઈ

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી

મરણ—કાઉશજી મનજીવગ[5]—ઉમર વર્ષ ૫૫) સુરતના એક જાણીતા પારસી વ્યાપારી. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૧ મા ભગવા બંદરેથી સુરતમા આવી કાપડ, રેશમ,

[1] આ દોખમાપર કરસી તખ્તી મારેલી નહિ હોવાથી તેના પરકાયાનો દાહડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઉપલુ વર્ષ એવણના એક હૈયાત બેટી બાઈ માણે-કબાઈ તે મરહુમ શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆના વીધવાની શાહદતથી તેમના પથકી એ૦ ફરદુનજી બરજો-રજી વાછાએ મેલવી આપ્યુ છે એની આગમજનુ એક ઘણુ જુનુ દોખમુ હાલ કબ્રીઆણીમા મોજુદછે, અને બીજા એક ઇટના બાંધેલા દોખમાની પડી ભાગેલી નિશાન માલમ પડેછે

[2] સુરતના આગલા જાણીતા શેઠીયાઓ દીનશાહજી તથા મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના બપાવા

[3] આ સીહીડીઓ બંધાવવા પર થયલા રૂ૦ ૧૩૦૦) ના ખરચનો આકડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસે હતો એ પછીતો અવાર નવાર એ સીડી-ડીઓમા પચાત તરફથી ઘણો ફેરફાર કરવામા આવ્યો હતો.

[4] એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તુર મેહેરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તુર મેહેરજી રાણા કૈતા-બખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮૭

[5] સુરતવાલા ડાકટર માણેકજી બરજોરજીના બપાવા

વીગેરેનો ધંધો કરતા હતા, તથા ત્યાંના પારસીઓમાં સારી આબરૂવાળા ગણાતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બેહરામજી રૂસતમજી ઉદવાડેવાળા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) ઉદવાડેવાળા દસ્તૂર રૂસતમજી શેઠજીવા-જીના વડા દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોપર ઉદવાડામા દસ્તૂર ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર રૂસતમજી બેહરામજી મલ્લણા—(ઉમર વર્ષ ૭૨) સુરતના એક જાણીતા દસ્તૂર, તથા આજેનાં મલ્લણાના ખાનદાનના વડવા. એઓ સુરત મધે જંદ, પેહલવી, ત્વસન્નત, તથા ફારસી ભાષામાં પોતાના વખતમાં ઘણા આગળદાર ગણાતા હતા. એઓએ અવેસ્તા અ...ના, તેમજ હદીઅગ નુસ્ક મીનો અખરના તથા તેની દસ્તૂર આઝરબાદ મેહરસ્પંદે કીધેલી પાજંદ ..નો ફારસીમાં તરજુમો કીધો હતો. અવેસ્તા અપ-સ્તાની કેતાબ ગુજરાતી ભાષામાં એઓએ પેહલવેથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૬ ના સાલમાં શેઠ ધનજીભાઈ મનચેરજી શેઠીઆનીને માટે લખી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવ-સારી મધે રેહનાર ખુરશેદજી રૂસ્તમજીએ પાઠવેલા આ-તશબેહરામની ક્રિયા કરવામા એઓએ પણ મદદ કીધી હતી. એઓના હાથે રેવ. મલ્લુક આંગેરેસએ તાલીમ લીધી હતી, જેઓમા નવસારીના પ્રખ્યાત દસ્તૂર ખરશેદજી તથા ફરામજી સોરાબજી મેહરજી ગણાતા, તેમજ સુરતના વડા દસ્તૂર મનોચેહરજી રૂસતમજી મુખ્ય હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા ગુજરાત તરફ એક ભયંકર દુકાળ પડેલો હતો, કે જે સંવતના દુકાળને નામે જાણીતો છે. આ વેળાએ ત્યાંના સેહરના લોકો-ને અનાજ મળવા માટે ઘણી ખરાબી થતી હતી, તે આ...ને તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૭૯૦ થી તે આજ ... શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી, શેઠ પેસ્તનજી બેહમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆએ મળી સુરત મધે પરદેશીઓ હતા, તથા તેમના ઉપરાંતને ... શેઠ ... મનચેરજી જોઈ પોતાને દસ્તૂરી ... આપવા માંડી હતી. આ

વેળાએ સઘળી મળી દશ મહિનામાં રૂ૦ ૬૬૮૨૩૫ાા નો ખરચ નીચે પ્રમાણે થયો હતો—

૧૦૮૮૫ાા ૬ાા ગોણા કુલ ખાડી ૧૩૦ા ગુણ ૫૯૮.
૭૪૬)૨૦ દાળ ગુણની ફરા ૨૫૮ા.
૫૬૩ા ૯ ઘી મણ ૫૮ાાપ શેર.
૭૭૩) ૯ાા વાસણ તાબાના.
૬૬ાા૨૨ માટ ફરા ૯ તથા ગોઠ નોરોજ તથા પેઠીને દીને લોકોને ખવાડ્યું.
૩૬૬૮ા ૬ાા રોકીઆ રોકડા ખરચ કરાજે.
૧૦૮)૧૯ પરચુરણ કુલ.
એમાથી ઉપરાંત જણાં જણને એકેકને ફુલિ રૂ૦ ૫૬૦૦)૧૩ાા આપ્યા હતા.[1]

આએ વર્ષમા શેઠ પેસ્તનજી બેહમનજી વાડીઆએ પરેલનો "લાલબાગ" નો મેહલ બંધાવ્યો હતો.[2]

તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—શેઠ નવરોજી મનચેરજી બનાજી—(ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ 'મનચેરજી બેહરામજી બનાજીના વડા દીકરા. એઓ પોતાના વડવાઓની "બનાજી લીમજી"

---

[1] આ ખરચના તફસીલવાર હીસાબનો એક ચોપડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેસ્તનજી વાડીઆએ અમોને દેખાડેલો હતો, અને તે ઉપરથી ઉતારી પાડી ઉપલી કાઢીછે. એ ઉપરાંત દેખીતું છે કે એ દુકાળની વખતે શેઠ દાદીભાઈએ સુરત ખાતે પોતાના આડતીઆ શેઠ રતનજી માણેકજી એડી તથા શેઠ પેસ્તનજી વાડીઆએ પોતાના ખાખા તથા આડતીઆ શેઠ એદલજી ધનજી ... ઉપર ગરીબોને સસ્તે ભાવે આપવાને હજારો ગુણ અનાજ મોકલ્યો હતો. તેમજ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીએ મુંબઈમા બીજી જાતવાળા લગભગ ૨૦૦૦) બે હજાર માણસોને કેટલીક મુદત સુધી દરરોજ પોતાને ખરચે ખોરાક પોહ-ચતો કીધો હતો. આ માટે ખંજર મુર નામના એક અમલદારે પોતાના પુસ્તકમા તા૦ ૪ થી અક્ટોબર ૧૭૯૦ ના "બોમ્બે હેરલ્ડ" નામના વરતમાન પત્રમાથી નીચેનો ફકરો ઉતારીઓછે —

"We are happy in the opportunity of pointing out [illegible] ... [illegible] ... during the present scarcity [illegible] ... [illegible] ... two thousand [illegible] ... own expense"

[Moor's Travels in Persia, vol. III, p. 162]

[2] મુંબઈનો ખાડી વગેરે પ્રકા. આ ... તે વેળાએ આખા મુંબઈમાં સૌથી મોટો ગણાતો હતો ને જોવાને ઘણેજ તેમજ દેશીઓનાં ... ઉતરી પડતાં હતાં.

ના નામથી ચાલતી વ્યાપારી પેઢીપર બાપના હાથ હેઠળ કામકાજોમા પડેલા હતા, તથા તેજ પેઢીના કામસર એકવાર કનકતે પણ જઈ આવ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨.

તા૦ ૨૯ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈની સરકાર તરફથી તેમના શેક્રેટરી મી૦ વીલ્યમ પેજની સહી સાથનો એક ઢંઢેરો જાહેર પડયો હતો. તેમા ચેતવણી આપી હતી કે “સરકારને પારસી કોમની તરફથી એવી ફરીયાદ કરવામા આવીછે કે આએ ટાપુનો રેહનાર એક યુરોપીયન હિંદુસ્થાનના દેશીઓની ધર્મ સંબંધી ક્રિયાઓ તરફ સુધરેલા લોકો જે મર્યાદા ભરી રીતે જોએછે તેથી તદન ઉલટી રીતે પારસીઓના એક દોખમાની અંદર ગયો, જેથી તે કોમને ઘણીજ દલગીરી, અગવડ, અને મોટા ખરચમા પડવુ પડયુ. તે ઉપરથી નામદાર આકટીંગ-પ્રેસીડંટ અને કૌનસીલે તે શખસને ઠપકો આપવાને ઘટતુ વિચાર્યુ છે, અને એવા બેશરમ કામ તરફ ઘણી સખ્ત રીતે પોતાનો તીરસ્કાર બતાવવાને, અને હવેપછી બીજા કોઈ એવો થાક ન કરે તે માટે જાહેર કરેછે કે જે કોઈ આએ સરકારની હકુમત તળે રેહનારો, દેશીઓના દેહરા, કબરસ્થાન, વગેરેમા જશે, અથવા બીજી ધર્મ સંબંધી ક્રિયાઓની આડ આવશે તો તે અગર જો નામદાર કંપની સરકારની નોકરીમા હશે તો તેને ત્યાથી બરતરફ કરવામા આવશે, અથવા જો તે વ્યાપારી, ધંધા દરિયાઈ ખાતાને લગતો હશે તો તેનો પરવાનો છીનવી લઈ તેને યુરોપ પાછો મોકલી દીધામા આવશે”[૧]

તા૦ ૯ મી આપરેલ

રોજ ૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૬૧ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી લવજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૯૦) શેઠ લવજી નસરવાનજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ પોતાના બાપની સાથે મુંબઈની ગોદીમા રહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા બાપના મરણ પછી ત્યાના વડા “માસટર બીલડર” થયા હતા. વાહણ બાંધવાના હુનરમા એવણ પણ બાપના જેવાજ બાહાદર હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા ઈંગલાંડથી “કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો” એ એવણને માટે એક રૂપાની રૂજ તથા શેમ્યાન ભેટ મોકલી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા આરમારના કમાનડર-ઈન-ચીફ સર એડવરડ હયુજીસે એવા બને ભાઈઓને એકેકો સોનાનો ચાંદ, તથા એજ વર્ષમાં મુંબઈની સરકારે એઓને ૮૦) મુડા ભાત ઉપજે તેટલી જમીન પરેલ તરફ જાગીર તરીકે વગર વેરે ભેટ આપી હતી. એવણ તથા એવણના ભાઈએ પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ સઘળા મળી ૨૬ નવા બારકસો બાંધ્યા હતા, તથા બીજુભાર મનવારો અને વાહણોની મરામત કીધી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી વસ્તીના એવણ એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (કદ૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆ[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ જમશેદજી ભીમજીભાઈ પટેલના વડા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણ પછી પોતાના નાહના ભાઈ શેઠ બેહરામજીની સાથે મળી “બેહરામજી દાદાભાઈની કંપની” ના નામથી તેમની દુકાન રાખી મોટા પાયાપર રોજગાર ચલાવવા માંડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા એવણે પોતાની મઝગામની વાડીમા એક

---

૧ આ ઢંઢેરાની એક નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેસ્તનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળીછે, અને તે અંતરે સદાબરી ઉતારવી વાજબી ધારયે છૈયે—

A PROCLAMATION.

Whereas it has been represented to Government by the Cast of Parsees that a European Inhabitant of this Island, unobservant of that decency which enlightened people shew to the religious ceremonies of the Natives of India, had lately entered one of the repositories for their dead to the great distress, inconvenience, and expense of the said Cast, the Acting President in Council has thought fit to reprimand the person alluded to for his improper conduct, and in order to mark in the strongest manner his discountenance of such unwarrantable proceedings and to deter others from the commission of like indignities in future, he hereby causes it to be signified, that whoever shall obtrude themselves on the Temples, Tombs, or religious ceremonies of the Natives, residing under the protection of this Government, will be suspended the Honorable Company's service, if in their employ, or if free merchants, mariners, or others be adjudged to have forfeited their licences, and will be sent to Europe.

By order of the Acting
President in Council
(Signed) WILLIAM PAGE
Secretary

Bombay Castle,
29th February 1792

૨ શેઠ ફરામજી નસરવાનજી પટેલના બનાવા એવણના બાપા શેઠ જમશેદજી ભીમજીભાઈ પટેલ સુરતની પાસેના “ડેણુ” ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૦ મા મુંબઈ આવ્યા હતા, અને પેડરરોડની ગામડી દારૂ વેચવાની તથા તે પછી વધતા વધતા વીલાયતી દારૂકામ તથા બીજી પરચુરણ સામાનની એક મોટી દુકાન પારસી બંદરમા કાઢી હતી. એવણ તે વખતે આપણા લોકોમા સારૂ માન ધરાવતા હતા. કેહછે કે એવણના વડવાઓ અસલથી “ડેણુ” ગામમાં પટેલાઈ કરતા હતા

દરેમેહર ત્યાંના જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે પરબારી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક આગેવાન હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩.

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૧૧ માહ ૮ (યે૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી હીરજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ હીરજીભાઈ જીજીભાઇ મોદીના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૮ મા પોતાના બાપનાં મરણ પછી તેમના નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર જામ પોહચાડવાના કંટ્રાક્ટોમા પોતાના કાકાઓની સાથે શામીલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા સર્વે ભાગીઆઓ હીસાબ નકી કરી જુદા પડયા હતા, અને એવણે પોતાને હીસાબે જુદો રોજગાર ચલાવ્યો હતો. એવણના એકજ દીકરા જીજીભાઈ નામે હતા, તેમના મરણ પછી એમની ઓલાદ ખતમ થઇછે

તા૦ ૨ જી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (યે૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ—ઉમર વર્ષ ૬૫) અંતરેના નાદરશાહના ખાનદાનના વડવા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ મા પોતાનાં જન્મ વતન નવસારીથી અંતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીની સાથે તેમના મેહતા તરીકે પેહલેવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા ચીન ગયા હતા. તે પછી પોતાને હીસાબે મણીઆર ચાનની મકરો કરી મોટો બ્યાપાર તથા સોદાની આડતનું કામ કરતા હતા. એવણનું "દાદાવર" નામનું એક મોટું વાહણ હતું.

તા૦ ૧૫ મી સપટેમબર

રોજ ૬ માહ ૧ (કે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—મંચરજી માણેકજી સાએર[1]—ઉમર વર્ષ (૧) શેઠ માણેકજી લીમજી સાએરના નાહના દીકરા. એવણે પોતાના બાપનો કરાઇનો ધંધો મેલી દઈ પ્રથમમાં નાહલા પાયા ઉપર વીલાયતી સામાનની એક દુકાન કાઢી હતી. રફતે રફતે તે દુકાનનું કામ વધ્યાથી ઈંગ્રેજ બજારમા એક મોટી દુકાન ઉઘાડી હતી; તથા ઇંગ્રેજો અને બીજા બ્યાપારીઓમા નાણા ધીરધાર કરવાનો સરાફી ધંધો પણ કરતા હતા. એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૨૭ મી અકટોબર.

રોજ ૧૮ માહ ૧ (યે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કાઉશજી સોરાબજી મેહરજી રાણાના[2]—ઉમર વર્ષ ૫૫) નવસારીવાલા દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ નવસારીના વડા દસ્તૂરનો ઓહદો મલ્યો હતો.

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહ ૨ (યે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—કેખશરૂ રૂસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૩૭) શેઠ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના બિજા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઇઓ શેઠ કાવશજી તથા દોરાબજીની સાથે મુંબઈ અને થાણાને લગતા ગામોની પટેલાઈના, તેમજ સરકારનાં મોટા કંટ્રાક્ટના કામોમા શામીલ હતા. તે વેળાએ ઇંગ્રેજી ભાષા એવણ ઘણી સારી રીતે લિખતા હતા.

આએ વર્ષમાં વડોદરાના ગાયકવાડ માહરાજા આનંદરાવે નવસારીના દેશાઈ મંચેરજી ખુરશેદજીને ઇંગ્રેજ સરકારની આહુવરી હેઠલ તેમના તથા તેમના કુટુંબના બચાવને માટે એક પરવાણો કરી આપ્યો હતો.[3]

---

1 મરહુમ શેઠ નસરવાનજી દીનશાહજી સાએરના બાપના બાપાવા. એવણના બાવા શેઠ માણેકજી લીમજી તથા તેમના વડા દીકરા શેઠ શાપુરજી માણેકજી લીમજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩ મા સુરતથી અંતરે આવ્યા હતા. એઓ બંધીનો ધંધો લાકડા વેહરનાર કરાઇ એટલે "સોયર". નો હતો, કે જે ઉપરથી એવણનું કુટુંબ આજ સુધી તેજ અટકથી ઓળખાએછે. અંતરેના ગોદીમા તથા કંપની સરકારને લગતી ઈમારતોને માટે લાકડા વેહરવાનું કંટ્રાક્ટ એઓને મળતુ હતું.

2 મુંબઈવાલા દસ્તૂર એરચજી તથા એ૦ જામાસપજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાના બપાવા.

3 આ પરવાણામા લખેછે કે—

" તમે કેટલી લાંબી મુદતના અમારી નોકરીમાછો
" તે અમે ધ્યાનપર લઇને સુરતના વડા મી૦ ગ્રીફીથ
" ઉપર એક કાગજ લખી તેને એવી અરજ કરીછે કે
" આગળ જેમ ઇંગ્રેજ સરકારને નામે તમોને પરવાણો
" લખી આપયો હતો તેમ હાંમાબી જુલમથી તમારો
" બચાવ કરવા માટે ઇંગ્રેજ સરકારની જામીનગીરી હેઠલ
" તમોને અમારી ખાતરી આપવી અમે તમને અમારી
" સરકારના ચાકરીવાલા અને આતુર નોકર દાખલ
" ગણીએ છૈયે તમારી ઉપર જુલમ ચલાવવામા, અથવા
" તમારી સુચના શામે વગર કારણે હરકત લેવામા આવશે
" નહી અમારી ગમીર કબુલાતો, અને ઇંગ્રેજ સરકા-
" રની જામીનગીરી ઉપર ભરૂસો લાવીને તમારાં પરગ-
" ણાઓ તરફ તમે પાછા ફરો અને તેના સુધારા પાછળ

આજ વર્ષમાં શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પરેલનો "સીટારીબાગ" નો મેહલ બધાવ્યો હતો, કે જેને "લવજી કાસલ" કરીને પણ કેહછે.[1]

આજ વર્ષના મુબઈના ઇંગ્રેજી કાલેનડર[2]મા પારસીઓને લગતી નીચેની બીના આપેલી હતી:—

ઈનસુરનસ સોસાઈટીના[3] પારસી ભાગીદારો.

દાદીભાઈ નશરવાનજી.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ

પારસી વ્યાપારીઓ.

દાદીભાઈ નશરવાનજી.
હીરજી જીવણજી રેડીમની.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર
સોરાબજી ફરદુનજી લશકરી.
મેહેરામજી સોરાબાઈ.
બરજોરજી સોરાબજી દાદીબરજોરના.

ચીન તરફ જનાર આરતીઆ.

રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ.
એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનુ નામ.	માલેક.	ટણ.
અન	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૭૪૯
બગાલ સેલામતી	માણેકજી પેશતનજી ઈસપોસારના .	૦૦
બોમને, .	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૫૬૧
કારગોપર	.. બિરામજી નાનાભાઈ દાવર .	૩૬૭
દારાયસ .	રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ .	૦૦
ગબાર .	ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૦૦
હીરો–સેનો	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . .	૦૦
હોરમજદયાર.	ફરામજી માણેકજી વાડીઆ	૫૪૩
હારનબી .	. હીરજી જીવણજી રેડીમની	૮૨૩
કીંગ જારજ	. દાદીભાઈ નશરવાનજી ..	૧૦૨૨
લવજી ફેમીલી	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૮૮૩
બોન ફીરક .	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૬૨૫
પરશોતમ	. હોરાબજી રૂસતમજી પટેલ .	૦૦
રામસે	ખરશેદજી માણેકજી સરાફ .	૩૮૩
રાયલ ચારલોટ	હીરજી જીવણજી રેડીમની . .	૬૦૮
શાહ આરદેસર	દાદીભાઈ નશરવાનજી .	૮૨૯
શાહ બેહરામ	નવરોજજી કાવસજી નારીઓરવાલા.	૦૦
શાહ લોહરાસ્પ	કાવસજી રૂસતમજી પટેલ	૭૦૫
શાહ મનોચેહર	સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	૧૦૪૨
તાજબક્ષ .	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	૯૧૫
ખુરશેદ .	બરજોરજી સોરાબજી દાદીબરજોરના	૦૦

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫.

તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૮ માહ ૫ (શેહ૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજી જીવણજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૯૧) એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના જન્મ વતન નવસારીથી અત્રે આવ્યા હતા, તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠ મનચેરજી અને ટેહમુરજીની સાથે વ્યાપાર વનજના કામમા પડયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા એઓ પેહલ વેહલા પારસી તરીકે ચીન ગયલા કેહવાયછે, અને ત્યાંના વ્યાપારનું મેદાન પારસીઓને માટે ઉઘાડવાનું પેહલું માન એઓનેજ ઘટેછે. કેહછેકે આ એકજ સફરમા એઓણે મોટી દોલત મેળવી હતી એઓની પાસે "હારનબી" તથા "રાયલ ચારલટ" નામનાં બે મહોટી વાહણો હતા. મુબઈની પારસી પચાએતના એઓ એક આગેવાન હતા. એઓને ત્યાં કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાની દીકરીના દીકરા શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વનાજીને પોતાના પાલક કીધા હતા.

" મેહનત કરો તમો, તમારા કુંબાદાનાએ, તમારા
" કુટુંબ પરીવારે, અને તમારા હાથ નીચેના દરેક માણસે
" જાણીને સંતોષ પામજો કે તમારી સામે કોઈબી રીતનો
" ગેરઈનસાફ કરવામા આવશે નહી "

[નૂરેઆલમ પુસ્તક ૭ મું આંક ૪ પા સફે ૧૦૪ મો૦ પાલણજી બરજોરજી દેસાઈનું લખાણ]

આ દેસાઈજીને ગાયકવાડ સરકાર સાથે કાંઈ વાંધો પડવાથી તેમને આ પરવાનો મેળવવાની ફરજ પડી હતી

[1] આ જગોએ પ્રથમમા મી૦ ઇસાટોરી નામના ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થનો બાગ હોવાથી તે "સીટોરીબાગ" કરી કેહવાતો હતો એ પછી શેઠ હોરમજજીએ આ મેહલ બધાવ્યા બાદ એનું નામ "લવજી કાસલ" કરી રાખ્યુ હતું એ મેહેલ તે વેળાએ મુબઈના તર્ઘથી ખુબસુરત, બુલંદ, અને સુધરેલા શોખ પ્રમાણે બધાયલો હતો ઇંગ્રેજો વકીલ પોતાના ખાણા પીણા તથા મેળાવડાઓ ત્યાં કરતા હતા

[2] The Bombay Directory and Calendar for 1795. Bombay, printed by Joseph Burne

[3] આ ઇનસુરનસ સોસાઈટી અતરેના પેહલે વેહલા ઇંગ્રેજોએ વ્યાપારના માલનો વીમો ઉતારવાને કાઢી હતી, અને તેના દરેક શેરની કીમત વીસ હજાર રૂપીઆ હતી

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

રોજ ૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી જશાજી જીવણજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૪) અતરેના જશાવાલાના કુટુંબનો પાયો નાખનાર શેઠ જશાજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦ થી વીનાયતી સામાનની એક મોટી દુકાન ધ ગ્રેજ બજારમા જુની શેક્રટરીએટની સામે ઉગાડી હતી.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૯ માહા ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી દોરાબજી સરાફ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૧) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીભરજોરના બીજા દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી તરેજરીમા વડા સરાફના ઓહ્દા પર હતા, અને ત્યાં ધ ગ્રેજેટ, વગેરેમા નાણાંની ધીરધાર કરવાથી મોટા લોકોમા વગવાલા થઈ પડ્યા હતા. આથી લોકો એવણને સરાફની અટકથીજ ઓળખવા લાગા. પછવાડેથી એવણે કેટલોક બ્યાપાર કરવા માંડ્યો હતો. એવણે ચોપાટી મધે પોતાના બંગલાની પડોસમાં તા૦ ૫ મી ડીસેંમ્બર ૧૭૯૦ ને દીને આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

નવસારીની વડી દરેમેહર ઘણી પુરાણી થવાથી તે ઉખડી નવેસરથી દેસાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીએ પોતાને પૈસે બંધાવી આજ દીન તેને પાછી પરઠાવી હતી.[3]

તા૦ ૧૬ મી મારચ.

રોજ ૮ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી માણેકજી સરાફ—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ માણેકજી દોરાબજી સરાફના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના બ્યાપાર વનજના કામોમાં પડેલા હતા, તથા તેમની પછી આઠ મહિનામાં મરણ પામ્યા હતા. એવણે પોતાના ભાઈઓ શેઠ ખુરશેદજી તથા હોરમજજીની સાથે મલી ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમાઓની સામે એક મોટી પથરની સગડી બંધાવવા માંડી હતી.

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.

પરેલ તથા માહીમના કેટલાક બેનીવાડી કરનારાઓએ, ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા મુંબઈની ગાદીના તે વેળાના "માસટર બીનડરો" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆને અતરેની સરકારે પરેલ તરફ જે જગા વંશપરંપરા ઈનામ તરીકે આપી હતી, તેમાની કેટલીક જગા-તેઓના દોરાના વપરાસને માટે ઘણા વર્ષોની વપરાતીછે, અને તેથી તે જગા તેઓને (માસટર બીનડરોને) અયદીઠ રીતે સરકારે આપીછે, એવી એક અરજી અતરેની સરકારને કીધી હતી, તે વિષે કોરટ-આફ-ડાએરેકટરોએ સઘળા કાગજીયા તથા રીપોરટો તપાસી ઈગલાંડથી પોતાના આજની તારીખના અતરેની સરકાર ઉપરના "ડીસપાચ" મા લખ્યુ હતુ કે "તેઓને લવજી ફેમીલીની સામે આ બાબદ ઉપર ફરીયાદ કરવાને કસુ વાજબી કારણ નથી"[4] અને આએજ "ડીસપાચ" મા કોરટે ઉપલી જમીન જે મુંબઈની સરકારે તેઓને વંશપરંપરા ઈનામ દાખલ બેટ આપી તે કામ બાહાલ રાખ્યુ હતું.[5]

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈના મેયરની કોરટમાં પારસીઓમાં બાલક કરવા બાબેના એક અગત્યના મુકદમાનો ચુકાદો થયો હતો. તેમા ડોસાબાઈ જમશેદજી મોદી, વાદી; અને બાઈ શુનાબાઈ તથા રતનબાઈ, તે મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીની બીવા તથા દીકરી પરતી-

---

૧ એવણના બાવા શેઠ જશાજી જીવણજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૦ મા કવીઆણીથી અતરે આવી વસ્યા હતા. અને કેહેછે કે અતરેના કોટની આસપાસની ફરતી ચર જે તે વેળાએ બંધાતી હતી તેના થોડાક ભાગનું ઉપરીપણું તેવણને મલ્યુ હતુ. તેવણના નાહના દીકરા શેઠ બાપુજી જશાજી પોતાના વડા ભાઈની સાથે તેમની દુકાનમા શામેલ હતા તેવણ પણ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી હતા, અને વગર વારસે મરણ પામ્યા હતા.

૨ મુંબઈવાલા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફના બાવા, તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના ભાઈ.

૩ આ દરેમેહર નવેસરથી બંધાઈ તેની નીચે મુજબ તખતી દરેમેહરની અંદરના ભાગમાં મારેલીછે—
" સંવત ૧૮૫૧ માહા વદ ૭, રોજ ૨ માહ ૫ દેસાઈ
" શ્રી ૫ મનચેરજી ખુરશેદજીએ શ્રી દરેમેહેર બંધાવી "

૪ ... . we are of opinion that they have no just cause of complaint against the Lowjee Family on that account "

૫ and as we ourselves have borne frequent testimony of their merits, we hereby ratify and confirm the said grant with a due proportion of foras and pertoneas to their family and descendants"

[આ "ડીસપાચ" ના મજકુર ફકરાઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં લવજી વાડીઆના વંશીઓએ "કોરટ-આફ-ડાએરેકટરસ" પર કરેલી અરજીની એક સુંદર ચોપડી જે ઈંગલાંડમાં છપાઈછે, તેના વધારા તરીકે સફે ૪૨ મે આવેલાછે].

વાદી હતા. આ મુકદમાની કેફીઅત એછે કે એક માણેકજી જીજીભાઈ મોદી, કે જેઓ તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી ૧૭૭૩ ને દીને પોતાની પાછળ કોઈબી નર વારેસ તથા વસીયતનામુ કર્યાં વગર એક મોટી પુંજી મેલીને મરણ પામ્યા હતા. તેવણુને પેટે એક દીકરી મજકૂર રતનબાઈ હતી, અને તેણીને ત્યાં તે વખતે બેઘનાભાઈ નામે છ વર્ષનો એક બેટો હતો. મરનાર માણેકજીની તે બેટા ઉપર ઘણી મમતા હતી, અને તેવણે તેને પોતાનો પાલક કરવાનો પોતાના એશીઓ તથા ઓળખાણ પીછાણવાળાઓ આગળ ઇરાદો જાહેર કીધો હતો. હવે માણેકજીનુ જ્યારે મરણ નિપજ્યુ ત્યારે અપરાંણા બારી રહયા પછી તેમની મજકૂર વીધવા તથા દીકરીએ બેઘનાભાઈને તેમના પાલક ઠેરવી તંદરેસ્તી પઢાવી. એ પછી ઉઠમણાને દાહડે જ્યારે સઘળી અંજુમન એકઠી થઈ ત્યારે માણેકજીના ભતીજા એક જમશેદજી બોઘાભાઈ મોદીએ પંચાતના બીજા અકાબરો આગળ ફરીઆદ કીધી કે આપણા ધર્મની રૂએ મુજબ છોકરીના છોકરાને પાલક કરાય નહિ, પણ કોઈબી મરનારના બાપીકા લોહીનો હોય તેને પાલક કરવો સજાવારછે. પંચાતના ઘણાખરા અકાબરોએ તે વાંધો કબુલ રાખ્યો, અને જમશેદજીએ પોતાના ડોસાભાઈ નામના ચાર વર્ષના એક છોકરાને પાલક ઠેરવી ઉઠમણામા તેને નામની તંદરેસ્તી પઢાવી, તથા એક લેખ કરી તે પર ત્યાં હાજર રહેલા મુખ્ય આગેવાનોની સહી લીધી કે "પંચાતે આજ દીને જમશેદજી બોઘાભાઈના છોકરા ડોસાભાઈને મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીનો પાલક ઠેરવ્યોછે"[૧]

[૧] આ લેખપર ઉઠમણાનીજ એટલે તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૭૭૩ ની તારીખ પરેલીછે અને તે પર નીચલા પારસીઓની સહીઓછે

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ શાપુરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ બેહરામજી બહમનજી શેઠના, આ૦ રતનજી દાદાભાઈ શેઠના, બેહરામજી હોમજી (મેહ્તી હોમજી) દાદીભાઈ નોશરવાનજી, નાનાભાઈ બહમન જીવા, બહમનજી નવરોજજી વાડીઆ, પટેલ બરજોરજી શાપુરજી (મેજરના), માણેકજી દોરાબજી સરાફ, બહમનજી ખરશેદજી, આ૦ નશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ ફરામજી નવરોજજી, બહમનજી ધનજી કોપર, આ૦ જમશેદજી મનચેરજી, આ૦ જમશેદજી મેનદોશાજી, આ૦ કાવશજી બચાજી, શોરાબજી માણેકજી પારખ, જીવનજી દાદાભાઈ, માણેકજી રતનજી, હીરજી જીવણજી રેડીમની, મોદી બહમનજી હીરજી, મોદી જમશેદજી બેહરામજી, મોદી કાવશજી ખરશેદજી, મોદી ખરશેદજી માણેકજી, મોદી એદલજી બેહરામજી, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, નવરોજજી હોમા, નવરોજજી નાહનજી, ભીખજી બેરામજી, કુકાજી કુવરજી દા૦ જમશેદજી કુકાજી, રૂસતમજી નવરોજજી, રાણજી રતનજી જયાવાલા, હીરજી રતનજી જયાવાલા, નશરવાનજી ભીખજી ગામડીયા, કામાજી કુવરજી દા૦ મનચેરજી કામાજી, દાદજી જીવાજી ગાંધી દા૦ જીવાજી દાદજી, મોટાશાહ મનજીશાહ, પેશતનજી મનજી ખરાસ, પટેલ કામાજી પેશતનજી, બેહરામજી દોરાબજી, નશરવાનજી રૂસતમજી, મોદી બાકુજી નવરોજજી, બેજનજી માણેકજી કાબરા, શોરાબજી એદલજી બાટગરા, ધનજી જીવણજી, મોટાભાઈ મનચેરજી, ભીખાજી રૂસતમજી, કાવશજી જીવાજી, મોદી કુવરજી કાવશજી, ભીખાજી કુવરજી બીરાજોગીના, દોરાબજી કાવશજી દાદીબરજોર, રૂસતમજી નવરોજજી, આ૦ કેકાજી જમશેદજી, આ૦ શોરાબજી રૂસતમજી, આ૦ માણેકજી જમશેદજી, આ૦ જમશેદજી ખરશેદજી, આ૦ માણેકજી બેરામજી.

આ ઠેરાવની સામે માણેકજીની મજકૂર વીધવા, દીકરી, તથા ઘરના બીજાં બઈરાંઓએ વાંધો લીધો, સબબ મજકૂર જમશેદજી બોઘાભાઈ તથા માણેકજી (કાકા ભત્રિજાઓ) ને મુદલ બનાવ હતો નહિ, અને તેઓને એકમેકપર કરાસુ હેતપ્રીત પણ નહિ હતુ. „ લેકીન તેમનો વાંધો ચાલી શકયો નહિ, અને ડોસાભાઈએ ઉમરે પુગી માણેકજીના પાલક તરીકે તેમની સઘળી પુંજી ઉપર દાવો કીધો, અને "મેયર" ની અદાલતમાં તેમની મજકુર વીધવા તથા દીકરી ઉપર ફરીયાદી માંડી હતી. આ ઉપરથી "મેયર" પારસીઓમા પાલક કરવા વિષે ધર્મનુ ફરમાન તથા રવેશ શુ છે તે જાણવા થકી કેટલાક આબરૂદાર બેહદીનો તથા મોબેદોને સાક્ષિ આપવા બોલાવ્યા હતા, અને તે સઘળાઓએ પાલક કરવાના રેવાજ વિષે નીચે પ્રમાણે પોતાના અભિપ્રાય આપ્યા હતા:—

દાદીભાઈ નોશરવાનજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણે જણાવ્યુ કે પારસીઓમા બાપીકા લોહીનાજ શખસોને પાલક કરવાનો રેવાજછે, અને છોકરીના વંશજાઓને કરતા નથી. જ્યારે કોઈ પારસી કોઈ દલિલ મુકી મરી જાએ અને તેના કુટુંબવાળાઓ તેનો પાલક નહિ ઠેરવે અથવા તો તેઓમા તેની નેમનુક વિષે કાંઈ વાંધો હોય, તો પંચાત તેના ધણીના કુટુંબમાથી તેનો પાલક ઠેરવી આપેછે.

આ૦ સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૦) જણાવ્યુ કે પારસીઓમા છોકરીના વંશજાઓનોબી પાલક કરવાનો રેવાજછે. તેના તેવણુને કેટલાક દાખલા માલમછે. એક ધણી પોતાની હૈયાતીમા ગમે તેને પોતાનો પાલક ઠેરવી સકેછે, અને તે ઠેરવ્યા વગર મરણ પામેતો તેની વીધવા ઠેરવી સકેછે, પંચાતે કોઈનો પાલક ઠેરવવાના દાખલા મે સાંભળ્યા નથી.

આ૦ મનચેરજી એદલજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૮) જણાવેછે કે પારસીઓમા છોકરો અથવા છોકરી હરકોઈનાબી વંશમાથી પાલક કરવાનો રેવાજ સાધારણછે.

આ૦ બેહરામજી બહમનજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૮) કહેછે કે પારસીઓમાં બાપીકા લોહીનો ધણી જ્યાસુધી પાલક થવાને મળી આવે ત્યાસુધી છોકરીના વંશજાઓને પાલક કરવાનો રેવાજ નથી

આ૦ કાવસજી બચાજી દાજીના—ઉમર વર્ષ ૬૫) જણાવેછે કે પારસીઓમા જયાસુધી બાપીકા લોહીનો કોઈભી ધણી પાલક થવાને મળી આવે ત્યાંસુધી છોકરીના વંશનાઓને પાલક કરવાનો રેવાજ નથી. અગર કોઈ પારસી કાંઈ પુત્ર મુકી મરણ પામે અને તેના પાલકને માટે તેનાં કુટુંબીઓમા કાંઈ વાંધો હોયતો પંચાતે તેવા ધણીના કુટુંબમાંથી તેનો પાલક ઠેરવી આપવાનો રેવાજછે.

આ૦ કડવાદારૂ જમશેદજી—ઉમર વર્ષ ૬૮) ઉપલા શાહિની માફકનુજ મત આપેછે.

આ૦ પુંજીઆભાઈ માણેકજી શેઠ—ઉમર વર્ષ ૩૦) ઉપનુજ મત આપેછે.

બરજોરજી હોરાબજી દાદીબરજોરના—ઉમર વર્ષ ૫૦) ઉપલીજ રીતનુ મત આપેછે.

મોટાભાઈ મનચેરજી—ઉમર વર્ષ ૮૫) ઉપલીજ રીતનુ મત આપેછે.

શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૭) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે.

બેજનજી માણેકજી કાબરા—ઉમર વર્ષ ૪૫) ઉપર પ્રમાણેજ પોતાનુ મત આપેછે

મોદી એદલજી બેહરામજી—ઉમર વર્ષ ૫૨) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૯) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

નાનાભાઈ બહમનજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

મોદી વાછાગાંધી ભીમજી—ઉમર વર્ષ ૫૬) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૮૨) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

હોરાબજી એદલજી ભાતગર—ઉમર વર્ષ ૭૨) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૮૬) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

માણેકજી હોરાબજી મગરૂ—ઉમર વર્ષ ૫૬) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

મુસાં કાઉસજી રૂસ્તમજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે. હું એટલું કેહછે કે જે વેળાએ માણેકજી મરણ પામ્યા તે વેળાએ હુ મુંબઈમા નહિ હતો.

નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૮૧) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

મનચેરજી બેહરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૫૮) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

આ૦ જમશેદજી બરજોરજી વાછા—ઉમર વર્ષ ૭૬) જણાવેછે કે પારસીઓમાં છોકરો અથવા છોકરી હરકોઈ બાપી ક કામાંથી પાલક કરવાનો રેવાજછે જયારે કોઈ ધણી વગર છોકરે મરણ પામેછે ત્યારે તેની વીધવાએ પોતાને ગમે તે ધણીને મરનારનો પાલક કરવાનો ચાલછે.

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૮૨) ઉપર મુજબનુજ મત આપેછે.

આ૦ શોરાબજી માણેકજી શેઠના—ઉપર મુજબજ મત આપેછે.

આ૦ હોરાબજી ફરામજી—ઉપર મુજબ મત આપેછે, અને એક દાખલો આપેછે કે સુરતના વડા દસ્તૂર કાઉસજી પોતાના મામાવા દસ્તૂર ભીખાજીના પાલક થયાછે, અને તેમની જગોએ દસ્તૂરી ચલાવેછે, તથા તેમની સઘળી મીલકતના પણ માલેક થયાછે, જોકે તેઓનો એક ભત્રિજો તે વખતે હૈયાત હતો.

બરજોરજી કાવસજી મોદી—જણાવેછે કે કાલાભાઈ શોરાબજી અને કાલાભાઈ બહમનજી નામના સુરતના બે જાણીતા પારસીઓને તે ઓળખેછે. પેહલાના મરણ વખતે તેના ત્રણ ભાઈઓ જીવતા હતા, અને બીજાની વખતે તેના બાપીકા લોહીના કેટલાક સગાંઓ હતા, તોપણ તેઓએ પોતાની છોકરીના છોકરાઓને પાલક કીધા હતા.

હોરમજજી બેહરામજી—જણાવેછે કે હું મારા મામાનો પાલક થયોછું.

આ પ્રમાણેની શાહેદી સાંભળી "મેયર" આજદીને પોતાનો ચુકાદો આપ્યો કે દાદાભાઈ જમશેદજી મોદીને પારસીની પંચાતે મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીનો પાલક તેમના ઉઠમણામા ઠેરવી આપ્યોછે, માટે મરનારની વીધવા સુનાબાઈ તથા દીકરી રતનબાઈએ તેની સઘળી મીલકતનો કબજો દાદાભાઈને તેના પાલક તરીકે આપવો, અને દાદાભાઈએ મજકૂર બંને બાઈઓને તેમની હૈયાતી સુધી દરેકને રૂ૦ ૫૦) નો દરમાયો તેમના ઉદરપોષણને માટે આપવો.[1]

[1] આ ચુકાદાથી નારાજ થઈ ઊપલી બંને બાઈઓ સુનાબાઈ તથા રતનબાઈએ મુંબઈની "અપીલ કોરટ" મા તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૭૯૫ ને દીને અપીલ કીધી હતી, અને તેનો ચુકાદો પણ ઊપલા "મેયર" ના ચુકાદાના જેવોજ થયો હતો આ બંને ચુકાદાઓની સામે એ બાઈઓએ ઈંગલાંડ ખાતે "કીંગ-ઈન-કૌનસીલ" મા અપીલ કીધી હતી તેના ફેસલાની નકલ ઘણી શોધ કર્યા છતા હાથ લાગી નથી, પણ સાંભળ્યા પ્રમાણે ઈંગલાંડના ન્યાયધિશોએ ઊપલી બંને મુંબઈની કોરટના ચુકાદા રદ કરી મજકૂર બાઈઓ તથા બીજાભાઈના લાભમા ચુકાદો કરી આપ્યો હતો, શબબ "મેયર" ની કોરટમા પડેલી શાહેદી ઊપરથી તેઓએ જોયું કે પારસીઓમા પાલક કરવા વિષે ચોકસ નીયમ નથી, અને જયારે મરનારની ખાહેશ પોતાની છોકરીના છોકરાને પાલક કરવાની હતી, ત્યારેતો તેની ખુશી પ્રમાણેજ થવુ જોઈએ. આ મુકદમાને લગતાં સઘળા કાગળીયાં શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળ્યાછે.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

આજ દીને મુબઈમધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર દોખમાંઓની સામે શેઠો બહમનજી, હોરમજજી અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ માણેકજી દોરાબજી સરાફની નઈમતે પથ્થરની એક થગડી બધાવી જરથોશતીઓના વપડાસને માટે ઓપી મુકી હતી.[1]

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.

રોજ ૪ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—કડવાજી નાનાભાઈ[2]—ઉમર વર્ષ ૯૧) એવણ ભરુચ મધે પોટલીઆના ધીહનો મોટો બ્યાપાર ચલાવતા હતા. પોતે લાંબી ઉમરે પોહચેલા હોવાથી ભરુચના આગલા જરથોશતીઓને લગતી તથા બીજી ઘણીક વીગતોથી એવણ માહીતગાર હતા.

આએ વર્ષના "બાંબે કુરીઅર" માંથી નીકલેલાં મુંબઈ કાલેનડર[3] માં પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી:

ઈનસુરનસ સોસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ ના કાલેનડરની માફક.

પારસી બ્યાપારીઓ.

એ ટીપમા શેઠો હીરજી જીવણજી રેડીમની તથા દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના નામો આએ વર્ષ આવેલા નથી અને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફનુ નામ વધ્યુછે. બાકી બીજાં નામો ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ નાં કાલેનડરની માફકજછે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલા કાલેનડરની માફકજ

પારસી વાહણવતીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ ના કાલેનડરમા નોધેલા કારટીઅર, પરશોતમ, અને શાહ બેહરામ, વાહણોના નામ આએ વર્ષની ટીપમા નથી, તેમજ 'હારનબી' અને 'રાયલ સારલેટ' વાહણો શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીને બદલે શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના નામપર તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના નામપર 'બ્રુફરથ' ને ઠેકાણે 'ગારોઆસ્ટર' કરી વાહણ નોધાયલાછે. એ ઉપરાત 'ફરેનડશીપ' નામનુ નવું વાહણ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના તથા 'અપટણ કાસ્ટન' નામનુ વાહણ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને ડબલ્યુ થામસના નામ ઉપરછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯.

તા૦ ૫ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (ક૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર રૂસતમજી દારાબજી કુમાના—ઉમર વર્ષ ૫૫) સુરતવાલા દસ્તૂર દારાબજી શોરાબજી કુમાનાં (દાદાદારૂ) ના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા પોતાના બાપનાં મરણથી સુરતના કદમી પારસીઓના વડા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૨૧ મી મારચ

રોજ ૧૪ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામશાહ પેશતનજી તાલેઈઆરખાન—ઉમર વર્ષ ૪૩) સુરતવાલા શેઠ પેશતનજી શોરાબજી તાલેયારખાંનના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની જાગીરોના વહીવટ તથા તેમના બ્યાપારને લગતા કામોમાં પડેલા હતા, અને બાપની હૈયાતીમાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨૮ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી

મરણ—જમશેદજી કડવાજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૨૮) ભરૂચવાલા શેઠ કડવાજી નાનાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈઓ શેઠ શોરાબજી તથા માણેકજી સાથે ગામમા ભરૂચ ખાતે વાહાણોની દલાલી તથા મોહવડનો બ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓને ત્યાં વાહણો, ફતેહમારી, તથા બતેલા મળી ૨૧ બારકસો પોતાની પેહડીના હતા.

તા૦ ૨૪ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી

આજ દીને મુબઈના બાહેરકોટ ખાતે શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠે પોતાના પીતા શેઠ મનચેરજી

---

[1] આ થગડી ઉપર કાંઈ નકશી અથવા લેખ કોતરેલો નથી, પણ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફની યાદદાસ્ત પ્રમાણે તે એવણના (શેઠ માણેકજીના) બાપાવાની વરસીને દાહાડે ઉજવી હતી

[2] ભરૂચવાલા ખાનબાહદુર શેઠ રૂસતમજી શોરાબજી દલાલના બાપાવા

[3] The Bombay Calendar and Directory for 1795 Bombay Courier Office

બહમનજી શેઠનાને નામે એક દરેમેહેર બંધાવી પ-રાવી હતી.[૧]

આજ વર્ષમા મુંબઈમા જરથોસ્તીઓના બાળકોને જંદ અવસ્તા શીખાડવાની એક નિશાળ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ પોતાને ખરચે ધોબીતળાવ મોહોલામા હીરવાડીઆની[૨] પોળમાંનો એક ઓરો ગીરવી લઈ ત્યાં આ૦ દાદાભાઈ ફ્રામજી વેલાતીનાં ઉપરીપણા હેઠળ સ્થાપી હતી. વળી એજ ઘરમા ઈરાનથી અતરે આવતા જર-થોસ્તીઓને ઉતારો આપવાને માટે પણ ખાસ જગો રાખી હતી.[૩]

---

૧ આ દરેમેહેરના ચાલુ ખરચ વગેરેને માટેના બંદોબસ્તનું એક "ટરસટડીડ" એના ટરસટીઓ શેઠો મનચેરજી ફરામજી, દારાબ મેહેરવાનજી, એદલજી નશ-રવાનજી, અને ફરામજી હોરમજજી શેઠનાએ તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૭૪ ને દીને કીધેલું શેઠ એદલજી નશ-રવાનજી શેઠના પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યું હતું, તેમા એ દરેમેહેરને પેહેલવેહેલી પરદેશનો ઝંને ઉદર પ્રમાણેનો લખેલોછે એ પછી એ દરેમેહેર પુરાની થવાથી તથા તેની ઈમારત જીરણ થવાથી શેઠ હોરામજીના વારેસોએ હાલની મોટી ઈમારત બંધાવી તેમા તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૨ ને દીને નવા આતશ-બેહેરામ તખ્તનશીન કીધા હતા

૨ આ હીરવાડીઆ અતરેના શેઠો કાવશજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને ત્યાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ થી કારભારી હતા, અને તેમની વતી મુંબઈ તથા થાણાની પટેલાઈનો મોટો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે વખતે અત-રેના ઈંગ્રેજી અમલદારો તથા દેશી સોદાગરોમા એવણ સારો વગ તથા પીછાણ ધરાવતા હતા પછવાડેથી એવણે પોતાના હાથ હેઠળ પોતાના એક બેટી શેઠ મેહ-રવાનજી માણેકજી પટેલ (મેહતા પટેલ) ને રાખ્યા હતા

૩ આ નિશાળ તથા ઈરાંનીઓના ઉતારાને માટેનુ ઘર શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૬ મા હીરવાડીઆ પાસેથી રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી ગીરવી લીધુ હતુ તે એમનુ એમ છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ લગણ ચાલ્યા કીધું એ પછી તે સાલની તા૦ ૨૨ મી સપ-ટેમબરે એઓના વારસ શેઠ ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ મરહુમ હીરવાડીઆની છોકરી બાઈ જીવણબાઈની ત્રણ છોકરીઓ નામે બાઈ ભીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી મેહર-વાનજી મેહતા પટેલના ધણિઆણી, બાઈ માણેકબાઈ તે શેઠ માણેકજી એદલજી આલબલેસના ધણિઆણી, તથા બાઈ ગુલબાઈ તે શેઠ રૂસતમજી ફરામજી દાદીગરજોરનાં ધણિઆણી એઓ સાથે એક લખત કરી તે ઘર પોતે વેચાન કરી લીધું હતુ. તે અસલ લખત શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યું હતુ, તેમાં એ નિશાળ તથા ઈરાનીઓની ઉતારાની જગા માટે નીચે પ્રમાણે ઈસારો કીધેલોછે—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭.

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ મુંબ-ઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને વાલકેશ્વરની હેઠાણમા પોતે લીધેલી જમીનપર પોતાના શબને નાખવા માટે એક એલાહેદુ દોખમું બાંધવાની પરવાનગી મેળવવા થકી અરજ કીધી હતી.[૪]

"તમારા વડવા શેઠ અરદેસર દાદીશેઠે પારસી એદલજી બહમનજી કાકા હસતકથી હમારા મમાવા હીર વાડીઆ રતનજીને અંગરેજી સને ૧૭૯૬ ના મે તથા જુન મહીનામા ચીઠી તથા કરારથી મળીને રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી તેને બદલે મુંબઈના કોટમાં હીરવાડીઆ રતનજીની પોળમા હમારા મમાવા હીરવાડીઆ રતનજીનાં ઘરોનાં ઓરા ૭ ની ચાલીમાના વચલા ઓલાના ઘરનો પેહલો માલ તથા નીચેનુ ભોઅતળીઉ મળીને ગાહગેરણે ઇયાને ગીરવી લઇને તાહા દાદાદારૂ વીલાએતીને જરથો-શતીઓના છોકરાઓને, જંદ અવસ્તા શીખવવા સારૂં નીશાળ તથા ઈરાની પારસીઓને ઉતારાની જગા કરીને રાખ્યા હતા"

આ દાદાદારૂ વીલાએતીના મરણ બાદ તેનો દીકરો આ૦ જાગીર સહરાબાઈ વીલાયતી એ નિશાળ ચલાવતો હતો, પણ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા મરણ પામવાથી તે બંધ પાડવામા આવી હતી .

૪ આ અસલ અરજી તથા તેની હેઠળજ ગવરનર ડંકને લખી આપેલી પરવાનગી એવણના ધર્મખાતાના મુતવલી શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસે મોજુદછે, અને તે ઉપરથી નીચલી નકલ ઉતારીછે :—

To

THE HON'BLE JONATHAN DANCAN, Esq
President and Governor &c.,
Bombay

The humble Petition of
DADY NASSERWANJEE OF BOMBAY
PARSEE MERCHANT

Sheweth,

That the advanced age and Infirmity of your Petitioner causes him to contemplate with a considerable degree of Resignation the close of his arduous worldly labours—Hence your Petitioner is desirous in conformity to the principles of his Religion to provide a suitable receptacle for his Remains when that awful period shall arrive—With this view your Petitioner has obtained at a considerable Expence a sufficient spot of Ground at the foot of Malabar Hill in the vicinity of the Tomb of one of his Caste (Muncher Jevan) for the purpose of erecting under his own immediate Inspection a similar Tomb for his Reception after his dissolution shall have taken place

Your Petitioner however anxious to avoid censure or the infraction of the Orders of Government, conceives it incumbent upon him prior to his commencing

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી.

આજ દીને આતરેની "ઇનિશુરનશ સોશાઈટી" ના મેમબરો તથા ચીનાના તરતના આવેના બ્યાપારીઓના વાહણના માલિકોની એક સભા, નામદાર સરકારની મનવાર "હોબાર્ટ" ના કપટાન બી. ડબલ્યુ પેજને તેની બ્યાપારના સંબંધમા કીધેલી કીમતી નોકરીના બદલામા એક માનપત્ર આપવાનો વિચાર કરવા માટે મળી હતી, જે વેળાએ સરકારની મારફતે તેની ઉપર આતરેના વાહણવટીઓ તરફથી એક માનપત્ર મોકલવાનો ઠેરાવ થયો હતો. તે માનપત્ર ઉપર ચાર ઇંગ્રેજ તથા નીચના ત્રણ પારસી વાહણવટીઓની સહીઓ હતી.[1]

કાવસજી રૂસતમજી પટેલ, વાહણ "જેહાંગીર" ના માલિક
સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની, વાહણ "હારનબી" ના માલિક
હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, વાહણ "લવજીફેમીલી" ના માલિક.

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દારૂખાનાવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ મનચેરજી મનાજીગીના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીની સાથે સરકારી તોપખાનાને માટે દારૂ બનાવવાના કારખાનામા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજીના મરણથી તે કારખાનાના વડા કડયા હતા.

---

the beforementioned Erection to obtain from your Honor permission for that purpose

Wherefore he most humbly prays that your Honor will be pleased to grant him permission to erect his Tomb on the Ground and at the place hereinbefore set forth

And your Petitioner as in duty bound will Ever Pray

(સહી) લા૦ દાદી નોશરવાનજી,
DADY NASSERWANJEE

Bombay, 11th January 1797

આ અરજની હેઠળ શેઠ દાદીભાઈને એ દોખમ એઓના પોતાના કુટુંબનાજ વપરાસને માટે બાંધવુ એ પ્રમાણેની પરવાનગી તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૭૯૭ ને દીને ગવરનર ડંકને પોતાને હાથે નીચે મુજબ લખી આપી હતી.—

"The Prayer of the Petition is granted, provided the Tomb intended to be built is only a private family Tomb

(Sd.) JONATHAN DUNCAN

Bombay, 28th February 1797

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૭૯૭.

તા૦ ૪ થી જુલાઈ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કોહાજી[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) સુરતના એક જાણીતા શેઠીયા. એવણ ત્યાંની વલંદાઓની કોઠીમા દલાલી તથા તેમના બ્યાપારને લગતી જીનસોની ખરીદી અને વેચાણ કરતા હતા. મુંબઈની મીસીઅરસ બરૂસ ફાસેટની કંપની તરફથી સુરતમા આવતા વીલાયતી વાહણોનો વીમો ઉતારવાની એવણ આડત કરતા હતા. એનો આરબી તથા ફારસી ભાષામા માહેર તેમજ જરથોસ્તી ધર્મ ઉપર ઘણા ચુસ્ત હતા, અને બેવાર પોતાના બ્યાપારસર ઇરાનની સફર પણ કરી આવ્યા હતા. હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓમાથી ઇરાન ખાતે ધર્મ ખાતુ સ્થાપવાની પેહલ એવણ તરફથી નીકળી હતી. ત્યાંના યજદ શેહેરમા એઓએ એક ઇમારત બંધાવી તેમા આતશબેહરામ પરઠાવ્યા હતા, તથા આતશનો કેબલો સુરતથી પગરસ્તે મોબેદો પાસે મોકલ્યા હતો. અને તેના ચાલુ ખરચને માટે "બાગેબનાર" અને "આબે મુબારક" નામની જાગીરો ખરીદી આપી હતી. જેમાથી દર વર્ષ એજ મકાનમાં એક ગાહંબાર પણ એવણને નામે કરવામા આવેછે.[3] એ ઉપરાંત સુરત ખાતેનુ પ્રખ્યાત

---

[2] મુંબઈવાળા શેઠો રતનશાહ અને જાગીરશાહ એરચશાહ કોહીયાર, તથા શેઠ જાગીરજી ગુસતાદજી અને કરાચીવાળા શેઠ અરદેસર ગુસતાદજીના બાપના બપાવા. મુંબઈવાળા શેઠ નશરવાનજી કોહાજી તથા રાજકોટવાળા શેઠ કુવરજી કોહાજી અને સુરતવાળા શેઠ ફીરોજશાહ શાપુરજી બેઠા અથવા કમીસરીવાળા પણ એવણનાજ કુટુંબીઓછે

[3] આ બાબતેની બીના ઈરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારવા સારૂ સ્થાપેલા ધર્મ ખાતાની ઊપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ ના દફતર આશકારા છાપખાનામાથી છપાયેલા હેવાલમા ઇરાનનાં આતશબેહરામ તથા આદરીઆનો વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆએ લખી મોકલેલા અહેવાલમા સફે ૧૯૨ મે નીચે પ્રમાણે જોવામા આવેછે —

" . તે ઉપરાત આપણા બાજદીઅરશાનોને વાકેફ થવા જોગ બીના એછે જે અથવ આતશ કદેહવાલી એમારત સુરતવાળા શાવરગવાથી નોશરવાનજી કોહાજીનાએ બંધાવી આપેલી દેહવાએચ"

"અને ચાલુ ખરચને પેટે ખરીદાવી આપેલી જાગીરમા બાગેબનાર તથા આબે મુબારકની ઊપજમાથી એ બેહશત બેહેરેને નામે દર વરશે ગંભાર પણ એ મુબારક મકાનમા થાતા આવેચ"

"અને તે આતશનો કેબલો પણ સુરતથી પગ મારગે હીદોશતાની મોબેદો લેઈ આવેલા હતા ને દીન ફીરીઆનુ કોમ કરી તેઓએજ તખતે બેશાડીઆ બાદ તેઓમાંહેનો એક હેરબદ નોશીરવાન નામે દસ્તુરદસ્તુરજ

બહેમનજી શેઠનાને નામે એક દરેમેહર બધાવી પર-
હાવી હતી.[૧]

આએ વર્ષમા મુબઈમા જરથોસ્તીઓના બાળકોને જદ અવસ્તા શિખાડવાની એક નિશાલ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ પોતાને ખરચે પીઠાવાળા મોહલામા હીરવાડીઆની[૨] પોલમાંનો એક ગારો ગીરવી લઈ ત્યા આ૦ દાદાભાઈ ફ્રામજી વેપારીના ઉપરીપણા હેઠલ સ્થાપી હતી. વળી એજ ઘરમા ઈરાનથી અતરે આવતા જરથોસ્તીઓને ઉતારો આપવાને માટે પણ ખાસ જગો રાખી હતી.[૩]

---

૧ આ દરેમેહરના ચાલુ ખરચ વગેરેને માટેના બદોબસ્તોનુ એક "ટરશટડીડ" એના ટરશટીઓ શેઠો જમશેરજી ફરામજી, દારાશાહ મેહરવાનજી, એદલજી નશરવાનજી, અને ફરામજી હોરમજજી શેઠનાએ તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૭૪ ને દીને કીધેલુ શેઠ એદલજી નશરવાનજી શેઠના પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યુ હતુ. તેમા એ દરેમેહરને પેહલવેહલી પરહવાનો મને ઊપર પ્રમાણેનો લખેલોછે એ પછી એ દરેમેહર પુરાની થવાથી તથા તેની ઈમારત ભોએમા પેશી જવાથી શેઠ સોરાબજીના વારેસોએ હાલની મોટી ઈમારત બધાવી તેમા તા૦ ૧૫ મી નવેમબર ૧૮૨૨ ને દીને નવા આતશ તખ્તનશીન કીધા હતા

૨ આ હીરવાડીઆ અતરેના શેઠો કાવશજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને ત્યા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ થી કારભારી હતા, અને તેમની વતી મુબઈ તથા થાણાની પટેલાઈનો મોટો વહીવટ ચલાવતા હતા તે વખતે અતરેના ઈંગ્રેજ અમલદારો તથા દેશી સોદાગરોમા એઓણે સારો વગ તથા પીછાણ ધરાવતા હતા પછવાડેથી એઓએ પોતાના હાથ હેઠલ પોતાના એક ભેશી શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલ (મેહતા પટેલ) ને રાખ્યા હતા

૩ આ નિશાલ તથા ઈરાનીઓના ઊતારાને માટેનુ ઘર શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૬ મા હીરવાડીઆ પાસેથી રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી ગીરવી લીધુ હતુ તે એમનુ એમ છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ લગણ ચાલ્યા કીધુ એ પછી તે સાલની તા૦ ૨૨ મી સપટેમબરે એઓના વારસ શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠે મરહુમ હીરવાડીઆની છોકરી બાઈ જીવણબાઈની ત્રણ છોકરીઓ નામે બાઈ ભીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી મેહરવાનજી મેહતા પટેલના ધણિઆણી, બાઈ માણકબાઈ તે શેઠ માણેકજી એદલજી આલમગેરના ધણિઆણી, તથા બાઈ ગુલબાઈ તે શેઠ રૂસતમજી ફરામજી દાદીસરકારના ધણિઆણી એઓ સાથે એક લખત કરી તે ઘર પોતે વેચાન કરી લીધુ હતુ તે અસલ લખત શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યુ હતુ, તેમાં એ નિશાલ તથા ઈરાનીઓની ઊતારાની જગા માટે નીચે પ્રમાણે ઈશારો કીધેલોછે—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭.

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને વાલકેશરની હેઠાણમા પોતે લીધેલી જમીનપર પોતાના સ્વાનને નાખવા માટે એક એનાહેદુ દોખમુ બાધવાની પરવાનગી મેળવવા થકી અરજ કીધી હતી.[૪]

"તમારા વડવા શેઠ અરદેશર દાદીશેઠે પારશી એદલજી બહમનજી કાકા કસતકથી હમારા મમાવા હીરવાડીઆ રતનજીને અગરેજી શને ૧૭૯૬ ના મે તથા જુન મહીનામા ચીઠી તથા ઠરાવથી મળીને રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી તેને બદલે મુબઈના કોટમા હીરવાડીઆ રતનજીની પોલમા હમારા મમાવા હીરવાડીઆ રતનજીના ઘરોનાં ગારા ૩ ની ચાલીમાના વચલા ગાળાના ઘરનો પેહલો માલ તથા નીચેનુ ભોએતળીઊ મળીને ગાહગેરોઈ ધ્યાને ગીરવી લઈને તાહા દાદાદારૂ વીલાએતીને જરથોશતીઓના છોકરાઓને, જદ અવસ્તા શીખવવા સારૂ નીશાલ તથા ઈરાની પારસીઓને ઊતારાની જગો કરીને રાખ્યા હતા"

આ દાદાદારૂ વીલાયતીના મરણ બાદ તેનો દીકરો આ૦ જાગોર દાદાભાઈ વીલાયતી એ નિશાલ ચલાવતો હતો, પણ ને ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા મરણ પામવાથી તે બધ પાડવામા આવી હતી

૪ આ અસલ અરજી તથા તેની હેઠળ ગવરનર ડંકને લખી આપેલી પરવાનગી એઓણના ધર્મખાતાના મુતવલી શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસે મોજુદછે, અને તે ઊપરથી નીચલી નકલ ઊતારીછે:—

To

THE HON'BLE JONATHAN DANCAN, ESQ
President and Governor &c,
Bombay

The humble Petition of
DADY NASSERWANJEE OF BOMBAY
PARSEE MERCHANT

Sheweth,

That the advanced age and Infirmity of your Petitioner causes him to contemplate with a considerable degree of Resignation the close of his arduous worldly labours—Hence your Petitioner is desirous in conformity to the principles of his Religion to provide a suitable receptacle for his Remains when that awful period shall arrive—With this view your Petitioner has obtained at a considerable Expence a sufficient spot of Ground at the foot of Malabar Hill in the vicinity of the Tomb of one of his Caste (Muncher Jevan) for the purpose of erecting under his own immediate Inspection a similar Tomb for his Reception after his dissolution shall have taken place

Your Petitioner however anxious to avoid censure or the infraction of the Orders of Government, conceives it incumbent upon him prior to his commencing

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી

આજ દીને અતરેની "ઈનશુરનશ શોશાઈટી" ના મેમબરો તથા ચીનના તરતનાં આવેલા બ્યાપારીઓના વાહણના માલેકોની એક સભા, નામદાર સરકારની મનવાર "હોબરટ" ના કપતાન બી. ડબલ્યુ. પેજને તેની બ્યાપારના સંબંધમાં કીધેલી કીમતી નોકરીના બદલામાં એક માનપત્ર આપવાનો વિચાર કરવા માટે મળી હતી, જે વેળાએ સરકારની મારફતે તેની ઉપર અતરેના વાહણવતીઓ તરફથી એક માનપત્ર મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો. તે માનપત્ર ઉપર ચાર ઇંગ્રેજ તથા નીચના ત્રણ પારસી વાહણવતીઓની સહીઓ હતી.[1]

કાવશજી રૂસતમજી પટેલ, વાહણ "જેહાંગીર" ના માલેક
સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની, વાહણ "હારનબી" ના માલેક
હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, વાહણ "લવજીફેમીલી" ના માલેક

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (દેઇ) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દારૂખાનાવાલા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ મનચેરજી મનાજીગીના નાધલા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીની સાથે સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂદ બનાવવાના કારખાનામાં હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજીના મરણથી તે કારખાનાના વડા ઠરયા હતા.

---

the beforementioned Erection to obtain from your Honor permission for that purpose

Wherefore he most humbly prays that your Honor will be pleased to grant him permission to erect his Tomb on the Ground and at the place hereinbefore set forth

And your Petitioner as in duty bound will Ever Pray

(સહી) લા૦ દાદી નોશરવાનજી,
DADY NASSERWANJEE

Bombay, 11th January 1797

આ અરજીની હેઠળ શેઠ દાદીભાઈને એ દોખમુ એબના પોતાના કુટુંબનાજ વપરાશને માટે બાંધવુ એ પ્રમાણેની પરવાનગી તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૭૯૭ ને દીને ગવરનર ડંકને પોતાને હાથે નીચે મુજબ લખી આપી હતી:—

"The Prayer of the Petition is granted, provided the Tomb intended to be built is only a private family Tomb

(Sd.) JONATH. DUNCAN

Bombay, 28th February 1797

૧ બૉમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૭૯૭

તા૦ ૪ થી જુલાઈ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૦ (દએ) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કોહાજી[2]—(ઉમર વર્ષ ૮૦) સુરતના એક જાણીતા શેઠીયા. એવણ ત્યાંની વલંદાઓની કોઠીમાં દલાલી તથા તેમના બ્યાપારને લગતી જીનસોની ખરીદી અને વેચાણ કરતા હતા. મુંબઈની મીલીટરી બરડ કાઉંસીલે કંપની તરફથી સુરતમાં આવતા વીનાયતી વાહણોનો વીમો ઉતારવાની એવણ આડત કરતા હતા. એઓ આરબી તથા ફારસી ભાષામાં માહેર તેમજ જરથોસ્તી ધર્મ ઉપર ઘણા ચૂસ્ત હતા, અને બેવાર પોતાના બ્યાપારસર ઈરાનની સફર પણ કરી આવ્યા હતા. હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓમાંથી ઈરાન ખાતે ધર્મ ખાતુ સ્થાપવાની પેહલ એવણ તરફથી નીકળી હતી. ત્યાંના યજદ શેહેરમાં એઓએ એક ઈમારત બંધાવી તેમાં આતશબેહેરામ પધરાવ્યા હતા, તથા આતશનો કેબલો સુરતથી પગરસ્તે મોબેદો સાથે મોકલ્યા હતો. અને તેના ચાલુ ખરચને માટે "બાગેચનાર" અને "આબે મુબારક" નામની જાગીરો ખરીદી આપી હતી. જેમાંથી દર વર્ષે એજ મકાનમાં એક ઘાહંબાર પણ એવણને નામે કરવામાં આવેછે.[3] એ ઉપરાત સુરત ખાતેનું પ્રખ્યાત

૨ મુંબઈવાલા શેઠો રતનશાહ અને જાંગીરશાહ એરચશાહ કોહીયાર, તથા શેઠ જાંગીરજી ગુશતાદજી અને કરાંચીવાલા શેઠ અરદેશર ગુશતાદજીના બાપના બાપાવા. મુંબઈવાલા શેઠ નશરવાનજી કોહાજી તથા રાજકોટવાલા શેઠ કુવરજી કોહાજી અને સુરતવાલા શેઠ ફીરોજશાહ શાપુરજી અકા અથવા કમીસરીવાલા પણ એવણનાજ કુટુંબીઓછે

૩ આ બાબેની બીના ઇરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારવા સારૂં સ્થાપેલા ધર્મ ખાતાની ઊપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા દફતરે આશકારા છાપખાનામાંથી છપાયલા હેવાલમા ઈરાનના આતશબેહરામ તથા આદરીઆનો વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆએ લખી મોકલેલા અહેવાલમાં સફે ૧૯૨ મે નીચે પ્રમાણે જોવામા આવેછે —

" . . . તે ઉપરાંત આપણા ભાજદીનશાનાનોને વાકેફ થવા જોગ બીના એછે જે અશ૧ આતશ કદેહવાલી એમારત સુરતવાલા શવરગવાશી નોશરવાનજી કોહાજીનાએ બંધાવી આપેલી કેહવાએચ"

"અને ચાલુ ખરચને પેટે ખરીદાવી આપેલી જાગીરમા બાગેચનાર તથા આબે મુબારકની ઊપજમાંથી એ બેહશત ગેહેરને નામે દર વરશે ઘમભાર પણ એ મુબારક મકાનમા થાતા આવેચ"

"અને તે આતશનો કેબલો પણ સુરતથી પગ મારગે હીરેદિથાતોની મોબેદો લેઈ આવેઆ હતા ને દીન કીરીઆતુ કામ કરી તેઓએજ તખતે બેશાડીઆ બાદ તેઓમાહેનો એક હેરબદ નોશીરવાન નામે ઇઅજદમાંજ

ગોઠીનુ આદરાન પણ એવણે બધાવેલુ કેહવાયછે. સુરતમાં આવતા ઈરાનીઓની મુદાગત તથા તેમને ઉતારો એવણુને ત્યા મનતો હતો. જમશેદી નોરોજનો મહીમા દર વર્ષે સુરતમા એઓને ત્યાં ધામધુમથી થતો હતો.[2] એવણ.ક્બીરી પથની સારી માહેતગારી ધરાવતા હતા, તથા પોતે ગોસ્તનો ખોરાક હરગેજ લેતા હતા નહિ.

તા૦ ૩૧ મી ઓગસ્ટ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ફ્રેરોબાદ મુલ્લા કાવુશ જલાલ[2]—(ઉમર વર્ષ ૩૨) કદમી પંથના વડા દસ્તુર મુલ્લા કાઉશ રૂસતમ જનાલના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ માં ઈરાનથી અતરે આવી પોતાના બાપના હાથ હેઠલ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનાં આતશબેહરામમા રેહેલા હતા. ચોપાતીના શેઠ દાદીભાઈએ પોતાના કુટુંબને માટે બંધાવેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિયા કદમી તરીકા મુજબ એવણે પેહલવેહલી મુંબઈમા કીધી હતી.

તા૦ ૩૦ મી ડીસેમ્બર.

તા૦ ૨૮ મી ડીસેમ્બર ૧૭૯૭ ને દીને મુંબઈના સઘળા બ્યાપારીઓ તથા વાહણવટીઓ થોડીક મુદત થઈ રૂનાં ભરેલા વાહાણોમા આગ લાગેછે તેનો સબબ શોધવાને તથા તે વિષે પુરતા બંદોબસ્તો કરવાને મલ્યા હતા, તેના ઠેરાવો આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં છપાયા હતા, તેપર ચાર ઈંગ્રેજ[3] તથા નીચલા છ પારસી બ્યાપારીઓની સહીઓ હતી.

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, નશરવાંનજી માણેકજી વાડીઆ, કાવશજી રૂસતમજી પટેલ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, દાદીભાઈ નોશરવાંનજી, શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા મુંબઈની પારસી પંચાએતે અતરેના મેયરની અદાલતમા શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના તથા શેઠ મનચેરજી બહમનજી શેઠના ઉપર ફરીયાદ કીધી કે તેઓ મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના ધર્મખાતાનો વહીવટ તેમનાં વશીયત મુજબ બરાબર ચલાવતા નથી, તેથી તેવણના લખાણ મુજબ એ ધર્મખાતાનો વહીવટ પંચાતને સોંપવો.[4] મેયરની અદાલતે આ અરજ બાહલ ગણી, અને પંચાતને એ ધર્મખાતુ ચલાવવાનો હોકમ કીધો. આથી શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીએ એ ધર્મખાતાનો વહીવટ તેઓ બરાબર ચલાવેછે તે માટેના ઘટતા પુરાવા સાથે ઉપલા મેયરના ચુકાદાની સામે નામદાર ગવરનરની કૌનસીલને અપીલ કીધી. કૌનસીલે સઘળી બીનાં ધ્યાનમા લઈ મેયરનો ચુકાદો રદ કીધો, અને પાછો શેઠ શોરાબજી તથા મનચેરજીને એ ધર્મખાતાનો વહીવટ ચલાવવાનો અખત્યાર આપ્યો. આ ઉપરથી પંચાતે ઇંગલાંડ મધે "કીંગ-ઇન-કૌનસીલ" જોગ અપીલ કીધી જ્યાથી પણ આએ વર્ષમા નામદાર ગવરનરની કૌનસીલનો ચુકાદો બાહાલ રાખી શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીનેજ એ ધર્મખાતું ચલાવવાનો અખત્યાર આપ્યો. એ મુજબ આ ટંટાનો નવ વર્ષે નિવેડો આવ્યો અને તેમા શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીને બધો મલી રૂ૦ ૯૯૪૫ નો ખરચ થયો હતો.[5]

રેહાને શબને તીઆજ મરણ પામીઆ વીરો તથા બીજી તેહેવીજ બીના શરવે ઇરાનજદના ઘરડાઓને પુછ પરછ કરતે જાણવામા આવીછે વાશતે એ આતશ બાબે બીજી બીનાં નીચે જણાવીએચ"

"તે એજ આતશબેહેરામનો ગુંબજ જે ઘેરમા હતો તે ગોએઆ જાગાની બીજીકને શબને ઘુપુ રાજવા થાવ' એક કોઠારની કાની બુનાચે બવાવી તેની આશપાશનાં ઓરડા ઓરડીમા જનાબ દસ્તુર કેખશરૂ પોતાના કબીલા સાથે રેહેતા હતા"

2 આ જમશેદી નોરોજ વિષે તે વેળાએ આપણા ઘણાખરા લોકો બીનમાહીતગારીને લીધે એને કોઈ મુસલમાંની તેહવાર સમજતા હતા, અને તે પાલવા માટે પેહલીબારીમા એઓનો ગીલો પણ થવા માડયો હતો લેકીન પછવાડેથી તેની સહબજ બરાબર પડવાથી ઘણા લોકોએ સુરતમા એને તેહવાર તરીકે પાલવો શરૂ કીધો હતો

[illegible] પછી તેવણના કુટુંબના મર્હ અરદેશર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જેવણની ઓલાદના હતા તેમાં એ નિયાજ તથા ઇરાનીઓના [illegible] માટે નીચે પ્રમાણે ઇશારો કીધેલોછે—

4 મરહુમ શેઠ માણેકજીનાં તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને કીધેલા વશીયતનામામા એ બાબે આ પ્રમાણે લખાણ આવેલુ છે:—

"ને કદી અમારા વારેશમાથી કોઇએ બાંનત તથા "બીગાડ કરે તથા તશાવત કરેતો અમારા અવારૂછે "તથા પંચાતના પારશીછે તે તેહને તાગીર કરે એટલે "દૂર કરે ને વાડીઆ તેહેને હાથથી લેઇને બે માણશ "બીજા ભલા માણસને ઈમાનતદાર જોઇને તેહેને મુત- "વલી કરે તે અહમારી શરત બજાએ લાવે"

5 શેઠ શોરાબજીના ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા મરણ પામવાથી આ ખરચ તેમના વડા દીકરા શેઠ નવરોજજી તે આ ધર્મખાતાના મુતવલીએ આપવો તે માટે એવણના વારેશોમા પછવાડેથી મોટો વાધો ઉઠયો હતો, અને એક મુકરદમો પણ નિકલ્યો હતો, જેને લગતાં કાગળપા શેઠ રસામજી હોરમજજી બહમનજી શેઠના પાસેથી અમોએ વાચી તે ઉપરથી આ નોધ મેલવીછે

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮.

તા૦ ૨૦ મી માર્ચ.

રોજ ૧૩ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ફરામજી હતાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ મુંબઈના એક જાણીતા વ્યાપારી, તથા નાણા ધીરનાર હતા, અને પોતાના મરણ વખતે એક સારી પુંજી મેલી ગયા હતા

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૬ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી માણેકજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૬૧) શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના જમાઈ તથા ભાણેજ. એવણ શેઠ મનચેરજી બહમનજી શેઠના દીકરા હતા, પણ સગાઈએ કરી નાનાથી તેનણે સરી ઓળખાતા હતા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૯ થી ગાદીનશીનપણાતે ગઢી ત્યારથી મરહુમ શેઠ માણેકજીની પેહડીનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને અતરેના તેમના ધર્મખાતાનો વહીવટ એમના પીતા શેઠ મનચેરજી બહમનજી ચલાવતા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ મા એવણ મુંબઈ આવ્યા હતા, અને એ ધર્મખાતાનો વહીવટ પોતાને હસ્તક લીધો હતો તથા પોતાને નામે અતરે એક પેહડી કાઢી દેશાવરો સાથેનો વ્યાપાર તથા સરાફી ધંધો ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના સડતાલાના દુકાળની વખતે ગુજરાતથી વાખાના મારેલા અતરે આવેલા જરથોસ્તીઓને એવણે પોતાને હસ્તકની મરહુમ માણેકજી શેઠવાળી ધર્મખાતાની વાડીમા ઉતારો આપ્યો હતો. એવણે પોતાના બાપ શેઠ મનચેરજી બહમનજીને નામે મુંબઈના બાજારગેટ ખાતે એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૭૯૬ ને દીને પરસાવી હતી. એ વેળાની અતરેની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા.

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૬ માહ ૮ (ક૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ વાલકેશરની ટેકરીમા પોતાની જગા ઉપર પોતાના તથા પોતાના કુટુંબના ગવાનોને અંત મજલ પોહચાડવા માટે બંધાવવા માડેલુ દોખમુ તૈયાર થવાથી તેને પરસાવવાની ક્રિયા કરવામા આવી હતી.[2]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (ક૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી ફરદુનજી લશકરી[3]—ઉમર વર્ષ ૫૪) અતરેના લશકરી ખાનદાનના વડવા. એવણ પોતાના વખત પ્રમાણે સારી અંગ્રેજી કેળવણી પામી અતરેની "કમીસરીએટ" મા પોતાના નાહલા ભાઈ શેઠ બેહરામજી સાથે હીસાબ રાખવાના ખાતામા ચાકરી રહ્યા હતા. ત્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા ટીપુ સુલતાનના બાપ મીર હેદર સાથની બીજીવારની લડાઈની વખતે એ બન્ને ભાઈઓને સરકાર તરફથી લશ્કર ખાતાની ખોરાકી વગેરેનો હીસાબ રાખવા માટે માઇસોર તરફ મોકલ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા એવણે "કમીસરીએટ" માથી પોતાનો ઓહદો છોડયો, અને લાલભાઈ ગોરધનદાસ નામના હિંદુ વ્યાપારી સાથે ભાગમા વ્યાપાર કરવા માડયો એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ ના નવેમબર માસથી તેની સાથે ભાગ છુટો કરી પોતાને હીસાબે જુદો રોજગાર કરવા લાગા. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા. તારાપોર ગામમા એવણે પોતાની આગેવાનીથી એક દોખમુ બંધાવ્યુ હતુ.

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર

રોજ ૨ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ મનચેરજી કાવસજી લશકરી[4]—ઉમર વર્ષ ૮૫) આ૦ કાવસજી બચાજીના વડા દીકરા.

---

૧ એવણના વંશનો નર વારેસ કોઈ નથી, પણ એમની દીકરીઓને પેટના વારેસોમા શેઠ ફરદુનજી ખરશેદજી ખુમતા તથા શેઠ બહમનજી ખરશેદજી વગેરે અને શેઠ શાવકશાહ કાવસશાહ મુલ્લાફીરોજ હાલ હેયાતછે

૨ એ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે.—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી
"બેહદીન નેકનામ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ રોજ
"મુબારક મેહેર અને માહ આબાન કદીમી સને ૧૧૬૭
"યઝદજરદી સંવત ૧૮૫૪ વઈશાખ સુદ ૬ વાર
"રવેઊ તારીખ ૨૨ આપરેલ સને ૧૭૯૮ ને દીને એ
"દખમુ બંધાવી તઈઆર કરી ઈનવીઊછે"

૩ અતરેના આગળા જાણીતા વ્યાપારી શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીના બાવા.

૪ એવણના બાવા આ૦ કાવસજી બચાજી ઘણા આગલા વખતથી મુંબઈમા પંથકપણું ચલાવવાને આવ્યા હતા, અને એવણના જેવડીજ મોટી ઉમરે મરણ પામ્યા હતા તેઓ પણ અતરેના પારસીઓના મોટા ભાગને તાબે પંથકી હતા, તથા મુંબઈની પારસીની પંચાતના શરૂઆતથીજ એક અધિકારી કડેતા હતા એવણના બીજા દીકરા આ૦ જીવણજી કાવસજી પણ અતરેજ મોબેદી કરતા હતા, અને ત્રીજા દીકરા આ૦ રતનજી

એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦ મા નવસારીની અન્જુમને એક લેખ કરી લઈ મુબઈ પંથકપણું ચલાવવાને મોકલ્યા હતા. એવણ મોબેદીના કામમા ખબરદાર હોવા સાથે અતરેના પારસીઓના મોટા ભાગને ઘેર પંથકીપણું ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર.

રોજ ૨૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ જમશેદજી બરજોરજી વાછા[2]—ઉમરે વર્ષ ૭૭) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ મા નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને મોદીખાનેની મોદી જમશેદજી હીરજી વાછાવાલી દરેમેહેરમા પંથકી થયા હતા. એવણે મુબઈમાં પેહલવેહલી નીરંગદીન તથા વરશીયાની ક્રિયા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૧ મા નવસારીની અન્જુમનની પરવાનગીથી કીધી હતી. એવણ તે વખતે અતરે દીનઆઈનની બાબદમા ખબરદાર ગણાતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯.

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧ માહ ૮ (કે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—દાદીભાઈ નોશરવાનજી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ અતરેના એક માતબર વ્યાપારી, વાહણપતી તથા જાગીરદાર હતા. વીલાયતથી અતરે આવતા વ્યાપારી વાહણોની આડત, તેમજ ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણનાં શાહ અરદેશર, કીંગ જારજ, ફ્રેન્ડશીપ, બીગવીલ્યમ, અને ડુવીડરકાર, નામના પાંચ વાહણો હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ માં એવણે અતરે રુની ગાસડીઓ દાબવાનો એક "સ્કરૂ" સ્થાપ્યો હતો. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા મુલ્લા કાઉશના અતરે આવ્યા બાદ પેહલવેહલો મુબઈમા કદીમી રોજમાહ પડવો શરૂ કીધો હતો, અને પોતાની સંગમા અતરેના થોડાક પારસીઓને પણ શામેલ કીધા હતા. તે બાદ કદમી તરીકા મુજબ મુબઈમાં પેહલવેહલા આતશબેહેરામ બનાવી તે તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને પરઠાવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાત તરફના "સડતાલા" ના દુકાલની વખતે એવણે શેઠ પેશતનજી બેહેમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆની સાથે મળી અતરે આવતા સેહકડો નાચાર જરથોસ્તીઓની દશ મહિના લગન પરવરસી કીધી હતી, તે ઉપરાંત બીજી ઝાતવાળાં પણ લગભગ ૨૦૦૦) માણસોને એવણે ઘણીક મુદત સુધી દરરોજ [illegible] પોહચતો કીધો હતો. પોતાના કુટુંબનાં રવાનો[illegible] વિસમ જન પોહચાડવા માટે એવણે વાલકેશરની ટેકરીમા પોતાની જગો ઉપર એક દોખમું બધાવી તે તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૭૯૮ ને દીને પરઠાવ્યુ હતુ. તે વેળાની મુબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા.[3]

(કે જેવણ જીવણજીના પાલક થયલા હોવાથી ફરામજી જીવણજી લખાતા હતા) તેવણ તથા એ આ૦ જીવણજીના સગા છોકરા આ૦ બેહમનજી જીવણજી અતરે પંથકીપણુ ચલાવ્યા સાથે તે વેળાની મુબઈની પારસી પંચાતના અકાબરો ઠેલા હતા એઓ સઘળાઓ "કાવલીવાર" ના છોકરાઓને નામે ઓળખાતા હતા મજકુર શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરી પણ એઓના કુટુંબી હતા

[1] મુબઈવાલા જાણીતા એ૦ મનચેરજી જામાસપજી વાછાના બાપના બાપાવા, તથા એ૦ ફરદુનજી બરજોરજી વાછાના બાપના કાકા એવણના વડા ભાઈ આ૦ બીખાજી બરશેદજી વાછા પોતાના મામા શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠનાની સાથે કેહેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૩ મા ઈગલાંડ ગયા હતા.

[2] એવણના બાવા શેઠ નશરવાનજી હોમજી કે જેવણ "નસલી હોમજી" ને નામે ઓળખાતા હતા તેવણ પોતાના ભાઈ શેઠ બેહરામજી હોમજી (બેહલી હોમજી) સાથે વાહણોના માલ મેળવી આપવાની દલાલી કરતા હતા તે વેળાની મુબઈની પારસી પંચાતના તેઓ એક અકાબર પણ હતા તેવણના બાવા શેઠ હોમજી બેહરામજી સુરતથી અતરે આવી વસેલા હતા

[3] એવણે તા૦ ૨૧ મી આગસ્ટ ૧૭૯૪ ને દીને પોતાનુ એક વસીયતનામુ લખાણથી કીધુ હતુ, તેમા પોતાના સઘળા નજદીકના તથા દુરના સગા વાહલા, ભાઈભાંડુ, ચાકર નફરો વગેરે સર્વેને થોડો કે ઘણો વારસો આપ્યો હતો, તેમજ પોતાના દીકરા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને ઘણીક કીમતી નસિહતો લખી હતી આ વસીયતનામાની એક નકલ એવણના વારસ શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમોને મલીછે, તેમાનો છેલ્લો ફકરો વાંચવા લાયક ધારી અતરે સદાબરો ઊતારી લઈએછ .—

"બીજુ ભાઈ અરદેસરજી વો૦ દાદાભાઈ લા૦ તમારા પીતાજી દાદીભાઈ નોશરવાનજીનો સલામ વાચજો. જત ભાઈજી આ વસીએતનામુ અમોએ લખુછે અમારી સમજણ પરમાણે પણ તમારૂ પર તપાસજો ખોદાએ તમુને હીમત આપેછે શરવે સારૂં થશે પણ તમારૂ કારખાનુ તપાસજો દુકાનનુ લોકોને દેવુ શરવેને આપતા વધારો હોએતો અમોએ શરવેને રૂપીઆ આપવા લખાછે તે તમારૂ ઘર તપાસીને અમારા લખવાને આપરૂ આપજો બીજુ ભાઈજી વેપાર વાહાણોનો તથા બીજો વેપાર કમ કરજો પણ આપણ અસલથી વીલાતી વાહણોવાલાની તથા બીજાં વાહણવાલાઓની દલાલી કરતા આવીએ છીએ તે ધંધો કાએમ રાખજો તેને મુકશો મા ને જહાતાથી તમારા નામા કરીને લોકોનુ દેવુ આપજો તથા તમારા ઘર તથા વાડીઓની

તા૦ ૯ મી આપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૭ (યે૦) ૧૧૬૮ યઝદજરદી.

મરણ—જીવીબાઈ તે જીજીભાઈ ચાનજીભાઈ વાછાનાં ધણીઆણી—મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટનાં માએ. એ બાનુ તે વખતે પોતાના ગરીબ સંસારે વ્યવહાર તથા છઈઆંઓ સાથે ગુજરાન ચલાવતા હતાં, અને જે સુપુતને એવણે જન્મ આપ્યો તેનાં આખી મુબારકી દુનિયામાં નામદારી મેળવવા વિશેનો જરાએ એખાલ એમના મનમા હશે કે નહિ તે કેહવાઇ શકાતુ નથી. પોતાના ઉમરાવ પુત્રની કારકીરદીનો જરાએ છાંયડો જોયા વગર તેમના આ માવતર તેમને ૧૬) વર્ષની વયના મુકીને પોતાના વતન નવસારીમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧ લી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (યે૦) ૧૧૬૮ યઝદજરદી.

મરણ—ભીમજીભાઈ રતનજી શેઠી—ઉમર વર્ષ ૪૦) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી શેઠીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મોહટા વ્યાપાર વણજનાં કામોમા પડેલા હતા, અને તેમની હૈયાતીમાંજ મરણ પામ્યા હતા. એવણની નઈમેને એવણના બાવાએ સુરત મધે બુઇદિલપુરી બાગલ આગલ જરથોસ્તીઓના સર અંજ-મનના વપરાસને માટે એક મોટી ધર્મશાળા બંધાવી હતી

તા૦ ૬ ઠી આગસ્ટ.

રોજ ૨ માહ ૧૧ (યે૦) ૧૧૬૮ યઝદજરદી.

મરણ—કાવસજી રુસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ મા પોતાના બાપના મરણ પછી મુંબઈની પટેલાઈનો મરતબો અખત્યાર મલ્યો હતો તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા જયારે ઇંગ્રેજ સરકારે મરાઠા સરદાર રઘુનાથરાવ દાદાસાહેબ પાસેથી થાણું અને વસાઈ લીધું ત્યારે તે જીલાઓને લગતાં ગામો ચરણી-બંદર, મનપેસર, તુરબ્બ, મડ, મરવે, મનોરી, વેશાવુ, દાદર, વાદરા, કળીઆણી, ભીમરડી, ઈત્યાદિની પટેલાઈ પણ એવણનેજ સોંપી હતી, અને તે એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલની સાથે ચલાવતા હતા એઓએ થાણા ગામમા ઘણાક પારસીઓને લાવી વસાવ્યા હતા તથા તેમના ઉપયોગને માટે ત્યા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા એક દોખમુ, આતશબેહરામની દરેમેહર, તથા નશાખાનુ બંધાવ્યુ હતુ. આગના વખતમા અંગરેજી લશ્કર તથા તેના અસબાબને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ લઈજા કરવાની સરકારને ઘણી અડચણ પડતી હતી, જે ઉપરથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦ મા એ કારણસર કંપની સરકારને જોઈતા સઘળા બારકસો પુરા પાડવાનુ "મોદી-કખાનુ" એવણને આપ્યુ હતુ. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા મુંબઈના ગવરનર વીલ્યમ હૉરનબીએ એવણને એક "ડરેસ-ઑફ-હૉનર" અથવા ખેલાત મીઠ આપ્યો હતો. મુંબઈમા ખેતવાડીના રસ્તા ઉપર એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા એક મોટો તળાવ બંધાવ્યો હતો, કે જે આજ લગણ "કાવસજી પટેલના તળાવ" ને નામથી ઓળખાએ છે તેમજ અંગરેજી કોટમા "કાવસજી પટેલ સ્ટ્રીટ" ને નામે ઓળખાતો મોહલો પણ એવણનાજ નામ ઉપરથી છે મુંબઈમા સુરબો કરવાની સઉથી મોટી કેરી એવણે શરૂ કરી હતી, જેથી તે આજ સુધી "કાવસજી પટેલના આબા" ને નામે ઓળખાએ છે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા એવણે બાહેરકોટ ખાતે એક નશાખાનુ બંધાવી તે અંજુમનના વપરાસને માટે આપ્યુ હતુ[1] એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાયેતના એક અગાઉપર હતા.

તા૦ ૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૪ માહ ૧૧ (યે૦) ૧૧૬૮ યઝદજરદી.

મરણ—મનચેરજી બહમનજી શેઠના[2]—ઉમર વર્ષ ૮૮) શેઠ બહમનજી રુસતમજી શેઠના બીજા દીકરા

બરદાશ કરજો ને તે ઊપર શુકર કરજો પછીતો તમુને ખોદા નેક મુજ આપે તે કરજો બીજુ બાઈજી અમારો નેક દાહડો આવે તારે ખરચ તપાસી કરજો બીજુ અમારૂ ઊઠમણુ તથા ચોથીઊ આતશબેહરામમા કરજો તથા અમારૂ ભણતનુ કામ શરવે આતશબેહરામમા કરાવજો , બીજુ બાઈજી આપણા સાથી વાડી-આજીવાલા તથા બનાજીનાઓ તથા મનચેરજી જીવણજીના તથા રૂસતમ પટેલવાલા તથા વનવેકેવાળાઓ તથા આપણી કુમજાત સાથે હેતપીત રાખજો કોઈ તમારૂ બાહુ કરે તોબી તમો તેનુ ભલુ કરજો "

[1] આ નશાખાનુ ઘણુ પુરાનુ થવાથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૯ મા તે ફરીથી એવણના નબીરા શેઠ દાદાભાઈ રુસતમજી પટેલે બંધાવ્યુ હતુ, તે તેમના મરણ પછી તેવણના વકીલો શેઠ બેહરામજી હોરમજજી પટેલ તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી પટેલે તા૦ ૫ મી આપરેલ ૧૮૭૩ ને દીને મુંબઈની જરથોસ્તી અંજુમનના વરસ ખાતાના તરસ્ટીઓને સદાસર સપુરદ કીધુ હતુ

[2] એવણના બાવા શેઠ બહમનજી રુસતમજી શેઠના તે સુરતવાળા શેઠ રુસતમ માણેકના બીજા દીકરા હતા તેવણ પોતાના બાપના હીસાબ તથા જાગીર સંબંધી ઇંગ્રેજ કોઠીવાળાઓ સાથે પડેલા વાંધાને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૯ મા મુંબઈ ખાતે ગવરનરની હજુરમા ફરીયાદ કરવાને આવેલા હતા તે પછી અંગરેજી રેહઠાણ કીધુ હતુ અંગરેજી સરકારી અમલદારોમા તેવણ મોટો વગ વરાવતા હતા, તથા પારસીની પંચાત મુંબઈમા સ્થાપવામા

એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૬ મા સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને પોતાના ભાઈઓ સાથે દેશાવરો ખાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯ મા પોતાના પિત્રાઈ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાં મરણથી તેમના ધર્મખાતાનો વહીવટ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ લગણ એવણે ચલાવ્યો હતો અતરેની પારસી પચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પોતે કદેલ અને સર્વથી જઈફ હોવાથી અતરેના "મેયર" ની કોરટમા પારસીઓના રેવાજ વીગેરેને માટે નિકલતા સવાલો બાબે એવણનુ મત લીધામા આવતુ હતુ. એવણના દીકરા શેઠ સોરાબજી માણેકજીએ મુબઈના બાહેરકોટ ખાતે એવણને નામે એક દરેમેહર બંધાવીને તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૭૬૯ ને દીને પરસાવી હતી.

તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૩ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૬૯ યજદજરદી

મરણ—જીજીભાઈ માનજીભાઈ વાછા—મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના બાવા. એવણ પોતે જોકે તે વખતે કોઈ રીતે જાણીતા ન હતા, પણ એક એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો કે જેણે પારસી કોમનુ નામ તેમની પાદશાહત ગયા પછી દુનિયામાં પાછુ એકવાર જાહોજલાલી ભર્યુ કર્યુ હતુ. એવણનું જન્મ ગામ નવસારી હતું ત્યાથી પોતાના બાપના મરણ પછી એવણ અતરે પોતાની બાહરદાર સાથે આવ્યા હતા, અને મેદાનને નાકે હાલ જયા "કાફરડ માર્કીટ" છે તે તરફ પારસીઓને રેહવાના "અથાહુવેરીયો" નામના મોહલામા વાસો કીધો હતો.[1] મુબઈથી એવણ પાચેક વર્ષમા પાછા નવસારી કુટુબ સહીત ગયા, અને થોડીક મુદતમા ત્યાજ મરણ પામ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેનાં ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી નીચેલી ખીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનુ નામ.	માલિક.	ટણ.
લાવજી ફેમીલી	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૯૯૩
શાહ અરદેશીર	દાદીભાઈ નશરવાનજી . .	૯૩૯
શાહ કૈખુશરૂ	સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	૧૦૦૦
સાહ જેહાગીર	કાવસજી રૂસતમજી પટેલ .	૭૦૫
આબ	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ અને બરૂસ ફાસેટની કંપની . .	૭૪૮
એસીયા	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને ફારબસ એમોથની કંપની .	૭૪૦
ગજાવર .	ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૬૯૦
કારનવાલીસ .	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૬૫૩
ખપટન કારેટલ	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૬૨૭
ઓરીઅન્ટલ	ખરશેદજી સોરાબજી શાહીબાંગ .	૪૭૭
બોમ્બે મરચટ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૨૯૫

ઈનશુરનસ સોસાઈટીના ભાગીદારો.

અરદેસર દાદીભાઈ.

નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.

હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.

તેવણની પોતાના ભાઈઓ સાથે મુખ્ય આગેવાની હતી, તેવણના વડા દીકરા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠને પોતાના બાપની જગોએ અતરેની પારસી પચાતના અકાબર કર્યા હતા તેવણ અતરેના એક મોટા જમીનદાર હતા કોટમા "નાનાભાઈ બહમનજી સ્ટ્રીટ" ને નામે જે મોહલો ઓળખાએછે તે એવણના નામ ઊપરથી છે એવણથી ઊતરતા ભાઈ શેઠ ખરશેદજી બહમનજી શેઠના તે મરહુમ માણેકજી શેઠના બીજા જમાઈ તથા પાલખ શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠના બાવા થાયછે તેવણ સુરતમાજ રહી મુબઈ, ભરૂચ, ખભાત વગેરે દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા એવણના ચોથા ભાઈ શેઠ શાપુરજી બહમનજી શેઠના પણ પોતાના ભાઈઓ શેઠ ખરશેદજી તથા નશરવાનજીની સાથે દેશાવરો ખાતેનો પરચુરણ વ્યાપાર કરતા હતા તેવણ મુબઈની પારસી પચાતના એક અકાબર હતા અતરેના કોટમા "શાપુરશેઠના ચકલા" ને નામે જે મોહલો ઓળખાએછે તે એવણના નામ ઊપરથીછે એવણથી ઊતરતા ભાઈ શેઠ નશરવાનજી બહમનજી શેઠના સુરત તથા મુબઈ ખાતેનો રૂનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા, તથા અતરેની પારસી પચાતના એક અકાબર હતા મુબઈવાલા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ મા એવણે સુરતથી કીધેલા રૂના વ્યાપારને લગતો એવણનો એક આકડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસે અમારા જોવામા આવ્યો હતો જેમા રૂ ૧૨૬૦૩૭॥૬૦ નો રૂ એવણને હીસાબે તે વર્ષમા વેચેલો જણાએછે એવણના સઊથી નાહના ભાઈ શેઠ બેહરામજી બહમનજી શેઠના પણ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી તથા જમીનદાર હતા

[1] કેહછે કે મરહુમ સર જમશેદજીનો જન્મ પણ એજ મોહલામા થયો હતો એવણના બાવા તથા માએ એકજ વર્ષમા એમને ૧૬ વર્ષની ઊમરના મુકીને મરણ પામ્યા હતા નવસારી તેમજ મુબઈમા કેટલેક ઠેકાણે અમોએ સાભલ્યુછે કે એવણનુ કુટુબ નવસારીના આગલા વડા અકાબર સાગા આશાના વશની કોઈ છોકરી સાથે નીસબત રાખેછે

[2] The Bombay Calendar, and Directory for 1800 *Bombay Printed at the Courier Printing Office*

શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
કાવસજી રૂસતમજી પટેલ.
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ
પારસી વ્યાપારીઓ.
અરદેશર દાદીભાઈ
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર
શેરાબજી રૂસતમજી પટેલ.
ખરશેદજી માણેકજી મગરૂ.
બરજોરજી શેરાબજી દાદીબરજોરના
પેશતનજી કાવસજી નાલીએરવાળા.
મેહરાબજી જમશેદજી ગામડીઆ.
લીમજી ભીખાજી પાંડે
ભીખાજી મેહરજી
ચીન ખાતેના આડતીઆ
એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી
રોજ ૨૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૬૯ યજદજરદી.

મરણ—ભીમજીભાઈ દાદાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૦) તારાપોરના એક જાણીતા રેહવાસી. એઓએ પ્રથમમાં તારાપોરમાં પોતાના પિત્રાઈ શેઠ મેહરજીભાઈ વીકાજીની સાથે જમીનો ઈજારે રાખી ખેતીવાડી કરતા હતા. એ પછી એમણે વસાઈ કે જે તે વેળાએ પેશવાઈ હકુમતને તાબે હતું તેના "આરોરી" નામના માહાલનો ખેતીવાડીને માટે ઈજારો લીધો હતો. "આરોરી" નો કીલ્લો કે જે કે આગના વખતપર ઘણો મજબૂત અને ખીકત ગણાતો હતો તેનો વહીવટ પણ પેશવાઈ સરકાર તરફથી એઓનેજ સપુરદ થયો હતો. તેની આગમજ આ કીલ્લાની નેગેહબાની તથા માહાલનો ઈજારો કોઈ બાહમણે રાખ્યો હતો, તેને વસાઈના હાકમે કાંઈ વાકસર બાતરફ કર્યાથી, તેણે છુપી રીતે ઉશ્કેરણી કરી એઓપર ઉપલા કીલ્લામાંથી એક રાજદ્વારી બંધવાને મુંબઈમાંથી નવાડી મુકવાની ગોઠવણ કરવાનું બોહતાન તે વેળાના પેશવાઈ સુબા આણાબા રાહતેકરની હજુરમાં મેલ્યું હતું. તેની તપાસ થાય તેટલામાંતો એઓ તારાપોર કાંઈ કામસર ગયના ત્યાંજ થોડાક દિવસની માદગી ભોગવી મરણ પામ્યા હતા.

[1] મરહુમ શેઠો વીકાજી તથા પેશતનજી મેહરજીના બાપના પિત્રાઈ, તથા મુંબઈવાલા શેઠ શાપુરજી ભીમજીભાઈ અને દારાશાહ શેરાબજી, તથા પુનાવાલા ખાનબાહદુર શેઠ બહમનજી શેરાબજી તારાપોરવાળાના બાપના બાપાવા

તા૦ ૨૦ મી મેએ

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ વાલકેશરની દક્ષિણ બાજુએ બાંધવા માંડેલો મોટો બંગલો કે જે લગભગ તૈયાર થવા આવ્યો હતો તે આજદીને એકાએક તુટી પડયો અને તેમાં ૨૫ માણસો દબાઈ તુરત મરણ પામ્યા, તથા ઘણાંકો સખ્ત ઘાએલ થયા હતાં.[2]

તા૦ ૭ મી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકને સુરતના શેહનશાહી પારસીઓના વડા દસ્તુર કાઉસજી રૂસતમજીને એક સનદ[3] આપી હતી, અને તેમાં તેવણને આનરેબલ ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી આએ મહિ-

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૦૦.

[3] આ સનદની એક ફારસી નકલ તથા તેનો ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ માં અતરેની હાઈ કોરટના તરજુમા ખાતા તરફથી થએલો સતાદાર ઇંગ્રેજી તરજુમો એઓના વારસ દસ્તુર રૂસતમજી જમશેદજી પાસેથી મળ્યો છે તેમાંના ઇંગ્રેજી તરજુમાની અતરે સદાબરી નકલ ઉતારી લઈએ છીએ —

TRANSLATION OF A DOCUMENT IN PERSIAN
(Signed) JONATHAN DUNCAN

A Parwanah (or an order) of the Hon'ble and prosperous British Company Bahadoor (is issued) in the name of Kawas Dustoor of the Parsi Community an inhabitant of the auspicious seaport Town of Surat On account of the respectability and position which the learned one has in the Parsi Community and on account of his being faithful to the British Company Bahadoor, the amount of fifty rupees by way of support and maintenance has been bestowed and fixed per month for the learned one from the first of the month of July 1800 It is incumbent that he having engaged himself in doing good acts and remembering the kindness of the Hon'ble Government shall preach to his community as much as it may be in his power, to obey the rules of religion and to be good disposed (subjects) and he shall try to keep them more firm than others as regards to their fidelity to the British Government Should Government ask the learned one respecting the customs and religion of the Parsi Community, he shall be honest in explaining the same so that every one may be dealt with justice Written in the auspicious seaport Town of Surat Dated the seventh of the Month of July 1800 of the Christian Era Corresponding with the 13th of the holy month of Safir in the Hijra year 1215

Translated by me
(Signed) GOOLAM MOHAIDEEN,
Translator High Court

Bombay, 1st December 1866

નાની પેહલી તારીખથી દર માસે રૂ૫૦) નો દરમાયો મુકરર કરી આપ્યો હતો, તથા એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેવણે સુરતના પારસીઓમાં ધર્મ સબંધી વાએજીઓ કરી તેઓને ઇંગ્રેજ સરકારને વફાદાર રેહવાને બોધ આપવા, તેમજ પારસીઓની રહેરસમ વગેરેને માટે ઇનસાફને થકી સરકાર કાંઈબી સવાલો પુછાવે તેના પ્રમાણીકપણે ફતવા આપવા.

આએ વર્ષના સપટેમબર માસમા સુરતથી મુંબઈ આવતાં દરીયામા એક મોટુ તોફાન થયુ હતુ. તે વેળાએ ઘણાક બારકસો ભાગી ગયા હતા, તથા બેશુમાર જાનોની ખોવારી થઇ હતી. પારસી ઉતારૂઓ પણ ઘણાક આ તોફાનમા મરણ પામ્યા હતા. તેઓમાના જેઓના રવાન હાથ લાગાં તેમને તારાપોરવાલા શેઠ ભીખાજી પટેલે મેહનત કરી અવલમંજલ પોહચડાવ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આએ વર્ષમા યુરોપ ખાતે નેપોલ્યન બોનાપાર-ટની લડાઈ ચાલતી હતી, જેથી અતરેનાં બંદરોમા સરકારના કામસર ફરતા બારકસોને ફ્રેન્ચ ચાંચીઆઓની ઘણી ધાસ્તી રેહતી હતી, અને તે ઉપરથી તેના ધણીઓ સરકારના કામસર પોતાના બારકસો આપતા ન હતા. આ ઉપરથી ઉપલી તારીખે મુંબઇના સઘળા બતેલા, ખુમડા, તથા ગુરાબોના ધણીઓએ કંપની સરકારની વતી તેમના બોટ કન્ટ્રાક્ટર શેઠ દોરાબજી રૂસ્તમજી પટેલ સાથે એક લખત કીધુ હતુ.[૨] તેમા કેટલીક બીજી સરતો સાથે એવી પણ સરત કીધી હતી કે "કદાચ વારમા ફરાંસીસ તથા ચોર મળી ને તે પકડી લઇ જાએ તેનુ જોખમ સરકારને માથે રહે" આ લખત ઉપર ૨૨) હિંદુ તથા બીજાઓ ૮) પારસીઓએ સહી કરી હતી—

વાડીઆ હોરમજજી બેહમનજી, બતેલા ૨.
વાડીઆ ફરામજી માણેકજી, બારકસ ૪.
જમશેદજી નાનાભાઈ મજચર, બતેલો ૧.
મેહતા કાવસજી હીરજીભાઈ ઠાકર, બતેલા ૮
રૂસ્તમજી નથુભાઈ દા૦ માણેકજી રૂસ્તમજી, બતેલો ૧.
મેહતા માણેકજી મનચેરજી, બતેલા ૨.
વાડીઆ રતનજી બેહમનજી, બારકસ ૨.
ખરશેદજી શેઠ સોરાબજી, બતેલો ૧.
ભાઈ ફરામજી પેશતનજીની વતી દલાલ નવરોજજી બેહરામજી.
લીમજી જીજીભાઈ, બતેલો ૧.

તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૯ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—ખોદાજી બેહરામજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ બેહરામજી રૂસ્તમજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારના કામોમા શામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા તેમના મરણથી તેવણની વતી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ નસરવાનજી દાદાભાઈ મોદી તથા કાકા શેઠ ભીમજી રૂસ્તમજી મોદી સાથે ગુમસ્તા વ્યાપાર ચલાવતા હતા. એ પછી તે બન્નેના મરણથી પેહડીનો વહીવટ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદી સાથે સમજુતી કરી તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૭૯૦ થી છુટા કરી પોતે એકલાએ વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો હતો. એવણે સ્લીઆણી મધે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા એક દરેમેહર બંધાવી પરશાની હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૮ (કદ૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી

મરણ—મોદી વાછાગાંધી ભીમજી[૩]—ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ ભીમજી રૂસ્તમજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારના કામોમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા તેમના મરણબાદ પેહડીમાથી પોતાનો ઇજારો બંધ કરી પોતે સુરત ખાતે જઈ વસ્યા હતા, અને ત્યાંજ મરણ પણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૭ મી જુલાઈ

રોજ ૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી તબાક—ઉમર વર્ષ ૭૦) અતરેના તબાક ખાનદાનના વડવા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા નવસારીથી પોતાના ૭ ભાઈઓ સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને કેટલાક પોરટુગીજોની સાથે અતરે આવતા તંબાકુનો ઇજારો રાખ્યો હતો. આ

---

૧ એને લગતી નોંધ સુરતવાલા ખાનબાહદુર રૂસ્તમજી ખરશેદજી મોદીને ત્યાના એક ચોપડામાથી મળીછે

૨ આ લખતની એક નકલ અમારી પાસે તથા એક શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે

૩ મરહુમ શેઠ સોરાબજી વાછાગાંધીના બાવા

ઉપરથી એવણુ તથા એવણુના ભાઈઓ "તંબાકુ" ની અટકથી ઓળખાવા લાગા. એ પછી એવણુ પોતાના ભાઈઓની સાથે તંબાકુ ઉપરાંત બીજા પરચુરણ માલનો તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ થી ચીન તરફનો વ્યાપાર કરવા લાગા હતા, અને તેના વધારાને માટે "જેમસ દરમંડ" તથા "ફતેહ મુબારી" નામના બે વાહણો પણ, પોતે લીધા હતા એવણે પોતાના તથા પોતાના છએ ભાઈઓના કબીલાના વસવાસને માટે સાત ગાળાની એક સામસામી ચેહલી ડેલમાં બંધાવી હતી, કે જે આજ લગણુ "માકા તંબાકુની પોળ" ને નામે ઓળખાએછે.

તા૦ ૧૨ મી આગસટ.

રોજ ૭ માહ ૧૧ (ચં૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ મનચેરજી રાણીના[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણુ પોતાના બાપની હયાતીમાં તથા તેમના મરણ પછી પોતાના ભાઈઓ શેઠ મોદાભાઈ, શાપુરજી તથા માણેકજીની સાથે મીનાકવર તથા તાસપતરી બનાવી તેનો રોજગાર મોટા પાયા ઉપર કરતા હતા. અંતરેની ગોદીમાં સરકારને જોઈતી એ જીનસો પણ એઓજ પુરી પાડતા હતા

તા૦ ૫ મી સપટેમબર

મુંબઈના મુખ્ય વ્યાપારીઓએ આનરેબલ કંપનીના અંતરેના દરીઆવરી ખાતાના કેપટન સેનબાન જ્યારે તે સુરત તરફ "કામાડોર" હતો ત્યારની તેની કીમતી નોકરીઓને માટે એક માનપત્ર તથા સાથે એક તરવાર નજર આપી હતી તે માનપત્ર પર ત્રણ ઇંગ્રેજ, એક ફીરંગી, એક હિંદુ અને નીચના ૭ પારસીઓની સહીઓ હતી

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, અરદેશર દાદીભાઈ, દોરાબજી રૂસ્તમજી પટેલ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, દોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.

સુરત ખાતેથી ત્યાંના દેશી વ્યાપારીઓએ પણ એક માનપત્ર કપટાન મેવરની ઉપર મોકલ્યુ હતુ, તેપર ૭ હિંદુ, બે મુસલમાન, અને નીચના સાત પારસીઓની સહીઓ હતી—

રતનજી માણેકજી શેઠી, જમશેદજી દોરાબજી હોડીવાલા, મેહરવાનજી રૂસ્તમજી વખારીઆ, ડોસાભાઈ ખરશેદજી મોદી, એદલજી ધનજી મેહતા, બાપુજી નવરોજજી, પેસતનજી કાવસજી દલાલ.[2]

તા૦ ૧૩ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૩ (ચં૦) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

આજ દીને બીલીમોરા મધે આ૦ રૂસ્તમજી બહમનજી બાટલીવાલા તે કાઉસ બમનનાની નઈમેતે તેમનાં ધણિઆણીએ એક દોખમુ બંધાવી પરહાવ્યું હતુ[3]

---

૧ અંતરેવાળા શેઠ નાનાભાઈ રૂસ્તમજી રાણીનાના વડવા એવણુના બાપ શેઠ મનચેરજી એદલજી રાણીના અંતરેના એક ઘણા પુરાતન રેહવાશી હતા, અને તેઓનો રોજગાર પણ મીનાકવર તથા તાસપતરીનોજ હતો એમના માતાજીનુ નામ રાણીબાઈ કરી હોવાથી એઓ "રાણીબાઈના" કરી ઓળખાતા હતા, અને તે પછી એઓના વારેસો આજસુધી "રાણીના" કરી ઓળખાએછે

૨ બાંબે કુરીઅર, તા૦ ૫ મી સપટેમબર ૧૮૦૧.

૩ આ દોખમાની સામેની ઘાગડી ઉપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે:—

" આ૦ રૂસ્તમજી બમનજી બાટલીવાલા તે
" કાઉસ બમનના વરીના પઇરા ધણીઆનીની મેન
" તથી સવંત ૧૮૫૮ ના રોજ ૬ માહ ૩, બાંધુ
" બરજોર બચાજીના ભાઈજ સુરતના મુંબઈ રહ્યા "

એ દોખમા આગળ ઓમાથાના દિવસોપર જવાને ઘણી અડચણ પડતી હતી, તથા રેલ આવે ત્યારેતો રવાનોને પણ લઈ જવાનો અટકાવ થતો હતો, તે ઊપરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી લીમજીભાઈ બીલીમોરીઆએ રૂ૨૫૦૦) ખરચી એક પાકો પુલ દોખમા આગળ જવાના રસ્તાપર બંધાવ્યો હતો, તથા એ દોખમાની ઊગમન દક્ષણે બીલીમોરાનુ રેલવે સ્ટેશન નજદીકમાં આવ્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ મા મરહુમ શેઠ રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૫૦૦૦) ખરચી દોખમાની આસપાસ એક પાકી ફરતી દેવાલ બંધાવી હતી

એની આગમનનુ એક ઘણુ જુનુ દોખમુ બીલીમોરાથી આસરે ૨॥ મૈલ દૂર હાલમાં પડત પડેલુછે તે માટે ત્યાંના જુના રેહવાસીઓ કેહછે કે આસરે બસો વર્ષની વાતઊપર બીલીમોરાના પારસીઓએ પોતે મેહનત કરી એ દોખમુ બાંધવા માંડયુ હતુ, તેહવામાં કોઈએક પારસી પોતાના કબીલા સાથે વગરમ્તે મુસાફરી કરતો હતો, તેની ગાડી બીલીમોરા આગળ ભગવદાસ નામની જગ્યાની પાસે ખાડીમા ડુબી ગઈ તે વેળાએ ત્યાં બીલીમોરાના કેટલાક પારસીઓ હુલેતા હતા, તેઓએ તે સઘળા ડુબતા માણસોને મેહનત કરી બાહેર કાઢયા, અને પોતાના ગામમા લઈ જઈ વીસામો આપયો આના ઊપકારમા કેહછે કે પેલા પારસીએ આએ દોખમાનુ કામ પોતાને ખરચે પુરૂ કરાવી આપ્યુ હતુ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨.

આજ વર્ષના "બામ્બે કુરીઅર" માંથી નીકળેલા ઈંગ્રેજી કાલેન્ડર[૧] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આપેલી હતી:—

પારસી વાહણવટીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના કાલેનડરમાં નોંધેલા 'આન' અને 'ગ્રોગ્રઆમટર' વાહણોના નામ આજે વર્ષની ટીપમાં નથી; તેમજ 'શાહ જેહાંગીર' વાહણ શેઠ કાવ-શજી રુસતમજી પટેલને બદલે શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલના નામપર તથા 'અપટન કાસલ' શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની સાથે મીશીઅરસ રમીથ ફારબસની કંપનીના નામપર નોંધાયલાછે. એ ઉપરાંત 'ફતેહ સુબાની' નામનું વાહણ શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નામ ઉપરછે.

ઈનસુરનશ સોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

એજ કાલેનડરમા આપેલી ટીપ ઉપરાંત આમા નીચલા નામો આજે વર્ષે વધ્યાછે.

બરજોરજી અરદેશર દાદી.
જેહાંગીર અરદેશર દાદી.
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).
ભીમજી ભીખાજી પાંડે.
નશરવાનજી કાવશજી બનાજી.
બેહરામજી કાવશજી બનાજી.
જમશેદજી નાનાભાઈ રાજઘર.

શેઠ કાવશજી રુસતમજી પટેલને બદલે આમા શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલનુ નામ નોંધાયલુ છે.

પારસી વ્યાપારીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ નાં કાલેનડરની માફકજ. ફકત શેઠ કાવશજી માણેકજીનુ નામ વધારે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના કાલેનડર પ્રમાણેજ.

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
રુસતમજી માણેકજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ

તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૧ માહ ૬ (કદમી) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

મરણ—મુલા કાઉસ રુસતમ જલાલ—ઉમર વર્ષ ૬૯) અતરેના મુલા ફીરોજના ખાંનદાનના વડવા, તથા કદમી પંથના પેહલા વડા દસતૂર. એવણ પ્રથમમા ભરૂ-ચના વતની હતા, તથા ફારસી અને આરબી ભાષા સારી પેઠે જાણતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૭ મા જયારે સુરતમા રોજમાહના તફાવત વિશેની તકરાર ઘણી જોસમાં ચાલતી હતી ત્યારે સુરતના નામીચા શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહે એવણને સઘળી પ્રકારે લાએક જાણી તે વિશેની તેહકીક કરવાને ઇરાન મોકલ્યા હતા. તે વખતે પોતાના ૮ વર્ષની વયના બેટા પેશોતનને[૨] પણ સાથે લઈ એવણ તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૭૬૮ ને દીને ઇરાન ગયા હતા. ત્યા યજદ, કેરમાંન, ઇસ્ફહાન, શીરાજ, કમ વગેરે સ્થન-કોમા મુસાફરીઓ કીધી, તથા ઇરાનના શાહ મહમદ કરીમખાનની મુલાકાત પણ લીધી હતી. એ પછી પોતે કરવા ધારેલું કામ સમાધાન હતારી પાછા ૧૨ વર્ષે એટલે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ ની તા૦ ૯ મી ફેબરવારીને દીને સુરત મધે આવી પોંહતા હતા. આ વેળાએ શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહ મુંબઈ ગયલા હોવાથી એવણ અતરે આવ્યા; અને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજી સાથે પીછાંણ થવાથી તેવણે અતરે કદમી તરીકા પ્રમાણે એક આતશબેહરામ પધરાવવાની એવણ આગલ પોતાની મરજી બતાવી. તે આતશબેહરામની સઘળી ક્રિઆનું 'ઉપરીપણુ એવણે ચલાવ્યુ હતું,' અને તે તૈયાર થયા પછી તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને તે તખ્તનશીન કીધા હતા, તથા તેજ દાહડેથી કદમી અજુમનના વડા દસતૂરનો ઓહદો એવણને મલ્યો હતો. એ પછી અતરેથી કાંઈ કારણસર પોતાનો દસતૂરનો ઓહદો પોતાના દીકરા મુલા ફીરો-જજીને સોંપી એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા હૈદરાબાદ ગયા હતા, ત્યા શેઠ નોશરવાનજી રાજા નામના એક પારસી રીસાલેદારની મદદથી એવણને ત્યાના નીજામ સાથે પી-છાણ થઈ, અને તેની દરબારમા એવણનો વગ વસીલો પણ વધ્યો, જેથી બાકીની ઉમર ત્યાંજ વ્યાપાર વનજમા કાઢી મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યાં હતા. એવણની કબર આજલગણ હૈદરાબાદમાં મોજુદછે. એવણે કબી-સાની બાબદ વિશેનો એક રસાલો તથા "માકુલાતે બહમની" નામના બે પુસ્તકો લખ્યા હતા.

---

૧ The Bombay Calendar and Directory for 1802 *Bombay Printed at the Courier Printing Office*

૨ આપણા જાણીતા મુલ્લાફીરોજજી. એવણનુ ભરૂચમા જન્મ નામ પેશોતન હતુ, પણ ઇરાન ખાતે એમની ચપલાઈ જોઈ ફીરોજ નામ આપવામા આવ્યું હતુ.

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી નવરોજજી તબાક—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નાહના ભાઈ.[1] એવણ પેહલ વેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ મા પોતાના વડા ભાઈની તરફથી વ્યાપારને માટે ચીન ગયા હતા, "અને તેવાજ કાગ્રેસર ત્યાંની દર મોસમે એકેક પછી અગાર સફરો તેનાએ કરીને વ્યાપારી વર્ગમા મોટી વખાણ વરસાવી હતી." એવણ પોતાના વડા ભાઈની પાછલ બરાબર એક વર્ષે મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ

આજ દીને શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના ૨૦ વર્ષની વયના એક દીકરા શેઠ ફરદુનજી બરજોરજીએ પોતાનુ તથા પોતાની બાયડીનુ ખુન કીધુ હતું. તેની કેફીયત એમકે કે તેવણ સ ધ્યાકાલે પોતાના દોસ્તો સાથે વાડી મોજ કરવા ગયા હતા, ત્યા કોઇએ મશ્કરી કરતા એવણની ઓહરદારના પતિવરતાપણા ઉપર મશ્કરી કીધી, જેથી એવણ ઘણાજ બુરા વેહમમાં પડયા, અને રાત્રે ઘેર આવીને બીચારી ૧૬) વર્ષની જવાન ઓહરદાર કે જે પેહલ વેહલી હમેલદાર હતી તેણીના તથા પોતાના પેટમા વેહતી છરીના ઘાહ કરી બ વેનો પ્રાણ લીધો.[2]

તા૦ ૪ થી નવેમબર.

રોજ ૨૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૭૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરથોરજી બરજોરજી દારાબ પાહલણના—ઉમર વર્ષ ૫૬) નવસારીવાલા દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાહલણજીના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા એમના બાપના મરણબાદ ત્યાંની અંજુમને બીજા દસ્તૂરની જગા આપી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૯ મા નવસારીમા જે મોટી લૂટ તથા ગીરદી પડી તે વેળાએ એવણ સુરત ખાતે નિકળી જઈ ત્યાંના રૂસતમપરામા વસ્યા હતા, અને ત્યાજ મરણ પણ પામ્યા હતા. રૂસતમપરાના જરથોસ્તીઓ એવણને દસ્તૂર તરીકેનુ મોટું માન આપતા હતા.

આએ વર્ષમા સુરત મધે ચઉટાપુરી ભાગલ આગલ શેઠ રતનજી માણેકજી એ ટાએ જરથોસ્તીઓના સર અવસરના ઉપડાશને માટે એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી આલી મુકી હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા બમ્બૈ કાલેનડર[4] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવતીઓ.

છેલ્લા કાલેનડરની માફકજ. ફકત "ફતેહ સુભાની" ને બદલે "જેમસ ડરમંદ" નામનું ૬૪૩ ટણનુ એક નવુ વાહણ શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નામ ઉપર.

ઈનસુરનસ ઓફીસોના પારસી ભાગીદારો.

છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજ "એમા પેસતનજી અને આરદેસર" તથા "બેહમનજી અને કાસીનાથ સદાશીવજી" નામની બે પારસી પેહડીઓના નામ વધારેછે

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

એદલજી બેહમનજી અને હોરમજજી બેહમનજી.[5]

સરકારી ગોદીના બીલડરો

છેલ્લા કાલેનડર માફકજ

---

૧ એવણથી વડા તથા શેઠ માણેકજીથી નાહના બીજા એમના ભાઇઓ શેઠ મનચેરજી, દાજીભાઇ, હીરજીભાઇ, કાવસજી અને બેહરામજી નામે હતા તે સઘલાઓ પ્રથમમા અંતરે જુદે જુદે ઠેકાણે તબાકુના ઈજારાના કામપર વેહચાઇ ગયા હતા, અને તે પછી વડા ભાઇની સાથે બીજા વ્યાપાર વણજમા પડયા હતા

૪ The Bombay Kalendar and Directory for 1803.
Bombay Courier Press

૨ મુબઇનો બાહાર સફે ૭૭૬

૩ આએ ધર્મશાલા ઊપર કસ્સી તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના બંધાવાનુ ઊપલુ વર્ષ એવણના વંશના બે ત્રણ બુજરગ શખ્સોથી તેહકીક કરી સુરતવાલા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે મેલવી આપ્યુ છે

૫ અમો ધારીએ છ કે આ નામ હોરમજજી દોરાબજી (લશકરી) ને ઠેકાણે હોરમજજી બેહમનજી કરી ભુલમા છપાયુ હશે કારણકે પેહના ગ્રહસ્થ ઇક આએ સદીની શરૂઆતથી ચીન તરફ લોકોની આડત મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા એવુ સારી રેવેસે જણાયછે

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

ઇંગલાંડની તીજોરીના સર્વથી વડા[1] ગૃહસ્થ ઓનરેબલ વીલ્યમ પીટે પોતાના અમલમાં તીજોરી ખાતાનો કારોબાર ઘણી સરસ અને શુદ્ધ રીતે બજાવ્યો તે માટે તેનું એક બાવલું ઉભું કરવાને લંડનમાં થયેલા ફંડને માટે મુંબઈમાંના ઇંગ્રેજોએ એક ઉઘરાણું કીધું હતું, તેમાં પારસીઓએ નીચે પ્રમાણે રકમ ભરી હતી.[2]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૨૫૦
શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	૨૫૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	૨૫૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	૨૫૦

તા૦ ૮ મી જાનેવારી

રોજ ૨. માહ ૮ (શ૦) ૧૧૭૨ યજદજરદી

મરણ—આ૦ ઉકાજી કાવશજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) ભરૂચના એક જાણીતા મોબેદ એવણ પોતાની શકિત પ્રમાણે પોતાની કોમનું ભલું કરવાને ઘણા ખંતી હતા. ભરૂચમાં આગલા વખતમાં હિંદુઓનો વડો બ્રાહમણ કોઈબી જરથોસ્તીને ત્યાં લગન હોય ત્યારે વર કન્યાની ચોરી બાલકને નામે દર લગન દીઠ ચાર આનાનો વેરો લેતો હતો, તે તે વેળાના વડા બ્રાહમણના મરણથી તેની વીધવાને કાંઈક અમુક રકમ પોતાની ગીરેથી એવણે આપી જરથોસ્તીઓ પરથી તદન બંધ કરાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી

ઇંગલાંડ મધે ડાકતર જેનરે નકીનીરના શોધી કાઢવાથી હજારો મનુષ્યોના જીવ બચ્યાથી તેને અહીના યુરોપ્યન તથા દેશી રહેવાસીઓ તરફથી એક રૂપાનો સરવીસ આપવા માટે ઉઘરાણું થયું હતું, તેમાં પારસીઓએ નીચે પ્રમાણે રકમ ભરી હતી —[3]

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ .	૬૫૦૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	૨૫૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	૨૫૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	૨૧૦૦
શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ..	૨૫૦૦
શેઠ બરજોરજી રુસતમજી મોદી . ..	૨ ૫૦

તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી.

મુંબઈ માહેલા બે જાણીતા પારસી વ્યાપારીઓ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ અને શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના કુટુંબમાં[4] શાદી હોવાથી આગે ચાલુ અઠવાડીઆમાં તેને લગતી ધામધુમોને માટે આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં લખેછે કે "આ ધામધુમો પૂર્વ તરફના દેશોની રીત મુજબના ઠાઠમાઠ અને ભપકા ભરેલી હતી, કે જે જાણે આરેબીયન નાઈટસમાની સર્વથી વધારે રંગીન વારતામાના બયાનને આબેહુબ મળતી આવતી હતી. દરેક ઠેકાણે આપણી આંખ રોશનીની રેલછેલ અને પૂર્વ તરફના નવાળી જાતના મરેણાઓ અને જવાહેરોના ઝળકાટ ઉપર ખેચાતી હતી. પરોણાઓને નાચનારીઓના પ્રૌઢ અને સુંદર ગાયણ તથા નાચથી મનમોહન કરી નાખવામાં આવતા હતા ટેબલો ઉપર તરેહવાર જાતના પકવાનો તથા શરાબોના જથ્થે ઢગલા પડેલા હોવાથી પરણનારા જોડાના સુખી બાપોની પરોણાગત જણાઈ આવતી હતી. વળી આ સુશોભિત દેખાવ યુરોપ્યન બાનુઓની મનને બેદીવાન કરે એવી મોહીણી તથા સરકેશીયન નાઝનીનોની જોરદાર ખુબસુરતીથી કરી બેવડો તેજદાર લાગતો હતો."[5]

તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈના કોટમાં બજાર તરફ એક મોટી અને ભયંકર આગ લાગી હતી કે જેથી લગભગ પોણું બજાર અને ૧૦૦૦) રહેઠાણો બળી ગયા હતા, અને સેંકડો જીનડાઓનો નાશ થયો હતો. એ આગ આજે સવારના એક તબેલામાંથી[6] શરૂ થઈ, કે

---

[1] First Lord of the Treasury

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી જાનેવારી ૧૮૦૩

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૦૩

[4] શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના દીકરા શેઠ જહાંગીરજી તથા શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીની બેટી બાઈ માણેકબાઈના આગે લગન હતા

[5] "For some weeks past the most splendid preparations have been making for celebrating the nuptials between the families of Ardeshir Dady and Sorabjee Muncherjee Parsee Inhabitants of this place, in a style of Eastern magnificence and grandeur which almost realized some of the most huge coloured descriptions of the Arabian Nights. The eye is every where attracted by a profusion of lights and glittering ornaments disposed in all the variety of Oriental taste. The welcome Guests are enchanted with the display of female Elegance in the graceful evolutions of the Dance, the charming performers breathing the perfumes of Arabia, whilst the mellifluous airs of soft music ravish the senses. Tables covered with the soft exquisite Viands and generous wines display the attentive hospitality of the happy Fathers, and the gay and luxuriant scene is animated and enlivened by the captivating charms of the European Fair, blended with the more sombre Graces of Circassia."

[Bombay Courier, 29th January 1803]

[6] એ તબેલો કોરેકોટ હાલ જ્યાં સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસટીટયુશનની મોટી સ્કુલ વાળું મકાનછે તે જગોપર હતો આ જગો શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની હતી, અને તે હરજીવન લાલાની વાડીને નામે ઓળખાતી હતી

જેમા કેટલાક કીમતી ઘોડાઓ બાંધેલા હતા, અને તે સઘળા તેનો ભોગ થઈ પડયા હતા. મારા ભાગ્યોગે આખો દિવસ પવન જોશમા હોવાથી બળતુ એટલી અજાયબ જેવી જલદકથી ફેલાયુ કે સાંજના સુરજ અસ્ત પામતી વખતે કોટમાંના દરેક ઘરને આગથી બચવાની આશા છોડી દીધી હતી. અતરેની સેક્રેટરીએત આફીસના સઘળા કીમતી દસ્તાવેજો અને કાગળીઆઓ જલદીથી ખાલી કરી બાહેર લઇ ગયા હતા, અને આજ પડતામાં સઘળા વ્યાપારીઓ પોતાનો કીમતી અસેબાબ, અને સઘળા રેહવાસીઓ પોતાનો સરસામાન તથા ગરાગરીબુ ઘરમાંથી બાહેર કાઢવા પડયા હતા. આગ નરમ પાડવાને સત્તાવાળાઓ તરફથી દરેક ઉપાય લેવામા આવતા હતા, પણ તે સઘળા વ્યર્થ જતા, અને જયારે પવનની વળાણુ જે બાજુપર સરકારી દારૂગોળો રાખ્યામા આવતો હતો ત્યા જતી જોઇ ત્યારે મુંબઇમાનો દરેક જીવ આએ ભયકાર દેખાવથી સઘળુ નાશ પામવાની ચીંતામા પડયો હતો. છેક મધરાત પડી ત્યારે પવન જરા નરમ પડયો, અને બળતા ઓછા દેખાવા માંડયા. નામદાર ગવરનર પોતાની ફોજના સાથે આખો બખત સુધી આગની જગોપર હાજર હતો, અને અમલદારો તથા નોકરોને તરેહવાર જાતના હુકમો અને સુચનાઓ કરતો હતો, કે જેની હાજરી તથા ઉમેદગીરીથી દરેક જણને પોતાથી બનતી મેહનત કરવાને ઉતેજન મળતી હતી. રાતના ત્રણ વાગે જોકે સઘળી ધાસ્તી મટી ગઈ, તોપણ એ આગનો પજરાત ત્રણ દાહડા સુધી ચાલુ રહયો હતો. અતરેના દરિયાઇ ખાતાનો વડો વાઇસ એડમીરલ રેનીર તથા તેનો કાફલો, અને લશ્કર ખાતાનો વડો જનરલ નીકોલ તથા તેના સિપાહીઓએ તન, મન, તથા બાહદુરીથી, આ વખતે ઘણી મદદ આપી હતી. એટલે કે કેટલાક ઇંગ્રેજી ખલાસીઓ પણ આગમા મેહનત કરતા બળી મુઆ હતા. તે વેળાનુ "કુરીઅર"[1] પત્ર કેહેછે કે "આએ બનાવથી અતરેના લોકોમા ફેલાયલો કમકમાટ, ધુજારો, દેહશત, અને ભયના જોશનુ વર્ણન કરવાનો અમો દાવો કરી શકતા નથી. હજારો દેશીઓના ટોળાને ટોળા પોતાની થોડીઘણી માલ મતા બચાવવાને દરેક ઠેકાણે પોતાના માથા ઉપર બગાડો તથા રદન કરતા ભટકતા ફરતા જોવામા આવતા હતા, અને ઘરબાર વગરના થઇ પડવાથી ખુલ્લા મેહલાઓ તથા ઐનરીમા જઇ કુટુંબ સહીત વાસો કરતા હતા."[2]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (કદમી) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ અરદેસર દાદીભાઇએ મુંબઇમા કોટકોટ પોતાના બાપ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની નઇએતે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી કદમી તરીકે મુજબ પરહાવી હતી[3]

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી ૧૮૦૩

૨ આ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મોટી આગનુ નામ હજુસુધી મુંબઇના વતનીઓને જાણીતુ છે. કેહેછે કે આ આગને લીધે કોટમા સરકારી અમલદારોને રેહવા લાયકની કાંઇ જગા નહિ હોવાથી શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠખાનદાનવાળાએ પોતાની કોટ માંહેલી હવેલી સરકારને મુફત વાપરવા આપી હતી, તથા એ આગથી ઘરબાર વીના વેરાન થયલા કેટલાક જરથોસ્તીઓને શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆએ પરેલના પોતાના લાલબાગના મેહેલ તથા તેને લગતા ચોકમા ઘણેક સુધી રાખી તેમની બરદાસત કીધી હતી

૩ આ દરેમેહરને લગતી જગાપર અસલમા મી૦ જેમસ ટૉડનુ રેહવાનુ ઘર હતુ તે ઘર શેઠ અરદેસરે પોતાના બાપની તરફથી તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૭૯૧ ને દીને મી૦ ટૉડ સાથે એક ખત કરી રૂ.૨૫૦૦૦ (૨૫૦૦ પાઉંડ) ની કીમતે વેચાતુ લીધુ હતુ. એ પછી શેઠ દાદીભાઇ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા મરણ પામવાથી એ જગોએ તેવણને નામે મોટા પાયાપર એક દરેમેહર બાંધવાનો શેઠ અરદેસરે ઇરાદો કીધો, તથા તે માટે એની પાસેના બીજા બે ઘરો જે શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી મનાજીના હતા તે તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૦૨ ને દીને તેવણ પાસેથી રૂ.૧૨૦૦૧) ની કીમતે વેચાતા લીધા. તે વેચાણ ખતમા એ વિષે આ પ્રમાણે લખેલુ છે —

" બાબત તમો ઘર બંધાવતે અગીઆરી બાંધોછો—
" ટૉડવાલુ ઘર બાજીને પણ તે જગો તમોને ઘણી થોડી
" પડેછે તે માટે હમો પાસેથી પણ તમોએ પારસી હીરજી
" નવરોજજી હીરામાણેકનાને વચે નાખીને હમોને સમ-
" જાવીને હમો પાસેથી વેચાતા લેવા કબુલ કરાવ્યાછે "

આ બંધે ખતોની અસલ નકલ શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી. એ રીતે રૂ.૩૭૦૦૧) ની કીમતે જગો વેચાતી લઇ તે પર આ મોટી રોણકદાર દરેમેહર બંધાવી હતી. આગલા વખતમા જરથોસ્તી અંજુમનની જાહેર સભાઓ એ દરેમેહરમાંજ ભરાતી હતી.

એ દરેમેહર પ્રથમમા કોટફોર્ટ હાલ જયા સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસીબેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટયુટની સકુલવાળુ મોટું મકાન તથા મરહુમ શેઠ જીવાજી માણેકજી વાછા અને શેઠ નશરવાનજી બહમનજી મોદી વાળા ઘરો આવેલાછે, તથા જયા આગળ યુરોપીયન જનરલ હાસપીટલ હતી તે જગોપર બાંધવાનો મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનો ઇરાદો હતો, અને તે માટે તેઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા તે જગો ખરીદી હતી, પણ કંપની સરકારના ઇજનેરોએ તે જગાપર યુરોપીયનોને માટે હાસપીટલ બાંધવાની ભલામણ કર્યાથી સરકારે શેઠ દાદીભાઇને એ જગોપર કાંઇબી ઇમારત બાંધવાને મના કર્યા હતા, તથા એ જગો તેવણ પાસેથી વેચાતી લેવાને ઇંયા તેના બદલામા તેમને બીજી જમીન આપવાને પોતાની ઇચ્છા જણાવ્યા કીધી હતી. જેથી તે વિષેનો બંદોબસ્ત થાય તેટલા એ દરેમેહરનુ કામ ઢીલમા

તા૦ ૨૩ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શ૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેનાં સુમારી ગામમા-સુરતવાલા નામીચા શેઠ રતનજી માણેકજી એ ટીએ એક દોખમું બધાવી પરહાવ્યુ હતું.[1]

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૩ (ક૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆ[2]—(ઉમર વર્ષ ૭૮) શેઠ જમશેદજી બીમજીભાઈ પટેલના બીજા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણબાદ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈની સાથે મળી "બેહરામજી દાદાભાઈની કંપની" ના નામથી ધ્રૌજી અશબાબ તથા દારૂકામનો રોજગાર ચલાવવા માડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ માં વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈના મરણથી એવણે એખલાએ તે વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો હતો. અતરેના ધ્રૌજોમાં એવણની આટ ઘણી સારી ગણાતી હતી. એ પછી બેહુ ભાઈઓના કુટુંબમાં કેટલાક મીનાકેસો થવાથી તેના જોસ્સાના મારયા એવણે પોતાનો છુરી વતે આપઘાત કીધો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪.

આએ વર્ષના "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ધ્રૌજી કાલેનડરમા[3] પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી.—

પડયું, અને શેઠ દાદીભાઈ મરણ પામ્યા આ બીના શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ તા૦ ૧૮ મી આગસટ ૧૮૦૫ ને દીને અતરેની "ટાઊન કમીટી" ના ચેરમેન મી૦ જુઈસ કારકરેન ઊપર લખેલા એક પતરમા નીચે પ્રમાણે જણાવીછે.—

"I beg leave to represent, that my late honored father purchased the spot of ground in question in the year 1787, with a view to erect thereon buildings to charitable uses, but on his application for permission to do so, he was prohibited, the Government intimating that the spot of ground would be required by the Hon'ble Company for erecting a hospital or other public purpose "

"My father being disappointed in his hopes of erecting the building on this spot to the charitable uses he wished for and intended, was reduced to the necessity of appointing another place and places to such purposes some short time before his death, and in consequence after his death, I appropriated to such use the house which had been purchased from Mr James Todd within the Town walls for thirty thousand rupees, and for which I had been in the monthly receipt of two hundred rupees for rent, also two other houses at the back thereof, from Nusserwanjee Rustomjee, Parsee, for twelve thousand rupees for a compound to the use of the said church. "

આ પતરની નકલ શેઠ હોરમસજી બમનજી દાદીશેઠ પાસેથી અમારા વાચવામા આવીછે વળી કેટલાકો કેહછે કે એની આગમજ એવણના બાવા શેઠ દાદીભાઈએ ટૌંકશીટમા હાલમા જયા શેઠ પાલણજી દોરાબજી રાણુજીનુ ઘરછે તે જગોપર ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા કદમી તરીકા પ્રમાણે આદરાનની એક દરેમેહર પરહાવી હતી તે આદરાનને એવણ (શેઠ અરદેશર) આએ જગોપર લાવ્યા હતા પણ તે બાટેની ખરી સાહેદત આપણને મલતી નથી મુબઈમા કદમી થવાનો પેહલો પાયેજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા શેઠ દાદીભાઈએ આતશબેહરામ પરહાવ્યા ત્યારથીછે ત્યારે મજકુર દરેમેહર તેની દશ વર્ષ આગમજ હોય કેમ?

ઈનશુરનસ સોસાઇટીના ભાગીદારો.

છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજ. ફકત એ ટીપમા શેઠ પેશતનજી કાવસજી નાળીએરવાલા તથા શેઠ બેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆના નામ નથી અને શેઠ મનચેરજી નવરોજજીનુ નામ વધેલ છે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલા કાલેનડરમા જણાવેલા નામો ઉપરાંત મોદી દાદાભાઈ નશરવાનજીનુ નામ વધારે.

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

છેલાં કાલેનડર માફકજ

તા૦ ૧૮ મી જનેવારી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ના ફેબરવારીની મુબઈની મોટી આગમા જે દેશીઓની મીલકત બળી ગઈ હતી તેઓમાના મુખ્યઓએ આજ દીને એક અરજી બળી ગયલી જગાઓપર નવા ઘરો સરકારના પલાન પ્રમાણે બાધવાનો

૧ આ દોખમાની સામેની શગડીપર નીચે મુજબ તખતી કોતરેલીછે—

" શ્રી સંવત ૧૮૬૦ ના વરખે રોજ ૧૬ મે માહા ૨
" જે માગશર શુદ ૯ વાર બુધે એ દીને દુખમુ ઈજીતી છે.
" એનો બધાવનાર દીનદોશત શેઠજી રતનજી માણેકજી
" આટડીઆ ગોદાવરાનો દુખમુ બધાવીઊ છે "

૨ મુબઈવાલા શેઠ નવરોજજી જાગીરજી ગામડીઆના બપાવા તથા શેઠો મનચેરજી અને બેહરામજી રસ્તમજી પટેલ, બી એ ના બાપના બપાવા

3 The Bombay Kalendar, and Directory for 1804 *Bombay Courier Press*

બંદોબસત કરવાને ઠેહેરેલી "ટાઉન કમીટી" ના સરનશીન થોમસ લીચમોર તથા બીજા અધિકારીઓ જોગ કીધી હતી. તેમા જણાવ્યું હતું કે તમારી કમીટી જે નવા પલાન પ્રમાણે બળેલી જગાઓપર ઘરો બંધાવવા માગેછે તેથી અતરેના રેહવાસીઓને ઘણી આપડામા આવવું પડશે. તેના કારણમા અરજદારો જણાવેછે કે દરેક જણને ઘરનો જુનો પાયો ઉખેડી નાખી નવેસરથી કરવો પડશે, તથા બાજુની દેવાલો તેમજ અસલી કુવા અને ટાંકાઓ પુરી નાખી પાછા નવેસરથી બાંધવાં પડશે, તથા તે ઉપર ઘણોઘણો વધારે ખરચ બેશશે, અને જમીનના ધણીઓમા માહોમાહે ઘણીજ ગેરસમજુતી તથા બેશુમાર વાધાઓ ઊભા થશે. કેટલાક લોકો, મુખ્ય કરી વિધવાઓ પોતાના વડીલોની જગા ખોવા કરતા પોતાનો જાન બરબાદ કરવાને ચાહશે. આ આગમાં કેટલાક દેવલો, દેહડાઓ અને બીજી ધર્મની જગાઓ બળી ગઈછે, અને તમારા નવા પલાન પ્રમાણેતો દરેક ઘેર ૯૦) ફીટની જગાપરજ બાંધવુ એવુ ઠેહેરવ્યુંછે, કે જે હદ કોઈની કોમની ધર્મની જગા બાંધવાને કરસીખી રીતે પુરતી નથી. મુખ્ય કરી પારસીઓની એક દરેમેહર[1] કે જે "ગ્રીન મારકેટ" ની નજદીકમા હતી ત્યા અવાર નવાર ધર્મની ક્રિયાઓને માટે એટલુ લોક ભેગુ થતુ હતુ કે તે જગો ઘણી મોટી છતા પણ તેને વખતે સાંકડી પડતી હતી. ત્યારે હવે નવા પલાન પ્રમાણેતો તેમાથીબી નજદીક અરધી જગા તે બાંધવાને ઓછી કરવી પડશે, કે જે ધર્મ સબંધી કામોને માટે ઘણી આપડા જેવુ થશે. તેટલા માટે તમારા અરજદારો ધારેછે કે આગની જે પ્રમાણે હતા તેજ જગોપર દરેક ધણીએ પોતાના મકાનો બાંધાથી તેઓને નવો પાયો પુરવાનો, બાજુની દેવાલો બાંધવાનો, કુવા તથા ટાંકાઓ નવા ખોદાવવાનો, વગેરે ઘણો ખરચ બચશે, અને પાર પડોસીઓ વચ્ચે સલાહ સંપ જારી રેહશે[2] આ અરજી ઉપર ૨૩ હિંદુ, ૯ મુસલમાન અને નીચલા પારસીઓની સહીઓ હતી[3]—

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર
અરદેસર દાદીભાઈ
શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ
રુસતમજી જીવણજી દાદાભાઈ.[3]
શાપુરજી મનચેરજી.
નશરવાનજી હીરજી
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
માણેકજી નાનાભાઈ.
ધનજીભાઈ દાદાભાઈ માણેકજી.
બેજનજી હીરજી અછાજી.[4]
દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી.
શોરાબજી વાછાગાંધી.

તા૦ ૫ મી મારચ

રોજ ૨૯ માહે ૬ (કદ૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરામજી જીજીભાઈ છાપગર—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે શેઠ નશરવાનજી જમશેદજી દાતરાની સાથે મુંબઈ આવ્યા હતા, અને અતરેનું "બામ્બે કુરીઅર" પત્ર કે જે મી૦ લુક આશબરનરની માલેકીમા હતુ તેમા કંપાજીટર તરીકે રહ્યા હતા. મી૦ આશબરનરે એવણ પાસે ગુજરાતી બીબાં પણ મુંબઈમા ઓટાવ્યા હતા. આથી પારસીઓમાં પેહલ વેહલા ધ ગ્રેજી કંપાજીટર તથા ગુજરાતી બીબા ઓટનાર તરીકે એવણ જણાયલાછે.

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

રોજ ૧૭ માહે ૬ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમા એક દરેમેહર સુરતવાલા શેઠ વીરજીભાઈ બહમનજીએ બંધાવી પરહાવી હતી.[5]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧૨ માહે ૭ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી નાનાભાઈ ખંભાતા[6]—ઉમર વર્ષ ૯૦) એવો અસલમા ખંભાતના વતની હતા, પણ સુરત તરફ વ્યાપારને અર્થે ગયલા હતા, ત્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા મી૦ મારલી નામના ઈંગ્રેજ ધડીઆ કંપનીના

---

૧ મુંબઈમા પેહલ વેહલી ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૦ મા કોટ-મા મોદીખાને મોદી હીરજી વાછાએ પરહાવેલી દરેમેહર

૨ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મલી હતી

૩ મરહુમ શેઠો જમશેદજી તથા અરદેસર રુસતમજી સોહેરીના બાવા. એવણની ધણીઆનીનુ નામ સોહેરી-બાઈ હતુ. તે ઊપરથી એમના વારસોની અટક "સોહેરીના" કરી પડીછે

૪ મરહુમ શેઠ જાગીરજી ખરશેદજી તારાચદના બાબા, તથા શેઠ પેશતનજી હોરમજજી કામાજીના બાવા

૫ આ દરેમેહરને પરહાયાનો દાહડોવાર ગોદાવરા ૧ મકવાલા આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ એક જુની દીસા-પોથીમાથી આ પ્રમાણે આપયેછે, "ભાઠાની દરેમેહર સંવત ૧૮૬૦ મા, રોજ ૧૭ માહ ૬ ઈજાદ. બંધાવનાર સુરતનો પારસી વીરજીભાઈ બમનજી" એ દરેમેહર જુની થવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૨ માં ભાઠાવાલા શેઠો શોરાબજી તથા નવરો-જજી ફરામજી મીસતરીએ પાછી નવેસરથી બંધાવી હતી

૬ મુંબઈવાલા શેઠ ખરશેદજી દીનશાહજી ખંભાતા (મી૦ મારટન કંપનીવાલા) ના વડવા

એક અમલદાર સાથે ભરૂચના નવાબ મોજુજખાન પાસે જમીનને લગતું કાંઈ લેહણું વસુલ કરવાને ભરૂચ આવ્યા હતા. એ પછી એઓએ પોતાનાં કુટુંબ સહીત ત્યાંજ મથક કીધું હતું, તથા "મારલીના નવરોજજી" ને નામે ઓલખાતા હતા. ઈ० સ० ૧૮૦૩ મા ઇંગ્રેજ સરકારે ભરૂચ લીધા પછી તેમની છાવણીમા જોઈતો માલ વગેરે પુરો પાડવાનું કંત્રાક્ટ એવણે લીધું હતું.

તા० ૫ મી મેએ.

ઈ० સ० ૧૮૦૩ ના ફેબરવારીની મુંબઈની મોટી આગમા જે દેશીઓની મીલકત બળી ગઈ હતી તેઓમાના મુખ્યઓએ આજ દીને એક બીજી અરજી "ટાઉન કમીટી" ના સરનશીન તથા બીજા અધિકારીઓ જોગ કીધી હતી. તેમા તેઓએ જણાવ્યું હતું કે જે પ્રમાણે તમારી કમીટી નવા પલાન પ્રમાણે ઘરો બંધાવવા માગેછે તે હાલનો વખત જોતા તથા બીજી અડચણો ધ્યાનમાં લેતા બનવું અશક્યછે, અને તેના કેટલાક કારણો આગલી જનેવારી માસની અરજીની માફક જણાવ્યાં હતા, અને આરજી કીધી હતી કે વરસાદની મોસંમ હાલમાં ઘણી નજદીક આવ્યાથી હાલ તરત મજકુર પલાન મોકુફ રાખવા, અને બળી ગયલા ઘરોની જગા ઉપર કામચલાઉ છાપરાઓ બાંધી તેમા ગુરતવેળા લોકોને રેહવાની પરવાનગી આપવી. આ અરજીપર પણ આગલી જનેવારીની અરજીવાલાજ સઘળા ધણીઓની સહીઓ હતી.[1]

તા० ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૯ (કo) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—લીમજી ભીખાજી પાંડે—ઉમર વર્ષ ૬૩) શેઠ ભીખાજી બેહરામજી પાંડેના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમથીજ પોતાના બાપની ઇંગ્રેજી સામાણની દુકાનપર રેહેલા હતા, અને બાપના મરણબાદ ભાઇઓની સાથે મળી "લીમજી ભીખાજીની કંપની" ને નામે તે દુકાનનો વહીવટ ઘણો વધારી મેલ્યો હતો. એવણ તે વેળાએ અતરેના સર્વ ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમા ઘણા જાણીતા હતા.

તા० ૪ થી જુન.

આજ દીને મુંબઈ માહેલી બારની જમીનના કેટલાક માલેકોએ નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી કે મુંબઈનું મેદાન વધારવાને માટે તેની ૮૦૦) વાર આસપાસની જગા જે "ટાઉન કમીટી" એ લીધી હતી તેના બદલામા તેના ધણીઓને અમારે હસ્તકની બારની જમીનો કે જે અમો તથા અમારા વડવાઓને છેક અસલના વખતથી "થોકો" ભરવાની બોલીએ મળેલી હતી, અને જે પર અમોએ ભાત વીગેરેની ખેતી કરી સુધારી નાખી હતી તે જમીનપર દરેકને થોડી થોડી જગા આપીછે. પણ તે કેટલી આપી તેનું કાંઈ માપ નહિ કર્યાથી, તથા આગળ વરસાદમાં ત્યા કાદવ કીચડ ઘણો થવાથી તેની કસી હદ જણાતી નથી, અને તેથી તે ધણીઓ તથા અમો વચે વાર વાર ગેરસમજુતી થયા કરેછે, માટે સરકારે "ટાઉન કમીટી" ના અમલદારને હોકમ કરવો કે જે નવા ધણીઓને જગા આપી હોય તેમના નામ તથા તે જગાનું માપ કરી અમો તે જમીનોના અસલી કબજાદારોને આપવું.[2] આ અરજીપર ૧૫ હિંદુ, ૮ મુસલમાન, ૧ ફરંગી તથા નીચના ૨ પારસીઓની સહીઓ હતી—

સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
દોરાબજી રુસતમજી પટેલ.

તા० ૧૬ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શેo) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી રુસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ કાવસજીની સાથે પટેલાઈના કામમા પડેલા હતા. તે ઉપરાત ઈ० સ० ૧૭૮૯ મા શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ સાથે રાંગુન વસાંઈ તરફનો, તથા ઈ० સ० ૧૭૯૦ મા શેઠ જમશેદજી કુકાજી મજાઈનાની સાથે મધરાજ તરફનો, તેમજ પોતાના ભાઈઓ સાથે "દોરાબજી રુસતમજી પટેલની કંપની" ના નામથી ચીન, કલકતા, પેગુ, રંગુન, ઈત્યાદિ જગાઓ પરનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. ઈ० સ० ૧૭૯૩ મા એવણ પેહલ વેહલા ચીન બાતે ગયા હતા, અને તે પછી બીજી બેવાર ત્યાની સફરો કીધી હતી. ઈ० સ० ૧૭૯૯ મા શેઠ કાવસજીનાં મરણથી મુંબઈ તથા થાણા જીલાની પટેલાઈનો તેમજ સરકારને જોઈતી બોટો પુરી પાડવાનાં "બોટ કંત્રાક્ટ" નો સઘળો અખત્યાર એવણને મલ્યો હતો. ઈ० સ० ૧૮૦૦ માં ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનો સુરત, ભરૂચ, જંબુસર, ઈત્યાદિ તરફથી રૂ; તથા કલકિર, કાનાનોર, ઇત્યાદિ કોસ્તાઓ તરફથી લાકડા મુંબઈનાં બારામાં પોહચતા કરવાનું કંત્રાક્ટ એવણને મલ્યું હતું, તથા ઈ० સ० ૧૮૦૧ માં મજગાંમની "ગન-

---

[1] આ અરજની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મળી હતી.

[2] આ અરજની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મળીછે.

પાઉડર ફેક્ટરી" મા સઘળી ચીજો પુરી પાડવાનુ કન્ટ્રાક્ટ શેઠ પ્હેરોજી માણેકજી મુરાદ્‌ન્સાથે ભાગમાં એવણે રાખ્યુ હતુ. એવણ હસ્તક પેહલુ "પરશોતમ" તથા તે પછી "શાહ જેહાંગીર" નામના બે વાહણો હતા.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

પુણાં મધે એક સખ્ત દુકાલ પડવાને લીધે ત્યાના ગરીબ લોકોના આરામને માટે અતરેની મીલીટરી ફારબસની કંપનીએ એક ઉઘરાણુ ઉભુ કીધુ હતુ, જેમા અતરેના સઘળા મુખ્ય યુરોપીયન તથા પારસીઓએ મલી રૂ૧૯૫૫૦ ની રકમ ભરી હતી. પારસીઓની ભરેલી રકમ નીચે પ્રમાણે રૂ૫૧૦૦ હતી:—[1]

શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૧૦૦૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	રૂ૨૦૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . .	રૂ ૫૦૦
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ . .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ ..	રૂ ૫૦૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર	રૂ ૧૦૦

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૭ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલાના નાહના દીકરા. એવણ અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂદ બનાવવાના કારખાનામા વડા "આસીસટંટ" હતા.

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

ધગવાડ મધે ઉભા થાયલા "પેટ્રીઓટીક-ફંડ" મા મદદ કરવાને અતરેના મુખ્ય રેહવાસીઓમાં ગવરનર જોનાથન ડંકને એક ટીપ ફેરવી કીધી હતી, જેમા નીચલા પારસીઓએ નાણાં ભર્યા હતા[3]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ ૧૦૦ ગીની અથવા	રૂ૪૨૧
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ ૫૦ ગીની અથવા	રૂ૪૨૧
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ . .	રૂ૫૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	રૂ૧૫૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	રૂ૨૦૦

તા૦ ૫ મી અકટોબર.

ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજીભાઈ માણેકજી વાડીઆ[4]—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના વિજા દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી ગોદીમા "આસીસટંટ માસટર બીલ્ડર" હતા.

તા૦ ૨૩ મી અકટોબર.

આજ દીને શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ કદમી જરથોસ્તીઓના જાહેર ધાહમબાર કરવાનુ એક ફંડ ઉભુ કીધુ હતુ, અને તેમા પેહલ વેહલી પોતે રૂ૪૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી[5]

તા૦ ૩ જી નવેમબર.

રોજ ૨૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી માણેકજી શેઠી[6]—ઉમર વર્ષ ૭૧) સુરતવાલા શેઠ માણેકજી રતનજી હાટડીઆના બીજા

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટ ૧૮૦૪

[2] મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવશજી દારૂખાનાવાલાના બાપ.

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૮૦૪

[4] શેઠ હીરજીભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆના બપાવા

[5] એ ફંડનો શરૂઆતથી તે આજ સુધીનો હીસાબ એના માનેજીંગ તરફથી શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેછે તેમાં એની શરૂઆત એ દિવસથી બપલી જણાવીછે એ ફંડનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા એક કામેદાસર તરસટડીડ કરાવ્યુછે એની આગમજ કેહછે કે જે દીનથી મુબઇમા કદમી પંથનો પાયો નખાયો ત્યારથી ૯૨ વર્ષના છહુ ધાહમબાર શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી પોતાને ખરચે પોતાના આતશબેહરામમા કરતા હતા, અને તેની નેઆતના જમનને માટે એજ મકાનમા બે સારા ઓરડા પણ બધાવ્યા હતા મજકુર ફંડ સ્થાપ્યા પછી ૯૨ ધાહમબારની સેનીજ હાથની મારફ એકેક સારા માણસને વારો પારી સોપવામા આવતી હતી, અને તેના ઉપરાં રૂ૧૫૦) ફંડમાથી તે ધણીને આપવામા આવતા હતા પેહલ વેહલો એ મુજબનો વારો કદમી અરદીબેહશત મહીનાના પાચમા ધાહમબારે ઈયાને તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૦૫ ને દીને શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ કીધો હતો

[6] એવણના બાપા શેઠ માણેકજી રતનજી હાટડીઆ તથા કાકા શેઠ કાવશજી રતનજી હાટડીઆ પ્રથમમા સુરતની પાસેનાં સુમારી ગામમા ઈંગ્રેજોની સુરતની કોઠીનુ વ્યાપારને લગતુ કામકાજ કરતા હતા (સુમારીની પાસે બારકસના હજીરાનુ બારૂ આવેલુ હોવાથી ત્યા આગલા વખતમા વાહણોની મોટી આવજાવ થતી હતી) તથા તે તરફ ઈંગ્રેજો બધ તેમની સારી મદારત કરતા હતા એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૨ મા બધે ભાઇઓ સુરત ખાતે આવી બોબીની વાડી મધે કોઈ કુવરબાઈ તે ગાથી દોરાબજી હીરજી વાછાની દીકરીના ઘરનો એક ગાલો ગીરવી રાખી ત્યાં રહયા હતા, અને ઇંગ્રેજ કોઠીમા દલાલી તથા પોતાનો ખાનગી વ્યાપાર ચલાવતા હતા એઓનુ કુટુંબ સુમારી ગામમાં પણ મોહટુ હતુ. . ઈરાનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆ તથા મુબઇવાલા શેઠ હીરજીભાઇ મનચેરજી માલેગામવાલા પણ એવણનાજ કુટુંબથી ઊતરેલાછે.

દીકરા. એવણ સુરતના એક નામીચા વ્યાપારી તથા આગેવાન શેઠીઆ હતા. મુંબઈ ઉપરાંત મખા, જદા વગેરે આરબસ્થાનનાં મુલકોમા એવણે સફરો કીધી હતી, તથા તે પછી સુરતમા આવી તે દેશો સાથે મોહલો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો. એ ઉપરાંત સુરતમા ઘ અંગ્રેજી કોઠીનું તથા નવાબની સરકારનુ કામકાજ કરતા હતા. સુરતમા એવણનો રૂનો મોટો વ્યાપાર ચાલતો હતો, તથા મુંબઈ વાલા નામીચા વ્યાપારીઓ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી અને તે પછી તેમના દીકરા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની રૂની મોહલી આડતનુ કામ એવણને હસ્તક હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાતના "સડતાલા" ના હેબતનાક દુકાલની વખતે મુંબઈથી મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની તરફથી ગરીબોને સસ્તે ભાવે વેચવા માટે અનાજની જે બેશુમાર ગુણો એવણ ઉપર મોકલવામા આવી હતી તે એવણ સસ્તી કીમતે, પણ નવો સિક્કો લઈનેજ આપતા હતા. નવા સિક્કા વગર કોઈને પણ અનાજ નહિ આપવાના એવણના મકમ ઠેરાવને લીધે એવણની અટક તે વેળાથી "એંટી" કરી પડી હતી, અને સુરતમા નવા રૂપીઆને પીકો "એંટીસાઈ રૂપીઆ" કેહવા લાગ્યા હતા. એવણે સુમારી ગામમા એક દોખમુ બંધાવી તે તા૦ ૨૩ મી નવિમબર ૧૮૦૩ ને દીને પરણાવ્યુ હતુ, તથા તેજ વર્ષમા સુરત મધે શઈખદપરી ભાગળ આગળ જરથોસ્તીઓના સર અંતસરના વપડાશને માટે એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી હતી. એવણ પોતાની પાછળ પચીસ લાખ રૂપીઆની એક મોટી પૂંજી મેલી ગયા હતા."

તા૦ ૧૦ મી નવિમબર.

રોજ ૪ માહ ૩ (કદ૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—બીખાજી મેહરજી—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ સુરતની પાસેના ઉમરા ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ દાદાભાઈ તથા મેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆની ઘ અંગ્રેજ બજારમાની મોટી દુકાન ઉપર ગોડાઉનકીપરની ચાકરીએ રહ્યા હતા. તે કામમા એવણે કેટલોક અનુભવ મેળવ્યાથી પાછળથી એજ દુકાનમા એવણનો થોડોક ભાગ રખવામા આવ્યો હતો. એ પછી ત્યાંથી છુટા પડી પોતાના ભાઈઓ શેઠ નવરોજજી, દોરાબજી, અને હીરજી મેહરજીની સાથે મળી "બીખાજી મેહરજીની કંપની" ના નામથી ઈંગ્રેજ બજારમા એક મોટી સર્વ જાતના વીલાયતી સામાનની દુકાન કાઢી વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એવણ તે વેળાએ અતરેના સર્વ ઘ અંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં સારીપેઠે જાણીતા હતા.

તા૦ ૨૯ મી નવિમબર.

આજ દીને શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ મુંબઈમાં ફરવાને આવેલા રાઈટ હાનરેબલ લારડ વાઈકાઉનટ વેલનશીયાને પોતાના પરેલના બંગલામા એક મોટી જીયાફત આપી હતી, જયા મુંબઈના મોટે વાગેના સઘળા ગ્રહસ્થોને નોતરયા હતા.[૧]

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર.

રોજ ૯ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૫) વાડીઆ માણેકજી લવજીના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ પોતાના બાપની સાથે અતરેની ગોદીમાં રહેલા હતા. અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ મા બાપના મરણ પછી તેમની જગોએ વડા "માસટર બીલડર" થયા હતા. એવણે પોતાના બાપના મરણ પછીથી તે પોતાની હૈયાતી સુધીના બાર વર્ષના અરસામાં બધાં મળી ૩૦) નવાં વાહણો તથા મનવારો બાંધી હતી, તેમજ ઘણાક જુનાઓની મરામત કીધી હતી. એવણની આ હુનરમાં હુશિયારી તથા જહડફને માટે આડમીરાલટીના લારડો, કોરટ ઓફ ડાએરેકટરો, તથા બીજા ઘણાક અમલદારો તરફથી શાબાસી પત્રો, અને ઈનામો મળ્યાં હતા. એવણ તેઓના વખતની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક આગેવાન અખાણર હતા, તથા તે વખતે પારસીઓમા ધર્મને નામે ચાલતી કેટલીક અણુઘટતી રસમો એવણે પોતાનાં કુટુંબમાંથી કઢાવી નાખી બીજા હમદીનોને સારો દાખલો આપતો કીધો હતો. જરથોસ્તી મજહબને લગતી કેતાબો વાચવાનો તથા તેની નકલો પોતા પાસે રખવાનો એવણને માહવરો હતો.

તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—હોરમસજી નશરવાનજી વાડીઆ[૨]—ઉમર વર્ષ ૨૧) શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆના

---

૧ આ જીયાફત માટે તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૦૪ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નીચે પ્રમાણે છપાએલુ છે.—

'On Thursday last, Ardeshir Dady one of the principal Parsee Inhabitants of this Island gave an elegant Dinner at his house near Parell, to the Right Honorable Lord Viscount Valentia, at which was present a select party comprizing some of the first characters in the settlement The Dinner we understand exhibited an abundance of every article which was in season, and the entertainment was generally conducted in such a manner as to afford great satisfaction to the noble Lord, and the other guests who were present."

[Bombay Courier, 1st December 1804.]

૨ મરહુમ શેઠ જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆના વડા ભાઈ, તથા શેઠ નવરોજજી અરદેશર દાવરના બનેવી.

વડા દીકરા. એવણુ પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજનાં કામમા તેમની પેહડીપર હતા. એવણના જવાન વયમા મરણથી એમના બાપે રૂ૫૦૦૦) ની રકમ એમની નામએતે ધર્મ ખાતાઓમા આપી હતી.

મુંબઈની ગોદીના "માસટર બીલડરો" શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆ તથા શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆને તેમની લાબા વખતની અને નીમકહલાલ નોકરીઓના બદલામા, તથા તેમના કુટુમ્બને એજ ધોરણપર ચાલવાને ઉતેજન મલે તેરના માટે આએ વર્ષના ડીશેમ્બર માસમા લંડનથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" તરફથી એકેક રૂપાનુ રૂલ ખરતા લેખ સાથે ભેટ મોકલવામાં આવ્યુ હતુ.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫.

આએ વર્ષના "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલાં છ શેઠ્ઠ કાલેનડર[2] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આપેલી હતી:—

ઈનસુરનસ શોસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ ના કાલેનડરની માફક, ફકત હીમજી ભીખાજી પાંડેની જગોએ પેશતનજી ભીખાજી પાંડેનુ નામછે.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજ એ ટીપમા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલનુ નામ નથી.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલા કાલેનડરની માફકજ.

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
રૂસતમજી માણેકજી વાડીઆ.
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
લવજી (નવરોજજી) ફરામજી વાડીઆ
બરજોરજી રૂસતમજી વાડીઆ.

રીકારડર કોરટનો પારસી દુબાશીઓ.

પેશતનજી એદલજી પાટક.

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
શાહ કૈખુશરૂ	હીરાબજી મનચેરજી રેડીમની	૧૦૨૫
શાહ જેહાંગીર	કાવસજી રૂસતમજી પટેલનું કુટુંબ	७०८
ગંજાવર	દેરાબજી નાનાભાઈ શેઠ	३६०
જેમસ ડરમંડ	માણેકજી નશરવાનજી તબાક	४५२
કારનવાલીસ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	६००
બોમ્બે મરચંટ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	४३४

---

[2] The Bombay Kalendar and Register for 1805
Bombay, Printed for the Proprietors, by Merwha Dun otherce.

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—દસતુર ચાપુરજી માણેકજી સનજાણા[3]—(ઉમર વર્ષ ૭૦) સુરતવાલા દસતુર રૂસતમજી મેહેરજી સનજાણાના બનેવી. એવણુ પોતાના વખતમા પેહલવી તથા ફારશીમા ઘણા પઢેલા હતા, તથા ફારશી ગ્રંથોમા

---

[1] આ બધે રૂલ ઉપર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલાછે —

"Presented by the Court of Directors of the United East India Company to Framjee Monackjee one of the Master Builders in their Dock yard at Bombay in Testimony of their approbation of his continued Fidelity and long tried services and an encouragement to him and his Family to persevere in that line of conduct which has so often called forth the approbation of his Superiors.
AT LONDON 1804
THE HON'BLE WILLM. Elphinstone, Chairman
CHARLES GRANT ESQ., Deputy Chairman.
JONATHAN DUNCAN ESQ., Governor of Bombay"
Engraved on the hinges
BRITANNIA—SIR EDWARD HUGHES—BOMBAY—CORNWALLIS—MORNINGTON

"Presented by the Court of Directors of the United East India Company to *Jamsetjee Bomanjee* one of the Master Builders in their Dock yard at *Bombay* in Testimony of their approbation of his continued Fidelity and long tried services and in encouragement to him and his Family to persevere in that line of conduct which has so often called forth the approbation of his Superiors
AT LONDON 1804
THE HON'BLE WILLM Elphinstone, Chairman
CHARLES GRANT ESQ., Deputy Chairman.
JONATHAN DUNCAN ESQ., Governor of Bombay"
Engraved on the hinges
BRITANNIA—SIR EDWARD HUGHES—BOMBAY—CORNWALLIS—MORNINGTON

ઉપલુ શેઠ ફરામજીને મલેલું રૂલ તેમના એક વારસ મરહુમ શેઠ ખેહરામજી ફરામજી વાડીઆના વીધવા બાઈ બીખાઈજીના કબજામા, અને શેઠ જમશેદજી વાલું તેમના એક વારસ શેઠ એદલજી જાગીરજી નવરોજજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે

[3] કદીમી જાતેના હાલના દસતુર રૂસતમજી ખેહરામજી સનજાણાના બાપના કાકા

કેટલીક મોનાજાતો, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીમા આતશબેહેરામ પધરાવાને લગતો હેવાલ એવણે રચેલો છે. એ આતશબેહેરામ પધરાવાને લગતી ક્રિયા કરવામાં એવણે પણ પોતાના કાકાની સંગાથે કેટલીક મદદ કીધી હતી. એવણનું મરણ મુંબઈમા નીપજ્યુ હતું.

તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ

રોજ ૧૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી

મરણ—બરજોરજી દાદાભાઈ દારખાનાવાળા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારખાનાવાળાના વડા દીકરા. એવણે પ્રથમમા અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂત બનાવવાના કારખાનામા પેહલા ૨૩ વર્ષ બીજા મદદનીસ, અને તે પછી ૧૧ વર્ષ પેહલા મદદનીસ, તથા પછવાડેથી થોડીક મુદતવેર એ દારખાનાના વડાનો ઓધ્ધો ચલાવ્યો હતો.[૧]

તા૦ ૧૬ મી આગસટ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ હીરજીભાઈ જથાવાલા[૨]—(ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ હીરજીભાઈ રતનજી જથાવાલાના દીકરા. એવણ પોતાના બાપ તથા કાકાઓની ચીનાઈ અથવા ચીનાઈ-અંગ્રેજી ... [માટે]

તા૦ ૭ મી અકટોબર.

ગાથા ૫ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની—(ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ મનચેરજી જીવણજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર ગણાતા હતા. ચીન ખાતે એવણનો મોહટો વ્યાપાર તે વેળાના નામીચા નાખોદા મીરઝાં મહમદઅલી બીન મહમદહુશેન રોગેની સાથે ચાલતો હતો, તથા એવણના "શાહ મીનોચેહર" અને "શાહ કૈખુશરૂ" નામના બે મોટા સફરી વાહણો હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના સાલમા ગુજરાત તરફ પડેલા ભયંકાર દુકાલની વખતે જે હજારો માણસો ભુખમરાના માર્યા અતરે નાસી આવતા હતા તેઓમાથી દરરોજ લગભગ બેબે હજાર માણસોને એવણે દશ મહિના લગણ પોતાને ખરચે દાહડામા બેવાર ખોરાક પુરો પાડયો હતો. એ સિવાય એવણે બીજી ઘણીક સખાવતો, તથા દરેક સારાં કામોમા તે વેળાએ આગેવાની લીધી હતી. એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૭ મી અકટોબર.

ગાથા ૫ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—લવજી શોરાબજી લાકડાવાલા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨ મા પોતાના જન્મ વતન ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને થોડીક મુદતમા માહેલા પ્રાંતો તથા જંગલો ખાતે રખડી લાકડાનો વ્યાપાર મોટા પાયાપર કરવા માંડયો હતો. લાકડાની ખરીદીને માટે એવણને વસાઈ મધે ઘણુ ખરૂ રેહવુ પડતું હતુ, અને તે તરફ એવણે મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાળા બંધાવી તે તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર ૧૭૮૮ ને દીને ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર.

રોજ ૧૫ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—રેહમુસજી જીવણજી રેડીમની—(ઉમર વર્ષ ૮૭) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના ભાઈઓ શેઠ મનચેરજી તથા હીરજીભાઈની સાથે નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને તેઓની સાથેજ વ્યાપારના કામોમાં થોડાઘણા શામેલ હતા. એ પછી બંધે ભાઈઓના મરણ બાદ એવણે એકાંત જીંદગી ગુજારવા માંડી હતી.

તા૦ ૨૬ મી નવેમબર

રોજ ૨૦ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની કોટની મોટી આગને લીધે ચંદનવાડી તરફ પારસીઓની ઘણી સંખ્યા જઈ વસી

---

૧ એવણના મરણ પછી એવણની વીધવાએ સરકારમાથી એવણના ખાવંદની લાંબા વખતની નોકરીને માટે કાંઈ બદલો મેળવવાને એક અરજી શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે કીધી હતી, જેમા એવણની નોકરીઓ માટે તે બાઈ લખેછે કે —

"... who had served the company for 34 years, viz. as second assistant for 23 years, and as a first assistant about 11 years, and acted for some time as head Powder Maker"

આ અરજીની નકલ મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી

૨ એવણના બાવા શેઠ હીરજીભાઈ રતનજી જથાવાલા પોતાના બાપની જુની ચેકેટરીએટની સામેની પુરાતમ દુકાન ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪ મા તેમનાં મરણ પછી પોતાના ભાઈઓ શેઠ કુવરજી, રાંનજી, તથા રૂસતમજીની સાથે મળી ચલાવતા હતા.

હતી. તેઓના વપરાશને માટે તે તરફ આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરાવી હતી.[1]

આજ વર્ષમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ વસાઈની પેશીઅર "દતીરા" નામના ગામમા ગુજરાતથી પગ રસ્તે આવનાર મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા બંધાવી હતી [2]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬.

આજ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઇંગ્રજી કાલેનડરમા[3] પારસીઓને લગતી ગરજી ભીના જેવાં કાલેનડરની બરાબરજ છે. ફકત વાહણવટીઓની ટીપમા શેઠ શેરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વાહણ "શાહ કૈખુશરૂ" નું નામ નથી, અને તેની જગોએ "એમીઆબેલ" નામનું વાહણ શેઠ ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસર દાદીના નામ ઉપરછે. તેમજ પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા પણ શેઠ શેરાબજી મનચેરજી રેડીમનીને બદલે શેઠ ધનજીભાઈ શેરાબજી રેડીમનીનું નામ આવેલુંછે.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી

મરનાર માર્કુઈસ ઑફ કારનવાલીસની કબર ઉપર એક યાદગારીનો સ્થંભ, તથા તેનું બાહવલું ઉભું કરવાને ઇંગ્લાંડમા થયલા ફંડ મધે મદદ કરવાને અતરે એક ઉઘરાણું થયું હતું, તેમા નીચલા પારસીઓએ રકમ ભરી હતી [4]

શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી વાડીઆ	રૂ ૮૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ ૮૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ શેરાબજી રેડીમની, મરહુમ શેઠ શેરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના ફંડમાંથી . .	રૂ ૬૦૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગ્રાફ . .	રૂ ૩૦૦

૧ આ દરેમેહરનો કેબલો હાલમા એજ મરહુમ શેઠને નામના આતશબેહરામવાલા મકાનમાછે અને પેરશાવાનો ઊપલો દાહડોવાર દસ્તુરજી સાહેબ પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ મેલવી આપેલોછે એ દરેમેહર પરઠવાને લગતી ક્રિઆનું ઊપરીપણું મરહુમ દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણા તથા તેમના બાપ દસ્તુર દારાબજી રૂસતમજી સંજાણાએ કીધું હતું, અને ક્રિઆ કરવા નવસારીથી બોઓદની જોડ પાચ અતરે ખાસ તેડાવી હતી, જેઓમાના નીચલા છના નામ એ૦ જામાસપજી શેરાબજી દસ્તુર મેહરજી રાણાએ જુના લેખો ઊપરથી મેલવી આપ્યાછે — આ૦ ફરામજી મનચેરજી માદન, આ૦ મનચેરજી કાવશજી બાના, આ૦ ખરશેદજી રૂસતમજી શેનખરીઆ, આ૦ મનચેરજી ફરામજી હોડદાર, આ૦ શાપુરજી ખરશેદજી કાગા, અને આ૦ હોરમજજી મનચેરજી બજ્જ

૩ The Bombay Kalendar and Register for 1806 *Bombay, printed for the Proprietors, by Moroba Damotherjee*

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી ૧૮૦૬.

મજકુર ટોપના તરફથી નીચલા પારસીઓએ એ ફંડને માટે નાણા મોકલ્યા હતા—

શેઠ દારાશાહ ખરશેદજી તાલચરીવાલા.	રૂ૧૫૦
શેઠ જમશેદજી રતનજી .	રૂ ૫૦
શેઠ હીરજી સોનાજી . . .	રૂ ૮૦

તા૦ ૨૦ મી માર્ચ

રોજ ૧૪ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૫૦) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના ત્રિજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગીઆઓમા વાંધો પડયાને લીધે પેહડીનું કામ ઈનસાફની અદાલતે ચઢયાથી એવણે પોતાને હીસાબે ફરનો મોટો વ્યાપાર શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે ચલાવવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

એક પારસી ગ્રહસ્થ (મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ) કે જે વાહણ "બરનરવીક" મા બેસી મુંબઈથી ચીન જતા હતા તેવણ હાલમા ચાલતી ઇંગ્લાંડ તથા ફ્રાન્સની લડાઈને લીધે તે વાહણ ફ્રેન્ચોને હાથ "ગાલી" તરફ કેદ પકડાયાથી "કેપ-ઑફ- ગુડ-હોપ" ભણી કેદી તરીકે ગયા હતા, તેઓએ પોતે ખમેલી જખમો વગેરેને લગતો સંપુરણ અહેવાલ અતરે કોઈ પોતાના દોસ્ત ઉપર લખ્યો હશે તે આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા સદાખરો છપાયોછે, તેમાથી થોડાક સાર અતરે ટાકી લઈએ છૈયે. તે લખેછે કે—"અમો તા૦ ૩૦ મી જુને બપોરના બે વાગે મુંબઈથી વાહણ "બરનરવીક" મા બેસી ચીન જવાને નિકલ્યા, અને તા૦ ૧૧ મીએ

૨ મુંબઈનો બાહાર, સફે ૩૧૪ આ ધર્મશાલાની મરામત તથા તેના ખરચ, વગેરેને માટે એક જાગીર પણ એવણે તે તરફ એલાહેદી કાઢી આપી હતી, તે જાગીર તથા ધર્મશાલા હજીસુધી મોજુદછે, લેકીન આગગાડી થવાથી તેનો ઊપયોગ આગલના જેટલો થતો નથી

બીજા વાહણ "શાહગ" ની સાથે "પોઈંટ ડી. ગૌલ" આગલ આવી પુગા. તે વખતે ફ્રેન્ચોના બે લડાઈના બારકસો અમોને મલ્યા. અમારા કપતાને તેઓનું જોર વધારે માલમ પડયાથી વાવટો હેઠે ઉતારી શરણ થયો. બીજે દીને સવારનાં અમારાં વાહણના વડા માલમ, ડાક્ટર, મી૦ પેરી, મી૦ મારીસ, અને અમો તથા બીજા ઉતારૂઓ સિવાય બધા અમલદારો અને ખલાસીઓને ફ્રેન્ચ બારકસના કપતાન આગલ લઈ ગયા, અને તેઓને બદલે અમારા વાહણપર ફ્રેન્ચ કપતાન, માલમો, અને ખલાસીઓને મોકલ્યા કે જેઓએ અમારૂ "બરનસ્વીક" વાહણ હંકારયુ. સેના ફ્રેન્ચ કપતાનને ત્યાના સત્તાવાલાઓ તરફથી એક મોહરબંદ કાગજ આપી તે રસ્તામા ઉખેડવાને કહયુ હતુ. તે ઉખેડયા પછી તેમા ફરમાવ્યા મુજબ અમો "માડેગાસકર" તરફ તા૦ ૨૨ મી આગસ્ટે આવી પુગા, અને ત્યાથી ખોરાક પાણી લીધુ. જે વખતે અમો એ (માડેગાસકર) ટાપુ આગલ આવી પોહચ્યા ત્યારે ફ્રેન્ચ બારકસના થોડાક ખલાસીઓએ અમારી સાથે ઘણી ખરાબ ચાલ ચલાવી અમોને ઘણા હેરાન કીધા, અને એક દાહડે ફ્રેન્ચ કપતાનને એવું હુંબું સમજાવ્યુ કે આએ પારસી, મુસલમાનો, અને ચાર ઇંગ્રેજોએ વાહણપરના બધા ફ્રેન્ચોને મારી નાખીને વાહણ હંકારી લઈ જવાનો નુપ કીધોછે. આ ઉપરથી કપતાને અમોને કેદ કર્યા અને ઘણો જુલમ ગુજાર્યો. પણ સારા ભાગ્યોગે અમારી સાથના ચાર ઇંગ્રેજોમાથી એકને ફ્રેન્ચ ભાષા આવડતી હોવાથી તેણે કપતાનને સમજાવ્યુ કે જો તેને અમારા ઉપર કાંઈબી શક આવતો હોયતો અમારા જાહડા જોવા કે કોઈ પાસેબી કાંઈ હથિયારછે, એ મુજબ હમારા જાહડા જોઈ કોઈ પાસેથીબી કાંઈ નહિ નીકલવાથી છોડયા, પણ તેટલા અરસામા અમોને એટલુ તો ખમવુ પડયું હતું કે તે લખાઈ શકાતુ નથી. એ પછી ત્યાથી તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટે પાછા હંકારી ગયા, અને તા૦ ૧૬ મી સપટેમબરે "કેપ-ઑફ-ગુડ-હોપ" આગલ આવી પુગા, અને "ફોલસ-બે" મા બે લંગર નાખ્યા. તે રાત્રે તોફાન મોટું હોવાથી બન્ને લંગરો તુટી ગયા, જેથી એક ત્રિજુ નાખ્યુ. બીજે દીને એટલે તા૦ ૧૭ મી સપટેમબરે સવારનાં છ વાગામો દોરડું કાપી નાખીને અમો આગલ વધ્યા, અને પવન ઘણો જોરમા ફુકવાથી તથા વાહણપર બીજું લંગર નહિ હોવાથી અમો નદીમા દાખલ થયા અને એક મોટી બોટમા એક અમલદારને ઉતારીને ફ્રેન્ચ લડાઈનાં બારકસપર લંગર લેવાને મોકલ્યો, પણ તે બોટ ડુબી ગઈ. આથી અમે ઉપરાઉપરી "બારો" કીધા, લેકીન પવન ઘણો જોસમા હોવાથી લંગર લઈને જે બોટ અમારી તરફ આવતી હતી તે આવી શકી નહિ અને અંતે નવ વાગે અમારૂં વાહણ ધસડાઈને કીનારા તરફ જમીનપર લાગી ગયું. આથી અમે કપતાન પાસે કીનારાપર ઉતરવાની રજા માગી, પણ તેણે તેમ કરવાને "આડમીરલ" નો હોકમ નથી એમ કહી ના પાડી, અને તે રાત અમે ઘણીજ કઢંગી રીતે ગુજારી. બીજે દીને સવારનાં પવન નરમ પડયાથી "આડમીરલ" પોતે અમારા વાહણપર આવ્યો, જેની આગલ અમોએ અમારી માલમતા લઈને જવા દેવાને અરજ કીધી. તેનો "આડમીરલે" જવાબ આપ્યો કે વ્યાપારની જીનસો સિવાય અમોને અમારા પેહરવાના કપડાં અને ખોરાક આપી છુટા કરીમા આવશે. આથી સેના હોકમ મુજબ કપતાને અમારો સઘળો અસબાબ મંગાવી તપાસ્યો અને મારા ચોખાની ગુણો તથા દારૂનો બાકસ લઈ લીધો અને ફકત એક નાથલી, "તરંનક" મા કપડા આપ્યાં. મેં ચોખાની એક ગુણ માગી પણ તેણે ના પાડી.

એ પછી અમો બધા ઉતારૂઓ કીનારે ગયા, જયા અમારાં વાહણ -"બરનસ્વીક" નો આગલો કપતાન ગ્રાંટ અમોને મલ્યો જેની આગલ અમો બધા રડી પડયા, અને તેણે અમોને દીલાસો આપ્યો. એ બાદ ત્યા મી૦ ટરનર નામના એક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થે ત્રણહજાર ડાલરના બોલે હાનરેબલ કંપનીને ખરચે એક અમેરીકન બારકસ "બરનસ્વીક" ના સઘળા અમલદારો અને અમો ઉતારૂઓને ત્યાથી મોકલી આપવાને વાસ્તે રાખ્યુ હતુ તેમા બેસાડી અમોને એક ગામ બાહરી લઈ ગયા, કે જયાં ખોરાકની તંગી હતી અને દર માણસ દીઠ રોજ અરધો રતલ ચોખા તથા અઠવાડીઆંમા ત્રણવાર વાહરાનુ ગોસ્ત આપવાનો હોકમ હતો. ત્યાથી પછી એક વલંદાનુ વાહણ બંગાલા તરફ હંકારી જવાને તૈયાર હતુ તેમા અમોને મોકલવાને કપતાન ગ્રાંટે મેહનત કરી, પણ તેના ડચ કપતાને વાહણમા જગા નથી એમ કહી ના પાડયુ. આથી મેં વાહણના કોઈપણ ભાગ ઉપર જયાંબી જગા આપે ત્યા રેહવાને કબુલ કીધુ. ત્યારે તેણે મારી અને મારી સાથવાલા મુસલમાનોની પાસીજના ૮૦૦) ડાલર માગયા, પણ અંતે ઘણી ટીકટીકે કપતાન ગ્રાંટે ૧૬૦૦) રૂપીએ સઘળાની પાસીજ ઠેરવી આપી, અને મેં ૨૮૦૦) ની હુંડી કલકતામા મારી પેહડી ઉપર લખી આપી. હવે હિંયાથી કપતાન ગ્રાંટ છુટો પડી "સેંટ હેલીના" ભણી ગયો, અને જતી વખતે તે કપતાન કે જેનુ નામ "ક્રાસ-ટીન" કરી હતુ તેને મારી બરદાસત લેવાને ભલામણ કીધી હતી. તોપણ તેતો અમોને દર સવારે એકકી બીસકોટ અને સાંજે ચાર પાચ વાગે થોડીક બાફેલી ખીચરી આપતો હતો. આથી વળી અમારી ઉપર ભુખમરો પડવા લાગો. વળી તે ઉપરાંત ૨૧૬૦૦) લીધા છતાં

તેણે અમોને વાહણપર એથી આગળ જેગો આપી કે આપણા ગામડી બારકમાં ૫૦) રૂપીઆથી તે કરતા સારી જગા મળે તેણે અમો નવ જણા વચ્ચે રાંધવા અને પીવાને એક પાણીનું હાલ્લું આપ્યું હતું. ગરજને લીધે અમોએ એ સઘળું ખમ્યું. એ પછી તા૦ ૫ મી ડીજેમબરે રાતના બાર વાગે અમો કલકતે આવી પુગા."[૧]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૦ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—મોદી દાસાભાઈ કાવસજી—ઉમર વર્ષ ૫૭) સુરતવાલા મોદી કાવશજી ભીમજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીના મરણથી તેમની જગોએ ત્યાની અંજુમનના વડા અધીકાર થયા હતા. પોતાને હીસાબે તથા મુંબઈવાલા શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆ અને શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની સાથે આડતમાં રૂ, અફીણ, વગેરેનો મોટો વેપાર ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા એવણે મુંબઈ આવી તા૦ ૨૬ મી માર્ચે નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી કે સુરતના પારસીઓના વડા તરીકે તેવણના વડવાઓના વખતથી જે હકો તેઓ ભોગવતા આવ્યાછે તેમાં સરકારે તેમને મદદ કરવી અને એ ટોળામા જે બદફેલી દિવસે દિવસ પેસેછે તેનો અટકાવ કરવાને ઉપાયો કરવા દેવા આથી સરકારે તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૮૦૬ ને દીને સુરતના જડજ અને માજીસ્ટ્રેટ ઉપર એક હોકમ[૨] મોકલ્યો કે એવણને જે કાંઈ ઘટતી મદદ પારસીઓના સંબંધમા કરવી ઘટે તે આપવી. એ પરવાનો સુરત ગયા પછી એવણતો આતરે મુંબઈમાંજ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૭ મી મેએ

રોજ ૨ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી રૂસ્તમજી બનાજી[૩]—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ રૂસ્તમજી બેહરામજી બનાજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના ભાગદાર થયા હતા. તે પછી ભાગદારોમાં વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનુ કામ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ઈનસાફની અદાલતે ચડવાથી એવણે એકાંત જીદગી ગુજારી હતી

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની મુંબઈમાં કોટિકોટ હૉરનબી રો તરફ (હાલ જયા સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઈનસ્ટીટ્યુટની કોટની મોટી સ્કુલવાલુ મકાન તથા તેની આસેપાસેના ઘરોછે) મોટી જમીન હતી તે સરકારે યુરોપીયનોને માટે એક હાસ્પીટલ બાંધવા સારૂ લીધી હતી, અને તેના બદલામા આજ દીને તેવણને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી છાવણીમાં આપેલા નીચના

---

[૧] આ અહેવાલ લખનાર પારસી તે મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ હશે એવું વગર શકે સાબિત થાયછે શબબ એવણની જીદગી તથા ચરિત્રોને લગતી છપાયલી એકેએક ચોપડીમા એવો પોતાની ઉગતી ચીનની સફરે જતા વાતમા કેદી તરીકે ફ્રેન્ચોને હાથ પકડાયા હતા એવો ઇશારો આવેલોછે, અને મજકૂર ખબી બાબદ પણ તેને ઘણીખરી મળતી આવેછે આ અહેવાલ છપાયા આગમજ અમોએ ઘણાક જાઈઝ તથા એ મરહુમ બારોનેટ સાહેબ સાથે ફેરતી વરાવનારા ગ્રહસ્થોને વંચાવેલોછે, અને તેઓ સર્વે એ અહેવાલને પોતે વાકેફેની વીગતો સાથે ખરેખરો મળતો જણાવેછે. તે વખતે કાંઈ વીજળીક તાર અથવા સ્ટીમરની સેહલાઈ ન હોવાથી આતરે એવી બાબદના સંદેશાઓ આવતા જતા ઘણો વીલંબ લાગતો હતો, અને આએ બાબદ જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ ના આગસટથી તે ડીજેમબર લગણમા બનેલી તેની ખબર ૧૮૦૬ ના આપરેલમા મુંબઈમા પેહલ વેહલી આવી, અને તે પણ વળી આ કાગજ થીજ જણાઈ હતી આ માટે મજકૂર "કુરીઅર" ના આંકમા લખેછે કે —

"The following letter from a Parsee who was on board the Brunswick, to a friend in Bombay, containing the only particular account of the proceedings of the Brunswick after the capture, that we have seen, and some curious circumstances regarding the condition of things at the Cape, we lay it before our readers, and, for obvious reasons, nearly in its original form"

[Bombay Courier, 19th April 1806]

[૨] આ હોકમનામાના થોડાક ફકરા એવણના નબીરા ખાનબાહદુર મોદી રૂસ્તમજી ખરશેદજીએ "પારસી લા કમીશન" ના રીપોરટની શેવટે કરેલી મીનીટમા સફે ૭૧ મે છપાવેલાછે, તેના છેલ્લા ફકરામા લખ્યેછે કે —

" I take this opportunity of forwarding to you the accompanying copy of a petition from Dossabhoy Cawasjee, styling himself head Modee at Surat, with the instructions of the Honorable the Governor in Council that you support him in all his just rights and privileges"

[૩] મુંબઈવાલા જાણીતા મરહુમ બાઈ ધનબાઈજી તે શેઠ સોરાબજી જીવણજી રેડીમનીની દીકરીના ખાવંદ, તથા શેઠ શાપુરજી ધનજીભાઈ, ફરામજી કેખશરૂ, અને હોરમજજી રૂસ્તમજી બનાજીના બાપા

સાત ગામો દર વર્ષે ૨૩૦૭૭—૨—૭૫ રેસનો ચોકો સરકારમાં ભરવાની કબુલાતે વંશપરંપરા આપ્યાં હતા:—૧

મલાર. કનેરી. એરૂ. દઈસુર.

એકસર. તુલસી. માગાથાન.

---

૧ આ હૉરનબીરો તરફની જગા શેઠ અરદેસરના પીતા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા લીધી હતી, અને ત્યા તેઓની મકસદ આદરાનની એક દરેમેહર બાધવાની હતી પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા મુમબઈના ચીફ ઇનજીનીઅર જનરલ નીકલસને તેવણને જણાવ્યુ કે એ જગાપર સરકાર યુરોપ્યનોને માટે હાસ્પીટલ બાધનારછે માટે એ પર તમોએ કાંઈ અમલો ઊઠાવવો નહિ સરકાર એ જગોની તમોને કીમત આપશે અથવા તો તેના બદલામા તમોને બીજી તમો માગશો તેવી જમીન આપશે આથી એ જગો છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ લગણ એમનીએમ પડી રહી હતી, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મોટી આગ પણ ત્યાથીજ શરૂ થઈ હતી એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા સરકારે એ જગો હાસ્પીટલ બાધવાને માટે શેઠ અરદેસર પાસે લેવાનુ નકી ઠેરવ્યુ, અને તેના બદલામા તેઓને છાસટી તરફના સાત ગામો આપવાની મરજી જણાવી આ ગામોની કીમત તથા તેમની ઊપજ ઊપલી જગા કરેતા ઘણી વધારે હોવાથી તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકારને શેઠ અરદેસરે તથા તેમના વારેસોએ દર વર્ષે ૨૩૦૭૭—૨—૭૫ રેસનો ચોકો ઠેઠ વેની મુદતે ભર્યા કરવો એવી ગોઠવણ કીધી હતી એ પછી તે ગામોની રૈયત તથા કુનબીઓ શેઠ અરદેસરની માલેકીમા રેહવાને તથા તેમને પોતાનુ દેહનુ ભરવાને ખુશી છે કે નહિ તેની તેઓથી ખાતરી મેળવવાને માટે મુમબઈ તથા છાસટીનો કલેકટર જનરલ મી૦ પીટર લીમેજરર તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસરને પોતાની સાથે લઈને તે ગામો ભણી ગયો હતો, અને લોકોને સરકારના હોકમથી વાકેફ કીધા, જેથી તેઓ રૂપગાઓ શેઠ અરદેસરની માલેકી હેઠલ આવવાને ખુશી થયા હતા આ માટે શેઠ અરદેસરે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૦૬ ને દીને મજકુર અમલદાર ઊપર હેઠે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

".. and you having, in consequence of their order accompanying same, done me the favor, on the 1st of April last, of your personal attendance with me on Salsette, to meet the Ryotts, in the villages desired by me, for the purpose of obtaining their consents, of holding under me such villages, namely Cusba Mallar, Canary, Arrow, Dyesur, Exar, Toolsey, and Magatana, and as on such occasion the Ryotts acquiesced, and in your presence have granted their consents, I am now, under your approbation, to propose to the Honorable the Governor in Council, that I may become the proprietor of these seven villages, subject to a fixed revenue to Government, on such like terms of security of tenure as is vested in Mr Scott and Mr Ashburner, for the lands they hold in Salsette . . . . . "

એજ મુજબ વળી તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસરે એક લબાન અરજી એ બાહેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ફ્રાનસીસ વારડન જોગ લખી હતી, તેમા પણ તેવણ જણાવેછે કે :—

તા૦ ૧૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૬ માહ ૧૦ (શ૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર ફરામજી સોરાબજી મેહરજી રાંણાના—ઉમર વર્ષ ૪૮) નવસારીવાલા દસ્તુર શોરાબજી રૂસતમજી મેહરજીરાંણાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ માં પોતાના વડા ભાઈ દસ્તુર કાઉસજીના મરણ પછી

" you will, Sir perceive by the said report, that the Ryotts of the villages desired by me, have been assembled by the Collector, who hath explained to them particularly the orders of the Governor in Council on the occasion, as directed to him through you, under date the 23rd of December last, and of which he made them individually and collectively, fully comprehend.

"It thereby appears also, that the Ryotts are willing to allow of my taking out the deeds of property they have thus long and hitherto forborne receiving, or to take out themselves, and to pay me the same rents they are at present assessable, instead of the Hon'ble Company"

આ ઊપરથી સરકારે તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને નીચેનો પતર લખી એ સાતે ગામો શેઠ અરદેસરના હવાલામા આપ્યા હતા.—

REV DEPT

To

Ardaseer Dady

Sir,

1 I am directed to acknowledge the receipt of your letter, dated the 2nd of last month, and to inform you that the Hon'ble the Governor in Council has agreed to constitute you the proprietor of the villages of Cusba Mallar, Canary, Arrow, Dyesur, Exar, Toolsey, and Mogaton or Magatoona, on the like terms of security of tenure as is now invested in Mr Helenas Scott and Mr Ashburner, upon condition of your regularly paying the fixed revenue of those villages, which is fixed at Rupees 14,000-1-12 after deducting the interest of the valuation to be made of your ground within the garrison, to be exchanged for them, and upon the express condition likewise of your maintaining the several Ryotts in the enjoyment of the spots they now cultivate, according to the terms on which they have respectively acquiesced in your becoming their landlord, and as they shall severally desire to be continued in it, leaving to you to make the most of the waste and unoccupied ground within your estate, and to raise thereon such articles as you may prefer, as well as within the cultivated parts now occupied by the Currenbees or Ryotts

2 In constituting you proprietor of the villages in question, on the terms specified in the preceding paragraph, the Governor in Council confidently relies on your best endeavours to bring the waste lands of those villages into the earliest state of cultivation, setting thereby an example to the other landholders and tenants in Salsette of promoting the public good in concurrence with private advantage, as likewise that you and your heirs will ever consider as a primary duty to attend to the comfort and well being of the Ryotts, and to the increase of the population of the villages, thus permanently committed to your and their good management, to the end that others may, by observing the success of your exertions, be induced to become proprietors of land in an island so suscep-

નવસારીના વડા દસ્તૂરની જગા મલી હતી. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મુંબઇ મધે શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની ફરમાશથી તેમને ત્યાની શેહાદીમા શામેલ થવાને આવ્યા હતા, અને અતરેના પારસીઓથી મોટું માન મેલવ્યું હતુ. નવસારીના મેહરજી રાંણાના કુટુંબના સઘળા દસ્તૂરોમા એવણ વધારે કાબેલ થઈ ગયાછે. પેહલવેહલો ઓરદેહ અવસ્તાનો ગુજરાતીમાં તરજુમો એવણે કીધો હતો.[૧] તથા શાહનામુ અને બરજોરનામાના[૨] ગુજરાતીમા તરજુમા પણ એવણે કીધા હતા. કદમીઓના વડા દસ્તુર મુલાફીરોજજીએ એવણની તારીફમા ફારસી ભાષામા મણાક બેતો જોડેલાછે.

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.
રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે રૂસ્તમપરામે નવસારીવાલા દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરહાવી હતી.[૩]

tible of, and of yielding an adequate and ample return for the labor and expense that may be bestowed upon its agriculture and improvement

By order of the Hon'ble the
Governor in Council
(Signed) F WARDEN,
Secy to Govt

Bombay, July 3rd 1806

એ ઊપરથી તા૦ ૬ ઠી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને અતરેના કલેક્ટર જનરલ મી૦ પી લીમેજરરે શેઠ અરદેસરને સાથે મીલાવી તેઓને દરેક ગામમા લઈ જઈ તેનો અખત્યાર સોંપ્યો હતો એ પછી મજકૂર અમલદાર ઊપર શેઠ અરદેસરે તા૦ ૨૪ મી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને લખેલા પતરમાં તેઓ એ ગામોમા ગયા તથા ત્યાના લોકોની તેમના તરફની વર્તણુકથી ખુશી થયા તે માટે નીચે પ્રમાણે જણાવેછે:—

" and I have the plessure to inform you, that on my visiting the several villages, I am at present very well satisfied with the conduct of the people thereof"

એ પ્રમાણે ઊપલા ગામો શેઠ અરદેસરને સ્વાધીન થયા પછી વળી પાછી તેવણની હોરનબીની રોતી મજકૂર જગો કે જેના બદલામા આ ગામો તેમને આપ્યા હતા તે જગાની કીમતમા વાંધો પડયો અતરેની રાઊન કમીટીએ તેની કીમતના દર ચોરસવારે રૂ૨૫) આપવાની ભલામણ કીધી હતી, પણ સરકારે તેના દર ચોરસવારે રૂ૨૦) આપવા જણાવ્યા આથી શેઠ અરદેસરે કેટલીક લખાન દલીલોથી બતાવ્યુ કે તેવણની જમીનની કીમત રાઊન કમાટીએ જે ઠેરવીછે તેજ આપવી જોઈએ આથી સરકારે એ બાબદ ઈગલાંડ કોરટ-ઑફ ડાએરેકટરસની મુનસફી ઊપર સોપવાને ઠેરવ્યુ, અને શેઠ અરદેસરે પણ તેમના અપક્ષપાત ફેસલા ઊપર રાજી થવાની પોતાની મરજી તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૦૬ ને દીનેના મી૦ વારડન શેક્રેટરી જોગના પોતાના પત્રમા બતાવી વળી એજ પત્રમા તેવણે જણાવ્યુ કે "હુ કાઈ મારી જમીનની કીમતનુ રોકડ નાણું તો માગતોજ નથી હુ હવડાજ નથી માગતો એમ નહિ, પણ આગળ જ્યારે સરકારને નાણા સબંધી ખુટ હતી ત્યારે પણ મે રોકડ નાણું માગ્યુ નથી મારો હેતુ આએ બાબદમા કાઈ નાણુ લઈ વેપરો કરવાનો નથી, પણ મારા કુટુંબની ખાવણી તથા પોષણનો બદોબસ્ત કરવાનોછે અને હતો" આ બાબતના શેઠ અરદેસરના મુખનો નીચે પ્રમાણેછે —

"I beg the Hon'ble the Governor in Council will please to remember, that when the exigencies of the Government were great and cash very scarce, I never even then mentioned a desire to be paid for my ground in cash, when I could have used it to much greater advantage than I can now My motives are not mercantile but family, and they are the same now as at the period when the offer was made in regard to the principle of adjustment"

આ ઊપરથી સરકારે ઈગલાંડથી "કોરટ-ઑફ ડાએરેકટરસ" જેમ ઠેરવશે તે પ્રમાણેની તે જગોની કીમત ગણવામા આવશે એવી કબુલાતથી તે જગાનો કબજો તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસર પાસેથી લીધો હતો

એ રીતે આ ગામો શેઠ અરદેસરના હસ્તકમા આવવાથી તેવણ મુંબઈના પારસીઓમા પેહલવેહલા જાગીરદાર તરીકે થયલા ગણાયછે શેઠ અરદેસરના મરણ પછી નવ વર્ષે એટલે તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૧૯ ને દીને તેવણના બે દીકરાઓ શેઠો ખરશેદજી અને જાગીર અરદેસર દાદીને એ સાતે ગામોનુ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી અતરેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ડબલયુ ન્યુનહામની સહી સુધાનુ એક "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" કરી આપવામા આવ્યુ હતુ એ ગામોમાના કનેરી, મલાડર, તુલસી, અને એરૂ ગામો શેઠ ખરશેદજીને હીસ્સે આવ્યા હતા, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૯ માં તેમના છોકરાઓની કંપનીના ભાગાથી વેચી નાખવામા આવ્યા હતા, અને તે શેઠ અહમદભાઈ હબીબભાઈએ ખરીદ કીધાછે બાકીના ગામો શેઠ જાગીરજીને હીસ્સેના હાલ તેમના ત્રણ દીકરાઓ શેઠો હોરમજજી, શોરાબજી (મરહુમ), તથા દાદાભાઈ જાગીરજી દાદીશેઠના હસ્તકમાછે

ઊપલી બાબદને લગતા સઘળા કાગળીયાઓ શેઠ હોરમજજી જાગીરજી દાદીશેઠ પાસેથી અમોએ ઊપયોગમા લીધા હતા

૧ આ તરજુમો ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાથી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ છાપી બાહેર પાડયો હતો

૨ આ બરજોરનામાના ગુજરાતી તરજુમાના સાત વાલમો ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા શેઠ કાવસજી બરજોરજી સબજાણીએ વરતમાન છાપખાનામા છપાવી બાહેર પાડયા હતા

૩ એ દરેમેહરપર કરસી તખતી મારેલી નથી, પણ તેને પરહવાનો ઊપશો દાહડોવાર એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ મેલવી આપ્યોછે એની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા જ્યારે નવસારીમા ગીરદી પડી અને લોક બધુ નાસીને સુરત આવ્યું ત્યારે તેમને

તા૦ ૬ ઠી નવેમબર.

રોજ ૩૦ માહ ૨ (કદ૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી બહમનજી (એદલકાકા)—ઉમર વર્ષ ૬૦) અતરેના "એદલકાકા" ના ખાનદાનના વડવા. એવણે પોતાની આખી ઉમર ચીનની સફરોમાંજ કાઢી હતી પેહલવેહલા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા શેઠ દાદીબાઇ નશરવાનજીની તરફથી તેમના આડતીઆ તરીકે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી તેમની (શેઠ દાદીબાઈની) તથા બીજા વ્યાપારીઓની તરફથી ચીનની આડતનુ કામ કરતા હતા. ચીનમા એઓનો પોતાનો પણ મોટો વ્યાપાર ચાલતો હતો, તથા ત્યાના "હાંગ મરચંતો" સાથે એવણ ઘણાજ ભેળોટાઈ ગએલા હતા. મકાઉ તથા પીનાંગમાં એવણે પોતાને રેહવાને માટે બે મોટા ઘરો બાંધ્યા હતાં. પોતાની જીંદગીના છેલા બે ત્રણ વર્ષજ એવણે મુંબઈમાં કાઢયા હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકળેલા મુંબઈ કાલેનડરમા[૧] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના છેલા કાલેનડરની બરાબરજછે. ફકત વાહણવતીઓની ટીપમા નીચના વાહણોનો પારસીઓના નામપર ઉમેરો થયોછે:—

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
ચીનવણ	હોરમજજી દોરાબજી સરાફરી . . .	૬૫૩
શાહ અરદેસર	હોરમજજી દોરાબજી સરાફરી	૮૬૪
આપબીઅન	દોરાબજી કાવશજી પટેલ . .	૮૦૦
અલેકજાનડર .	ધનજીભાઈ દોરાબજી રેડીમની .	૬૦૦
સુરેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી અને બીજાઓ	૫૪૦
વીહમ .	અરદેસર દાદીભાઈ	૩૫૦

તા૦ ૨ જી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—બાજોરજી જીજીભાઈ વાછા—ઉમર વર્ષ ૫૭) એવણ "બજી વાછા" ને નામે અતરેના લોકોમા તે વખતે જાણીતા હતા. પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫) ને આસરે અતરે આવી પોતાના ભાઈ શેઠ એદલજીની ગાદીની દુકાનમા ભાગ લીધો હતો. તે પછી થોડીક મુદતે પોતે તેઓથી છુટા પડી જુદી દુકાન મોટા પાયા ઉપર કાઢી હતી.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

કરનાટીક મધે દુકાળ પડવાથી ત્યાના ગરીબોના આસરાને માટે અતરે એક ફંડ ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં નીચના પારસીઓએ રકમ ભરી હતી[૨]

મરહુમ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના ફંડમાથી	રૂ૧૫૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	રૂ૧૦૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૦૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ ..	રૂ ૫૦૦

તા૦ ૩૦ મી મેએ.

લંડનમાના "સ્કાટીશ કારપોરેશન" નામનાં બીજા ચારલસ રાજાએ સ્થાપેલાં એક ધર્મખાતાનાં ફંડમા મુંબઈના ગવરનર જોનાડન ડંકને અતરેથી ઉઘરાણું કરી રૂ૭૦૦૦) ને આસરેની એક રકમ એકઠી કરી મોકલી હતી. તે ત્યાની વાર્ષિક સભા જે તા૦ ૨૫ મી જુન ૧૮૦૬ ને દીને મળી હતી તેમા કબુલ કર્યામા આવી હતી, તથા ગવરનર ડંકનનો તેમજ નાણાં ભરનારાઓનો ઉપકાર માની તે ઠરાવ છપાવવા મોકલ્યો હતો, તે આજની તારીખના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નાણા ભરનારાઓનાં નામની ટીપ સાથે છપાયો હતો, જેમા નીચના પારસીઓના નામ હતા.

શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, મનચેરજી નવરોજજી.

ધર્મ નીમની ક્રિયા કરવા માટે એજ જગોપર મરહુમ દેશાઈ ખુરશેદજી રૅહમુસજીએ ત્રણ ઓરડીવાળા મુકામ હતા મજકુર દરેમેહર દેશાઈ મનચેરજીએ બંધાવ્યા પછી તે પુરાનાં થવાથી પાછી નવેસરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૭ મા મુંબઈવાળા મરહુમ શેઠ એદલજી દાદાભાઈ મુખીઆના છોકરાઓએ નવેસરથી બંધાવી હતી, તથા તેના આગલા ભાગપર એક મોટી ધર્મશાળા પણ સાથેલાગી એજ શેઠોએ બંધાવીછે વળી એના પાછલા ભાગપર એક મોટો ઓટલો તથા ઊંચી દેવાલ ત્યાના દસ્તૂર દારાબજી ખરશેદજી દારાબ પાહણનાએ પોતાને ખરચે બંધાવેલીછે. એ દરેમેહરમા ચેરાગ તથા કાઠીનો ખરચ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૧ થી મુંબઈવાળા શેઠ હોરમજજી શાપુરજી પાવરી પુરો પાડેછે

૧ The Bombay Kalendar and Register for 1807

Bombay, printed for the Proprietors, by Moroba Damothery &.

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૦૭

તા૦ ૨૯ મી જુન.

રોજ ૨૫ માહ ૯ (કે૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—ચોરાબજી કડવાજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૩૩) ભરૂચવાલા શેઠ કડવાજી નાનાભાઇના બીજા દીકરા. એઓનુ પોતાના ભાઇઓ સાથે ગામમા ભરૂચ ખાતે વાહણોની દલાલી તથા મોહલાનો બ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓએને ત્યા વાહણો, ફતેહમારી, તથા બતેના મલી ૨૧ બારકસો પોતાની પેહડીના હતા.

તા૦ ૭ મી આગમટ.

રોજ ૪ માહ ૧૧ (કે૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી ધનજી મેહતા[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) સુરતવાલા શેઠ ધનજીભાઈ હતુજી મેહતાના વડા દીકરા. એઓનુ "એડા મેહતા" ને નામે સુરતમા જાણુમતા હતા, તથા ત્યા ઘણો મોટો બ્યાપાર પોતાને હીસાબે તથા પોતાના ભાણેજી શેઠ પેશતનજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડી આની આડતમા કરતા હતા મુંબઈ માહેલી માલી-અરસ ફ્રાબસની નામીથી પેહડીની સુરત તથા ભરૂચ તરફની ઘણી ખરીદી પણ એઓનુજ કરતા હતા. સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનના એઓનુ એક અખાબર હતા.

તા૦ ૧૭ મી અકટોબર.

આજ દીને અતરેના જાણીતા બ્યાપારી મી૦ અલેકઝાનડર આડમસન કે જે મુંબઈમા લાગત છેલા ૨૫) વર્ષ થેર રહેલા હતા તે મરણ પામેલા હતા તેણે પોતાની મીલકતના એકઝીકયુટરો તરીકે મી૦ આગલસ ફ્રાબસ અને શેઠ અરદેશર દાદીભાઈને ઠેરવ્યા હતા.[2]

૧ એઓના બાવા શેઠ ધનજી હતુજી મેહતા પણ સુરતના એક જાણીતા અકાનર હતા તેઓ ત્યાના નામીચા મુલ્લા અબદુલ ગફુર કે જે મોટો વાહણવતી તથા સોદાગર હતો તેમને ત્યાના વડા મેહતા હતા એઓના વડવાઓના નામો સુરતની એક જુની ટીપા-પોથીમાથી નીચે મુજબ મલી આવેછે

ધનજી, હતુજી, માણેકજી, હપુજી, નરશગજી, આશાજી, જશાજી, બેહરામજી, સપતનાનજી

૨ આએ મી૦ અલેકઝાનડર આડમસન આપણા પારસીઓ સાથે ઘણોજ પરીચાઇ રાખતો હતો, અને મુખ્ય કરી મરહુમ શેઠ દાદીભાઇ નસરવાનજી સાથે એટલીતો મોહબત રાખતો હતો કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા શેઠ દાદીભાઇના મરણ પછી તેમની વરસીને તાકડે એણે તેઓની એક બાજ પોતાને ખરચે શેઠ દાદાભાઇ કાવસજી બારલી-વેલની મારફતે કરાવી હતી, અને ત્યા સઘળા બ્યાપારી પારસીઓને જમવાને બોલાવ્યા હતા આ મી૦ આડમસને કરેલી બાજના બાણામા શામેલ થયલા એક જરથોસ્તી શેઠ કુવરજી હોરમજજી બાબા, કે જેઓ પૈકુ કજ થયુ ૮૮ વર્ષની ઊમરે મરણ પામ્યાછે તેવણે એ હકીકત પોતાના દીતરાઓ આગલ કહેલી અગરએ તેઓમાના એક શેઠ નવરોજજી જમીરજી ગામડીઆથી સાભલીછે

તા૦ ૨૦ મી અકટોબર.

આજ દીને અતરેના સઘળી કોમના આગેવાનોએ મુંબઈના ગવરનર જોનાથન દકનને એક અરજી કીધી હતી કે અમો તેમજ અમારા વડવાઓ મરણ તથા લગ્નની ક્રિયાને માટે નાત વગેરે જમાડવાને અમારા ઘેર આગલ જે છેક અસલના વખતથી માંડવાઓ બાધતા આવ્યા છૈયે તેનો પોલીસે અટકાવ કર્યોછે, અને તેનાં કારણમા તેઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની ભયંકર આગનો દાખલો આપેછે. પણ તમારા અરજદારો કેહવાની રજા લેછે કે તે આગ કાંઈ એવી અમારી ધર્મ સબંધી ક્રિયાઓ ઉપર માંડવાઓથી લાગી નથી, ઓર હમેશ એવી કાંઈ હોનાગત નહિ બને તે વિષે હમેશાં ઘણા સાહુચેત રહીજીયે છૈયે. અમો તથા અમારા વડવાઓ જે આટલી લાબી મુદત થાઈ માયાલુ સરકારના રાજ્યમા સુખચેન ભોગવતા આવ્યા છૈયે તે ઉપરથી અમો કહી શકયે છૈયે કે એ અટકાવ અમારૂં ભલુ થાય એવા વિચારથીજ કર્યો હશે; પણ કેહવાની રજા લઇજીએછ કે એથી અમારી ધર્મ સબંધી ક્રિયાઓને ઘણી અડચણ પોહચશે, માટે આશાછે કે મુરબ્બી એ વાત પોતાના માયાલુ ધ્યાનમા લેશે. આ અરજી ઉપર ૨૯ હિંદુ, ૬ મુસલમાન, અને નીચના ૧૯ પારસીઓની સહીઓછે[3]

ફરામજી નાનાભાઇ દાવર, દાદાભાઈ કાવસજી બાનેર, અરદેશર દાદીભાઈ, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ ચોરાબજી રેડીમની, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી, નવરોજજી પેશતનજી, ચોરાબજી કાવસજી પટેલ, નશરવાનજી કાવસજી પીટી, ખરશેદજી દોરાબજી દાદીબરજોર, જીવાજી ધનજી ટોડી, બેહરામજી એદલજી મોદી, કાવસજી બેહરામજી બનાજી, પેશતનજી બીખાજી પાંડે, હોરમજજી ધનજી પટેલ, કાવસજી હીરજી રાઘકર, ચોરાબજી એદલજી મેજરના

આએ વર્ષમા શેઠ ફરામજી દાદાભાઈ ચેતનાના નામે સુરતના એક પારસી ગ્રહસ્થ ડાકટર શ્રીમનર નામના ઈંગ્રેજ કાડીઆ કંપનીની નોકરી માહેલા એક અમલદારની સાથે ઇગલાંડ ગયા હતા[4]

૩ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મલીછે

૪ મરહુમ શેઠ કરસનદાસ મુલજીની "ઇંગ્લાંડમાં પ્રવાસ" ની ચોપડી સફે ૩૬ કેહેછે કે ઊપલો ડાકટર એઓને બચપણે લેઇ ૧૭ વર્ષની વયેતા ઇંગ્લાંડ લઇ ગયો હતો ત્યા ઇ ગ્રેજી બાપાની કેળવણી સારી રીતે આપી એઓને અતરે કોઇ વાહણમા પાછા મોકલ્યા હતા એ પછી સુરત ખાતે એઓ સરકારી નોકરીમા રહ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮.

આએ વર્ષનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેલા ધી બોંબે કાલેન્ડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના છેલ્લા કાલેનડરની બરાબરજછે. ફકત ઈનસુરનશ બોમ્બા-ઈના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ એદલજી બહ-મનજી (એનસાઇકલો) નુ નામ નથી, અને શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીને બદલે શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, તથા શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલને બદલે શેઠ શોરાબજી કાવશજી પટેલ, તથા શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆને બદલે શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆનાં નામ આવેલાછે.

તા૦ ૯ મી ફેબરવારી.

મુંબઈની પોલીસના સુપરીનટેન્ડન્ટ મી૦ સાઈમન હાલીડેના અતરેથી પોતાને વતન સીધારવાથી આજ દીને અતરેના દેશી રેહવાસીઓએ તેને એક માન પત્ર આપ્યું હતું, જે પર ૨૮ પોરટુગીજ, ૧૩ હિંદુ, ૩ મુસલમાન, અને બીજા ૨૨ પારસીઓ મળી ૬૬ ગ્રહસ્થોની સહીઓ હતી.[2]

મેહરવાનજી બરજોરજી શેઠ. બીખાજી મેહેરજીની કંપની, બરજોરજી માણેકજી સગાઈ, નશરવાનજી રતનજીની કંપની, પેશતનજી બીખાજીની કંપની, હોરમજજી ધનજી પટેલ, દીનજી કાવશજી બનાજી, મોદી માણેકજી નવરોજજી, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, શોરાબજી શાપુરજી શેઠના, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, અરદેશર દાદી-ભાઈ, ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, જમશેદજી બહમ-નજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, નવરોજજી શોરાબજી શેઠના, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, મોદી દાદાભાઈ નશરવાનજી, મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી, બરજોરજી શોરાબજી શેઠના.

તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૭૭ યજદજરદી.

મરણ—શીરીનબાઈ તે રુસતમજી દોરાબજી પટેલના ધણીઆણી—ઉમર-વર્ષ ૮૦) એવણના માબાપ શીયાવક્ષ બીન દીનયાર અને શેર ગીજ કરી ઈરાનના રેહવાસી હતા. તેઓ ઘણા જુલમ તથા હાદેમાઓને લીધે મુસ-લમાન ધર્મમા વટલી ગયા હતાં, અને પોતાની બે છોક-રીઓને છુપી રીતે જરથોસ્તી દીનમાજ રાખી હતી, તથા તેણીઓને હિંદુસ્થાન ખાતે પારસીઓની વસતીમાં મોક-લવાની ગોઠવણ કરતા હતા. તેવામા એક જરમન મુસાફર ત્યા જઈ લાગ્યો, કે જે ઘણો ભલું માણસ હોવાથી શીયાવક્ષે તેને કાલાવાલા કરી પોતાની બંને બેટીઓને સોપી, અને કહ્યું કે તેણીઓને હિંદુસ્થાનમા જ્યાં પારસીઓની વસતી હોય ત્યા કોઈ સારા માણસોને સોપવી. પેલા જરમન મુસાફરે તે બેમાંની એક છોકરી સાથે પરણવાને પોતાની ઈછા જણાવી, અને બીજીને મુંબઈમા કોઈ સારા માણસ સાથે પરણાવી આપવાને કબુલાત આપી. દુશમનની જુલમ મુઠીમા સપડાયા કરતાં પેલી બંને છોકરીઓએ તથા તેમના માબાપોએ આ માગણી કબુલ કીધી, અને તેથી તેણીઓ પેલા મુસાફરની સાથે ઈરા-નથી નિકળી અતરે મુંબઈમા આવી પુગી. મુંબઈમા આવી પેલો જરમન એક છોકરીને તેણીની રાજીખુશીથી પોતાને દેશ લઈ ગયો, અને બીજીને તે વેળાના અત-રેના નામીચા પારસી દુકાનદાર શેઠ ભીખાજી બેહરામજી પાસે કોઈ પારસી ગ્રહસ્થ સાથે પરણાવવા માટે સોપી ગયો. આ છોકરી તે મજકુર શીરીનબાઈ હતી. તે વેળાએ મુંબઈમા હાલ જ્યા "ફારબસ સ્ટ્રીટ" છે ત્યા જુની પોલીસવાલા મકાન આગળ એક તલાવ હતો. તે તલા-વને કીનારે મુંબઈના ઘણાખરા પારસીઓ સાંજને છેડે હવા ખાવા બેસતા હતા. તે ઠેકાણે કેહેછે કે શેઠ ભીખાજી શીરીનબાઈને કોઈ બિચાર પસંદ કરાવવા લાવ્યા. ત્યા તેણીએ પોતાના મજકૂર ખાવંદને પસંદ કીધા, અને પરણ્યા પછી ચાર બેટાઓને જન્મ આપ્યો, કે જેઓમાના જાણીતા શેઠ કાવશજી (પટેલ), દોરાબજી, અને કેખશરુ, એમની હૈયાતીમાજ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૧૬ મી આપરેલ.

નામદાર કંપની સરકારના વાહણ "મેર ફલોરેનસ" ના મરનાર કપતાન હારડીંગની મુંબઈના દેવલ માહેલી કબર ઉપર અતરેના રેહવાસીઓ તરફની યાદગારીનો એક સ્થંભ ઉભો કરવાને મુંબઈના રીકારડર સર જેમસ મેકીનટોશે એક ઉઘરાણાની ટીપ ફેરવી હતી, જેમા નીચના પારસીઓએ રકમ ભરી હતી.[3]

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	રૂ૨૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૨૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . . .	રૂ૧૦૦

---

૧ The Bombay Kalendar and Register for 1808 *Bombay, Printed for the Proprietors, by Samuel Rans.*

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી ૧૮૦૮

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૭ મી મેએ ૧૮૦૮

શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	રૂ૧૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની	રૂ ૫૦
શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર . .	રૂ ૫૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફ . .	રૂ ૫૦
શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદી	રૂ ૫૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લવજી . .	રૂ ૫૦
શેઠ શોરાબજી કાવસજી પટેલ . .	રૂ ૫૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગઝદર	રૂ ૫૦
શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ ૫૦
શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ ૫૦
શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ . .	રૂ ૫૦
શેઠ બેહરામજી કાવસજી બનાજી .	રૂ ૨૦

તા૦ ૧૭ મી જુન

આજ દીને બપોરના બાર કલાકે ધોબીઓના તળાવની પાસેના એક પેગીઆના ઘરમા ભયંકર આગ લાગી હતી. તે ઘોડાનારમા છેક ચોબીનનાકથી તે સીગરામના રસ્તા સુધી ફેલાઈ અને નજદીક ૧૫૦ ઘરો બાળી નાખ્યા, તેમા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફવાળુ દારૂનુ કારખાનુ તદન બળી ગયુ,[1] અને આગનો દેખાવ તે જગોપર અત્યંત ધાસ્તી ભરેલો લાગવા માંડયો. બપોરના બે વાગાને આસરે નામદાર ગવરનર જોનાથન દંકન, ટાઉનમેજર, એડ્જુટન્ટ, પોલીસ સુપરીંટેન્ડંટ, કરનલ ઓલીજ, અને બીજા અમલદારો, સિપાહીઓ તથા સોલજરો સાથે આવ્યા હતા, અને સાંજના આગ નરમ પડી ત્યાંસુધી તે જગોએ રહયા હતા.[2]

તા૦ ૧ લી જુલાઈ

રોજ ૨૮ માહ ૬ (શેં૦) ૧૧૭૭ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ હોમાજી પટેલ[3]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ હોમાજી પેશતનજી પટેલના બિજા દીકરા

એઓ "ધનાપટેલ" ના નામથી જણાયલા હતા, અને તેજ અટકથી આજ લગણ એઓનુ કુંટુંબ પણ ઓળખાયછે. એઓએ પ્રથમમા કોટના હોરબજારમા પરચુરણ સામાનની એક નાહની દુકાન માંડી હતી. તે બાદ મરીન ખાતાના કપતાન હેમીનટનની સાથે ભાગમા બુલેશરના રસ્તા તરફ વાહણોના ઉપયોગને માટે પીતાપતી દોરડા વણવાનુ એક કારખાનુ અથવા કોરદોરી સ્થાપી હતી. એઓ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક અકાબર હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મુંબઈમા બાજાર ગેટના દરવાજા આગળ (હાલ જયા "ઈજીકાન સરચ" તથા સરકારી "આઇસ-હાઉસ" છે) મોટી જગા હતી તે સરકારે પોતાના કાંઈ કારણસર લીધી હતી, અને તેના બદલામા આજ દીને તેઓને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી છાપરીમા આવેના નીચલા આઠ ગામો દર વર્ષે ૩૮૬૮૪—૦—૬૩ રેસનો ચોકો સરભરમા ભરવાની કબુલાતે વંશપરંપરા આપ્યાં હતા —[4]

મરોશી. મરોલ. કુરલ. ડાબીન.
મોહેલી. અસીઆપેનેઝોસ. સાર. પરજાપુર.

---

1 આ બાબે એની બીજે દિવસના "કુરીઅર" મા લખેછે કે —

"Amongst the most valuable of the premises which fell a prey to its destructive violence was the distillery of Cursetjee Maneckjee. When the fire reached this spot the scene became most tremendously awful."

2 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી જુન ૧૮૦૮

3 એઓના બાપા શેઠ હોમાજી પેશતનજી પટેલ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમાથી અતરે આવ્યા હતા. તેઓના ગુજરાતી દસખત ઘણા સરસ હોવાથી અતરે આવ્યા પછી ઘણાં વખતના ગુજરાતી નામાઓ તથા કીમ્બાઓ લોકોને લખી આપી તેઓ પોતાનો ગુજરો કરવા માંડયો હતો. તે બાદ કેહેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૯ મા જ્યારે મુંબઈના કોટની આસપાસ ફરતી ચરો ખોદાવા માંડી ત્યારે તે માહેલા કેટલાક કામના કામનુ ઊપરીપણુ એઓને મળ્યુ હતુ. એઓના ચાર છોકરાઓના વંશો આજે ચાર જુદી જુદી અટકથી ઓળખાયછે. તેમા વડા શેઠ નસરવાનજીના વંશો "નસલપટેલ", બીજા શેઠ શોરાબજીના વંશો "છીબાપટેલ" ત્રિજા શેઠ ધનજીભાઈના વંશો "ધનાપટેલ" અને ચોથા શેઠ કાવસજીના વંશો "કાલીપટેલ"ની અટકથી જણાયછે. એઓના કોઈ વડવાઓ કેહેછે કે સુમાલી ગામમા અસલ પટેલાઈ કરતા હતા.

4 આ જગા સરકારે શેઠ હોરમજજી પાસે માગવાથી તેઓએ તા૦ ૪ થી આગસ્ટ ૧૮૦૮ ને દીને સરકાર પર એક કાગજ લખી તેમની એ જગાના બદલામા છાસટી તરફના કાંઈક ગામો લેવાની મરજી જણાવી. આના જવાબમા સરકારે તા૦ ૨ જી સપટેમબર ૧૮૦૮ ને દીને શેઠ હોરમજજીપર એક પત્ર લખી ઉપલા ગામો તેમને સ્વાધીન કીધા. આ ગામોની કીમત તથા તેમની ઉપજ ઊપરની જમા કરતા ઘણી વધારે હોવાથી તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકારને શેઠ હોરમજજીએ તથા તેમના વારેસોએ દર વર્ષે ૩૮૬૮૪—૦—૮૩ રેસનો ચોકો કેટલીક મુદતે ભર્યા કરવો એવી ગોઠવણ કીધી હતી. એ પછી તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ ૧૮૧૮ ને દીને શેઠ હોરમજજીને એ આઠે ગામોનુ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી અતરેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ જેમ્સ ફેરીશની સહી સુધાં એક "ડીડ ઓફ કનવેયન્સ" કરી આપવામાં આવ્યુ હતુ. ત્યારબાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૦ મા ગવરનર સર રીચેડ ટેમપલના વખતમા એ ગામોના અમલકારીના હક સરકારને આપીદઈ બીજા એકદર રૂ૨૫૦૦૦)ની રકમ આપી ઉપલો વાર્ષિક ચોકો એઓના વારેસોએ બંધ કરાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી સપ્ટેમ્બર.

રોજ ૧૮ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યઝદજરદી.

મરણ—માણેકજી કાવશજી લીલાઉવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી જાટલીમેનના ભાઈ. એવણ તે વખતે આંહીના સઘળા લીલાઉખાનાઓમા, તથા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અફીમ તથા બીજા વ્યાપારને લગતા માલના લીલાઉઓમા "બ્રોકર" તરીકે જતા હતા.[૧]

તા૦ ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યઝદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ભીંડીબજાર તરફ શેઠ મેહેરવાનજી માણેકજી પટેલે કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી પરસાવી હતી.[૨]

તા૦ ૧૧ મી અકટોબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૭૮ યઝદજરદી.

મરણ—પેશતનજી શોરાબજી તાલેયારખાન[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી કાવશજી નેકસાહ્મતખાનના નાના દીકરા. એવણના બાપે દીલ્લીના શાહનશાહ જેહાનદારશાહના ઘડીઆલો સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રશન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને જે એલકાબો આપ્યા હતા તેમા એવણને "તાલેયારખાન" એટલે "ભાગ્યશાલી નશીબવાલો" એવો એતાબ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ માં બાપના મરણ બાદ એવણ તથા એવણના ભાઈ શેઠ બરજોરજી બેહેરામ દખાન રાસમા રેસમ, કપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મલેલી જાગીરોનો ભોગવટો ચલાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કરારે મી૦ બુચર નામના કોઈ અંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીંબા" પરગણું ઈજારે લીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ માં એવણ વડા ભાઈથી સઘળો હીસાબ ચુકાવી છુટા પડયા હતા, અને પોતાનો એકાહેદો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૮ મી ડીસેમ્બર.

ઇંગ્લંડ મધેની "લંડન હાસપીટલ" ના ફંડને માટે મુંબઈમાં એક ઉઘરાણું કરવામા આવ્યું હતું, જેમાં નીચલા પારસીઓએ રકમો ભરી હતી.[૪]

શેઠ પેશતનજી બેહેમનજી વાડીઆ ..	રૂ૨૫૨
શેઠ હોરમસજી બેહેમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૫૨
શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	રૂ૨૯૪
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની .	રૂ૨૫૨
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ ..	રૂ૧૦૦
શેઠ લીમજી ભીખાજીની કંપની ...	રૂ ૩૬
શેઠ ભીખાજી મેહેરજીની કંપની ...	રૂ ૧૬

આએ વર્ષમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ ઈરાન મધે "મુબારકા" નામના ગામમા ત્યાંના જરથોસ્તીઓના ઉપયોગને માટે આદરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી હતી, તથા તેના નીભાવને માટે એક જાગીર પણ વેચાતી લઈ ત્યાંની અંજુમનને સપુરદ કરી હતી.[૫]

---

૧ શેઠ કાવશજી મેહેરાબજી લીલાઉવાલાના બપાવા તથા શેઠો અરદેશર જમશેદજી અને ફરામજી પેસ્તનજી લીલાઉવાલાના બાપના બપાવા આએ "બ્રોકરી" ને તે વેળાએ જામા પીછોડી સાથે ઈજત હોરમતથી જવું પડતું હતું, તથા તેમની ફી પણ ઘણી મોટી હતી

૨ એ આદરાનનું મકાન ઘણું પુરાણું થવાથી એવણની દીકરી મરહુમ બાઈ મીઠીબાઈની દીકરી બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી પીટીટના ધણિઆણીએ પાકું નવેસરથી બંધાવી તેમા અસલ આદરાનને તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૭૮ ને દીને તખ્તનશીન કીધા હતા, તે વખતે મારેલી તખ્તીમા શરૂઆતમા તેનો અસલ પરહાયાનો દાહડો વાર આ પ્રમાણે લખેલો છે —

"આએ આતશ આદરીઆન મરહુમ શેઠ મેહેરવાનજી માણેકજી પટેલે રોજ ૨૨ મો ગોવાદ ઈજદ, માહ ૧૨ મો અસ્પંદાદમદ અમશાસ્પંદ શેહેનશાહી સને ૧૧૭૭ યઝદજરદી, તા૦ ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર, સને ૧૮૦૮ અંગરેજીને દીને તખ્તનશીન કરયા હતા .. . ."

૩ સુરતવાલા શેઠ અરદેસર શોરાબશાહ તાલેયારખાનના બપાવા, તથા વરોડાવાલા શેઠ પેશતનજી જાગીરજી અને શેઠ દીનશાહ અરદેસર, નવસારીવાલા શેઠ શોરાબજી જાગીરજી અને મુંબઈવાલા શેઠ હોરમસજી જાગીરજી (માસટર), તથા શેઠ માણેકશાહ જાગીરશાહ (પલીડર) ના બાપના બપાવા

૪ બોંમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૮

૫ આ દરેમેહેર બાબે ઈરાનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆ પોતાના "એઝહારે શીઆહતે ઇરાન" નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલા રીસાલામા સફે ૬૫ મે લખે છે કે —

"શવરગવાશી શેઠ અરદેશર દાદીશેઠનાએ ઘણી લાંબી મુદતપર અજેન ને અસબાબ મોકલી "મુબારેકા" નામના ગામમે આદરીઆન બંધાવી આપી તેના ચાલુ ખરચ થકી જાગીરથી ખરીદી અપાવી હતી, પણ તે જાગીર બેહેદીનોના હાથમાથી જતે આદરીઆનની ઈમારત પણ માઠી હાલતમા આવી પડી; તે મકાન બંધાવી આપનારનું નામ પણ બીમાલુમ બનયુચ, મગર બીજી સોધો સાથે એ બાબતની પણ જુસતેજુ કરતે જણાયુ છે, અને હાલે તે મકાન જેવી હાલતમા છે તેવુંજ લાંબા દાહડા રેહશે તો આગલ જતે નહી સરખું બનવાનું"

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેના[1] ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના છેલા કાલેનડરની માફકજછે ફકત વાહણવતીઓની ટીપમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના નામપર દેવીડ સ્કાટ, ફ્રેન્ડશીપ, અને શાહ અરદેશર, એ ત્રણ વાહણો ઉમેરાયાછે, તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી પટેલના નામપર "આલબીઅન" ને બદલે "શાહ જેહાંગીર" વાહણ નોંધાયલું છે.

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.
રોજ ૧૧ માહ ૬ (કે૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમશેદજી દાનગર[2]—(ઉમર વર્ષ ૪૦) એઓણ સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે શેઠ બેહરામજી જીજીભાઈ છાપગર સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ થી શેઠ દાદાશાહ ખરશેદજી તાબસરીવાલાની મારફતે મલબાર કોસ્તાઓ ભણીનો બ્યાપાર કરતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.
રોજ ૧૩ માહ ૮ (કે૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—મોદી રૂસતમજી માણેકજી દમણવાલા[3]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાલા શેઠ માણેકજી લવજી મોદીના બાધના દીકરા. એઓણ પ્રથમમા સુરત મધે પોતાના બાપની સાથે ફરંગી વ્યાપારીઓની દલાલી તથા બીજા કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫ ને આસરે સુરત ખાતેની ફરંગીઓની કોઠીના ડરેકટર સીનોર જેસીન્ટો ડામીનગો ડી ફોનસીકાની ભલામણ ઉપરથી પોતાના ભાઈ શેઠ મેહરવાનજીની સાથે દમણ ખાતે આવી ત્યા કપડ બનાવવાનુ તથા રંગવાનુ કારખાનુ કાઢયું હતુ. એ કારખાનાનુ કામ વધારવાને તથા મોટા પાયા ઉપર એમને ત્યાનુ કપડ વેચાવી આપવાને દમણની સરકાર તરફથી એઓને ઘણી મદદ મલી હતી, તથા આ કાપડની બનાવટનું કામ દમણમા નીભાવી રાખવાને એઓને ઉતેજન મલે માટે એ બંને ભાઈઓને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ નાં મેએ માસમા પોરટુગાલના શાહનશાહ ડામ-જોઆસે દમણમા આવેલુ "વરકુડ" નામે એક ગામ કે જેની વાર્ષિક પેદાયશ ૩૦૦૦) જીરાફીન (૨૨૫૯૩-૧૨-૦) ની હતી, તે દર વર્ષે ૯૦૦) જીરાફીન (૬૭૭૯-૨-૦) નો થોકો પોરટુગીજ સરકારને ભરવાની કબુલાતે એઓને ત્રણ ઓલાદ સુધી બખશીશ આપ્યુ હતુ. તથા એવી સરત કીધી હતી કે એઓ બંને ભાઈઓએ એક વર્ષ દાહાડાની અંદર પોતાના કુટુંબ કબીલાને સુરતથી બોલાવી દમણ ખાતેજ વસવુ, તથા ઉપલા ગામડામા રૈયત વગેરેનો સુધારો કરવો[4] એ પછી એઓ સુરત કાંઈ કામસર ગયા હતા અને ત્યાંજ એકાએક મરણ પામ્યા હતા

---

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1809
Bombay, printed for the Proprietors, by
Samuel Rans

[2] શેઠ પેશતનજી બેહરામજી દાતરા તથા ડાકટર હોરમસજી બેજનજી દાતરાના બપાવા.

[3] અતરેની ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ શેઠો દોસાભાઈ, રતનજી, અને ફરામજી ખરશેદજી મોદીના બપાવા એઓણના બે ભાઈઓ શેઠ મેહરવાનજી (તે દમણવાલા શેઠ બેહરામશાહ મેહરવાનજી મોદીના બાવા, તથા શેઠ દાદાભાઈ શાપુરજી મોદીના બપાવા) તથા શેઠ નશરવાનજી (તે સુરતવાલા રેલવે પોલીસના ઈનસપેકટર શેઠ નવરોજજી કેકોબાદજી મોદીના બાપના બપાવા) એઓની સાથે દમણ ખાતેજ આવ્યા હતા, અને ત્યા તેમનુ કુટુંબ આજસુધી વસેછે એઓના એક ભાઈ શેઠ લોહરાસપજી માણેકજી મોદી (તે મરહુમ શેઠ સોરાબશાહ બેજનજી સદર અદાલતવાલાના બપાવા) સુરત ખાતે કપડનો વ્યાપાર તથા ફરંગી વ્યાપારીઓની દલાલી કરતા હતા તેમના બાપ શેઠ માણેકજી લવજી મોદી પણ સુરતમાં એજ ધંધો ચલાવતા હતા, અને તેઓના બાપ શેઠ લવજી ધનજી મોદી સુરતવાલા નામીચા વ્યાપારી તથા વાહણવતી મીસ્તર અનદ્રુ રામસને ત્યા વાહણોનો અસબાબ તથા નોકરોને સીધો સામાન વગેરે પુરો પાડવાનુ મોદીનુ કામ કરતા હતા

[4] આ "વરકુડ" નુ ગામ મોદી મેહરવાનજી માણેકજી તથા મોદી રૂસતમજી માણેકજીને આપવામા આવ્યુ તેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના મેએ માસમા પોરટુગાલની સરકાર તરફનુ એક બખશીશનામુ લખાણથી પોરટુગીજ ભાષામા લખેલુ મોજુદછે તેનો ઈંગ્રેજીમા કરેલો તરજુમો એઓના એક વારસ શેઠ દોસાભાઈ ખરશેદજી મોદી (ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ) પાસે અમોએ જોયેછે તેના શરૂઆતમા લખેછે કે —

"Dom Jore, by the Grace of God the reigning Prince of Portugal and of Algarves in and out of the sea of Africa Lord of Guine, and the Conquests Navigation, Commerce and of Etopia Arabia, Persia and of the Indies Make known to all those who, by a new Grace for three lives (generations) may see this charter of lease that Mody Merwanjee Maneckjee and Mody Rustomjee residing in Damon Pergan inhabitants of the Port of Surat merchants protecting the Protuguese Factory having presented a petition signed by them to Francisco Antonio de Viega Cabral da Camara Pimentel Senth, of my Council, Staff General of my force and Governor and Captain General of India saying that they having been induced by Jacinto Domingos de Fonceca formerly a Director of that Factory and now residing in Damon that they the petitioners should come with him to that Port (of Damon) there to establish manufacturing houses

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી કાવશજી લીલાઉવાલા—ઉમર, વર્ષ ૭૦) શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી જાદલીમિનના ભાઈ. એઓ તે વખતે અંતરેના સઘળા લીનાકિઆંનાઓમા, તથા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અફીમ તથા બીજા વ્યાપારને લગતા માલોના લીનાકિઓમા "બ્રોકર" તરીકે જતા હતા.[૧]

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધ્યે ભીંડીબજાર તરફ શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલે કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરહાવી હતી.[૨]

તા૦ ૧૮ મી અકટોબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી શોરાબજી તાલિયારખાન[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી કાવસજી નેક-સાઅતખાનના નાથના દીકરા. એઓના બાપે દીલીના શાહનશાહ જેહાનદારશાહના ઘડીઆલો સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રસન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને જે એલકાબો આપ્યા હતા તેમાં એઓને "તાલિયારખાન" એટલે "ભાગ્યશાલી નશીબવાલો" એવો ખેતાબ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ માં બાપનાં મરણ બાદ એઓ તથા એઓના ભાઈ શેઠ બરજોરજી બેહરેમ દમાંન ગામમાં રેશમ, કપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મલેલી જમીરોનો ભોગવટો ચલાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કરારે મી૦ બુચર નામના કોઈ ઇંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીંબા" પરગણું ઇજારે લીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા એઓ વડા ભાઈથી સઘળો હીસાબ ચુકાવી જુદા પડયા હતા, અને પોતાનો એલાહેદો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૪ મી ડીસેમબર.

ઇંગલંડ મધેની "લંડન હાસપીટલ" ના ફંડને માટે મુંબઈમાં એક ઉઘરાણું કરવામા આવ્યું હતું, જેમાં નીચલા પારસીઓએ રકમો ભરી હતી.[૪]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૫૨
શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૫૨
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	રૂ૨૫૬
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની . .	રૂ૨૫૨
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ . .	રૂ૧૦૦
શેઠ લીમજી ભીખાજીની કંપની . .	રૂ ૩૬
શેઠ ભીખાજી મેહરજીની કંપની . .	રૂ ૧૬

આએ વરસમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ ઇરાન મધ્યે "મુબારકા" નામના ગામમાં ત્યાંના જરથોસ્તીઓના ઉપયોગને માટે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી હતી, તથા તેના જાથુકના નીભાવને માટે એક જાગીર પણ વેચાતી લઈ ત્યાંની અંજુમનને સપુરદ કીધી હતી.[૫]

---

૧ શેઠ કાવસજી પેહરામજી લીલાઉવાલાના પપાવા તથા શેઠો અરદેસર જમશેદજી અને ફરામજી પેસનજી લીલાઉવાલાના બાપના બપાવા આએ "બ્રોકરો" ને તે વેળાએ જામા પીછોડી સાથે ઇજત હોરમતથી જવું પડતું હતું, તથા તેમની શી પણ ઘણી મોટી હતી

૨ એ આદરાનનું મકાન ઘણું પુરાણું થયાથી એઓની દીકરી મરહુમ બાઈ મીઠીબાઈની દીકરી બાઈ દીનમાઈ તે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી પીટીટના વણિઆણીએ પાકું નવેસરથી બંધાવી તેમા અસલ આદરાનને તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૭૮ ને દીને તખ્તનશીન કીના હતા, તે વખતે મારેલ તખ્તીમા શરૂઆતમા તેનો અસલ પરહાયાનો દાહડો વાર આ પ્રમાણે લખેલો છે —

"આએ આતશ આદરીઆન મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી પટેલે રોજ ૨૨ મો ગોવાદ ઇજદ, માહ ૧૨ મો અસફંદારમદ અમશાસફંદ શેહનશાહી સને ૧૧૭૭ ઇઅજદજરદી, તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર, સને ૧૮૦૮ અંગરેજીને દીને તખતનશીન કરયા હતા."

૩ સુરતવાલા શેઠ અરદેસર શોરાબશાહ તાલેયારખાનના બપાવા, તથા વરોડરાવાલા શેઠ પેશતનજી જાગીરજી અને શેઠ દીનશાહ અરદેસર, નવસારીવાલા શેઠ શોરાબજી જાગીરજીઃ અને મુંબઈવાલા શેઠ હોરમસજી જાગીરજી (માસટર), તથા શેઠ માણેકશાહ જાગીરશાહ (પલીડર) ના બાપના બપાવા

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર ૧૮૦૮

૫ આ દરેમેહર બાબે ઇરાનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆ પોતાના "એજહારે શીઆતે ઇરાન" નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલા રીસાલાના સફે ૬૫ મે લખેછે કે —

"શાવરમવાલી શેઠ અરદેશર દાદીશેઠનાએ ઘણી લાંબી મુદત પર અવેજ ને અસબાબ મોકલી "મુબારેકા" નામના ગામમો આદરીઆન બંધાવી આપી તેના ચાલુ ખરચ શર્કી જાગીરબી ખરીદી અપાવી હતી, પણ તે જાગીર બેહુદીનોના હાથમાંથી જતે આદરીઆનની અમારત પણ માઠી હાલતમા આવી પડી, તે મકાન બંધાવી આપનારનું નામ પણ બીમાલુમ બનયું ચ, મગર બીજી શોધો સાથે એ બાબતની પણ જુસ્તેજુ કરતે જણાયું છે, અને હાલે તે મકાન જેવી હાલતમાંછે તેવુંજ લાંબા દાહડા રેહશે તો આગલ જતે નકી સરખું બનવાનું."

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના છેલા કાલેનડરની માફકજછે. ફકત વાહણવટીઓની ટીપમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના નામપર દેવીડ સ્કાટ, ફ્રેડરીપ, અને શાહ અરદેશર, એ ત્રણ વાહણો ઉમેરાયાછે, તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી પટેલના નામપર "આલબીઅન" ને બદલે "શાહ જેહાગીર" વાહણ નોધાયલુ છે.

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.
રોજ ૧૧ માહ ૬ (કદ) ૧૧૭૮ યઝદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમશેદજી દાતરા[2]—(ઉમર વર્ષ ૪૦) એઓણ સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે શેઠ મેહરાબજી જીજીભાઈ છાપગર સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ થી શેઠ દારાશાહ બરજોરજી તાવખરીવાળાની મારફતે મલબાર કોસ્તાઓ ભણીનો બ્યાપાર કરતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.
રોજ ૧૩ માહ ૮ (કદ) ૧૧૭૮ યઝદજરદી.

મરણ—મોદી રૂસતમજી માણેકજી દમણવાલા[3]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાળા શેઠ માણેકજી લવજી મોદીના નાધના દીકરા. એઓણ પ્રથમમા સુરત મધે પોતાના બાપની સાથે ફરંગી બ્યાપારીઓની દલાલી તથા બીજા કામોમા પડેલા હતા તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫ ને આસરે સુરત ખાતેની ફરંગીઓની કોઠીના ડરેકટર સેનોર જેસીનટો ડામીનગો ડી ફોનસીકાની ભલામણ ઉપરથી પોતાના ભાઈ શેઠ મેહરવાનજીની સાથે દમણ ખાતે આવી ત્યા કપડ બનાવવાનુ તથા રંગવાનુ કારખાનુ કાઢયુ હતુ. એ કારખાનાનું કામ વધારવાને તથા મોટા પાયા ઉપર એમને ત્યાનુ કપડ વેચાવી આપવાને દમણની સરકાર તરફથી એઓને ઘણી મદદ મલી હતી, તથા આ કાપડની બનાવટનુ કામ દમણમાં જારી રાખવાને એઓને જનમને માટે એ બંને ભાઈઓને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મધ્યે માસમા પોરટુગાલના શાહનશાહ ડોમ-જોઆસે દમણમા આવેલુ "વરકુંડ" નામે એક ગામ કે જેની વાર્ષિક પેદાશ ૩૦૦૦) ઝીરાફીન (૨૨૫૯૩-૧૨-૦) ની હતી, તે દર વર્ષે ૯૦૦) ઝીરાફીન (૬૭૭૮-૨-૦) નો થોડો પોરટુગીજ સરકારને ભરવાની કબુલાતે એઓને ત્રણ ઓલાદ સુધી બખશીશ આપ્યુ હતુ, તથા એવી શરત કીધી હતી કે એઓ બંને ભાઈઓએ એક વર્ષ દાહાડાની અંદર પોતાના કુટુબ કબીલાને સુરતથી બોલાવી દમણ ખાતેજ વસવુ, તથા ઉપલા ગામડામા રૂની ખેતી વગેરેનો સુધારો કરવો.[4] એ પછી એઓ સુરત કાઈ કામસર ગયા હતા અને ત્યાજ એકાએક મરણ પામ્યા હતા.

---

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1809
Bombay, printed for the Proprietors, by
Samuel Rans

[2] શેઠ પેશતનજી બેહરામજી દાતરા તથા ડાકટર હોરમસજી બેજનજી દાતરાના વડાવા.

[3] અતરેની ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ શેઠો ડોસાભાઈ, રતનજી, અને ફરામજી બરજોરજી મોદીના વડાવા એઓણના બે ભાઈઓ શેઠ મેહરવાનજી (તે દમણવાળા શેઠ બેહરામશાહ મેહરવાનજી મોદીના બાવા, તથા શેઠ દાદાભાઈ શાપુરજી મોદીના વડાવા) તથા શેઠ નશરવાનજી (તે સુરતવાળા રેલવે પોલીસના ઈનસપેકટર શેઠ નવરોજજી કૈકોબાદજી મોદીના બાપના વડાવા) એઓની સાથે દમણ ખાતેજ આવ્યા હતા, અને ત્યા તેમનુ કુટુંબ આજસુધી વસેછે એઓના એક ભાઈ શેઠ લોહરાસપજી માણેકજી મોદી (તે મરહુમ શેઠ સોરાબશાહ બેજનજી સદર અદાલતવાળાના વડાવા) સુરત ખાતે કપડનો બ્યાપાર તથા ફરંગી બ્યાપારીઓની દલાલી કરતા હતા તેમના બાપ શેઠ માણેકજી લવજી મોદી પણ સુરતમા એજ ધંધો ચલાવતા હતા, અને તેઓના બાપ શેઠ લવજી ધનજી મોદી સુરતના નામીચા બ્યાપારી તથા વાહણવટી મીઆ અબદુલ ગફુરને ત્યા વાહણોના ખલાસી તથા નોકરોને સીધો સામાન વગેરે પુરો પાડવાનુ મોદીનુ કામ કરતા હતા

[4] આ "વરકુંડ" નુ ગામ મોદી મેહરવાનજી માણેકજી તથા મોદી રૂસતમજી માણેકજીને આપવામા આવ્યુ તેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના મેએ માસમા પોરટુગાલની સરકારે તરફનુ એક બખશીશનામુ લખાણથી પોરટુગીજ ભાષામા લખેલુ મોજુદછે તેનો ઈંગ્રેજીમા કરેલો તરજુમો એઓના એક વારસ શેઠ ડોસાભાઈ બરજોરજી મોદી (ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ) પાસે અમોએ જોયોછે તેના શરૂઆતમા લખેછે કે —

"Dom Joao, by the Grace of God the reigning Prince of Portugal and of Algarves in and out of the sea of Africa Lord of Guine, and the Conquests, Navigation, Commerce and of Etopia Arabia, Persia and of the Indies Make known to all those who, by a new Grace for three lives (generations) [illegible] charter of lease that Mody Merwanjee [illegible] and Mody Rustomjee residing in Damon [illegible] inhabitants of the Port of Surat merchants [illegible]ecting the Portuguese Factory having [illegible] petition signed by them to Francisco Antonio [illegible] Veiga Cabral da Camara Pimentel Senth, [illegible] Council, Staff General of my force and Governor and Captain General of India saying that they having been induced by Jacinto Domingos de Fonseca formerly a Director of that Factory and now residing in Damon that they the petitioners should come with him to that Fort of Damon) there to establish manufacturing houses

અમા લખ્યુ હતુ કે "જયારે અરદેશર દાદી પોતાની જગોની કીમતને માટે અમો ઉપર સોંપેછે અને તે માટેનો સંપુરણ વિશ્વાસ અમારી ઉપર મેલેછે, કે જે વિશ્વાસ તેણે આ બાબતની શરૂઆતથીજ અમારા અદલ ઇનસાફ ઉપર રાખ્યોછે, ત્યારે અમોને ચુકાદો કર્યા વગર ચાલતુ નથી કે એ જગાની કીમત જે "ટાઉન કમીટી" એ દર ચોરસવારે રૂ૨૫) લેખે ઠરાવીછે તે તેમને આપવી." વળી તેના બદલામા એવણને આપેલા ગામો માટે લખેછે કે "અગર દરજજાવાલા અને માતબર દેશીઓ એ પ્રમાણે હિંદુસ્થાનમા જમીનના માલેકો અથવા ઇજારેદાર થાય તે અમોને ઘણુ પસંદછે, અને તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને અરદેશર–દાદીને જે ગામો તમોએ આપ્યાછે તે અમો બાહાલ રાખ્યે છૈયે; અને અમોને અગર ઈસર તે જગોને સારીપેઠે સુધારવાની જે કબુલાત પોતાની અમો જોગની અરજીમાં આપીછે તે ઉપર પુરતો ભરૂસોછે, તથા જો તેવણ પોતાની કબુલાત બરાબર પાલે, અને તે ગામોની રૈયત તથા કુનબીઓ ઉપર માયાલુ રેહેતો તમો તેમને આપણી તરફની ઘટતી મદદ તથા આશ્રો આપ્યા કરજો. અગર અરદેશર દાદીનો દાખલો બીજા આબરૂદાર અને માતબર વર્ગના લોકો લેશેતો તે જાણી અમોને મોટી ખુશી ઉપજશે, અને એવી રીતનાં કામોમા તમોએ હમેશા તેવા લોકોને ઉતેજન આપવુ ચાલુ રાખવું, એવુ અમો તમોને ફરમાવ્યે છૈયે."[૧]

of all sorts of Cloth as they used to do in Surat for the consumption of the metropolis, encouraging the petitioners that they would obtain great indulgence and graces from the protection of the said Governor and Captain General Wherefore the petitioners who were ever since brought up under the Portuguese protection in Surat with great delight acceded to the proposal of the said Jacinto Domingos they rapidly came down to Damon where they founded an establishment of manufacturing with various tanks of tincturing, calling out from Surat and other parts able manufacturers, advancing to them sums of money, and employing various other manufacturers from Damon who were unemployed for about 4 years supporting themselves by other means of life, meanwhile the increase up to that day was very great *This undertaking was never before so well reached by any of my subjects in those Dominions although many were desired so to do* That the petitioners had greatly increased the manufacturing business by employing numerous manufacturers and by manufacturing *Chint* of Broach and its Colours And whereas in Damon the jealousy of rivals was increased, and in consequence of this the proprietors (the petitioners) suffered much in their merchandise in Surat in recovery of their money, so that they were not attended to That it was necessary for the petitioners some sure means of subsistence to their families to remove themselves to Damon and there to establish their merchandise, and for the reasons above mentioned and with a view to remedy any unforeseen eventuality requested the above mentioned Governor and Captain General to grant them (the petitioners) upon a lease by a reasonable tax the village *Varacunda* now belonging to my Royal Treasury

That the Charter may be granted to them for 3 lives (generations) the first being in favor of the son of the first petitioner Sapoorjee Merwanjee—the second in favor of the grandson or in favor of any other person whom he may appoint—and the third in [illegible] same way First on condition that the said petitioners [illegible] should together with *their families* go to the Fort of Damon [illegible] within a year there to establish permanent residence 2nd Not to disturb any [illegible] actually there [illegible] be now residing in the manufacturing houses of [illegible] workman who [illegible] *Cadmus* which are now being manufactured there—the petitioners should rather bring other workmen from out side of that Port for manufacturing *Cadios* and other cloth [illegible] 3rd To promote the cultivation of Cotton upon all the ground of the above mentioned Village where it may be productive and to bring it up well as that no part of it may remain uncultivated. ... ..."

૧ આ "ડીસપાચ" ની નકલ શેઠ હોરમજજી જાગીરજી દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવીછે, તેમાના મજકુર બાબતને લગતા બે ફકરાઓ અતરે સદાબરા ઊતારી લઈછીએ છૈયે :—

"Moreover as Ardaseer Dady in agreeing to refer the subject to our decision and to abide by whatever rate of valuation we shall fix for the ground, has evinced such a degree of confidence in our justice and such a candour of sentiments so universal in Natives of India and which has indeed been observable in his conduct throughout the whole of the negociation. We cannot but consider his claim as entitled to such a compensation as may not disappoint the confidence he appears to have placed in our justice, and therefore direct, that you pay him for the ground in question at the rate of 25 Rs per square yard according to the valuation of the Town Committee whose competency to judge of its value We have no reason to suspect nor of their having been influenced by any partial motive towards Ardaseer Dady

"We shall now consider the transaction of the Grant of Lands &c to Ardaseer Dady in Salsette, independent of the question of its being an Exchange for the ground in Bombay, and having on former occasion recommended to give consideration to the state of the Island of Salsette with respect to the improvement of its resources and the amelioration of the condition of its Inhabitants, and it appearing to us that the attainment of these desirable objects will be accelerated if Natives of character and opulence could

તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર.

આજ દીને સુરતના મુખ્ય દેશી રેહનારાઓએ ત્યાના ચીફ જડજ અને માજીસ્ટ્રેટ મી૦ નેહન કોને તેની મુંબઈની કૌનસીલમા નેમનૂક થવાથી સુરત છોડતી વેળાએ એક માન પત્ર આપ્યુ હતુ તે પર નીચેના પારસીઓની સહીઓ હતી [૧]

મોદી ખરશેદજી ડોસાભાઈ, મોદી હોરમજજી ભીમજી, મેહરવાનજી રુસતમજી વખારીઆ, રતનજી માણેકજી પારખ, બરજોરજી ખરશેદજી, ફરામજી કાવસજી પારખ, કાઉસજી કામાજી, દીનશા એદલજી ધનજી મેહતાના, પેશતનજી જમાસપજી ભાવનગરી, મોદી બેજનજી સોહરાબજી, મનજીભાઈ વાછાગાંધી, ખરશેદજી કુવરજી માસીદખાનના, ગોશતાસપજી સોહરાબજી મોદી, જમશેદજી ચોગાણજી હોડીવાલા, રુસતમજી માણેકશાહ, રુસતમજી નશુજી, મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરી, પેશતનજી આસપંદયારજી, બેહરામજી ખરશેદજી, ધનજીશાહ બરજોરજી બેહરેમ દખાન, કાઉસજી રુસતમજી તમના, ચોગાણજી જીવણજી, પેશતનજી રુસતમજી તમના, હોમજી માણેકજી, ધનજીભાઈ માણેકજી, દેશાઈ મનચેરજી ખરશેદજી, નશરવાનજી કાઉસજી, નવરોજજી નશરવાનજી, એદલજી કાઉસજી શેઠ, રતનજી માણેકજી પારખ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[૨] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના છેક કાલેનડરની અગાઅરજ છે. ફકત ઈનસુરનસ ઓફીસના ભાગીદારોમા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફ અને દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના નામ નજરે છે.

તેમજ વાહણવટીઓમા નીચેના ત્રણ વાહણ પારસીઓના નામપર ઉમેરાયના છે.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
બોમહીરેક	પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ	૬૭૯
ફેન	હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ	૬૦૦
દાદેબાઈ	મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ	૪૦૦

તા૦ ૧૬ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૫ (કદ૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

મરણ—ધનજીશાહ બરજોરજી બેહરેમ દખાન[૩]—(ઉમર વર્ષ ૪૦) સુરતના શેઠ બરજોરજી ચોગાણજી બેહરેમ દખાનના વડા દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમના ઓલપાડ, કરોદ, અને વાસેદ ગામોની મામલતદારીના ઓહદા મલ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા જયારે નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીએ સુરત શેહર નવાબ પાસેથી લીધુ ત્યારે એઓને તેની આસપાસના સચીન, વાંસદા, માંડવી ધરમપોર વગેરેના નાના રાજ્યોના ઇંગ્રેજ સરકારના "નેટીવ એજન્ટ" તરીકે નેમ્યા હતા. એઓએ તે ઓહદાઓ ઘણીજ બાહોશીથી ચલાવ્યા હતા, અને પોતાના ઓહદાની ફરજો બજાવતાંજ માર્યા ગયા હતા. તે એમ કે સુરતની ૫૦ મૈલ દૂર બોહાન નામના માંડવીના રાજાને હસ્તકના એક ગામમાં આ એ વર્ષમા અબદુલ રેહમાન નામનો એક ફકીર બાહેર નિકલી આવ્યો કે "મને ખોદાએ મોકલ્યો છે, હો આખી દુન્યામા મુસલમાની ધર્મ ફેલાવવાનો વખત આવ્યો છે" આથી ત્યા વશનાર સઘળા લોકો

---

[૧] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૮૦૯.

[૨] The Bombay Kalendar and Register for 1810

Bombay, printed for the Proprietors, by Samuel Rans.

be induced to become Proprietors or Renters of the Lands of the island We approve of the Grant to Ardaseer Dady of the 3rd July 1806, and we have not only a reliance on his performance of those conditions, but that he will also pursue that liberal course of improvement of the Land which in his memorial he has informed us it is his intention to do, assuring him of our favor and protection while he continues faithful to his engagements and in the observance of a lenient and moderate conduct towards the Ryots and other inferior classes of Natives incumbents of the Lands and inhabitants of the villages under his charge and it will afford us much satisfaction if the example of Ardaseer Dady shall be followed by others of the opulent and respectable class of Natives to whom we direct you to hold out encouragement to engage in similar undertakings The perusal of the Papers connected with this subject has incidentally discovered that some of the Lands of Salsette have been granted to Europeans, particularly to Dr Helenus Scott and Mr Ashburner, a practice militating against our general Policy, which prohibits Europeans from becoming the Proprietors of Lands in India, but as local circumstances and characters of the Natives of Salsette may not require so strict an application of this Rule as with respect to the Lands under the Governments of Bengal and Madras, we will not insist on their resumption. But we direct that you inform us the nature of the tenure of such Grants to the Persons named or to any others of a similar description, the period at which they were granted and of every circumstance relating thereto"

[૩] સુરતના મરહુમ ખાન બાહાદુર ફીરોજશાહ તથા અરદેશર ધનજીશાહ બાહાદુરના બાવા.

અને બીજા મુસલમાનો તેની સાથે મળી ગયા, અને માંડવીમાં મોટું બંદ મચાવી મુક્યું, તથા ત્યાં ઘણાક હિંદુઓને મારી નાખ્યા. એ પછી તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને તેણે સુરતમાં એક જાહેરનામું કાઢી ત્યાંની રૈયતને તથા ઇંગ્રેજી અમલદારોને જણાવ્યા કે "દુન્યાની આખેરનો ઇમાંમ મેહદી પેગમબર હવે જાહેર થયોછે. તેથી બધાઓ ઇસલામી દીન કબુલ રાખો, નહિતો શેહેર છોડી જાવો, અથવાતો લડવાને તૈયાર થાવો." સુરતના મુસલમાનો પણ આવા પેગામથી તે ફકીરની તરફેણમાં ઘણા ઉશ્કેરાયા, અને આખા શેહેરમાં ધળભળાટ ચાલ્યો. આથી સુરતના ચીફ મી૦ ક્રોએ કરનલ કીથની સાથે મસલત કરી પેલા ફકીરને એકદમ પકડવાને રાતોરાત કપતાન કનીંગહામ, એવણ (શેઠ ધનજીશાહ) તથા બીજા પેહેરાગીરો અને ઘોડેસવારોની બે નાની ટુકડી બોદાન ઉપર ઘેરો નાખવાને મોકલી. તેઓ સવારના પોહોરમાં ત્યાં જઈ પોહોચ્યા, અને તે ફકીર એક મસીદમાં હતો ત્યાં ગયા. તેઓમાં સર્વથી પેહલા ધનજીશાહ ચાલતા હતા, અને એવણેજ બાહાદૂરીથી તે ફકીરને જઈને શરણ થવાને કહ્યું, તેહવારેજ એવણ ઉપર ઝનુની મુસલમાનો ઉતરી પડ્યા, અને તરવારથી એમના ટુકડેટુકડા કરી નાખ્યા.[૧] આથી કપતાન કનીંગહામ તથા ઇંગ્રેજ ઘોડેસવારોએ જોશમાં આવી તેમના પર એકદમ હલો કીધો, અને ઘણા મુસલમાનોને મારી નાખ્યા. ફકીર અબદુલ રેહમાન ઘાએલ થવાથી એક લોહારની ઝુપડીમાં સંતાઈ ગયો હતો તેને પણ શોધી કાઢી તરત કતલ કીધો, અને એ રીતે તે બખેડાનું શેવટ આવ્યું. શેઠ ધનજીશાહનાં માર્યા જવાથી ઇંગ્રેજી સતાવાળાઓ ઘણા દલગીર થયા, અને તેવણની વીધવા બાઈ જીજીબાઈને તેમની હૈયાતી સુધી દર વર્ષે રૂ૩૦૦૦) નું પેનશન સરકાર તરફથી આપવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

તા૦ ૧૦ મી માર્ચ.

રોજ ૫ માહ ૭ (કદમી) ૧૧૭૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી કુકાજી મજદીનાર[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ પ્રથમમાં મુંબઈ ખાતે પોતાના બાપની સાથે પરચુરણ જીનસોનો બ્યાપાર કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ માં એવણે પેહલ વેહલા બંગાળ ખાતે જઈ ત્યાં ચીન, સીનાંન, તથા કલકતા સાથે વ્યાપાર ચલાવવા માંડ્યો હતો. બંધરાજમાં સાત વર્ષને આસરે અથવા નવાર ઘણીક સફરો કરી પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ થી કલકતામાં જઈ જાથુકનો વાસો કીધો હતો, તથા ત્યાં મુંબઈ, ચીન, મદરાજ, વગેરે મથકોના નામીચા બ્યાપારીઓની આડત, તથા ત્યાંવાલા મીશીઅર્સ ફાલનીનસ અને બેક્રેટની કંપનીની દલાલી કરતા હતા. કલકતામાં એવણે એક મોટી દોલત મેળવી હતી, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા. ત્યાં એવણની ઝાહેરી મીલકત હતી, તેમાંથી થોડીક એવણનાં મરણ પછી એવણના જમાઈ શેઠ નશરવાનજી કાવસજી પીટીટ કે જેઓ એમની મીલકત તથા વહીવટનો કલકતામાં ફડચો કરવાને ગયા હતા તેઓએ ત્યાંના પારસીઓને માટે ધર્મનાં કામો કરવાને શેઠ નવરોજજી કાવસજી બનાજી તથા શેઠ નવરોજજી સોરાબજી ઉમરીગરનાં સ્વાધીનમાં બક્ષીસ કીધી હતી, પણ પાછળથી તેના સંબંધમાં કેટલોક જઘડો ઉઠ્યો હતો.

---

૧ આ બાબે સુરતના ચીફ મી૦ ક્રોએ તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકન ઉપર મોકલેલા "આફીશીયલ રીપોરટ" માં તે અમલદાર નીચે મુજબ લખેછે —

Extract from a letter from N Crow, Esq Chief of Surat to the Hon'ble Jonathan Duncan Esq President and Governor-in Council, dated 31st January 1810

"By the 17th, two Borahs of Boodhan were sent to me by the Kazy, with a letter (No 3), they had brought to him from the fanatic, and one to me, desiring me to accept the religion of Mahomet, retire, or fight"

"The best part of this and the following day was taken up in collecting information, which all bespoke the determined resolution of the fanatic, and the hearty concurrence of his brother Mahometans to try a revolution here, when I resolved to take the sudden step of seizing him"

"About two o'clock I imparted this (No 4) to Colonel Keith, who approved the measure, and as the securing this insurgent Faquir, who, from the best intelligence, had not left Boodhan, during the change of Government, was the primary object, two troops of Cavalry were ordered to proceed by night, in order to invest the place, and get hold of him if they could, or bar his departure, till the arrival of four companies of infantry Captain Cunningham, who commanded the infantry, Dhunjeeshah Behramund Khan, a vakeel of the Rajah of Mandvie, and four scouts, attended them"

"The dragoons arrived about day light at Boodhan *Dhunjeeshah was among the first over the river, and endeavoured to prevail on the Faquir to surrender himself, but was killed in the attempt, with the Rajah's vakeel, and some others near him*"

[The Cities of Gujarashtra, by H G Briggs Appendix B p p V]

૨ મુંબઈવાળા શેઠ માણેકજી બમનજી કાકા (મી૦ ચાકલડવાળા) ના બપાવા તથા બાપના કાકા એવણના બાપ શેઠ કુકાજી કુવરજી પણ મુંબઈના એક જાણીતા રેહવાસી તથા બ્યાપારી હતા

તા૦ ૨૪ મી માર્ચ.

રોજ ૧૯ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

આજ દીને શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆએ અંકલેસરમા એક દોખમું બંધાવી પરસાવ્યું હતું.[૧]

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

લંડન મધે મરણ પામેલા પાદરીઓ તથા સ્કોટલંડની "યુનીવરસીટી" ના પ્રોફેસરોના નાવારીસ બચ્ચાઓના આસરાને માટે "એબરડીન-શોસાએટી" નામની મંડલી ઉભી થઈ હતી, તેના ફંડમા મદદ કરવાને અતરેના ઇંગ્રેજોએ એક ઉઘરાણું કીધું હતું, જેમા નીચેના પારસીઓએ પણ નાણું ભર્યું હતું.[૨]

શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	૫ ગીની અથવા રૂ૪૨
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૫ ગીની અથવા રૂ૪૨
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની	૫ ગીની અથવા રૂ૪૨
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૧૦ ગીની અથવા રૂ૮૪
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ	૬ ગીની અથવા રૂ૫૦-૨-૫૦
શેઠ ભીખાજી મેહેરજીની કંપની	રૂ૧૦
શેઠ હીમજી ભીખાજીની કંપની	રૂ૧૦

તા૦ ૨૯ મી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (ક૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી.

મરણ—અરદેસર દાદીભાઈ—(ઉમર વર્ષ ૫૪) શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની માફક તે વેળાએ એક મોટા વેપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા ચીન ખાતે એવણનો મોહટો વેપાર ચાલતો હતો, તથા તે માટે બાપના વખતના વાહણો ઉપરાંત વીલ્યમ, મીનરવા, એલીઝાબેથ તથા અપટણ કાસ્ટન, નામના બીજા ચાર વાહણો એવણે રાખ્યા હતા

---

૧ આ દોખમા ઉપર નીચે પ્રમાણે તખતી મારેલી છે
"શ્રી દાદાર હોરમજદના નામની બરકતથી મેહે-
"ર દીનના હોકમ પરમાણે એ દખમુ શ્રી કદમી અંક-
"લેસર મધે દીનદોસત બેહેદીને મોઝદીઆસનાની શેઠ શ્રી
"પેસતનજી બહમનજી નોરોજજી વાડીઆજી મુંબઈના
"રેહેવાસીએ પોતાની ખરચીથી સવાબને વાસતે બના-
"વીઓ રોજ ૧૯ માહ ૬ સને ૧૧૭૯ યજદજરદી
"સંવત ૧૮૬૬ ના ફાગણ વદ ૪ શનેઊ, તા૦ ૨૪ મી
"મારચ સને ૧૮૧૦"

એજ વખતે એ દોખમા તરફ જવાનો પાકો રસ્તો તથા સગાવાળાને માટે એક મોટો પથરનો પુલ એવણે પોતાને ખરચે બંધાવેલો આજ સુધી સલામતે એ દોખમું તથા રસ્તો અને પુલ બનવાની સઘળી મેહેનત શેઠ એદલજી દોરાબજી લશકરીએ કીધી હતી

૨ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૧૦.

ઇંગલાંડ ખાતે પણ એવણ મીસીઅરસ દેવીડ સ્કાટની કંપનીની મારફતે મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. મુંબઈમા કોટકોટ એવણે પોતાના બાપની નઈઅતે આદરાનની એક દરેમેહેર કદમી તરીકા મુજબ તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૦૩ ને દીને પરસાવી હતી ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૫ મા એવણે વસાઈની પેલીમેર "દંતોરા" નામના ગામમા એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી હતી ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા છાસટી તરફ કનેરી, મનોર, ગુલમી, માગાથાન, દહીસર, એર તથા એકસર નામના સાત ગામો એવણે દર વર્ષે સરકારમા રૂ૩૦૭૭ ૨-૭૫ રેસનો ઘેરો ભરવાની કબુલાતે પોતાની દાગનબી કોતરફની જગા આપી તેના બદલામા લીધા હતા ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૫—૬ મા વાયવ્ય હિંદુસ્થાનમા પડેલા દુકાળની વખતે એવણે ઘણાક મહિના સુધી દરરોજ ચાર પાંચ હજાર માણસોને પોતાને ખરચે ખોરાક પુરો પાડયો હતો. ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૮ મા ઇરાન મધે "મુબારકા" નામના ગામમા એવણે પોતાને ખરચે આદરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી આપી હતી તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા. એવણ મરણ પામ્યા તે વેળાએ કેહેછે કે સરકાર કાહતી વેળાએ મુંબઈના નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકન એવણના ઘરની સામેના સેંટ થામસના મોટા દેવળમાં આવી ઉભા હતા, અને તેના હોકમથી જેવું એવણનું સ્વાંન ઘેરમાંથી બાહેર કાઢયું ત્યારથી તે દેવળવાળો આખો મોહલો પસાર કરી ગયું ત્યાં લગણ ગમગીનીનો ઘંટ વગાડવામા આવ્યો હતો.

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

મરણ—દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી—(ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદીના દીકરા. એવણ "દાદા મોદી" ના નામથી અતરે ઓળખાતા હતા. પ્રથમમા એવણ પોતાના બાપના વેપારમા સામેલ હતા. તે બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૯ મા તેમના મરણથી તેમના બાકી રહેલા ભાગીઆ શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદી સાથે તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૭૯૦ થી તેમનો ઇલાકો બંધ કરી પોતે પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો જુદો વેપાર તથા લોકોની આડત કરવા માંડી હતી તેમા એવણે એક મોટી પુંજી મેળવી હતી, તથા મોટો ધર્માદાન કરતા હતા એવણના મરણ પછી એવણની પુંજીમાથી એમના પીતરાઈ બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઇ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની ડોલેનથી મુગત મધે શેહનશાહી જરથોસતીઓને માટે આતશબેહેરામ બંધાવી તે તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને તખતનશીન કીધા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી એમના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઇ હતી.

લાંડ ખાતે "કોર્ટ આફ ડાએરેક્ટરો" ના મુનશીન ચી ચાર્લ્સ હાનરેબલ જાન લમસડેન ઉપર એક લંબાણ અરજી કીધી હતી. તેની મતલબ એ હતી કે મરનાર માજી ગવરનર ડંકનની ખાએશથી મેં જે મીરજાએ નામાંકીત શાએર ફેરદોસી તુસીએ ઈરાનના પુરાતન રાજ્યની તવારીખ ફારસી શેરોમાં શાહનામામાં લખીછે તેજ મુજબ અને તેજ કાવ્ય રચનાથી ઈંગ્રેજોની હિંદુસ્થાન મધેની ફતેહ અને તવારીખ ફારસી શેરોમાં રચવા માંડી હતી, અને તે તવારીખનું નામ "જારજ નામું" આપવાને તે સાહેબે મને ફરમાવ્યું હતું, તથા સાથે હિંદુસ્થાનમાં ઈંગ્રેજોને લગતી તવારીખનો સાર મને સમજાવવાને પણ તે નામદારે માથે લીધું હતું, લેકીન તેવણને કમ ફોરસદ હોવાથી એ કામ મારી એનતેમાસ ઉપરથી તેવણે મી૦ વીલ્યમ એરસ્કીનને સોંપું હતું. તે પછી આતાર લગણમાં મે મરહુમ મજકુર ગવરનરની દેખરેખ હેઠળ એ તવારીખને લગતા (૯૦૦૦) શેરો પુરાં કરીછે, જે તમારી હજુરમાં હું નમનતાઈ સાથે રજુ કરૂં છું, અને એવી અરજ ગુજારૂં છું કે આએ મારૂ પુસ્તક હાનરેબલ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના આસરા હેઠળ પુરૂ કરવાની જેમ તમો સાહેબની નજરમાં દુરસ્ત લાગે તેમ પરવાનગી આપવી.[1]

તા૦ ૨૪ મી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ અતરેની મીસીઅરસ ફારબસની કંપનીના વડા ભાગીઆ તથા દેશીઓના એખાસ મારફત ચારલસ ફારબસ ઈસ્કવાએર (પાછળથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ને મુંબઈ મધે છેલાં ૨૨ વર્ષ રહી પોતાને વતન જાવા વખતે રોટાગતી વેળાએ એક માન પત્ર[2] તથા ૧૫૦૦ ગીની (રૂ૧૫૭૫૦) ની કીમતની એક "સરવીસ-પ્લેટ" ભેટ આપી હતી. આ માન પત્રપર નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી:—

---

૧ આ અરજીની નકલ એવણના વારસ દસ્તુર ધીરાબજી રૂસતમજી મુવારીઓજ પાસેથી અમારા જોવામાં આવીછે

૨ સર ચારલસ ફારબસ દેશીઓનો એક ખરેખરો બેરખાહ અને દાલીજની દોસ્ત હતો. મુંબઈના રેહવાસીઓ આજ લગણ તેનું નામ મોટા માન સાથે યાદ કરેછે. તેના માટે આ માનપત્ર તથા તેનો જવાબ અતરે સઘળો પરગટ કરી નોંધી રાખવો દુરસ્ત ધાર્યું છે:—

To

CHARLES FORBES Esq

SIR,

Having heard of your intention shortly to return to England, we the undersigned Native Merchants and Shroffs of Bombay come to bid you farewell, with a hearty concern for the loss of that friend, whose general benevolence has been uniformly [illegible] the liberal patronage of native [illegible] generous support of native [illegible]

After an experience of two and twenty years we think we can appreciate your worth and speak the language of our heart without the imputation of flattery. We address you therefore with the freedom of old friends who have long known you. Many of us you have laid under personal obligations, which tho' you may not remember, we can never forget—and we have all seen your prosperity with satisfaction, for who ever applied to you in the hour of distress, and did not find you the friend of the poor and the helpless

Liberality in dealing has been too long the distinguishing characteristic of a British Merchant to be made the peculiar praise of any individual. We shall not therefore dwell on the uniform integrity and candour which have marked all your commercial transactions. They have excited our admiration and esteem, it is true, but is a train of full gentler virtues which has won our hearts—the generous concern you have ever taken in the interests of your friends, your zeal for their welfare, your sympathy in their misfortunes, the assistance you have been ever ready to afford, with your advice, your influence, your exertions, and the noble sacrifices you have so often made, when the vicissitudes of human life have appealed to your benevolence, these are qualities peculiarly your own, they spring from the feelings of a superior mind, and with all our admiration of your country's virtues eminently distinguish you amongst your countrymen

We are about to separate, in all probability for ever, this therefore is not the moment for worldly praise, it is gratitude and affection that speak, and request you to accept as a small but sincere memorial of our friendship a Service of Plate of the value of fifteen hundred Guineas engraved with the Arms of your Family and bearing the following inscriptions

TO

CHARLES FORBES, Esq

FROM

THE NATIVE MERCHANTS AND SHROFFS

OF BOMBAY

IN MEMORY OF TWENTY TWO YEARS EXPERIENCE

of his Liberality as a Gentleman

his disinterestedness as a friend

and his spirited integrity as a British Merchant

And now Sir farewell! The loss we sustain by your return to the land of your birth is great indeed, and to many of us irreparable. But we are not so selfish as to forget the happiness that awaits you in the bosom of your family, your friends, your country. That your days may be long amongst them—That you may always live in prosperity and honor, and that in the enjoyment of your well earned fortune God may continue his blessings is the sincere and affectionate prayer

Of your faithful friends
and obliged humble servants

Framjee Nusserwanjee
Pestonjee [illegible]
Ruttonjee Bomanjee
Hormusjee Bomanjee
Sorabjee Cowasjee Patell
[illegible] Nusserwanjee Moody
Cursetjee Manackjee

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, રતનજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી, બરશોરજી માણેકજી મશક, ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાળા, પેશતનજી કાવશજી નાળીએરવાળા, જમશેદજી

Framjee Nasserwanjee
Nourojee Cowasjee
Pestonjee Cowasjee
Jamsetjee Nanabhoy
Limjee Bhiccajee
Bhiccajee Merjee
Framjee Cowasjee
Burjorjee Nanabhoy
Dadabhoy Limjee
Kaikhusroo Sorabjee
Jehangeir Framjee Nanabhoy
Byramjee Nanabhoy
Bezanjee Manockjee.
Moody Sorabjee Watcha.
Burjorjee Dorabjee
Nasserwanjee Cowasjee
Hajee Mahomed Ebrahim Parker
Javerchund Atmaram
Gopaldass Manordass.
Manordass Dwarkadass
Arjoonjee Nathjee
Goverdan Jugjeevandass
Murledar Samboodass
Megjee Habichund
Narrondass Narotumdass
Mawjee Anundjee.
Trebovan Luckmedass
Pransunker Treebovan.
Ambojdass Tuckoydass
Kessordass Ransoordass.
Wittuldass Kessowdass
Sunkersett Baboolsett
Madowdass Ransordass
Davidass Hurjiwandass
Virjee Nanjee
Madow Bhowan.
Purboo Jugjeewandass
Mahondass Doolabdass
Dhackjee Dadajee.
Luckmichund Poozraz
Narrondass Tulseedass
Nemchund Amechund.
Sikerdass Nagurdass
Mootychurd Jugjoonathdass
Nagardass Cursondass
Bugwan Cullu
Govenlou Kessordass
Tricum Lalchund
Dama Gopall
Assaram Murledur
Narondass Treeumdass

Bombay, 24th October 1811

(Reply)

To

THE NATIVE MERCHANTS AND SHROFFS OF BOMBAY

Gentlemen,

The flattering testimony you have borne to my character and conduct as a Merchant and the general sentiments of friendship and esteem which you have done me the honor to express in your kind farewell, affect me so sensibly, that no language can do justice to the lasting impression they have made upon my feelings

The experience of two and twenty years to which you have done me the honor to advert, enables me, with equal pride and satisfaction, to declare, that in the intercourse I have had with the Native Merchants and Shroffs of Bombay, I have witnessed *acts of generosity, fidelity and honor* which could not in any country be surpassed, to have been connected with such men, for so long a period, is an advantage which I shall never cease to acknowledge, to have obtained their confidence and esteem is a distinction which I shall be anxious to preserve with my life

The generous memorial of your friendship, which you have honored with an inscription so far beyond my deserts, will ever be highly valued by me as a pledge of the principles which have bound us so long together, and I shall bequeath it to my children, as a sacred remembrance of the gratitude and respect their father owes to the Native Merchants and Shroffs of Bombay

Though about to be separated from you by my natural attachment to the country which gave me birth, there are many powerful ties which will continue to bind my affections to India I came so young amongst you, that there is hardly any feeling dear to human nature, which is not associated in my mind with the Island of Bombay, no change of time or place can destroy such an association, the memory of your worth is connected with the happiest days of my life and your prosperity and honor will never cease to be objects of my solicitude

I have the honor to be with the greatest respect,
Your sincere and obliged friend,
CHARLES FORBES

Bombay 25th October 1811

[Bombay Courier, Saturday 9th November 1811]

નાહનાભાઈ ગજધર, લીમજી ભીખાજીની કંપની, ભીખાજી મેહેરજીની કંપની, ફરામજી કાવશજી બનાજી, બરજોરજી નાહનાભાઈ દાવર, દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, કેખશરૂ શોરાબજી રૈડીમની, જાંગીર ફરામજી નાનાભાઈ, મેહેરવાનજી નાહનાભાઈ દાવર, બેજનજી માણેકજી કાબરા, મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી, બરજોરજી દોરાબજી દાદી બરજોર, નશરવાનજી કાવશજી બનાજી.

તા૦ ૨૬ મી અકટોબર.

આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પોતાના પરેલના "લવજી કાસ્ટલ" ના મેહેલમાં દેશીઓના એરબાહ ચારલસ ફારબસ ઈંગ્લંડ જતી વેળાએ એક મોટી જીયાફત આપી હતી. તે વેળાએ અતરેના તમામ પેહલે વાગેના યુરોપ્યનોને નોતરયા હતા. તેઓને માટે જે ઉમદા અને તાજો ખાણું તૈયાર હતું તે ખાઈ રહયા પછી, શેઠીયાઓ જમશેદજી, પેશતનજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, તેમનું કુટુંબ, અલીઓ, દોસ્ત આશનાઓ તથા મુંબઈના સઘળા પેહલે વાગેના

પારસી ગ્રહસ્થો જઈને ટેબલ આગલ બેઠા. ધરેથતા પ્રમાણેની ઇંગલાડનાં પાદશાહી કુટુંબ તરફની વફાદારીની સલામતીઓ લેવાયા બાદ મી૦ મેક્વીને શેઠ હોરમજજી વાડીઆની તરફથી એક સુંદર ભાષણ કરી મી૦ ચાર્લસ ફારબસની સલામતી લેવાડી હતી, કે જે સઘળાઓએ ચ્હીનથી ભરેલા ગલાસોથી ત્રણવાર ખુશાલીના પોકારો સાથે લીધી હતી. તે બાદ નીચલી સલામતી લેવાઈ હતી –

મોશીઅર્સ ફારબસની કંપનીના સ્થાપનાર મી૦ જાન ફારબસ.

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, અને પારસી કોમની આબરૂની કીમત બ્રીતિષ વ્યાપારીઓ હમેશ સુધી સરતી રીતે પીછાણે.[૧]

શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.

એ પછી આપણા માનવંતા "માસ્ટર બીલડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆએ ફરી એક સુંદર ભાષણ કરી મી૦ ફારબસને માટે અતરેના સઘળા લોકો જે માન ધરવેછે તે તથા સઘળી પ્રજાઓપર અને મુખ્ય કરી તેવણના (વાડીઆ) કુટુંબ ઉપર તેણે કરેલા ઉપકારો, મદદો, તથા સલાહોને માટે તેનો ઉપકાર માનયો, અને સઘળા પહરોણાઓ દીવાનખાનામા નાચની બેઠકમા બીરાજયા.[૨]

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈના ૮૦) મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ અતરેની કૌનસીલના એક અધિકારી મી૦ રાબર્ટ રીકારડસને તેને વતન જતી વખતે એક માન પત્ર આપ્યું હતું, જેમા તેણે હિંદુસ્થાનના વ્યાપારને ખીલવવાને દેશીઓને જે ઉતેજન આપ્યું હતું તેની ઘણી તારીફ કીધી હતી, અને મુંબઈના રેહવાસીઓ તરફના માનની નિશાન દાખલ ૧૦૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ ઑફ પ્લેટ" ઘરતા લેખ સાથે ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર ૨૨ હિંદુ, ૧૬ મુસલમાન, ૨૪ પોરટુગીજ અને નીચલા ૧૮ પારસીઓની સહીઓ હતી.[૩]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, નવરોજજી શોરાબજી શેઠના, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ. હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી નવરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, ફરામજી પેશતનજી મામા, ફરામજી કાવશજી બનાજી, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, કેખશરૂ શોરાબજી રૂડીમની, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈનો વડો રીકારડર સર જેમસ મેકીનટોશ, અતરેની કૌનસીલનો અધિકારી મી૦ રાબર્ટ રીકારડસ, તથા દેશીઓનો ખેરખાહ મી૦ ચારલસ ફારબસ, સ્ટીમર "કેરોલાઈન" મા સવાર થઈ પોતાને વતન સીધાવ્યા હતા. તેઓને આંદરમાન આપવાને પાલવા બંદર ઉપર અતરેના મોટે વરગના ઇંગ્રેજો, પારસીઓ, તથા બીજા દેશીઓની ઠઠ મલી હતી.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨.

તા૦ ૨ જી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (કો) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

મરણ—બેજનજી લોહરાસ્પજી મોદી[૫]—ઉમર વર્ષ ૪૫) સુરતવાલા શેઠ લોહરાસ્પજી માણેકજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપનાં મરણ પછી પોતાના ભાઈઓ ચેહેરા ગોસ્તાસ્પજી તથા હોરમજજીની સાથે મલી તેમનાં સુરત તથા ભરૂચ ખાતેના કાપડની વણાંતના કારખાના ચનાવતા હતા, તથા ફરંગી વ્યાપારીઓના માલની દલાલી કરતા હતા. એ પછી ભાઈઓથી છુટા પડી પોતાને હીસાબે જવાહિરનો વ્યાપાર કરતા હતા આ માટે એવણ એકવાર ફરંગી વ્યાપારીઓની સાથે "બટેવીઆ" ખાતે પણ જઈ આવ્યા હતા.

---

[૧] "Hormusjee Bomanjee and long may the value of the Parsee character be duly appreciated by the British Merchant"

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૧૧

[૫] મરહુમ શેઠ શોરાબશાહ બેજનજી સદરઅદાલતવાલાના બાવા.

[૩] આ માનપત્ર તે વેળાના ઇંગ્રેજી પત્રોમા છપાયલું નથી, પણ તેની એક નકલ મરહુમ શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના જુના કાગજોમાથી મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ અમોને આપી હતી

[૪] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૧૧

તા૦ ૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ શુનાબાઈ તે શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના મેહેલા ધણિઆણી તથા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના મેટીના ઉઠમણાની મજલેસમા તેમના બાવાએ એક અંજુમન પતર[1] વંચાવી જાહેર કીધું હતુ કે એ મરહુમ બાઈની નઈએતે પોતાનુ મુંબઈના કોટમા ફારબસ સ્ટ્રીટ માહેલુ રૂ૨૦૦૦૦) ની કીમતનુ એક ઘર કે જેનું ભાડુ દર વર્ષે રૂ૧૨૬૦) ઉપજતુ હતુ તે મધેથી મરામત વગેરેનો ખરચ બાદ કરી રૂ૧૧૦૦) જયા સુધી એ ઘર સલામત હશે ત્યાસુધી તેઓ પોતે તથા તેમની પછી તેમના ફરજંદાન ફરજંદો નીચે મુજબના ધર્મના કામોમા દર સાન ખરચે.

૪૨૫) ગરીબ બેહેદીન લોકોના છોકરા પરણાવી આપવાના કામમા રૂ૪૨૫).

૪૨૫) આંધના, લુલા તથા લાચાર બેહદીનોને મદદ કરવાના કામમા રૂ૪૨૫).

૨૫૦) નાચારીમ બેહદીનોના મરણપર ચાર દાહડાનો ખરચ કરવાના કામમા રૂ૨૫૦)

---

૧ આ અંજુમન પતરની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મલીછે તેપર શેઠો ખરશેદજી માણેકજી શરાફ અને માણેકજી મનચેરજી મેહેતાની શાહીછે તેમા શરૂઆતમા એઓ લખેછે કે :—

"શ્રી પારશીની પનચાત શ્રી મુબઈની જોગ લા૦ વાડીઆજી પેશતનજી બહમનજી જત હમારી મેટી શુનાબાઈ શવન ૧૮૫૮ના રોજ ૩૦ માહ ૬ બેહેશતી થાએઆ તેનુ ઊઠીઆણુ આજદીને રોજ ૨ માહ ૭ થાએછે તેથી અમો હમારી મેટી શુનાબાઈનો શવાબ હાશલ થાવાને આપણી પારશીની હમજાતવાલા ઉપર ધરમ કરવાને રૂ૨૦૦૦૦) અંકે વીશહજાર કાહાડીને આપવા ધારેઆ જે એ રોકડા આપીએ ને તેના વીઆજમાથી જે બીના હમો હેઠલ લખીછે તે મુજબ આપીએ પણ પછે વીચાર કરો જે આપણા હમજાતના બીજા શાહેબો જે બેહેશતુકામ થએઆછે તેઓએ એમ ઊઠમણાની વખતમા નામ પાડીને તનદરૂશતી પટાવી ગએઆ ને પછી તે રૂપઈઆ પનચાતને પોહોના નહી કાઈ ગરીબ લોકોના કામમા પણ લાગા નહી, ને રૂપઈઆ જહાનાહ રહી ગઆ તેથી અમો ધારૂ જે રૂ૨૦૦૦૦) વાજે રેહીએ તેનુ વાજ આવે તેમાથી ગરીબ લોકના બાબચો આપીએ તેથી કેઠે રેહીએ તારે તેને હેકાણે આજ તીજોરીમો વાજ ટકા ૬) ને હશાબે રૂ૨૦૦૦૦) નુ વાજ થતા રૂ૧૨૦૦) વરશ ૧ ના ઊપજે તેથી હમોએ તે મુજબ ધારીને પછે ઘેહેર ૧ હમારૂ શ્રી મુબાઈ મધે કોટમોનુ ફારબશ ઈશતરીટ મધેનુ છેએ તે આપણા પારશી પંનચાતમો આપુછે તેહેનુ ભાડૂ દર વરશે ૧ ના રૂ૧૨૬૦) ઊપજેછે તે મધેથી ખરચ જતા રૂ૧૧૦૦) વરશ ૧ ના આવેછે તે મધેથી હમો હેઠલ બીના લખીછે તે મુજબ તે રૂ૧૧૦૦) ધરમ ખાતે હમો તથા હમારાં ફરજંનદો શુધા આપીએ શઈ . ..."

તા૦ ૧૦ મી જુન.

આજ દીને અતરેની ગોદીમા મી૦ જાન બીશી નામના વ્યાપારીને માટે બધાએલુ "આન" નામનું ૭૬૮ ટનનું એક મોટુ વાહણુ પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા બપોરના બાર કલાકે મુંબઈના ગવરનરે કીધી હતી. આ વાહણની સરશ બાધણીને માટે ગવરનરે પોતાને હાથે વડા "માસટર બીલડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆને વાહણના માલિક તરફથી શેઆલ ઓહોરાડી હતી.[2]

તા૦ ૧૪ મી આગસટ

રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી

મરણ—રૂસતમજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના ચોથા દીકરા. એવણુ પ્રથમમા અતરેની સરકારી ગોદીમાં ત્રિજા "આસીસટંટ-બીલડર" અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ થી બીજા "માસટર-બીલડર" ના ઓહોદા ઉપર આવ્યા હતા. વાહણ બાધનાના હુનરમા એવણની ચપલાઈને લીધે દરીઆઈ ખાતાના સતાવાળાઓ તરફથી એમને ઘણી વાર શાબાસી પત્રો મલ્યા હતા.

તા૦ ૧૬ મી આગસટ.

રોજ ૧૫ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

મરણ—દસતૂર કાઉશજી રૂસતમજી સુરતવાળા[3]—ઉમર વર્ષ ૬૦) સુરતવાળા દસતૂર રૂસતમજી હોરમજીઆરના વડા દીકરા. એવણુ પોતાના બાપની પછી સુરતના શેહેનશાહી પારસીઓના દસતૂર હતા. એવણુ જાતે ચપળ અને ગંભીર સ્વભાવના હોવાથી ઇંગ્રેજ સરકારે સુરત શેહેરનો અમલ પોતાને હસ્તક લીધા પછી ત્રણ મહિને એટલે તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૦૦ ને દને મુંબઈના ગવરનર જોનાથન દંકને એવણને એક સનદ આપી ત્યાના તમામ પારસીઓના વડા દસતૂર તરીકે ગણી

---

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૩ મી જુન ૧૮૧૨

૩ એવણના બાપ દસતૂર રૂસતમજી હોરમજદયારને પોતાના સસરા દસતૂર ભીખાજી જમશેદજીની દસતૂરી મળી હતી એ ભીખાજી દસતૂર આગલા વખતમા સુરત શેહેરના એક પ્રખ્યાત તથા ખબરદાર દસતૂર થઇ ગયાછે એઓને સુરતના હાકમ દરબાર વગેરેમા પણ સારૂ માન હતુ એવણના બાપ જમશેદજી બેહેરામજી તથા બાપાવા બેહરામ ફરામરોજ પણ સુરતમાં દસતૂરી ભોગવતા હતા એ છેલ્લા દસતૂરના વંશમાથી સુરતવાળા જાણીતા મરહુમ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠ તથા મુંબઈવાળા મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પણ ઊતરેલા હતા

સરકાર તરફથી તા૦ ૧ લી જુલાઈ ૧૮૦૦ થી ૩૫૦) નો દરમાયો બાંધી આપ્યો હતો, તથા તે સનદમાં એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે એવણે પારસીઓમા ધર્મ સંબંધી વાએજીઓ કરી સમજાવવી, અને તેઓ સુલેહ સંપજથી તથા સરકાર તરફ વફાદારીથી ચાલે એવા તેમને બોધ આપવા, તથા કોઈબી વખતે સરકાર પારસીઓની રાહ રસમ વગેરેને લગતા કાંઈ બાબામા ઈનસાફને માટે પુછે તો એવણે પ્રમાણિકપણેથી તેના જવાબ આપવા. એ બંદોબસ્ત મુજબ એવણે બાર વર્ષ વેર દસ્તુરી ચલાવી હતી.

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" મા જન્મ, મરણ તથા લગનની ટીપમા નીચે મુજબ છપાયુ છે.

જન્મ—ગઈ કાલે હોરમજજી બહમનજીની બાનુએ એક બેટાનો જન્મ આપ્યોછે.[1]

તા૦ ૧૪ મી નવેમબર

રોજ ૧૦ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી કેખશરૂ પટેલ—ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ કેખશરૂ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના દીકરા. એવણ તે વેળાએ સારી ઇંગ્રેજી ભાષા શિખેના હતા, તથા પોતાના વડવાઓની મુંબઈ અને થાણાની પેરેનાઈનો કામકાજોમા પડેલા હતા.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમબર.

આએ વર્ષમા ઉતર તરફના દેશો ખાતે વરસાદ નહિ પડવાથી મોટો દુકાલ આલ્યો હતો, અને તેથી હજારો લોકો અતરે નાશી આવતા હતા, તેઓને આશરો આપવાને શેઠો પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, અને નાગરદાસ હીરજી મોદીએ અતરેના દેશી રેહવાસીઓમા એક ઉઘરાણુ કીધુ હતુ, તેમા ઘણાક હિંદુઓએ તથા નીચલા પારસીઓએ રૂકમો ભરી હતી.[2]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૬૦૦૦
શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૪૦૦૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લવાજી . . .	રૂ ૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી અને જાંગીરજી અરદેસર દાદી	રૂ ૫૦૦
શેઠ લીમજી ભીખાજીની કંપની	રૂ ૫૦૦
શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા . .	રૂ ૫૦૦
શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા.	રૂ ૭૦૦
શેઠ ફરાંમજી કાવશજી બનાજી	રૂ૧૨૫૦
શેઠ જાંગીરજી ફરામજી કાવશજી	રૂ ૧૦૦
શેઠ કાવશજી માણેકજી આશબરનર . .	રૂ ૪૦૦
શેઠ ભીખાજી મેહરજીની કંપની	રૂ ૫૦૦
શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી ચાહેર.	રૂ ૩૨૫
મોદી સોરાબજી વાછાગાંધી અને ખરશેદજી કરાંમજી વાડીઆ	રૂ ૨૦૦
શેઠ દાદાભાઈ મેહરવાનજી મુગાના . .	રૂ ૧૨૫
શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલા	રૂ ૧૫૦
શેઠ નશરવાંનજી કાવશજી બીડી.	રૂ ૧૫૦
શેઠ બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર	રૂ ૨૦૦
શેઠ અરદેસર ફરાંમજી વાડીઆ . . .	રૂ ૧૦૦
શેઠ એદલજી ખરશેદજી બાખશાઇ . . .	રૂ ૧૦૦
શેઠ એદલજી રતનજી કોપર.	રૂ ૧૫૦
શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદી	રૂ ૧૧૦
શેઠ નશરવાનજી કાવશજી બનાજી. . . .	રૂ ૨૨૫
શેઠ ધનજીશાહ રતનજી કપતાન . . .	રૂ ૨૦૦
શેઠ ફરામજી પેશતનજી મામા	રૂ ૨૨૫
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ.	રૂ ૩૦૦
શેઠ દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધી . .	રૂ ૧૦૦
શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલ . .	રૂ ૩૦૧
શેઠ એદલજી માણેકજી લામ	રૂ ૨૦૦
શેઠ રૂસતમજી નાદરશાહ.	રૂ ૨૫૧
શેઠ હીરજી જીવણજી	રૂ ૩૦૦
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ . .	રૂ ૧૦૦
શેઠ હોરમજજી અને મેહરવાનજી નવરોજજી નાળીએરવાલા	રૂ ૧૫૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગનજાર .	રૂ ૪૦૧
	રૂ૧૭૩૧૩

આએ વર્ષમા મુંબઈ મધે ફરદુનજી મરજબાંનજીએ પેહલ વેહલું ગુજરાતી છાપાખાંનુ ઉઘાડયુ હતું.[3]

---

[1] Birth—Yesterday the lady of Hormasjee Bomanjee of a son

ઇંગ્રેજી વરતમાન પત્રમા દેશી ગ્રહસ્થને ત્યાંનો આ પેહલ વેહલો જન્મ છપાયલો છે એની આગમજ ઇયા એની પછી ઘણા વર્ષના વરતમાન પત્રોમા કોઇબી દેશીને ત્યા થએલો જન્મ છાપયેલો અમારા વાચવામા આવ્યો નથી આ જન્મ નોંધમા જણાવેલો બેટો તે આપણી વરતીના જાણીતા શેઠ અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ છે

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર ૧૮૧૨

[3] આ મુંબઈમા પેહલવેહલુ ગુજરાતી છાપાખાનુ ઊઘાડવાનો ઊપલો ચને તેના સ્થાપક મરહુમ મોબેદ ફરદુનજીના વીધવા બાઇ કુવરબાઇ કે જેવણ હાલમા હૈયાતછે તેમની યાદદાસ્ત ઊપરથી મેં લખ્યોછે તે ઊપરાંત ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૪ માંતો એમાથી પેહલ વેહલુ ગુજરાતી પંચાગ નીકલ્યુ હતુ તે ઊપરથી પણ જણાયછે કે છાપાખાનુ એની એકુ વર્ષ આગમજ નીકળયુ જોઇએ એ છાપાખાનાનુ તે વેળાએ કશુ નામ આપેલુ ન હતુ ફકત પંચાગ ઊપર આ પ્રમાણે છપાતુ :—

"એ પંચાગ શ્રી મુમબઇ મધે મોબેદ ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના કારખાનામાં છપાઇલુ છે"

એ પછી ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા એ કારખાનામાથી "શ્રી મુંબઈના શમાચાર" નુ આગલુ જાણીતુ વર્તમાન પત્ર એજ ગ્રહસ્થે કાઢવા માંડયાથી એનુ નામ "મુંબઇ સમાચાર છાપાખાનુ" કરી આપવામા આવ્યુ હતુ

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૨૯ માહ ૮ (કદ૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી દાદીભાઈ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના વડા દીકરા. એઓ એકવાર પોતાના બાપની તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ચીન જઈ આવ્યા હતા, અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ માં બાપના મરણથી પોતાના ભાઈ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના આસરા હેઠળ રહેલા હતા.

તા૦ ૧૯ મી મેએ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી બહમનજી લીમજી[1]—ઉમર વર્ષ ૪૫) એઓ અતરે આવતી અંગ્રેજી તથા ફ્રેન્ચ મનવારોના દુબાશનુ કામ કરવામા પકાયલા હતા.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

રોજ ૨૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી કુવરજી જવાવાલા—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ કુવરજી રતનજી જવાવાલાના વડા દીકરા. એઓ પોતાના બાપની દાગ્રેજ બજારમાંની મોટી દુકાનમા શામિલ હતા, તથા તેને લગતા કામોને માટે દેશાવરો ખાતે પણ જતા આવતા હતા. બાપની હયાતીમાજ એઓ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૧ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેના દરીયાઈ ખાતાના રેસીડંટ કમીશનર મી૦ જે જાનસ્ટને મુબઈની ગોદીના વડા "માસ્ટર બીલડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ પર એક પત્ર લખી તેવણે પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ અતરેની ગોદીમા નામદાર સરકારને માટે "મીનદેન" નામની ૭૪ તોપોની એક મોટી મનવાર જે તારીફ લાયક કારીગરી તથા ચતુરાઈથી બાંધી તે માટે દાગલાડના દરીયાઈ ખાતાના લાર્ડ કમીશનરો તરફથી એક રૂપાનુ કપ ઘટતા લેખો સાથે ભેટ મોકલ્યુ હતુ.[2]

તા૦ ૩૦ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેના દેશી રહેવાસીઓએ મુબઈ ઈલાકાના વડા પાદરી રેવરંડ આરનોલડ બરોસ,[3] કે જે છેલો ૪૦ વર્ષ લગણ મુબઈમાજ રહેલો હતો, અને તેટલા અરસામા અતરેના સઘળી વર્ણના દેશીઓમાં હલી ગયલો હતો, તેને દાગલાડ પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક માન પત્ર આપ્યુ હતુ. આ માન પત્ર પર અતરેના ૨૪ હિંદુ, ૧૩ ફીરંગી, અને નીચલા ૨૩ પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.[4]

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, રતનજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, બહમનજી સોરાબજી શેઠ, મેહરવાનજી નવરોજજી શેઠ, ફરામજી સોરાબજી શેઠ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, ભીખાજી મેહરજીની કપની, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કપની, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સગાર, દાદાભાઈ કાવશજી શાહ્રોફ, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાંગીરજી અરદેશર દાદી, ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, જાંગીરજી હીરજી રેડીમની, કેખશરુ શોરાબજી રેડીમની.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી શોરાબજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ સોરાબજી માણેકજી શેઠના વડા દીકરા. એઓ પોતાના ભાઈઓ શેઠ બહમનજી તથા ફરામજીની

---

૧ મરહુમ શેઠ જાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદના બાવા

૨ આ કપ ઉપર નીચે પ્રમાણેનો લેખ કોતરેલોછે.—

THIS CUP IS PRESENTED
TO JAMSETJEE BOMANJEE
BY THE RIGHT HONORABLE THE LORDS COMMISSIONERS,
OF THE ADMIRALTY
In testimony of the sense they entertain
of his diligence and skill in building
For the Service of His Britannic Majesty's Navy,
THE MINDEN OF 74 GUNS

આ કપ એમના એક વારસ શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈ નવરોજજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે. તેની કારીગરી ઘણી ઉતમછે, અને આકારમા એક મોટા રૂપાના અરગાનીઆ જેવુંછે. તેના ઢાકણા ઉપર એક વાહણ કોતરેલુછે.

૩ એ નામીચા પાદરીની નોકરીમા ફકીરજી તથા નશરવાનજી નામના બે પારસી બાપ દીકરાઓ હતા. જેઓ પણ એ પોતાના શેઠના સબંધથી અતરે વગવાલા ગણાતા હતા, અને "પાદરી બરોસના" ની અટકથી ઓળખાતા હતા. એ રેવરંડ મી૦ બરોસે આપણા પારસીઓને કેટલીક વાર પોતાના વગથી સરકાર દરબારમા મદદ કીધેલી સંભળાયછે.

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૧૩.

સાથે મલી પોતાના બાપની "સોરાબજી માણેકજી શેઠ" ના નામથી ચાલતી વ્યાપારની પેહડી ચલાવતા હતા. મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો અખ્તીઆર એઓને મલયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મુંબઈની મોટી આગની વેળાએ એઓએ કેટલીક સરકારી ઈમારતો બળી જવાથી સરકારના અમલદારોને રેહવાને માટે પોતાનુ ઘેર ખાલી કરી આપયું હતું, અને તેનું કસ્સું બાડુ સરકાર પાસેથી લીધુ હતું નહિ. આથી સરકારે એઓનો ઉપકાર માની આગમા બળી ગયલી કેટલીક ખાલી જમીન તેના બદલામાં એઓને ભેટ આપી હતી. એઓએ મરનાર માણેકજી શેઠનાં ધર્મના કામો તેમના બંદોબસ્ત મુજબ ૧૫ વર્ષ વેર ચલાવ્યાં હતાં.

તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૩ માહ ૩ (સં૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી ધના—ઉમર વર્ષ ૫૬) ભરૂચના એક નામીચા પારસી શેઠીયા. એઓ શીરંગી તથા વલંદા વ્યાપારીઓની ભરૂચમાં દેશી કાપડની ખરીદીની દલાલી કરતા હતા. ત્યાંની જરથોસ્તી અંજુમનના એઓ એક આગેવાન હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઈંગ્રેજી કાલેનડર[૧] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના હતી.—

ઈનસુરનસ શોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

આગલા કાલેનડરોની માફકજ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની.
ખરશેદજી અને જહાંગીરજી અરદેશર દાદી.
ખરશેદજી માણેકજી સરાફ.
બરજોરજી દોરાબજી દાદીભરજોર.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
નવરોજજી કાવશજી નાલીએરવાલા
ભીખાજી મેહરજીની કંપની.
લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની.
જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર.
દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર.
નશરવાનજી રૂસતમજી જશાવાલા.
પેશતનજી રૂસતમજી.
બહમનજી નશરવાનજી (કાસીનાથ).

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ.
ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ.
મેહરવાનજી ફરામજી વાડીઆ.

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
ફરેનડસીપ	હોરમજજી, બહમનજી વાડીઆ	૮૭૨
શાહ બેહરામગોર.	ફરામજી નશરવાનજી બોટલીવાલા	૫૬૦
બોમ્બે કેસલ..	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૬૧૯
મજાવર ..	ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૬૮૦
સુલેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી	૬૧૯

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

આજ દીને બજારગેટનાં નાકા આગલના મેદાનમાં કેટલાક પારસીઓની ગાયો એક ગવલનના સ્વાધીનમા ચરતી હતી. ત્યા પોલીસના બે સિપાહીઓએ આવી તે ગાયોને પકડી, જે ઉપરથી પેલી ગવલને વાંધો લીધાથી તેઓએ તેણીને બે તમાચા સુરી કાઢયા તથા ઘાતકીપણે કેટલીક માર માર્યો, જે તેજ વખતે શેઠો પેશતનજી તથા જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, જેઓ પોતાની ગાડીમાં બેસી ત્યાથી પસાર થતા હતા તેઓએ પોતાની નજરે જોયો. આ ઉપરથી કાવશજી માણેકજી તથા બીજા તે ગાયોના પારસી માલેકો શેઠો પેશતનજી તથા જમશેદજી વાડીઆની આગેમથી પેલી ગવલનને લઈ પોલીસના સીનીઅર માજીસ્ટ્રેટ મી૦ ગુડવીન પાસે ગયા હતા. જેણે પેલી ગવલનને પોતા પાસે બોલાવી અને સિપાહીઓને હોકમ કીધો કે "આએ કાગરાઓને બાહેર કાઢ" જે ઉપરથી કાવશજી માણેકજીએ કહ્યુ કે હુ આએ મુકદમો સાબેત કરવાને શાખસી તરીકે આવ્યો છુ, આથી તેને ત્યા ઉભો રેહવા દઈ બીજા પારસીઓને પોલીસની બાહેર કાઢયા. પછી પેલી ગવલનની તથા કાવશજીની શાખસી

---

[૧] The Bombay Calendar and Register for 1814 Bombay, Printed for the Proprietors, by Samuel Rans

લીધી, અને પેલા સિપાહીઓને કસી સજા ઈધા ઠપકો આપ્યો નહિ, પણ કાવસજીએ શેઠ પેશતનજી તથા જમશેદજી વાડીઆનું નામ દીધાથી પેલી ગાયોને પોલીસમા અપાડવાનો અરજ લઈ પાછી પારસીઓને સ્વાધીન કીધી હતી. માજીસ્ટ્રેટની આ ચાલ માટે શેઠ પેશતનજીએ પછવાડેથી કાવસજી પાસે રીકારડર કોરટમા એક અરજી કરાવી હતી.[૧]

તા૦ ૨૪ મી મેએ.

આજ રોજે મુબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓએ અતરેના નામદાર ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅનને એક અરજી કીધી હતી કે હાલમા માજીસ્ટ્રેટોએ કાઢેલા એક હોકમ મુજબ પોલીસના સિપાહીઓ રસતામા ફરતાં કુતરા, ગાયો વગેરે જાનવરોને પકડી લઈ જઈ મારી નાખેછે; કે જે અમો દરેક કોમના ધર્મની સરીયતથી ઉલટું, તથા અમારી લાગણીને દુખ ઉપજાવનાર છે એવા ઘરસઆરી જાનવરોને મારી નહિ નાખવાનો ચાલ કાંઈ અમો લોકોમા રેવાજ ઈધા દંતકથાથી પડેલો નથી, પણ હિંદુ, પારસી અને મુસલમાન, એ દરેક કોમવાળાઓના ધર્મ પુસ્તકોમા એવા ઘર સઆરી જાનવરોને બચાવવા તથા તેમને પાળવાનો ખાસ ફરમાન છે, માટે તમો નામદારની કોનસીલ ઉપલો માજીસ્ટ્રેટનો હોકમ તથા આએ અમારી અરજી એ બને તમારા માયાલુ ધ્યાનમા લઈ તેનો તોડ કરશો એવી અરજદારો આશા રાખેછે. આ અરજીપર ઘણાક હિંદુ, મુસલમાન તથા નીચના આગેવાન પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.[૨]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆ, પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ, બેહમનજી સોરાબજી ચોકના, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી કાવસજી બનાજી, નવરોજજી મેહરજી, કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમની, હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી મગાફ.

તા૦ ૪ થી જુન.

રોજ ૨ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી

મરણ—નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના બીજા દીકરા એવણ એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા ફ્રેન્ચ સરકારના અતરેના આડતીઆ હતા. બોમ્બે, હોરમજીઆર, કારનવાલીસ, અને બોમ્બે મરચંટ, નામના એવણનાં ચાર મોટાં વાહણો હતા. ફ્રેન્ચ સરકારમા એવણને ઘણું માન હતુ, તથા ત્યાની દરબારમા એવણની એક તસવીર પણ ટાંગેલી હતી એવુ તે વખતે તે તરફ જઈ આવેલા એક પારસીથી અતરે જાહેર થયું હતુ.[૩] ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાતના "સડતાલા" ના ભયકાર દુકાલની વખતે એવણે શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાથે મળી અતરે આવતા ચેહકડો લાચાર જરથોસ્તીઓની દશ મહિના લગણ પરવરશી કીધી હતી તે ઉપરાંત દેશાવરો ખાતે ગરીબોને વેહચી આપવાને હજારો મણ અનાજ એવણે જુદો મોકલ્યો હતો. નવસારીનાં આતશબેહરામની ઈમારત જુની થવાથી તે એવણે દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીની સાથે મળી નવેસરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા બધાવી હતી એવણ તે વખતની મુબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

[૧] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસે અમોએ જોઈ હતી

[૨] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી.

[૩] આ વાત અતરે કેમ જાહેર થઈ તે બાબેની એક ઘણી રમુજી બીના "મુબઈના બાહાર" ના સફે ૫૫૧ મે નીચે પ્રમાણે આવેલીછે :—

" ફરાનસ તથા અગરેજના રાજ્ય વચે છેહલીવાર જારેની લડાઈ ચાલતી આપણી શેહરના એક પારસી વેપારી શેઠ રૂસતમજી મનચેરજી બગાલી (લકબે મેટકી) અગરેજી વાવટાના જે વાહાણમા સવાર થઈ ચીન અથવા બગાલાની સફરે ફરતા, તે માલથી ભરેલા બારકસ સહીત ફરેચ મનવારના સપાટામા સપડાઈ ગયા કબજ થયલા બારકસને તે માહેલા માલ તથા ઊતારૂઓ સહીત ફરાનસને તાબેના કોઈ સસથાન ખાતે લઈ જઈને લડાઈના બધવા તરીકે સઘલાઓને રાખેઆ, તેમા મજકુર રૂસતમજીથી સામેલ હતા આ ગરહસથ દેખાવે ઘણા ખુબીઆના તથા ડાહાપણવાલા માલુમ પડેઆથી કેહચ કે, એક દાહાડે તાહાની દરબારમા તેણાને બોલાવેઆ ત્યાહા જતા વાર આ નેકનામ વાડીઆજી (નશરવાનજી) ની એક મોટી તસવીર ટાગેલી જોઈને નવધાર આંસુ ટીપાવીને બેસુમાર રડવા લાગા, અને કલાપીતથી કહેણ કે, જેના સબધમા આ માહરા કાકા જાહોજલાલી ભરેલી દોસતી બાધી બેઠા તેનાજ કબજનમા હુ તેનો ભતરીજો હાવી પરેશાન હાલતમા કેદ પડેઓ, તે વાત ખરેખરી દુખ ધરવા જોગ નીપજેછે આ બોલવુ દરબારીઓએ સાચુ માનીને રાજ સભાને લખી વાલેઆથી તેમના જપત કીધેલા માલ તથા અસબાબ સાથે તેણાને તતકાલ તાહાથી આજાદ કીધા, અને કોઈ બીજા વાવટાવાલા બારકસમા સરકારના ખરચથી તેણાને ચહડાવીને તેમની ખુશી પડતે મુલક મોકલી આપેઆ હતા "

ઊપલી વાત કાંઈ કલપણાથી ઊભી થાએલી નથી, પણ ખરેખરી બનેલી ખુદ ધણીએ ઘણા ગરહસથો આગલ તે વખતપર કીધેલી આપણા તરફના પુરાતમ સાહેબોના સાંભળવામા આવી હતી, એમ ઊપલો ફકરો લખનાર શેઠ રતનજી ફરામજી વાછા કેહેછે

પછવાડેથી વ્યાપારમા મોટી ખોટ આવ્યાથી તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ ૧૮૧૦ થી એવણને પોતાનો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો.[૧]

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓની ગઈ તા૦ ૨૪ મી મેએની અરજીનો આજ દીને સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ડબલ્યુ. ન્યુનહામ તરફથી શેઠો અબાઈદાસ ઠાકોરદાસ, જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆ તથા આગા મેહમદ શુસતરી જોગ એક લંબાણ જવાબ આવ્યો હતો, તેમા જણાવ્યું હતુ કે રસ્તામા રખડતાં જાનવરોને મારી નાખવાનો આએ કાએદો નામદાર સરકારે જાહેર રૈયતની સંભાલ તથા સલામતીને વાસ્તે પુખ્ત વિચાર કીધા પછી કાઢયોછે. બીજુ એકે એ ધારો બંગાલ—મંદરાજ અને સીલોનના સરકારને હસ્તકના બધા ગામોમા અસલથી ચાલતો આવેલોછે, અને મુંબઈને પણ તે છેક ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ થી લાગુ પાડયામા આવેલોછે, કે જે વખતે સિપાહીઓની ટુકડીઓ એ ટાપુમાં રખડતા કુતરાઓને મારી નાખવાને ફરતી હતી. એ વતરાગે બીજી ઘણીક અરજદારોની માગણીનો સખ્ત રીતે રદ જવાબ આપ્યોછે.[૨]

તા૦ ૧૩ મી સપ્ટેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓએ તેમની કુતરા મારવાની અરજીનો ગઈ તા૦ ૧૫ મી જુલાઈએ સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ન્યુનહામ તરફથી જે સખ્ત જવાબ આવ્યો હતો તે વિષે પાછી એક લંબાન અરજી મુંબઈના ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅન જોગ કીધી હતી, અને તેઓપર સરકારે જે સખ્ત જવાબ મોકલ્યો તે માટે પોતાની અજાયબી દેખાડી હતી, તથા જણાવ્યુ કે અમોએતો ફકત અમારી રાહરસમો તથા ધર્મ સબંધી ક્રિયાઓને ઉપલા કુતરા મારવાના હોકમથી જે પીડા પોહચેછે તથા અમારી લાગણીને જે દુખ લાગેછે તે નામદાર સરકારને માનભરી રીતે અમારી અરજીમા જણાવ્યુ હતુ પણ ઉપલા જવાબ ઉપરથી અમો બેહદ દલગીર છૈએ કે અમારી મજકૂર અરજી નામદાર સરકારે તદન રદ કીધીછે, અને

---

૧ કેહછે કે આ બનાવથી એવણને એટલીતો દલગીરી ઊપજી હતી કે એ દિવસથી તે પોતાના મરણ લગણના અરસામા એવણ પોતાનાં ઘરના ઓરડામાથી બાહેર પણ નિકલ્યા ન હતા

૨ આ અસલ જવાબ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળ્યોછે

સાંખી અમારી ઉપર સરકારની નાખુશી ઉતરીછે. જોકે અમો કાંઈ કુતરાં, વગેરે જાનવરોને રસ્તામા રખડવા દેવાને કેહતા નથી, પણ આ કાયદો જે છેક હદની બાહેર ઘાતકી રીતે લઈ જવામા આવેછે તેની સામે અમો ફરિયાદ કરીએ છૈએ, અને હજુરથી આશાછે કે અમારી આગલી અરજીપર નામદાર સરકાર ઈનસાફ અને દયાની નજરથી ધ્યાન પોહચાડશે. આ અરજીપર પણ આગલીજ અરજીવાલા ઘણાખરાઓની સહીઓ હતી.[૩]

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

આજ દીને મુંબઈની નેટીવ જનરલ હાસપીટલના સરજન ડાકટર વીલ્યમ ડનબારને તેને વતન સીધારતી વેળાએ અતરેના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા ફરંગી રેહવાસીઓએ એક માન પત્ર શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆની મારફતે મોકલી આપ્યું હતુ. તે પર ૧૪ હિંદુ, ૧૦ ફીરંગી, ૨ મુસલમાન, અને બીજલા પારસીઓની સહીઓ હતી.[૪]

હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જાંગીરજી અરદેશર દાદી, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ, દાદી રતનજી, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાળા, શાપુરજી કાવશજી, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, મુલાં ફીરોજજી કાઊશજી, કૈખશરૂ શોરાબજી રેડીમની.

તા૦ ૭ મી અકટોબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ કુવરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ કુવરજી માણેકજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપ કે જેવણ "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના ભાંગ્યા ઉપરાંત પોતાને હીસાબે દેસાવરો ખાતેનો વેપાર તથા આડતનું કામ કરતા હતા તેમા શામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ની પછી એવણ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના કારભારી થયા હતા.

તા૦ ૧૯ મી અકટોબર.

મ્હઝગાવના ડોકીયારડ ખાતાના લારડ કમીશનરો તરફથી અતરેની ગોદીના વડા માસટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆને ગયા વર્ષની તા૦ ૨૧ મી

---

૩ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મળીછે.

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી અકટોબર ૧૮૧૪.

નવેમબરે રૂપાનું એક કપ અતરેના દરીયાવર્ધી ખાતાંના રેસીડંટ-કમીશનર મી૦ જે. જાનસ્ટને એક પત્ર લખી ભેટ આપ્યુ હતુ, તે પત્રનો જવાબ આજ દીને શેઠ જમશેદજીએ મજકુર અમલદાર ઉપર ઘણી માયાકુલ રીતે લખ્યો હતો તેમા તેવણની કારીગરી તથા મેહનતને નામદાર કમીશનરોએ આવી રીતે પીછાણી પોતાની દીલસોજી બતાવી તે માટે એવણે પોતાની તરફથી ખુશાલી જણાવી તેમનો મોટો ઉપકાર માન્યો, તથા લખ્યુ કે દુનિયાના આએ ભાગ ઉપર નામદાર બ્રીતિષ સરકારને માટે ૭૪ તોપની પેહલવેહલી મનવાર મેં બાંધી તેજ મહને તથા મારા કુટુંબને મોટુ માન તથા સંતોષ હતો, લેકીન આએ મારી નાકેશ કોશેશને હિંદુસ્થાનના દરિયાઈ કારીગરો ઉપરાંત આખા બ્રીતિષ દરિયાઈ ખાતા ઉપર સરદારી ચલાવનારા અમલદારોએ પણ આવી રીતે વખાણીછે તેની યાદગારીનો છાપ મારા મનમાથી કદી પણ ખીશનાર નથી. ઉપલી ૭૪ તોપની મનવાર "મીનદેન" બાંધ્યા પછી તેજ કદની એક બીજી મોટી મનવાર "કારનવાલીસ" મે અતરેની સરકારને માટે બાંધીછે, અને તેવીજ એક બીજી મોટી મનવાર "વેલસલી" નું કામ લગભગ પુરૂ થવા આવ્યુછે, માટે તે બારકશોબી કરસી રીતે પેહલા કરતા ઉતરતા નથી, એવી નામદાર કમીશનરો તરફની ગવાહી જાણી હુ બેવડો ખુશી થઇશ ².

તા૦ ૬૧ મી નવેમબર.

આજ દીને સંવત ૧૮૭૧ ના હિંદુ સાલનુ ગુજરાતીમા પંચાગ પેહલવેહલુ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાંનજીએ પોતાના છાપાખાનામાથી છાપી દર નકલે રૂ૨) ની કીમતે બાહેર પાડ્યુ હતુ ².

ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૫.

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૪ માહ ૪ (યે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—કુવરજી માણેકજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ માણેકજી બનાજી લીમજીના વડા દીકરા એવણ ઇ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈ તથા બીજા પિત્રાઇઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે ઉપરાંત ઇ૦ સ૦ ૧૭૬૩ થી પોતાને હીસાબે પુણા તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો બ્યાપાર તથા આડતનુ કામ કરતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૫ (યે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી મેહરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ મેહરામજી બનાજી લીમજીના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી બ્યાપારી પેહડીના પોતાના ભાઇઓ તથા પિત્રાઇઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ભાગ્યાઓમા વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનુ કામ ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા દેનિસાકની અમાનતે ચડવાથી એવણે તે પછી એકાંતે જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૧ માહ ૫ (યે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—મોદી ખુરશેદજી જમશેદજી પુણાવાલા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના વડવાઓ અસલમા ખંબાતના વતની હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આસરે એવણ પુણા ખાતે ત્યાંના રેસીડંટની નોકરીમા પેહલવેહલા ગયા હતા.

---

¹ આએ શેઠ જમશેદજી વાડીઆનો પત્ર તથા તેની સાથના બીજા કાગજપાત્રો તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૧૫ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા છપાયાછે તેમાના નીચલા બે ફકરા એ બાનદને લગતા અતરે અસલ ઇંગ્રેજીમાથી ઊતારી લેવા દરૂરત ધારેં છૈયે.—

"2nd Deeply impressed as I cannot fail to be with the strongest feelings of gratitude and respect towards the high authority from whence has emanated the distinction now conferred upon me through your hands, I am but ill able to express the pride and pleasure derived, to myself and family on the present occasion that the first ship of seventy four guns ever built for His Britannic Majesty in this part of the world, should have been constructed by me was in itself a matter of great gratification, but that my humble efforts in that work should have obtained not only the approbation of many respectable professional men in India but also that of the high authority which presides over the whole British Navy, can not fail to make a lasting impression on my mind and be carefully transmitted to my latest posterity."

"3rd Since the construction of the Minden of 74 guns, I have built under the auspices of the respectable Government of this Presidency the Cornwallis of 74 guns, and nearly completed the Wellesley of 74 guns, and will add to the pleasure I now feel under their Lordships high approbation, if these latter works are considered not inferior to the first."

² આ પેહલવેહલા ગુજરાતી પંચાગની નકલ અમારા જોવામા આવી નથી, પણ એની પછીના બીજા ઇયાને સંવત ૧૮૭૨ ના સાલથી સંપુરણ પંચાગો મુંબઇની પારસી પંચાતના મેહતા શેઠ મેહરવાનજી નવરોજજી (કે જેમના બાવા મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવસજી દારૂડીવાલા એ કારખાનાના ઘણી લાંબી મુદત સુધી પરીનટર હતા) પાસે સચવાઇ રહેલા હાલમા મોજુદછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬.

આએ વર્ષનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી મીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ ના કાલેનડરની માફકજછે. ફક્ત ઈનસુરનશ શોસાઈટીના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલાનું નામ વધારેછે, તથા પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆનું નામ નથી, તથા શેઠ દાદી રુસતમજી અને ખરશેદજી એદલજીના નામ વધારેછે, તેમજ વાહણવતીઓની ટીપમા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના નામ ઉપર "ગુડ સકશેસ" નામનુ ૫૫૦ ટણનુ વાહણ નોંધાયલુંછે.

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (કદ૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી રુસતમજી ચીનાઈ—સુરતવાલા શેઠ માણેકજી એદલજી અરમાનીના દલાલના નબીરા. એવણ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના આડતીઆ તરીક લાંબી મુદત સુધી ચીન જાવ આવ કર્યા કરતા હતા, જે ઉપરથી ચીનાઈ કરી ઓળખાવા લાગા હતા. ચીનના કામકાજમાં એવણે મોટી દોલત મેલવી હતી, અને પછવાડેથી પોતાના વતન સુરતમા જઈ વાસો કીધો હતો, તથા ત્યાજ મરણ પણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

જે બ્રીતિશ સિપાહો "વાટરલુ" ની છેલી લડાઈમાં ડયુક-ઑફ-વેલીંગટનના હાથ હેઠલ બાહદુરીથી લડતા માર્યા ગયા હતા, તેઓના કુટુંબને આશ્રો આપવા માટે એક ઉઘરાણુ કરવાનો વિચાર કરવાને મુંબઈના રેહવાસીઓની એક જાહેર સભા આજ દીને અતરેનાં ટોઉન-હાઉસમા મલી હતી. તે વેળાએ ઉભી થયલી ઉઘરાણાની ટીપમા નીચના પારસીઓએ નાણા ભર્યા હતાં.[2]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . .	૨૩૦૦
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી	૨૨૦૦
શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા . .	૨૧૦૦
શેઠ ખરશેદજી કાવશજી બનાજી . .	૨ ૫૦
શેઠ પેશતનજી ભીખાજી પાંડે	૨ ૩૦
શેઠ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ સુરતવાલા . .	૨૧૦૦
શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ સુરતવાલા . .	૨ ૫૦

તા૦ ૮ મી જુન.

આજ દીને મુંબઈના સઘળા દેશી રેહવાસીઓએ એક જાહેર ઠેરાવ કીધું હતું કે હરેક સરકાર દરબારનો જુલમ હોય તે બાબે ઇંગલાંડ ખાતે સત્તાવાળાઓ ઉપર લખી મોકલવુ, અને તે વિષેની મેનીજ કરવા સારુ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસ તથા શેઠ નાગરદાસ હીરજી મોદી, મલી જણ ૪) ને ઠરાવ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૪ મી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના ઉમરા ગામમા મુંબઈના શેઠ બહમનજી સોરાબજી કપાવાલાએ એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[4]

તા૦ ૨૦ મી આગસટ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક સાહસીક વ્યાપારી, હીમતવાન સખી તથા ઉદાર ગ્રહસ્થ તરીકે જાણીતા હતા. જાહેર હીમતમા એવણ તે વખતે એખબાજ એક દેશી હતા એમ કહીજીએતો ચાલે. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા અતરેની મેશીઅરસ બરસ કામેટની નામાચી વ્યાપારી પેહડીના એવણ દલાલ થયા હતા, અને તે પછી તેમા ભાગ્યા થયા હતા. તે ઉપરાંત ચીન, કલકતા, મદરાજ, ઇંગ-

કીધી હતી પછવાડેથી એ પુસ્તક ઘણુ કમવાબ થવાથી એજ મોબેદ રુસ્તમજીએ પોતાના મરણની બે વર્ષ આગમચ ઇપાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ મા તે મુંબઈ મધે "દફતર આશકારા છાપાખાના" મા ફરીથી કેટલોક સુધારો કરી છપાવી પરગટ કીધુ હતુ

[1] The Bombay Calendar and Register for 1816 Bombay printed for the Proprietors by Samuel Lane

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૧૬.

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૨૬ એ ફંડનો કાંઈ ઉપયોગ ન થયાથી તે નાણા ભરનારાઓની પરવાણગી લઈ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ માં દરેક કોમની પંચાયતના વરસખાતામા સોંપી ચડતુ વેહચી આપ્યુ હતુ.

[4] આ દરેમેહર ઊભી કરવાની તખ્તી મારેલી નથી. તેને પરઠાવ્યાનો ઊપરો દાદાડોવાર મુંબઈવાલા દસ્તૂર જમશેદજી શોરાબજી કુકાદારુએ મેળવી આપ્યોછે

બાંડ વગેરે જગાઓપરનો મોહલો વ્યાપાર ચલાવતા હતા.[૧] આ માટે એવણના બહમનીયાર, મીનુચેહેર, આન, હીરા અને તાજબખશ, નામનાં પાંચ વાહણો હતાં. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો એક સ્ક્રૂ એવણે કોટના દેરાનની પછવાડે બંધાવ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા એવણને રેજીમેંટોને અતરે તથા કલીકટ, કાનાનોર ઈતિઆદી તરફ અરક પુરૂં પાડવાનું કંત્રાક્ટ મળ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાત ભણીના "સડતાના" ના ભયંકર દુકાલની વખતે એવણે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાથે મળી અતરે આવતા બે હજાર લાચાર જરથોશતીઓની દશ મહિના લગણ પરવરશી કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા એવણે ઉદવારાની પાસેના "પારડી" નામના ગામમા એક ધરમશાળા બંધાવી હતી, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા શોંપાવીના દોખમા ઉપર જવાના ડુંગરનો રસ્તો જે ઘણો ડીક્ટ હતો તે ઉપર સીડીઓ બંધાવી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ માં ભરૂચની પાસેના અંકલેસર ગામમાં એક દોખમું બંધાવી તે તા૦ ૨૪ મી મારચને દીને પઢાવ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ મા પોતાની મરહુમ બેટી શુનાબાઈના પુનને માટે રૂ૨૦૦૦૦) ની કીમતનું એક ઘર ધરમ ખાતે આપ્યું હતું. એજ વર્ષમાં ઉત્તર તરફના દેશ ભણી પડેલા દુકાલનું નીવારણ કરવા માટેનું એક ફંડ ઉભું કરવામા એવણે શા૦ દેવીદાસ હરજીવણદાસ તથા શા૦ નાગરદાસ હીરજી મોદીની સાથે મોટી આગેવાની લીધી હતી, તથા તેમા પોતે રૂ૪૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી. પરૂસનો નામીચો દાનબાગનો મેહલ એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ માં બંધાવ્યો હતો. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એક આગેવાન અકાબર હતા.

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

મી૦ જે. એ. પોપ નામના અતરેના એક જણીના વ્યાપારીએ "અરદાવીરાફ નામા" નો ઇંગ્રેજીમા તરજુમો કરી તે ઇંગલાંડ ખાતે છપાવી મંગાવી દર નકલ રૂ૮) ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[૨] આ પુસ્તક શેઠ જમશેદજી, પેશતનજી, રતનજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆને અર્પણ કીધું હતું.[૩]

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી શોરાબજી શેઠના[૪]—ઉમર વર્ષ ૬૨) શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ મા પોતાના બાપના મરણબાદ ભાઈઓની સાથે મળી તેમની "શોરાબજી માણેકજી" ના નામથી ચાલતી પેઢીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ થી છુટા પડી પોતાને હીસાબે બંગાલ ખાતેનો અફીણ, રેશમ વીગેરેનો વ્યાપાર કરતા હતા, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ થી "હોરમજજી ખરશેદજીની કંપની" ને નામે પોતાના કેટલાક કુટુંબીઓ સાથે વીમાનો ધંધો કરતા હતા.

---

૧ શેઠ પેશતનજીની તરફથી દેશાવરો ખાતે કોણ કોણ આડતીઆઓ વેપાર ચલાવતા હતા તેમના નામ એવણના જુના દફતરો જે હાલમા શેઠ દારાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે તેમાથી આ પ્રમાણે મલેછે.—

ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા વસાઇ ખાતે શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા મધરાજ ખાતે શેઠ કાવશજી રૂસતમજી ખુરશીબરા ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા કલકતા ખાતે શેઠ એદલજી બેહરામજી દોરડી ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા ગોવા ખાતે શેઠ બીખાજી લીમજી ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પુને શેઠ ફરામજી પાલણજી(ફલા પાલણ) ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૧ મા ચીન ખાતે શેઠ ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ, ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા એવણ વરોડરાવાલા હરીભગતીના તથા ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૧ મા પુણાવાલા મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીના મુંબઈ ખાતે આડતીઆ હતા એ ઊપરાંત મી૦ એમ ફરીશ તથા મી૦ ડેવીડ સ્કોટ ઈંગલાંડમા એવણના ખાસ આડતીઆઓ હતા

૨ બોંમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૧૬ આ તરજુમો કરવામા મી૦ પોપને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા તથા શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆએ ઘણી મદદ કીધી હતી, કે જે માટે તે પોતાના દીબાચાની સેવટે લખેછે કે—

"I cannot conclude without offering my best thanks to my esteemed friend Ruttenjee Bomanjee for his assistance, and to Edul Daroo, that learned and benevolent priest, by whose means I was enabled to make the translation."

૩ આ અર્પણ પત્રમા તે લખેછે કે:—

To
Jamsetjee Bomanjee
Pestonjee Bomanjee,
Ruteanjee Bomanjee
and
Hormujee Bomanjee

GENTLEMEN,

The present Work, undertaken under your auspices, can no where be so properly dedicated as to the respectable family of Lowjee I beg, therefore, that you will accept of it, also, as a token of individual esteem.

I have the honour to be, Gentlemen,
Your most obedient Servant,
J A POPE.

LONDON

૪ શેઠ હીરજીભાઈ તથા ફરામજી હોરમજજી શેઠના બાપાવા

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર.

રોજ ૧૮ માહ ૨ (કો૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ લીમજી પાંડે[1]—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ લીમજી ભીખાજી પાંડેના વડા દીકરા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા પોતાના બાપના મરણુ પછી તેમને નામે ચાલતી પેહડીમા પોતાના ભાઈઓ તથા કાકાઓ સાથે "લીમજી ભીખાજીની કંપની" ને નામે દુકાન ચલાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૨ જી નવેમબર ૧૮૧૨ થી કાકાઓથી છુટા પડી પોતાના ભાઈઓ શેઠ રૂસતમજી તથા ફરદુનજીની સાથે મલી "લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની" ને નામે રોજગાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈના કેટલાક આબરૂદાર દસ્તૂરો તથા મોબેદોએ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફની સુચના ઉપરથી એક બંદોબસ્ત ઘડી કાઢયો હતો કે મુંબઈ મધે જ્યારેથી કોઈ પારસીઓની ગીજનસ મલે તેવારે સર્વે દસ્તૂર મોબેદોએ પોતાના વડાઓનો મનાજો રાખીને પાસે બેઠા સાથે બેસવું.[2] આ બંદોબસ્ત ઉપર નીચલા દસ્તૂરો તથા મોબેદોએ સહીઓ કીધી હતી.

આ૦ ખરશેદજી દસ્તુર જમશેદજી સહી.
આ૦ દારાબજી રૂસતમજી સંજાણા સહી, સા૦ એરવદ દારાબજી.
આ૦ દારાબજી દસ્તુર જમશેદજી સહી, સા૦ એરવદ દારાબજી
મોબેદ ફરામજી જમશેદજી નાહવાલાએ, સા૦ મો૦ સોરાબજી.
દ૦ રૂસતમજી દસ્તુર બેહરામજી, દ૦ બેહરામજી દાણું.
બેરનોશજી ખરશેદજી દારાબ પાલણુના.
એ૦ નોશરવાન માણેકજી મનચેરજી પાલણુજી.
એ૦ મનોચેર શાપુર સંજાણા
આ૦ હોરમસજી કેકોબાદ પંથકી,
આ૦ દોરાબજી ફરામજી.
આ૦ ફરામજી કાવસજી પંથકી.
આ૦ દાદાભાઈ જમશેદજી પંથકી.
આ૦ માણેકજી નશરવાનજી પંથકી.
આ૦ નવરોજજી ફરદુનજી વાછા, સોરાબજીના ડુંગરના દસ્તૂર.
આ૦ પેશતનજી નશરવાનજી દાજી પંથકી.

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ગોવાલીની વાડીમાં પોતાના બાપે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ માં પરઠાવેલાં આદરીઆનને કોટમહિંના પોતાના રેહવાના ઘરની પછવાડે લાવી તખ્તનશીન કીધા હતા.[3]

તા૦ ૭ મી ડીસેમબર.

સુરતની સદર અદાલતમાં કોઈ પારસણે પોતાના ખાવંદ ઉપર તેણે જીવતી બાયડી છતાં બીજી બાયડી કર્યાથી પોતાના ભરણ પોષણ વગેરેના બંદોબસ્તની તથા તેને શિક્ષા કરાવવા માટેની ફરીઆદી માંડી હતી, તે ઉપરથી ત્યાંના જડજોએ ગઈ તા૦ ૯ મી જુનને દીને સુરતની પારસીની અંજુમનના આગેવાનો મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ તથા દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી વગેરેને એક પત્ર લખી સવાલ પુછાવ્યા હતા કે કોઈ પારસીથી પોતાની જીવતી ઓરત છતાં બીજી ઓરત થઈ શકે કે નહિ? અગર થઈ શકેતો તે કઈ રીતે? પોતાની કોમનો સરેસ્તો તોડી જે ધણી એ રીતે બીજી ઓરત કરે તેને શું સજા કરી જોઈએ? વગેરે. આના જવાબમાં સુરતના આગેવાનોએ આજ દીને લખી જણાવ્યું હતું કે અમારી કોમના સરેસ્તા પ્રમાણે વગર સબબે જીવતી ઓરત ઉપર ઓરત થઈ શકે નહિ. કદાચને કોઈને ફરજંદ નહિ થાય અને જરૂરીઆત પડેતો તે ઉમરે પોહચી પોતાની પરણેલી ઓરતને રાજી કરી બીજી બાયડી કરે. એ સિવાય બીજા કારણસર બીજી ઓરત થઈ શકે નહિ. અગર જો કોઈ એ ઉપરાંત બીજી બાયડી કરેતો તેને પંચાયતને સરેસ્તે સજા થવી જોઈએ, અથવા તેની પાસેથી તેની મરજી મુજબનો દંડ લેવો જોઈએ. આ જવાબપર નીચલા આગેવાનોની સહીઓ હતી.—[4]

---

[1] શેઠ દાદી લીમજી પાંડે (પેતીટ્સાહેબ) ના બાપાવા

[2] આ બંદોબસ્તમા લખેલ છે કે;—

"હરેક વખતે મુંબઈ મધે હરેક જગો ઉપર પારસીની ગીજનસ થાએ તેવારે હમારા વડાવાનો મનાજો રાખીને સાથે બેસવુ સહી. અગર પાસે બેસવુ પડ્યુ તો હમારા વડાવોનો અદબ રાખીને બેસવુ સહી એ લખેલી પારસી ખરશેદજી માણેકજી સરાફનાએ માગી લીધાથી અમે અમારી રાજી રજાવંદીથી લખી આપીએ છે તે હમારે સરવેને કબુલ મંજુર રાખવુ સહી."

એની નકલ મુંબઈના આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા નોંધેલી છે એ નોંધની હેઠળ મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે પોતાને હાથે નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે

"એ કાગદની નકલ સંવત ૧૮૭૮ ના જેઠ મહીના મધે શેઠ હોરમસજી બહમનજી નવરોજજી વાડીઆએ ઉતારી લીધી છે"

[3] આ દરેમેહર ઉપર કસ્સી તજી મારેલી નથી. પણ તેને પરઠવાનો હીસ્સો હાલ ફરી શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે તથા એ દરેમેહરના એક પંથકી એ૦ શાપુરજી બરજોરજી કુમારે મેળવી આપ્યો છે

[4] આ સવાલ તથા જવાબોની નકલ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા નોંધેલી છે

મોદી ખુરશેદજી ડાશાભાઈ, દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી, મેહેરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, માણેકજી મેહેરવાનજી વખારીઆ, ખરશેદજી ખુરશેદજી, રૂસતમજી માણેકશાહ, પુ જીઆભાઈ રતનજી પારખ, પેશતનજી રૂસતમજી તમના, હકીમ કાવશજી રૂસતમજી તમના, રૂસતમજી નયુજી, જમશેદજી હીરજીભાઈ પારખ, હોમજી માણેકજી, શેરાબજી ફરામજી પારખ, મનચેરજી રતનજી, નવરોજજી બેહરામજી, હોરમજજી બહમનશાહ ધનજીશાહ, મોદી ગોશતાસ્પજી લોહરાસપજી, દાદાભાઈ પેશતનજી પારખ, દાદી રતનજી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭.

તા૦ ૨૧ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી

આજ દીને ગ દેવી ગામમા શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધરે પોતાના માતાજી બાઈ મોટીબાઈની નામએતે એક દોખમુ બ ધાવી પરઠાવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૨ જી જુન

રોજ ૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી.

મરણ—નવાજબાઈ તે નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદીનાં વીધવા—ઉમર વર્ષ (૮૨) એ બાઈ પોતાના ધર્મ ઉપર ઘણા ચુસત હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા એવણે પોતાના ખાવંદની નઈએતે કલીઆણી મધે એક દોખમુ બ ધાવ્યુ હતુ. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા પોતાના એકજાપુગ દીકરા શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના મરણથી તેમની નઈએતે સુરતમા આતશબેહેરામ પરઠાવવાનો કસદ એવણે કીધો હતો, અને તે માટેની ગોઠવણમા હતાં તેટલામા એવણનુ મરણ નીપજ્યુ હતુ સંજાણની પાસેના નારગોર ગામની દરેમેહેર પણ કેહવે કે એવણેજ બ ધાવી આપી હતી.

તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી

મરણ—રતનજી માણેકજી બનાજી—ઉમર વર્ષ (૮૦) શેઠ માણેકજી બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા તે પછી ભાગ્યાંઓમા વાંધો પડવાને લીધે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ માં પેહડીનુ કામ ઇનસાફની અદાલતે ચઢવાથી એવણે પોતાને હીસાબે જુદો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. મુબઈમા એવણની ઘણી મોટી મીનકતો હતી

તા૦ ૭ મી ડીસેમબર.

રોજ ૮ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૨૯) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ થી અતરેની સરકારી ગોદીમા શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆના હાથ હેઠળ "આસીસટંટ-બીલ્ડર" તરીકે હતા. એવણ સીતાર ઘણી સરસ રીતે વગાડી જાણતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

આજ દીને મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાના છાપાખાનામા ખોરદેહ અવસતાનો ગુજરાતી ભાષામા આખ્ખા આખ્ખા વાકયોનો તરજુમો કે જે નવસારીવાળા મરહુમ દસ્તુર ફરામજી શેરાબજી મેહેરજી રાણાનાએ કીધો હતો, તેનુ એક દફતર છાપી બાહેર પાડયુ હતુ[2] એ તરજુમો તેના દીબાચામા જણાવ્યા મુજબ મોબેદ ફરદુનજીએ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆની બાહેર

[1] એ દોખમા ઉપર નીચે પ્રમાણે નખ્શી મારેલીછે —
" શ્રી દાદાર હોરમજદ રાસતીછે સં૦ ૧૮૭૩ ના
" વઇશાખ સુદ ૫ સોમ શ્રી દખમુ સંપુરણ દખમુ શ્રી
" મહદેવીના બેહુદીન જમશેદજી નાનાભાઇ હોરમજજી
" ગજદરે બ ધાવેલુછે પોતાની માએ ચાંદીબાઇને નામે
" ઇજ્જુછે એનો કારીગર અમરતરામ મેસ્તર સુરતનો
" હતો એ દખમાની જમીન રેવગામની પેસ્તની લીધી.
" વીઘા ૪ાારા ૧૨ા એની આડ ઊભની વીગત
" પારોલાઇએ ઓતર દખણ ગજ ૧૨૪ા જુના દખ
" માની દખણ દશાએ જમીન ગજ ૭૨ા છે તેની
" ઉદની દશાએ પાણીછે માટે લખાઇએ એ સગડીની
" ઊગમન દશાની દેવાલની ઉદની આડમણ દશા
" ગજ ૧૮૧ા છે "

[2] ખોરદેહ અવસતા બા માએની ઇઆને નીઆએશ તથા ઇઅસત માએની શાથે, તરજુમો બેહેશતી દસતૂરાન દસતૂર ફરામજી વલદે દસતૂર શોહોરાબજી નોશારીવાલાનો એ કિતાબ શ્રી મુમબઇ મધે કમતરીન મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના કારખાનામા છપાઇછે રોજ (૨૯) માહ (૩) દશમી માહ (૪) કદમી શને (૧૧૮૭) ઇઅજદજરદી તારીખ (૧) માહે જાનેવારી સને (૧૮૧૮) ઇશવી

ઉપરથી છાપી પરગટ કીધો હતો. ગુજરાતી ભાષામાં ખોરદેહ અવસ્તાના તરજુમાનું આ પેહલવેહલું પુસ્તક છપાયું હતું.

તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૮ માહ ૪ (ચે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ મેહરબાઈ તે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆના પેહલાં ધણિઆનીના ઉઠમણાની મજલિસમાં તેમના બાવ દે રૂ૩૦૦૦) ની સરકારી તીજોરીની નોટ ૧) પારસીઓની પંચાતના નામની કરી આપી હતી, અને એથી તંદેરેસતી ભણાની હતી કે તેનું જે બ્યાજ આવે તે પંચાતના અકાબરો લઈ હરેક ધર્મના કામ ઉપર ખરચે, અને અસલ રૂપીઆ તીજોરીમાં અનામત રાખે.[1]

તા૦ ૪ થી મારચ.

આજ દીને શમશત પારસીની અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીના આદરાન મધે મળી હતી. જયા એવું ઠેરવ્યું હતું જે આજ લાંબી મુદત થાઈ આપણી કોમને લગતા બંદોબસ્તો તથા ઘેરગતુ કજીઆઓનો ચુકાદો પંચાતથી થતો આવ્યોછે, તથા ઘણા વર્ષો ઉપર આપણી પંચાતમાથી બાર જણાને ચુંટી કાઢી, તેમને સરકાર તરફથી પંચાતના અધિકારીઓ તરીકે મુકરર કરવામા આવ્યા હતા. તેઓમાથી હરકોઈ બે જણા આપણી કોમને લગતા ટંટાઓ સાંભળી તેનો નીવેડો લાવતા હતા. તેઓના મરણ પછી તેઓના ફરજંદો આએ પ્રમાણે ચલાવતા હતા. પણ તેઓમાનાબી ઘણાઓ મરણ પામવાથી તથા આપણા લોકોની વસ્તી અતરે વધવાથી ઘણાઓ પંચાતના આગલા બંદોબસ્તોથી ઉનટા ચાલેછે, તેટલા માટે આજ રોજે અતરે શમશત અંજુમન મળી ઠેરવ્યું છે કે બાર બેહદીનો તથા ૬ મોબેદો મળી ૧૮ જણની એક પંચાત હોવેથી આપણી કોમને લગતા ઘેરગતુ કજીઆઓ સંભળવા તથા તેમનો નીવેડો લાવવાને માટે મુકરર કરવી. તે મુજબ નીચના ૧૮ ગ્રહસ્થોને પંચાતના અધિકારીઓ તરીકે નેમ્યાછે.

બેહદીનો.

દાવર ફરામજી નાનાભાઈ.
વાડીઆ જમશેદજી બહમનજી.
વાડીઆ હોરમજજી બહમનજી.
શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠ.
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની.
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી.
મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી.
શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર.
શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી ચાહેર.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ.
શેઠ પેશતનજી ભીખાજી પાંડે.
શેઠ નવરોજજી મેહરજી.

મોબેદો.

દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના.
દસ્તૂર મુલ્લાં ફીરોજજી કાઉશજી.
આ૦ મેહરવાંનજી નવરોજજી શેઠના.
આ૦ રૂસતમજી શાપુરજી શેઠના.
પંથકી દોરાબજી ફરામજી.
આ૦ હોરમજજી દોરાબજી લશકરી.

એઓ પંચાતને લગતુ કાંઈબી કામકાજ હશે તે સાથે એકઠા મળીને કરશે. પણ કાંઈ નજીવી બાબદના ટંટાઓ હોય તે ચુકવવાને ઢીલ ન થાય માટે જેમ આગળ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર ચુકવતા હતા તેમ તેઓ ચુકવે. પણ જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોતાની સાથે બીજા બે ચાર અધિકારીઓને સામેલ કરે. બીજું એવું ઠેરવ્યું જે આજથી કોઈ ધણીએ પોતાની જીવતી ઓરત છતાં બીજી ઓરત કરવી નહિ. અગર કાંઈ કારણથી બીજી કરવાની ફરજ પડેતો તેણે પોતાનો હેવાલ પંચાતપર લખી મોકલવો. તેઓ તે ઉપર વિચાર કરી તેમને ઘટતુ લાગશે તો પરવાનગી આપશે. પણ તેમ કર્યા આગમજ તે પેહલી ઓરતની ખોરાકી પોશાકી તથા તેણીના મોત ખરચનો બંદોબસ્ત તે ધણી પાસે પંચાત કરાવી લેશે. અગર કોઈ ધણી પંચાતની રજા લીધા વીના બાયડી ઉપર બાયડી કરશે તેને, તેમજ જે ધણી તેને પોતાની છોકરી આપશે તેને નેઆતબાહેર મેલવામા આવશે, અગર મુંબઈની બાહેર થાણા, કરંજા, વીગેરે તરફ જઈ કોઈ ધણી બીજી ઓરત કરી આવશેતો તેને પણ નેઆત બાહેર મેલવામા આવશે. બીજું જે ધણી પંચાતની રજાથી પોતાની જીવતી ઓરત ઉપર ઓરત કરે તે અગર જો શેહનશાહી હોયતો તેના આશીરવાદ દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના પોતે અથવા તેવણના તાબા હેઠળના મોબેદો સારે, અને અગર તે ધણી કદમી હોયતો તેના આશીરવાદ દસ્તૂર મુલ્લાં ફીરોજજી કાઉશજી અથવા તેમના તાબા હેઠળના મોબેદો સારે. બીજા કોઈ અવસ્તાગુ મોબેદ પાસે મજકુર દસ્તૂરોની પરવાનગી વગર જે કોઈ ઉપલા આશીરવાદ સરાવશે તે પંચાત કબુલ નહિ

[1] આ ધર્મખાતાની નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે

રાખશે, અને પેના માબેદને અગીઆરી આતશબેહેરામમા જતો અટકાવવામા આવશે. બીજુ જે માબાપો પોતાની દીકરીને સાસરે નહિ મોકલશે, અથવા જે સાસુ સસરાઓ પોતાની વહુને નહિ તેડાવશે તેમની ફરીઆદ પંચાત સાભળી તેમને ઘટતા હોકમો કરશે, અને જે કોઈ તેમના હોકમો તોડશે તેમને સજા કરવામા આવશે.

આ અંજુમનની સભાનાં કામકાજની લખેલી નોંધની[૨] હેઠળ નીચેના સાહેબો જેઓ એ દીનેની અંજુમનમા હાજર હતા તેઓની સહીઓછે.—

દસ્તૂર ખુરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની, ફરામજી કાવસજી બનાજી, બરજોરજી સોરાબજી દાદીસરજોરના, મોદી સોરાબજી વાછાગાંધી, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, નવરોજજી મેહરજી, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, હોરમસજી દોરાબજી લશકરી, ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ, આદાબખશ મેહરબાન ઇરાની, પેશતનજી કાવસજી નાળીએરવાલા, પટેલ નશરવાનજી હોમજીની ફરમાશથી પેશતનજી કાવસજી, હોરમસજી નાનાભાઈ ટેનાવાલા, પેશતનજી બહેમનજી પખતાકીઆ, રુસતમજી જમશેદજી મીનગર, દસ્તૂર દારાબજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના, દસ્તૂર એદલજી બહેમનજી જામાસ્પઆશાના, આ૦ એદલજી કાવસજી નવદર, ફરામજી પેશતનજી મામા (ફકાજી મામા), જાહાંગીરજી હોરમસજી માટાભાઈ, ધનજીભાઈ રુસતમજી વાડીઆ, ફરદુનજી સાપુરજી જવેરી, માણેકજી કુવરજી કસવેકર, રુસતમજી ફરામજી હકીમજી, મેહરવાનજી એદલજી કાકા, નશરવાનજી જમુજી, ડોસાભાઈ દાદાભાઈ ગોરવાલા, મેહતા જમશેદજી હીરાજી, જમશેદજી ભીખાજી પીરોજગીના, મોબેદ દારાબજી કાવસજી અરજાની, માણેકજી મનચેરજી મેહતા, દસ્તૂર જમશેદજી નશરવાનજી કુટાર, રુસતમજી સાપુરજી શેઠના, નરશંગજી કાવસજી પટેલ, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા, આ૦ ફરામજી કાવસજી પચસી, આ૦ ખરશેદજી જમશેદજી મોદી, આ૦ જીવણજી દારાબજી નરીમાન, આ૦ દાદાભાઈ જમશેદજી પચસી, આ૦ દોરાબજી ખુરશેદજી રાનજી, નવરોજજી સોરાબજી ભરૂચા, કુવરજી કાવસજી નાળીએરવાલા, કાવસજી દાદાભાઈ પુણેગર, આ૦ એદલજી નવરોજજી પાનબીવાલા, નવરોજજી સોરાબજી વઇદ, એદલજી જીજીભાઈ વાછા, હોરમસજી બહેમનજી ખુનખુની, હોરમસજી કારાવાડીઆ, ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા, દાદાભાઈ નશરવાનજી ઉમરા, કાવસજી બેહરામજી બનાજી, મેહરવાનજી માણેકજી હીરવાડીઆના (મેનાપટેલ), નશરવાનજી રુસતમજી જવાવાલા, સોરાબજી માણેકજી રુસતમફરામીના. બહેમનજી નશરવાનજી કાશીનાથ, મેહરવાનજી પાલણજી જોગા, હીરજી નવરોજજી બાકેર, પેશતનજી રતનજી પટેલ, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી (જુને ફરાસીસના), રુસતમજી મેહરવાનજી સોબેદાર, મનચેરજી ખરશેદજી બશીનગડાના.

૨ આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા ઊતરી સહીઓ સાથે લીધેલીછે.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

મરણ—બહુખાજી કાઉસજી[૨].—(ઉમર વર્ષ ૫૮) સુરતવાલા શેઠ કાઉસજી મનજીશાના દીકરા એઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨ થી સુરતમા વલંદાના સરદારની નોકરીમા રહી તેમના વ્યાપારની દલાલી કરતા હતા. જ્યારે વલંદા લોકોએ સુરતનો વ્યાપાર બંધ કીધો ત્યારે તેઓના સરદાર "મને સનાસરીન" સાથે એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા કેપ-આફ-ગુડ હોપ ખાતે ગયા હતા. ત્યાથી પાછા આવી સુરતમા વાઈન વીગેરેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એઓ સુરતમા નાનપરાની પારસી કોમના એક આગેવાન અકાબર હતા.

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ

આજ દીને મુંબઈની સમસ્ત પારસી અંજુમન મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડીના ઓટલા ઉપર મળી હતી તે વેળાએ આ૦ જમશેદજી બેહરામજી લશકરી કે જેવણે કલકતેથી એક મોટી પુંજી કમાઈ આનરે આવેલા હતા, તેણે પોતાની જીવતી બાયડી છતા બીજી બાયડી કરવાથી પંચાતે થોડાક મહિનાની વાત ઉપર નેઆતબાહેર મેલ્યા હતા. તે વેળાએ તેણે પંચાતના મોબેદ આ૦ એદલજી સોરાબજી મસાનીને ગાળો દેવાથી તથા તેની સાથે મારામારી કરવાથી પંચાતે તેમની ઉપર પોલીસેશનની કોરટમા ફરીયાદી માંડી હતી જેથી ગભરાઈ તેણે આજ રોજે મળેલી અંજુમન પાસે માફ માગવાથી પંચાતે તેમને પોતાને હાથે પોતાના ગાલ ઉપર પાંચ ખાસડા મારવાની, અને ડાંડીનો દંડ તથા પોલીસેશનમા જવાનો જે ખરચ થયો

૨ સુરતવાલા ડાક્ટર માણેકજી બહુખાજીના બાવા

હોય તે આપવાની શિક્ષા કરી પાછા નેઆતમા લેવાને ઠેરવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

આજ દીને મુંબઈની શમસ્ત અંજુમન મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડીના ઓટલા ઉપર મળી હતી તે વેળાએ શરેશતા મુજબનુ કેટલુક કામ કરી રહ્યા પછી એક અરજી શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર તથા બીજા પારસીઓએ કીધી હતી કે હમારા મોહલા (કાવશજી પટેલના મોહલા) માં પારસી દાદાભાઈ ભીમજી પીઠાવાળા નશાખાનાની કોટડીમાં દારુનુ પીઠુ માંડેછે તે કાઢી નખાવવુ, કાંએજે આપણા પારસી લોકોના મોહલામા પીઠુ જોઈએ નહિ. આ ઉપરથી સર્વે અંજુમને ઠેરવ્યુ જે એ ધણીએ આવતી દીવાળીથી એ જગો પરથી પીઠુ ખાલી કરી જવુ.[2]

તા૦ ૨૦ મી મેએ.

અતરેના કદમી પંથના દસ્તૂર મુલાં ફીરોજજી કાઉસજી તથા તેમના બાપ ઈરાન ખાતે ઈસ્ફહાન શેહેરમાથી "દસાતીર" ની એક પુરાતન કેતાબ અતરે લાવ્યા હતા. તે કેતાબનો મુંબઈના માજી ગવરનર મરહુમ જોનાથંન દંકને મુલાં ફીરોજજી સાથે ઇંગ્રેજી ભાષામા તરજુમો કરવા માંડયો હતો, પણ તે પુરો થાય તેટલામા તે (ગવરનર દંકન) અતરેજ મરણ પામ્યો હતો. એ પછી થોડીક મુદતે સર જાન માલકમે તે તરજુમો છપાવવા વિષે મુલાં ફીરોજજીને સુચના કીધાથી તેવણે મી૦ વીલ્યમ અરસકીન પાસે તેનો બાકી રહેલો ઇંગ્રેજી તરજુમો પુરો કરાવી તે, તથા એ અસલ દસાતીરની નકલ, અને તેના કઠણ શબદોની પોતે બનાવેલી ફરહંગ મળી બે પુસ્તકો આજ દીને છપાવી બાહેર પાડયાં હતા. એ પુસ્તક સર જાન માલકમનેજ અર્પણ કીધુ હતુ.[3]

---

1 આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધીલીછે. તેમા પંચાતે કીધેલા એવા સંખ્યાબંદ ફેસલાઓમાથી ફકત આએજ ફેસલાની અતરે નોંધ લેવાનુ કારણ એકે આગલા વખતમા પારસીની પંચાતવાલાઓ કેવી રીતે પોતાના જુદાદાઓ ગરીબ તેમજ તવંગર સામે અપક્ષપાત રીતે કરતા હતા તે દેખાડવા. આ નોંધમા જણાવેલા ગ્રહસ્થ શેઠ જમશેદજી પંચાતના નવા ઠરેલા અધિકારીઓમાના એક સાથે પિત્રાઈ ભાઈનો સંબંધ, તેમજ પોતાની પાસે એક મોટી દોલત ધરાવતા હતા, તે છતા તેઓ પંચાતને ગુરેથતે ઊપરા ચાલવાથી જેમ એક ગરીબ પારસીને સજા કરે તે પ્રમાણે તેઓને કર્વામા આવી હતી. વળી એવીજ પંચાતની આપઅખત્યારીનો એક બીજો એથી પણ વધારે જાણવાજોગ દાખલો ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા બન્યો હતો, કે જેની નોંધનો ચોપડો હાલમા જડતો નથી, પણ તે ચોપડામાથીજ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૪૪ ના "બોમ્બે ટાઇમસ" મા Q in the corner ની શહીથી તે વેળાની પંચાતની સામે કાંઈક લખાણ ચલાવ્યુ હતુ. તેમા એ દાખલો આપેલોછે. તે એમ કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા પંચાતે કેટલાક મરણ તથા લગનપરના પેજ ખરચો કાઢી નાખીને ચોકસ ખરચોજ કરવાના બંદોબસ્ત કીધા હતા. તે બંદોબસ્તો થયા પછી સેકુજ દીવસે પંચાતના વડા અકાબર શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆના એક બેહને પોતાને તીઆથી બાજના ભાણા વેહચ્યા હતા. આ ખબર પંચાતના એક અધિકારીને પડવાથી તેણે તે ભાણા રસ્તામાથી જતાજ અટકાવ્યા અને માણેકજી શેઠની વાડીમા મોકલી દઈ ત્યા આંધળા પાંગળા જરથોશ્તીઓને બોલાવી તેમને ખવાડયાં. એ પછી તે વાતની ખબર શેઠ હોરમજજીને પડવાથી તેવણે પણ પેલા અધિકારીએ ભરેલુ પગલુ પસંદ કીધુ અને તેની વળતે દીને શમસ્ત અંજુમન બોલાવી ત્યા પોતાનાજ કુટંબમાથી તે બંદોબસ્ત તોડાયો તે માટે પોતાની દલગીરી જણાવી, અને પેલી બાઇની વતી તેમના એક દીકરા (શેઠ અરદેસર હરમજજી વાડીઆ કે જેવણ પણ એક મોટા પારસી વ્યાપારી તથા વારજુતની હતા) એ પંચાત પાસે માફ માગી તથા ડાંડીનો દંડ આપ્યો.

2 આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધીલીછે,-અને તેપર પણ આગળની માફકજ સર્વે અંજુમનમા હાજર રહેલા ધણીઓની શહીઓછે.

3 "The Desatir" or sacred writings of the ancient Persian prophets, in the original tongue, together with the ancient persian version and commentary of the *Fifth Sasan*, carefully published by Mulla Firuz Bin Kaus, who has subjoined a copious Glossary of the *Obsolete and Technical Persian Terms*, to which is added an English Translation of the Desatir and Commentary In Two Volumes Bombay printed at the Courier Press

એ તરજુમો બાહેર પડયા પછી તેના ઊપર ઘણીક ટુનોચરા થઈ હતી, અને મુંબઈ તેમજ કલકતાના ઘણાક યુરોપ્યન વિદ્વાનોતો એ પુસ્તકનાં અસલપણા ઊપર પણ શક નાખવા મંડયા હતા. તે સઘળાની મુલા ફીરોજજીએ શાયાકુલ જવાબોથી ખાતરી કરી આપી હતી. એ પછી એવણના એક વારસ દસ્તૂર કૈકોબાદજી મનચેરજી મુલા ફીરોજનાએ એ કેતાબનો ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરી તે મોબેદ રસ્તમજી બરજોરજી પાસે તપાસાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા દફતર આશકારા છાપખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો.

તા૦ ૧૧ મી જુન.

આજ દીને દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ ખોરદેહ અવસતાનો ગુજરાતી ભાષામાં બોલેબોલ તરજુમો કરી "કુરીઅર" છાપાખાનામાં છપાવી બાહેર પાડયો હતો.[1] એ તરજુમાની કેતાબ દસ્તુરજીએ શેઠો જમશેદજી બેહમનજી, રતનજી બેહમનજી, અને હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆને અર્પણ કીધી હતી.

તા૦ ૨ જી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈની શમસત પારસી અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમાં મળી હતી. તે વેળાએ આ૦ જમશેદજી બેહરામજી લશકરીને પોકાર મારી પાછા નેઆતમાં લીધા હતા, અને એવું ઠેરવ્યું જે તેવણે પોતાની પેહલી બાયડીના ગુજરાણને માટે રૂ૨૦૦૦) પંચાતને આપવા, અને પોતે આગળ કીધેલું જરજવાહાર તથા કપડા લતા તેણીને આપી દેવાં તે સાથે એ મજકુર આ૦ જમશેદજી તથા તેવણની નવી કીધેલી બાયડીને નાહન નાહવાને ફરમાવ્યું હતું.

એજ દીનેની પંચાતમાં આગળ ઠેરેલા ૧૮ અધિકારીઓમાથી આ૦ હોરમજજી દોરાબજી લશકરી પોતાના વ્યાપારના કારણસર ચીન ગયા હતા તેમની જગોપર દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાને નેમ્યા હતા.[2]

તા૦ ૧૭ મી આગસટ.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના અકાબરો શેઠ દાદીભાઇ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમાં મળયા હતા, તે વેળાએ એક પારસીએ પોતાની રાંડને પેટની છોકરી જે તે થાણેથી લાવ્યો હતો તેને સદરો પેહરાવવાની રજા માગી હતી, કે જે કેટલીક તકરારો કીધા પછી આપવામાં આવી હતી, અને એવું ઠેરવ્યું હતું કે હવેથી એવા છોકરાઓને પંચાતની રજા વગર કોઈએ સદરો પેહરાવવો નહિ. આ ઠેરાવની હેડલ ત્યાં હાજર રહેલા નીચલા અકાબરોની સહીઓ હતી :—[3]

જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ, આ૦ દોરાબજી ફરામજી પથકી, દસ્તુર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પ આશાના, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના, દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણા, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, શોરાબજી વાછાગાંધી, નવરોજજી મેહરજી, દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર, રૂસતમજી શાપુરજી શેઠના.

તા૦ ૨૯ મી આગસટ.

આએ માસમાં મુંબઈ મધે કોલેરાનો રોગ ઘણો ફેલાયો હતો, તે દૂર કરવાને અતરેના સરકારી "મેડીકલ" ખાતાએ ઘણી બાહાદુરીથી મેહનત લીધી, તેના બદલામાં અતરેના જાણીતા હિંદુ તથા પારસી આગેવાન શેઠીયાઓએ આજ દીને અતરેની "મેડીકલ બોરડ" ના શેક્રેટરી મી૦ જી ઓગીલવી ઉપર એક ઉપકારનો પત્ર લખી તે "બોરડ" માં રજુ કરવાની અરજ કીધી હતી. આ પત્ર ઉપર ત્રણ હિંદુ[4] તથા નીચલા ૭ પારસીઓની સહીઓ હતી —[5]

શેઠ જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆ.
શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ.
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી.
શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ
શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદી.

તા૦ ૧૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા—(ઉમર વર્ષ ૪૮) મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના મામા તથા સસરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે નવસારીથી અતરે આવી ખાલી બાટલીઓ વેચવાની એક દુકાન કાઢી હતી. તે પછી મરહુમ સર જમશેદજી સાથે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી ચીનનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. નવસારીના જરથોસ્તીઓપર ગાયકવાડી સરકારની તરફથી દર વર્ષે નખાતો વેરો ગરીબોથી નહિ ભરાયાને લીધે તેઓની તરફથી તે સરકારમાં ભરવાને એવણે રૂ૨૦૦૦૦) ની એક રકમ એનાહિદી કાઢી હતી.

---

1 "ખોરદેહ અવસતાનો તરજુમો, ગુજરાતી જોબાનમાં કીધોછે એરવદ એદલ બેન દારાબ બેન રૂસતમ લકબ શનજણાએ શ્રી મુંબઈ મધે છાપીછે. કુરીઅર હારીશ મધે, નોબેદ જીજીભાઇ બેન બેહેરામજી છાપગરના કારખાનામાં, શને ઇઅજદજરદી, ૧૧૮૭"

2 આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમાં શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમાં કીધેલીછે

3 આ ઠેરાવની નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમાં શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમાં કીધેલીછે

4 દેવીદાસ હરજીવણદાસ, નાગરદાસ હીરજી મોદી, જવેરચંદ આતમારામ

5 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર ૧૮૧૮

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ થોડુ ક્વેર તેમનો બ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા તે માટે "અલેક્જાનડર" નામનું એક વાહણ પણ લીધુ હતુ. પછવાડેથી બ્યાપારમા મોટુ નુકસાન જવાથી સઘળો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો. એવણ પોતાના બાપની જગોએ મુબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબેર ઠરેલા હતા.

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ રતનજી શેઠી—ઉમર વર્ષ ૫૨) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી શેઠીના પાચમા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના મોહલા બ્યાપાર વનજના કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ માં બાપના મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે ભાઈ બાંધઓમા તેમના હકોને માટે મોટો કજીયો ઉપજયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમાં લડયાથી સઘળાઓ મોટી નુકસાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૯ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૪ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કાવસજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૪૨) શેઠ કાવસજી મેહેરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીની સાથે પ્રથમથીજ બ્યાપાર વનજમા સામેલ હતા, અને તેનાઓની તરફથી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી પોતાનો એલાહેદો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા બાપના મરણ બાદ મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો વહીવટ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટલાક કુટુ બીઓની સાથે મળી "હોરમજજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની કંપની ઉઘાડી હતી. એવણને પોતાના ભાઈઓ સાથે મજકુર મુતવલીપણા સબંધી કેટલાક વાંધો ઉઠયો હતો, પણ તે સમાધાન થાય તેટલામા એવણનુ મરણ નીપજયુ હતું.

ગયા મારચ માસમા મુંબઈમા નવી પારસીની પંચાત સ્થાપવા પછે તેના અકાબરોએ બાહેરોબાહેરથી ઇંગલાંડ "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" પર એક - અરજી મોકલી હતી કે તેઓને પોતાના ટોળાને લગતા બંદોબસ્તો વગેરે કરવાને સતા આપવી. આના જવાબમા આ વર્ષના ડીસેમબર માસમા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ મુંબઈના ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅનની સરકાર જોગના પોતાના એક "ડીસપાચ" માં લખ્યુ હતું કે "પારસીની પંનચાત મંડે જે કોઈ મોટા આબરૂવાનછે તેહેનાને અરજના મુજબ હકુમત અથવા સતા આપવી મુનાશેબછે, કે એ લોકો પોતાના ગરીબ ટોલાનુ જે કામ કરે તેહને બોજ મળે."[2]

[1] એવણના એકજ દીકરા શેઠ ધનજીભાઇ નશરવાનજી બનાજીના મરણ પછી એમની નર ઓલાદ ખતમ થઇ હતી

[2] આ "ડીસપાચ" અતરે આવ્યા પછી સર ઈવીન નેપીઅનનુ થોડીક મુદતમા ઇંગલાંડ જવુ થયુ, અને તે બાદ ગવરનર માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનનો અમલ થયો ત્યારે તેની કોનસીલે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ ના મેઈ માસમા એ "ડીસપાચ" ના જવાબમા એવી સત્તા પંચાતને નહિ આપવાને પોતાનો વિચાર લખ્યો, અને તેના કારણમા જણાંવ્યુ કે "આગલા દાહડા ઊપર વચલે વાધેના જે પારસીઓ હતા તે પોતાના વડા બુજોરગો કે જેવો પંનચાતના મોટા શાહેમો હતા તેવોને ઘણુ માન આપતા ને હાલના જે પારસીઓછે તેહેનાની પાશે થોડીએક મુદત થઇછે તેથી તેવો શરવે આપઅખતીઆરીથી જેમ કાંઇ તેવોના મનમો આવેચ તેમ ચાલેચ અને પંનચાતને આગલા દાહડાની પરે માન આપતા નથી ને વલી હવડા મુંબાઇમા સુપરીમ કોરટ આવેલીછે તેથી ગવરમેનટને પંચાતવાળાને કશો અખતેઆર આપવાનો ધારો બાંધી આપવાને અડચન જેહેવુ નજર આવેછે." આના જવાબમા ઇંગલાડથી લખાઈ આવ્યુ કે "તમોએ જે કાંઇ ઠરાવેલછે તે દરૂશતછે" એ રીતે પંચાતને સત્તા નહિ મલવાના કારણમા અતરેની કોનસીલના એક મેમબર મી૦ ફરાનસીશ વારડને એક પતર જયારે તે ઇંગલાંડ હતો ત્યારે કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસના એક અધિકારી મી૦ ટી એસ. વીલરસ ઊપર તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૩૨ ને દીને લખ્યો હતો તેમા જણાવ્યુ હતુ કે "એ ટોલો ઘણો વધી પડયો તથા ઘણાઓ પઈશાવાલા અને આપઅખતેઆર વીચારના થાએઆ, તથા તેવોના મોટે વાધેના કુટમબોમા સંપ નથી તેથી એ અડચણ ઊભી થાઈ તેવોની પંનચાએત વીશે વાધો નહી લેવાએ હેવા કાએદા બનાવવાનુ કામ ઘણુ મુશકેલછે જેવારે તેવો ગરીબ હતા અને પોતાના ગુજરાનને માટે મેહેનત કરતા હતા તેવારે તેવો પારકાના કરતા પોતાની ગનેઆતના અકાબરોને તાબે રેહતા હતા તે વખત હવે જાતો રહેઓ અને તેવી માએઆ હવે પાછી ઊતપન થઇ શકતી નથી" [જોલાસે પનચાત સફે ૨૪૦-૨૪૬]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯.

તા૦ ૪ થી જાનેવારી
રોજ ૨ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ઉકાજી રુસતમજી જલાન—ઉમર વર્ષ ૭૩) ભરૂચવાલા આ૦ રુસતમજી બેહરામજી જલાલના બીજા દીકરા, તથા મુંબઈવાલા મુલ્લા કાઊસ રુસતમ જલાલના ભાઈ એવણ ભરૂચ મધે મોબેદી કરતા હતા, અને શેહનશાહી પંથમાંજ રહયા હતા. ભરૂચ તથા મુંબઈમાં આજે પણ એઓના વારેસો શેહનશાહી એતેકાદ પ્રમાણેજ ચાલે છે.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.
રોજ ૧૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરજોરજી ખરશેદજી દાગાબ પાલણના—ઉમર વર્ષ ૮૭) સુરતવાલા દસ્તૂર ખરશેદજી બરજોરજી દાગાબ પાલણના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપનાં મરણ બાદ સુરત ખાતે રુસતમપરાના દસ્તૂરનો ઓહદો ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી
રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—હકીમ કાવસજી રુસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૫૮) એવણ સુરતના જાણીતા હકીમ હતા, તથા નવાબ, બખશી, અને મોટા ઇંગ્રેજ અમલદારોમાં સારો વગ ધરાવતા હતા. ત્યાંના ફીરંગી સોદાગરોની કોઠી સાથે એઓ કાપડ, વીગેરેનો બ્યાપાર તથા બીજી આડતો ચલાવતા હતા. એવણ ગરીબોની દવાદારૂ મફત કરી તેઓ પાસથી કરસી ચીજની તમા રાખતા નહિ, જે ઉપરથી એમને તહમનાની અટકથી લોક ઓળખતા હતા. સુરતના પારસીઓમાં એવણ એક આગેવાન અસાબર હતા. એવણની નાદએતે એવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવસજી અહુગરે સુરત મધે નાહનપરામાં એક મોટી ધર્મશાળા બધાની તે તા૦ ૨૬ મી જુનાઈ ૧૮૧૯ ને દીને એવણની છમસીને દાહડે ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૪ થી ફેબ્રવારી.
રોજ ૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના[1]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમાં એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા. "ગીફ્રેથ" અને "જોરાસ્ટર" નામના બે સફરી વાહણો એવણ પાસે હતા. કોટમાં હાલ જયાં મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટની મોટી હવેલી છે તે જગા પ્રથમમાં એવણોની હતી, અને તેજ ઘરમાં એવણનું રેહઠાણ પણ હતું. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૭ મી ફેબ્રવારી.
રોજ ૬ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી કાવસજી બનાજી[2]—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ કાવસજી બેહરામજી બનાજીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વણજમાં શામેલ થયા હતા, અને તેનાઓની તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮) મા ચીન ખાતે ગયા હતા. ત્યાં ચારેક વર્ષ રહી આવ્યા પછી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨) મા કલકતે ગયા હતા, અને ત્યાં પોતાના મરણ લગણ રહી એનાહેદો વ્યાપાર ચલાવયો હતો. એવણ કલકતામાંજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૬ મી માર્ચ.

મુંબઈમાં ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપવા માટે હમણા થયલી મંડળી[3] ની વાર્ષિક સભા આજ દીને અતરેના કોટના સેંટ થામસના દેવળમાં મળી હતી, તે વેળાએ જે રીપોર્ટ વચાયો તેમાં એક ઠેકાણે જણાવ્યું હતું કે દેશીઓને કેળવણી આગળ પાયાપર આપવાને આખે ખાતાનો ઉપયોગ વધારવાને કમીટીની કોશેશોમાં "દસાતીર" કેતાબના કાબેલ બનાવનાર મુલ્લાં ફીરોજજીએ ઘણી મદદ તથા મેહનત કીધી હતી[4]

---

[1] એવણના બાપના બાવા શેઠ દાદાભાઈ બરજોરજી કે જેવણ સાધારણ રીતે "દાદી બરજોર" ના નામથી ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, તેતે બાહેર જે માતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. કેહછે કે તેવણે સહુ ઉમરે મરણ પામ્યા હતા તેવણના એકજપુરા દીકરા શેઠ કાવસજી દાદાભાઈ પોતાના બાપની સાથે તથા તેમના મરણ પછી તેજ વ્યાપાર કરતા હતા તેમનાથી એકજ દીકરા શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોર પોતાના બાપના વહીવટમાંજ પડેલા હતા

[2] શેઠ પેશતનજી નવરોજજી બનાજીના બાવા

[3] "Society for educating the poor of Bombay "

[4] " ..That the Committee were endeavouring to extend the benefits and influence of the institution in improving the education of the natives, in which they had derived much assistance from the ready co-operation of Mulla Feroze, the learned editor of the Desatir"

[Bombay Gazette, 24th March 1819]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ થોડું કેર તેમનો બ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા તે માટે "અલેકજાનડર" નામનું એક વાહણ પણ લીધું હતુ. પછવાડેથી બ્યાપારમા મોહું નુકસાન જવાથી સઘળો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો. એવણ પોતાના બાપની જગોએ મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકા-બર ઠરેલા હતા.

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ રતનજી એદી—ઉમર વર્ષ ૫૨) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી એદીના પાચમા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના બોહલા બ્યાપાર વનજનાં કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ મા બાપનાં મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે ભાઈ ભાઈઓમા તેમના હકોને માટે મોટો કજીઓ ઉપજયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમા લડવાથી સઘળાઓ મોટી નૂકસાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૪ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કાવશજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૪૨) શેઠ કાવશજી બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની સાથે પ્રથમથીજ બ્યાપાર વનજમા સામેલ હતા, અને તેનાંઓની તરફથી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી પોતાનો એલાહેદો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ માં બાપનાં મરણ બાદ મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો વહીવટ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટલાક કુટુંબીઓની સાથે મળી "હોરમજજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની કંપની ઉઘાડી હતી. એવણને પોતાના ભાઈઓ સાથે મજકૂર મુતવલીપણા સબંધી કેટલોક વાંધો ઉઠયો હતો, પણ તે સમાધાન થાય તેટલામા એવણનું મરણ નીપજયુ હતું.

આજ માર્ચ માસમા મુંબઈમા નવી પારસીની પંચાત સ્થાપવા પછે તેના અકાબરોએ બાહરોબાહરથી ઇંગલાંડ "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" પર એક અરજી મોકલી હતી કે તેઓને પોતાના ટોળાને લગતા બંદોબસ્તો વગેરે કરવાને સતા આપવી. આના જવાબમા આ વર્ષના ડીસેમબર માસમા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ મુંબઈના ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅનની સર-કાર જોગના પોતાના એક "ડીસપાચ" મા લખ્યું હતું કે "પારસીની પંચાત મધે જે કોઈ મોટા આબરૂવાળાઓ તેહેનાને અસલના મુજબ હકુમત અથવા સતા આપવી મુનાસેબ છે, કે એ લોકો પોતાના ગરીબ ટોળાનુ જે કામ કરે તેહને બોજ મળે."[2]

---

[1] એવણના એકજ દીકરા શેઠ ધનજીભાઈ નશરવાનજી બનાજીના મરણ પછી એમની નર ઓલાદ ખતમ થઈ હતી

[2] આ "ડીસપાચ" અતરે આવ્યા પછી સર ઈવીન નેપીઅનનુ થોડીક મુદતમા ઇંગલાંડ જવું થયુ, અને તે બાદ ગવરનર માઊંટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનનો અમલ થયો ત્યારે તેની કૌનસીલે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ ના મેએ માસમા એ "ડીસપાચ" ના જવાબમા એવી સત્તા પંચાતને નહિ આપવાનો પોતાનો વિચાર લખ્યો, અને તેના કારણમા જણાવ્યું કે "આગલા દાહડા ઊપર વચલે વાધિના જે પારસીઓ હતા તે પોતાના વડા બુજોરગો કે જેવો પંચાતના મોટા શાહુઓ હતા તેવોને પણ માન આપતા ને હાલના જે પારસીઓછે તેહુનાની પાશે થોડીએક પુંજી થઇછે તેથી તેઓ થરવે આપઅખતીઆરીથી જેમ કાઇ તેવોના મનમો આવેચ તેમ ચાલેચ અને પંચાતને આગલા દાહડાની પરે માન આપતા નથી ને વલી હવડા મુંબઈમા શુપરીમ કોરટ આવેલીછે તેથી ગવરમેનટને પંચાતવાલાને કશો અખતેઆર આપવાનો ધારો બાંધી આપવાને અડચન જેહેવુ નજર આવેછે" આના જવાબમા ઇંગલાંડથી લખાઈ આવ્યુ કે "તમોએ જે કાઈ ઠરાવેલો છે તે દરૂશતછે" એ રીતે પંચાતને સત્તા નહિ મલવાના કારણમા અતરેની કૌનસીલના એક મેમબર મી૦ ફરાનસીસ વારડને એક પતર જયારે તે ઇંગલાંડ હતો ત્યારે કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસના એક અધિકારી મી૦ ટી એચ વીલરસ ઊપર તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૩૨ ને દીને લખ્યો હતો તેમા જણાવ્યુ હતુ કે "એ ટોલો ઘણો વધી પડયો તથા ઘણાઓ પઈશાવાલા અને આપઅખતેઆર વીચારના થાએઆ, તથા તેવોના મોટે વાધેના કુટમઓમાં સંપ નથી તેથી એ અડચણ ઊભી થાઈ તેવોની પંચાએત વીશે વાધો નહી લેવાએ હેવા કાએદા બનાવવાનુ કામ ઘણુ મુશકેલછે .. .... જેવારે તેવો ગરીબ હતા અને પોતાના ગુજરાનને માટે મેહનત કરતા હતા તેવારે તેવો પારકાના કરતા પોતાની ગનેઆતના અકાબરોને તાએમ રેહતા હતા. તે વખત હવે જતો રહેઓ અને તેવી માએઆ હવે પાછી ઊતપન થઈ શકતી નથી" [ખોલાસે પંચાત સફે ૧૪૦-૧૪૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯.

તા૦ ૪ થી જાનેવારી
રોજ ૨ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—આ૦ ઉકાજી રૂસતમજી જલાલ—ઉમર વર્ષ ૭૩) ભરૂચવાલા આ૦ રૂસતમજી બેહરામજી જલાલના બીજા દીકરા, તથા મુંબઈવાલા મુલ્લા કાઉસ રૂસતમ જલાલના ભાઈ. એવણ ભરૂચ મધે મોબેદી કરતા હતા, અને શેહનશાહી પંથમાજ રહયા હતા. ભરૂચ તથા મુંબઈમા આજે પણ એઓના વારસો શેહનશાહી એતેકાદ પ્રમાણેજ ચાલેછે.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.
રોજ ૧૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરજોરજી ખરશેદજી દારાબ પાલણના—ઉમર વર્ષ ૪૭) સુરતવાલા દસ્તૂર ખરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપની મરણ બાદ સુરત ખાતે રૂસતમપરાના દસ્તૂરનો ઓહદો ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી
રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—હકીમ કાવસજી રૂસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૫૮) એવણ સુરતના જાણીતા હકીમ હતા, તથા નવાબ, બક્ષી, અને મોટા ઇંગ્રેજ અમલદારોમા સારો વગ ધરાવતા હતા. ત્યાના ફીરંગી સોદાગરોની કોઠી સાથે એરો કાપડ, વીગેરેનો વ્યાપાર તથા બીજી આડતો ચલાવતા હતા. એવણ ગરીબોની દવાદારૂ મફત કરી તેઓ પાસથી કસસી ચીજની તહમા રાખતાના નહિ, જે ઉપરથી એમને તહમનાની અટકથી લોક ઓળખતા હતા. સુરતના પારસીઓમા એવણ એક આગેવાન અકાબર હતા. એવણની નહઆતે એવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવસજી અહુગરે સુરત મધે નાહનપરામા એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી તે તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ ૧૮૧૯ ને દીને એવણની છમછીને દાહડે ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૪ થી ફેબરવારી.
રોજ ૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના[૧]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમાં એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા. "પીઉફરથ" અને "જોરાઆસ્ટર" નામના બે મઝરી વાહણો એવણ પાસે હતા. કોટેકોટ હાલ જયા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટની મોટી હવેલીછે તે જગા પ્રથમમા એનાપોની હતી, અને તેજ ઘરમા એવણનુ રેહઠાણ પણ હતુ. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.
રોજ ૬ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી કાવસજી બનાજી[૨]—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ કાવસજી બેહરામજી બનાજીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વનજમા શામેલ થયા હતા, અને તેનાઓની તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮) મા ચીન ખાતે ગયા હતા. ત્યા ચારેક વર્ષ રહી આવ્યા પછી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨) મા કલકતે ગયા હતા, અને ત્યા પોતાના મરણ લગણ રહી એનાહિદો વ્યાપાર ચલાવયો હતો. એવણ કલકતામાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૬ મી માર્ચ

મુંબઈમા ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપના માટે હુલી થયલી મંડળી[૩]ની વાર્ષિક સભા આજ દીને અતરેના કોટના સેંટ થામસના દેવળમા મળી હતી, તે વેળાએ જે રીપોર્ટ વચાયો તેમા એક ઠેકાણે જણાવ્યુ હતુ કે દેશીઓને કેળવણી સારા પાયાપર આપવાને આએ ખાતાનો ઉપયોગ વધારવાને કમીટીની કોશેશોમા "દસાતીર" કેતાબના કરતા બનાવનાર મુલ્લા ફીરોજજીએ ઘણી મદદ તથા મેહનત કીધી હતી.[૪]

૧ એવણના બાપના બાપા શેઠ દાદાભાઈ બરજોરજી કે જેવણ સાધારણ રીતે "દાદી બરજોર" ના નામથી ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, તો તે બાહેર જે બાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. કેહછે કે તેવણે ~~ ઉમરે મરણ પામ્યા હતા. તેવણના એકજપુરા દીકરા શેઠ કાવસજી દાદાભાઈ પોતાના બાપની સાથે તથા તેમના મરણ પછી તેજ વ્યાપાર કરતા હતા. તેમનામી એકજ દીકરા શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોર પોતાના બાપના વહીવટમાંજ પડેલા હતા.

૨ શેઠ પેસતનજી નવરોજજી બનાજીના બાવા

૩ "Society for educating the poor of Bombay"

૪ " ...That the Committee were endeavouring to extend the benefits and influence of the institution in improving the education of the natives, in which they had derived much assistance from the ready co-operation of Mulla Ferore, the learned editor of the Desatir"

[Bombay Gazette, 24th March 1819]

તા૦ ૨૪ મી માર્ચ.

મુલાં ફીરોજ બીન કાઉશે ગએ વર્ષે બાહેર પાડેલા "દસાતીર" ના તરજુમાની કેતાબના દીબાચામા તેવણે એક ઠેકાણે એવું જણાવ્યું હતું કે "તેવણના બાપ ઈરાનથી આ એ કેતાબ લાવ્યા હતા, અને દુનિયામા તે એકજ નકલ બચી રેહેલી જાણવામા આવી હતી. આની સામે આજના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા "જરથુસ્ત" ની સહીનું એક ચરચા પત્ર છપાયું હતું. જેમાં તે લખેછે કે—"મુબઈના માજી ગવરનર જોનાથન ડંકનના વખતમા મુલા ફીરોજજીના પોતાના હાથમા દસાતીરની ત્રણ નકલો જોવામા આવતી હતી, જે તેવણ વારેઘડીએ મી૦ ડંકન પાસે લઈ જતા હતા, અને તે નામદાર પોતાની ફોરસદને વખતે તે નકલો એકમેકસે સરખાવતા હતા. આગલી એક નકલ (મુલા ફીરોજના બાવા) ઈરાનથી લાવ્યા હતા, બીજી તેવણે (મુલા ફીરોજે) મુંબઈમા વેચાતી લીધી હતી, અને ત્રિજી મી૦ ડંકને કેઓથી મેળવી હતી. આ નકલ વિષે એમ વાતછે કે આશરે (૬૦) વર્ષની વાત ઉપર એક હિંદુસ્થાની મુગલ દીલ્હીથી સુરત આવ્યો હતો તે પોતાની સાથે પેહલ વેહલી "દસાતીર" ની નકલ અતરે લાવ્યો હતો, તે તેણે દોસ્તીના હકમા સુરતના એક કાબેલ પારસી જીવણજી પદમજી દસ્તૂરને ભેટ આપી હતી, તેવણે તે કેતાબને કીમતી જાણી પોતાના દોસ્ત આશનાઓને તેની નકલ લેવા દીધી હતી. જીવણજીના મરણ બાદ તેમની વીધવા તે અસલ નકલ બીજ્યું પોતાને મએવાર લઈ ગઈ હતી, જ્યા તે વેચાઈ ગઈ, અને તે વેચનારે મુંબઈ લાવી મુલા ફીરોજજીને અથવા તેમના બાવાને એક નાહની રકમ લઈ આપી. સુરતમા આજે એ કેતાબની આઠ દશ નકલો મજકૂર જીવણજીની નકલ ઉપરથી લીધેલી મોજુદછે, અને મે પોતે મુલા ફીરોજજીના ઈરાનથી અતરે આવ્યા આગમજ તેની એક નકલ સુરતમા જોઈ હતી."[૧]

તા૦ ૨૭ મી માર્ચ.

રોજ ૨૪ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ નવરોજજી મનચેરજી—(ઉમર વર્ષ ૫૯) નવસારી વાળા દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વખતમા [illegible] ગાયકવાડી સરકાર તરફથી પ્રગણે ગણદેવી, કોશ, અનાવે[illegible]

---

૧ એ ચરચા પત્રનો જુવાબ મુલા ફીરોજજીએ તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૧૯ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" માં એક લંબાણ જવાબ છપાવ્યો હતો. તેમા તેવણે ખોલેખોલું લખ્યું હતું કે "મજકૂર પત્રમા છપાયલી બીના તદન વગર આધારનીછે. આ એ ખરૂ છે કે હું ગવરનર ડંકન પાસે આ એ કેતાબ તેના ઇંગ્રેજી તરજુમાને વાસ્તે લઈ જતો હતો, પણ તે ફક્ત એકજ નકલ શેવાય મારી પાસે એકજ નકલ હતી. અને તે નકલ પણ નામદાર ગવરનરે મારી સાથે કોઈને આપવાનો નહિ પણ દેખાડવા સરખો નહિ એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો. એ ત્રણ નકલો વિષે હું જાણતું, પણ તે બધી મારી પાસની નકલ ઉપરથીજ થયલીછે. મારા બાપે ઈરાનથી મુંબઈ આવ્યા પછી [illegible] એ વર્ષે [illegible] મરહૂમ શેઠ ફરામજી [illegible] હતી. તેની [illegible] સ૦ [illegible] ૧૮૦૪) સગણ તે પોતાના ઘરમા રાખી હતી, પણ તે પ[illegible] તે ખોવાઈ ગઈ અને હાથ લાગતી નથી. બીજી ના[illegible] એ નામદાર ગવરનર ડંકન સાહેબે તરજુમો કરવા માટે આ ગમજ સર જાન માલકમને વાસ્તે ઊતરાવી હ[illegible] હું એમ ધારૂં છું કે તમારા ચરચા પત્રીને કોઈ નાવા[illegible] ભરમે દબેસતાંનને બદલે દસાતીર કેતાબ વિષે એ[illegible] સમજાવ્યું હશે. ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનમા કદાચ દસાત[illegible]ની બીજી નકલો હોય તે હું ના પાડી શકતો નથી, પ[illegible] મારા સાંભળવામા તે વિષે કઇ આવ્યું નથી. તો[illegible] આટલું તો જણાવવું જોઈએ કે અગર સુરતમા દસાત[illegible] કેતાબની આઠ દશ નકલો હોય તો તે વિષે મને તો ન[illegible] પણ શું નામદાર મી૦ ડંકનને બી ખબર પડે નહિ? સાથે અગર જીવણજીના હાથમા એક નકલ આવી હોય તે તેની આટલીબધી નકલો ઊતારવા દે નહિ, કે[illegible] દેશીઓમા એવી રીતની ચાલ નથી" આ ઊપરથી વ[illegible] તા૦ ૨૮ મી આપરેલ ૧૮૧૯ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" "વીનડેકસ" ની સહીના એક ચરચા પત્રી સુરતથી જ[illegible] જણાવેછે કે "દસાતીર કેતાબની એક અસલ નકલ સુરત શેહેરમા એક પારસી ગ્રહસ્થ પાસેથી મેળવીછે જેના કુટુંબમા તે આશરે છેલા પચીસ વર્ષ થયા મોજુદ[illegible] આ એ નકલ મુંબઈની લીટરરી સોસાઇટી (અતરે રાયલ એશીયાટીક સોસાઈટીની શાખા) નાં પુસ્તક[illegible] નામા ભેટ મોકલવામા આવશે કે જેથી આ એ બાબ[illegible] તકરારમા જેઓ ભાગ લેછે તેમની ખાતરી થાએ" મુજબ ઊતરતી દસાતીરની નકલ સુરતથી અતરે મોક[illegible] વામા આવી હતી, અને આજના જ ગેઝેટમા નીચે પ્રમ[illegible] તેની પોહચ પણ કબુલ કરવામા આવી હતી—

We are requested to mention that the ma[illegible] script copy of the Desatir alluded to in the above let[illegible] has been received by the Secretary to the Liter[illegible] Society, and deposited in their Library"

ઊપલી પોહચ છપાયા પછી તા૦ ૧૨ મી મે ૧૮૧૯ નાં "ગેઝેટ" મા પાછુ મુલા ફીરોજજીએ [illegible] પત્ર લખી તેમા કબુલ કીધું હતું કે "એ ઊપરથી જ[illegible] એછે કે દસાતીરની મારી પાસેની નકલ ઊપરાંત [illegible] બીજી નકલછે, અને હિંદુસ્થાનના બીજા ભાગોમા ક[illegible] હજુ તેની બીજી નકલો હશે. મે એમ નથી ક[illegible] અથવા દાવો કીધો કે એની બીજી નકલો મુદલ કેડે ના[illegible] ફક્ત તે મારા જાણવામા આવી નથી. વળી જ[illegible] આપણ આ એ દેશમા દસ્તાવેજો તથા ચોપડીઓ [illegible] રીતે સંતાડી રાખવામા આવેછે, તથા તેની નકલો લેવ[illegible] કેવી રીતની અઘડી પડેછે તે વિચારી છીએ, ત્યારે મને કેવ[illegible] કીમત ઘૂટેછે કે અગર મારી દસાતીર કેતાબ છપાઈ નહિ[illegible]

વગેરે માહલોમા મામનતદારીનો ઓહદો ચનાવતા હતા.[૧] ઈ સ. ૧૮૦૧ મા ઇંગ્રેજ સરકારે સુરત લીધા પછી ત્યાનાં ચોરાસી વગેરે પરગણાઓમા એઓએ જુદે જુદે વખતે ઇંગ્રેજોની તરફથી મામનતદારી કીધી હતી. તે પછી ઈ. સ. ૧૮૧૦ મા બાપના મરણ બાદ પોતાના ભાઇઓની સાથે તેમનાં દેશાઈગરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. ઇ.સ. ૧૮૧૧ મા એઓને ગાયકવાડ સરકાર તરફથી પાલખીમા બેસી ફરવાનો એક પરવાનો આપવામાં આવ્યો હતો, અને તે માટે દર વર્ષે રૂ. ૧૦૦૦) નો લવાજમો પણ વંશપરંપરા બાંધી આપ્યો હતો, જે સાભળવા પ્રમાણે આજ સુધી એઓના વારેસોને મળેછે. એઓણે નવસારીમા કેટલાક ધર્મના કામો કે જે પોતે કરતા હતા, તે પોતાની પાછળ ચાલુ રાખવાને માટે "કાકડીઆ" નામનો વછીઓ એનાહેદો કાઢી રાખ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરે સ્થાપેલી "સેનટરલ નેટીવ સ્કુલ" ના છોકરાઓની પેહલા વરસની પરીક્ષા લેવામા આવી હતી. તે પેળાએ મુંબઇનો વડો આરચડીકન, તથા ઘણાક યુરોપીઅનો, તેમજ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ, વગેરે ઘણાક દેશીઓખી હાજર થયા હતા. છોકરાઓએ આપેલા જવાબો તથા તેઓએ આ નિશાળ સ્થાપ્યા પછીના આટલા ટુંક વખતમા કરેલા અભીઆસથી સઘળાઓ ઘણાં ખુશી થયા હતા, અને તેમને ઈનામો આપી સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[૨]

તા૦ ૧૫ મી જુન.

મુંબઇની સરકારની નોકરી મહિલા ફરસટ લફટનટ કપતાન ડબલ્યુ. આનડરસને ગઈ કાલ દીને અતરેની ગોદીના વડા માસટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ ઉપર એક પત્ર લખી તેમનો ઉપકાર માન્યો હતો કે વાહણ બાંધવાના હુનરની તેમની (શેઠ જમશેદજીની) ચતુરાઇને લીધે તેનો (કપતાન આનડરસનનો) અને તેની સાથવાલા નામદાર સરકારના વાહણ "મોનસેલ" ના બાકીના કાફલાનો જાન જતો બચયોછે. સબબ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮–૯ ના શીઆલામા બાલટીક સમુદ્ર મધે બરફના ટેકડાથી તેની સાથના બીજા પાચ નાહના લડાઇને લગતાં, તથા બાર વ્યાપારને લગતા ... ... અનાર પોતે બાહેર ... કાફલા સાથે ઉંધા વળી ગયા હતા, પણ ફક્ત એજ "મોનસે... કારીગરીથી બાંધેલી હોવાથી બચી ગઈ હતી. આની યાદદાસ્ત તરીકે કપતાન આનડરસને આ પત્ર સાથે એવણ ઉપર એક કીમતી ઘડીઆલ[૩] ભેટ મોકલ્યુ હતુ.

આ પત્રનો જવાબ આજ દીને શેઠ જમશેદજીએ

તો "વીનડીકેશે" જે નકલ અતરે (લીટરરી શોશાઇટીપર) મોકલીછે, તે આજસુધી આપણા જોવામા આવતે નહિ ... ... અને આએ સારીપેઠે જણીતુ છે કે હુ ઇંગ્રેજી ભાષાથી નાવાકેફછુ, તથી બોલ્લુછે કે પઢના માણસો સધે આએ ભાષામા કામેલીઅતના મેદાનમા લડવાના મારી પાસે હથિયારો નહિ હોવાથી મને મોટો ગેરફાએદોછે, તેટલા માટે હવેપછી મારી સાથની આએ તકરારના પત્રો ફારસી ભાષામા લખી બનેતો તેના ઇંગ્રેજી તરજુમા છપાવશેતો મારી ઉપર ઉપકાર થશે"

એ પ્રમાણેના વિચાર ઉપલા પત્રમા છપાયા પછી વળી પાછી એ ઉપલી સુરતથી આવેલી કેતાબને બારીકીથી તપાસી મુલા ફીરોજજીએ એ તકરારને લગતું પોતાનુ છેહલુ ચરચા પત્ર કે જે તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા છપાવ્યુ હતુ, તેના છેહલા ભાગમા ભાર મુકીને જણાવેછે કે "અને આએ મારો તરજુમો છપાયા આગમજ અગર મુંબઇ અથવા સુરતમા તેની નકલ કેઠે હોય તો તેથી આએ મારા બાપની ઇરાનથી લાવેલી નકલ ઉપરથીજછે સબબ એની એક નકલ મે આજથી ૩૬ વર્ષની વાત ઉપર મરહુમ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆને આપી હતી, અને તેવણ પાસથી તે નકલ ખોવાઇ ગઈ હતી (ચારવા જેસે કોઇ દસતુરથી) અને તે ઉપરથી કદાચ બીજી નકલો થઈ મુંબઈ યા સુરતમા ફેલાઈ હોય, પણ હુ ખાતરીથી કહુછુ કે તેના અતરે હિંદુસ્થાનમા લાવનાર તો અમો બાપ બેટાજ છઇએ, અને આએ મારો તરજુમો છપાયા આગમજ કહીઆ લગણ કેઇથી એ કેતાબ હતી નહિ"

સારા બાયગે મુલા ફીરોજજીના બાવાની લાવેલી દસાતીરની અસલ નકલ અતરેના મુલા ફીરોજ કેતાબખાનાંમા મોજુદછે. તેમજ ઉપલી સુરતથી "વીનડીકેશે" મોકલેલી નકલ પણ મુંબઈની રાયલ એશીઆટીક શોશાઇટીનાં પુસ્તકખાનામા સલામતછે. એ બધી નકલોને અમોએ શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી તથા દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજીરાણાની સાથે મળી મેળવી જોઈ હતી, અને તે ઉપરથી ઉલટુ મરહુમ મુલા ફીરોજજીએ કીધેલુ અનુમાન ખરૂ પડેછે કે સુરતવાલી "વીનડીકેશ" ની નકલ પણ તેમના બાવાની લાવેલી મજકૂર કેતાબ ઉપરથીજ ઉતારેલીછે, સબબ અસલ કેતાબમા કેટલેક ઠેકાણે દસખતો ખરાઇ જઈ નેમાલુમ થયા હતા તે ઠેકાણાઓ ઉપર "વીનડીકેશ" વાલી નકલમા ખાલી જગા રાખ્યામા આવીછે

[૧] નવસારીના હાલના વડા દેશાઈ ખરશેદજી નવરોજજીના બાવા

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી આપરેલ ૧૮૧૯

[૩] આ ઘડીઆલ ઘણુ કીમતી અને અછી કારીગરીથી બનાવેલુ હતુ એને માટે એઓના એક વારસ શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈ વાડીઆ અમોને કહેછે કે તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા મરહુમ શેઠ નવરોજજી વાડીઆના ઘરમા લાગેલી મોટી આગમા બળી ગયુ હતુ.

મોકલ્યો તેમા જણાવ્યુ હતું કે મજકૂર "સાલસેટ" આપણી ગોદીમાં લડાઈ ખાતાના બાંધવા માંડેલો બારકશીમા પેહલ વેહલી એક નાહની કોશેશ હતી, અને તે આવી રીતે બાલટીક સમુદ્ર માહેલા બંદરથી બંધાઈ ગઈ એવુ જ્યારે તમો જેવા અમલદારથી મે સાંભળ્યું ત્યારે મને તેથી ઘણી ખુશી, હરખ, તથા સંતોષ ઉપજયોછે."૧

તા૦ ૨૪ મી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—બહમનજી શોરાબજી કપાવાળા—ઉમર વર્ષ ૯૦) એવણ મુંબઈ મધે પોતાના ભાઈઓ શેઠ દાદાભાઈ તથા શાપુરજીની સાથે મળી "શાપુરજી શોરાબજી કપાવાળા" ના નામથી વાહણોને માટે મોટી કાથીઓ બનાવવાનો ધંધો તથા બીજો પરચુરણ બ્યાપાર કરતા હતા. એવણે પોતાનાં જન્મ વતન ઉમરામા એક દરે-મેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૪ મી જુન ૧૮૧૬ ને દીને મુકાવી હતી.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉશના "દસાતીર" કેતાબના ઇંગ્રેજી તરજુમા ઉપરથી વળી આગલે વર્ષે હિંદુસ્થાન માહેના ઘણાક ઇંગ્રેજ વિદ્વાર્થીઓએ એક બીજી તકરાર ઉઠાવી હતી કે એ પુસ્તક તથા તેની ભાષા ઈરાન અથવા હિંદુસ્થાનના હાલના કોઈ દસ્તૂર અથવા મોબેદે બનાવટથી હુભી કીધીછે. આવી મતબલનુ એક તોહમત તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી ૧૮૧૯ નાં કલકત્તા ગવરમેંટ ગેઝેટમા ખોલ્લી રીતે મુલ્લાં ફીરોજજીની સામે મુકવામાં આવ્યુ હતુ. તેનો આજ દીને તેવણે "બોમ્બે કુરીઅર" મા બારીક ટાઈપથી ભરેલી સાત કોલમમા જવાબ આપ્યો હતો. તેમા તેવણે બતાવી આપ્યુ હતુ કે દસાતીર કેતાબ કાંઈ આજ કાલની બનેલી નથી. તેને વાસ્તે પ્રાચીન તથા અર્વાચીન કાળના "ગ્રંથ" મા કેમ આગાકુલ રીતે [illegible] છપાવ્યો હતો તેમા તેવણે એ વેહવારે લખ્યુ હતુ કે "મજકૂર પત્રમા [illegible] આધારનીછે, [illegible] ગયાછે, અને અગર કોઈ પણ ધણી તેની આગલા વખતની હૈયાતી ખોટી પાડી આપે તો હું ને રૂ ૮૦૦૦) ની રકમ એ પુસ્તકથી કમાયોછું તે મોટી ખુશીથી પાછી આપી દઉં.૨

તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૫ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે નાહનપરામા મરહુમ શેઠ કાવશજી રૂસ્તમજી તમનાની નાઈએતે તેવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવશજી અઠુગરે જરથોસ્તીઓને સગ અવસર વાપરવાને માટે એક મોટી ધર્મશાળા બંધાવી ખોલ્લી મુકી હતી.૩

---

૨ એ પછીથી ઘણાક હુમલાઓ એ કેતાબની સામે કલકત્તાના પત્રોમાં છપાયા કીધા હતા. ત્યારબાદ એ કેતાબના બચાવમા તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૨૦ ને દીનેના "બોમ્બે કુરીઅર" મા "હોસેન" ની સહીના એક મુસલમાન ચરચા પત્રીએ ત્રણ કાલમ બારીક ટાઈપથી ભરેલી બીનાનુ એક પત્ર છપાવ્યુ હતુ તેનો સાર એ હતો કે "એ દસાતીર કેતાબ તથા તેનો તરજુમો ઘણી બારીકીથી વાચ્યોછે, અને તેની અસલ ભાષાની સફાઇ, તથા ભાષાકુલ વિચારો ઉપરથી દેખાય છે ફારસી ચોપડી એ બારતમા આજના વખતમા તો શું પણ આજથી બે ત્રણ સદી અગાઉની એવી ઢબથી લખાઇ હોય એવુ તેની જાણમા નથી એ કેતાબ ઘણા આગલા વખતમા લખાયલી હોવી જોઇએ" એ પછી મુલ્લાં ફીરોજજીએ એક સેવટનુ ચરચા પત્ર તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૦ ના "કુરીઅર" મા બારીક બીબાથી ભરેલી ચાર કાલમનું છપાવ્યુ હતુ. તેમા લખ્યુ હતુ કે "મે તમોને છેલો પત્ર લખ્યા પછી મારી દસાતીરની કેતાબની સામે કલકત્તાના પત્રોમાં ઘણા જોસથી હુમલાઓ થયાછે, પણ તે સઘળાના જવાબો આપવાને હુ એવા વિચારથી થોભયો કે મારી સામે જેટલા વધારે હુમલા થાય તેટલાનો અવાજ તથા સંખ્યા જોઇને પછી એકદમ જવાબ વાળું. આ મૂજબ મારી ઉપર થએલા બધા ટીકાઓનો હુ આ એકજ પત્રમા જવાબ આપુછુ, કાએક બધાઓની તકરાર બસ એટલીજછે કે એ કેતાબ કાઇ અસલના વખતની નથી, પણ બનાવટથી હુભી કરેલીછે" આ તકરારનો લંબાણથી જવાબ વાળી એવણ સેવટે બતાવી આપેછે કે દસાતીર [illegible] કાઇ આજ કાલના વખતની નથી, પણ માહબાદ કેતોબ [illegible] નારા વખતની લખાયલીછે આ સઘળી હીઆત [illegible] ૧૮૨૦ ના ફેબરવારી માસના તકરારો પરથી [illegible] "એશીઆટીક જરનલ" મા એ કેતાબને બનાવટની "એશીઆટીક જરનલ" ... તોહમતમાથી એક લખાણ "આરટીઓપડી તરીકેના તોહમતમાથી એક લખાણ" ...

"એશીઆટીક જરનલ" મા એ કેતાબને બનાવટની "આરટીચોપડી તરીકેના તોહમતમાથી એક લખાણ "આરટીકલમાના કલ" લખી મોકલી કીધી હતી, અને તે આરટીકલમાના તા૦ ૧૦ મી જુલાઇ ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે ધ્રાક ફરા" ... "ટી બી" ની સહીના એક ચરચા પત્રીએ મોકલી છપાવ્યા હતા.

૩ સુરતવાલા ડાકટર માણેકજી બરજોરજીની જણ મુજબ એ ધર્મશાલા મરહુમ શેઠ કાવસજી તમનાની છમ[illegible] સાને દાકટે ખોલી મુકી હતી એ મકાનમા અસલમા

તા૦ ૧૩ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર નવરોજજી રુસતમજી સંજાણા[1]—ઉમર વર્ષ ૭૬) સુરતવાળા દસ્તૂર રુસતમજી બેહરામજી સંજાણાના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા જંદ તથા પેહલવી ભાષાઓમા ખબરદાર ગણાતા હતા, તથા આફ્રીનો અને પાંચે ઘેહોનો ફારસીમા તરજુમો, તેમજ હાદોખત નુસ્ક મધેના અવસ્તા તથા તેની દસ્તૂર આસ્ફ-ન્દીઆર મેહેરવાન દસ્તૂર દારાબ હોરમજદ સંજાણાના બાપે કરેલા ફારસી તરજુમા ઉપરથી ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કીધો હતો.

તા૦ ૫ મી અકટોબર.

આજ દીને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસ્પ આસાનાએ પેહલવી બુનદેહશનેનો ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કરી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો.[2] એ તરજુમો તેના દીબાચામાં જણાવ્યા મુજબ દસ્તૂરજીએ અસલ પેહલવી બુનદેહશનેની એક નકલ ઈરાન મધે યજદજરદી ૭૭૬ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૦૭) ના સાલમા મોબેદ રુસ્તમ મેહરવાન મરજબાન શેહરીયારને હાથની લખેલી, તથા બીજી એક નકલ નવસારી મધે યજદજરદી ૧૧૩૯ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦) ના સાલમા દસ્તૂર જમશેદજી જામાસ્પજી આસાનાને હાથની લખેલી હતી તે બે ઉપરથી મેળવીને કર્યો હતો

તા૦ ૨૫ મી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી

મરણ—પટેલ ફરામદાર જીવણજી દાજીના—ઉમર વર્ષ ૮૦) પટેલ કાવશજી બમાજીના વડા દીકરા [3] એવણ અતરેના ઘણાક નામીચા ખાનદાનોમા અસલથી પટેલ હતા, તેમજ આગલા વખતની અતરેની પારસી પંચાતના એક અકાબર ઠેના હતા

તા૦ ૪ થી નવેમ્બર.

આજ દીને મુંબઈની સમસ્ત પારસી અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમા મળી હતી તે વેળાએ "બદે મોદા" ની ચઢી કરી કોઈ જરથોશતીએ પંચાત ઉપર મોકલેલી એક અરજી વાચવામા આવી હતી તેમા લખ્યુ હતુ કે "આપણા ટોળાના કેટલાક મરદો તથા ઓરતો ઘણાક ગુનાહ ભરેલા કામો કરેછે, અને અગર તેઓને વખતસર સજા નહી કરવામા આવેતો તેઓના પાપનો બોજો પંચાતના વડાને સરસે . જ્યારે આ બાબદ ઉપર વીચાર કરવા પંચાત મળસે ત્યારે જે બાબદ હું જાણું છુ તે પંચાતને જાહેર કરશ" આથી ઉપલા ધણીને મજલેસમા આ પ્રમાણે પોકારવામા આવો કે "આએ અરજીમાની બાબદ વીશે જે કોઈ ધણી કાંઈ જાણતો હોય તેણે આવીને પુરવાર કરી આપવુ" આનો કોઈએ જવાબ નહિ આપ્યાથી પંચાતે ઠેરવ્યુ કે જ્યારે આએ અરજી લખનાર પોતે બાહેર આવી તે સાબેત નથી કરી આપતો ત્યારે તેમા લખેલી બીનાનુ પાપ તેને સરસે. તોપણ પંચાતની ખાતરીકે કે તેમા લખેલી બાબદો કેટલેક દરજજે ખરીછે માટે એવુ ઠેરવ્યુ કે ગામમા નશેઆલાર ફેરવી સર્વે જરથોશતીઓને જાહેર કરવુ કે કોઈબી ઓરતે સવારના સુરજ ઉગયા આગમજ અને સાજના તે આઠમયા પછી બાહેર કોઈબી કામસર નીકળવુ નહિ. અગર અગતસર નીકળવુ પડેતો કોઈ ખાતરીના માટીડા સાથે જવુ, તથા રસ્તામા સાથે ફાનુસ

ફકત પૂર્વ તથા પશ્ચિમે બે સામસામી ઓટલાઓ હતા, પણ બાજે વખત તે નાણાવટના જરથોશતીઓને સર અવસરે પુરા નહિ પડી સકવાથી એ બંને ઓટલાઓની વચેના ઊતર દખાના ભાગપર સુરતવાલા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરે એક બીજો નવો ઓટલો બધાવી તે તા૦ ૭ મી આગસ્ટ ૧૮૪૫ ને દીને ત્યાની અંજુમનને સપુરદ કીધો હતો, તથા એજ દીને એ ધરમશાળાના અસલ બંધાવનાર શેઠ પાલણજી અકુરના દીકરા મરહુમ શેઠ બેજનજી પાલણજી કોટવાલે એ મકાનને લગતા અસલ ખત પત્રો વગેરે પોતાના સ્વાધીનમાથી પંચાતના સ્વાધીનમા આપ્યા હતા

[1] મુંબઈવાળા મરહુમ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાના કાકા, તથા દસ્તૂર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાના બાપના બાપા

[2] "બુનદેહશનેનો તરજુમો, પેહલવી જુબાન મધેથી ગુજરાતી જુબાનમો કીધોછે, માજદીઅસની દીનના લોકોને વાચવાને સારૂ. એ કેતાબ શ્રી મુંબઈ મધે કમતરીન મોબેદ ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના કારખાનામો છપાઈછે તા૦ ૫ મી અકટોમ્બર સને ૧૮૧૯ અંગરેજી"

એ કેતાબનો તરજુમો કરનારનુ નામ "ટાઈટલ પેજ" ઉપર નથી, પણ દીબાચામા આ પ્રમાણે લખેછે

"કમતરીન ખાકસાર એરવદ એદલ બીન દસતુર દારાબ બીન દસતુર જમશેદ બીન દસતુર જામાસપ આસા નોસારીના રેહનારાએ એ કીતાબ શ્રી મુંબઈ મધે સને એજદેજરદી (૧૧૮૫) ના સાલથી પેહેલવી કીતાબથી તરજુમો ગુજરાતીમાહા સરૂ કરવા માંડ્યો હતો તે સને એજદેજરદી (૧૧૮૯) મા તમામ થાઆઓછે તમામ માજદીઅસની દીનના સાહેબોને રોશન કરવાને વાસતે બનાવીછે"

[3] એવણ પોતાના વડા ભાઈ આ૦ જીવણજી કાવસજીના પાલક થવાથી ફરામજી જીવણજી કરી લખાતા હતા

ગમ્યુ. તેમજ નશેશાલારોને કોટના દરવાજા આગલ તથા બીજી જગાપર ફરતા રાખવા કે ઉપલા હોકમથી કોઈબી ઓરત ઉલટી ચાલે તેને નશામાંનામા લાવી રાખવી. વળી કોઈબી ઓરતે મામાદેવી, ભુલેશવર, માહલક્ષમી, વાલકેસર, અથવા બીજા કોઈબી હિંદુનાં દેહડામા માનતા કરવાને જવુ નહિ, તથા હોલી બાળવાની ક્રિયામા પોતે અથવા પોતાના છોકરાઓને શામેલ કરવા નહિ. તેમજ કોઈબી ઓરતે મામાઅરજાની, તથા મેહમ અને બાવા બામમલ્લાની મુસલમાનોની દરગાહમા જવુ નહિ, તથા તાબુતની માનતા કરવી નહિ. તેમજ છઠી, ગડેલ, હજરત, વીગેરે હિંદુ તથા મુસલમાનોની માનતાઓ કરવી નહિ. અગર કાંઈ માનતા કરવી પડે તો જરથોસ્તી ધર્મને લગતી ક્રિયાઓ કરવી. વળી કેટલીક ઓરતો પોતે તથા પોતાના ધણી અને છોકરાઓને દોરા, ચીઠી, માદરીઆ, ઈત્યાદિ બ્રાહમણો પાસેથી લઈ પેહરાવેછે, માટે હવેથી કોઈબી ઓરતે બ્રાહમણ, સેવરા, તથા જોશીઓને ઘેર જવુ નહિ. અગર ઉપલા બંદોબસ્તોથી જેઓ ઉલટા ચાલશે તેઓને પશ્ચાત જાહેરમા શિક્ષા કરશે.

આની હેઠલ સઘળા અકાબરોની આગલની માફક સહીઓ કીધલીછે.*

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈના દેશી રેહવાસીઓએ અત રેના "મેયર" તથા "આકટીંગ રીકાર્ડર" મી૦ જે. એ. પોપને તેને વતન સીધારતી વેળાએ તેની દેશીઓ તરફની દીલસોજી તથા અપક્ષપાત ઈનસાફને માટે એક માન પત્ર આપ્યુ હતું. આ માનપત્રપર નીચલા પારસીઓની સહીઓ હતી.*

Jamsetjee Bomanjee (વાડીઆ),
Hormasjee Bomanjee (વાડીઆ).
હોરમજજી દોરાબજી (લશકરી.)
H[illegible] (બનાજેસ)
Framjee Cowasjee (બનાજી).
Jehangir Nasserwanjee (વાડીઆ)
Jamsetjee Jejeebhoy
નશરવાનજી ફરદુનજી [illegible]આ.
કુવરજી રતનજી જમાવ[illegible]
Burjorjee Nanabhoy (દાવ[illegible]

ભીખાજી મેહેરજીની કંપની.
એદલજી ખરશેદજી (બાબઘરર.)
Dhunjeeshaw Ruttonjee (કપટાલ)
Dinshaw, Nowrojee, (દીનશા દાદાભાઈ અને નવરોજજી જીવાજી)
Cursetjee Manackjee (સરાફ).
Jehangir Framjee Nanabhoy (દાવર).
H Bhicajee (મેહેરજી).
દોરાબભાઈ કુવરજી (બનાજી.)
ફરદુનજી મરજબાનજી.
Merwanjee Nowrojee M (જુને કરાસીઆ)
Cursetjee Ardaseer (દાદી)
Sorabjee Cowasjee Patell
Ruttonjee Bomanjee (વાડીઆ)
Merwanjee Manackjee (મેહતા)
કાવસજી માણેકજી (આથપરનર.)
Cursetjee Cowasjee (બનાજી).
Furdoonjee Lamjee (પારે)
પેશતનજી ભીખાજી (પાંડે.)
D Cowasjee Manackjee (શામેર).
હોરમજજી નવરોજજી (નાળીએરવાળા.)
Framjee Bomanjee (સરાફ).
Framjee Hirjee (સાહેર)
પારસી ખુરશેદજી મેહેરામજી ગામડીઆ.
પારસી ફરામજી મનચેરજી કામાજી.
કુવરજી ભીખાજી (વીરા જોગીના).
Cursetjee, Sorabjee (ખરશેદજી સોરાબજી વાડીઆ અને દોરાબજી વાછાગાંધી.)
દાદાભાઈ મેહરવાનજી (મુગાના.)
Dadabhoy Jejeebhoy
માણેકજી કુવરજી (કલવેકર).
પારસી નવરોજજી ખરશેદજી.
બરજોરજી રતનજી (ઇસ્પીશગના.)
Bomanjee Hormasjee
પેશતનજી કાવસજી (નાળીએરવાલા.)
Cursetjee Rustomjee (વાડીઆ).
કુવરજી દાદાભાઈ (બનાજી.)
Byramjee Framjee (વાડીઆ)
Dossabhai Cursetjee (વાડીઆ).
ખરશેદજી જમાજી.
Dadabhoy Jeevrajee (ગાંધી)
Framjee Ruttonjee (મુસ).
Muncherjee Furdoonjee (વજીફદાર).

---

* આ બંદોબસ્તોની નોંધ મુંબઈની આગલી [illegible]ના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે [illegible] શેઠ ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે

on I
to the
ular ca

* તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૧૯

* * જેઓના નામો ઈંગ્રેજીમાછે તેઓએ ઈંગ્રેજીમા અને ગુજરાતીમાછે તેઓએ ગુજરાતીમા પોતાની સહીઓ કીધીછે.

તા૦ ૨૦ મી ડીશેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૩ (શ૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કાવશજી પીટીટ[૧]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ માં સુરતથી મુમબઈ આવ્યા હતા, અને અતરે આવતા વ્યાપારીઓનાં વાહણોના દુબાશનુ કામ કરવા માંડયું હતુ. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ થી વાહણોના નોલની દલાલી તથા નેહાવ પુરો પાડવાનુ કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ મા એવણના ભીજી-વારના સસરા શેઠ જમશેદજી કુકાજી મજાઈના કલકતામા મરણ પામવાથી તેમની અશેકેઆમતનો કબજો લેના માટે એવણ ત્યા ગયા હતા, અને ત્યાંથી ૩૦૮ વર્ષમા પાંછા આવી કલકતા સાથનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. પાછ-લથી એમને વ્યાપારમા મોટુ નુકશાન ગયું હતું.

આએ વર્ષમાં વલશાડ મધે શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈએ એક દરેમેહર બંધાવી પરડાવી હતી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કાલેનડર"[૩] મા પારસીઓને લગતી નીચલી ખીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટન.
અશીયા .	હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ . .	૪૦૨
ગુડ સકસેસ	જમશેદજી જીજીભાઈ	૫૪૫
ગોની (બોગ)	જમશેદજી જીજીભાઈ . .	૦૯
જાન પાલમેર,	વીરજલાલ, હોરમજજી (નવરોજજી નાળીએરવાળા) ની કંપની .	૭૪૪
ભીસફોરડ	દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ અને કંપ-નાન પેઢી	૬૫૫
ફરાહબક્ષ (બ્રીગ)	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ .	૧૫૩
શાહ બેહરામગોર	જમશેદજી જીજીભાઈ	૭૫૧
શાહ બેહરામગોર (બ્રીગ)	શોરાબજી ફરામજી વાડીઆ . .	૨૦૨
સુલેમાની.	ફરામજી કાવશજી બનાજી .	૩૦૯
અપટણ કાસ્ટલ	ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસર દાદી	૫૯૧

ઈનસુરનશ શોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર	૧
ફરામજી કાવશજી બનાજી	૧
હોરમજજી દોરાબજી કરાકડી . . ,	૧
જાહાંગીરજી અરદેસર દાદી	૧
ખરશેદજી અરદેસર દાદી	૧
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ . . .	૪
પેશતનજી ભીખાજી પાંડે	૧
ખરશેદજી માણેકજી શરાફ	૧
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ	૨
શોરાબજી કાવશજી પટેલ	૧
કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની	૧
ફરદુનજી ભીમજી પાંડે	૧
રતનજી બહમનજી વાડીઆ	૧
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૧
અરદેસર ફરામજી વાડીઆ	૧
જમશેદજી જીજીભાઈ	૨
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ . .	૨
હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ	૧
હોરમજજી નવરોજજી નાળીએરવાળા..	૧

---

૧ મરહુમ શેઠ માણેકજી નશરવાનજી પીટીતના બાવા કેહછે કે એવણનુ કદ પણ ઠીંગણું હોવાથી જે વેળાએ દુબાશનુ કામ કરતા હતા તે વેળાએ વાહણોના અમલદારો એમને "પેટી પારસી" કરી બોલાવતા હતા, જે ઉપરથી સાધારણ રીતે પારસીઓમા પણ "પીટી" કરી ઓળખાવા લાગા હતા.

૩ The Bombay Calendar and Register for 1820 Bombay, Printed for the Proprietors, by Jos Fras De Jesus

૨ આ દરેમેહરમા આતશ પરઠેલા ન હતા, પણ ફકત મોબેદાયરેગરીના કામ સારૂ ઊભો કાઢેલા હતા. એ જગો અસલ દસ્તૂર જામાસ્પ આઈજીના વખતથીજ દરેમેહર તરીકે હતી એ પછી તે મકાન પુરાણુ થવાથી આએ વર્ષમા શેઠ હોરમજજી (કે જેઓ પણ દસ્તૂર જામાસ્પ આઈજીના વંશના જ હતા) એ રૂ૨૩૨૭ના ખરચી તે નવેસરથી પાછી બંધાવી હતી, અને તેમા ચેરાગ, વગેરેનો ખરચ તેવણ પોતાની હેયાતી સુધી પુરો પાડતા હતા આ માટે એવણે પોતાનુ છેલ્લુ વશીઅતનામુ કે જે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૪૦ ને દીને કીધુ હતુ, તેની ૯ મી કલમમા નીચે મુજબ લખ્યુ હતું:—

" . . . . તથા દરેમેહેર એક વલશાડ-માહે તે પણ હમે બાંધીછે પણ એ મધે આતશ આદ-રાન નથી, ફકત રોજ ચેરાગ રાતના મુકેછે તેના વરશના ખરચના દર સાલ હમો આપીએછે . .. . "

એ પછી મરહુમ શેઠ હોરમજજીના મરણબાદ તેમની નઈએતે તેમના વારેસો શેઠો ખરશેદજી તથા જા-ગીરજી હોરમજજી ચીનાઈએ તા૦ ૧૯ મી મારચ ૧૮૪૭ ને દીને પોતાને ખરચે એ દરેમેહરમા આતશ દાદગાહ તખ્તનશીન કરાવ્યા હતા

માણેકજી શેરાબજી પારખ....... ૧
ધનજીભાઈ નશરવાનજી બનાજી .. . ૧

* આ મંડળીના ૧૦૦ શેરો હતા. તેમાં ૬૨ ઇંગ્રેજોના, ૨૭ પારસીઓના, ૭ હિંદુઓના, ૩ ફીરંગીઓના અને ૧ મુસલમાનનો હતો.

દરેક શેરની કીમત રૂ૧૫૦૦૦) ૫ દરહજારની હતી.

પારસી વ્યાપારીઓ.

પેશતનજી બહમનજી હા૦ દાદાભાઈ પેશતનજી.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
ખરશેદજી અને જાગીરજી અરદેશર દાદી.
જમશેદજી જીજીભાઈ.
હોરમજજી દોરાબજી લશકરી.
હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા.
જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ
દાદી રૂસતમજી.

પારસી દુકાંનદારો તથા દારૂના વ્યાપારીઓ.

ભીખાજી મેહરજીની કંપની.
લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની
પેશતનજી ભીખાજીની કંપની.
દાદાભાઈ કાવશજી માણેકજી (શાહેર.)
નશરવાનજી. રૂસતમજી જથાવાલા.
પેશતનજી રૂસતમજી
બહમનજી નશરવાનજી (કાસીનાથ).
કુવરજી રતનજી જથાવાલા.
ધનજીશાહ (રતનજી કપટાન) અને ફરામજી (જીવાજી ઢોડી).
દીનશાહ (દાદાભાઈ) અને નવરોજજી (જીવાજી).

ચીન જનાર આડતીઆ.

ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ.

પારસી શીપ ચાંનડલરો

ફરામજી બહમનજી (સરાફ.)
ખરશેદજી, શેરાબજી, (ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ અને શેરાબજી વાછાગાંધી.)

પારસી લીલાઉખાંનાંવાલા.

ફરાર અને એદલજી, (ખરશેદજી બાબાશાહ)

સાકારી ગોદીના માસટર બીલડરો.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ.
બેહરામજી ફરામજી વાડીઆ.

રીકારડર કોરટનો પારસી દુબાશીઓ.

પેશતનજી એદલજી પારક.

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૯ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—બેજનજી માણેકજી કાબરા[૧]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ અતરે ગામડી દારૂનો તથા અરકનો રોજગાર શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફની મદદ્દતાયતા કેઈલ કરતા હતા. તે પછી પોતાનુ દુકાન શેઠ નવરોજજી મોટાભાઈને વેચી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ થી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ તથા શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવરની પેહડીપર દાણા અને ચીજ્આની દલાલી કરવા લાગા હતા. સુરતવાલા શેઠ દોરાભાઈ રતનજી શેઠીના એવણ અતરે આડતીઆ હતા.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ રતનજી શેઠી—ઉમર વર્ષ ૫૯) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી શેઠીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપનાં મોહટા વ્યાપાર વણજના કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ માં બાપના મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે ભાઈભાઈઓમા તેમના હક્કોને માટે મોટા કજીઓ ઉત્પન્ન થયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમા લડયાથી સઘળાઓ મોટી નૂકશાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી.

મુંબઈની "એડયુકેશન સોશાએટી" ની વાર્ષિક સભા આજ દીને મળી હતી, જે વેળાએ અતરેના ગવરનર ધી રાઇટ હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજયો હતો. ત્યા છોકરાઓની પરીક્ષા લઇ તેઓમાના દશ સર્વથી હુશીયાર છોકરાઓને રૂપાના ચાંદો ઈનામમાં આપ્યા હતા. એઓમા

---

[૧] શેઠ અરદેસર બહમનજી કાકાના બપાવા, તથા શેઠ ફ્રેમરોઝ નવરોજજી કાબરાજીના બાપના બપાવા એવણના બપાવા શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી કાબરા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ લગણ તેમનુ નામ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી તરીકે માલમ પડેછે. તેમના એકજ દીકરા શેઠ માણેકજીનો રોજગાર પણ દારૂનોજ હતો

૬ ઇંગ્રેજ, ૧ આરમીનીયન, ૧ હિંદુ, અને નીચના ૨ પારસીના છોકરાઓ હતા:—[૧]

મેહરવાનજી નશરવાનજી.

રૂસતમજી હોરમજજી.

તા૦ ૪ થી મારચ

આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસે એક મદિહનજર છપાવી હતી કે તેવણ આવતા જુન માસની ૧ લી તારીખથી "ધી બોમ્બે મનથલી મેગેઝીન"[૨] નામનુ એક માસીક ચોપાનયું મુબઈના ગવરનર તથા અતરેની "લીટરરી સોસાઇટી" ના પ્રેસીડંટ હાનરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનના આસરા હેઠળ તથા એક જાણીતા કેનમકેરની મદદથી બાહેર પાડશે. એમા સઘળી રાજદ્વારી અને લોકઉપોગી બાબદો, સરકારી જાહેરનામાઓ, હુકમો, પરદેશની ખબરો, લગન, જન્મ તથા મરણની નોંધો, અમનદારોની આવજાવ, તેમજ નીતિ, ફીલસુફી અને વિદ્યા હુનરની બાબદો, વારતાઓ, જન્મચરિત્રો, ગણિતના સવાલો, કવેતા અને બીજી ઘણીક પરચુરણ બાબદો અગાર નવાર ફારસી, આરબી તથા બીજી એશિઆખંડની ભાષાઓમા છાપવા કરવામા આવશે. તેનુ વાર્ષિક લવાજમ રૂ૪૦), છુટક નકલના રૂ૩॥.[૩],

---

તા૦ ૯ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

આજ દીને તારાપોર ગામમા મુબઈવાલા શેઠ વીકાજી મેહરજીએ એક દરેમેહર બધાવી પરકાવી હતી.[૪]

તા૦ ૨૬ મી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ડોશાભાઈ બરજોરજી મેહરૂમ દસ્તાનપ—ઉમર વર્ષ ૪૫) સુરતવાલા શેઠ બરજોરજી સોરાબજી મેહરેમંદસ્તાનના બીજા દીકરા. એવણના હાથમા પોતાના વડવાઓને સરકારથી મલેલી કેટલીક જાગીરોનો ભાગ હતો, તે ઉપર એકાંત જીંદગી ગુજારતા હતા. સુરતમા એવણ તે વેલાએ વગવાલા ગણાતા હતા.

તા૦ ૩૦ મી જુન

રોજ ૩૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી

મરણ—આ૦ માણેકજી નશરવાનજી પટેલ[૬]—ઉમર વર્ષ ૬૦) પટેલ નશરવાનજી નવરોજજીના દીકરા એવણ મુબઈના પારસીઓના મોટા ભાગને ત્યા પોતાના બાપની સાથે પટેલપણુ ચલાવતા હતા, અને બાપના મરણબાદ તેમની જગોએ અતરેની આગલી પારસી પંચાતના એક અધિકારી ઠરયા હતા.

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર[૭]—ઉમર વર્ષ ૫૧) એવણ ગણદેવી ગામથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯) મા પોતાની પાચ વર્ષની વએ મુબઈ આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ મા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ એવણને પોતાના વ્યાપારની આડત સોંપી ચીન મોકલ્યા હતા. એ પછી એવણે ચીન બાજે વ્યાપારને અર્થે ઘણી ઘણી સાત સફરો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ થી એવણ પોતાનો એનાહેદો વ્યાપાર ચલાવવા લાગ્યા, અને તે કારણસર ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧) મા

---

[૧] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૬ મી ફેબરવારી ૧૮૨૦.

[૨] The Bombay Monthly Magazine

[૩] એ પછી તા૦ ૨૦ મી મેઈ ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા મુલ્લા ફીરોજજીએ પાછી જાહેર ખબર આપી હતી કે એ ચોપાનયાના પુરતા ઘરાક ન મલવાથી હાલ તરત તે બાહેર પાડવાને મુલતવી રાખ્યુ છે

[૪] આ દરેમેહરપર કરસી તખ્તી મારેલી નથી તેને પરકાવાનો ઉતારો દાઉદાવાર એ૦ જમશેદજી પેશતનજી વખસાઇએ મેલવી આપ્યો છે

[૫] સુરતવાલા મરહુમ ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ તથા અરદેસર ધનજીશાહ બાહાદુરના કાકા

[૬] શેઠ મનચેરજી બહમનજી પટેલના બપાવા એવણના બાવા પટેલ નશરવાનજી નવરોજજી પણ પોતાના વખતમા અતરેના બેહદીનોના મોટા ભાગને ત્યા પટેલીપણુ ચલાવતા હતા, તથા જાતે ખબરદાર અને પુર જાઈશીએ પોહચેલા હોવાથી મુબઈની આગલા વખતની પારસી પંચાતના એક અફસર ઠરેલા હતા

[૭] શેઠ રૂસતમજી નાનાભાઈ ગજ્જરના બપાવા, તથા મરહુમ સર કાવશજી જાહાંગીરજી રેડીમની નાઈટ, સી એસ આઈના સસરા એવણ "સુપરા" ની અટકથી પણ ઓળખાતા હતા. એવણના બપાવા શેઠ હોશંગજી દોરાબજી ગણદેવી ગામમા ગજર તથા દોરી વતે લાકડાની માપણીનુ કામ કરતા હતા, જે ઉપરથી ગજ્જર કરી અટક પડી હતી. તેમના વડા દીકરા શેઠ ધનજીભાઈ (તે અતરેવાલા જાણીતા મરહુમ શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીના સસરા) તથા બીજા દીકરા શેઠ નાનાભાઈ (તે શેઠ જમશેદજીના બાવા) તથા ત્રિજા અને ચોથા દીકરા શેઠો રૂસતમજી તથા દોરાબજી ગણદેવીમાજ પોતાના બાપીકા ધંધામા પડેલા હતા, અને પાચમા દીકરા શેઠ રતનજી (તે અતરેવાલા જાણીતા શેઠ અરદેસર ફરામજી મુસના બપાવા) મુબઈ આવી ધંધા રોજગારમા પડયા હતા

ગોવા તરફ ગયા હતા. એવણે કોટમા પીથાંવાલા મોહલામા હાલ જ્યા બાઈ મોટલાબાઈની આદરાનની દરેમેહરછે તેની પાસે એક આતશદાદગાહની દરેમેહર બંધાવી હતી, તથા પોતાના જન્મ ગામ ગંદેવીમા એક દોખમુ બંધાવી તે તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૧૭ ને દીને પરઠાવ્યું હતુ. એવણેપોતાનુ નાણું કોઈ નવાબ નીજામઅલીખાનને પુગતી જામીનગીરી વગર ધીરવાથી મોટી રકમ ખોઈ હતી, અને તેથી પોતાનો બ્યાપાર પણ બંધ કીધો હતો, તથા તે પછી થોડીક મુદતમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૪ થી આગસટ.

રોજ ૫ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી શોરાબજી શેઠના[1]—ઉમર વર્ષ ૬૩) શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા બાપનાં મરણબાદ પોતાના ભાઈઓની સાથે મલી તેમના "શોરાબજી માણેકજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ થી છુટા પડી પોતાને હીસાબે થોડોક બ્યાપાર ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા શેઠખાનદાનના કુટુંબીઓએ "હોરમજજી ખુરશેદજીની કંપની" ને નામે વીમાનો ધંધો ચલાવવાને જે પેહડી કાહડી હતી તેમા એવણ પણ એક ભાગયા હતા.

તા૦ ૬ ઠી આગસટ.

રોજ ૭ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી મેહરવાનજી બેહરા—ઉમર વર્ષ ૪૦) મધરાજના એક જાણીતા બ્યાપારી. એવણ પોતાના બાપની સાથે લાંબી મુદત સુધી મધરાજ ખાતેજ બ્યાપારને અર્થે જઈ વસેલા હતા, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૪ મી આગસટ.

વલસાડની જરથોસ્તી અંજુમન તરફથી ગઈ તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૨૦ ને દીને ૫૭ જણાની સહીનો એક પત્ર મુંબાઈની પારસી પંચાતના અકાબરો જોગ આવ્યો હતો, તેમા ત્યાના કોઈ મોબેદે એક પરણેલી ઓરતને તેનો ખાવંદ હૈયાત હોવા છતા વલસાડથી મુંબાઈ લાવી તેની સાથે નાતરૂ કીધું તે માટેની ફરીયાદ લખી મોકલી હતી, તથા અરજ કીધી હતી કે અમારે ત્યા ધરમેજી અમલ ચલાવતી વેળા હવે એ રીતે વાત ઘણી બેહદીજ છે માટે તમો સાહેબોએ એ માટેના કાંઈ ઉપાય લેવા અને તે ઓરતને પોતાના પરણેલા ખાવંદને પાછી સવાધીન કરી અપાવવી. વળી એની પછી બીજો એક પત્ર વલસાડથી ૬૨) જરથોસ્તીઓની સહીનો તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ ૧૮૨૦ ની તેરીખનો એજ અકાબર સાહેબો ઉપર આવ્યો, તેમાં એવી મતલબનું લખાણ હતુ કે "હમારાં ગામ મધે હેવી રીત આગલ થતુ આવેલુ છે" અને તેની સાહેદતમાં એવાં કેટલાક આગલા વખતમા જીવતી ઓરત તથા મરદ છતા બીજા નાતરા કરનારાં ધણીઓના નામ નિશાનની એક ટીપ મોકલી હતી.

આ બંને પત્રો ઉપર વિચાર કરવાને મુંબઈની સમસ્ત જરથોસ્તી અંજુમનની એક બેઠક આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમાં મળી હતી તે વેળાએ એ બંને કાગળો તપાસતાં એવું માલમ પડ્યું કે પેહલા પત્રપર સહી કરનાર કેટલાક ધણીઓએ પાછી બીજા પત્રપર પણ સહીઓ કીધી હતી, તથા જે નાતરાઓની ટીપ મોકલી હતી તેમાં પણ કેટલાક ખોટા દાખલાઓ હતા. વળી મુંબાઈ મધે વસનારા વલસાડના મોબેદો તથા બેહદીનોને પણ આજની પંચાતમા બોલાવી એ વિષે પુછ્યું, ત્યારે તેઓએ પણ કબુલ કીધું કે અમારે ત્યાં કોઈનો આંકોશ ન હોવાથી એવા ખરાબ કામો બનેછે, અને તે માટે તેઓ સઘળાઓએ પોતાની નાખુશી બતાવી તેની ઉપાયો કરવાને અરજ કીધી.

આ ઉપરથી સમસ્ત અંજુમને એવુ ઠેરવ્યુ કે વલસાડમાં આએ રીતે કરેછે તે જાણે મરજીકી દોર ચલાવ્યા જેવુ છે, માટે આપણે વલસાડની અંજુમનનાં કાગળનો જવાબ લખી મોકલવો, અને તેમા જણાવવુ કે ઉપલી ઓરતને કાહડી લાવનાર મોબેદ શેઠ વીકાજી મેહરજીનાં જણાવ્યા મુજબ મુંબઈથી તેણીને લઈને પાછો વલસાડ ગયોછે, અને તેવણ (શેઠ વીકાજી) આગળ કબુલ કરી ગયોછે કે તે ઓરતને પાછી તેના અસલ ખાવંદને સવાધીન કરી જે રીતે વલસાડની અંજુમન ઠેરવશે તે રીતે તે અમલ કરશે અગર તે મોબેદ એ રીતે નહિ કરે અને તે ઓરતથી હાથ નહિ ઉઠાવેતો તેને પોતાને, તે ઓરતને, તેણીના માબાપને, તથા બીજા જે કોઈ તે કામમા સામેલ હોય તેમને બેહ્યાતગાર કાહડવાં, અને તે મોબેદપર ધરમેજની અદાલતમા પાંચથી દસ હજાર રૂપિઆ સુધીની ફરીઆદી માંડવી, અને તે ફરીઆદીનો ખરચ અગર તમારી ગરીબ અંજુમનથી નહિ બની શકેતો ઉદવાડે તથા નવસારી તથા સુરતની અંજુમનપર લખી અમો મદદ કરાવવુ, અને અગર તે સાહેબો જો કાંઈ ખરચને સારૂ અમોને લખશે તો ફરીઆદીનો ખરચ અમો આપશુ. બીજુ એવુ ઠેરવ્યુ જે શ્રી ઉદવાડા, દમણ, નવસારી, સુરત, ભરૂચ, ખંબાત, કલીઆણી, તથા થાણાની અંજુમન ઉપર આપણી પંચાતને નામે

[1] શેઠ મનચેરજી ફરામજી શેઠના બાવા.

એકેક જુદો કાગજ લખી ઉપર મુજબ વલસાડ મોકલેના પત્રની નકલ બીડની તથા સુચના કરવી કે કદાચ વલસાડની અંજુમન તમોને કાગજ લખે અને એ ઓરતના બાબમાં કાંઈ મદદ માગેતો તે બની શકે તે પ્રમાણે આપી ગરીબ અંજુમનનુ કામ બજાવી આપવુ. અગર કાંઈ બાબને વિશે અમોને લખશો તો અમોબી તૈયાર છૈયે.

એ રીતે ઠેરાવ્યા પછી વલસાડની શમસત અંજુમનની વતી ત્યાના દસ્તૂરજી ફરામજી રૂસતમજી તથા મોબેદ હીરજીઆરજી કાવસજી, જામાસપજી રૂસતમજી, માણેકજી બેહરામજી, નવરોજજી ભીખાજી; તથા બેહદીનો ફરામજી ધનજીભાઈ, ગોરાભાઈ દોરાબજી, ધનજીભાઈ ભીખાજી અને બહેમનજી નાનાભાઈ એઓના નામનો એક કાગજ લખી તેમા ઉપલા ઠેરાવને મળતી બાબદ વીગતવારે લખ્યા ઉપરાંત બીજીબી સુચના કીધી હતી કે બેહ મોબેદ અગર તે ઓરતને પોતાના ખાવંદને સવાધીન કરેતો તે બંધને તથા તે ઓરતના માબાપને, તથા આશીરવાદ ભણનારા મોબેદોને, તથા બીજા જેઓએ એ કામમા મદદ કીધી હોય તેમને નાહન નવાડી તેનાની પાસે પશેમાનીની પતેત કરાવજો, અને તેમની પાસેથી તેમની મંજુર મુજબ કાંઈ જુજવી ધર્મ ખાતે તમારી પંચાતની નજરમા આવે તે લઈને તેમના જામીન લેજો કે ફરીથી એના બદફેલીના કામો કરે નહિ.

આ કાગજપર નીચલા અંજુમનમા હાજર થએલા પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.—૧

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસપઆશાના, મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, સોરાબજી શાપુરજી શેઠના, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેર, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, નવરોજજી મેહરજી, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, આ૦ દોરાબજી ફરામજી પંથકી, નશરવાનજી બરજોરજી દાદીબરજોરના, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, ખરશેદજી જીવાજી ગાંધી, રૂસતમજી જીજીભાઈ ગનદેવીના, માણેકજી મનચેરજી મેહતા, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, કાવસજી શોરાબજી, ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા, નશરવાનજી હોમજી પટેલ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, વીકાજી મેહરજી, હોરમજજી ધનજી પટેલ, જમશેદજી જીજીભાઈ, એદલજી ખરશેદજી હાએવાએ (બાકસટરના), એદલજી પેશતનજી ધનજી રધન્યા, ફરામજી બહેમનજી સરાફ, પેશતનજી કાવસજી નાળીએરવાલા, શોરાબજી હોરમજજી, માણેકજી શોરાબજી પારખ, જમશેદજી કુવરજી જથાવાલા, નશરવાનજી રૂસતમજી જથાવાલા, કુવરજી રતનજી જથાવાલા, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ડોસાભાઈ કુવરજી બનાજી, નવરોજજી ખરશેદજી, દીનશાજી કાવસજી ગાંધી, કાવસજી બહેમનજી સરાફ, અરદેશર શાપુરજી રતનદોરાબના, કાવસજી બહેમનજી બમનાના, હીરજી નવરોજજી હીરામાંનકના, નવરોજજી હોરમજજી મોટાભાઈ, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા, દસ્તૂર દારાબજી જમશેદજી જામાસપઆશાના, નશરવાનજી માણેકજી જમશેદજી દસ્તૂર, આ૦ હોમજી કોઠીદાર પંથકી, આ૦ હોરમજજી ફરામજી હોજદાર, આ૦ રૂસતમજી બહેમનજી કાગા, આ૦ ખરશેદજી જમશેદજી મોદી, ફરામજી પેશતનજી ગાંધી, આ૦ મેરનોશજી બરજોરજી દારાબપાલણના, આ૦ ખરશેદજી એદલજી વાછા.

તા૦ ૧૦ મી આગસ્ટ

મુંબઈમા ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ઉભી થએલી મંડળીમાં[2] નાણા ભરનારાઓની એક સભા આજ દીને મળી હતી. હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસ્ટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજયો હતો. તે વખતે એવુ ઠેરવ્યુ હતુ કે આએ મંડળી તરફથી દેશી નિશાળોમા શિખવવા લાયકની ચોપડીઓ તૈયાર કરાવવી, તથા તે નિશાળોમા બીજા જોઈતા સુધારા કરવા. આ માટે એક જુદી કમીટી ઠેરવવી અને તેનુ નામ "ધી નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટી"[3] રાખવુ, અને તેમા આએ ખાતાની કમીટીના અધિકારીઓ સિવાય બીજા ૧૨ દેશીઓ, જેમા ૪ પારસી, ૪ મુસલમાન, અને ૪ હિંદુઓને અધિકારીઓ ઠેરવવા.[4]

તા૦ ૨૪ મી અકટોબર

ગઈ તા૦ ૧૦ મી આગસ્ટે ઠેરવેલી "ધી નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટી" ની એક સભા આજ દીને મળી હતી જેમાં શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી

---

૧ શમસત અંજુમનની આ સભાની નોંધ તથા ઉપલા વલસાડ લખેલા કાગજની નકલ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા નોંધેલીછે

૨ Society for promoting the Education of the poor

3 The Native School and School Book Committee

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી આગસ્ટ ૧૮૨૦

કાવસજી બનાજી, જમશેદજી એદલજી દસ્તૂર જામાસ્પ આશાના, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, રઘુનાથ કરશદના જોશી, વીનોબા સદાશીવ, વગેરે ઘણાક આગેવાન દેશીઓ ખીરાજયા હતા.

શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસે આ મંડળીના દેશી અધિકારીઓની તરફથી સભાને જણાવ્યુ કે અતરેની દેશી કોમોના આગેવાનો તથા આબરૂવાલા દેશીઓ પોતે આએ મંડળી સ્થાપવાના ફાયદા સારીપેઠે સમજેછે, અને છેલ્લી સભા પછે તેઓએ પોતાની કોમોને વારંવાર એકઠી મેલવી આ મંડળીથી થતા ફાયદા, વગેરે સમજાવી તેઓના છોકરાઓને આપણી નિશાળોમા મોકલવાની ભલામણો કીધી હતી, પણ તેઓ દલગીરછે કે તેમના ચોકસ ભાગનાં મનમાં આવા ખાતાઓ માટેના કેટલાક વેહમાએ મજબૂત જડ ઘાલેલી હોવાથી તેઓની સમજાવત ફોકટ ગઇછે.

શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પણ આએ મતને એકમત થયા, અને તેઓએ વળી એમ પણ જણાવ્યું કે દેશી આગેવાનોનો હાન પોતાની કોમો ઉપર એટલો કાબુ નથી કે તેઓ આવાં અગત્યના કામોમાં શામેલ થવાને તેમને સમજાવી શકે, તોપણ તેઓ પોતે પોતાથી બનતી દરેક રીતની મદદો આપવાને તૈયારછે.

એ પછી આ મંડળીને લગતી નિશાળોમા શિખવવાને દેશી ભાષામાં ઉપયોગી ચોપડીઓ બનાવી તે સસતી કીમતે અથવા મુફત આપવાને તથા તેને લગતી ગોઠવણો કરવા માટે નીચના બાર દેશીઓની એક કમીટી મુકરર કીધી હતી.[૧]

પારસીઓ.

શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી.
શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલ.
મુલ્લાં ફીરોજ બીન મુલા કાઉસ.

હિંદુઓ.

શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસ.
શેઠ નાગરદાસ હીરજી મોદી.
શેઠ રઘુનાથ કરશદના જોશી.
શેઠ સદાશીવ કાશીનાથ ચતરી.

મુસલમાનો.

મુંબઇનો વડો કાજી.
કાજી ગુલામ હોશેન.
શેઠ મહમદ ઇબ્રાહીમ મકબા.
શેઠ મહમદઅલી રોગે.

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૨૦

તા૦ ૨ જી નવેમબર.

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શ૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી બરજોરજી બાકસટર[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ બરજોરજી કુવરજી હામોવાલાના દીકરા. એવણ મુંબઇના એક જાણીતા લીલાંઉખાંનાવાલા હતા, તથા ઘણા વર્ષ લગણ મીશીઅરસ જે. બાકસટર એન્ડ કંપની, બાકસટર ફેરાર એન્ડ કંપની તથા ફેરાર એન્ડ એદલજીની કંપનીમા ભાગયા હતા. તે પછી તા૦ ૨૧ મી અકટોબર ૧૮૩૫ થી પોતે એઓનાએ હમામ સ્ટ્રીટમા "એદલજી બરજોરજી એન્ડ સનસ" ને નામે લીલાંઉખાંનું તથા "કમીશન એજટ" ની દુકાન ઉઘાડી હતી. એવણ તે વેળાએ અતરેના અંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧૨ માહ ૩ (શ૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૬૯) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના વડા દીકરા. એવણ ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૮ માં પોતાના બાપનાં મરણ પછી તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ પોતાના ભાઇઓ તથા પિત્રાઇઓ સાથે ચલાવતા હતા. તે પછી એવણે પેહડીના બીજા ભાગીયાઓ ઉપર ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ઇનસાફની અદાલતમા ફરીયાદી માંડી હતી. આ ફરીયાદીનો ફડચો ઘણો લંબાણ હોવાથી કોરટે તે શેઠો જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ તથા ફરામજી કાવસજી બનાજીની લવાદી હેઠલ સોપ્યું હતું, જેઓએ ઘણી લાંબી મુદતે ઇવાને તા૦ ૨૨ મી મારચ ૧૮૧૭ ને દીને પોતાનુ લવાદનામુ લખી આપી તેનો નીકાલ આણ્યો હતો. તેટલા અરસામા એવણ ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર પોતાને હીસાબે ચલાવતા હતા. આ માટે એવણનુ "ગજાનન" નામે એક મોટું સફરી વાહણ પણ હતું. તે વેળાની મુંબઇની પારસીની પંચાએતના એવણ પોતાના બાપની જગોએ દાવર ઇવાને વડા અકાબર ઠેઠના હતા.

૨ શેઠો દાદાભાઈ તથા બહમનજી ડોસાભાઈ, રૂસતમજી પેસતનજી અને બાપુજી હોરમજજી બાકસટરના બાપાવા એવણના બાવા શેઠ બરજોરજી કુવરજી હામોવાલા પણ અતરેના એક જાણીતા ગ્રહસ્થ હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧.

આ વર્ષનાં "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમાં[1] પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આપેલી હતી :—

પારસી વાહુણવતીઓ.

ગયાં વર્ષના કાલેનડરમા નોંધેલા ઉપરાંત નીચલા વાહણો આ વર્ષમા ઉમેરાયાછે.

વાહુણનું નામ	માલેક.	ટણ.
કારનવાલીસ	જાગોરજી અને નવરોજી નશરવાનજી વાડીઆ	૬૬૦
કાઉનટેસ આફ લડન	મેહરવાનજી (હીરજીભાઈ) અને ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ	૨૬૦
હેના —	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને મો૦ હીપોહેન . . .	૪૯૨
હેબન	તુલસીદાસ માણેકજી (શોરાબજી પારખ)	૪૦૬
મારક્વીસ આફ હેસ્ટિંગ્ઝ (માર્કસ કોર્નવાલીસ)	હોરમજજી દોરાબજી લશ્કરી, નાગરદાસ હીરજી મોદી અને કપતાન એફ ડી ગ્રોગસ	૭૮૫
માર્ગ (ગ્રેગ)	મેહરવાનજી (હીરજીભાઈ) અને ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ . .	૧૫૩

નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટીના પારસી અધિકારીઓ:

રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
મુલ્લાં ફીરોજજી કાઉસજી.
હોરમજજી ધનજી પટેલ.

એ ઉપરાંત બીજી બધી બાબદો છેલા કાલેનડરની માફકજછે. ફક્ત પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શોરાબજી માણેકજી પારખનુ નામ ઉમેરાયલું છે, તથા પારસી ધીરાણખાનાવાળાના તરફથી "ફરાર અને એદલજી" ને બદલે "એદલજી ખરશેદજી (બાકસ્ટર) એન્ડ સનસ"નું નામછે.

તા૦ ૮ મી મારચ.

રોજ ૬ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલાના બીજા દીકરા. એવણ અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂદ બનાવવાના કારખાનામા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭ થી વડા "આમીસટ્ર" ના ઓહ્દા ઉપર હતા.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૨ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી ભીમજી મોદી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ ભીમજી રૂસ્તમજી મોદીના નાધનાં દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારનાં કામોમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા તેમના મરણ બાદ પેહડીમાથી પોતાનો હીસ્સો બંધ કરી સુરત ખાતે જઈ વસ્યા હતા, અને ત્યાંજ પોતાનો રોજગાર ચલાવી મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

રોજ ૨૧ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ બરજોરજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૭૪) નવસારીવાલા પોતીઆ દેશાઈ જીવણજી માણેકજીના બીજા દીકરા. એમણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના વડા ભાઈ દેશાઈ ટેહમુલજીના મરણથી તેમના દીકરા જામાસપજીની સાથે મલી કેટલીક મુદત સુધી પોતાના બાપને લગતો દેશાઈગરીનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. એ પછી બંધ કાકા ભત્રિજાઓને કાંઈ લાગ ભાગને લગતી ભાંજ-ઘડ નિકલ્યાથી વડોદરા ખાતે ગાયકવાડની દરબારમા પણ જવુ પડયુ હતું, અને તેનો ફેસલો નક્કી થાય તેટલામા એવણનું મરણ નિપજ્યુ હતું.

તા૦ ૪ થી આપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે શેઠ હોરમજજી મનચેરજી ભાભાએ બંધાવવા માડેલાં દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી.[3]

---

[1] The Bombay Calendar and Register for 1821 Bombay, printed for the Proprietors, by Jos Francisco De Jesus

[2] સુરતવાલા શેઠ હોરમજજી ફરેદુન મોદીના બપાવા

[3] એ દોખમાની સામેજ એવણે એક શગડી બંધાવેલીછ તે ઉપર જે તખ્તી મારેલીછ તેમા આએ ઉપલો દીવસ એ દોખમુ તથા સગડી બંધાવવાનો કરી લખેલોછે પણ એ દોખમુ તો એની પછી બે વર્ષે એટલે તા૦ ૬ ઠી મારચ ૧૮૨૩ ને દીને પરઠાયુ હતુ, જેનો સંપુરણ અહેવાલ તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૨૩ ના "મુમબઈના સમાચાર" પત્રમા છપાયો હતો, જે માટે એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેટલીક જુની નોંધો ઉપરથી અમોને જણાવેછે કે એ તખ્તીમા લખેલા દિવસે દોખમાનો તાણો પુરાયો હતો

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—કુવરજી રતનજી જથાંવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૬) શેઠ રતનજી જથાજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪ મા પોતાના બાપનાં મરણથી પોતાના[*] ભાઈઓની સાથે મળી તેમની ઇંગ્રેજ બજાર માહેની વીલાયતી સામાણની મોટી દુકાન ચલાવતા હતા. એ દુકાનનુ કામ એવણે દર દેશાવરો સાથે ઘણી સારી રીતે વધારયુ હતુ, તથા તેની ઘણેક ઠેકાણે શાખાઓ ઉઘાડી હતી. એવણ અંતરેના ઇંગ્રેજો તથા રંગીઓમા સારીપેઠ જણાયલા હતા.

તા૦ ૨૬ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર દારાબજી રૂસતમજી સંજાણા—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી મેહેરામજી સંજાણાના નાના દીકરા. એવણ મુંબઈ મધે પોતાના દીકરા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાની સાથે આવ્યા હતા, અને ચંદનવાડી ખાતેની શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆની દરેમેહરના વડા પંથકીનુ કામ ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—જીવાજી મેહેરવાનજી ગારડીન[1]—ઉમર વર્ષ ૪૯) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ ને આસરે સુરતથી અતરે આવી લશકર ખાતાના કપટાન ગોરડનની નોકરીમા રહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા તેની સાથે સીરંગાપટામની લડાઈમા ગયા હતા. તે પછી અતરે આવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ મા મજકૂર કપટાન ગોરડન "આરમી કલોધીંગ" ખાતાનો એજંટ થયો હતો, અને તેણે એવણને ઉપલા ખાતાના માનેજર, તથા "હેડ-ઓવરસીઅર" કીધા હતા, કે જે ઓહદો એવણે પોતાના મરણ લગણ બજાવ્યો હતો.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરી[2]—ઉમર વર્ષ ૫૬) સુરતવાલા શેઠ જમાસપજી ફરામજી ભાવનગરીના બીજા દીકરા. એવણ ભાવનગર ખાતે પોતાના બાપે સ્થાપેલી વ્યાપારની પેહડી, તેમજ નામદાર ઈસ્ટ ઇડીઆ કંપનીની, તથા મુંબઈવાલા જાણીતા વ્યાપારી શેઠ અરદેશર દાદીશાહની રૂની આડતનુ કામ, તથા ભાવનગરના ઠાકોરનુ શાહુકારૂ ચલાવતા હતા. એવણે ભાવનગર જીલ્લાના ઉંદી ગામમા એક મોટો અમાડો પણ ઢોરોની તરશ છીપાવવાને માટે બંધાવ્યો હતો. સુરતની પારસી અંજુમનના એવણ એક અકાબર હતા.

---

[*] ૧ શેઠ નસરવાનજી કાવસજી દારૂખાનાવાલાના દાદારા

[*] ૨ એવણના બાવા શેઠ જમાસપજી ફરામજી ભાવનગરી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ને આસરે પેહલવેહલા સુરતથી ભાવનગર ખાતે વ્યાપારનાં કારણસર ગયા હતા ત્યા એમનો વગવસીલો વધવાથી ઠાકોર સાહેબે એમને બીન દેહસ્ત વ્યાપાર કરવાની છુટ આપી તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૭૬૫ ને દીને નીચલો પરવાણો કરી આપ્યો હતો:—

"॥ લા૦ પડત શ્રી બાદવરાઓજી વા૦ અંધાર
"જમાશજી જત તમો વેપાર ભાવનગર મધે કરશો તે
"મધે રચ્યાત ટકા ૨૦ વીશની કરયુ ખાતર જમેથી
"માલ મંગાવજો વેપાર કરજો તે વાતનો સરકારનો
"કોલછે કોએ મુઝાહમ થાશે નહી શવત ૧૮૨૨ ના
"કારતગ શુદ ૭"

વળી એજ પ્રમાણે તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ ૧૮૦૬ ને દીને એવણના માલની જગાતમા દર ખાડીએ એક આનો ઓછો કરવા માટે નીચલો પરવાણો કરી આપ્યો હતો.—

રાઉલ શ્રી
વખતસંઘજી
અભેસંઘજી

"લા૦ રાજશ્રી વખતસંઘજી વા૦ અંધારૂ જમાશજી
"ફરામજી જત તમે શા૦ મોતી જીવરાજની મારફત
"તોલાઅણી તથા દલાલી તથા સુખડીનુ ખાડી ૧ એકે
"રૂ૦ાાા ત્રણ રૂપૈઆ પુણે આપતા તેમાથી દરબારે
"તમને શવત ૧૮૬૨ ના શ્રાવણ બીજા શુદ ૧૫ થી
"દોકડા ૬ા અકે દોકડા શવાછની રચાઅત કરીછે તે
"પરમાણે હવેથી શાલ બ શાલ તમે દરબારમા આપજો
"ને દરબાર પણ તમારી પાશેથી ઇ પરમાણે હવેથી ખાડી
"૧ એકે રૂ૦ાાૅ અકે રૂપૈઆ અરધો ને આના ત્રણ
"લેશે તેથી વધુ લેશુ નહી—શવત ૧૮૬૨ ના શ્રાવણ
"બીજા શુદ ૧૫"

ઉપલા બંને પરવાનાઓની અસલ નકલ એવણના એક વારસ શેઠ ફરામજી જમાસપજી ભાવનગરી પાસે મોજુદછે, એ મુજબ એવણ ભાવનગરમા વ્યાપારી પેહડી સ્થાપી રે, વગેરેનો સુરત તથા મુંબઈ સાથે વ્યાપાર ચલાવતા હતા. એવણે ભાવનગર મધે ઘોઘાના દરવાજા બાહેર નીલકંઠ મહાદેવની પાસે એક મોટો પથરની વાવ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા બંધાવી હતી, કે જે હજુ લગણ ત્યા મોજુદછે. એવણના વડા દીકરા શેઠ પેશતનજી જમાસપજી ભાવનગરી પણ પોતાના બાપની ભાવનગર તથા સુરત ખાતેની વ્યાપારી પેહડી ચલાવ્યા ઉપરાત સુરતની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

તા૦ ૧૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ટેહમુલજી કાઉસજી મીરજાં[1]—(ઉમર વર્ષ ૭૦) ઉદવાડેવાલા આ૦ કાઉસજી રૂસતમજી મીરજા ખુરશેદજીના વડા દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા પોતાના કાકા દસ્તૂર પેશોતનજી રૂસતમજીના મરણથી તેમની જગોએ ઉદવાડેના દસ્તૂર ઠેરવ્યા હતા. એઓમા જરથોસ્તી દીનઆઈનને લગતી ઘણી માહીતગારી અને ફારસી તથા પેહલવી ભાષાઓનું સારૂ ગ્નાન હતુ. તે સાથે એવા બંદુક, તલવાર, વગેરે હથિયારો સારી રીતે વાપરી જાણનારા, તેમજ એક ચુનંદા ઘોડેસ્વાર હતા.

તા૦ ૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દેસાઈ[2]—(ઉમર વર્ષ ૬૪) નવસારીવાલા દેસાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીના વડા દીકરા. એઓ પ્રથમમા પોતાના બાપનો નવસારી કસ્બાને લગતો કારભાર ચલાવતા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા તેમના (બાપના) ગાયકવાડ સરકાર સાથેના કાંઈ વાંધાનો ફેંસલો લાવવાને એઓ મુંબઈ ખાતે નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનની મોલાકાતે આવ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા બાપના મરણ બાદ અગીઆર દિવસે, એટલે તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૧૦ ને દીને આનંદરાવ ગાયકવાડે એઓ ઉપર એક પત્ર[3] લખી એમને દેશાઈગરીનો વહીવટ પોતાના વડીલોની માફક ચાલવાને રેસીડંટ મેજર કરનાકની ભલામણ ઉપરથી એક સનંદ કરી આપી હતી એઓને ગાયકવાડી સરકાર તરફથી "ડોનાશર" નામે રૂ૧૦૦૦) ની વાર્ષિક ઉપજ વાળું એક ગામ ઈનામમા મળ્યું હતું. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એઓ પોતાના બાપના મરણ પછી વડા આગેવાન હતા.

તા૦ ૩૦ મી આગસ્ટ.

મુંબઈની સરકારી ગોદીના વડા માસ્ટર બીલ્ડર શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ કે જેઓ આજ દીને પોતાના મરણને છેક કાંઠે આવેલા હતા, તેઓએ તા૦ ૮ મી આગસ્ટ ૧૮૧૮ ને દીને ઇગલાંડ ખાતે "કોરટ-ઑફ-ડાએરેક્ટરસ" ઉપર પોતાની લાંબા વખતની અને નીમકહલાલી ભરી નોકરીના બદલામા કાંઈ જાગીર ઈનામ તરીકે મેળવવાની અરજ કીધી હતી, તેના જવાબની તેઓ આશામા હતા તેવામા એકાએક બીમાર પડી ગયા, અને પોતાના કુટુંબને પજવાડથી તે મળે ઈથા નહિ એવી ફીકરમા હતા. આથી તેઓએ પોતાના બીછાના ઉપરથીજ એક પત્ર અત્રેની નામદાર સરકાર ઉપર લખી ઇગલાંડ ખાતે કોરટને તેઓની આ આશા વિશે જણાવવાની અરજ કીધી હતી. આ એઓની અરજનો નામદાર સરકાર તરફથી આજ દીને એઓના ભાઈ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે જવાબ આવ્યો કે તમારી અરજ બાહેન રાખીછે. આથી એઓએ પોતાનાં મરણની છેક છેલી ઘડીએ ઘણા ખુશાલ થઈ સાંજના ત્રણ વાગે સરકારના વડા શેક્રટરી મી૦ ફ્રાંસીસ વારડન ઉપર એક પત્ર[4] લખી પોતાનો ખુશીનો ઉભરો સરકારને જણાવ્યો, તથા પોતાને છેલી ઘડીએ મળેલા આ દીલાસાને માટે તેમનો ઉપકાર માનયો. એ પછી થોડાક કલાકમા એઓનો પ્રાણ જુદો થઈ ગયો હતો.

---

[1] ઉદવાડેવાલા દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાના બપાવા તથા મરહુમ શેઠ કરશેદજી મરજબાનજીના મામા.

[2] નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીના બપાવા.

[3] એઓના બનેવી શેઠ ટેહમુલજી જમશેદજી દેસાઈએ તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૯૫ ને દીને મુંબઈના ગવરનર રાઈટ હાનરેબલ લાર્ડ હેરીસ આવ ઑફ ક્લેર જોગ કરેલી એક અરજીમા એ પત્ર નીચે મુજબ ટાંકેલોછે —

"Your Father Muncherjee Cursetjee having died this letter is issued to you—to direct that you continue to do the business of the Dessoyship as he did—your Rights, Customs, Gifts, Khatta, Estates and mortgaged Lands, with whatever else you have enjoyed from the time of the late Pillajee Row to this time you are to continue to enjoy from generation to generation."

[4] આ પત્રની નકલ તા૦ ૧૨ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નીચે મુજબ છપાઈછે :—

To

FRANCIS WARDEN, Esq.,
CHIEF SECRETARY TO GOVERNMENT
BOMBAY,

Honored Sir,

The promptness with which His Excellency our Noble Governor and the Members of the Council have complied with my last wishes, and the celerity with which you have condescendingly forwarded to me through my brother Hormarjee the welcome communication have calmed my dieing moments and smoothed my discent into my Tomb

My dissolution Sir, is now quivering upon my dieing lips, yet it would be refusing myself an unpurchaseable consolation were I not to indulge myself in acknowledging even with my last breath the gratitude I owe to that upright and intelligent character the present worthy Superintendent His valuable advice has in numerous instances been of the most important use to me while I have often experienced the most heartfelt gratification by the readiness with which he has uniformly concurred in my humble opinions

My breath is going Sir, and you and the service

તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૬૭) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ આંતરેની સરકારી ગોદીમા પોતાના બાપની સાથે રહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા તેમના મરણ પછી તેમની જગોએ બીજા "માસ્ટર બીલડર" થયા હતા. તે પછી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆનાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા મરણ પછી એવણને વડા "માસ્ટર બીલડર" ની જગા મલી હતી. વાહણ બાધવાના હુનરમાં એવણ પણ ઘણુજ બાણગદાર હતા, તથા જયાં લગણ પોતે વડા "બીલડર"ના ઓહદાપર હતા તેટલા અરસામા ૧૬ લડાએક મનવારો તથા ૪૦ મોટા મફરી વાહણો બાધ્યા હતા. આ એવણના કામોને માટે એવણને પણ આડમીરલટીના લારડો, કોરટ આફ ડીરેકટરો, તથા આંતરેના હાનરેબલ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અધિકારીઓથી વારંવાર શાબાસી તથા ઈનામો મલ્યાં હતા. એવણની કીમતી નોકરીઓના બદલામા નામદાર સરકાર તરફથી એવણના મરણ પછી તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ને દીને એમના વારેસોને ૨૧૦૦૦) ની વાર્ષિક ઉપજવાળી જમીન મુંબઈ તથા છાસટીમાં મલી બખસેશ આપી હતી. મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ પ્રમુખ હતા, તથા સઘળા જાહેર કામોમાં આગેવાંની લેતા હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર.

આજદીને મરહુમ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆનાં ઉઠમણાંની મજલેશમાં તેમના દીકરા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ ૨૨૦૦૦) ની રકમ પંચાતના ધર્મ ખાતામા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેશમા સર્વે અંજુમનના એકમતથી મરહુમ શેઠ જમશેદજીની જગોએ તેમના ભાઈ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆને પંચાતના અકાબર ઠેરવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧ (કે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ માનધાર હોરમજદીઆર[2]—ઉમર વર્ષ ૭૭) એવણ ભરૂચના વતની હતા, અને કામી રોજમાહની પેહલી તકરારોની વખતે ભરૂચમા કદમીઓની તરફથી મોટો ભાગ લીધો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ માં મુલા કાઉસ રૂસતમ જલાલની સાથે કેહછે કે એવણ પણ ઈરાન ગયા હતા, લેકીન ત્યાં જઈ એકું વર્ષમા તુરત પાછા ફરયા હતા.

તા૦ ૨૦ મી અકટોબર.

મરહુમ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆને તેમનાં મરણ વખતે આપેલી કબુલાત મુજબ આજ દીને તેમના વારેસોને મુંબઈની સરકાર તરફથી ૨૧૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાશવાલી જમીન (તેમા ૨૪૦૦૦) ની પેદાશવાળી છાસટીમા અને ૨૨૦૦૦) વાલી મુંબઈમાં) ઈનામ દાખલ આપવામા આવી હતી.[3]

---

have my dieing blessing My life has been devoted to the service and all I now pray for, is that I will be remembered by the Hon'ble the Government Board to the Hon'ble the Court of Directors May the all directing Providence prosper you all. God prosper you. Adieu, Adieu, Adieu.

(Signed) Jamsetjee Bomanjee

Bombay 30th August 1821 3 P. M.

આ પત્ર વિષે "કુરીઅર" ના એજ આંકમા નીચલા મોતેબર વિચારો છપાયા હતા:—

"We publish an interesting letter from the late Builder Jamsetjee Bomanjee, of which we have obtained a copy, conveying to the Government his expressions of gratitude for its ready *compliance with an* anxious appeal which he had preferred for its *protection*, a few hours before his dissolution. Jamsetjee Bomanjee had for some time back been in expectation of receiving from the Court of Directors an official communication of a grant of land which he had solicited, as a reward for his long and faithful services. *On his death bed his moments were embittered by the* non receipt of the Courts determination, and by the consequent apprehension of leaving his family in distress. *He was* pressed by his relatives to address the Government to beseech its anticipation *of the Courts* liberality He *followed* the *advice* with *a full* confidence, in the justice of a benign administration, and survived to receive the gratifying proof that his confidence had not been misplaced, he just lived to be informed, that his wishes had been complied with, and to dictate the following effusions of a grateful heart, towards a Government *which* had thus beneficently extended a boon of the greater value as it was conferred with so ready a munificence."

[Bombay Courier, 13th October 1821]

[1] આ બધી બાબદોની નોધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારનું દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાર પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલી છે.

[2] મરહુમ શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાંદુકવાલાના બપાવા, તથા ભરૂચવાલા એ૦ દાદાભાઈ કરદુનજીના મમાવા

[3] આ બારેના એવણના વડા દીકરા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ ઊપર તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ને દીને ચી૦ ફરીશ શેક્રેટરીની ... નંબર ૧૪૬૯ વાલા આવેલા પત્રમા લખેછે કે, ... [illegible]—

"That the Honorable the Governo[illegible]r in Council has caused orders to be issued to the Coll[illegible]ector of Bombay and in the Northern Concun to grant [illegible] to your late

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેની સરકારી ગોદીમા નામદાર ેટ ઇડીઆ કપનીને સારૂં બાધેલુ ૮૪ ટોપોનુ વાહણુ "મેનજીસ" પાણીમા ઉતારવાની ક્રીયા નામદાર ગવરનર એલફીનસટનને કીધી હતી. એ વાહણુ મરહુમ વડા માસ-ટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆના ઉપરી-પણા હેઠળ બધાયુ હતુ, અને આ ક્રીયાની વેળાએ તેમના

---

ather's family subject to the confirmation of the onorable the Court of Directors lands yielding an annual rent of Rupees six thousand by transferring in such manner as may be agreeable to you with the consent of the Ryots"

lsetta	Rs 4,000
ombay	" 2,000
	Rs 6,000

એ મુજબ રૂ૬૦૦૦) ની પેદાયશની જમીન એવ-ના વારેસોને આપવાનુ નકી કીધા પછી તા૦ ૨૯ મી નેવારી ૧૮૨૨ ને દીને મી૦ ફરીથ શેક્રેટરીએ શેઠ વરોજજી પર એક કાગળ લખી સીમ તથા પરેલ તરફ ૨૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાળી જમીનનો કબજો ાપ્યો હતો તે પછી એ જગાનુ કાએદાસર "ડીડ ૉફ કનવેયનસ" તા૦ ૨૯ મી મેએ ૧૮૨૮ ને દીને રકાર તરફથી તેમના શેક્રેટરી મી૦ જન બાકસની ી સુધાનુ શેઠો નવરોજજી, મનચેરજી, અને ડોશાભાઇ મશેદજી વાડીઆને તેમના મરહુમ બાપની વતી કરી ાપ્યુ હતુ એ પછી ઉક્ષા બધે ભાઈઓ સાથે સમ-તી કરી એ જગાનો કબજો એકલા શેઠ નવરોજજી પોતાને હસ્તક રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ એમાની ીક જગા કે જે પરેલના સરકારી મેહલની નજીકમા ી તે એ મેહલનો કમપાઊડ વધારવાને માટે સરકારે ૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૫૭ ને દીને મી૦ ૫ ગ શેક્રેટ-ી થકી સાધનુ એક લખત કરી શેઠ નવરોજજી ેથી લીધી હતી, અને તેની કીમતના બદલામા એઓને સદીમા મલેલા ગામોનો જે દર વર્ષે રૂ૭૧૧—૭—૭ નો ધોકો ભરવો પડતો હતો, તેમાથી રૂ૫૧૧) બાદ ા હતા અને દર વર્ષે ફકત રૂ૨૦૦—૭—૭ નો ો ભરવાનુ ઠેરવ્યુ હતુ આ જગીનો થોડોક ભાગ મા એઓના એક વારસ શેઠ ખરશેદજી નવરોજજી ેઆના સ્વાધીનમાછે

એ ઉપરાત રૂ૪૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાળી ીન જે છાસટી ભણી આપવાને સરકાર તરફથી હોકમ ા હતો તે મુજબ પ્રથમમા તો એમને કાઈ ત્યા જમીન પવામા આવી નહિ, પણ એમના કાકા શેઠ હોરમ-? બહમનજી વાડીઆને હસ્તક જે છાસટી માહેલા ક ગામો હતા અને જેમને પેટે તેઓ દર વર્ષે ૬૮૪—૦—૯૩ રેસનો ધોકો સરકારમા ભરતા હતા, ાથી સરકારે તેઓ સાથે તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૭ ાને એક પત્ર લખી એવી ગોઠવણુ કીધી હતી કે ા ધોકાના રૂપીઆમાથી શેઠ હોરમજજીએ રૂ૪૦૦૦) વર્ષે પોતાના મરહુમ ભાઈ શેઠ જમશેદજીના વારેસોને ને સરકારે એટલી પેદાયશવાળી જમીન છાસટીમા વાને કબુલ કીધેલુ તેના બદલામા રોકડા ભરવા, બાકીના રૂપીઆ સરકારમા ભરવા એ મુજબ હોરમજજીએ તથા તેમની પછી તેમના વારેસોએ સ૦ ૧૮૪૧ લગણુ દર વર્ષે રૂ૪૦૦૦ આપ્યા કીધા પણ પછી તેજ વર્ષમા શેઠ હોરમજજી વાલા ઉપલા ા ગામોનો ધોકો સરકારે અમુક રકમ લઈ માફ કર્યાથી એ રૂ૪૦૦૦) ની પેદાયશવાળી બીજી જમીન શેઠ જમશેદજીના વારેસોને આપવાને સરકારને ફરજ પડી આથી તા૦ ૨૭ મી આપરેલ ૧૮૪૧ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એલ આર રીડે શેઠ નવરોજજી પર એક કાગળ લખી પુછાવ્યુ કે તમોએ છાસટીમા ઉપલી રકમની પેદાવશવાળી કાઈ જમીન હોય તે બતાવવી? આના જવાબમા શેઠ નવરોજજીએ ઘટતી તલાસ કરી તા૦ ૪ થી જાનેવારી ૧૮૪૪ ને દીને મી૦ રીડ શેક્રેટરીને લખી જણાવ્યુ કે તેઓને "છાસટી માહેલા મોજે ગુંડ અને એલાપારવાના ગામો આપવા, અગર તેની ઉપલી અમારી રૂ૪૦૦૦) કરતા વધારે પેદાયશ હશે તો તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકાર ઠેરવશે તે પ્રમાણેનો ધોકો તેમને ભરશુ" એ ઉપરથી તા૦ ૫ મી ફેબરવારી ૧૮૪૫ ને દીને થાણાના કલેકટર મી૦ જે એચ લોએ સર-કારની વતી શેઠ નવરોજજીને કાગળ લખી જણાવ્યુ કે "તમોને ઉપલા ગુંડ અને એલાપારવાના ગામો સરકારે સ્વાધીન કીધાછે, અને તેની વાર્ષિક પેદાયશ બધી મલી રૂ૪૪૪૬—૪—૦ છે, માટે રૂ૪૦૦૦) બાદ કરી બાકીના રૂ૪૪૬—૪—૦ નો ધોકો તમોએ દર વર્ષે સરકારમા ભરવો" એ પછી એ ગામોની પાસેની કેટલીક જગો તથા ઝાડો વગેરે શેઠ નવરોજજીએ વાપરવા માગયાથી તે તેમને આપી ધોકાની રકમમા વધારો કરી બધા મલી દર વર્ષે રૂ૭૧૧—૭—૭ રેસ સરકારે લેતી કીધી હતી એ બાદ ઉપલા બધે ગામોનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા કાએ-દાસર "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" થાણાના કલેકટર મી૦ લોએ એવણુને કરી આપ્યુ હતુ, અને તેમા એક સરત નાખી હતી કે અગર મરહુમ શેઠ જમશેદજી વાડીઆની ઓ-લાદ ખતમ થાયતો એ ગામો સરકારે પાછા લઈ લેવા એ પ્રમાણે એ બધે ગામો શેઠ નવરોજજીને હસ્તક થયા પછી તેવણે તા૦ ૧૬ મી મારચ ૧૮૫૩ ને દીને એક "તરસટ ડીડ" કરી એ ગામો શેઠો મનચેરજી પેસતનજી, નાનાભાઈ નવરોજજી, જાગીરજી નવરોજજી, શોરાબજી નવરોજજી, બરજોરજી મનચેરજી, અને ડોશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ એઓને તરશટીઓ નેમી તેમના સ્વાધીનમા આપ્યા હતા કે તે તરશટીઓ તેની પેદાયશ તેવણુ પોતે (શેઠ નવરોજજી) જીવે જાગે ત્યાંવેર તેમને આપે, અને તેમના મરણબાદ તેમના પાચ દીકરાઓને તથા તેમની પછી તેમના દીકરાઓને, અને એ પ્રમાણે વશ પરપરા તેમના મરદ વારેસોને એ ગામોની પેદાયશ મધેથી શલા પ્રમાણે વેહચી આપે એ વારેસોનુ કાઈ તેપર ચાલે નહિ, અને એ ગામો કોઈથી વેચાય સતાય નહિ

ઉપલી બાબદને લગતા સઘળા કાગળો એવણના એક વારસ શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈ વાડીઆ પાસેથી અમોએ ઉપયોગમા લીધાછે

દીકરા તે નવા ઠરેલા માસટર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને એક થાલ જોડા ભેટ આપવામા આવ્યો હતો.[1]

તા૦ ૧૨ મી નવેમબર.

રોજ ૧૦ માહ ૩ (કદ૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી મેહેરજી—ઉમર વર્ષ ૬૮) શેઠ ભીખાજી મેહેરજીના બીજા ભાઈ. એવણુ પોતાના ભાઇઓ શેઠો ભીખાજી, દોરાબજી (દોસી મેહેરજી) અને હીરજી સાથે ભાગમાં "ભીખાજી મેહેરજીની કંપની" ને નામે ઇંગ્રેજ બજારમા એક મોટી સર્વે જાતના વીલાયતી સામાણુની દુકાન કાઢી મોહલો બ્યાપાર ચલાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૯ મી મારચ ૧૮૨૦ થી એવણે પોતીકો ભાગ છોડયો હતો. આ દુકાનમાં એવણે મોટી પૂજી મેળવી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી ૫ સાતના એવણુ એક અકાબર ઠરેલા હતા. એવણુને પેટે કોઇ નર વારસ નહિ હોવાથી એમના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેલાં ઇંગ્રેજી કાલેનડરમાં[2] સઘળી બીના છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજછે. ફકત પારસી વાહણવતીઓની ટીપમાં બ્રીગ "જાની" નું નામ નથી, તથા વાહણ "હેના" ના એબના શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ માલેક તરીકે નોધાયલા છે, અને વાહણ "લારડ કાસ્ટલરે" ના માલેકોમાં કેપટન બ્રીગસનું નામ નથી. એ ઉપરાત નીચલાં ત્રણ નવાં વાહણો પારસીઓના નામ ઉપર નોધાયલાછે.

વાહુણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
કારનવાલ ...	તુલસીદાસ માણેકજી (સોરાબજી પારખ)	૪૨૩
ચારલસ ફારબસ.	હોરમજજી ભીખાજી મીનાઈની કંપની.	૬૧૮
વાયલ મારલેર.	ધનજીભાઈ નાનાભાઈની કંપની (ધનજીભાઈ અને નાનાભાઈ નસરવાનજી રૂસ-તમજી બનાજી) . . .	૪૦૧

સરકારી ગોદીના "બીલડરો" ની ટીપમા શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆનું નામ નથી.

તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈના કેટલાક યુરોપેયન તથા દેશી વ્યાપારીઓએ અતરેના "કસટમ" ખાતાના કલેક્ટર મી૦ હેનરી થેનકને તેને વતન સીધારતી વેળાએ એક માન પત્ર તથા ૩૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ ઑફ પલેટ" ભેટ આપી હતી. આ માન પત્ર પર ૧૧ યુરોપેયન પેહડીઓ, ૩૨ હિંદુ, ૯ મુસલમાન, અને નીચના ૧૧ પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી —[3]

હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી અને જાંગીરજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અને નવરોજજી નસરવાનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ભીખાજી મેહેરજીની કંપની, શોરાબજી અને શાપુરજી, શાપુરજી પેસતનજી મેહતા, જાંગીરજી કાવસજી પટેલ, ફરદુનજી સોરાબજી પારખ.

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૬ માહ ૪ (ચે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—બનાજી લીમજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૮૫) શેઠ લીમજી બનાજી લીમજીના દીકરા. એવણુ પોતાના બાપનાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭ મા મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાન પિત્રાઇઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગ્યાઓમા વાધો પડવાને લીધે પેહડીનું કામ ઇનસાફની અદાલતે ચઢયાથી એવણે શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ અને શેઠ અરદેશર દાદીભાઇને લવાદ ઠેડવી તેઓની મારફતે તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૦૦ ને દીને પોતાનો હીસ્સો પિત્રાઇઓ પાસેથી જુદો લીધો હતો, અને તે પછી પોતાને હીમાતે ટુક ટુક વ્યાપાર ચલાવતા હતા. એવણના એકજપુત્ર દીકરા શેઠ જમશેદજીના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

---

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૪ મી નવેમબર ૧૮૨૧ એ વાહણની કારીગરી બારે ગેઝેટમા લખેછે કે :—

"The science displayed in the building of this Ship, unique in her construction and the largest ship ever built in India, reflect the utmost credit on Mr Seaton, the Superintendent as well as on the Venerable Jamsetjee, and his son Nowrojee the present head builder."

[Bombay Gazette, 14th November 1821.]

[2] The Bombay Calendar and Register for 1822

Bombay, printed for the Proprietors, by Jos Frans De Jesus

[3] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી ૧૮૨૨

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૭ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને શ્રી કલકતા મધે ત્યાંના એક વ્યાપારી શેઠ નવરોજજી શોરાબજી ઉમરીગરે પોતાને ખરચે એક દોખમુ બંધાવી પરહાન્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.

આજ દીને અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇએ પોતાના વડા દીકરા શેઠ ખરશે-દજીની શેહાદીની[2] ખુશાલીમાં અતરેના મોટે વાધેના યુરોપ્યન ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓને જીઆફતને માટે નોતરયા હતા; જેઓમા નામદાર ગવરનર ધી હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, કમાનડર-ઇન-ચીફ, લેડી કોલવીન, અને બીજા ઘણાઓએ હાજર થઈ માન આપયું હતુ. પહેરોણાઓની ગમતને માટે દેશી નાચ, ગાયણ, તથા એક લશકરી બેંડ હાજર હતુ. ટેબલ તરેહ-વાર વાણાઓથી ભરપુર હતી, અને મોડી રાતેરે પહે-રોણાઓએ મોજ તથા ગમત મેળવી શેઠ જમશેદજી તથા તેમની કોમ વિષે ઘણા સારા વિચારો બાંધી તથા મેજ-બાનનો ઉપકાર માની છુટા પડયા હતા.[3]

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

રોજ ૨૧ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીશાહ રતનજી કપટાન[4]—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આસરે ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને પોતાના ભાઈ શેઠ જમશેદજીના હાથ હેઠળ કોઈ પરસુ વ્યાપારીને ત્યાં રહયા હતા. એ પછી ત્યાંથી નીકળી પારસી બજારમા સરાફની દુકાન કાઢી હતી, અને તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ થી પોતાના ભાઇઓ સાથે મનબાર કોસ્તાઓ બણીનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ ના નવેમબર માસથી એવણે શેઠ ફરામજી જીવાજી દાડી સાથે ભાગમાં "ધનજીશાહ ફરામજીની કંપની" ના નામથી ચીનાયતી અશબાબ તથા દારૂકામની

---

૧ આ દોખમાનો એક પ્રતિઆર એવણના બબારા શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી પાસે અમોએ જોયો હતો તેમાથી જણાએછે કે દોખમાની આજુ બાજુની સઘળી જગા એક મોટી દેવાલ બાંધી ઘેરી લીધીછે, અને તેની એક બાજુપર દોખમુ બાંધ્યુ છે એ જગા કલક-તાની જરથોસ્તી અંજુમનની હતી, અને તેની બીજી બાજુપર આ દોખમું બંધાયા આગમજ ત્યાંના જરથો-સ્તીઓના રવાનોને ભુમીદા કરવામા આવતા હતા, કે જે જગા પણ આજ સુધીક જુદી પાડીને દોખમાની પેલીગેર સંભાળથી રાખવામા આવીછે એ દોખમાના કમપાઉ-ડની બાહેરની દેવાલ ઉપર નીચલી બે તખ્તીઓ મારેલીછે :—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદતછે

"રોજ ૨૭ માહા ૪ તીર શને ૧૧૯૧ ઈઅજદે
"જરદી શને ૧૮૭૮ ના માહા શુદ ૪ વાર સોમે,
"તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી શને ૧૮૨૨ અંગરેજી. શ્રી
"જરતુશ પેગમબરની ભલી દીનના પારસી લોકોને સારૂ
"હમોએ હમારી જાતી મેહનતથી ને પરવરદેગારની મદ-
"તથી એ નેક બેહશત મુકામની જગો બનાવીછે કે
"આપડી ભલી દીનના લોકોને કામ લાગે ને હમારી
"કમઓ જે કોઈ આપડી ભલી દીનના સાહેબો હોએ
"તેહનાને સાજમછે કે એ જગો તથા દોખમાની હમેશા
"ખબરદારી કરે

"લા૦ કમતરીન
"પારસી નવરોજજી બીન શોહરાબજી ઉમરીગરના."

"Burying ground of the Parsees purchased by their voluntary subscriptions and surrounded with a wall at the expence and under the superintendance of Nowrojee Sorabjee
Erected in Calcutta 28 Jany 1822"

એ દોખમાનો તાળો પુરવાની તથા તેને પરકવાની ક્રિઆ કરવાને શેઠ નવરોજજી પોતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા મુંબઈ આવી મોબેદો લઇ ગયા હતા, તથા સઘળી ક્રિઆ અતરેવાલા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાના રતવા મૂજબ કરવામા આવી હતી

૨ આ લગન આપણા મરહુમ સર જમશેદજી જીજી-ભાઇ (બીજા) બારોનેટ સી એસ આઈ. ના બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ શાહેરની દીકરી સાથે થયા હતા

૩ આ પેજાની શેઠ જમશેદજીની રીતભાત તથા ગોઠવણ વીષે "બોમબે કુરીઅર" મા નીચે મુજબ વિચાર જણાવેછે —

"The amusements provided by Jamsetjee for his guests, evinced the elegance of his taste, while the amenity of his manners afforded ample proof, that good breeding and politeness are not exclusively the attributes of the inhabitants of the western world."
[Bombay Courier, 16th February 1822]

૪ મરહુમ શેઠો દારાશાહ તથા રૂસતમજી ધનજી-શાહ કપટાનના બાવા એવણના બાવા શેઠ રતનજી નબાજી પ્રથમમા ભરૂચના વતની હતા ત્યાંથી સુરત બાતે વણકરના ધંધા સારૂ આવી વસ્યા હતા એઓના સાત દીકરાઓ નામે નવરોજજી, દોરાબજી, જમશેદજી, કાવસજી, રસ્તુમજી, બહમનશાહ અને ધનજીશાહ કરી હતા, જેઓમાના ત્રિજા શેઠ જમશેદજી પેહલવેહલા મુંબઈ આવી કોઈ પરસુ વ્યાપારીની નોકરીમાં રહ્યા હતા તે પછી તેઓએ આસ્તે આસ્તે પુના બાતે ધંધો કરવા માંડયો, અને પોતાના સઘળા ભાઈઓને મુંબઈ બોલાવી તેમની સાથે પછવાડેથી મલબાર કોસ્તાઓ તથા સીલોન અને કોલંબો તરફનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો કહેછે કે એવણનુ વાહણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫—૬ મા કોલંબોથી અતરે આવતા ફરેંચોને હાથ પકડાયુ હતું, અને તેમણે એવણને પણ બંદીવાન તરીકે લઇ જઈ "કેપ-કોમોરીન" તરફ છોડયા હતા

એક મોટી દુકાન ઇંગ્રેજ બજારમાં ઉઘાડી હતી. એવણ અતરેના વ્યાપારી મંડળમાં સારી આબરૂ ધરાવતા હતા.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૮ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી રૂસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૬૫) સુરતવાલા શેઠ કાવશજી રૂસતમજી તમનાના ભાઈ. એવણ સુરતમા પોતાના ભાઈની સાથે હકીમાનો ધંધો કરતા હતા. આ ધંધામા એવણ ઘણા ખબરદાર હોવાથી સુરતના અમીર ઉમરાવો તથા આગેવાંન શેઠીઆઓનો એવણપર ઘણો એતેકાદ હતો. ગરીબ ગુરબાઓને એવણ હમેશા મુફત દવાઈ આપતા હતા. સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમા મુંબઈ વાલા શેઠ કુવરજી માણેકજી મુકાદમે આદરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી પરઠાવી હતી.[૧]

તા૦ ૧ લી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈ મધે ગુજરાતી ભાષામા પેહલ વેહલા વર્તમાન પત્રનો પાયો અતરેવાલા જાણીતા મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ નાખ્યો હતો. તેવણે "મુંબઈના શમાચાર" નામનુ દર અઠવાડીઆના શોમવારે પરગટ થતુ એક ગુજરાતી વરતમાન પત્ર કાઢવા માંડયુ હતુ. તેનુ લવાજમ દર માસે રૂ૨) ઠેરવ્યું હતુ. મુંબઈના ગવરનર ધી હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઆરટ એલફીનસ્ટને સરકારને ખરચે તેની ૫૦) નકલો પેહલવેહલા ઉતેજન તરીકે લેવા કીધી હતી, તથા અતરેના તેમજ બાહેર દેશાવરોના મલી ૧૪ યુરોપ્યનો, ૮ હિંદુ, ૬ મુસલમાન તથા નીચલા ૬૭ પારસીઓ તેના ઘરાક થયા હતા:—[૨].

ખાનસાહેબ અરદેશર ધનજીશાહ—સુરત, બેહરામજી ભીખાજી ભરડા—દમણ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરી—સુરત, બરજોરજી બેહરામજી લશકરી, ભીમજીભાઈ મનચેરજી મોદી—સુરત, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી સુરતી, કાવશજી માણેકજી મી૦ આશબરનરવાલા, કાવશજી ફરામજી બુટી, ખરશેદજી અને જાંહગીર અરદેશર દાદી, ખરશેદજી એદલજી ધનજી મેહતાના—સુરત, દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર, ડાશાભાઈ ફરામજી મામા, ડાશાભાઈ શોરાબજી મુનશી, ડાશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતા—સુરત, મુલા ફીરોજ બીન કાઉશ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ફરામરોજ શોરાબજી ગારડીનના, ફરામજી બહમનજી મી૦ વારડીનવાલા, ગુસ્તાદજી બેજનજી દોરડી, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, જમશેદજી જીજીભાઈ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જાહગીર માણેકજી—પુના, જમશેદજી હીરજી પારખ, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, જાહંગીર અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી ફરદુનજીની કંપની, મેહરવાનજી માણેકજી શાહ ભરૂચા, મનચેરજી ધનજીભાઈ ઓરાવાલા, માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ, નશરવાનજી નવરોજજી શોરાબજી શેઠ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, નવરોજજી શોરાબજી ઉમરીગર—કલકતા, નશરવાનજી અને ફરામજી મનચેરજી કામાજી, પેશતનજી નશરવાનજી ચીનાય, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, રતનજી બહમનજી વાડીઆ, રૂસતમજી કાવશજી બનાજી—કલકતા, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, શાપુરજી ફરદુનજી કમીશરીવાલા—સુરત, વીકાજી મેહરજી તારાપોરવાલા, કાવશ-

---

૧ આ દરેમેહર ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલી હતી
"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી પારશી શને
"૧૧૯૧ ના વરષે રોજ ૧ ને માહ ૮, શવંત ૧૮૭૮
"વૈશાખ શુદ ૧૧ વાર ગરેશ, પારશી કુવરજી માણેકજી
"ગારાવારા મુકાદમ શ્રી મુંબાઈના રેવાશીએ શ્રી આતશ
"આદરાનની દરગા બંધાવીછે તારીખ ૨ મે શને
"૧૮૨૨ ઇશવી"

એ પછી લગભગ ૪૫) વર્ષે એ દરેમેહર રેતીના રૂહામા દટાઇ જવાથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૮ મા એવણના ભત્રિજા શેઠ રૂસતમજી શાપુરજી મુકાદમે બીજી જગાપર એવણની નઇએતે દરેમેહર બંધાવી ત્યા નવેશરથી આદરાન પરઠાવ્યા હતા.

૨ મુંબઈ ઇલાકામા પેહલ વેહલુ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર આ હોવાથી તે પત્રની શેવતે આખુ વર્ષ સુધી નીચે પ્રમાણેની એલતેમાસ તેના પરવરતાવનારે છાપ્યા કીધી હતી:—

"શ્રી મુંબઈ મધે કોટની મારકીટમા ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના છાપાના ઇલ્મ તરમા છપાઇછે છે—અને શરવે શાહેબોની શેવામા અરજ એછે જે જે શાહેબને કાંઇ વેચવા શાટવાની ખબર તથા હરેક વીદ્યાની વાતો તથા કવેતો, દોહેરાવો અને એ વનાએ બીજુ જે કાંઇ છપાવુ હોએ તે ખુશીથી હમારે તા મોકલે હમો તેહનો મોટો આભાર જાણીને છાપીશુ અને જે શાહેબને હરેક ખબર છપાવેઆથી લાભ થાતો હશે તેહની છપામણીનો ખરચ પડશે અને તે વતરોજ બીજુ જે કાંઇ છાપવા શારૂ મોકલશે તેહની છપામણીનો ખરચ પડશે નહી."

જી એદલજી, કાવસજી ફરામજી, કાવસજી કુવરજી—સુરત, ખરશેદજી રૂસતમજી, નવરોજજી નાદરશાહ, જમશેદજી જામાસ્પજી, ટેહમુલજી ધનજીભાઈ શેઠી, દાદાભાઈ ખરશેદજી—સુરત, દાદાભાઈ પેશતનજી, ધનજીભાઈ નાનાભાઈની કંપની, મનચેરજી નવરોજજી, મનચેરજી માણેકજી, મનચેરજી નવરોજજી, એદલજી બેહેરામજી, રૂસતમજી રતનજી, રૂસતમજી રતનજી, શાપુરજી દોરાબજી, હોરમજજી હોશનજી.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે માથ જવાના રસ્તા ઉપર શેઠ નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાળાએ એક દરેમેહેર બંધાવી પરઠાવી હતી.[૧]

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના નીચવા બાઈ બાઈજીએ પોતાના ભાઈઓ શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે શેહેનશાહી જરથોસ્તીઓને માટે એક આતશબેહેરામ પરઠાવવાની ત્યાંની અંજુમન પાસે રજા મેળવી હતી, અને તેજ દરમીઆનમાં ત્યાંના એક વતની શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વગેરે પણ કદમી જરથોસ્તીઓને માટે એક બીજું આતશબેહેરામ બંધાવવાની શરૂઆત કીધી હતી. આથી સુરતના પારસીઓમાં મોટી ચરચા ઉઠી રહી હતી કે એક શેહેરમાં કદી બે આતશબેહેરામ થાયજ નહિ માટે જોતે એક જણેજ તે પરઠાવવા. સુરતની પારસી પંચાતના વડા મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ તથા બીજા કેટલાક આગેવાનોનો વિચાર શેહેનશાહી આતશબેહેરામ પરઠાવવાની તરફેણમાં હતો, સબબ ત્યાં શેહેનશાહી જરથોસ્તીઓની મોટી વસ્તી હોવાથી તેઓ તેનો લાભ લે. આ ઉપરથી બાઈ બાઈજીના ભાઈઓ શેઠો જમશેદજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની તરફથી તેમના સુરત ખાતેના મુખતીઆર શેઠો દીનશાહ અને મનચેરશાહ એદલજી ધનજી મેહતાનાએ ત્યાંની અદાલતમાં તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ ૧૮૧૯ ને દીને મંજકૂર શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વગેરે ઉપર રૂ૨૫૦૦૦) ની રકમની ફરીઆદી માંડી એ બાબેનો કોરટથી ફેસલો કરાવવા માગયો. તેઓએ ફરીઆદી નામામાં જણાવ્યું કે આજથી સાત વર્ષ ઉપર તેઓએ સુરતમાં આતશબેહેરામ પરઠાવવાની ત્યાંના મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈને મરજી જણાવી હતી, અને તેમણે તે માટેની પંચાતની તરફથી પરવાનગી વગેરે આપી હતી, પણ તે માટેની લાયક જગા નહિ મળવાથી આ કામ આજ સુધી મુલતવી રહ્યું હતું. તેટલામાં પરતીવાદીએ એક આતશબેહેરામનું કામ પંચાતના અકાબરોની રજા વગર બાંધવાને શરૂ કીધું, કે જેથી અમોએ બંધાવવા ધારેલા આતશબેહેરામના કામને હરકત નડશે, કાંએકે અમારા રેવાજ મુજબ એક શેહેરમાં બે આતશબેહેરામ બંધાય નહિ. આથી તેઓએ અરજ કીધી કે પરતીવાદીને ઉપલું મકાન બાંધવાનું કામ કરતાં અટકાવવાને "ઇનજંકશન" કાઢવું, અને તેઓ (વાદીઓ) ને આતશબેહેરામ બાંધવાનો કોરટ તરફથી હોકમ આપવો.

આ મુકદમો ત્યાંના જડજ મી૦ જી. ડબનલુ એતકરસનની હજુરમાં નીકળ્યો હતો. પરતીવાદી શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ તરફથી એવો બચાવ લાવ્યામાં આવ્યો હતો કે તેમણે પોતા ઉપર ઘણી ભય ભરેલી બીમારીમાં હતા ત્યારે તેમણે કદમી તરીકા મુજબ પોતાના વતન સુરતમાં એક આતશબેહેરામ પરઠાવવાની માનતા કીધી હતી, અને તે માટે આતશ પણ મેળવ્યા હતા. તેમણે કબુલ કીધું હતું કે સુરતમાં શેહેનશાહી પારસીઓની વસ્તી મોટી છે, પણ તેથી કાંઈ કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ પરઠાવવાને હરકત નથી, કેમકે મુંબઈમાં પણ શેહેનશાહી પારસીઓની વસ્તી મોટી હોવા છતાં મરહુમ દાદીશેઠવાળું કદમી આતશબેહેરામ ત્યાંજ પરઠાયલું છે. વળી એક શેહેરમાં બે આતશબેહેરામ બંધાવવાની કરવી મનાઈ અમારા ધર્મમાં લખેલી નથી, તથા તે બાંધવા માટે પંચાતની રજા લેવાની કસ્સી જરૂર પણ નથી. આના ટેકામાં પરતીવાદીની તરફથી થોડાક જરથોસ્તીઓની સહીનો એક અરજ પત્ર કોરટમાં રજુ કરવામાં આવ્યો હતો, કે તેમણે (શેઠ પેશતનજીએ) બંધાવવા માંડેલા આતશબેહેરામનું કામ કોરટે બંધ પાડવું નહિ, પણ જલદીથી એ મુકદમાનો ફેસલો કરવો. એમાં ઢીલ કીધાથી પરતીવાદીને ઘણી અડચણ તથા ખરચમાં આવવું પડશે, અને આતશબેહેરામને પરઠાવવાનો આએ અરદીબેહેશત મહિનો ચાલેછે તે વીતી જશેતો વળી એ કામને માટે બીજા બે વર્ષ સુધી થોભવું પડશે.

વાદીઓની તરફથી કોરટમાં સુરતવાળા મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ, દસતૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી અને બીજા ૧૬૦૦ જરથોસ્તીઓની સહીનો એક મેહજર રજુ કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં તેઓએ અરજ કીધી હતી કે "વાદીઓ (શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ) એ સુરતમાં પોતાના બનેવી દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઈએતે આતશબેહેરામ પરઠાવવાનો પોતાનો ઈરાદો અગાઉથી સુરતની અંજુમનને જણાવ્યો હતો, અને પરતીવાદીએ તેઓને જણાવ્યા તથા તેમની

---

૧ મુંબઈનો બાહાર સફે ૬૨૭.

મરજી વગર આતશબેહરાંમનુ કામ ચલાવ્યુછે, કે જે મકાન અગર પરઠાયતો તે થોડાક મુઠીભર લોકોનેજ કામ લાગે, પણ વાદીઓવાળું આતશબેહરામતો આખા શેહેનશાહી ટોળાને કામ આવે, સબબ તેમની સંખ્યા અતી મોટીછે; તેમજ એક શેહેરમા કદી બે આતશબેહરામ બંધાયલા નથી." વળી બીજો એક મેહજર નવસારીથી દસ્તૂર (નશરવાંનજી શોરાબજી મેહેરજી રાણાના) તથા બીજા ૨૫૦) મોબેદો અને બેહદીનોની સહી સુધાનો રજુ કરવામા આવ્યો હતો, તેમા તેઓએ જણાવ્યુ હતુ કે "નવસારીનુ આતશબેહરામ ત્યાની અંજુમનની પરવાનગી લઈ બાંધવામાં આવ્યુ હતુ, અને તે માટે એવી પરવાનગીની જરૂરછે. અમારા વડવાઓના રેવાજ મુજબ એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ થાયજ નહિ." આવીજ મતલબનો એક મેહજર ભરૂચથી દસ્તૂર અસપંદયારજી કામદીનજી અને બીજા ૪૦૦ મોબેદો તથા બેહદીનોની સહીનો, તથા બીજો એક મેહજર ઉદવાડેથી દસ્તૂર દારાબજી સોહરાબજી અને બીજા ૩૭ મોબેદોની સહી સુધાનો આવેલો રજુ કર્યામા આવ્યો હતો. તેમજ શેહેનશાહી અને કદમીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવત વિષે કબીસાની તકરાર વેળાએ ઈરાનથી આવેલા મેહજરો, વગેરે કોરટમા મુકવામા આવ્યા હતા.

પરતીવાદીની તરફથી દસ્તૂરો ટેહમુરસજી નવરોજજી સંજાણા તથા સોરાબજી જમશેદજી નાલાદારૂએ શાક્ષી આપી કે "એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ જોઈએ એવુ કોઈ જરથોસ્તી ધર્મમા લખેલુ ફરમાન નથી, ફક્ત એમ લખાયલુછે કે જે શેહેરમા જરથોસ્તીઓની વસ્તી હોય ત્યા એક આતશબેહરામ બંધાવવુ જોઈએ." તે ઉપરાંત કોરટે મુંબઈના શીનીયર માજીસ્ટ્રેટ ઉપર પાચ સવાલના કાગળો મોકલ્યા હતા કે તે આદાબખશ મેહરબાન, નામદાર જવીદ, બેહરામ ફરાની, મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ તથા કદમી અને શેહેનશાહી અંજુમનના અકાબરો (શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને એક ફરામજી કાવસજી બનાજી સિવાય) ને પુછી તેના જવાબ મોકલે. તે જવાબો આવ્યાથી રજુ કીધા હતા, તે ઉપરથી એમ સાર નિકલ્યો કે કદમી અને શેહેનશાહીઓનો ધર્મતો એકજછે, લેકીન કેટલીક મોબેદોની ક્રિયાઓમા ફેરફેરછે. વળી શેઠો પાલણજી કાવસજી અકુરા, રૂસ્તમજી નથુજી ચીનીમીની, માણેકજી મેહેરવાનજી વખારીઆ અને પેસતનજી ભીખાજીની શાક્ષી રજુ કીધી હતી, જેમા તેઓ સઘળાઓએ જણાવ્યુ હતુ કે વાદીઓએ આતશબેહરામ પરઠવાની અંજુમન આગળ મરજી જણાવી તે આગમજ પરતીવાદીએ આતશબેહરામનુ કામ શરૂ કરાવ્યુ હતું. તેઓએ બીજુ એમ જણાવ્યુ કે, જોકે તેઓ શેહેનશાહી પંથનાછે તોપણ તેમને આ કદમી આતશબેહરામમા જવાની કસ્સી હરકત નથી. મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈએ શાક્ષી આપતા જણાવ્યુ કે વાદીઓએ આઠ વર્ષ થયા તેમની મારફતે આતશબેહરામ બાંધવાની અંજુમન પાસે રજા મેળવી હતી. તેવણે (મોદીજીએ) કોઈ શેહેરમા બે આતશબેહરાંમ બંધાયલા જોયા અથવા સાંભળ્યા નથી, પણ તેમના વડવાઓથી એવુ સંભળાતું આવ્યુછે કે બે આતશબેહરામ એક શેહેરમા જોઈએ નહિ. આ માટે કોઈ લખેલા ફરમાન તેવણ દેખાડી શકતા નથી. શેહેનશાહી પારસીઓના વડા દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજીએ મોદીજીના જેવીજ શાક્ષી આપી તથા જણાવ્યુ કે એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ બાંધવા વિષે પેહલવી વજરકરદ દીનીમા લખેલુછે. શેઠો ખરશેદજી કાનાભાઈ, હોરમજજી રૂસતમજી અને હોમજી માણેકજીએ શાક્ષી આપી કે તેઓની જાંણ મુજબ વાદીઓએ સુરતમાં આતશબેહરામ બાંધવાની અંજુમન પાસે રજા લીધીજ નથી. કદમી પારસીઓના વડા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી કુમાનાએ જણાવ્યુ કે પરતીવાદીએ આતશબેહરામ બંધાવવાની મારી પાસેથી લાંબી મુદતની રજા લીધી હતી. એ પછી પરતીવાદીની તરફથી જંદ અવસ્તા, રેવાયત, જરથોસ્તનામુ, સિકંદરનામુ, ગુરહાનેકાતેહ, વગેરે કેતાબોના ફકરા એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ બંધાઈ શકાય તેના ટેકામાં રજુ કીધા હતા.

એ પછી તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૨૨ ને દીને જડજ મી૦ આનડરસને આ મુકદમાનો એવો ચુકાદો કીધો હતો કે વાદીઓની તરફના પુરાવા ઉપરથી કોઈ એવુ ચોકસ સાબેત થતુ નથી કે તેઓએ સુરતમા આતશબેહરામ બાંધવા માટે અંજુમનની રજા લીધી હતી, તે સાથે એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ જોઈએ એવુ પણ તેઓ પોતાના ધર્મ પુસ્તકોથી પુરવાર કરી શકયા નથી, તેમજ પરતીવાદીઓએ એક શેહેરમાં એકથી વધારે આતશબેહરામ બંધાઈ શકે એવુ બરાબર પુરવાર કીધુ નથી, માટે એ સઘળી વાત મોઘમમાજ રહી. તે છતા હવડા પારસીઓમા કદમી અને શેહેનશાહી એવા બે તડા હોવાથી બંનેને એકકુ આતશબેહરાંમ જોઈએ, અને જયાસુધી તેમના ધર્મના કાએદાઓથી મનાઈ નહિ હોય ત્યારેતો હરકોઈની ધણીને તે બંધાવવાની છુટછે. એમ કહી વાદીનો દાવો ખરચ સુધાં ઉડાડી નાખ્યો હતો

આ ઉપરથી વાદીઓએ સુરતની સદર અદાલતમા અપીલ કીધી હતી, અને તે અપીલનો નીવેડો આજ દીને ત્યાંના બીજા જડજ મી૦ જેમસ સદરલાંડ બંને બાજુએ સમજુતી કરાવી આણ્યો હતો. તે એમ કે વાદીઓ તથા પરતીવાદીએ સુરતમા શેહેનશાહી તથા કદમી આતશબેહરામ પરઠાવવા. તેમા વાદીએ પેહલા એટલે રોજ ૧૭ માહ ૨ શેહેનશાહી ૧૧૯૩ યઝદજરદી (તા૦ ૧૯ મી

નવેમબર ૧૮૨૩) ને દીને અને પરતીવાદીએ તે પછીના હરકોઈબી દિવસે પરણાવવા. અગર તે દીને વાદી નહિ પરણાવેતો પછી પરતીવાદીએ પોતાના આતશબેહેરામ પેહલા પરણાવવા. પરતીવાદીને પોતાનુ આતશબેહેરામનુ કામ બનાવતા વાદીઓની તરફથી અટકાવ થવાથી જે નુકશાન તથા ખરચ થયો તે તેણે મુકી દેવો, અને સદર અદાલતનો સઘળો ખરચ વાદીઓએ આપવો. આ મુજબનું એક લખ્યત ઘડી કાઢી તે પર બન્ને બોરડની શહી છાપ કરાવી લઈ આ મુકદમો કાઢી નાખ્યો હતો.

એ પછી પરતીવાદી શેઠ પેશતનજીએ એક મહિનાનો લાભ લઈ કદમી ગણત્રિ મુજબ રોજ ૧૭ મો માહ ૨ જો ગણી વાદીઓની અગાઉ પોતાનું આતશબેહેરામ પરણાવવાની કોશેશ કીધી હતી, પણ પાછું જજ મી૦ સદરલાંડે વચ્ચે પડી તે વાંધો કરીથી પતાવી આપ્યો, અને શેહનશાહી આતશબેહેરાંમ પેહલા પરણાવવાની ગોઠવણ કીધી હતી.[1]

[1] Borradaile's Reports of Civil Causes adjudged by the Court of Sudder Adawlut, for the Presidency of Bombay, b[illegible] ne years A D 1800 and 1824, [illegible] Volume II Page 412 Case No 75

એજ મુજબ વર્ષે એક બનાવ નવસારીમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ નું મોહર કુરશેદજી દેહ્મુનજીએ આતશબેહેરામ પરઠના તેવારે પણ બન્યો હતો, તે એમ કે ઉદવારેના દસ્તુર મોબેદોએ તે વેળાએ પણ એમ વાંધો ઊઠાવ્યો હતો કે આખા દેશમા (એટલે હિંદુસ્થાનમા) એકજ આતશબેહેરામ જોઈએ, અને એક થએલાછે એટલે બીજો કંઈ નવા પરઠાય નહિ, જેમ એક મુલકમા બે પાદશાહ હોય નહિ. આ બાબતની ફરીયાદમા તા૦ ૧૫ મી નવેમબર ૧૭૬૪ ને દીને ત્યાના દસ્તુર ફ્રામજી શેહરીયારજી તથા બીજા ૨૧ મોબેદોની સહી સીવાના સુરતના દસ્તુર તથા શેઠ (મોદી) તથા હમકાર તથા સમયત અનજુમન જોગ તેઓએ લખેલા એક પત્રની નકલ અતરેવાલા દસ્તુર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા પાસે અમોએ જોઈ હતી, તેમા તેઓ લખેછે કે આપણા બુજરોગોને "દીનના પાદશાહની દરકાર હતી તેથી દીન મુજબ તેણાએ શ્રી આતશબેહેરામ પરઠેલા કાએજે દીનનો પાદશાહ એક મલુક બને—તેથી દીનનુ કામ ચાલે—ને આજે એ લોક પોતાના જોર ઊપર મગરૂર થાઈ અદાવતે બીજા આતશબેહેરામ કરવા માગેછે તે દીનની રાહે થનાર નથી . . . . . . તમો વીચારજો જે આજ એનાને શુ અટકાવીછે જેતે એ લોકોને શીજના (આતશબેહેરામના) દરશણની ખાડેછે તે આહા (ઊદવારે) આવેછે કદમબોશી કરી પોતાની મોરાદ હાંસેલ કરી જાએછે આહા એનાને કોણ મોજઅેમ થાએછે અસલમા પણ (આતશબેહેરામ) શંજાણ હતા તેવારે ખંભાએત તથા ભરૂચ તથા નોશારી, સુરત વગેરેથી આવતા શરવે અનજુમન કદમબોશી કરી જાતા. જો નવા કરતેતો તે લોક કરતે કાએજે તે લોક કમ નહી હતા પણ તેણાએ નવુ નહી કીધુ કાએજે દીનનો પાદશાહ એકજ હોએ"

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧ (કo) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી બેહમનજી વાડીઆ—ઉમર ૬૬ (૫૮) શેઠ બેહમનજી લવજી વાડીઆના ત્રીજા દીકરા. એઓણે પોતાના મોહટા વાડીઆ કુટુંબમાં "રતનજી કાકા" ને નામે ઓળખાવાથી બાહેરના લોકો પણ એમને એજ નામથી પીછાણતા હતા. એઓણે ઈ.સ. ૧૭૮૯ થી પોતાના વડા ભાઈ શેઠ જમશેદજીના હાથ હેઠળ મુંબઈની ગોદીમા "આસીસટંટ માસટર બીલડર" હતા, અને મરણ લગણ તેજ જગાપર કાયમ હતા. ફારસી તથા ઈંગ્રેજી ભાષામા એઓણે ઘણા બાબરદાર હતા, અને અતરેની પારસી પંચાતના એક અકાબર તથા "બોમ્બે નેટીવ એજયુકેશન સોસાઈટી" ની કમીટીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ થી એક અધિકારી ઠર્યા હતા.

તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર.

આએ વર્ષમા ગુજરાત ભણી પુષ્કળ વરસાદ પડવાથી સુરત તથા ભરૂચમા તેમજ તેમની આસપાસના ગામોમા મોટી રેલો આવી હતી, જે "મોહાજગત રેલ" ને નામે આજ સુધી જણાયછેકે ભરૂચમા ગઈ તા૦ ૧૫ મી સપટેમબરે નર્મદા નદીના પાણી ચડી ગયાથી આખા શેહરમા પાણી પાણી થઈ ગયુ તથા હજારો જાનવરો ઘસડાઈ ગયા, અને ત્યાનુ કતપોરનું બજાર તથા દાડીઆ બજાર અને આસપાસની ઘણીક દુકાનો તથા ઘરો ગેરી ગયા, અને નદીના પાણી તથા ફાટા તળાવ તથા જાહેરશરી તળાવ સર્વે એક થઈ ગયા. પારસીઓના ઘણાક ઘરો આ રેલથી નાશ પામ્યાં હતા.

એજ પ્રમાણે તા૦ ૨૧ મી સપટેમબરે સુરતમા પાણી ચડી વળ્યા હતા, અને ત્યાના ૧૨ દરવાજા મધેથી ૧૧ દરવાજા રેલના પાણીથી ભરાઈ ગયા, અને ફકત સઈદપરાની બાગલનો એક દરવાજો સલામત હતો સુરતના પરાના ઘણા લોક આ રેલમા ઘસડાઈ જતે પણ ત્યાના કોટવાલ ખાન સાહેબ અરદેસર ધનજીશાહે છ દિવસ અને રાત ભારે મેહનત તથા ખરચ કરી ખુદ પોતે સઈદપુરી બાગલ આગલ બેસીને ઠેકાણે ઠેકાણે મછવા મોકલાવીને હજારો આદમી ડુબી જતા બચાવ્યા, તથા તેમને ખોરાક પાણી પોહચતો કીધો હતો.[2]

[2] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર ૧૮૨૨ આ રેલની વખતે કોટવાલ અરદેસરે કીધેલી મેહનતની સ્તુતીમા સુરતના એક જાણીતા શાહેર હાજેજ દાઊદે કેટલાક ફારસી બેતો જોડયા હતા, તે બેતો તથા તેનો ગુજરાતીમા નાનાભાઈ અંબારામે કરેલો તરજુમો સુરતથી કોઈએ અતરે મોકલી તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૨૨ ના મુબઈના સમાચારમા છપાવ્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અક્ટોબર.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆના ઉઠમણાની મજલેશમાં તેમના દીકરાઓ શેઠો અરદેસર તથા રૂસ્તમજી રતનજી વાડીઆએ રૂ૧૦૦૦) ની ચીઠી શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનાં નામ ઉપર લખી પચાતના ધર્મ ખાતાંમા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેશમાં સર્વે અંજુમનનાં એકમતથી મરહુમ શેઠ રતનજીની જગોએ તેમના ભત્રિજા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને પચાતના અકાબર ઠેરવ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૯ મી અક્ટોબર.

આજ દીને સુરત મધે નામદાર કંપની સરકારના હોકમથી ત્યાના જડજ મી૦ રોમરે એક મોટી દરબાર ભરી ખાન સાહેબો ફીરોજશાહ તથા અરદેસર ધનજીશાહને તેઓએ સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના બદલામા એક એનાત તથા જાગીર ભેટ આપી હતી. આ દરબાર સવારના ૮ કલાકે ભરાઈ હતી, અને તેમા સુરતના નામદાર નવાબ કમરોદોલેહ હશમત જંગ બાહાદોર, તથા મોટે વાધેના પારસીઓ, હિંદુઓ, મુસલમાનો, અને સઘળા સરકારી અમલદારો હાજર થયા હતા. પ્રથમમાં બે સરકારી અમલદારોને શેઠ ફીરોજશાહને ઘેર તેમને એસ્તેકબાલ લેવાને મોકલ્યા હતા, તેમની સાથે તેઓ આવ્યા અને સઘળાઓને અદબ બજા લાવી બેઠા. એ પછી મી૦ રોમરના હોકમથી શેઠ અરદેસર (કે જેવણ અદાલતના અમીન પણ હતા) ફીરોજશાહને એક જુદી કોહડીમા લઈ ગયા, અને ત્યાં તેમને સરપાવના કપડા પેહડાવી બંધે ભાઈઓ બાહાર આવ્યા તથા અદબ બજાલાવી પોતાની જગાપર બેઠા. ત્યાર બાદ એક ફરમાન વંચાયુ જેમા શેઠ ફીરોજશાહે નામદાર સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓની કદર બુજી મુંબઈની સરકાર તરફથી તેમને જાહેરમાં સરપાવ આપવાનો તથા કાંઈ જાગીર બખ્ચીદા કરવાનો હોકમ લખેલો હતો. તે વંચાયા પછી શેઠ અરદેસરે એક જવાહેરાતનો સરપેચ લાવી મી૦ રોમરની હજુરમા મુક્યો, અને તે તેણે (મી૦ રોમરે) પોતાને મુબારક હાથે શેઠ ફીરોજશાહને ગળે બાંધ્યો, તથા ચમરી, આફતાબગીરી, ધટા, ચોબદાર, પાલખી, વગેરે તેમને એનાયત કીધું. આ વેળાએ ચોબદારોએ બુલંદ અવાજથી "સરફરાજ શુદંદ, સરફરાજ શુદંદ" કરી બે વગતને બાગ મારી, અને શેઠ ફીરોજશાહ સર્વે દરબારને નમ્યા. એ પછી મી૦ રોમરે શેઠ અરદેસરને પણ એક સરપાવ તથા સાજદાર ઘોડો બક્ષીસ આપ્યો, અને દરબાર તમામ થઈ નીચે પ્રમાણેની સવારી સાથે એ બંને ભાઈઓને પોતાને ઘેર વદાય કરી આવ્યા—

પ્રથમમાં નવાબનો રેસાલો તથા હાથી,
તેની પછવાડે અદાલતનો રેસાલો,
તે પછી શેઠ અરદેસર સાજદાર ઘોડા ઉપર,
તેમની પાછળ ગારડના આસરે ૨૦૦) સિપાહીઓ,
તેની પછવાડે સદર અદાલતનો રેસાલો,
તે બાદ મી૦ રોમર તથા કલેક્ટર અને તેમનો રેસાલો,
તેમની પાછળ સર્વે ચોબદારો મોટે અવાજે પોકાર મારતા,
અને સર્વેથી છેલ્લા શેઠ ફીરોજશાહ પાલખીમાં સવાર.[૨]

તા૦ ૧૩ મી અક્ટોબર.

રોજ ૧૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ આઇમાઈ તે શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફના બેટી તથા [illegible] નશરવાનજી બનાજીનાં ધણીઆણીના ઉઠમણાની [illegible]મા તેમના બાવાએ રૂ૨૫૦) તથા બાવ [illegible]) ની તદફેરની પચાની હતી કે જેને રૂપીઆ પંચાને [illegible] એવી સરતથી આંપવા કે તેનુ જે વ્યાજ ઉપજે તે દર વર્ષે એ મરહુમ બાઈના પુનને માટે પંચાતના શાહ મબારના ખરચમા વાપરવુ, અને મુદલ નાણુ અનામત રાખવુ.[૩]

તા૦ ૨૧ મી અક્ટોબર.

રોજ ૨૩ માહ ૨ (કદ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મોદી જમશેદજી બોગાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૯૮) મોદી બોગાભાઈ જીજીભાઈના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ માં પોતાના બાપના મરણ પછી તેમના બીજા ભાગીઆઓને છુટા કરી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનાં લશ્કર ખાતાને સરજામ પુરો પાડવાનું કામ ચલાવતા હતા. આગના વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક મુખ્ય તથા આગેવાન અકાબર હતા. મુંબઈમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ થી એવણે પણ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાથે પેહલવેહલો કદીમ રોજ માહ પઢવો શરૂ કીધો હતો. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા એવણને વ્યાપારમા મોટું નુકશાન ગયું હતું, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી તે પોતાના મરણ સુધીની લાંબી મુદત દીવાનાપણાની

૧ આ બધી બાબદોની નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારનું દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા કીધેલી છે.

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૧ મી અક્ટોબર સને ૧૮૨૨.

૩ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૨૪ (સંવત ૧૮૮૦ ના કારતકથી તે ફાગણ માસ સુધીનો પંચાતનો છપાયલો હીસાબ).

હાલતમાં ગુજારી હતી. એવણના બે દીકરાઓ બેહમનજી. તથા ડોસાભાઈ નામે હતા, તેમાં પેહલો પણ બાપની માફક દીવાનાપણાની હાલતમાં તથા બીજો જવાન વયે મરણ પામ્યા હતા, જેથી એવણની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

તા૦ ૨૯ મી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૨ (કો૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મરજબાન કાઉસ મુનજમી[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) અતરેનાં "મરજબાન" ખાનદાનના વડવા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭) ને આસરે પોતાના જન્મ વતન સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને મોબેદીનો ધંધો કર્યા ઉપરાંત કદમી પંથના છોકરાઓને જંદ અવસ્તા શિખાડવાની એક નિશાળ કાઢી હતી. એવણ ફારસી ભાષામા તથા રમલની વિદ્યામા ઘણા ખબરદાર હતા.

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર

રોજ ૨૭ માહ ૧ (શેં૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી

મરણ—દસ્તૂર નોશરવાનજી શોરાબજી મેહરજી રાણાના[2]—ઉમર વર્ષ ૬૨) નવસારીવાળા દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના બિજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પોતાના ભાઈ દસ્તૂર ફરામજીના મરણ પછી નવસારીના વડા દસ્તૂરની જગા મળી હતી

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શેં૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરહુમ શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠનાએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા પોતાના બાપ મરહુમ શેઠ મનચેરજી બેહમનજી શેઠનાને નામે મુંબઈના બાહેરકોટ ખાતે જે દરેમેહર બાંધાવી હતી તે જુની થવાથી તથા તેની ઈમારત બાએમા બેસી જવાથી તેમના વારસોએ તે નવેસરથી બંધાવી, તેમા નવા આદરાન કરી, આજ દીને તે મરહુમ શેઠ મનચેરજી બેહમનજી તથા સોરાબજી માણેકજીને નામે પરઠાવી હતી [3]

તા૦ ૨૬ મી નવેમબર.

મુંબઈની નામદાર સરકારની આગેવાની હેઠલ આલ્મોરલ ડ મરે દુકાલના સબબથી પીડાતા ગરીબ લોકોના આશ્રાને માટે અતરે એક ઉઘરાણુ કરવામાં આવ્યુ હતુ, જેમા ઘણાખરા સરકારી નોકરો તથા અમલદારોએ નાણાની નાની નાની રકમો આપી હતી, તથા નીચલી રકમ પારસીઓએથી ભરેલી હતી [4]—

મેહરવાંનજી ફરામજી (મીલીટરી આડીટર જનરલની આફીસના કલાર્ક)	રૂ	૨
શીરાજશાહ ધનજીશાહ, સુરતવાલા		૨૫૦૦
સોરાબજી કાવસજી પટેલ (સરકારી બોટ કનાકટર)	રૂ	૧૫
જીવણજી એદલજી, વ્યાપારી	રૂ	૧૦

સરકારી "વેરહાઉસ" ખાતાના કલાર્કો.

દાદાભાઈ મેહરવાનજી	રૂ	૧૫
નશરવાંનજી એદલજી	રૂ	૩
ફરામજી બરજોરજી	રૂ	૨
એદલજી ધનજી	રૂ	૧
રૂસતમજી હોમજી	રૂ	૨

તા૦ ૬ મી ડીસેમબર

રોજ ૭ માહ ૩ (શેં૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી

મરણ—દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી સુરતવાલા[5]—ઉમર વર્ષ ૫૬) સુરતના વડા દસ્તૂર કાઉસજી રૂસતમજીના બીજા ભાઈ. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ મા દસ્તૂર કાઉસજીના મરણ પામવાથી, તેઓના એકજ દીકરા દ૦ બરજોરજી જન્મથી મુગા તથા બેહરા હોવાથી તેમની જગાપર સુરતની શેહનશાહી જરથોસ્તી અંજુમનના દસ્તૂર ઠરયા હતા.

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર.

આજ દીને દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી જામાસપ આસાનાએ "દીન હદીશ" નામની જરથોસ્તી મજહબને લગતી એક ચોપડી ફારસીમાથી ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કરી પોતે કાઢેલા એક નવાં છાપાખાનામાથી છાપી જાહેર પાડી હતી [6]

---

[1] મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના બાવા

[2] નવસારીના હાલના વડા દસ્તૂર દારાબજી માહીયારજીના બસવાના બાપાવ

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી નવેમબર અને તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૨૨

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૩ મી તથા ૩૦ મી નવેમબર ૧૮૨૨

[5] સુરતવાલા દસ્તૂર નશરવાનજી કેખશરૂના બાપાવ

[6] "દીન હદીશનો તરજુમો, ફારસી જુબાન મધેથી ગુજરાતી જુબાનમાહા કીધોછે માજદીઅશાની દીનનાં લોકોને વાચવાને વાશતે એ કેતાબ મમબઈ મધે કમતરીન ફરદુનજી દશતુર દારાબજીના કારખાનામાહા છપાઈછે. રોજ (૨૩) મા (૩) રશામી મા (૪) કદમી શને (૧૧૯૨) ઈઅજદજરદી તા૦ (૧૫) મી દીશેમબર શને (૧૮૨૨) અંગરેજી"

તા૦ ૨ જી ઓક્ટોબર.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆનાં ઉઠમણાની મજલેસમા તેમના દીકરાઓ શેઠ અરદેશર તથા રૂસ્તમજી રતનજી વાડીઆએ રૂ૧૦૦૦) ની ચીઠી શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના નામ ઉપર લખી પંચાતનાં ધર્મ ખાતાંમા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેસમાં સર્વે અંજુમનનાં એકમતથી મરહુમ શેઠ રતનજીની જગોએ તેમના ભત્રિજા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને પંચાતના અકાબર ઠેરવા હતા.[1]

તા૦ ૬ ઠી ઓક્ટોબર.

આજ દીને મુંબઈ મધે નામદાર કંપની સરકારના હોકમથી ત્યાંના [illegible] ૧૧ હિંદુઓના, ૨ મુસલમાનોના, ૧ યાહુદીનો, તથા નીચેના ૩૧ પારસીઓના શેરો હતા.—

જમશેદજી જીજીભાઈ ૫
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ . ૪
ફરામજી કાવસજી બનાજી ૨

અને નીચેના પારસીઓના નામપર એકેકો શેર હતો.—

હોરમસજી દોરાબજી વછરી, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જહાંગીરજી અરદેશર દાદી, કાવસજી માણેકજી [illegible], ભીખાજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, હોરમસજી ધનજી પટેલ, પેસતનજી ભીખાજી પાંડે, ખરશેદજી માણેકજી મરાઠ, સોરાબજી વાછાજી પટેલ, [illegible] સોરાબજી [illegible], ફરદુનજી ભીખાજી પાંડે, માણેકજી સોરાબજી બારભ, ધનજીભાઈ નસરવાનજી બનાજી, જહાંગીરજી નસરવાનજી વાડીઆ, જહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, મેહરવાનજી નવરોજજી વાછીઆ-વાલા, ખરશેદજી રૂસ્તમજી મોદી, એદલજી સોરાબજી બારભ, નવરોજજી નસરવાનજી વાડીઆ, બાપુજી પેસતનજી મેહતા.

નવી મુંબઈ ઈનસુરનસ સોસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

કે૦ આ મંડળીના રૂ ૩,૧૫૦૦૦) ની કીમતના ૯૦ શેરો હતા, તેમા ૫૪ યુરોપીઅનોના, ૪ હિંદુઓના, ૧ ફરંગીનો તથા નીચેના ૩૧ પારસીઓના શેરો હતા.

હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ.... ૫
જમશેદજી જીજીભાઈ ૪
ફરામજી કાવસજી બનાજી ૨
ફરદુનજી ભીખાજી પાંડે ૨

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1823 Bombay printed for the Proprietors, by Jos. Francisco De Jesus

દરબારને નમ્યા એ પછી મી૦ રોમરે શેઠ અરદેશરને પણ એક સરપાવ તથા સાજદાર ઘોડો બક્ષીસ આપ્યો, અને દરબાર બરખાસ્ત થઈ નીચે પ્રમાણેની સવારી સાથે એ બધા ભાઈઓને પોતાને ઘેર વદાય કરી આવ્યા—

પ્રથમમા નવાબનો રેસાલો તથા હાથી,
તેની પછવાડે અદાલતનો રેસાલો,
તે પછી શેઠ અરદેશર સાજદાર ઘોડા ઉપર,
તેમની પાછળ સારડના આસરે ૨૦૦) સિપાહીઓ,
તેની પછવાડે સદર અદાલતનો રેસાલો,
તે બાદ મી૦ રોમર તથા કલેક્ટર અને તેમનો રેસાલો,
તેમની પાછળ સર્વે ચોબદારો મોટેઅવાજે પોકાર મારતા,
અને સર્વેથી છેલ્લા શેઠ પીરોજબાહ પાલખીમા સવાર.[2]

આ ઉપરાંત બીજી બધી બાબદો [illegible] માફકજ છે. ફકત પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "હેના" તથા "કારનવાલીસ" પારસીઓનાં નામ પર નથી, અને નીચેના બે નવાં વાહણો તેમના નામપર ઉમેરાયાછે.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટન
લોર્ડ કાસલરે	જમશેદજી જીજીભાઈ અને ભાઈઓ	૫૮૧
એલફિનસ્ટન	હોરમસજી [illegible] પટેલ	૪૪૫

તા૦ ૧૮ મી જનેવારી.

રોજ ૨૭ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે [illegible] માહલામા મરહુમ શેઠ બાપુજી ભાભાભાઈ દોટીવાલાનું બંધાવેલું આતશકદે જે ગયે વર્ષની આગમાં બળી ગયું હતું, તે પાછું તેમના એક કુટુંબી શેઠ રૂસ્તમજી [illegible] આદીરનવાલાએ બંધાવી તેમાં નવા આદરાન નશીનશીન કીધા હતા.[3]

૨ "[illegible] ગરામર, એટલેકે, અંગરેજી વેઆકરણની કેતાબનો તરજુમો તથા સાથે ગુજરાતી બોલીમા આ૦ અરદેશર [illegible] લખેલાએ ગુજરાતી વાચનારાવોને અંગરેજી બોલી શીખવા સારૂ કીધોછે એ કેતાબ શ્રી મુંબઈ મધે ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના કારખાનામો સને ૧૮૨૨ અંગરેજીના વરસમો છપાઈછે"

એ કેતાબના દીબાચામા મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી લખેછે કે:—

"પછે તે ગરામરની કેતાબને એ કમતરીને આ૦ અરદેશર બેહરામજી લખરી સાથે મલીને ગુજરાતી બોલીમો તરજુમો કીધોછે."

૩ આ દરેમેહર ઊપર કમ્મી તખ્તી મારેલી નથી, પણ એના નરેમરથી પરદાપાનો ઊપલો દાહડો વાર ફરમવાના દસ્તૂર દારાબજી ખરશેદજી દાગબ પાલણનાએ કેહવી આપ્યોછે.

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી

રોજ ૨૨ માહ ૫ (કદ) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી પેશતનજી મામા[1]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ પેશતનજી મેહેરામજી હોમજીના વડા દીકરા. એઓણ શેઠ આરદેશર તથા જાગીરજી અરદેશર દાદીના મામા હોવાથી સર્વેમા "ફરાજી મામા" ને નામે ઓળખાતા હતા. પ્રથમમા એઓણ પોતાના મામા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની પેઢીપર હતા, અને તેમના મરણ બાદ મલબાર કોસ્તા તથા મસ્કત બણીથી જુદી જુદી જાતના કરીયાણા મગાવી તેનો બ્યાપાર હા૦ બનાયા દેવરાજની સાથે કરતા હતા તે પછી ચીનનો વેપાર પણ કરવા માડયો હતો.

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી

આજ દીને મરહુમ શેઠ ફરામજી પેશતનજી મામાના ઉઠમણામા તેમના દીકરાઓએ રૂ૧૦૦૦) ધર્મ ખાતે આપવાની તંદરોસ્તી પઢાવી હતી તેમા રૂ૫૦૦) કરમી પાક બાગના ફંડમા, તથા રૂ૫૦૦) આધલા પાગલા તથા નામાર જરથોસ્તીઓની પરવરસ્ની કરવાના ફંડમા ભર્યા હતા.[2]

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી

આજ દીને મુમબઈના આગેવાન દેશી શહેરીઓનુ એક ડેપ્યુટેશન અતરેની કોનસીલના એક અખત્યારી ઓનરેબલ અલેકજાનડર બેલ, કે જે છેલ્લા ત્રિસ વર્ષ સુધી મુંબઈ ખાતે હતો, તેને પોતાને વતન સિધાવતી વેળાએ એક માન-પત્ર આપવાને માટે તેના રેહવાના મકાનમા ગયુ હતુ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ તેઓની ત્યા ભેગા થવાની મકસદ ટુકમા કહી સમજાવી, અને મી૦ વારડનને માનપત્ર વાચી સભળાવવાને અરજ કીધી આ માનપત્રમા મી૦ બેલને જણાવ્યુ હતુ કે તેઓની તરફથી ઇગલાડમા મીશીઅરસ બ્રેડેલ, કારકપુઆર, રાકરડગી કપની તેમને ૬૦૦) ગીનીની કીમતની એક "સરવિસ-ઑફ-પ્લેટ" ભેટ આપશે તે તેણે મેહરબાની કરી દેશીઓ તરફના માન દાખલ કબુલ રાખવી આ માનપત્ર પર ૬ હિંદુ, ૩ મુસલમાન, અને નીચલા ૧૬ પારસીઓની સહીઓ હતી —[3]

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, આરદેશર અરદેસર દાદી, જાગીરજી અરદેસર દાદી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, ભીમજી કાવસજી બનાજી, હીરાજી કાવસજી પટેલ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, આરદેશર કાવસજી બનાજી, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા.

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.

આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆના છોકરાઓના લગન[4] હોવાથી તેની ખુશાલીમા એઓના ઘર આગળ મુમબઈના સઘળી નાતના દેશીઓની એક મોટી શાહજનમા મળીહતી, તેમજ અતરેના ગવરનર ઓનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસ્ટન, તથા તેનો રેસાલો અને બીજા આસરે ૨૦૦ ઇંગ્રેજ અમલદારો તથા બ્યાપારીઓ પણ શાહજનમા ભેગાજમ્યા હતા છોકરાઓના આશીરવાદ ભણાવવાની ક્રિયા નામદાર ગવરનરે જોયા પછી તે ઘોડાકવાર નામના દીવાનખાનામા બીગજી વદાય થયો હતો એ પછી લગનનુ સરઘસ કાઢવામા આવ્યુ હતુ કે જે જોવાને આખા કોટનુ લોક તુટી પડયુ હતુ.

આ વેળાએ શેઠ હોરમજજીએ આપણા લોકોમા લગનની રીતભાત તથા પેહરામણીના જે બેહદ ખરચો થતા હતા, તેમા પોતાને ઘેરથી સુધારાની પેહલ કાઢી હતી, અને નવસારીના ચાલ પ્રમાણે ૩ વાસણ, ૯ રૂપીઆ, અને ૧ સાડી રૂ૨૫) ની કીમતના આપી તથા અપાવી હતી[5]

---

1. એઓણના બાવા શેઠ પેશતનજી મેહેરામજી હોમજી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ દાદીભાઇ નોશરવાનજીની સાહેતા હેઠલ મલબાર કોસ્તાઓ તરફથી જુદી જુદી જાતના કરીયાણા મગાવી તેનો બ્યાપાર કરતા હતા તેમના બાવા શેઠ મેહેરામજી હોમજી સાધારણ રીતે "બેહલી હોમજી" ના નામથી ઓળખાતા હતા તેરણ પોતાના ભાઈ શેઠ નશરવાનજી હોમજી (નશવી હોમજી) સાથે વાહણોના નોલની દલાલી કરતા હતા. તે વેળાની મુમબઈની પારસી પચાતના તેવણ એક અકાબર હતા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭ મા મુમબઈના ગવરનર રીચરડ બુશીયરે એઓણ તથા પરગુ ગબાજી પુતલાજીને તેઓએ સરકારની કાઈ ચોકસ નોકરીઓ બજાવાથી પરેલ તરફ "શોનોથી" નામની જગાપર ત્રણ જમીનના ટુકડાઓ જાગીર તરીકે વશપરપરા ભેટ આપ્યા હતા. મુમબઈના કોટમા કીંગ બરાખની પછવાડે "મેહેરામજી હોરમજજી સ્ટ્રીટ" ને નામે જે મોહલો હાલ ઓળખાએછે તે એવણના નામ ઉપરથીછે, કેમકે ત્યાં એવણ તથા એવણના વારેસો ઘણી મુદત સુધી રહેલા હતા.
2. મુમબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી ૧૮૨૩
3. બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૨૩
4. આ લગન શેઠ હોરમજજીના નાહના દીકરા શેઠ અરદેસરના ભાઈ પીરોજબાઈ તે શેઠ અરદેસર રતનજી વાડીઆની બેટી સાથે, તથા એવણની (શેઠ હોરમજજીની) નાહલી દીકરી બાઈ જરબાઈના શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ સાથે થયા હતા
5. મુમબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૨૩

તા૦ ૬ ઠી માર્ચ.
રોજ ૪ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે શેઠ હોરમજજી મનચેરજી બાબા, કોટવાળાએ ૧૯૫ પાયાનું એક દોખમું બંધાવી પરકાલ્યું હતું. તેના જશનની ક્રિઆમાં જરથોસ્તીઓનો એક મોટો મેળાવડો થયો હતો, જેમાં ૩૦૦૦ નવસારીના અને ૭૦૦૦ બાહેરના લોકો આવ્યા હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ શેઠ હોરમજજીએ નવસારીમાં ૮૦) વીઘા જમીનનો એક વગડો કે જે તેવણે વેચાતો લીધો હતો તે ત્યાંના વડા દસ્તુર રૂસ્તમજી નશરવાનજી મેહરજી રાણાને ભેટ આપ્યો હતો. એ બાદ સર્વે લોક નેઆતનું જમન ત્રણ વખ્તે થયા હતા, અને આખો દિવસ નવસારીમાં લોકોએ ખુશીખુર્રમીથી ગુજાર્યો હતો.

એ દોખમું પરકાલવાની બે માસ આગમજ બાહેર દેશાવરો બાજેથી બેસુમાર પારસીઓ, હિંદુઓ, તથા મુસલમાનો વગેરે જોવાને આવ જાવ કર્યા કરતા હતા. જેઓમાં વડોદરાવાળો સીતારામ બાપુ, સચીનવાળો નવાબ બાપુ તથા નવસારીવાળો અમીન જમાદાર, બાપુજી મુખી, તેમજ બીજા ગામગામડાના દેસાઈઓ, મોટી સવારીઓ લઈ આવ્યા હતા. એ દોખમું પરકાલવા માટે શેઠ હોરમજજી બાબા જેવારે મુંબઈથી નવસારી આવ્યા, ત્યારે તેમને એસ્તેકબાલ લેવાને દેસાઈજી, દસ્તુરજી, તથા સર્વે અંજુમન ત્રણ ચાર કોશ લગણ ગયું હતું, અને ઘણીજ ધામધુમ તથા આદરભાવથી તેમને શેહેરમાં લાવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૭ મી માર્ચ.
રોજ ૧૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી હોરમજજી મોટાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ હોરમજજી મોટાભાઈના બીજા દીકરા.[2] એવણ પ્રથમમાં પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી જીવાના હાથ હેઠળ વ્યાપારનાં કામમાં પડેલા હતા. ત્યાર બાદ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની મારફતે તેમની આડતમાં આવતા વીલાયતી વાહણોના દુબાશનું કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા શેઠ અરદેશરના મરણ પછી એવો પોતાનો એકલાહથો વ્યાપાર કરતા હતા. એવણ પોતાના એક દોસ્તની સાથે વાડીથી જમીને રાતના ૧૦ કલાકને અમલે ઘોડાની ગાડીમાં બેસી આવતા હતા, તેવામાં મેદાનમાં દારૂનાં કોઠા આગળ અચાનક ગાડી ઉપરથી પડી ગયા, અને ત્યાંથી ઘેર લાવે તેટલામાં એમનું મરણ નીપજ્યું હતું.[3]

તા૦ ૨૬ મી માર્ચ.
રોજ ૨૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૬૮) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના બાપના મરણબાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગીઆઓમાં વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનું કામ ઈનસાફની અદાલતે ચડવાથી એવણ પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે "કારદીપ" નામે પોતાના બાપની પેહડીનું વાહણ પોતાનાં નામપર પાડી રાખ્યું હતું. એવણને પેટે કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાનો સઘળો વહીવટ પોતાની એકપુતી દીકરીના દીકરા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી પટેલને હવાલે કરી ગયા હતા.

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.
રોજ ૧૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—અરદેશર દાદાભાઈ શાહેર[4]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી શાહેરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની ધ ગ્રેટ બજારમાંની વીલાયતી સામાનની મોટી દુકાનનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને બાપની હયાતીમાંજ મરણ પામ્યા હતા. એવણના પુનને માટે એમના બાવાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા સુરતની બાજુના ભાઠાં ગામમાં એક મોટો બે કોશ ફરે તેવડો કુવો ત્યાંની રૈયતને બંધાવી આપ્યો હતો.

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી માર્ચ ૧૮૨૩. આ દોખમાની સામેની એવજેજ બંધાવેલી સગડી ઊપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલી છે —
"સંવત ૧૮૭૭ ના વરખે ચૈત્ર સુદ ૨ વાર બુધ
"રોજ ૩ અરદીબેહસ્ત માહ ૭ મેહેર સને ૧૧૯૦ યજ્દ-
"જરદી. નેકનામ બેહેદીન શેઠ હોરમજજી મનો-
"ચેરજી ઊરફે બેહેરામ શ્રી પાક દોખમું તથા સગડી
"બંધાવી છે. મુંબઈનાઓનાં : ."
એ તખ્તીમાં જણાવેલા દિવસે આપણે આગળ સફે ૧૫૩ મે જોયા મુજબ એ દોખમાનો પાયો પુરયો હતો.

[2] શેઠ હોરમજજી, નાનાભાઈ (નાથાભોય) તથા ડોસાભાઈ બહમનજી મોટાભાઈના બાપા. એવણના બાપા શેઠ હોરમજજી મોટાભાઈ તથા તેમના ભાઈ શેઠ બેહેરામજી મોટાભાઈ અગરે આગલા વખતના નવીતા વ્યાપારીઓ ગણાતા હતા. તેમના બાપ મોટાભાઈ મનચેરજી સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦ ને આસરે અત્રે આવ્યા હતા, અને તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અગ્રેસર હતા.

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી માર્ચ ૧૮૨૩.

[4] શેઠ સોરાબજી તથા નસરવાનજી કાવસજી શાહેરના બાપા.

તા૦ ૪ થી મેએ.

રોજ ૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી કાવશજી શેમેદાર[1]—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ કાવશજી લીમજી શેમેદારના દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મરણ પછી તેમની જગાપર અતરેની માડવી (ઈધાને કસટમ) ખાતામાં શેમેદાર (ઈનસપેકટર) ના ઓધ્ધા ઉપર પોતાના મરણ લગણ હતા. એ ઓધ્ધો એવણે સતાવાળાઓની તથા બ્યાપારી મંડલની મનપતીજ ભરી રીતે બજાવાથી વારવાર સરકાર તરફથી શાબાસી પણ મેલવી હતી.

તા૦ ૨૧ મી મેએ.

રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાંનજી રૂસતમજી વખારીઆ[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) એવણ સુરતના ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના બ્યાપાર ખાતામાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯ થી કપડની તપાસ કરનાર અમલદાર[3] કરયા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ થી કંપનીની કોઠીમાં દલાલી તથા નાણાની લીધાર પણ કરવા લાગા હતા. પોતાના મરણની બાર વર્ષ આગમજ એવણે પેનશન લેઉ કીધું હતું. સુરતની પારસી પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પંચાતને લગતા વજીફાઓ અને ધર્મના કામોની જાગીરોના બંદોબસ્તો સુરતની પંચાતે એવણને હાતક સોપેલા હતા.

તા૦ ૨૬ મી મેએ.

આજે અડવાડીઆમાં મુંબઈ મધે શેઠ હીરજી નવરોજજી હીરામાણેક (નાહેર) ને ત્યાં તેમના એક દીકરાના લગન હતા, તે દીને સવારના કલાક ૮ ને અમલે આશીરવાદ ગરાવી લગનની ક્રિઆ પુરી કીધી હતી. મુંબઈ મધે પારસીઓમાં પેહલવેહલા સવારના લગન આજે થયા હતા.[4]

તા૦ ૨૭ મી મેએ.

રોજ ૨૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆના વીધવાના ઉઠમણામાં તેમના દીકરાઓ શેઠો જાગીરજી તથા નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆએ રૂ(૦૦) પંચાતનાં ધર્મખાતામાં આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૨૮ મી મેએ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—પથકી દોરાબજી ફરામજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ મુંબઈમાંના ઘણાખરા જાણીતા પારસીઓને

---

[1] એવણના બાવા શેઠ કાવશજી લીમજી શેમેદાર પણ મુંબઈના માડવી ખાતામાં ઘણી લાંબી મુદત સુધી શેમેદારના ઓધ્ધા ઉપર હતા, અને અતરેના સઘળા બ્યાપારીઓ તથા પારસીઓમાં સારીપેઠે જાણીતા હતા. મુંબઈના કોટમાં "કાવશજી શેમેદાર લેન" ને નામે જે મોહલો જણાયલો છે તે એવણના નામ ઉપરથી છે.

[2] એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી સુરતના એક મોટા બ્યાપારી હતા, અને તે ઉપરથી તેમને નવાબની દરબારમાં તથા ઇંગ્રેજી કોઠીમાં પણ વગ વધેલો હતો. સુરતની જરથોસ્તી કોમમાં પણ તેવણ એક આગેવાન અકાબર હતા. તેમના બાવા જમશેદજી ભીખાજી તથા વડવાઓ ભીખાજી રતનજી અને રતનજી પદમજી પણ સુરતના જાણીતા રેહવાસીઓ હતા.

[3] Examiner of Piece Goods in the Commercial Residents Department at Sura.

[4] આજે અસાધારણ બનાવ વિષે તે વેળાના શમાચારમાં તેના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી ખુશાલી બતાવી લખેછે કે:—

"પારશી લોકો શ્રી ઈરાન દેશથી શ્રી હીનદોશતાન આવેઆ પછે એ લોકોમાં હેવોબી એક ચાલ પડેઓ હતો જે છોકરાના લગન કરે તેહવારે એક લગન આજે સાંજના થરાવે તો બીજુ લગન તેહને બીજે દને પાછલી રાતના થરાવે. પછે પછવાડેથી એ ચાલ લોકોને ભારી પડેઓ, તેહવારે થાકીને ડાહેઆ લોકોએ એહવો ચાલ કાહાડેઓ જે બીજુ લગનની તેજ દીને પાછલી રાતના થરાવે અને એ ચાલ હજુસુધી ચાલેઓ જાએછે. પણ હમણે થોડાએક વરસ થએઆ થી મુમબઈ મધે એક પારશી નામે હીરજી નવરોજી હીરામાણેકના કરીનેછે તે માણુસ ઘણુ ડાહીઓ અને શેઆણુ છે તેણે પોતાને ઘેરથી એવો ચાલ કાહાડેઓ જે પાછલા પોહોરના ૪ કલાકને અમલે એકજવાર લગન થરાવેઆ અને પાછલી રાતના લગન થરાવાની મેહનત કાહડી નાખી, પછે થોડા લોકો તેહને જોઈને એજ રીતે પાછલા પોહોરના એકજવાર આશરવાદ થરાવા લાગા. અને વળી એજ પારશી હીરાજીએ આજે અઠવાડીઆમાં પોતાના છોકરાના લગન હતા તે શહવારના કલાક ૮ ને અમલે એકજવાર લગન થરાવી નચીંત થાઈને પોતાને વનથી લાગો, અને હવે તો નીતનો રેહવા કીધો જે ન પઈશો ખરચવો પડેઓ ન મેહનત કરવી પડી, અને નહી કોઈની ખુશામત કરવી પડી. નહી ઢોલ વજડાવેઆ અને નહી ગીત ગવડાવેઆ. શહવારથી જે કામ પોતાનુ કરવુ હતુ તેટલુજ કરીને સુખેથી નચીંત થાએઆ. એવો સુધારો કર નીકલેએ તે શાબાશીને ડાહેઆ અને શેઆણા પારશી લોકો હતા તે ખુશી થએઆ."

[5] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૨ મી અપરેલ ૧૮૨૪ (સંવત ૧૮૮૦ ના કારતકથી તે શરાવણ સુધીનો પંચાંગનો છાપેલો ફાઈલ)

[1] એવણ આગલા વખતની પંચાતના અકાબર મરહુમ આ૦ કાવશજી બયાજીના જિવાઇ હતા.

ત્યાના પંચના હતા, તથા તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના ઘણા અસનપીજ એક અકાબર હેતા હતા. કેહકે કે આગલા વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતને લગતી ઘણીક ખબરો તથા જુના બંદોબસ્તો શેઠ ખર-શેદજી માણેકજી શરાફને એવણે લખાવ્યા હતા.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

સુરતવાલા મોદી ખુરશેદજી ડાબાભાઈ કે જેઓ થોડુંક થયું મુંબઈ આવેલા હતા, તેમને આજરોજે પોતાને વતન પાછા સીધારતી વેળાએ અતરેની પારસી પંચાતના અકાબરોએ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના ઘરમા બા આબરૂ સાથે બોલાવી મુંબઈની સમસ્ત અંજુમનની તરફથી એક ચાલજોડો બક્ષ કીધો હતો. તે પછી કેટલાક મોટા સાહેબો તેમને માન સાથે રવાને કરવા ગયા હતા.[1]

તા૦ ૬ મી જુન.

સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદીની નશાએને તેમના વીધવા બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે જે આતશબેહેરામ પધરાવવાનુ કામ શરૂ કીધુ હતું તેને માટે વીજળીના આતશની જરૂર હોવાથી શેઠ હોરમસજીએ કલકતા ખાતે પોતાના આડતીઆ શેઠ નવરોજજી સોરા-બજી ઉમરીગરને લખ્યુ હતું જે હર તરફ્થી તે આતશ લઈને મુંબઈ મોકલે. આ ઉપરથી શેઠ નવ-રોજજીએ કલકત્તાના પોતાના જરથોસ્તી દોસ્તોની સાથે મળી તે આતશ કેવી રીતે મેળવ્યો અને કેમ મુંબઈ મોકલ્યો તે બાબતનુ એક પત્ર તા૦ ૧૫ મી મેએ ૧૮૨૩ ની તેહેરીખનું કલકતેથી ૭ આગેવાન જરથોસ્તીઓની સહી સાથનું લખી "મુંબઈના સમાચાર" ના અધીપતી ઉપર મોકલ્યું હતું, અને તે આજના સમાચારમા અખબર છપાયું હતું. જેમા તેઓ લખે છે કે,

"શ્રી કલકત્તા મધે પેહે પાર પારસી રૂસતમજી માણેકજી બનાજીનાની એક જગોએ તાંહાં રૂડ દાખવાનો કરીકડે તે જગો ઉપર એ ધણીએ પોતાની ખુસીને વાસ્તે એક બાગીચો તથા ઘર બનાવેલું છે. તાંહાં હમેશા હર આતવારને દીને પોતાના દોસ્તોને લઈને જવાનો ચાલ રાખેલો છે તે ચાલ પરમાણે રોજ ૩ જે આરદીબેહેસ્ત અને માહ ૯ મે આદર કદમી માહ ૮ મો આવા ગ્રમી સને ૧૧૯૨ ઈઅઝદજરદી, તા૦ ૪ થી મેએ ૧૮૨૩ અંગરેજી, સંવત ૧૮૭૯ નાં માહે ચઇતર વદી ૯ ને રવેવારને દીને પોતાના દોસ્તોને લઈને તે જગો ઉપર ગએ-લા હતા. તાંહાં તે દીને સાંજને વખત કલાક પાંચ ને આસરે હમો નીચે ચટીના કરનારાઓ નદીના કીનારા ઉપર બેઠેલા હતા તેટલામો એક તોફાની વાદળ સખ્ત આવીને તેમાથી એકાએક ઉપરાઉપરી વીજળીઓ થાવા લાગી. તેટલામો પાક પરવરદેગારની બખ્સેસથી હમો બેઠેલા હતા તાંહાંથી કદમ ૪૦ ને આશરે કેરનાં ઝાહાડ હતાં તે ઉપર વીજળી પડી તેથી કેટલીએક કેરો બળી ગઈ તેહવામો એક માળીએ આવીને ખબર આપી જે કેરનાં ઝાહાડ ઉપર વીજળી પડીછે તે સાંભળતાંજ હમો સરવે દોડીને બગીચામો જઈને જે કેર ઉપર વીજળી પડી હતી તે મધેથી એક સુકી ડાહાળ બળતી હતી તે ડાહાળને પારસી નવરોજજી સોહોરાબજીએ પોતાને હાથે ભાગીને તેહેનો આતશ તાકીદથી ઘર મધે લાવીને સુખડ તથા રૂડ તથા લાકડા મુકીને ઘણીએક ચોકસાઈથી આતશ રોશન કીધો. પછે તેજ વેળાએ હમો સરવનાઓ મળીને નીઆએશ કીધી. પછે સારી રાત તે આતશ રોશન રાખેઓ અને હમોએ ઘણીએક તપાસ કરેઆ કીધી પછે બામ-દાદને વખત એ આતશને લઈને આએ પાર આવીને પારસી નવરોજજી સોહોરાબજીના ઘરમો એક જગો આતશ રાખવાની મુકરર કીધીછે તાંહાં તે આતશને મુકેઓ કાએજે તે જગો ઉપર હમેશ શ્રી કલકત્તાનાં રેહવાશી જવી માજદીઅણી દીનના લોકો હરરોજ બંદગી તથા નીઆએશ કરવા સારૂં આવેછે....... ....

અને એ આતશ સારૂં એક ખુબસુરત બનાવીને તે મધે મુકીને ઘણીએક ચોકસાઈથી વાહાણ ૧ નામે મુંબઈ કપતાન પારકરવાલાં મધે હમો સવનાઓ સાથે જઈને ચડાવી આપેઆ છઈએ. અને એ આતશની ખીદમતમો ૨) બેહેદીનોને આપાછે જે ઘણીજ તજવીજથી એ આતશને સદા રોશનનો રોશન રાખીને લઈ જાએ ...."

આ પત્ર ઉપર નીચલા જરથોસ્તીઓની સહીઓ હતી,

નવરોજજી સોરાબજી ઉમરીગર, રૂસતમજી કાવસજી બનાજી, દોરાબજી બેહરામજી બગાની, નવરોજજી જમ-શેદજી, બહમનજી રતનજી, મેહેરવાનજી લીમજીભાઈ બારીઆરીઆ.[2]

તા૦ ૧૨ મી જુન.

આજ દીને મુસલમાનોની ઈદનો તેહેવાર હોવાથી સુરત ખાતે ત્યાના નવાબ સાહેબ મીર અફઝલોદીનખાન કમરેદીલ હશમતજંગ બાહાદોરને ખાનસાહેબ શીરા-જનાહ ધનજીશાહે તેની મુબારકબાદીમા પોતાને મકાને બોલાવ્યા હતા. ત્યાં ઘણી ધામધુમ સાથે નવાબ સાહેબ બેઠકમાં આવી બીરાજ્યા, અને શેઠ ધીરાજશાહને તરફીએ

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૨૩

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૨૩

બખશીશ કીધો, જેથી મીજલસમાં સર્વેને ઘણો હરખ ઉપજ્યો, કેમકે આજસુધી નવાબ સાહેબ તરફથી કોઇને તરીકો બખશીશ થયો હતો નહિ.[૧]

તા૦ ૧૪ મી જુન.

રોજ ૧૪ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી મનચેરજી કામાજી[૨]—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ મનચેરજી કામાજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ની આગમજ ચીન ખાતે પોતાના પિત્રાઈ શેઠ હોરમજજી એદલજી કામાના હાથ હેઠળ બેપાર સફરો કીધી હતી. તે પછી મુંબઈ આવી ચીનનો બેપાર તથા આડતનું કામ મોહટા પાયા ઉપર ચલાવવા માંડ્યું હતું. એઓનો બેપાર મુખ્ય કરી અફીણ, ખી-મારકામ, ચીનાવટી કપડ, અફીમ તથા બીજા પરચુરણ સામાનનો હતો, અને તેમાં મોટી પુંજી મેળવી હતી. એ પછી એવણે પોતાના બંને ભાઈઓ શેઠ હોરમજજી તથા નશરવાનજીને પોતાની સાથે શામેલ કરી પ્રથમમાં "ફરામજી તથા નશરવાનજી મનચેરજી કામા" અને તે પછી "નશરવાનજી તથા ફરામજી કામા" ને નામે પેહડી ચાલુ કીધી હતી.

તા૦ ૧૪ મી જુન.

સ્કોટલંડ દેશનાં ગરીબોનાં બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ઉભી થએલી મંડળીના ફંડને માટે મુંબઈમાં નામદાર ગવરનર ઓનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસ્ટનને આગેવાની કરી એક ટીપ ઉભી કીધી હતી, જેમાં નીચલા પારસીઓએ બી રકમ ભરી હતી.[૩]

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ . ૫ ગીની.
શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજી.. . . . ૫ ગીની

તા૦ ૧ લી જુલાઈ.

આજ દીને મજગાંમ મધે "બેલવીડરની ટેકડી" નીહોન ઉકરજી નામના એક પારસી તાડીના પીઠાવાળાનું કોઈએ ખુન કીધું હતું. મરનારની પાસે થોડાક પૈસા હતા તે લુટવાને અર્થે કોઈ ચંડાળે એ કરમ કીધેલું હશે એવું ધારવામાં આવતું હતું. તેની છાતી ઉપર એક મોટો પથ્થર મેલેલો તથા ગળામાં ફાંસો નાખેલો હતો. પોલીસે તે ખુન કરનાર ચંડાળને પકડી આપનારને રૂ૩૦૦) નું ઈનામ છપાવ્યું હતું.[૪]

[૧] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૩ મી જુન ૧૮૨૨

[૨] શેઠો મનચેરજી, પેશતનજી, બહમનજી, તથા દોશાભાઈ ફરામજી કામાજીના બાવા

[૩] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી જુન ૧૮૨૨

[૪] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૨

તા૦ ૯ મી ઓગસ્ટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી જીજીભાઈ મસલાબેવાલા—મપ-રાજના એક જાણીતા વ્યાપારી. એવણ મનરાજ ખાતે રહી ત્યાં મલબાર કોસ્તા સાથેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસ્તમજી જીજીભાઈ વાછા—ઉમર વર્ષ ૪૫) મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના ભાઈ એવણ પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી અતરે આવી પોતાના નાહના ભાઈ શેઠ જમશેદજીની તરફથી કલકત્તા ખાતે વ્યાપારને માટે ગયા હતા, અને મુંબઈ તરફ પાછા ફરતા ત્યાંની ખાડીમાં વાહણ ભાગવાથી ડુબી ગયા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.[૫]

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે રૂસ્તમપરામાં દસ્તુરજી વાળા મોહલ્લામાં ઉમરેઠવાળા પટેલ મેહરજીભાઈ તથા નાનપરા વાળા શેઠ રતનજી ભીખાજીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરસાવી હતી.[૬]

તા૦ ૧૫ મી અકટોબર.

આજ દીને સમસ્ત પારસીની પંચાત શેઠ હોરમજજી વાડીઆના ઘરમાં મળી હતી તે વેળાએ કેટલુંક સરેશતા મુજબનું કામ કીધા બાદ પંચાતના બે અવિ-કારીઓ શેઠ નવરોજજી મેહરજી અને પછી દોરાબજી ફરામજીનાં મરણથી ખાલી પડેલી બે જગાઓપર શેઠ

[૫] મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ પોતાના એ ભાઈના પાલક થવાથી, જરથોસ્તી દીન આઈનને લગતી ક્રિયાઓમાં એ મરહુમ બારોનેટ સાહેબનું નામ એવણની સાથે (જમશેદજી બી૦ રૂસ્તમજી કરી) દેવામાં આવેછે

[૬] એ દરેમેહર અસલમાં પાલણજી હોરમજી શેઠ નામના બેહદીને બંધાવેલી હતી, પણ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ ની મોટી આગમાં બળી જવાથી પાછી નવેસરથી ઉપલા બંધ ગૃહસ્થોએ બંધાવી હતી. વળી એ પણ જુની થઈ પડી ભાગવાથી પાછળથી મુંબઈવાળા શેઠ પેશતનજી નશરવાનજી બારડીવાળાએ તે ફરી નવેસરથી બંધાવી આપી હતી

જમશેદજી જીજીભાઈ અને આ૦ હોરમજજી દોરાબજી લઈકીને નેમયા હતા.[1]

---

*તા૦ ૧૮ મી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈની ધમરાત પંચાત શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનાં આતશબેહેરામમાં મળી હતી, જે વેળાએ આપણા લોકોમાં મરણ તથા લગનને લગતા કેટલાક બંદોબસ્તો કરવામાં આવ્યા હતા, કે જેની મતલબ નીચે પ્રમાણેની હતી:—

મરણના બંદોબસ્તો.

કોઈબી મોબેદ તેડાં વગર હરકોઈની રવાંનની ક્રિયાની મજલેશમાં આશીરવાદ લેવાને જવું નહિ, તથા કોઈબી બેહદીને પોતે બોલાવ્યા હોય તે ઉપરાંત બીજા અસરાઉ મોબેદોને આશીરવાદ આપવો નહિ. રવાંનનાં ચેહારમ, દશમાં, માસીસો, વરસી અને દર વર્ષની બાજો ઉપર ભાણાં, મીઠાઈના ખુમચા, તથા વાસણ કુસણો એકમેકને ઘેર મોકલવાં નહિ. કોઈ નાંધનું વહમાન થાય ત્યારે એક દિવસ, વર્ષ દાહડાથી તે સાત વર્ષનું રવાન થાય ત્યારે ત્રણ દિવસ, અને સાત વર્ષથી વધારે ઉમરનું રવાન થાય ત્યારે દસ દિવસ સુધી ઓરતોએ ઘરમાં પાયગહ રાખવું. તેથી વધારે દિવસો ગાળવું નહિ, અને ઘરમાં ગડાફુટ તથા માહતમપોસી ચલાવવી નહિ. આપણાંમાં ઉઠમણાંની મજલેશમાં જો કોઈ દસ્તૂર બેસે તેની પાસે બીજા દસ્તૂરોને બેસવાને અવારનવાર બીનાડીઓ થાય છે તે પણ નાબુતાબેદ વાસ્તે ઠેરવ્યું છે જે હવેથી દરેક મજલેશ મધે પ્રથમ નીચલા દસ્તૂરો બેસે.

પેહલા દસ્તૂર આશીદજી જમશેદજી નોસાલીસાલા બેસે.

બીજા દસ્તૂર મુલા ફીરોજજી કાઉસજી બેસે.

ત્રીજા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા બેસે.

ચોથે મેહરજી રાણાના ખાનદાનનો જે કોઈ વડો હોય તે બેસે

એ પ્રમાણે ચાર દસ્તૂરો બેઠા પછી જે કોઈ બીજા દસ્તૂરો તથા પંથકી મુગ્ત તથા નવસારીઆ બેસે તે પ્રમાણે બેસે સકી. અને તેનાની પાસે બીજા સાર ઓ ઓ હોય તે પોતાની ઉમર પ્રમાણે બેસે.

---

[1] આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારનું દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમાં નીચે મુજબ કરેલી છે:—

"બીજું પંચાતના બેસનારા પારસી નવરોજજી શેઠ તથા પંથકી દોરાબદાર ફરામજી મેહેરજી ગુજરી જતાં તેનને બદલે પંચાત મધે બેસવાને વાસ્તે પારસી જમશેદજી જીજીભાઈ તથા હોરમજજી દોરાબજીને ધમરાત અંજુમને પંચાત મધે બેસવાને ઠેરાવા છે"

લગનના બંદોબસ્તો.

જ્યારે કોઈ જરથોસ્તી પોતાના છોકરા છોકરીને અહરાવે ત્યારે માછલી અથવા મેવો અથવા હરકોઈ બીજી જનસ ૨૦॥ થીતે ૨૨) સુધીની વેહવાઈને ઘેર મોકલે. સરબો તથા તેહવારો ઉપર છોકરાને ઘેર બોલાવે ત્યારે ફકત એક નાળીએર તેને આપે અને જરુરીઆત હોયતો ૨૦॥ થીતે ૨૧) સુધીની મીઠાઈ અથવા રોકડ આપે. આદરણીને દાહડે વહુને ૨૫) થીતે ૨) સુધીનાં કપડા તથા જરીઆન અને જમાઈને ૨૧ થીતે ૨) સુધીના વીટી તથા કપડા આપે. તે ઉપરાંત કસ્સી રીત તથા ઘર પેહરામણી વગેરે વેહવાઈને ઘેરવાળાઓને કરે નહિ. લગન મધે જો કોઈ ધણી નાતનું જમન કરે તે ગોશ વગરનું સાક ભાજી ખવાડે સકી. લગનને દાહાડે વહુને કપડાં તથા જરીઆન ૨૫) થીતે ૨) સુધીનું કરે, અને જમાઈને કપડા તથા વીટી મળી ૨૧) થીતે ૨) સુધીનો અરેજ આપે. છોકરીના સસરાને ૨૧) થી તે ૨) સુધી પાઘડીના તથા સાસુને ૨૧) થી તે ૨) સુધી સાડીના કરી આપે. લગનને દાહડે છોકરીને પદના સામાનમાં ફકત ત્રાંબાનાં વાસણો સેર ૧૦) થી તે મન) સુધી આપે, અને તે મધે જેટલો ખરચ આવે તેટલો અનાજ ભરે. લગનના આશીરવાદ એકજ ન ઘેહ થયા પછી એકજ વખત પાડવા. પાછલી રાતના આશીરવાદની કાંઈ જરૂર નથી.[2]

---

[2] આ બંદોબસ્તો પંચાતના અધિકારીઓએ ઘડી કાઢયા હતા, અને તે ધમરાત અંજુમન મેળવી બાહલ રખાવ્યા આગમજ તેના ચોપાનઆં છપાવી જરથોસ્તીઓમાં વેહચ્યાં હતા, તથા તે ઉપર જેને ગમે તેને સુચનાઓ લખી મોકલવાની અરજ કીધી હતી એમા મરણના ખરચના બંદોબસ્તોની ૧૯ કલમ તથા લગનના ખરચના બંદોબસ્તોની ૨૮ કલમો ઘણી લંબાણથી તથા બોલાસેવાર લખી હતી, પણ લગનના ખરચની રીતમાં આદરણી, વહુના કપડા તથા જરીઆણ, જમાઈનો વાગો તથા વીટી, છોકરીને પદ તથા વેહવાઈ વેહવાણની પેહરામણી ધું કરવી તેનાં રૂપીઆની પાસે ખાલી જગા રાખેલી હતી, આ વિષે શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ કહે છે કે તે રકમ બીજી સભામાં મુકરર કર્યામાં આવી હતી, પણ દલગીર છીએ કે તે સભાની નોંધ હાથ લાગતી નથી ઊકઆ બંદોબસ્તો ફરીથી ચોપાનીઆંના આકારમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા શેઠ ખરશેદજી રૂસ્તમજી કામાજીએ "દફતર આશકારા છાપખાના" માંથી "જરથોસ્તીઓનુ મજુસનાર" ને નામે છપાવી બાહેર પાડયા હતા, તથા તેમાં એક લખાણ રીઆઆ શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીએ લખ્યો હતો એવું અમારા જાણવામા આવ્યુ છે એ ઉપરાંત તા૦ ૯ મી અને ૨૨ મી ડીસેમ્બર ૧૮૪૪ નાં "બોમ્બે ટાઈમ્સ" માં શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે Q in the corner ની સહીથી એ બંદોબસ્તોમાંની કેટલીક વીગત આપી હતી.

તા૦ ૧ લી નવેમબર.

ગઈ તા૦ ૧૮ મી અકટોબરે મુબઈની શમસત પચાતે મળી જે મરણ તથા લગનના ખરચના બંદોબસ્તો મુકરર કીધા હતા તે ઉપરથી આજના "બામબે કુરીઅર" મા શેઠ મનચેરજી મેહેરવાનજી નવરોજજીએ ઇંગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષામા એક જાહેર ખબર છપાવી "પરોટેસટ" કીધો હતો કે એ બંદોબસ્તો "હમુને કબુલ નથી તથા એ વાતમાં હમુને વાંધો લાગેછે—વાશતે અમે પોતે અગર હમારૂ કુટુમ એ પરમાણે ચાલશુ નહી—બીજુ હમુને ઘણી ખુશાલીછે જે ઘણાએક નામીચાં પારસી લોકોના મનમાથી હમો જે રીતે ધારીએચ તે રીતે છે—અને હેવી બતલાવેલી ચાલો હમારી નેઆતના વડાઓની અશલ કીધેલી ચાલોને અણુધટતી તથા નાદરશત છે—અને નામીચા લોકોને એ ચાલ ચલાવા વાશતે અણુઘટારતછે—તે વાશતે હમો સોકોએ એ વાતને રદ તથા બાતલ કીધીછે"[૧]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૩ માહા ૩ (કદ૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી દોરાબજી લશકરી— ઉમર વર્ષ ૫૭) શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના બીજા દીકરો. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજના કામમા પડેના હતા, તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા તેમના મરણ બાદ પોતાના ભાઇ શેઠ હોરમજજીની સાથે વ્યાપાર કરતા હતા, તથા તેમની સાથેજ પ્રથમમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ મા તથા તે પછી બીજી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ મા એવણ મદરાજ ખાતે શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની તરફથી વ્યાપારને માટે આડતીઆ તરીકે ગયા હતા, તથા ત્યા બે વર્ષ રહી કલકતા ખાતે જઈ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ મા આતરે પાછા ફર્યા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી એમના મરણ પછી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

રોજ ૭ માહ ૨ (અ૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી હીરજી ઠાકર[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ થી પોતાના મરીઆઈ શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના મેહતા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના વર્ષથી એવણે પોતાને પૈસે સાત બટેલાઓ વેચાતા લઈ વ્યાપારના કામસર દેશાવરો ખાતે ફેરવતા કીધા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ થી શેઠ પેશતનજીની નોકરી છોડી એકાત જીદગી ગુજારી હતી આતરેની દેશી તેમજ ઇંગ્રેજ વ્યાપારીઓમા એવણ શેઠ પેશતનજીના વગને લીધે ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર

રોજ ૯ માહ ૨ (અ૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી કાવશજી નાળીએરવાલા[૩]— ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવાલાના નાના દીકરા. એવણ પ્રથમમા કોઈ વોહોરાને ત્યા કરાનીના કામપર રહયા હતા. તે પછી પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી સાથે વ્યાપાર વનજના કામમા જુતાયા હતા એવણનો વ્યાપાર બટેના તથા ફતેહમારીઓમા માલ ભરી કોસ્તાઓ બાજુ લઈ જઈ ત્યાનો માલ આતરે પાછો લાવવાનો હતો એક વેળા એવણ પોતે એક બટેલામા બેસી કોસ્તા તરફ જતા હતા તેવામા રસ્તામા તોફાન લાગાથી નજદીકના કીનારા ભણી ઉતરવાનો ઠરાવ કરી મલબાર કોસ્તા તરફ તરાવનકોરના બંદરમા માલ સાથે ઉતર્યા ત્યાના રાજાએ એવણને પોતાના દેશ સાથે વ્યાપાર ચલાવવાની પરવાનગી આપી જેથી એવણે ત્યાનુ "આલપાઈ"નુ બંદર પોતાના વસવાસને માટે પસંદ કરી ત્યા રહી પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજીની સાથે વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો. એવણનુ "શાહ બેહરામ" નામનુ એક વાહણ હતુ એ પછી એવણ મુબઈ આવી મરણ પામ્યા હતા.

---

[૧] એ પ્રમાણે છપાયા પછી એની ત્રિજે દીને એટલે તા૦ ૩ જી નવેમબર ૧૮૨૩ નાં મુબઈના શમાચારમા પચાત તરફથી જવાબ આપ્યો હતો કે પચાતે જે બંદોબસ્તો કીધાછે તે ગરીબ લોકોનુ સારૂ ચાહી કીધાછે, અને એ રીતે આજ વર્ષ ૧૫૦ ને આસરેથી પચાતે જે બંદોબસ્તો ઠેરાવ્યાછે તે સર્વે અંજુમને કબુલ રાખ્યાછે. એ બંદોબસ્તોમા તરફ શુ લખ્યુછે તેનો દાખલો જો તમો જલદીથી નહી લખશોતો તમને અંજુમનને જવાબ દેવો ઘણો ભારી પડશે તે સત જાણજો" આ ઉપરથી શેઠ મનચેરજીએ બીજી બારતબે ઇંગ્રેજી તથા ગુજરાતી પત્રોમા જાહેર ખબર છપાવી પોતાની દલગીરી જણાવી હતી કે તેઓએ એ બંદોબસ્તો બરાબર વાચ્યા ન હતા, પણ હવે તે ધ્યાન દઈ વાચવાથી માલમ પડેછે કે તેમાની બાબદ પારસી કોમના ફાયદાને લગતીછે

[૨] શેઠ કુવરજી જીવાજી ઠાકરના બાવા

[૩] એવણના બાવા શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવાલા ભરૂચની પાસેના "હાસોત" ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા આતરે આવ્યા હતા, અને માહીમ તથા બીજા ગામોમાથી નાળીએર મગાવી તેનો વ્યાપાર કરતા હતા તેવણના વડા દીકરા શેઠ જમશેદજી કાવશજી નાળીએરવાલા તબીબપણાની વિદ્યા જાણતા હતા, અને આતરે વૈદનો ધંધો ચલાવતા હતા

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (સં૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શહેનશાહીની ભાગલ આગલ મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઈ એતે તેમનાં વીધવા બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆની મારફતે શેહનશાહી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ બનાવી તખ્તનશીન કીધા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ મોદીના મરણથી તેમના માતાજી બાઈ નવાજબાઈએ આ આતશબેહેરામ બનાવવાનો ઈરાદો કીધો હતો, પણ તેવામા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા તેમના ગુજરવાથી એ કામ મજકૂર બાઈ જાઈજીએ ઉઠાવી લીધું હતું. આ વેળાએ એ પવિત્ર કેબ્લાને બેજદો કરવા, તથા તેના જશનની મજલેસમા શામેલ થવા માટે ગામેગામથી જરથોસ્તી કોમના દસ્તૂરો, મોબેદો તથા બેહદીનો મળી આસરે ૨૦૦૦૦) વીશ હજાર માણસ ભેગુ મળ્યુ હતુ. એ દીને સુરતની સદર અદાલત, તથા બીજી કચેરીઓ, કલેકટરની આફીસ, તીજોરીખાનુ, અને આતશના કામના કીશબીઓના સઘળા કારખાના બંધ રખ્ખામા આવ્યા હતા. એ ક્રિયામા શામેલ થવાને મુંબઈથી શેઠ હોરમજજી વાડીઆના સાહેબજાદાઓ[1] સુરત આવ્યા હતા, અને તેઓએ શેહરના મોટા બજારને નાકે શેઠ દીનબાઈજી એદલજી ધનજી મેહતાના ઘરમા ઉતારો લીધો હતો, ત્યા સહવારના પોહરમા સદર અદાલત, ઝીલા અદાલત, તથા ગેરીશનની પલટણ, તેમજ કલેકટર અને સુરતના નવાબીના સિપાહીઓ તથા ચોબદારો પોતાના વાજા તથા બેંડબાજા સુધા આવીને ઉભા હતા, તેઓની સાથે એ સઘળા સાહેબો એક સવારીના આકારમાં સુરતવાલા મોદી ખુરશેદજી કાવસાજીના મકાન આગળ ગયા, અને ત્યાથી તેમને પાલખીમા સવાર કરી સઘળુ લશ્કર આતશબેહેરામવાલા મકાનમા ગયુ. ત્યા બંદગી કર્યાં પછી જશનની ક્રિયા ૯॥ કલાકને અમલે શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થયા બાદ પ્રથમમા સુરત શેહરના વડા દસ્તૂર (કવસજી મહાબાદ) ને શેઆલ તથા શરપાવ તથા ૩૫૦૦) ની કીમતનુ એક પેગ, તથા એ આતશબેહેરામની ક્રિઆનું ઉપરીપણુ કરનાર દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાને ૩૧૦૦૦) ની કીમતનો વજીફો તથા મોદી ખુરશેદજી કાવસાજીને એક શેઆલ વાડીઆજી તરફથી હોગડવામા આવી હતી એ પછી સઘળા દસ્તૂરોને એકકી શેઆલ તથા મોબેદોને આશીર્વાદ આપવામા આવી હતી. એ આતશબેહેરામના દર સાલના ખરચને માટે રૂ૧૫૦૦૦) નો એક વજીફો એનાહેદો કાઢવામા આવ્યો હતો. એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનુ જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોસ્તીઓએ ખુશી ખુશહાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનની જશનની મીજલસમા સુરત મધે એક દેખમાની જરૂર હોવાથી અન્જુમનના ઉમરાતથી એક નવુ દેખમું બંધાવવાની તદબીરોસતી પંચાતને નામે શેઠ બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરીએ પડાવી હતી, અને તેના ફંડમા પોતે રૂ૧૦૦૦૦) ભર્યા હતા, તથા શેઠ માણેકજી મેહરવાનજી વપારીઆએ રૂ૭૦૦૦) તથા શેઠ ટેહમુલજી ધનજીભાઈ એ ઠીએ રૂ૧૧૦૦) અને એ વતરોગે બીજા રૂપીઆ ભરાયા હતા.[2]

[1] એ આતશબેહેરામ પરઠવાનાં જશનમા બાઈ જાઈજી તથા શેઠ હોરમજજી વાડીઆની તરફથી તેમના નીચલા બેટીઓ સુરત ખાતે ગયા હતા :—

શેઠો બેહમનજી તથા રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, કાવસભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ અને અરદેસર તથા રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ.

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૨૩

એ આતશબેહેરામ સાહેબના દરવાજ ઉપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે.

" શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે સહી
" શ્રી બલી દીન માજદીઅશનીનો રોશન શ્રી આ-
" તશબેહેરામ શ્રી જરથોશત પેગમબરના ફેરકાના પારશી
" લોકોનો કેબલોછે તે શ્રી સુરત શેહેર બંદર મુબારક
" મધે શ્રી આતશબેહેરામને તખતનશીન કીધાછે તેનો
" રોજ ૧૭ મો સરોશ ઇજદ માહા ૨ જો અરદીબે-
" હશત અમરાશાપંદ શને ૧૧૯૩ એજદેજરદી તથા
" તારીખ ૧૯ મી નવેમબર શને ૧૮૨૩ ઇશવી તથા
" વીકરમાજીત શવંત ૧૮૮૦ ના કારતક વદ ૧ વાર
" બુધે શાલી વાહન શાકે ૧૭૪૫ ના તથા તારીખ ૧૫
" માહે રબીઓલ અવલ શને ૧૨૩૯ હેજરી એ
" દાહાડે ૯) નવ ઘડી દાહાડો ચડેઆ પછી તમામ
" અનજુમન બેહેતર માજદીઅશની દીનના ગોરા તથા
" નાના બજરેગો દર શેહેરના તથા ગામોના તથા કશ-
" બાવોના તમામ એકઠા થઈને દીનઆઈનના હોકમ
" બારફ બજરેગ બેહેરામ ઇજદ ફીરોજગરને તખત
" ઊપર બેશાડીઆછે શઈ તથા જે કોઈ માજદીઅ-
" શની દીનના લોકોએ નેઆએશ તથા બંદગી કરીને
" સર જમીન ઊપર મુકીને બેહેશતી મોદી દાદાભાઈ
" વલદ નોશેરવાનજીના રોઆન ઊપર દોવા કીધી તથા
" એ શ્રી આતશબેહેરામનું કામ શરૂ કરીને પુરૂ કરવાને
" શારૂ બાઈ જાઈજી તે દાદાભાઈ મોદીની ધરીઆણી-
" એ પોતાના ધણીની જાએતે એરાદો આતશબેહેરામ
" બનાવેઆનો કરીને પોતાના ભાઈ મુરબી શાહેબ ગરીબ
" પરવર રેહેમદીન શેઠ શ્રી હોરમજજી બહમનજી બીન
" નવરોજજી ઓરફે વાડીઆજી શાહેબને એ કામ શો-
" પીઊ નારે તેઓ શાહેબ મુખતીઆર થઈને ઘણી મેહેનત

એ દીને સુરત મધે આતશબેહેરામ પરઠાયા તેની ખુશાલીમા બાઈ જાઈજીના ખરચથી શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆએ પોતાના મુંબઈ મધે ચંદનવાડી તરફના આદરાનમા એક મોટુ જશન કરી નેઆતનુ જમન કીધું હતું.[1]

તા૦ ૨૮ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના મેમબરો શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆના ઘેરમા મલ્યા હતા. બાબદ શેઠ હોરમજજી વાડીઆએ પંચાતના સાહેબોપર એક ચીઠી લખી હતી જે "હવેથી પંચાતના રૂપીઆ મારે (એખનાએ) રાખવા નથી" તેનો વિચાર કરવાને માટે આ ઉપરથી સર્વેએ એકમતથી એવો ઠેરાવ કીધો જે "પંચાતની પુંજી રાખવા સારૂં તરસટી જણ ૮ નામે શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને ઠેરવ્યા. તે મધે શેઠ ફરામજી કાવશજીએ તરસટીઓના ખજાનચી તરીકે જે નાણું આવે તે વસુલ કરીને રૂ૧૦૦૦) ની રકમ થાય એટલે મી૦ રીમીંગટન કાફરડની કંપનીમા પારસી પંચાતને નામનુ ખાતુ પડાવી ત્યા ભરવા "[2]

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર

ગઈ તા૦ ૨૮ મી નવેમબરે પારસી પંચાતના મેમબરોએ શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆજીના ઘેરમા મળી કીધેલા ઠેરાવ મુજબ આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆએ રોકડા રૂ૧૫૮૬૩।।૧૬।। તથા નોટ રૂ૨૦૦૦ ની ટકા ૫ ના વ્યાજની મળી જુમલે રૂ૧૭૮૬૩।।૧૬।। પંચાતે ઉપલી તારીખે ઠેરેલા તરસટીઓને સેપોરદ કીધા હતા, તેમજ રૂ૨૧૬૬।।૧૨।। આજદીને શેઠ નવરોજજી

" થી તથા પોતાની બજોરગીથી તથા દાનાઈથી એ નેક
" શ્રી આતશબેહેરામ શાહેબનુ શરવે કામ માથ ૧૨)
" બારના દરમેઆનમા પુરૂ કીધુછ શહી "

એ આતશબેહેરામ સાહેબને તખતનશીન કરવાના જશનની મીજલસમા શામેલ થવાને શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆએ ૧।। માસ આગમજથી યાને તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૨૩ થી "મુંબઈના શમાચાર" પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી સુરત, નવસારી, ગણદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઉદેપોર, મુંબઈ, ભરૂચ, ખંભાત, ગોદાવરા, અને તે વનાએ હીંદુસ્થાનમા વસનારા તમામ શેહેરો તથા ગામોના દસ્તુરો, મોબેદો તથા બેહદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની ક્રિઆનુ સઘળુ ઊપરીપણુ મુંબઈવાલા દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ કીધુ હતુ, અને પેહેલ વેહલી બોએ સુરતવાલા દસ્તુર કેખશરૂ દાદાભાઈએ દીધી હતી, તેમજ એ મકાન બાંધવાને લગતી સઘળી મેનીજ તથા ગોઠવણ બાઈ જાઈજી તથા શેઠ હોરમજજી વાડીઆની વતી તેમના મામાઓ તે સુરતવાલા શેઠો દીનશાહજી તથા મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાનાઓએ કીધી હતી એ મકાન પરઠાયુ તેની ખુશાલીમા કોઈએ થોડાંક કવેતો જોડી તા૦ ૮ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ના "શમાચાર" પત્રમા છપાવ્યા હતા તે અતરે સદાબરો નોંધી રાખવાને દરૂરત ધાર્યું છેએ:—

" (૧) ધન ભાગ્યેછે નશરવાનજી મોદી તાહરૂ નામ, કે તાહરી દંપાળ મેહનતના પઈશાથી બનીઊછે શુરતમા આતશબેહરામ (૨) શાબાશછે નવાજબાઈ તાહરી ખુબીઆદીનુ કામ, કે કીધી ખબરદારી ને રાખુછે વણીનુ નામ (૩) ખુબો ભરેલુ જાઈબાઈએ કીધુછે નેકીનુ કામ, કે ખરચ કીધા લાખ રૂપીઆ ને વધારેઊછે ધણીનુ નામ (૪) ખોદાનાશુની કેહવાશો દાદાભાઈ મોદી તાહરૂ નામ, કે તાહરી જગ્યઅતે બનાવેઆછે શુરત મધે આતશબેહરામ (૫) રોશન થઊછે વાડીઆજી હોરમજજી બહેમનજી તાહરૂ નામ, કે અમીરોની મીશાલે શુરતમો કરેછે શરવે તાહરા ફરજદાન શદ રેહમતછે તાહરૂ કામ કે પોહચાડીછે શરવ શરંજામ, ને બીજાના આતશ શુધા તખતે બેશાડાછે આતશબેહરામ (૬) આફરીનછે એદલદારૂ શંજાણા તાહરૂ બીઆન, કે દીનના ફરમાન પરમાણે કીધાછે આતશબેહરામ (૭) દીનશાહ, મનચેરશાહે કીધીછે ઘણી મેહનત તારે, ચઊદ મહીના મધે થઊછે શરવે આતશબેહરામનુ મકાન (૮) મબુરે લવજી વાડીઆ તારૂ નામ, કે તારા ફેરજદાન ફરજદો કરતા આવેછે હેર્વા શવાબનાં કામ, ને અશવથી હીનદોશતાનથી તે વેલાત શુધી થઊછે તારૂ નેકનામ (૯) શુપેદ થઊછે મોદી કેખશરોજી કોશાભાઈ તારૂ નામ, કે પાદશાહી દબદબાથી આશરે ૨૦૦૦૦ વીશ હજાર માણસ શાથે જઈને તખતે બેશાડાછે આતશબેહરામ (૧૦) વેલાતનો પાદશાહ કીંગ જારજ ચોથાના વખતમો, મુંબઈના જવરાલ એલફીનસટન શાહેબના વખતમા, શુરતનો સરદાર મીશટર રોમર શાહેબના વખતમો, પરથમ તખતે બેઠાછે તે શુરતની અંજુમન મધે આતશબેહરામ "

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૮૨૩

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૭ ફેબરવારી ૧૮૨૪

પંચાતનુ નાણું ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ મા શેઠ હોરમજજી વાડીઆના હાથમા આવ્યુ તેની આગમજ મરહુમ શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર તથા તેમની આગમજ મરહુમ શેઠ નાનાભાઈ બેહરામજી દાવરને ત્યાં રાખ્યામાં આવતુ હતુ, પણ આજદીને આ ઠેરાવ થયા પછીથી તે તરસટીઓને હસ્તક રેહવા લાગુ, અને તેનો દર વર્ષે હીસાબ છપાવવામા આવતો હતો, કે જે રીત આજ સુધી ચાલુ રાખ્યામા આવીછે પંચાતના ફંડનો છેલ્લો હીસાબ સવંત ૧૯૩૩ ના શાલનો જે છપાઈ બાહેર પડ્યોછે તેમા જણાવ્યા મુજબ તરસટીઓને હસ્તક હયાત રૂ૨૧૭૯૦૩।।૧૮ ની પુંજીછે.

જમશેદજી વાડીઆજીએ પોતાના બાપના ઉકમણામા ભરેલા વ્યાજસુધાં ઉપલા તરસ્ટીઓને સુકાવી આપ્યાં હતા.[૨]

તા૦ ૫ મી ડીસેમબર.

રોજ ૩ માહ ૪ (કદ) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે કદમી તરીકા મૂજબ આતશબેહરામ બનાવી તખ્તનશીન કીધા હતા. આ વેળાએ ત્યા જરથોસ્તીઓનો મોટો મેલાવડો થયો હતો, તથા એ દીને સુરતની અદાલત, કલેકટરની આફીસ, અને આતશનાં કામના કીસબીઓના સઘળા કારખાના આગલની માફક બંધ રાખ્યામા આવ્યા હતા. સહવારના પોહરમા સુરતના નવાબ તથા બખ્શીના ખાસ રેસાલાઓ વાજા સુધા શેઠ પેશતનજીના ઘર આગલ આવ્યા હતા, અને ત્યાથી તેઓ તથા જરથોસ્તી ફીરકાના કેટલાક અકાબરો મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈનાં મકાન આગલ ગયા, અને તેમને બા આબરૂથી બોલાવી સઘળું સરગશ આતશબેહરામની દરઘાહમા ગયુ ત્યારબાદ ખાનસાહેબ શીરાજશાહ ધનજીશાહ તથા નવસારીના દેશાઈજી સાહેબ (દેશાઈ જમશેદજી મનશેરજી) તે મીજલસમા ઘણીક જાહોજલાલીથી આવ્યા એ ઘડી કલાક ૧૦ ને અમલે જશનની ક્રિઆ શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થયા બાદ મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ, ખાન સાહેબ શીરાજશાહ ધનજીશાહ, સુરતના દસ્તૂરજી, નવસારીના દેશાઈજી, ભરૂચના દસ્તૂરના ભાઈ તથા ઉદેપોરના દસ્તૂરજીને શેઆલો હોગાડી હતી, તથા એ આતશબેહરામની ક્રિઆ કરનાર મોબેદોને શેઆલ શુશાના સરપાવ આપ્યા હતા, તેમજ બીજા સઘળા મોબેદોને આશોદાદ આપવામા આવી હતી. એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનુ જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોસ્તીઓએ ખુશાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનેની જશનની મીજલસમા સુરત મધે કણબીકને નાકે કદમીનુ આદરાન ઘણુ જુનુ થવાથી ખાન સાહેબ શીરાજશાહ ધનજીશાહે તે પોતાને ખરચે નવેસરથી મરામત કરાવી આપવાની તંદબીરસ્તી ભણાવી હતી.[૨]

---

૨ એ નાણામાથી રૂ૨૦૦૦) ની નોટ અનામત પચાતમા રાખી બાકીના રૂ૧૮૦૬૨૮૬૬ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એની વળતે દીને એટલે તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૨૭ ને દીને મીશીઅરસ રીમીંગટન ક્રાફરડની કંપનીમા એક પતર લખીં ચારે તરસ્ટીઓને નામે ભર્યાં હતા, અને તેનુ આજ ૫) ટકા લેખે ઠેરવ્યુ હતું, તથા એ એક ધર્મનુ કામ હોવાથી નાણા લેતી અને આપતી વખતે તેઓએ સરેસતા પ્રમાણેનુ કમીશન અથવા હકસાઈ લેવી નહિ એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

[ખોલાસે પચાત સફે ૨૫૨—૫૪]

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૭

એ આતશબેહરામ સાહેબના દરવાજા ઉપર સુરતના એક બેહદીન મરહુમ શેઠ દારાશાહ બેહરામજીના બનાવેલા નીચલા બેતાની તખ્તી મારેલીછે.—

بنام خداوند هردو جهان
که هست از همه نقص او بیگمان
نه فرزند دارد نه انبار و جفت
سری ذاتش از تهمت خورش و خفت
ازل تا ابد هست و باشد بجای
کسی نیست همتاش در دو سرای
ازو بر زراتشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
که او پاک کرده جهان سربسر
هم از شرک و از کفرها بیشتر
بجهت پرستش سزاوار تر
پرستیدن ایزد دادگر
که تا بهر قبلی پرستش کنند
جزائی باعمال خود در برند
بیاورد آتش ازانجا بپای
که تا قبله باشد کهین و مهین
بحکم اوستا و پس یاوری
همه آتشانرا بیکجا کنند
پرستش گهی را نموده کنند
ورا نام بهرام آتش کنند
کنون بر مراد دل پر یقین
بنا کرده آتشکده پیستن
بشوقی زکالای خویشی خلف
زکالای دنیا سراسر شرف
هم از سعی دستور سهراب زاد
پرستش کده شد عجب با مراد
خدایا نه گیتی تو آباد دار
همه وقت از خرم و شاد دار
همیشه روان بزرگان او
انوشه روان باد در جان او
سنه یزدجرد شهنشاه مه
هزار و صد و سه و هشتاد و ده
بآردیبهشت روز در ماه تیر
نشست بر نشست آتش این یادگیر
گفت هاتف مصرعه تاریخش تمام
رهی پایه آتش ورهرام
۱۱۹۳

અરથ—પરવરદેગારના નામથી, કે જે સઘળી બાતના નુકસાનથી બેશક (ઇમાને વગર શકનોછે)

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૮ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી રતનજી ઈસીશરનાર—(ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ રતનજી જમશેદજી ઈસીશરના વડા દીકરા. એવણ સુરત તથા ભરૂચ ખાતેનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા, અને તે માટે પોતાના ૨૧ ખતેનાઓ હતા. કંપનીઆણી ખાતે તકરારને લગતુ કાંઈ કંત્રાક્ટ એવણે લીધુ હતું, તેમજ સરકારનુ સુરતની "આરમી કૉમીસેરીઅટ" ખાતાને માલ પુરો પાડવાનુ કંત્રાક્ટ પણ પ્રથમમા એવણને હસ્તક હતુ. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા

તે ફરજંદ, બાગયા અથવા જોડીઆ વગરનોછે, અને ખાવા તથા સુવાના તોહમતથી તે પાકછે (ઈઝદને તેને વાસ્તે ખાવુ, પીવુ, સુવાવુ, એવુ કાંઈ બીજાય નહિ) અવલથી તે આખર સુધી તે છે અને હંમેશ રેહશે, તથા બધે જેહાનમા તેની બરોબરીઓ કોઈ નથી તે સાહેબ તરફથી પાકીજે નામના જરતોસ્ત ઊપર, દોઆ અને આફરીન હમેશા હોજો કે તેણે (જરતોસ્તે) સઘળી દુનિયાને પાક કીધી, કે જે (દુનિયા) ગુમરાહી અને કાફેરીપણામા ખરાબ થયલી હતી બોહાનાબાતે પૂજવુ જોઈએ, કાંએકે તે પરસતેશ કરવાને વધારે લાયકછે કે આકેબતના દાહડાને વાસ્તે (તેથી) પરસતેશ થાય, અને પોતાના કામો બારકનો બદલો મેળવે તે માટે (જરતોસ્ત) બેની દુનિયામાથી જેયા આતશ લાવ્યો છે, તેનો સઘળા નાથના મોટાઓ કેમસો કરે અવસતા તથા પાજંદતા હોકમ માફક, સઘળા આતશોને એક જગાએ એકઠા કરે દરેમેહરનો ઈમારત કરી તેમા મુકે, અને તેનુ આતશબેહરામ નામ રાખે હવડાં પુર એકીન ભરેલા દીલની મોરાદ મૂજબ પેશોતને આતશ કદેહ બનાવ્યા પેશોતન તે કાલા(ભાઈ) જીજી(ભાઈ) નો છોકરો, કે જેને આ દુનિયાના બાલમતાથી સઘળી બુજરગીછે દાતાર દસ્તૂર શોહરાબની કોશેશથી આ દરેમેહર ચાહાદ પ્રમાણે ઘણી સરસ થઈ અએ ખોદા તુ તેને (પેશતનજીને) આ દુનિઆમા આબાદ રાખ, અને તેનો સઘળો વખત ખુશી ખુશાલી ભર્યો કર બીનોઈ જેહાનમા તેના બુજરગોતા રવાન તથા રૂહ ઊપર આફરીન હોજો મોટા શાહનશાહ યજદજરદના એક હજાર એકશો ત્રાણુના શાલમા તીર મહિનો અને અરદીબેહસ્ત રોજે આતશને તખ્ત ઊપર બેશાડયા તે તુ યાદ રાખ એની તારીખનો તમામ બીસરો ગેબના ફરેસતાએ સાંભલેલો તે "જહીબાદે આતશવરેહરામ" શબ્દોમાથી નીકલ્યો

* ૐ અબજદને કાયદે "જહીબાદે આતશવરેહરામ" શબ્દોના આંકડા ગણતાં તે ૧૧૯૩ થાયછે

એ આતશબેહરામ સાહેબને તખ્તનશીન કરવાના જશનની મીજલસમા શામેલ થવાને શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે ૧॥ માસ આગમજથી યાને તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૨૩ થી "મુંબઈના શમાચાર" પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી મુંબઈ, સુરત, ભરૂચ, ખંભાત, નવસારી, ગણદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઊદેવાડ, ગોલવડ, દમણ, તારાપોર અને તે વનાએ સઘળા શેહેરો તથા ગામોના દસ્તૂરો, મોબેદો અને બેહદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની ક્રીઆનુ સઘળુ ઊપરીપણુ સુરતવાલા પેહલવેહલા કદમી દસ્તૂર મરહુમ દાદાભાઈ શોરાબજી (કુમાના દાદાદરૂ) ના નબીરા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી કુમાનાએ કીધુ હતુ એ ક્રિયા કેમ કીધી હતી તેની ટુંક વીગત શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૨૭ મી અકટોબેર ૧૮૨૯ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છપાવેલી મજકૂર જાહેર ખબરમા નીચે મૂજબ આપી હતી —

"દીનએહે માજદીઅશનીના હોકમ પરમાણે જે એક હજાર એક આતશ શોભ ભાતના લીધા જોઈએ તે લીધા અને તે એક એક આતશ ઊપર દીનના હોકમ મુજબ ઈજશની તથા વીશફરદ તથા વદીદાદ પઢવાની તે પઢીને તે તમામ આતશને ખાલેસ કીધા જોઈએ તે કીધા અને શોલ પાતરા શોલે ભાતના આતશના જુદા જુદા કીધા જોઈએ તે કીધા તારબાદ તે શોલે પાતરા ઊપર વરશ એકતા ગહમબાર લીવા જોઈએ તે દીનના હોકમ મુજબ અરદીબેહેશત મહીનાના ગહમબારથી તે દએ મહીનાના ગહમબાર સુધી ગહમબાર પાંચ લીધા તારબાદ અશપનદાદ મહીનાના હોરમજદ રોજથી તે અનેરા રોજ સુધી શોલે પાતરા ઊપર દરરોજ ઈજશની શોભ શોળ કરવી જોઈએ તે કીધી અને તારપછે અનેરા રોજની પાછલી રાતે શોલે પાતરાનુ એક પાતર કીધુ જોઈએ તે કીધુછે તારબાદ તે એક પાતરા ઊપર છઠા ગહમબાર આથાના લીવા જોઈએ તે લીધાછે"

૧ ડાકટર બરજોરજી અરદેસર તથા શેઠ રૂસતમજી અરદેસર ઈસ્પીશરના બાપના બાવા, શેઠ હોરમજજી જમશેદજી ઈસકોરૂવાલાના બાપના કાકા, તથા શેઠ જમશેદજી બેરશેદજી બાટલીબોઈના બાપના પિત્રાઈ એવણના બાવા શેઠ રતનજી જમશેદજી ઈસ્પીશર, સુરતની ઈંગલીશ ફેકટરીના ચીફ તથા તે પછીના મુંબઈના ડેપ્યુટી ગવરનર મી૦ સ્પેનસરની નોકરીમા હોવાથી સુરતના પારસીઓમા એક વગવાલા ગણાતા હતા તથા સુરતની તે વેળાની પારસી પંચાતના એક અકાબર પણ હતા તેવણના બાપ શેઠ જમશેદજી બેહરામજી ભરૂચથી સુરતે આવ્યા હતા, અને ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના સુરતના વડા અમલદારની નોકરીમા રહયા હતા મુંબઈમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ ને આસરે જે પેહલ વેહલી પંચાત સ્થાપવામા આવી તેના એવણ પણ એક અધિકારી હતા એવણના એક નાહના ભાઈ પેશતનજી બેહરામજી વાહાણોના દુબાશનુ કામ કરતા હતા, અને તેમના દીકરા શેઠ માણેકજી પેશતનજી કે જેઓ પણ ઈસ્પીશરની અટકથીજ ઓળખાતા હતા, તેઓ ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા, અને તે માટે "બેંગાલ સલામતી" નામનુ તેવણનુ એક મોટુ વાહાણ પણ હતુ.

જમશેદજી વાડીઆજીએ પોતાના બાપના ઉકમણામા ભરેલા બ્યાજસુધાં ઉપલા તરફીઓને ચુકાવી આપ્યાં હતા.[૧]

તા૦ ૫ મી ડીશેમબર.

રોજ ૩ માહા ૪ (કા) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ બનાવી તખ્તનશીન કીધા હતા. આ વેળાએ ત્યાં જરથોશતીઓનો મોટો મેલાવડો થયો હતો, તથા એ દીને સુરતની અદાલત, કલેકટરની આપીસ, અને આતશના કામના કીશબીઓના સઘળા કારખાના આગલની માફક બંધ રખ્યામા આવ્યા હતા. સહવારના પોહોરમા સુરતના નવાબ તથા બખશીના ખાસ રેસાલાઓ વાજા સુધા શેઠ પેશતનજીનાં ઘર આગલ આવ્યા હતા, અને ત્યાંથી તેઓ તથા જરથોશતી ફીરકાના કેટલાક અકાબરો મોદી ખુરશેદજી દોશાભાઈના મકાન આગલ ગયા, અને તેમને બા આબરૂથી બોલાવી સઘલુ સરગશ આતશબેહેરામની દરબાહમા ગયુ ત્યારબાદ ખાનસાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ તથા નવસારીના દેશાઈજી સાહેબ (દેશાઈ જમશેદજી મનચેરજી) તે મીજલશમા ઘણીક જાહોજલાલીથી આવ્યા. એ પછી કલાક ૧૦ ને અમલે જશનની ક્રિયા શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થવા બાદ મોદી ખુરશેદજી દોશાભાઈ, ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ, સુરતના દસ્તુરજી, નવસારીના દેશાઈજી, ભરૂચના દસ્તુરના ભાઈ તથા ઉદેપોરના દસ્તુરજીને શાલો ઓહોરાડી હતી, તથા એ આતશબેહેરામની ક્રિયા કરનાર મોબેદોને શેઆલ સુધાના સરપાવ આપ્યા હતા, તેમજ બીજા સઘળા મોબેદોને આશીરવાદ આપવામા આવી હતી એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનું જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોશતીઓએ ખુશાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનેની જશનની મીજલશમા સુરત મધે કંપનીને નાકે કદમીનુ આદરાન ઘણુ જુનુ થવાથી ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહે તે પોતાને ખરચે નવેસરથી મરામત કરાવી આપવાની તજવીજ જણાવી હતી.[૨]

---

૧ એ નાણામાથી રૂ૨૦૦૦) ની નોટ અનામત પચાતમા રાખી બાકીના રૂ૧૮૦૬૨૧૬૬ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એની વજતે દીને એટલે તા૦ ૨ જી ડીશેમબર ૧૮૨૭ ને દીને બીઓીઅરસ રીસીપટન કારરડની કંપનીમા એક પતર લખી ચારે તરફીઓને નામે ભર્યા હતા, અને તેનુ બાજ ૫) ટકા લેખે ઠેરવ્યુ હતુ, તથા એ એક ધર્મનુ કામ હોવાથી નાણા લેતી અને આપતી વખતે તેઓએ સરેશતા પ્રમાણેનુ કમીશન અથવા હકસાઈ લેવી નહિ એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો

[બોલાસે પંચાત સફે ૨૫૧—૫૨]

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૫ મી ડીશેમબર ૧૮૨૭
એ આતશબેહરામ સાહેબના દરવાજા ઉપર સુરતના એક બેહદીન મરહુમ શેઠ દારાશાહ મેહરવાનજીના બનાવેલા નીચલા બેતોની તખ્તી મારેલીછે:—

بنام خداوند هرمزد جهان
که هست از همه نقص او بیگمان
نه فرزند دارد نه انباز و جفت
بری زآتش از تهمت خورش و خفت
ازل تا ابد هست و باشد بجای
کسی نیست همتاش در دو سرای
ازو بر زرانشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
که او پاک کرده جهان سربسر
هم از شرک و از کفرها بد گهر
نمود پرستش سزاوار تو
پرستیدن ایزد دادگر
که تا سر عقبی پرستش کنند
حوالی داعمال خود در برند
بیاورد آتش ازانجا بایی
که تا قبله باشد کهین و مهین
بحکم اوستا و پس یاورند
همه آتشانرا بیکجا کنند
پرستش کده را نموده کنند
ورا نام بهرام آتش کنند
کنون بر مراد دل پر یقین
بنا کرده آتشکده بهشتی
بشوق زکالای خاصی خلف
زکالای دنیا سراسر شرف
هم از سعی دستور سهراب راد
پرستش کده شد عجب با مراد
خدایا به گیتی تو آباد دار
همه وقت از خرم و شاد دار
بمینو روان بزرگان او
انوشه روان باد در جهان او
سنه یزدجرد شهنشاه مه
هزار و صد و سه و هشتاد و ده
بارد بهشت روز در ماه تیر
نشسته در نشست آتش این یادگیر
گفت هاتف مصرعه تاریخش تمام
رهی پایه آتش ورهرام
۱۱۹۳.

અરથ—બધી જેહાનના સાહેબના નામથી, કે સઘળી જાતના નુકસાનથી બેબાક (ઇયાને વગર શકનોઇ

તા૦ ૩ જી આપરેલ

રોજ ૭ માહ ૮ (૬૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી ફરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૩૦) શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વ્યાપારના કામસર ચીન તરફ ગયા હતા ત્યાથી પાછા આવતા મધરાજ ઉતરીને પગરસ્તે મુબઈ આવતા પનવેલથી છ મૈલ દુર "ચોક" નામના ગામમા રાતના ઉતારો લીધો હતો સુતી વેળા ચોરોના ભયને લીધે પોતાની સાથે એક ભરેલી બદુક રાખી હતી, જે મોડી રાતે અકસમાતથી ફુટી જવાથી એવણનુ તાબરતોબ મરણ નિપજ્યુ હતુ

તા૦ ૪ થી આપરેલ

રોજ ૪ માહા ૭ (મેં૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—બાઇજી તે દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદીના બીબી—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના ખાવદ મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઇએતે તેમના નામે બાઈ નવાજબાઇયે જે સુરતમા આતશબેહરામ બંધાવવાનો કરાર કીધો હતો, તે તેવણની મરજી મુજબ એવણે પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે મોટો ખરચ કરી તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને તખ્ત નશીન કરાવ્યા હતા, અને તેના નીભાવના ખરચને માટે રૂ૧૫૦૦૦) ની રકમ જુદી કાઢી હતી.

તા૦ ૫ મી આપરેલ

આજ દીને શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના દીકરા મરહુમ શેઠ એદલજીના ઉઠમણાની મીજલસમા શેઠ ફરામજીએ તેમની નઇએતે એક મોટા પુનનુ કામ કરવાની તદબીરમતી પઢાની હતી.—તે એકે મુબઈ ટાપુના ભાઇના તથા તેની આસપાસના લતાઓ ઉપર લોકોને પાણીની ઘણી આપદા પડતી હતી, તે ઉપરથી સરકારે કમાઠીપરાને નાકે ઉસનાજી સુબાનજી નામના મુસલમાન ગ્રહસ્થને પઇસે બે ટાકીઓ બાંધી કાવશજી પટેલના તલાવ આગલથી નલ બાંધી તે ટાકીઓને મેલવ્યો, કે જેથી તે તલાવનુ પાણી ઉપલી ટાકીઓમા જાતુ થયુ, પણ જ્યાંસુધી તલાવમા પાણી ઉપર હતુ ત્યાંસુધી તે ટાકીઓમા પોહચ્યા કીધુ, અને તલાવમા તે ખુટી જવાથી લોકો પાછા હેરાન થવા લાગા.—આ ઉપરથી શેઠ ફરામજીએ એવી તદબીરમતી આજ દીને કહાડી કે મરનારને નામે તેવણ એક મોટો કુવો કાવશજી પટેલના તલાવ આગલ ખોદાવશે, કે જેમાથી ઉપલી બને ટાકીઓમા જાહુક પાણી પોહચતુ થાય. એ ઉપરાંત રૂ૫૦૦) ની રકમ પારસી પંચાતના ફડમાં પણ આપી હતી [૧]

---

[૧] મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪

આ મુજબની તદબીરતી પઢાયા પછી શેઠ ફરામજીએ કાવશજી પટેલના તલાવની સામે આથમણ દશા પર "મુગભાત" નામે એક મોટી નાળીએરીની વાડી વેચાતી લઇ તે મધે ત્રણ જબરદસ્ત કુવાઓ ખણાવ્યા હતા, અને તેની શેઠેથી એક મોટો નલ બાંધી લઇ તે પેલા સરકારી નલ સાથે મેલવી દઈ ઢોરા તથા સ્ટીમ એનજીન વડે કમાઠીપરાની મજકુર ઉશલાજી સુબાનજીના પૈસા વડે સરકારે બંધાવેલી બે ટાકીઓમા તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૨૫ ને દીનેથી પાણી પોહચતુ કીધુ હતુ આ કામ ઉપર એવણે રૂ૩૦૦૦૦) ત્રિસ હજાર ખરચ્યા હતા, તથા દર મહિને તે કામ ચાલુ રાખવાપર રૂ૨૦૦) નો ખરચ થાતો હતો એ રીતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧ સુધી એવણે ચલાવ્યા કીધુ હતુ, પણ ત્યારબાદ એવણની પછી એવણના વારેસોથી એ પુનનુ કામ દર મહિનાના આવડા મોટા ખરચને લીધે ચાલુ ન રહે તે માટે એવણે એજ સાલના અકટોબર માસમા મુબઈની સરકારના ચીફ શેકરેટરી મી૦ ચારલસ નોરીસ ઉપર એક પત્ર લખી અરજ કીધી હતી કે છાસટી મધે તેવણ (શેઠ ફરામજી) ને સરકારે જે સાત ગામો દર વર્ષે રૂપયા ૪૭૯૭—૨—૨૪ રેસને પોટે આપેલાછે તે ગામો સુધારવા તથા તેમા સુધરેલી રીતે ખેતી વગેરે ચલાવવા પાછળ આએ બે વર્ષમા તેવણે દોઢ લાખથી વધારે રૂપીયા ખરચેઆછે, અને તે મુદલ રૂપીઆ પાછા ઉપજવાની તેમને પોતાને અથવા પોતાના વારેસોને માટેથી આશા નથી, તેટલા માટે એ ગામોના પોટાની દશ વર્ષની એકદર રકમ રૂ૪૬૦૦૦) તેવણ સરકારમા એ ગામોના વેચાણ તરીકે ભરી દીએ, અને પછી દર વર્ષે કરસો પોટો ભરે નહિ, તથા ઉપલી બે ટાકીઓમા પાણી પોહચતુ કરવાનુ કામ તેવણ પોતાની હેયાતીસુધી ચાલુ રાખે, અને તે બાદ પોતાના વશીઅતનામામા પણ તે કામ હમેશાન સુધી ચાલુ રાખવાને પોતાના વારેસોને તાકીદ કરે, અને અગર તેઓ તે ફરજ બજા લાવવામા ગફલતી કરે તો સરકાર પોતે ઉપલા સાત ગામો માહેલા સર્વથી મોટા ગામ પવાઈની ઉપજમાથી દર વર્ષે રૂ૨૪૦૦) લઇ એ કામ ચાલુ રાખે આ માટે ઉપલા પત્રમા શેઠ ફરામજીએ નીચે પ્રમાણે લખાણ કીધુ હતુ —

" I beg to state that from a charitable motive I was led many years ago to sink wells for the better and constant supply of fresh water from my Oart called Mooghbut through the aqueduct of the two Reservoirs situated on the (New Town) Duncan Road for the use of the Inhabitants of Camateepoora. For the purpose I obtained every assistance from Major Dickinson and by his advice sank three walls in the said Oart Mooghbut and set up a steam Engine and four wheels with cattle to draw water, the whole of which work was not completed under an outlay of about Rupees thirty thousand in addition to which I have all along maintained an Establishment at a monthly charge of about Rupees Two hundred or Rupees Two thousand and four hundred per annum

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

મુબઈની પારસી પચાતનું ફડ જે ગયે વર્ષ તા૦ ૧ લી ડીશેમ્બરને દીનેથી શેઠ હોરમજજી બહ્મનજી

The supply of fresh water leads from the aforesaid Mooghbat through aqueduct to the two Reservoirs erected on the Duncan Road by the late Major Hawkins from the bequest of Uslajee deceased These Reservoirs were delivered to my charge on the 17th May 1825 by Major Bellasis and ever since I have continued the supply of fresh water The continuance of these useful works during my life time in the same spirit which first prompted me to undertake them is certain, but without in any degree wishing to detract from the benevolent intentions of those who may succeed me, I may, I trust be excused for expressing a desire for wishing to perpetuate them Whatever may be the disposition of my Heirs I cannot reasonably expect that they should contribute thus materially to the public welfare without some consideration from a liberal and enlightened Government Looking, therefore to the importance of these works to the great and essential benefit resulting from them and to the desirableness of rendering them as far as practicable lasting, I cannot but entertain a lively hope that the proposition I am desirous of making towards accomplishing so important an object will if coming within the bounds of reason and moderation be received and viewed with that consideration and liberal attention which I am fully sensible it is the desire and wish of the Right Hon'ble the Governor in Council to extend towards all propositions of public utility emanating from the Natives of the country This Estate it will be remembered was originally conferred on the late Doctor Scott but resumed in consequence of a failure on the part of his Heirs or Agents in paying the assessment of Government Revenue, impressed therefore with the hopes to which my past exertions have given rise and with an anxiety to avoid any such failure on the part of my family, I beg to propose that instead of paying a yearly revenue of Rupees Four thousand seven hundred and ninety seven, two quarters and twenty four reas I hope I may be permitted at once to discharge the amount of ten years purchase or Rupees forty six thousand the net amount, and henceforth to hold it as Free Hold Estate and a Deed may be made by the Government to be continued to me and my Heirs, and further I would beg to propose that on the expiration of the Forty years rent free Lease under which I held the waste land connected with the estate and the rent on the same may be fixed and my Heirs may be permitted to redeem it in like manner by payment of the amount of ten years purchase The proposal made by me which is under the expectation to a perpetual and permanent provision in order to continue the supply of fresh water from my charitable Ourt called Mooghbat through the aqueducts to those Reservoirs built by the late Major Hawkins from the bequest of the said Uslajee I intend to insert in my last Will and Testament about the charitable object in the manner as follows That my children may receive the revenue from my Powny Estate on Salsette and out of which is to defray the expense for the establishment kept at the charitable Ourt Mooghbat and in default thereof I intend to empower the Right Honorable the Governor in Council that they will compell on my Heirs if the supply of water will be neglected to continue for ever from my said Ourt Mooghbat and an expense for the said Establishment to be paid from the collection of the Revenue of my Poway Estate on Salsette

વાડીઆએ પોતાને હસ્તકથી કાઢી ચાર ટરશટીઓને સોપ્યુ હતુ, તેઓએ તે દીનથી તે તા૦ ૩૦ મી મારચ

આના જવાબમા તા૦ ૨૬ મી નવેમબર ૧૮૩૧ ને દીને અતરેની સરકારના શેક્રેટરી મી૦ વીલ્યમસને શેઠ ફરામજીને લખી જણાવ્યુ કે ઊપલા છાસટીના ગામો સુધારવા પાછલ તમોએ કીધેલી મેહનત તથા આએ જાગુક પાણી પોહચતુ કરવાના તમારા ધર્માદા હેતુ વિષે નામદાર સરકાર મોટુ માન વરાવેછે, અને તમારી અરજ તેમના તરફની મજબુત ભલામણ સાથે ઇગલાડ ખાતે "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ની હજુરમા રજુ કર્યામા આવશે આ માટેના સરકાર તરફના સોખનો નીચે પ્રમાણેછે :—

" . In reply I am desired to acquaint you that observing with great satisfaction your exertions for the extension of cultivation and general improvement of Salsette and appreciating the public spirit you have manifested and the charitable motives which prompt you to perpetuate so great a benefit to the inhabitants of the populous districts in which the reservoirs are situated as that which they now enjoy, through your memo, The Right Honorable the Governor in Council will have much pleasure in bringing your application to the favorable notice of the Honorable Court of Directors with a strong recommendation from this Government that your request may be complied with.

એ પછી ઇગલાડથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસે" પોતાના તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૩૫ ના ડીસપાચમાં ઊપલી શેઠ ફરામજીની માગણી નીચે મુજબ લખી મજુર રાખી હતી —

" With respect to the proposal of Framjee to purchase the Powey Estate which has been already granted to him in perpetuity a proposal which he appears to have made with the laudable intention of providing for ever a supply of fresh water for the public reservoirs on the Duncan Road in the new Town we are disposed as a special case to accede to his request on the terms he has offered namely to pay a sum equal to ten years purchase of the Estate which on the annual rental (Rupees four thousand seven hundred and forty seven) will amount to Rupees forty seven thousand four hundred and seventy"

એ પ્રમાણેના બદોબસ્તો થયાથી હજુસુધી ઊપલુ બે ટાકીમા પાણી પોહચતુ કરવાનુ કામ મરહુમ શેઠ ફરામજીને ખરચે થાયછે એ માટે મુગબાટની વાડીમા શેઠ ફરામજીએ જે કુવાઓ બનાવ્યાછે તેપર કાઈ તખ્તી મારેલી ઇયા લેખ કરેલો નથી, પણ મજકૂર બે ટાકીઓ આગળ નામદાર સરકારે એકકો પથ્થર મુકાવી એકપર તેના બધાવનાર મરહુમ ઊસલાજી સુબાનજીના નામની નોધ કરીછે, તથા બીજાપર મરહુમ શેઠ ફરામજીના નામની નીચે મુજબ નોધ કરીછે :—

THE
WELLS FROM WHICH THESE
Reservoirs are supplied, and
the Establishment for drawing
THE WATER ARE MAINTAINED BY
FRAMJEE COWASJEE
IN COMMEMORATION OF
whose Liberality, This Tablet
IS PLACED BY THE
BRITISH GOVERNMENT

૧૮૨૪ સુધીનો એ ફંડનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" મા છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે તા૦ ૧ લી ડીજેમબર ૧૮૨૩ ને દીને શેઠ હોરમજજી વાડીઆએ ટરશટીઓને પોતાને હસ્તકના રૂ૧૭૮૬૩॥૬૬ આપ્યા ઉપરાંત આએ સાર માસમા ૫ ચાતના ફંડ ખાતે રૂ૬૧૭૦॥૫૦ ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૯૭॥૧૨ થયો હતો, જે બાદ કરતા ટરશટીઓના હસ્તકમા રૂ૨૩૧૩૭॥૪ બાકી હતા.

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ
રોજ ૧૩ માહ ૮ (કદ) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—પેશોતનજી જમશેદજી ભાણુજા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના બાપ ભરૂચથી અતરે આવેલા હતા, અને જોશીપણાનો ધંધો ચલાવતા હતા કેહેછે કે એવણ (પેશોતનજી) ને નાધવા હતા ત્યારે કોઈ ગોશાઇ રસ્તેથી ઉચકી લઈ પોતાની ઝોળીમા મેલી લઈ જતો હતો, તેવામા મુંબાદેવીની ગોળી આગલ કોઈ પારસીની નજર તે ઝોળી ઉપર પડી જેથી પેલો ગોશાંઈ તે નાખી દઈ તરત દોડી ગયો કે રખે પારસી તેને મારે. એ પછી એવોને પાછા પોતાના બાપને સ્વાધીન કીધા. એવણ ઉમરે પુગા પછી નજુમ તથા જોતિષ શાસ્ત્રમા એક્કા ગણાતા હતા. અને શેઠ પેશતનજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ સાથે જોશી તરીકે સારી પીછાણ હોવાથી તેમની મારફતે થોડાક ચીનનો બ્યાપાર પણ કરતા હતા. એવો જોશી તરીકે અતરેના પારસીઓમા ઘણા પંકાયલા હતા

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.
રોજ ૧૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી નાહનાભાઈ બંગાલેવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ કલકતાના એક જાણીતા બ્યાપારી હતા, અને છેલ્લાં ૨૦ વર્ષ ત્યાં લાગત કાઢયા પછી અતરે પોતાની તબીયતના સુધારાને માટે આવ્યા હતા, તેવામા હિયાજ એમનુ મરણ નીપજયુ હતુ.

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.

આજ દીને સુરત મધ્યે શેઠ બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરીને ત્યા તેમના બે દીકરાઓની શાદી હોવાથી તેમને બારણેથી સુરતની સઘળી વર્ણુના લોકોનુ એક મોટું શાહજન તથા વરઘોડો નીકલ્યો હતો, કે જેની તાખતાબી છેક અતરેના વર્તમાન પત્રોમા પણ આવી હતી એ લગનની ખુશાલીમા શેઠ બહમનજીએ તા૦ ૧૦ મી આપરેલને દીને સુરતના સર્વ ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થોને એક જીઆફત આપી હતી, કે જેમાં ત્યાની અદાલતના જડજો મીશીઅર્સ રોમર, સધરલાડ, એનડરસન, લમસડેન, તથા બીજા સર્વે અમલદારો શામેલ થયા હતા, અને અદાલતનો રેસાલો તથા વાજા તેમને માન દેવાને આવ્યા હતા. તા૦ ૧૬ મી આપરેલને દીને આ મુચીણુના નવાબ સાહેબ શીદી એબ્રાહીમ યાકુતખાન—કે જેમના શેઠ બહમનજી સુરત ખાતેના આડતીઆ તથા સરાફ હતા, તેઓ મોટી સવારી તથા ભારે ધામધુમ સાથે બેઠકમા આવ્યા હતા, અને શેઠ બહમનજીને પોતાની તરફથી એક કીમતી સરપાવ, તથા પાલખી, ચમર, આફતાબગીરી, અને રૂપાની લાકડીનો અશાબરદાર ભેટ કીધો હતો[1]

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.
રોજ ૨૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ સંતોકજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૬) શેઠ સંતોકજી બરજોરજીના વડા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ થી મોદીખાના મધ્યે એક મોટો તબેલો લઈ આરબસ્થાનથી આવતા ઘોડાઓની દલાલી કરવાનું શરૂ કર્યું હતુ. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની કોટની મોટી આગમા એવણનો આ તબેલો બળી જવાથી ચંદનવાડી આગળ સોનાપોરના રસ્તાની દક્ષિણે આવેલી ખાલી જગાપર એક મોટો તબેલો બાંધ્યો હતો, કે જે આજ લગણ "દાદી સંતોક" ના તબેલાને નામે ઓળખાએછે આ જગોએ વીસ વર્ષ લગ પોતાનુ કામ મોટા પાયાપર ચલાવી એવણ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૮ મી મેએ

અતરે જે "રીકારડરની કોરટ" ના નામથી વડી અદાલત ચાલતી હતી, તેના ધોરણમા ફેરફાર કરી આજ દીનથી "સુપરીમ-કોર્ટ-ઑફ-જ્યુડીકેચર" ના નામથી તે અદાલતનુ કામ ચાલુ કરવામા આવ્યુ હતુ. બરાબર દશ કલાકે વડા ન્યાએધીશ સર એડવરડ વેસ્ટ, તથા બીજો ન્યાએધીસ સર ચારલસ ચેમબરસ કોરટમા દાખલ થયા, અને તુરત નવો "ચારટર-ઑફ-જસટીસ" જાહેર રીતે વાચી સંભળાવવામા આવ્યો હતો, તથા તે વાચયાબાદ તુરત ૨૧ તોપો ફુટી હતી. તે પછી સર એડવરડ વેસ્ટે,

---

૧ મુંબઈ શમાચાર, તા૦ ૩ જી મેએ ૧૮૨૪

૨ એવણના બાવા શેઠ સંતોકજી બરજોરજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫ મા એબાવથી અતરે આવ્યા હતા, અને અતરેના લશ્કર ખાતાના સિપાહીઓના પોશાક બનાવી આપવાના કામનુ કંત્રાકટ સરકારે તેવણને આપ્યુ હતુ આથી ઈંગ્રેજ અમલદારોમા તેઓ ઘણો વગ ધરાવતા હતા, તથા પારસી કોમમાથી તેમને સારૂ માન હતુ તે વેળાની અતરેની પંચાતના તેવણ એક અગેવાન હતા.

"ચીફ જસ્ટીસ" તથા સર ચારલસ ચેમબરસે "પ્યુની જડજ" તરીકેના સપત લીધા હતા; જે પછી પેહલાનાં માનને માટે ૧૭ તથા બીજાને માટે ૧૫ તોપો ફોડવામા આવી હતી.[1]

તા૦ ૩૦ મી જુન.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આએ વર્ષે મુંબઈ મધે વરસાદ નહિ પડવાથી અંતરેની પારસી પંચાત તરફથી આજરોજે બાહેરકોટ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા એક જાહેર જશન કરવામા આવ્યુ હતુ, તે વેળાએ જરતોસ્તીઓની એક ભારે ગીરદી થઈ હતી. ત્યાથી ફારેગ થઈ સર્વે લોકો ચંદનવાડી શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆનાં આદરાંનવાલા મકાનમા નેઆતનું જમન કીધુ હતું ત્યા જમવાને ગયા હતા. એ દીને પાછલા પોહરના પાંચ કલાકને અમલે વરસાદનુ એક મોટું ઝાપટુ દશ મીનીટ સુધી પડયુ હતુ. એજ પ્રમાણે હિંદુઓએ પોતાના ભુલેશ્વરના દેહડામા ચાર દિવસ સુધી હવનની ક્રિઆ, તથા પોરતુગીજોએ પોતાના મોટા દેવળમાં "ઓર લાઉડ સાદાઈના" ની ક્રિઆ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી હોરમસજી મોટાભાઈ[3]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ હોરમસજી મોટાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી જીવાના હાથ હેઠલ વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા. ત્યાર-પછી તેમના મરણબાદ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગરની મદદથી અંતરેની કમીસરીએટમાં કંત્રાકટો લેતા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં દસ્તુર ફરદુનજી દારાબજી જમાસપઆસાનાએ એક મહેરનજર છપાવી હતી કે તેઓ અંતરેના ગવરનર હાનરેબલ માઉંન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસટનના આસરા હેઠળ "અખબાર" નામનુ એક આવાડીઆનુ એક વર્તમાન પત્ર ફારસી ભાષામાં કાઢનાર છે. તેનુ મણ માસીક લવાજમ રૂ૦) નુ ઠેરવ્યુછે.[4]

તા૦ ૬ થી આગસટ.

રોજ ૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે આંતશદાદગાહની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[5]

તા૦ ૨૯ મી આગસટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે બંધાવવા માંડેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી, તે વેળાએ પુણા તથા તેની આજુ બાજુનાં ગામોના મળી આસરે ૨૦૦) જરથોસ્તીઓ ભેગા મલયા હતા.[6]

તા૦ ૮ થી સપટેમબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (કે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી દોરાબજી રાંદેલીઆ[7]—(ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દોરાબજી બેહરામજી રાંદેલીઆના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વ્યાપારનાં કામમાં પડેલા હતા, અને ટુંક ઉમરમા અચબ્બય મરણ પામ્યા હતા. "એક અપહડ વઈદનું અકેકડ હેના જીવનો કાલ થાઈઉ."

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી સોરાબજી પારખ—(ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ સોરાબજી એદલજી પારખના વડા દીકરા.

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ ૧૮૨૪

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૪

૩ શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી મોટાભાઈ (બારીસ-ટર) ના બાપાવા.

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૨૪ આ પત્રનાં પુરતા ઘરાકો ન થવાથી તે કાઢવામા આવ્યુ હતું નહિ.

૫ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૬ મી આગસટ ૧૮૨૪

૬ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૬ મી સપટેમબર ૧૮૨૪ આ દોખમુ પુણા મધે બાંધવા માટે શેઠ સોહ-રાબજીની તરફથી તેમના ભાઈ શેઠ પેશતનજી રતનજી પટેલે મુંબઈની શમસત જરથોસ્તી અનજુમનની એક સભા કે જે ગઈ તા૦ ૨૦ મી મેએ ૧૮૨૪ ને દીને દાદીશેટવાલા આતશબેહરામમા મળી હતી તેમા પંચાતને અરજ કીધી હતી જે "શ્રી પુણા મધે આપણ લોકોની વશતી ઘણી થાઈછે અને તે જગો દોખમુ તથા દરેમેહર નથી તેથી ઘણી અડચણ પડેછ વાશતે મારો ભાઈ નામે સોહરાબજી રતનજી પટેલ શ્રી પુણા મધેછે તેહની હેવી ઇછાછે જે તે જગો એક દોખમુ બનાવે અને શ્રી પુણુ શ્રી મુંબઈને લગતુ છે વાશતે શ્રી મુંબઈની પંચાતની પાશે એ નેક કામ કરવાની રજા માગુચ" તેહવારે પંચાતના લોકો ઘણાએક ખુશી થઈને તેહને રજા આપી ને તનરો-રોશતી બક્ષેઆ

[મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪].

૭ અંતરેવાળા શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી રાંદેલી-આના બાવા

એવણ અતરેના એક જાણીતા વેપારી હતા,[૧] તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠ એદલજી તથા શાપુરજી અને શા૦ નરસીદાસ ક્રાલામોદી સાથે "માણેકજી નરસીદાસ"ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહણો હતા.

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસ્પ આસાનાએ પેહલવી પંદનામે જરથોસ્તનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી આજ દીને તે મુંબઈ સમાચાર છાપખાનામાંથી છપાવી રૂ૧॥ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[૨] એ તરજુમો તેના દીબાચામાં જણાવ્યા મુજબ મજકૂર પેહલવી પંદનામાની એક નકલ કે જે મરહુમ દસ્તૂર જામાસ્પ આસાને હાથની લખેલી હતી તે ઉપરથી દસ્તૂરજીએ કર્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

વલસાડમાં થતા લગનોની આવક ઉપર ઉદવારે-વાલા મોબેદોના ભાગ હીસ્સા બાબેં એ બંને તરફવાલા-ઓમાં કજીઓ મુદત થઈ ટંટો ચાલ્યા કરતો હતો, અને તેના નીવેડાને માટે તેઓ સુરતની અદાલતમાં ગયા હતા, જયાં આજ દીને એવો ફેસલો થયો હતો કે "૭૨ વર્ષ ઉપર એ બાબે પેશવાની સરકાર તરફથી ફેસલો થયો હતો,— જે હદ કાવેરી દક્ષણ નીર પ્રાંત સુરતથી તે હદ વેતરની કીનારે મોજે દાવીર પ્રમાણે માહીમ પ્રાંત વસઈ લગીના પારસી લોકનું અધારૂપણું જે અસલથી ઉદવારેવાલા અધારૂ ત્રણ ભાગ્યા (બનપાવ હોરમજીયાર, કામ હોર-મજીયાર અને શાએર હોરમજીયારના વારેસો) તથા ત્રણેનાં બીજા ભાગ્યાઓમાં ચાલતું આવેછે તે પ્રમાણે ચલાવવું," પણ તે પછી વલસાડવાલાઓએ પોતાને ત્યાં થતા લગનોનો ભાગ ઉદવારેવાલાઓને નહિ આપ્યો તે ગેરવાજબીછે વલસાડના દસ્તૂર ફરામજી રૂસતમજી કેહેછે કે એમ તેઓને ભાગ આપે તો બાઈજીએ શું ? પણ તે કંઈ વાજબી કારણ નથી. એના પુરાવામાં તેઓ બીજી કંઈ શાક્ષી લાવ્યા નથી, માટે જેમ કદીમ શરેસતા પ્રમાણે ચાલેછે તેમ ચાલવું, અને ઉદવારેવાલાઓના ચઢેલા રૂ૫૨) તેઓની વતી દસ્તૂર દોરાબજી બેહરામજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી ટેહમુલજીને વલસાડવાલાઓની વતી આ૦ માણેકજી બેહરામજી તથા આ૦ બહમનજી માણેક-જીએ આપવા."[૩]

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમાં એક મોટો ૨) કોશ ફરે તેવડો કુવો મુંબઈવાલા શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી શાહેરે પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ અરદેસરજીની નઈ-એતે બંધાવી ધર્મખાતે આપ્યો હતો.[૪]

તા૦ ૨૨ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના મજગામના બંગલામાં અતરેની મેસર્સ રીમીંગટન ફાકરડની કંપનીવાલા મી૦ જે. એચ. ફાકરડને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક જીઆફત તથા "બાલ" આપ્યો હતો. તે વેળાએ અતરેના નામદાર ગવરનર ઓ-નરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, નામદાર ચીફ જસટીસ, અને બીજા ઘણા સરકારી તથા લશ્કરી ખા-તાંના અમલદારો, વ્યાપારીઓ વગેરે હાજર થયા હતા. લગભગ ઘણું કરીનેર "બાન-રૂમ"માં નાચરંગ કરી સઘળાઓ મધરાતના ખાણાની "ટેબલ" ઉપર એકઠા મલ્યા હતા તે વેળાએ મી૦ જે એચ ફાકરડે પોતાના મેજબાન શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈની સલામતી એક

૧ એવણના બાવા શેઠ શોરાબજી એદલજી બારભ સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ શોરાબજી મન-ચેરજી રેડીમનીના મેહતા તરીકે લાંબી મુદત સુધી રહેલા હતા. તેમના મરણ બાદ ત્યાંથી નીકલી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર "શોરાબજી એદલજીની કંપની"ના નામથી ચલાવતા હતા.

૨ "શ્રી જરતોશત પેગમબર શાહેબનું ફરમાવેલું પંદનામું, એટલે જે નશીહતનામું પેહલવી જોબાન-માંથી ગુજરાતી જોબાનમાં તરજુમો કીધોછે. ફુરમાદ એદલ દશતુર દારાબજી જમશેદજીએ શાને ૧૧૯૩ ઈઅજ-દજરદીમાં શ્રી મુંબઈના શમાચારખાનામાં છપાઈછે શાને ૧૮૨૪ ઈશવી"

૩ આ ફેસલાની અસલ નકલ ઉદવારેની અંજુ-મનને લગતા દસતાવેજોમાંથી ત્યાંના દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાએ અમોને દેખાડી હતી.

૪ આ કુવાપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલીછે.—
"શંવત ૧૮૮૦ ના ચૈત્ર સુદ ૧ વાર શનેઉ
"તા૦ ૧૦ અકટોબર શને ૧૮૨૪ ઈસવી, રોજ ૧૦
"માહ ૮ શને ૧૧૯૨ એજદેજરદી શેઠ શ્રીપ મુંબાઈવાશી
"પારશી દાદાભાઈ કાવશજી માણેકજી શાહેરે પોતાનો
"બેટો અરદેશર ગુજરેઆ તેની નઈએતે ધરમખાતે
"બંધાવી આપેઓછે. તેના કોશના ખરચને કાજે
"રાજેશરી શીતારામ રાવજી શાહેબના હોકમથી તથા
"ગામના પટેલ તથા રઈએત મલીને જમીન વીગા
"(૬) અપાવીછે તે મધેથી કોશનો ખરચ ચંદરોકાલ
"દીવાકરણ સુધી ચલ્યા કરે"

"ચીફ જસ્ટીસ" તથા સર ચાર્લસ ચેમબરને "પ્યુની જડજ" તરફના સપત લીધા હતા, જે પછી પેહલાનાં માનને માટે ૧૭ તથા બીજાને માટે ૧૫ તોપો ફોડવામા આવી હતી.[1]

તા૦ ૩૦ મી જુન.

રોજ ૫ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આએ વર્ષે મુંબઈ મધે વરસાદ નહિ પડવાથી અતરેની પારસી પંચાત તરફથી આજદીને બાહેરકોટ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા એક જાહેર જશન કરવામા આવ્યુ હતું, તે વેળાએ જરતોશતીઓની એક ભારે ગીરદી થઈ હતી. ત્યાથી ફારેગ થઈ સર્વે લોકો ચંદનવાડી શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનાં આદરાનવાલા મકાનમા નેઆતનું જમન કીધુ હતુ ત્યાં જમવાને ગયા હતા. એ દીને પાછલા પોહરના પાંચ કલાકને સમારે વરસાદનુ એક મોહટુ ઝાપટુ દશ મીનીટ સુધી પડયુ હતુ. એજ પ્રમાણે હિંદુઓએ પોતાના મુંબાદેવીના દેહરામાં ચાર દિવસ સુધી હવનની ક્રિઆ, તથા પોરતુગીજોએ પોતાના મોટા દેવળમાં "ઓર લાર્ડ ભાદાઈના" ની ક્રિઆ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી હોરમજજી મોદીભાઈ[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ હોરમજજી મોદીભાઈના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી જીવાના હાથહેઠળ વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા. ત્યાર-પછી તેમના મરણબાદ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી મગરૂની મદદથી અતરેની કમીશરીઓમા કન્ટ્રાકટ લેતા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

આજના "બોમ્બે કુરીઅર" માં દસ્તુર ફરદુનજી દારાબજી નમારપઆનાનાએ એક જાહેરાનામુ છપાવી હતી કે તેઓ એલ્ફીન્સ્ટન ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલ્ફીન્સ્ટનના આસરા હેઠળ "અખબાર" નામનું દર અઠવાડીઆનું એક વર્તમાન પત્ર ફારસી ભાષામાં કાડનાર છે. તેનુ માસીક લવાજમ રૂ૯) નું ઠેરવ્યુછે.[4]

તા૦ ૬ થી આગસટ.

રોજ ૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે આતશદાદગાહની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[5]

તા૦ ૨૯ મી આગસટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણાં મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે બંધાવવા માંડેલા દોખમના તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી, તે વેળાએ પુણા તથા તેની આજુ બાજુના ગામોના મળી આસરે ૨૦૦) જરથોશતીઓ ભેગા મલયા હતા.[6]

તા૦ ૪ થી સપટેમબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (કે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી દોરાબજી રાંદેલીઆ[7]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દોરાબજી મેહરવાનજી રાંદેલીઆના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા, અને ટુંક ઉમરમા અચબુચ મરણ પામ્યા હતા. "એક અપહડ વઈદનું અડબંડ હેનાં જીવનો કાળ થાઇઉં."

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી સોરાબજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ સોરાબજી એદલજી પારખના વડા દીકરા.

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી જુલાઈ ૧૮૨૪

૨ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૪.

૩ શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી મોદીભાઈ (બારીસ-ટર) ના બાવા

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૨૪ આ પત્રનો ફેલાવ વધારો ન થવાથી તે કાડવામા આવ્યું નહિ.

૫ મુંબઈના સમાચાર; તા૦ ૨૬ મી આગસટ ૧૮૨૪

૬ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ થી સપટેમબર ૧૮૨૪ આ દોખમું પુણા મધે બાંધવા માટે શેઠ સોરા-બજીની તરફથી તેમના ભાઈ શેઠ પેસતનજી રતનજી પટેલે મુંબઈની સમસત જરથોસતી અંજુમનની એક સભા કે જે ગઈ તા૦ ૨૦ મી મેએ ૧૮૨૪ ને દીને દાદીશેઠવાળા આતશબેહરામમા મળી હતી તેમાં પંચાતને અરજ કીધી હતી જે "શ્રી પુણાં મધે આપણા લોકોની વસતી ઘણી થાઈછે અને ત્યાં કોઈ દોખમું તથા દરેમેહર નથી તેથી ઘણી અડચણ પડેછે વાસતે મારે ભાઈ શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલ શ્રી પુણા મધેછે તેહની ઉંવી ઈછાછે જે તે ત્યાંહાં એક દોખમુ બનાવે અને શ્રી પુણ શ્રી મુંબઈને લગતુ છે વાસતે શ્રી મુંબઈની પંચાતની પાસે એ નેક કામ કરવાની રજા માગુંછ" તેહવારે પંચાતના લોકોએ ઘણીએક ખુશી થઈને તેહને રજા આપી ને તનદોરોસતી બક્ષીઆ.

[મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪].

૭ અતરેવાળા શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી રાંદેલી-આના બાવા.

એવણ અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા,[૧] તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠ એદલજી તથા શાપુરજી અને શા૦ તનસીદાસ કાલામોદી સાથે "માણેકજી તલમીદાસ" ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહણો હતા.

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસ્પ આશાનાએ પેહલવી પંદનામે જરથોશતનો ગુજરાતીમા તરજુમો કરી આજ દીને તે મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાથી છપાવી ૩ાા ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[૨] એ તરજુમો તેના દીબાચામા જણાવ્યા મુજબ મજકૂર પેહલવી પંદનામાની એક નકલ કે જે મરહુમ દસ્તૂર જામાસ્પ આશાએ હાથની લખેલી હતી તે ઉપરથી દસ્તૂરજીએ કર્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

વલસાડમા થતા લગનોની આવક ઉપર ઉદવાડેવાલા મોબેદોના ભાગ હીસ્સા બાબે એ બંધે તરફવાલાઓમા કંઈક મુદત થઈ ટંટો ચાલ્યા કરતો હતો, અને તેના નીકાલને માટે તેઓ સુરતની અદાલતમા ગયા હતા, જ્યા આજ દીને એવો ફેસલો થયો હતો કે "૭૧ વર્ષ ઉપર એ બાબે પેશવાની સરકાર તરફથી ફેસલો થયો હતો,— જે હદ કાવેરી દક્ષણ નીર પ્રાંત સુરતથી તે હદ વેતરની કીનારે મોજે દાતીવેર પ્રગણે માહીમ પ્રાંત વધઈ લગીના પારસી લોકનુ અધારપણુ જે અસલથી ઉદવાડેવાલા અવાડે ત્રણ ભાગ્યા (બનપાન હોરમજીયાર, કામ હોરમજીયાર અને ચાઓર હોરમજીયારના વારેસો) તથા ત્રણેના બીજા ભાગ્યાઓમા ચાલતુ આવેછે તે પ્રમાણે ચલાવવુ," પણ તે પછી વનસાડવાલાઓએ પોતાને ત્યા થતા લગનોનો ભાગ ઉદવાડેવાલાઓને નહિ આપ્યો તે ગેરવાજબીછે વનસાડના દસ્તૂર ફ્રામજી રૂસતમજી કેહેછે કે એમ તેઓને ભાગ આપે તો બાઈજીએ શુ ? પણ તે કંઈ વાજબી કારણ નથી. એના પુરાવામા તેઓ બીજી કંઈ શાક્ષી લાવ્યા નથી, માટે જેમ કદીમ શરેસતા પ્રમાણે ચાલેછે તેમ ચાલવુ, અને ઉદવાડેવાલાઓના ચઢેલા રૂપર) તેઓની વતી દસ્તૂર દોરાબજી બેહરામજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી ટેહમુનજીને વનસાડવાલાઓની વતી આ૦ માણેકજી બેહરામજી તથા આ૦ બહમનજી માણેકજીએ આપવા."[૩]

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમા એક મોટો ૨) કોશ ફરે તેવડો કુવો મુંબઈવાના શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરે પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ અરદેશરજીની નાલએતે બંધાવી ધર્મખાતે આપ્યો હતો.[૪]

તા૦ ૨૨ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના મજગામેના બંગલામા અતરેની માશીઅરસ રીમીંગટન મકફરડની કંપનીવાલા મી૦ જે. એચ કાફરડને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક જીઆફત તથા "બાલ" આપ્યો હતો. તે વેળાએ અતરેના નામદાર ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, નામદાર ચીફ જસટીસ, અને બીજા ઘણા સરકારી તથા લશકરી ખાતાના અમલદારો, બ્યાપારીઓ વગેરે હાજર થયા હતા. લગભગ ત્રણ કલાકેર "બાલ-રૂમ" મા નાચરંગ કરી સઘળાઓ મધરાતના ખાણાની "ટેબલ" ઉપર એકઠા મલ્યા હતા તે વેળાએ મી૦ જે એચ કાફરડે પોતાના મેજબાન શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈની સલામતી એક

---

[૧] એવણના બાવા શેઠ હીરાજી એદલજી પારખ સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ હોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના ચેહતા તરીકે લાંબી મુદત સુધી રહેલા હતા તેમના મરણ બાદ ત્યાથી નીકલી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર "હીરાબજી એદલજીની કંપની" ના નામથી ચલાવતા હતા

[૨] "શ્રી જરતોશત પેગંબર શાહેબનુ ફરમાવેલુ પંદનામુ, એટલે જે નશીહતનામુ પેહલવી જોબાનમાથી ગુજરાતી જોબાનમા તરજુમો કીધોછે હેરબદ એદલ દશતુર દારાબજી જમશેદજીએ શને ૧૧૯૩ ઈઅજદજરદીમા શ્રી મુંબઈના શમાચારખાનામા છપાઈછે શને ૧૮૨૪ ઈશવી"

[૩] આ ફેસલાની અસલ નકલ ઉદવારેની અંજુમનને લગતા દસતાવેજોમાથી ત્યાના દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાએ અમોને દેખાડી હતી

[૪] આ કુવાપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલીછે —

"શવત ૧૮૮૦ ના ચૈત્ર સુદ ૧ વાર શનેછ
"તા૦ ૧૦ અકટોબર શને ૧૮૨૪ ઈશવી, રોજ ૧૦
"માહ ૮ શને ૧૧૯૩ એજદેજરદી શેઠ શ્રી મુંબાઈવાશી
"પારશી દાદાભાઈ કાવશજી માણેકજી શાહેરે પોતાનો
"બેટો અરદેશર ગુજરેઓ તેની નાઈએતે ધરમખાતે
"બંધાવી આપેઓછે તેના કોશના ખરચને કાજે
"રાજેશરી શીતારામ રાવજી શાહેબના હોકમથી તથા
"ગામના પટેલ તથા રઈએત મલીને જમીન વીગા
"(૬) આપાવીછે તે ખપેથી કોશનો ખરચ ચંદરોકાલ
"દીવાકરણ શુધી થવા કરે"

સુભાખીત ભાપણુ કરી લેવાડી હતી. શેઠ જમશેદજીની તરફથી અતરેના આડવોકેટ જનરલે તેનો જવાબ વાલ્યો અને મી૦ ફાફરડની તથા તેની બાનુની સલામતી લેવાડી. એ પછી સઘળાઓ પાછા નાચના ઓરડામા ગયા, અને બામદાદ સુધી ગમત મેલવી છુટા પડયા હતા.[1]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના ઘરેમા એકઠા મલી મી૦ જેમસ હેનરી ફાફરડ કે જે ૧૮ વર્ષ થએર અતરેનો એક જાણીતો વ્યાપારી તથા પછવાડેથી મુબઈનો માજીસ્ટરેટ પણ થયો હતો તેને પોતાને વતન સીધાવતી વેળાએ એક માન પત્ર તથા ૭૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ-આફ-પ્લેટ" ભેટ આપી હતી. શેઠ ધાકજી દાદાજીએ અતરેના આડવોકેટ જનરલને અરજ કરવા ઉપરથી તેણે માન પત્ર બુલંદ અવાજે વાચી સંભલાવ્યુ હતુ, જેનો મી૦ ફાફરડે લાયક રીતે ઉતર વાલ્યા પછી તે મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતો. આ માન પત્રપર નીચના પારસી ગ્રહસ્થોની સહીઓ હતી —[2]

શેઠો ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંહગીર અરદેશેર દાદી, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, જાહગીર નશરવાનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી બનાજી, હીમજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, કાવશજી માણેકજી હાસમાનગના, એદલજી દોરાબજી પારખ, શાપુરજી દોરાબજી પારખ, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, ફરદુનજી હીમજી પાંડે, ભીખાજી મેહરજીની કંપની, દાદાભાઈ કાવશજી શાએર, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, એદલજી ખરશેદજી બાકસટર અને છોકરાઓ, નશરવાનજી અને ફરામજી મનચેરજી કામાજી, હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ, બાપુજી પેશતનજી મેહતા, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ.

તા૦ ૧૦ મી ડીશેમબર.

આજ દીને મુબઈની સરકારના શેકેટરી મી૦ જેમસ ફેરીસનો પારસી પચાત ઉપર એક પત્ર આવ્યો હતો કે નેટીવ સ્કુલ સ્થાપવા સારૂં કંપની સરકારની જામીનગીરી હેઠલ પારસી પચાતના ફંડ મધેથી રૂ૧૩૭૦૪॥૧૮। "નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટી" ના શેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસને આપવા, અને તેના બદલામાં સરકાર તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૨૫ થી વર્ષ ૯ સુધી દર માસે રૂ૧૭૦) લેખે પચાતને આપશે.[3]

તા૦ ૨૧ મી ડીશેમબર.

અતરેની ગોદીમા મીશીઅરસ ફારબસની કંપનીને માટે બધાયલું ૭૪૨ ટણનું મોટું સફરી વાહણ "કેલીડોનીયા" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા આજ દીને રાત્રે ૧૧ વાગે કરવામા આવી હતી. હાનરેબલ મી૦ ગુડવીને ચપીનની બાટલી ફોડયા પછી તે વાહણને સર્વેની ખુશાલીની તાલીઓ વચ્ચે દરીયામા ઉતારવામા આવ્યુ હતુ. તે પછી મુબઈના દરીયાવરી ખાતાના સુપરીનટેનડનટ મી૦ હેનરી મેરીટને વડા માસટર બીલડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ તથા બીજા માસટર બીલડર શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆને તેમની આ વાહણ બાધવાની કારીગરીને માટે એકેકો શાલ જોડો ભેટ આપ્યો હતો, તથા એક સુભાખીત ભાષણ કરી તેમની ચતુરાઈની ઘણી તારીફ કીધી હતી, તથા જણાવ્યુ કે મુબઈની ગોદીએ વાહણ બાધવાના હુનરમા જે મોટુ નામ મેલવ્યુછે તેને એઓ સારીપેઠે ટકાવી રાખનારછે, તથા શેઠ નવરોજજી પોતાના મરનાર બાપ શેઠ જમશેદજીના રૂડા પગલા ઉપર આલ્યાછે, તે માટે પોતાની તરફની ખુશાલી બતાવી હતી.[4]

આએ વર્ષમાં શેઠ બેહરામજી કાવશજી બનાજીએ મુબઈ મધે મેદાન માહેલા ટાપના કુવાની પાસે સર્વે દાતન સેહેરના ઉપયોગને માટે એક મોટો કુવો બધાવ્યો હતો.[5]

---

૧ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૨૪ આ મેલાવડા માટે "કુરીઅર" મા નીચે પ્રમાણે વિચાર જણાવે છે :—

"We had seldom had an opportunity of witnessing, even in the houses of the first European Gentry in the Island, an entertainment so agreeably and judicious by arranged, as this of Jamsetjee's."

[Bombay Courier, 27th November 1824]

૨ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૨૪.

૩ આ ગરેત પચાતના અકાબરોએ બાહલ રાખી હતી, તથા મજકુર રૂ૧૩૭૦૪॥૧૮। ની સરકાર કંપનીની પુનીતી પચાતના ફંડમાથી વેચાતી લીધી હતી, અને તે રૂપીઆની રકમ તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ થીતે તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૨૫ સુધીનો પચાતના ફંડનો હીસાબ જે તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૨૬ ના "મુબઈના શમાચાર" મા છપાયલોછે તેમાં ઉધારેલી માલમ પડેછે

૪ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી ડીશેમબર ૧૮૨૪

૫ આ કુવો હજીસુધી તે તરફ નવી બધાતી "ફ્રેંડ-ફરેલ સ્કુલ" વાલી ઈમારતની પડોસમા સલામતછે, અને તેની અંદર નીચલી તખ્તી જડેલીછે.—

'This well was built by Byramjee Cursetjee Banajee A D 1824"

"એ કુવો પારશી બેહરામજી કાવશજી બનાજીનાએ ધરમ ખાતે—સને ૧૮૨૦"

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫.

આએ વર્ષના "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકળેલાં ઇ ગ્રેજી કાલેનડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજ હતી.

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "અપરણ કાસ્ટલ" નુ નામ નથી.

"બામ્બે ઇનસુરનશ સોશાઇટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠો સોરાબજી પેશતનજી પાટક, ધનજીભાઈ ફરામજી બાટલીવાલા અને ફરદુનજી સોરાબજી પારખના નામ એકશ્ટ્રા પ્રોપ્રાઇટર તરીકે ઉમેરાયલાછે.

"બામ્બે લાઇફ ઇનસુરનશ કંપની" ના ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ સોરાબજી ફરામજી વાડીઆનુ નામ એક શેરના ભાગીદાર તરીકે ઉમેરાયલુ છે

પારસી દુકાનદારોની ટીપમા દીનશાહ દાદાભાઈ અને નવરોજજી જીવાજીના નામ નથી.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

આજ દીને સુરત મધે આતશબહેરામના ઉપરાતથી બધાવવા ધારેલા દરેમહેરનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[2] એ ક્રિઆનું જશન પુરૂ થયાબાદ તેજ મીજલસમાં એક બીજા નેક કામની તદબીરી કરવામા આવી હતી. તેની ખીના એમકે સુરત મધે ચોમાસાના દિવસો ઉપર દોખમા તરફ જવાના રસ્તા આગલ રેલના પાણી ભરાઈ રેહવાથી ત્યાથી રવાનોને, તેરવીને લઈ જવાની મોટી મુસીબત પડતી હતી, તે ઉપરથી ત્યાના એક શેહનશાહી બેહદીને પોતાનુ નામ છુપુ રાખી ખરદેઆદાને નામે ઉપલું દોખમું બધાવવાની મેનીજ કરનારાઓમાના એક શેઠ દીનશાહજી એદલજી ધનજી મેહતાનાને રૂ૩૦૦૦) ની રકમ આપી એ ઠેકાણે એક પાકો પુલ બધાવવાની અરજ કીધી તથા તેમા ઉપલી રકમથી વધારે ખરચ થાયતો તેપણ પોતે આપવાની મરજી જણાવી. આ માટેની તદબીરી શેઠ દીનશાહજીએ કરાવ્યાથી સર્વે

---

૧ The Bombay Kalendar and Register for 1825
Bombay, printed for the Proprietors by Shreecrustna Jaggonathjee

૨ આ માટે એ દોખમાપર મારેલી તખતીમા નીચે મુજબ લખેલુછે, " . થને ૧૧૯૪ એનદે " જરદી રોજ ૧૫ મા દેમેહર માહ ૪ થો તીર ઇનદ " એ દીને દખમાનો તાણો પુરાયો . "

એ દોખમુ બધાવવાના ઉઘરાણામા સઘળા મલી રૂ૫૪૧૨૯) ભરાયા હતા, જેની ટીપ તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૮૨૫ ના મુંબઈના શમાચારમા છાપીછે, જેમાથી નીચલી મોટી રકમો અતરે ટાકીછે.—

૧૦૦૨૫) શેઠ રતનજી માણેકજી એ દીને નામે દા૦ બરજોરજી, ભાઈ રૂસતમજીના કઆરથી
૧૦૦૦૧) શેઠ મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરીને નામે હા૦ શેઠ બહમનજી
૭૦૦૧) મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆ
૭૦૦૦) પુણાવાલા મરહુમ મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીએ એ દોખમા બાબત સુરતવાલા મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ ઊપર મોકલેલા તે મોદીજીએ અજુમનની વતી મીશીઅરસ શરબસની કંપનીમા વીઆજે મેલેલા
૨૦૦૦) વોહોરા ખરશેદજી કુવરજીની વતી મેહરવાનજી તથા દાદાભાઈ
૧૫૦૦) પારખ રતનજી માણેકજી
૧૨૦૧) એદલજી ધનજી મેહતાની વતી દીનશાહ તથા મનચેરશાહ
૧૧૦૦) ફેરદુનજી ધનજીભાઈ એ દીના
૧૦૦૧) આ૦ પેશતનજી જમાસપજી ભાવનગરીની વતી ડોશાભાઈ પેશતનજી ભાવનગરી.
૧૦૦૦) એદલજી કાવસજી શેઠના
૧૦૦૦) જમશેદજી શોરાબજી હોડીવાલાની વતી બરજોરજી તથા ફરામજી તથા દાદાભાઈ
૧૦૦૦) બાઈ સુનાબાઈ તે બરજોરજી રૂસતમજી ચીનાઈના વીધવા
૫૨૫) દાદાભાઈ પેશતનજી.
૫૦૧) મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ
૫૦૧) બાઈ હીરાબાઈ બરજોરજીની ધણીઆની
૫૦૦) બાઈ કુવરબાઈ તે મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરીના વીધવા
૫૦૦) આ૦ શોરાબજી બેહરામજી છીબડાના
૪૦૧) પેશતનજી કુવરજી રાનજી
૪૦૦) માણેકજી દાદાભાઈ હાદડીઆ (એ દીના)
૪૦૦) રતનજી છીબડા પીઠાવાલા
૩૫૧) ખરશેદજી ભીખાજી અરમાનીના દલાલ
૩૫૦) મોદી હોરમજજી ભીમજીને નામે
૩૪૦) પારખ હીરજી જીવણજીને નામે.
૩૦૦) હોરમજજી ફરામજી કરનાએકવાલા
૨૫૧) કુવરજી માણેકજી
૨૫૦) પેશતનજી રૂસતમજી માકીદલાલના
૨૨૫) નશરવાનજી ફરામજી હીરામાણેકના
૨૦૧) માણેકજી શેરીઆરજી, મી૦ કરીવાલા
૨૦૧) માણેકજી થબાવોરા
બાકીની રકમો રૂ૨૦૦) ની અદરછે

અજુમને એ છુપે નામે રૂપીઆ આપનાર ધણી ઉપર આફરીન કીધી.[1]

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૫ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે ભનથાંણા આગલ નોશારીઆ સાથને માટે અજુમનના ઉધરાતથી બધાવવા ધારેલા નવાં દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ સુરતનું પુશ્કળ લોક એકઠું મલ્યુ હતુ, તથા નવસારીથી પણ ૫૦૦) ગાલીઓ લોકથી ભરેલી આવી હતી, જેમા દસ્તૂરજી, દેશાઇજીઓ, તથા સર્વે અજુમન શામેલ હતુ. સઘળી ક્રિઆ નવસારીવાલા વડા દસ્તૂર રૂસતમજી નશરવાનજી મેહરજી રાણાનાં ઉપરીપણા હેઠલ થઈ હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી મારચ.

રોજ ૧૦ માહ ૬ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી સોરાબજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ શોરાબજી એદલજી પારખના બીજા દીકરા. એવણ અતરેના એક જાણીતા બેપારી હતા, તથા પોતાના ભાઇઓ શેઠો માણેકજી તથા શાપુરજી અને શા૦ તલસીદાસ કાહાનદાસ સાથે રાસ્તમાં "માણેકજી તલસીદાસ" ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો બેપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હોબન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહાણો હતા. એવણનુ મરણ અચાનુક નીપજ્યુ હતુ.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૩ માહ ૬ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—ડોશાભાઈ બહમનજી શેઠના[3]—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ બહમનજી નાનાભાઈ શેઠનાના વડા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણબાદ તેમનો પરચુરણ બેપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

આજ દીને મુબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ અતરેના એક જાણીતા સરકારી ઓહદેદાર લફટનંટ કરનલ વીલ્યમ બ્રુક્સ કે જેણે સીવીલ-આરકીટેક્ટ, સુપરીનટેનડીંગ ઇનજીનીયર, સુપરીનટેનડન્ટ ઑફ-રીપેરસ, વગેરેના ઓધ્ધાઓ ૪૨ વર્ષની લાંબી મુદત સુધી અતરે ચલાવ્યા હતા, તેને પોતાને વતન સીધાવતી વેળાએ એક માનપત્ર તથા ૫૦૦) પાંઉડની કીમતની "પીસ-ઑફ-પ્લેટ" ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર નીચલા પારસીઓની શહીઓ હતી.[4]

શેઠો હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ભીખાજી મેહરજીની કંપની, ખરશેદજી અને જાહગીર અરદેશર દાદી, જાહગીર અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, લીમજી ભીખાજીની કંપની, ફ્રેમશર શોરાબજી રેડીમની, દાદાભાઈ કાવશજી થામ્બેર, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી. જાંહગીર ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના, કાવશજી માણેકજી હામ્બખનાના, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, ફરામજી બહમનજી સરાફ, ડોશાભાઈ ખરશેદજીની કંપની, ડોશાભાઈ કુવરજી બનાજી, શાપુરજી પેસ્તનજી મેહતા, હોરમજજી ખરશેદજી સરાફ, બમનજીરજી નાનાભાઈ દાવર, ફરદુનજી શોરાબજી પારખ, લીમજી કાવશજી બનાજી.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (યઝ૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલે બધાવવા માંડેલુ દોખમુ તૈયાર થવાથી તેને ઇજવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. એ ક્રિઆ પુરી થયા પછી મુબઈની પચાત તરફથી એક માનપત્ર તથા શાલજોડા

---

[1] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૨૫

આ રૂપીઆ છુપે નામે આપનાર ધણી તે સુરતવાલા શેઠ એદલજી કાવશજી શેઠના હતા, અને એ દોખમુ પાકો ચુનો કમાનનો બાધવામા આવ્યો હતો, જે ઊપર એકદર ખરચ ૩૪૨૭૭—૧૩—૮ પાઇનો પડયો હતો તે એ શેઠના ચોપડામા ઊતારેલો માલમ પડે છે

[2] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૨૫

[3] શેઠ પાલણજી ફરામજી શેઠના અથવા દુબાશના બાપાવા એવણના એક ભાઈ અરદેશર પઈઆશેઠને નામે જણાયલા હતા એમના બાવા શેઠ બહમનજી નાહનાભાઇ પોતાના ભાઇઓ શેઠો શોરાબજી, રૂસતમજી, તથા ખરશેદજીની સાથે મલી નાહનાભાઇ બહમનજી શેઠના છોકરાઓને નામે પરચુરણ રોજગાર અતરે ચલાવતા હતા એઓ સઘળાઓ ઘણા એકમાર્ગી સ્વભાવના હતા, એઓમા વડા ભાઈ શેઠ શોરાબજી નાહનાભાઇ અતરે પારસીઓમા વધારે જાણીતા હતા

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી આપરેલ ૧૮૨૫

શેઠ દોરાબજી માણેકજી ચીનાઈ તથા રૂસતમજી મેહેરવાનજી શુમેદારની મારફતે મોકલાવ્યો હતો તે બીજલસમા શેઠ સોરાબજીને ભેટ આપવામા આવ્યો હતો. એ માન પત્રમા લખ્યુ હતું કે હમારી તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી મગાફ ઉપલો શાલજોડો તથા માનપત્ર લઇને પુણે આવનાર હતા, પણ તેવણને કાંઈ કામસર અટકાવ થવાથી અવાઈ શકાયુ નહિ એ પછી ત્યાં હાજર થયના સર્વે જરથોસ્તીઓને નેઆતનુ જમન જમાડવામા આવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૫ મી મેએ.

રોજ ૧૫ માહ ૯ (કે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—બેહરામજી ફરદુનજી લશકરી[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના ભાઈ. એવણ "બેહરાઈ લશકરી" ને નામે ઓળખાતા હતા. પોતાના વખત પ્રમાણે સારી ઇંગ્રેજી કેળવણી પામી અતરેની "કમીસરીએટ" આફીસમા પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દોરાબજીની સાથે હીસાબ રાખવાના ખાતામા ચાકરી રહ્યા હતા. ત્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં ટીપુ સુલતાનના બાપ મીર હૈધર સાથની બીજીવારની લડાઈની વખતે એ બંને ભાઇઓને સરકાર તરફથી લશ્કર ખાતાની ખોરાકી, વગેરેનો હીસાબ રાખવા માટે માઇસોર તરફ મોકલ્યા હતા. આથી એ બંને ભાઇઓની અટક "લશકરી" કરીને પડી હતી. એ પછી એવણે કમીસરીએટ ખાતામાજ લાંબી મુદત કાઢી જઇફીએ પોહચ્યા બાદ પેનશન લઈ પોતાનો ઓહ્દો છોડયો હતો.

તા૦ ૧ લી જુન.

આજ દીને મજગામ મધે નવાબના તળાવ તરફ જવાના રસ્તા ઉપર શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી નાદરશાહએ એક મોટો કુવો બંધાવી લોકોને ધર્મખાતે વાપરવાને ખુલ્લો મુક્યો હતો.[3]

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—દોરાબજી મેહેરજી[4]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ ભીખાજી મેહેરજીના ભાઈ. એવણ "દોલી મેહેરજી" ને નામે ઓળખાતા હતા, તથા પોતાના ભાઇઓ શેઠ ભીખાજી, નવરોજજી અને હીરજીની સાથે રાસ ખાતામા ઇંગ્રેજ બજારમાની "ભીખાજી મેહેરજીની કંપની" ને નામની મોટી વીલાયતી સામાનની દુકાન ચલાવતા હતા, તે પછી તા૦ ૯ મી મારચ ૧૮૨૦ થી સઘળા ભાઇઓ પોતાકી ફાલો ચુકવી લઈ છુટા પડયા હતા.

તા૦ ૧૭ મી જુન.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નવરવાનજી રૂસતમજી જવાવાલા[5]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ રૂસતમજી રતનજી જવાવાલાના દી-

---

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૨૫

આ દોખમાની સામેની શગડી ઉપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે —

" શવત ૧૮૮૧ ના વરખે ચૈત્ર શુદી ૯ રવેઊ,
" પારસી રોજ ૨૬ આશતાદ માહ ૬ શેહેરેવર શને
" એજદેજરદી ૧૧૯૪ એ દીને પારસી શ્રીપ નેકનામી
" શોહોરાબજી રતનજી પટેલ પોતે પોતાના સવાબને વાસતે
" શ્રી માજદઈઅસનીઓના રવાનોને આરામેશને વાસતે
" એ દખમુ બનાવીઊ છે શહી "

ઉપલી તખ્તીમાં એ દોખમુ ઈજવાનુ કામ શરૂ થયુ તે દિવસ લખેલોછે એ દોખમુ પરશાવાની ક્રિઆમા શામેલ થવાને શેઠ શોરાબજીએ તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૮૨૫ ના મુંબઈ શમાચારમા જાહેર ખબરે છપાવી સર્વે દેશાવરોના જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી એને લગતી સઘળી ક્રિઆ મુંબઈથી ગયલા દસ્તુર જમાસપજી એદલજી બમાસ્પ આશાના ઉપરીપણા હેઠળ થઈ હતી વળી એ ક્રિઆમા શામેલ થવાને મુંબઈથી પુણે ગયલા બે જરથોસ્તીઓ શેઠો રૂસતમજી મેહેરવાનજી શોબેદાર તથા નવરોજજી નશરવાનજી ધીશતા એઓએ પુણા મધે જરથોસ્તી મુસાફરોના ઉતારાને કીજે પોતાને ખરચે એક ધર્મશાલા તથા કુવો બંધાવવાને ત્યાના ચાર ગ્રહસથોને સોંપ્યુ હતુ તે ધર્મશાળાનુ કામ તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૨૫ થી શરૂ થયુ હતુ, અને તે બંધાવવા પાછળ સઘળી મેહનત ત્યાના એક વ્યાપારી આ૦ પેશતનજી શોરાબજી (પછવાડેથી ખાનબાહદૂર) એ કીધી હતી એવુ તા૦ ૨૦ મી જુન ૧૮૨૫ના મુંબઈના શમાચારમા પુણેથી એક ખબર પત્રીએ લખી મોકલ્યુ હતુ

[2] મુંબઈની માજી સુપરીમ કોરટના જાણીતા દુભાશીઆ મરહુમ શેઠ અરદેશર બેહરામજી લશકરીના બાવા

[3] એ કુવાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે.—

" નવરોજી રૂશતમજી નાદરશાહે કુવો પોતાના
" પઈશાએ બાંધીછે ધરમખાતે લોકોને પાણી ભરવા
" હે જગો શેઠજી પેશતનજી બમનજી વાડીઆજીના
" વારશદાર હે જગો ધરમખાતે કુવો બાંધવા આપીછે
" તારીખ ૧ જુન શને ૧૮૨૫ અંગરેજી "

[4] શેઠ સોરાબજી પાલણજી દોલીમેહરજીના બપાવા

[5] એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી રતનજી જવાવાળા પોતાના બાપની જુની શેક્રેટરીએટની સામેની પુરાતમ દુકાન ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા તેમના મરણ પછી પોતાના ભાઇઓ શેઠ કુવરજી, રોનજી તથા હીરજીભાઈની સાથે મળી ચલાવતા હતા

કરી. એવણે પોતાના કાકાઓથી છુટા પડી ૪ ગ્રેંજ બજારમાં જુદી દુકાન કાઢી વીનાયતી સામાણ તથા દારૂ-કામનો વ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચનાવ્યો હતો. પછ-વાડેથી તેમા એમને કેટલુ ક નુકસાન ગયુ હતુ.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૨૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમુજી[2]—ઉમર વર્ષ (૫) એવણ "નશના જમુજી" ના નામથી અતરેના પારસી-ઓમા ઓળખાતા હતા, તથા ચીન તરફનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. આ માટે એઓએ બે વહાણનાર ત્યાંની સફરો પણ કીધી હતી.

તા૦ ૨ જી જુનાઈ.

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવા-લાના ચોથા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા અત-રેથી કલકતે ગયા હતા, અને પોતાના નાના ભાઈ શેઠ પેશતનજીની મારફતે અતરેથી માલ મગાવી વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. તે પછી મુંબઈ આવી કોરતાઓ બણીનો વ્યાપાર કરવા લાગા. તરાવનકોરના રાજા રામરાજના આસરા તલે એવણે "આલપાઈ" ના બંદ-રની મારફતે મનબાર કોસ્તા બણીનો મોટો વ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા ત્યાના ગામોમા વ્યાપારી પેહડીઓ સ્થાપી હતી. એ ઉપરાંત ત્યાથી ઈસ્ટ ઇડીઆ કંપનીના વાહણોને માટે વાગની લાકડા મુંબઈ ખાતે પુરા પાડવાનુ કંત્રાકટ લીધુ હતુ. આલપાઈમા એવણે એક દેરાસુ તથા દરેમેહર બનાવ્યા હતા,[2] તથા મુંબઈમા ગાયના રસ્તાપર એક દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૩ જી જુનાઈ ૧૮૨૨ ને દીને પાક કીધી હતી. એવણનુ "નવરોજ બાનરમેન" નામે એક મોટું સફરી વાહણ હતુ. એવણ મુંબઈમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૩ જી જુનાઈ.

રોજ ૪ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી બરજોરજી વાડીઆ[3]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ સુરત મધે વાહણ બાધવાનો જે ઠેકો હતો તે ઉપર વાહણો બાધવાનુ તથા તેમની મરામત કરવાનુ કામ કરતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી જુનાઈ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ મા તા૦ ૮ મી જુને મુંબઈના સઘળા દેશી રેહવાસીઓએ જે જાહેર ફંડ અતરેના લોર્ડ ઉપર સરકાર દરબારનો જુનમ હોય તે બાબે મંગ-લાદ ફરીયાદ લખી મોકલવાને માટે સ્થાપ્યુ હતુ તે ફંડનુ કામ કેટલાક વર્ષ સુધી ચાલ્યા પછી આએ વર્ષમાં સર્વેએ મળી એવો ઠેડાવ કીધો કે તે ફંડના મુદ્દલ નાણાં ધણી ધણીને પાછાં આપવા, અને તેના વ્યાજમાથી ખરચ બાદ કરતા પારસીની કોમના વ્યાજ સાથે જે કાંઈ નાણાં બાકી રહ્યા હોય તે પારસી પંચાતના સાર ત્ર-સ્ટીઓને સોપવા—આ બાબે તે વખત ઠરીઆ મુજબ પારસીઓની પરવાનગી લઈને રૂ૧૧૯૫૪૭ આજ દીને પારસી પંચાતના જનરલ ફંડ ખાતે ટ્રસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધા હતા.[4]

તા ૨૬ મી જુનાઈ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી નસુજી ચીનીમીની—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ સુરતમા જ્યારે વલંદા તથા ફરંગીઓની કોઠીઓ હતી, ત્યારે ત્યાના સોદાગરો સાથે જવાહેર તથા કાપડનો વ્યાપાર કરતા હતા, અને તેમા એક મોટી પુંજી મેળવી હતી.

---

[2] એવણના એક ભાઈ બરજોરજી જમુજી કરી હતા, તેઓ પણ પોતાના ભાઈની સાથે ચીનના વ્યાપારમા સામેલ હતા. એઓના બાવા જમુજી કાહનજી કલીઆણેથી અતરે આવેલા હતા, અને સુ ધધો કરતા હતા તેનો પતો મળતો નથી.

[2] આ દેરાસુ તથા દરેમેહર કેહડે ડે આજદાઈમા હજુસુધી સલામતછે, પણ તેમને પરડયાના દાહડા વારનો કશો પતો મળતો નથી.

[3] મુંબઈવાલા જાણીતા શેઠ બરજોરજી રતનજી પારખના બાવા. એવણના ત્રણ દીકરાઓ, તેમા વડા અતરેવાલા આગળ જાણીતા વ્યાપારી તથા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટના સાસરા શેઠ રતનજી શોરા-બજી પારખ હતા. બીજા શેઠ માણેકજી (તે સુરતવાલા મરહુમ શેઠ બેહરામજી માણેકજી વાડીઆના બાવા) પણ પોતાના બાપની સાથે વાહણ બાંધવાનુ કામ કરતા હતા. તેવણે "જમશેદજી જીજીભાઈ" તથા "બપારામ દયારામ" નામે બે વાહણો સુરત મધે બાંધ્યા હતા. ત્રિજા શેઠ એદલજી (તે સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી એદલજી વાડી-આના બાવા) વ્યાપાર વણજમા પડેલા હતા.

[4] આ રૂ૧૧૯૫૪૭ ની રકમ તા૦ ૨૨ મી અક-ટોબર ૧૮૨૪ થી તે તા૦ ૧૦ મી નવેમ્બર ૧૮૨૫ સુધીનો પંચાતના ફંડનો હીસાબ જે તા૦ ૩ જી જુનાઈ ૧૮૨૬ ના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાયલોછે તેમાં જમે કરેલી માલમ પડેછે.

તા૦ ૮ મી આગસ્ટ.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૨૪ થીતે તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૩૨૩૧૩ાાા૪ ઉપરાંત આએ સાત માસમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૯૬૫૯ાા૪૮ા ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૧૬૯૭ાાા૨ થયો હતો, જે બાદ કરતા તરસ્ટીઓના હસ્તકમા રૂ૩૧૦૯૯ાા૨૦ા બાકી હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર.

રોજ ૫ માહ ૧૨ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી નશરવાનજી વીછતા[1]—ઉમર વર્ષ ૬૮) ગજમવાલા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી વીછતાના દીકરા. એવણને લાંબી મુદત સુધી પોતાના બાપની મીલકતને લગતા જાણીતા દાવામા ગુંથાવુ પડયુ હતુ. તે પછી શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની સાહેતા લેઇને થોડોક વ્યાપાર કરતા હતા. આએજ વર્ષમા પુણા મધે એવણે એક ધર્મશાલા બંધાવવા માંડી હતી.

તા૦ ૮ થી સપટેમબર

રોજ ૭ માહ ૧૨ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી કાવશજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી પટેલના વડા દીકરા. એવણને પોતાના કાકા શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલના ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા મરણ પછી મુંબઈના ગવરનર હાનરેબલ જોનાથન ડંકને એવણના વડવાઓની પટેલાઈનો મુદ્રજો અખત્યાર આપ્યો હતો, કે જેમા મજગામ, મેહમ, વરલી, ધારાવી, શીવ, શીનરી, માગી તથા કેવલી મેહમના કોલીઓપરના સરકારી કરો; તેમજ કોટ, ડુંગરી, મજગામ, ગીરગામ, વાલકેશર, મા હલક્ષમી, વરલી, મેહમ ઇત્યાદિ જગાઓની બાગની જમીનનુ મેહસુલ વસુલ કરવાના કામો હતા. એ ઉપરાંત દેશાવરો ખાતેથી નામદાર ઇસ્ટ ઇંડીઆ કમપનીનો રૂ, લાકડા, ઇત્યાદિ સામાણ અતરે લાવવાને તથા વગર અને તેના અસબાબને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ નઈજા કરવાને માટે "બોટ" તથા "તનેજો" પુરી પાડવાને વગરુ એવણના વડવાઓને મોટુ સરકારી કંત્રાક્ટ એવણ ચલાવતા હતા, અને તે મનપતીજ ભરી રીતે બજાવાને લીધે એવણને સતાવાનાઓ તરફથી વારંવાર શાબાશી મલયા કીધી હતી. એવણ અતરે તથા દેશાવરો ખાતેનો ઘણોક વ્યાપાર કરતા હતા, તથા તે માટે "એડમનસટન" નામનુ એક સફરી વાહણ પણ હતુ

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (યઝ૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી રૂસતમજી શેઠજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ "નવલાઈ શેઠજી" ના નામથી અતરેના પારસીઓમાં જાણીતા હતા. પેહલવેહલી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ થી અતરેના પારસી બજારમા સરાફની

[1] મુંબઈવાલા શેઠ નશરવાનજી રતનજી વીછતા (મીશીઅરસ વીનીસની કંપનીવાલા) ના બાપાવા એવણના બાવા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી વીછતા તથા કાકા શેઠ ખરશેદજી મનચેરજી વીછતા બગદાજમા આવેલા ગમબમના શેહેર ખાતે મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા, તથા ત્યાના હાકેમ તરફથી એઓને કાંઈ ઓહદો તથા જાગીર ઇનામમા મલેલી હતી એઓના એક ભાઈ શેઠ માણેકજી મનચેરજી વીછતા (તે મજકુર શેઠ નશરવાનજી વીનીસવાલાના બાપાવા) મુંબઈ ખાતે પોતાના ભાઈઓની વ્યાપારની આડત કરતા હતા મજકુર બંને ભાઈઓના મરણ પણ ગમબમ ખાતેજ નીપજયા હતા તેઓમાના વડા શેઠ નશરવાનજીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મરણ પછી તેમની મીલકતના વારસાના સબંધમા એક મોટો મુકદમો અતરેની રીકારડર કોરટમા ઉભો થયો હતો તે એમકે ગમબમ ખાતે શેઠ નશરવાનજીને ત્યાં બીજી જાતની ઓરતને પેટનો એક બેટો હતો, તેણે એવણની મીલકત ઉપર પોતાનો દાવો ઉઠાવ્યો બીજી ગમથી એમના પરણી બાયડીને પેટના દીકરા મજકુર શેઠ નવરોજજીએ વાંધો લીધો કે એક પારસીની મીલકત ઉપર તેના પરાઈ ઓરતના સબંધમા થયલા ફરજંદનો કસ્સો હક નથી આ મુકદમો ઘણા દીવસ સુધી ચાલ્યો. તથા તેમા અતરેના પારસી આગેવાનો, દસ્તુરો, વગેરેની શાક્ષી લઇ રીકારડરે પરણી બાયડીને પેટના છોકરા શેઠ નવરોજજીની તરફેણમા ચુકાદો આપ્યો આ ઉપરથી સામી બાજુવાલાઓએ ઇંગલાંડ ખાતે "કીંગ ઇન કોનસીલ" નેજ અપીલ કીધી હતી, જયાથી એવો ફેસલો થઈ આયો હતો કે પારસીઓમા વારસા હીસ્સાના ઓકસ નીયમો ન હોવાથી પરાઈ જાતની ઓરતને પેટના બચ્ચાનો પણ પોતાના પારસી બાપની મીલકતમાથી હીસ્સો પડવો જોઈએ, અને તે મુજબ રૂ૪૦૦૦૦) ને આસરેની રકમ તે છોકરાના ભરણ પોષણને માટે મીશીઅરસ શારબસની કંપનીમા એમાનત રખાવી હતી આ ચુકાદાથી અતરેના પારસીઓમા મોટો ગભરાટ ઉપજયો હતો, અને તેઓ એ ઉપરથી પોતાને લગતો વારસા હીસ્સાનો કાંઈ ધારો સરકાર તરફથી બંધાવવાની પેરવીમા રહયા હતા

[2] શેઠ હોરમજજી મેહરવાનજી નવલાઈ શેઠજીના બાપાવા એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી શેઠજી પ્રથમમા સુરત મધે કોઈ મુસલમાન શેઠની નોકરીમા હતા, તે ઉપરથી શેઠજી કરી અટક પડી હતી એ પછી તેઓ અતરે મુંબઈમા આવી વસ્યા હતા.

દુકાન[૧] કાઢી હતી, તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ થી કોટમાં તાડ સ્ટ્રીટમા એક હોરમજજી રૂસતમજી લાકડાવાલાની સાથે મળી એવણે અંગ્રેજોને બરનું એક પોહચખાનુ ઉઘાડયું હતુ, જેમા એક મોટી પુજી મેલની હતી.

તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર.

માયા ૧ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી શેઠજી ઉમરીગર[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૮) કલકતાના એક જાણીતા વ્યાપારી તથા ત્યાના પારસીઓના આગેવાન અકાબર. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા એક હોરમજજી બાપુજી ડોસાભાઈની સાથે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી ફરીથી બે વાર શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની આડત લઈ ત્યા ગયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ મા મુબઈની જાણીતી મીસી-અરસ આરલસ ફારબસની પેહડીની તરફથી કલકતામા "નેટીવ એજન્ટ" તરીકે એવણ ગયા હતા, તથા ત્યા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ મા તા૦ ૧૮ મી નવેમબરને દીને એજ પેહડીની "હટણની કંપની" ને નામે જે શાખા ઉઘાડી હતી તેના એવણને મીસીઅરસ થામસ હટણ, અને થામસ આલપોરટ સાથે ભાગયા કીધા હતા.[૩] આખા બંગાળ ઈંગ્લાંડમા એવણે એક દેશી વ્યાપારી તથા સ્રત જગ્યોઓ તરીકે સારૂ માન મેલવ્યું હતુ,[૪] તથા કલકતામા પારસીઓના વપરાસને માટે રૂ૩૫૦૦૦) ખરચી એક

---

૧ પારસી બજારમાં હાલ જયા મીસીઅરસ ગ્રાહમ કંપનીની આરીસછે ત્યાથી તે ગણુનાવાના કુવા સુધી આગલા વખતમા હારેદાર પારસી સરાફો બાકો મુકી બેસતા હતા તેઓ કાઈ મુરદો અને ચવલી પાવલીજ વેચતા હતા નહિ, પણ યુરોપ તથા એશિઆના દરેક ગામોના સિક્કા વેચતા તથા લેતા, અને વ્યાપારી, ધંધાદારી તથા બીજા સાધારણ કામદારોને નાણુ, સિક્કા, શાહજોગી ચીઠી, હુડી વગેરે આકારમા મોટો વટાવ લઇ આપતા, અને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે નાણુ મોકલી આપવાનુ કામ પણ તેઓજ કરતા આ કામમા કેહછે કે તેઓ સવારના આવીને પોતાના બાંક ઉપર બેસે ત્યારથી તે સાંજના પર જવુ ત્યાસુધીમા ઓછામા ઓછા દશ પંદર રૂપીઆનો નફો મેલવા જાતા આવી પારસી સરાફોની સઘળી દુકાનોતો એ લતાપર મોટી ઇમારતો બંધાયાથી ઊચકાઈ ગઈછે, પણ તેમાની એકજ આએ નવરોજ શેઠજીની દુકાન અસલ ઢબ પ્રમાણેજ આજસુધી મીસીઅરસ ગ્રાહમ કંપનીની આરીસની બરાબર સામે ચાલુછે, અને તે પર હાલ શેઠ ધનજીભાઈ લીકરજી બ. નાજી શેઠી સરાફનો ધંધો ચલાવેછે

૨ અતરેવાલા શેઠ શેરાબજી શાપુરજી બંગાલીના બાપાવા

૩ આ વખતે ભાગયાઓપર જે વેજાએ એ પહેલી ઊઘાડી તે વેજાએ મી૦ આરલસ ફારબસે (પછવાડેથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ઈંગ્લાંડથી એક ભાવાર્થ કાગળ લખ્યો હતો, તેમાના નીચલા ફકરા આજ પણ આપણા વ્યાપારીઓને નફિકારક જણાશે:—

"તમુને જણવું જોઇએ જે તમારી આએપત
"અને કમાઇ ઊપર હમેશા સારી રીતે નેધા રાખવી, તથા
"તેને ચંચળાઇથી સંભાલવાની મોટી જરૂરછે. તમારા
"પોતાના અંગતખરચ તથા તમારી પેહડીનો તથા બીજો
"ખરચ માવજતથી તથા કરારથી કરવો. તમુને શાદા-
"ઇથી રેહવુ ઘટારતછે બીજુ આગલા વખતની એક
"અછી કેહવતછે તે તમોને હમેશા ઇઆદ રાખવી જે—
"પઇશાને સંભાલજો, અને જો પઇશા સંભાલશો તો
"(તેનાં રૂપીઆ થાશે અને) રૂપીઆ પોતાની મેલે પો-
"તાનો સંભાલ કરશે.

"તમારે દરએકને પોતાને હીશાબે અંગત ખાતે
"દેવુ કરવુ નહી અથવા નાણા ધીરવા નહી અથવા
"કોઇના જામીન થાવુ નહી

"બંગાળ દેશની જમીન ફલદ્રુપછે અને મજુરી
"શસ્તીછે વાસતે ઈઊરોપ ખાતે જનાર માલ સારી
"રીતે મલી આવશે વાસતે જે કોઇ સંભાલીને ધંધો
"કરે તેહને ખોટો નફો પામ્યા વના રેહે નહી

"ભલા માણસ અને ઊદીઓગી કારીગરોને નાણાં
"ધીરવા કે જેઓને મદદ કીધાથી તેઓનુ કામ સુધરે."
[જગત મીતર, પુ૦ ૧, આંક ૨, સફે ૧૦૬, ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦.]

બંગાલા ખાતે એવણની મદદ તથા કુનેહથી ફારબસ કંપનીનુ કામ જ્યારે એવણ તેમના નેટીવ એજન્ટ હતા ત્યારે પણ મનમાનતી રીતે ચાલવાના સમાચાર મી૦ ફારબસે ઇંગલાંડ ખાતે જાણવાથી તેણે ત્યાથી તા૦ ૧૦ મી અકટોબર ૧૮૧૬ ને દીને અતરે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ ઊપર લખેલા એક પત્રમા શરૂઆતમા નીચે મુજબ લખ્યુ હતુ:—

"By the arrival of my brother you will learn, the increasing interest I take in the welfare of Mr James Calder, who, with the assistance of your friend Nowrojee, has so ably conducted our concern in Bengal for some time past"

૪ આ માટે એવણના મરણની નોધ લેતી વખતે કલકતાના "બંગાલ હરકારૂ" નામના વર્તમાન પત્રમા નીચે પ્રમાણે લખેછે —

"... He was a Parsee merchant and one of the first of his nation that settled in Calcutta. His career in life was fortunate, and he evinced a peculiar shrewdness of mind and quickness of talent in all the situations of trust in which he was placed. In Bombay, in Canton and in Calcutta, he formed friendships with Natives, Chinese, and Europeans, and was deservedly held in great respect. Whatever may be the peculiarities of different forms of Religion, it may be generally remarked, that the man who lives closely and piously observes the Ordinances of his faith will be a good member of Society. Nowrojee was a striking illustration of this fact. He lived in the most strict observance of the form of his Religion, and [illegible] of importance by the Parsees, [illegible]"

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલાં અંગ્રેજી કાલેનડરમાં[1] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજ હતી.

સુપ્રીમકોરટના પારસી દુભાશીઆ તરીકે શેઠ પેશતનજી એદલજી પાટકને બદલે શેઠ અરદેશર બેહરામજી લશકરીનુ નામછે.

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "કાઉનટેસ ઑફ લંડન" નુ નામ નથી, અને વાહણ "મીલફોરડ" એબના શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆના નામપરછે.

"બાંમ્બે ઈનસુરનસ સોસાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠો માણેકજી તથા એદલજી સોરાબજી પારખને બદલે શેઠ બાપુરજી સોરાબજી પારખનુ નામછે.

"નવી બોમ્બે ઈનસુરનસ સોસાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ અને શેઠ અરદેસર ફરામજી વાડીઆના નામ નથી, તથા તેમને બદલે શેઠો બહમનજી, રૂસતમજી, અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ અને મેહરવાનજી હીરજીભાઈ વાડીઆના નામ ઉમેરાયાછે.

પારસી બ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆનુ નામ ઉમેરાયુ છે.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી

ઈષ્ટ ઈંડીઆ કંપનીનો સોલીશીટર મી૦ ડબલ્યુ. એ. મારગેન, લાંબી મુદત સુધી ઉપલો ઓધ્ધો બજાવી પોતાને વતન સીધાવનાર હોવાથી આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય દેશી બ્યાપારીઓ, સરાફો તથા દુકાનદારોએ તેને એક માન પત્ર આપ્યુ હતુ, જે ઉપર નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી.[2]

શેઠો હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અરદેસર દાદી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરદુનજી સોરાબજી પાંડે, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, હોરમસજી ધનજી પટેલ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, કાવસજી માણેકજી હામબરગર, નવરોજજી માણેકજી બાકુપવાલા (લશકરી), ભીખાજી મેહરજીની કંપની, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેર, એદલજી ખરશેદજી (બાખસટર) ના છોકરાઓ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

આજ દીને નીચલા ઉતારૂઓ કતાન ખાતેથી વાહણ "લવજી ફેમીલી" માં સવાર થઈને મુંબઈ આવ્યા હતા. તેઓની સફરમા તે વાહણના કપતાન વીલ્યમ લુઈસે ઘણી મેહેરત કર્યાથી તેના બાંડમા કીનારે ઉતરતી વેળાએ તેઓએ તેને એક સોનાનુ ઘડીઆલ ઘટતો ઉપકાર પત્ર લખી ભેટ કીધુ હતુ. આ પત્ર ઉપર નીચલા ૧૦ ઉતારૂઓની શહીઓ હતી.[3]

શેઠો અરદેસર ફરામજી વાડીઆ, નશરવાનજી હોરમજજી કામા, જમુજી નશરવાનજી, રતનજી બેહરામજી નગત, પેશતનજી કાવસજી શેઠના, હોરમજજી બહમનજી, એદલજી ફરદુનજી બબાતા, નશરવાનજી ભીમજી, ગુલામહસન સરીફ, મુસાજી ખાનજી.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને સુરત મધે ત્યાના અંગ્રેજી એજંટે મુંબઈની સરકારના હોકમથી એક મોટી દરબાર ભરી ખાનસાહેબ અરદેસર ધનજીશાહને તેઓએ સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓને માટે એક સુંદર ખેલાત ભેટ આપ્યો હતો, તથા પાલકી, ચોબદાર, ચમર, હલકી, શીંગો, વગેરે અસબાબ એનાયત કીધો હતો. આ વેળાએ દરબારમા મોટી ઠઠ મળી હતી, જેઓમા વાશદાનો ગજ઼ ઉદેશ ગજી, સુરતના નવાબ મીર અફજલોદીન ખાન બાહદુર, તથા બીજા ઘણા આગેવાનો બીરાજ્યા હતા કલેકટરે ખેલાત ભેટ કરતી વેળાએ સરકાર તરફનુ એક જાહેરનામુ વાંચી સંભળાવ્યુ હતુ, જેમા શેઠ અરદેસરની ઘણી સ્તુતી કરેલી હતી એ પછે એઓના ભાઈ ખાનસાહેબ શીરોજશાહ ધનજીશાહને પણ એક શાલ જોડા તથા બે કીનખાબના તાકા ભેટ કરવામા આવ્યા હતા. આ પ્રસંગે સુરતના ૮૦૦ મુખ્ય રેહવાસીઓની સહીનો એક પત્ર અંગ્રેજી એજંટ ઉપર આવ્યો હતો, જેમા તેઓએ પોતાના નામીચા શેહરી શેઠ અરદેસરે રૈયતની સુખાકારી અને સલામતીને વાસ્તે જે મેહનત લીધી તેની નામદાર સરકારે આવી ઉતમ રીતે કદર પીછાણી તે માટેનો પોતાનો સંતોષ તથા ખુશાલી જણાવી હતી. એ પછી સઘળી મીજલસ એક સરઘસના આકારમા શેઠ અરદેસરને તેમના મકાનપેર મુકવાને ગઈ હતી.[4]

---

1 The Bombay Calendar and Register for 1826. *Bombay Courier Press*

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

૩ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

૪ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ ઠી ફેબરવારી ૧૮૨૬

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

છગવાડ મધે વાહણો ભાગાથી માણસોના જાન જાય તેનો બચાવ કરવાને "રાયલ નેશનલ ઈનિસ્ટીટયુશન" નામે ખાતુ ઉભુ થયુ હતુ, તેના ફંડને મદદ કરવા માટે મુંબઈ મધે મોશીઅરસ રીમીંગટન ક્રાફરડની કંપનીએ એક ટીપ ફેરવી કીધી હતી, જેમા નીચલી રકમ પારસીઓની હતી.[2]

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ .. પાઉંડ ૨૦॥
શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી પાઉંડ ૫॥

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી
રોજ ૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી

આજ દીને મુંબઈ મધે ગોદાવરા મોબેદોના વપરાસને માટે જરથોસ્તીઓના ઉધરાતથી તથા પંચાતના ફંડમાથી મલી એક દરેમેહર કોટમા કાવસજી પટેલના મોહલામા પંચાતના વાડેમોએ બંધાવી પરકારી હતી.[2]

તા૦ ૫ મી ફેબરવારી.
રોજ ૬ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર બહેમનજી જમશેદજી જામાસ્પ આશાના[3]—ઉમર વર્ષ ૮૧) નવસારીવાલા દસ્તૂર જમશેદજી જામાસ્પ આશાના બીજા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના હાથ હેઠલ જંદ, પેહલવી તથા ફારસીનો તેમજ દીનઆઈનને લગતી બાબદોનો અભીઆસ કીધો હતો. એવણ પોતાના વખતમા નવસારી મધે એક ખબરદાર દસ્તૂર ગણાતા હતા

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને વલસાડના શમશત મોબેદોએ ઉદવાડેના દસ્તૂર દારાબજી મેહરાબજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી ટેહમુરજી વગેરે ત્યાંની શમશત મોબેદ અંજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે શ્રી વલસાડ તરફ આપણા કદીમ શરસતા મુજબ લગનનો હક જે તમારો (ઉદવાડેવાલાઓનો) હતો તે વિષે સંવત ૧૮૭૬ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦) મા આપણને જે ટંટો ચાલ્યો હતો, તે કજીયો અદાલતે ચડયા પછી વલસાડવાલા શેઠો મોરાભાઈ બાપુરજી, નાનાભાઈ દારાબજી, ગોરાભાઈ દોરાબજી, બરજોરજી ભીખાજી, રૂસતમજી જીજીભાઈ, ધનજીભાઈ ભીખાજી, રૂસતમજી દોરાબજી, અને જુગાભાઈ માણેકજી એ આઠ જણાને દરમીઆન લાવીને બેહુ તરફથી અંજુમન ભરી એવો ઠેરાવ કીધોછે કે હવેથી જેમ આગલ થતુ હતુ તેમ લગન તથા ગગરનાનો નવાજમ તથા વાગના હકમા તમોને (ઉદવાડેવાલાઓને) સામીલ કરવા, અને જયારે વારો આવે ત્યારે વડા દસ્તુરજીપર કેહવડાવવુ, તથા અગર અમો (વલસાડવાલાઓ) ઉદવાડે આવી ત્યાંના વહીવટ મુજબ બરશનુમ લઈજીયે તો આતશબેહરામની બોઓ દેવાના વારાનો હક અમોનેબી આપવો આ લેખ ઉપર વલસાડના મોટે માહલેના મોબેદો આ૦ માણેકજી બેહરામજી, આ૦ નવરવાનજી રૂસતમજી, આ૦ નવરોજજી ભીખાજી, આ૦ હોરમજજી કાહનજી, તથા બીજાઓની સહીઓછે[4]

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડના તરસટીઓએ એક જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જરથોસ્તીઓને સુચના કીધી હતી કે મુંબઈ મધે હરકોઈ ગરીબ તથા નાદારીઅ જરથોસ્તીનુ રવાન થાય ત્યારે તેને અવલમજલ પોહચાડવાનો તથા ઉઠમણુ, ચેહારમ, દસમુ અને માસીઆના ખરચના રૂ૩૦) સુધી પંચાતના ફંડ મધેથી આપવામા આવશે માટે હરકોઈબી બાપર તેવુ બેનારીઅ રવાન થાયતો નીચના તે લશાઓપર રેહનાર ગ્રહસ્થોમાથી હરકોઈનેબી ખબર કર્યાથી તેઓ

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

[2] એ દરેમેહર બાધવાપર રૂ૧૦૦૬૪ા નો ખરચ થયો હતો, જેમા રૂ૬૪૭૭) અતરેના જરથોસ્તીઓમા ઉઘરાણુ કરી એકઠા કીધા હતા, તથા બાકીના રૂપીઆ પંચાતના ફંડ મધેથી આપવામા આવ્યા હતા એ દરેમેહરનુ મકાન પુરાણુ થયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટની પુઠભાર્યા તેમની નઈએતે તેમના સાહેબજાદાઓએ નવેસરથી કુશાદે મકાન બંધાવ્યુ હતુ, તથા તેના દરવાજાપર એક રોટી તખ્તી જડાવી હતી, જેની શરૂઆતમા એ દરેમેહર અસલમા કેમ બંધાઈ તે માટે નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે :—

"આએ આતશ આદરીઆન શાહેબનુ પવીતર
"મકાન સને ૧૧૯૫ ઈઅજદજરદીના સાલમા શ્રી
"મુંબઈના જરથોશતી કોમના શાહેબોએ પોતપોતામે
"એક હુંધરાણાની ટીપ કરીને ગોદાવરાના બાબીદાઓને
"વાસતે બંધાવીઉ હતુ, અને રોજ ૩ જો માહા ૫
"મો શેહેનશાહી સને ૧૧૯૫ ઈઅજદજરદીના સાલમા
"આદરીઆને શાહેબને પરકાવીને કુલ જરથોશતી અ-
"લમને એસાદેત કરવાને માટે ખુલ્લુ રાખવામા આવેલુ
"હતુ એ એમારતની જગા તથા બાંધકામ પછવાડે
"રૂ૧ ૩૧૦૦૬૪ા અંકે દશહજાર ને શવાચોશટનો
"ખરચ થાએઓ હતો"

[3] પુણાવાલા ખાનબાહદૂર દસ્તૂર નશરવાનજી જામાસ્પજી જામાસ્પ આશાના બાપના બાપા

[4] આ અસલ લેખ ઉદવાડેની અંજુમનના દસતાવેજોમાથી દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજા એ અમોને દેખાડ્યો હતો

પોતાની દેખરેખ હેઠલ તેનો ખરચ કરાવશે, અને પંચાતમાથી તેનુ નાણુ લેશે ¹

કોટ મધે.

શેઠ હોરમજજી બહમનજી શેઠના
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફ.
શેઠ સોરાબજી વાછાગાંધી.

બાહેરકોટ

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.
શેઠ સાપુરજી સોરાબજી કપાવાલા.
શેઠ પાલણજી એદલજી અપુ.
શેઠ દાજી ખરડી.
દસતુર મુલા ફીરોજજી કાઉસજી.
દસતુર એદલજી દારાબજી સંજાણા.
શેઠ સોરાબજી પેશતનજી પાટક.

ભાએખલે.

શેઠ મેહરામજી કાવસજી બનાજી.

મજગામ.

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી.
શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલા
શેઠ નવરોજજી રૂશતમજી નાદરશાહ.

તા૦ ૭ મી માર્ચ.

રોજ ૬ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના નાહાના દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક સાહસીક વ્યાપારી, હીમતવાન શેહરી, તથા ઉદાર ગ્રહસ્થ થઈ ગયાછે. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ થી એવણે જુદા જુદા ઠેકાણાઓ પરનો વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો, તથા અંતરેની નામીચી મીસીઅરસ ફારબસની કંપની સાથે રાસમા કેટલીક રોજગાર કરતા હતા. તે વેળાએ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની સરકારને જોઈતા નાણાની ધીરધાર વગેરે મીસીઅરસ ફારબસ, તથા બરૂસ ફાસેટની પેહડીમાથી થતી હતી, તેમા પેહલી પેહડીમાથી સરકારને જોઈતાં નાણાની સગવડ એવણ કરી આપતા હતા.² અંતરેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી તેમજ બંગ-લાડના વ્યાપારીઓમા પણ એવણનું નામ મશહુર હતુ.³ એવણે પોતાના વ્યાપારને માટે લવજી, ફેમીલી, અપટણ

---

¹ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૨૬

² આની શાહદતમા કોટ મધે "બોમ્બે ગ્રીન" મા એવણના ઘરની પાસે આવેલી કેટલીક ખાલી જમીન એવણે પોતાના કુટુંબને માટે એક મોટુ ઘર બાધવાને વાસ્તે સરકાર પાસેથી વેચાતી ઇધા લાએબાડે માગવાને મી૦ ચારલસ ફારબસ (પછવાડેથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ની મારફતે તા૦ ૧૬ મી આપરેલ ૧૮૦૫ ને દીને એક અરજી કીવી હતી, તે અરજી તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૦૫ ને દીને મી૦ ફારબસે અંતરેના ગવરેનર જોનાટનડંકન ઊપર પોતાની તરફની ભલામણના એક પત્ર સાથે મોકલી હતી, તેમા આ નાણા ધીરવાને લગતી બાબદનો નીચે પ્રમાણે એસારો કીધેલોછે :—

"I have great pleasure in acknowledging to your Hon'ble Board the able and Zealous co-operation, which for nearly two years past I have received from Hormarjee Bomanjee, in such of the Hon'ble Company's money concerns as have fallen to my management in consequence of the arrangement concluded between Government and the Houses of Forbes & Co and Bruce Fawcett & Co in 1803 for supplying the Hon'ble Company's Treasury under your immediate direction and superintendence, and to which I trust you, Hon'ble Sir, will likewise bear testimony from the frequent opportunities you have thus had of becoming acquainted with his exertions upon various pressing occasions, in assisting me to carry into effect your orders for raising supplies of money Bills for the public service."

આ સઘળી બાબદો ધ્યાનમા લઈ સરકારે તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૦૫ ને દીને મુંબઈના કલેકટર મી૦ પી લીએજારરની મારફતે ઊપલી જગા એવણને દર વર્ષે રૂ૫૭—૧—૨૮ રૈયતનાં નામના લાએબાડાથી લે૦ આપી હતી

³ આ બાબેની બીજી શાહદતો રાકયા કરતા મજકુર મી૦ ચારલસ ફારબસનાજ એવણની વ્યાપાર વનજેની કુનેહ બાબેના વિચારો ઘણા કીમતી ધારી અતરે રાકીએ છીએ મી૦ ફારબસે અંતરેનો કીનારો છોડી ઈંગલાંડ જતા, વાહાણમાજ તા૦ ૧૫ મી નવેમબર ૧૮૧૧ ને દીને પોતાની પેહડીના બીજા ભાગયાઓ ઊપર તેની ગેરહાજરીમા પેહડીનુ કામ શી રીતે ચલાવવુ તે બાબેનો એક લખાન સુચના પત્ર લખ્યો હતો તેમા શેઠ હોરમજજીની મસલત લઈ હરએક કામ કરવાને નીચે પ્રમાણે તેમને ફરમાવ્યુ હતુ —

"I cannot take leave of this subject, without again enforcing, what I have already recommended both verbally and in writing that Hormarjee's advice and assistance be resorted to upon all occasions in which the interests or welfare of the House may be concerned I know from experience the value of his clear judgment and excellent opinions promptly formed thereon I profited by them nor are they to be rejected upon the first impression, but let them be well weighed, and I venture to say, that others will do as I have often done, lay aside their own, and act upon his But more especially ought his superior knowledge of *Bazar Credit* to be attended to, founded as it is upon long experience and a more intimate knowledge of the Native Character than Europeans can possibly acquire. We have certainly had every reason hitherto to congratulate ourselves on having steered clear of the various Insolvencies that have taken place around us, and our good fortune in this respect is not a little to be attributed to the information I have been constantly in the habit of receiving from Hormarjee often conveyed in communications of a most confidential nature, and to

કાસ્ટલ, એશીઆ, દકન, ફરે-ડ શીપ, અને હેના, નામે છ વાહણો જુદે જુદે વખતે ખરીદ્યા હતા, તે સાથે મુબઈમા "મરીન સ્ટ્રીટ" મા રહે રાખવાના "સ્ટર" ની એક ઈમારત તથા ઘણીક જાગીરો એવણની હતી. પરેલનો "લવજી કાસ્ટલ" નો નામીચો મેહલ એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા બધાવ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮

---

his great attention in the sale of our Goods to responsible Merchants"

ઊચા વિચારો લખીને ઇંગલાંડ ગયા બાદની મી॰ શારબસે એવણ સાથે ઘટલીતો દોસ્તી તથા ચાહ॰ બત રાખી હતી કે તે દરેક વાહણ જે ઇંગલાડથી ઊપડે તેમા એવણ ઊપર કાગળો લખ્યા કરતો હતો ના॰ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૧૨ ને દીને તેણે એવણ ઊપર લખેલા પત્રના નીચના ફકરા ઊપરથી જોવામા આવશે કે એ આપણા દેશીઓનો ચાહો ખેરખાહ મિત્ર આપણાથી જુદો પડ્યા પછીબી તેનુ સઘળુ ચીત મુબઈમાજ ભરાયલુ હતુ, અને એકવારતો તેણે પાછા મુબઈ આપવાનો પણ ખ્યાલ કીધો હતો॰—

" I assure you, Hormarjee, that the more I see of this country, the better do I like Bombay, and wish myself there again I believe in this respect I am not singular, and that most Indians prefer the *warmth of the East* to the *cold of the West*, in more respects than in point of climate I am told however that I shall get more reconciled to every thing, by and bye If not, I may take it into my head to pay you a visit one of these days—which would no doubt surprise you a little! I should have no fear however but you would make me welcome—and if I do come I shall set myself down as Pestonjee's neighbour at *Lowjee Castle*, and live the life of a country Gentleman, occasionally travelling about to see you and my other friends, and pick up the news!

Remember me very kindly to my worthy friend Jamsetjee—to Pestonjee—Nasserwanjee—and all the young folks of the family—and give my compliments to Cowasjee Patell's family—Hirjee Jeewanjee—Nemchund—Madow Bhowan—Jamsetjee Nanabhoy—&c &c in short all those whom you know I wish well."

ઈ॰ સ૦ ૧૮૧૨—૧૯ મા ઊતર બાજુના દેશોમા જે ચોટો દુકાલ ચાલ્યો હતો તે બાટેની હકીકત મી॰ શારબસે ઇંગલાંડમા જાણ્યા ઊપરથી તા૦ ૧૯ મી એપ્રેલ ૧૮૧૭ ને દીને શેઠ હોરમજજી પર લખેલા એક પત્રમા તેણે નીચે પ્રમાણે પોતાની આપણા દેશ તરફની દીલસોજી તથા ઊદારતા બતાવીછે —

"I wish, my friend, you had put my name down for a *thousand Rupees or two* to the subscription for the relief of the poor Natives who came down to Bombay in consequence of the famine to the Northwards. I give you authority to put *my name* to any thing of this kind you put *your own* name to, and I shall acquaint the House accordingly, that they may pay on my account or you can debit me for it, as you think proper You are *one of my attornies*, and have an equal power with any others to act for me"

ઊપલા કામજો કરતા પણ વધારે જાણવાજોગ બીના એછે કે ઇંગલાડથી કોઈપણ નવો ગ્રહસ્થ આતરે વ્યાપાર વધા ઈયા નોકરીને સર આવેતા તે મી॰ શારબસ પાસેથી શેઠ હોરમજજીપર ભલામણ પત્ર લેધા વગર આવેજ નહિ એવા કાઈ સબ્બાબ ગ્રહસ્થોને મી॰ શારબસ તરફથી એવણ ઊપર આપેલા ભલામણોના પત્રો અમોએ ખુદ વાચ્યાછે, અને તેમાના ફકત એમાથીજ નીચલા ફકરા અતરે ટાકયે છેએ —

ના॰ ૩ જી જનેવારી ૧૮૧૯ ને દીને મી॰ પોપ નામના એક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થને વિષે ભલામણ કરતા મી॰ શારબસ લખેછે કે —

" I doubt not with reason, that you have it more in your power to serve him (Mr Pope) than any other person in Bombay, Native or European Of this, also, I am confident, that you possess in a peculiar degree the inclination to oblige, and to promote the success of the deserving, of every class of mankind, or you must be greatly altered, since I left you! Of that however I have no apprehension. Had you passed the last seven years of your life in *this cold country*, as I have done, I might be of a different opinion "

ના॰ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૨૧ ને દીને મી॰ શારબસ નામનો કોઈ એક જવાન ગ્રહસ્થ જે ઇસ્ટ ઈડીઆ કપનીના દરીઆવરી ખાતામા અતરે નોકરીએ આવતો હતો તેને માટે ભલામણ કરતા આપણા દેશીઓનો ઊપલો ખેરખાહ મિત્ર શેઠ હોરમજજીને લખેછે કે —

" Remember I put him under your special care and protection, which our friend Mr Sutherland (who has a great regard for you,) told him the other day in my hearing, "was worth *a hundred letters*"—and added "when Hormarjee takes a man by "the hand, he does not easily let him go, and when "he does, it must be the man's own fault" I agreed with him. And now my friend, you must continue to merit the high character you have established"

આ ઊપરથી વાચનારાઓને જણાશે કે આરથી સદીની વાત ઊપર એક પારસી શેઠીયા વિષે ઇંગલાડમા કેવા ચોતેમર વિચારો હતા એ મુજબ મી॰ શારબસ શેઠ હોરમજજી સાથે એટલોબધો વેહવાર તથા બેહદ વિશ્વાશ રાખતો હતો મુબઈમા આવતા દરેક નવા ગવરનર, કોનસીલર, તથા બીજા ઓહદેદારોપર પણ તે શેઠ હોરમજજી સાથે ઓળખાણ રાખવા, પ્રીતથી ચાલવા, તથા જરૂરની વખતે તેમની સલાહ લેવાને ભલામણ કરતો હતો શેઠ હોરમજજીના મરણ પછી તે એવીજ રીતનો વેહવાર તેમના વડા દીકરા શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ સાથે, તેમજ શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ સાથે રાખતો હતો મરહુમ શેઠ હોરમજજીના નામ ઊપર તે એટલોતો ફીદા હતો કે શેઠ બહમનજીના વડા દીકરા તે હાલના શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પોતાની નાનલી ઊમરમા ઇપોને ઇ॰ સ॰ ૧૮૪૭ મા તેની ઊપર પેહલવેહલો એક અગરેજી ભાષામા અતરનો કાગળ લખ્યો હતો, તે કાગળનો જવાબ, જોકે તે વખતે એ નામાકીત ગ્રહસ્થે પુર જઈફીએ પોહચવાને લીધે લખવાનો મોહરો છોડી દીધો હતો, તોપણ તે પોતાના મરનાર દોસ્તના માનને ખાતર ખુદ પોતાને હાથદસખતે તા॰ ૭ મી આગસટ ૧૮૪૭

માં એવણે છાસઠી તરફ મરોલી, મોહોલી, મરોલ, આસીઆપેનકોલ, કુરલ, શાર, કાળીન, અને પરળપુર, નામના આઠ ગામો દર વર્ષે સરકારમા ૨૮૬૮૪—૦—૯૩ રૂપીઆનો ધેહો ભરવાની કબુલાતે પોતાની પાલવા બંદરના દરવાજા આગળ (હાલ જ્યા "ઈસ્ટર્ન ચરચ" તથા સરકારી "ઓફીસ હાઉસ" છે) ની જગા આપી તેના બદલામા લીધા હતા. મુંબાદેવીના દેહરાની સામે "એસ્લાહીબાગ" નામે તે વખતે જરથોસ્તીઓને સર અવસરે કામે લાગતું એક મકાન એવણે બંધાવ્યુ હતુ. વળી ચંદનવાડી તરફ આતશઆદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૬ મી નવેમબર ૧૮૦૫ ને દીને પરસાવી હતી. સુરત મધે પોતાના બંધેવી મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદીની નહીંએતે તેમના વીધવા બાઈ બાઈજીએ તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને પરસાવેલા આતશબેહેરામની સઘળી આગેવાની એવણે કીધી હતી એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પંચાતના ધર્મખાતાની પુંજી જે ૩૧૭૮૬૩॥૬૬ રૂપીઆની એવણને હસ્તક હતી તે એવણે પુરે અંદેશો કરી તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીનેથી પંચાતના સર્વે અધિકારીઓની મસલત લઈ પોતાની સાથે શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને જમશેદજી જીજીભાઈને તરસ્ટીઓ તરીકે દાખેલ કરી એઓ ચાર જણાના નામપર સઘળી પુંજી અંતરેની મીનીઆગ્રુ ટ્રીમાગરુન કાફરડની કંપનીમા વ્યાજે મેલી હતી, જેથી પંચાતનું ફંડ કાયદાસર સચવાવાનું માન એમને ઘટે છે. એવણે પોતાનાં વસીહત નામામા ફરમાવ્યું હતુ કે એવણનાં મરણ પછી આપણા લોકોના સરેશતા પ્રમાણે એમની બાજને દીને મીઠાઈ તથા ભાણું વગેરે વેહચવા નહિ, તથા વરસીને તાકણે બીજા સગા વાહલાંઓએ એવણની બાજ કરવી નહિ. કેહેછે કે આ વસિહત મુજબ એવણના વારસો ચાલ્યા હતા.

તા૦ ૧૮ મી માર્ચ.

રોજ ૧૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી જીજીભાઈ માણેકજી મુગાના[1]—ઉમર વર્ષ ૯૨) એવણ જન્મથીજ મુગા હતા, તોપણ જાતે તિક્ષણ બુધીના હોવાથી હાથે સીવવાનો હુનર સારી જહદથી અખ્તયાર કીધો હતો, તથા પોતાના એક ભેરી શેઠ મંચેરજી બરજોરજી કે જેવણે અંતરેનાં લશકર ખાતાને સિપાહીઓનો પોશાગ પુરો પાડવાનું કંત્રાકટ લીધું હતું, તેમને સઘળો પોશાગ એવણ સીવી તથા સીવાડી આપતા હતા. આ કામમા એવણે એક સારી પુંજી એકઠી કીધી હતી.

તા૦ ૨૫ મી માર્ચ.

આજ દીને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીને માટે અંતરેની ગોદીમા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠલ બંધાયલી ૨૪ ટોપની અને ૪૨ ૨ ટણની એક ફરગેટ નામે "લારડ કલાઈવ" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ ગવનર એલફીનસટન, તેની બાનુ તથા બીજા ઘણાક ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થો અને બાનુઓ હાજર થયા હતા, જેઓ સર્વે એ ફરગેટની બાંધણી જોઈ ઘણા ખુશી થયા હતા. એ પછી શેઠ નવરોજજીને તથા તેમના હાથ હેઠલના બીલ્ડરોને સરેશતા પ્રમાણે શાલો હોગડી માન આપવામા આવ્યુ હતુ.[2]

તા૦ ૨૬ મી માર્ચ

રોજ ૨૫ માહા ૭ (ફ૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી માણેકજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ "મેહલા પટેલ" ના નામથી ઓળખાતા હતા, અને પ્રથમમા અંતરેના પટેલ શેઠો કાવસજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી અને તેમના પછી શેઠ સોરાબજી કાવસજી પટેલના કારભારી હતા. એ બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ થી પોતાને હીસાબે કેટલાક સરકારી કંત્રાકટો વગેરે લેવા કીધા હતા. એવણે ભીંડીબજાર તરફ કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર ૧૮૦૯ ને દીને પરસાવી હતી. અંતરેના ઇંગ્રેજો તથા દેશી વ્યાપારીઓમા એવણનો ઘણો વગ હતો.

ને દીને લખી શેઠ હોરમસજી પર મોકલ્યો હતો, તેમા શરૂઆતમા લખ્યુ હતુ કે.—

My Dear Young Friend

Hormarjee Bomanjee Esqr., the first time I have written that respected name since the death of your worthy Grand Father

I have had the pleasure of receiving the first letter you have favored me with dated the 18th June 1822, which I acknowledge with my own hand—not very usual now a days since writing has become irksome to me, altho' to you I doubt not a pleasant occupation

[1] મરહુમ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈના બાપાવા એવણના બાપા શેઠ જીજીભાઈ માણેકજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ ને આસરે "એનાવ" ગામથી અંતરે આવ્યા હતા

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી માર્ચ ૧૮૨૬.

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.

રોજ ૧૮ માહ ૮ (ફ૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી જમશેદજી બાટલીબોઈ[1]—ઉમર વર્ષ ૪૯) શેઠ જમશેદજી રૂસતમજી બાટલીબોઈના નાધલા દીકરા. એવણ પોતાના મમાવા શેઠ ભીમજી ભીખાજીની કપનીમા ગોડાઉનકીપર હતા.

તા૦ ૨૩ મી આપરેલ.

રોજ ૨૩ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—અરદેસર ફરામજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૭) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ થી શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ તથા શેઠ વીકાજી મેહરજી સાથે ભાગમા "હોરમજજી ભીખાજીની કપની" ને નામે ચીન તથા કલકતાનો વ્યાપાર કરતા હતા તે પછી તા૦ ૧૬ મી આગસટ ૧૮૨૩ થી ભાગ છોડવી પોતે એખદા વ્યાપાર ચલાવતા હતા પોતાના મરણની થોડાક માસ આગમજ એવણ ચીન ખાતેની પણ એક સફર કરી આવ્યા હતા. એવણ પોતાના વખતમા ફારસી ભાષાનુ સારૂ ગ્નાન ધરાવતા હતા

તા૦ ૨૬ મી આપરેલ.

રોજ ૨૬ માહા ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી કુવરજી જશાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૪૬) શેઠ કુવરજી રતનજી જશાવાલાના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઇઓ તથા ભત્રિજાઓની સાથે મલી પોતાના બાપની ઈંગ્રેજ બજારમાની વીલાયતી સોમાણના વ્યાપારની મોટી દુકાન ચલાવતા હતા પોતાની પાછળ એવણ સાત દીકરાઓ મેલી ગયા હતા.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

આજ દીને ખંભાત મધે શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબી પુણાવાલા શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી મોદીની નાઇએતે એક દોખમુ તથા શગડી બધાવી તે પરઠવાનું જશન કરાવ્યું હતુ.[3]

તા૦ ૨૨ મી જુન

આજ દીને મુબઈની શમસત જરથોશ્તી અજુમનની એક સભા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા મળી હતી ત્યા પચાતના અફાબરોએ જાહેર કીધુ હતુ જે જરથોશ્તી કોમમા જેબી આધલા, લુલા તથા અશક્ત માણસોછે તેઓને પચાતના ફડમાથી

---

૧ શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી બાટલીબોઇના બાવા એવણના બપાવા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી બાટલીબોઈ અતરેવાલા જાણીતા શેઠ રતનજી જમશેદજી ઈસ્પીશરના ભાઈ હતા તેઓ પણ અનરેના એક જાણીતા રેહવાશી હતા તેમના ચાર દીકરાઓ શેઠો જમશેદજી, ફરદુનજી, ફરામજી, અને ભીમજી પ્રથમમા સાથે વીલાયતી તથા આમડી દારૂકામનો ધધો કરતા હતા તે પછી બધા ભાઇઓ છુટા પડી પોતાને હીસાબે જુદો જુદો રોજગાર કરવા લાગા હતા એઓમાના વડા શેઠ જમશેદજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા મુબઇ નવે તારદેવ તરફ હાલ જયા "માણેકજી પીટીટ માન્યુફેક્ચરીંગ કપની" ની મીલછે તે ભણી બધાવેલા એક કુવાની તખ્તી મજકૂર મીલનુ કોઇ બાધકામ કરવાને તેની આગળનો ડુગર ખણતા જમીનમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા મળી આવી હતી તેની નકલ નીચે ટાકીછે :—

" શ્રી દાદાર હોરમજદની મદતછે

" પારસી જમશેદજી રૂસતમજી બાટલીબોઇએ
" વાડી ડુગરની બનાવીછે તે મધે કુઓ બાધોછે સને
" ઈજદગરદ ૧૧૫૫ —— ડા૦ રોજ ૧૬૮ રોજ ૧૮
" માહા સા૦ ૧—માહા વદ ૧૩ રવેઊ, તા૦ ૨૬ ફેબ્રુ-
" વારી ૧૭——"

[રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૨૨ મી આગસટ ૧૮૭૫]

૨ શેઠો ડોશાભાઇ અને બાપુજી ખરશેદજી જશાવાલાના બાવા, તથા શેઠો મનચેરજી હોરમજજી, ખરશેદજી મેહરવાનજી અને શોરાબજી બરજોરજી જશાવાલાના બપાવા

૩ આ દોખમાની સામેની શગડી પર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે.—

" એ પાક પરવરદેગાર
" દાદાર હોરમજદની મદતછે
" આએ દોખમૂ બેહેશ્તી ગુરથમાની ચોદી ખરશેદજી જમશેદજી મોદી એદલજી કાવશજીનાની નાઇએતે
" શરી ખભાએત મધે માજદીએશની જરથુશતી શીરકાની આલમને કામ આવા શારૂ રોજ ૨૩ મે ને
" માહા ૭ જે શને ૧૧૯૩ શવત ૧૮૮૦ ને દીને તાણો
" દોખમાનો પુરાવેઓતો તે તઇઆર કરાવી શવત
" ૧૮૮૨ ના શને ૧૧૯૫ એજદજરદીના વરશમા
" રોજ ૨૯ મો મારેશપદ માહા ૭ મો મેહેર, ચઇતર
" વદ ૮ ને શનેઊ એ દીને ઇજાપીઊછે શહી ખાકશાર
" મોદી પેશતનજી ખૂરશેદજી"

એ દોખમુ પરઠાવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૨૬ ના મુબઇમા શમાચારમા જાહેર ખબર આપી સર્વે દેશાવરોના જરથોસ્તીઓને નોતરૂ દીધુ હતુ

હવેથી રૂ૬) નો તથા લાચાર અને નાવાગસીને રૂ૪) નો ગુજારો આપવામાં આવશે.[૧]

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ થી તે તા૦ ૧૦ મી નવેમબર ૧૮૨૫ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" માં તરસટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૩૧૦૯૯।૨૦। ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૨૩૨૭૮।।૩।। ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૪૭૭૬।૨૦।।। થયો હતો, જેથી વર્ષની આખરીએ તરશટીઓના હસ્તકમા સઘળા મળી રૂ૪૯૫૯૮।।૨।। બાકી હતા.

જુલાઈ.

આએ માસમા ભરૂચવાલા દસ્તૂર અસપંદયારજી કામદીનજીએ "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર" ઈઆને કબીસો જરથોસ્તી દીનમા જાગેલછે તે માટેની એક કેતાબ ગુજરાતી ભાખામા સુરત મધે છપાવી પરગટ કીધી હતી.[૨]

તા૦ ૭ મી આગસ્ટ.

ગયા જુન માસની તા૦ ૭ મીએ જમશેદજી ખરશેદજી પીરખાન નામે આસરે ૪૦) વર્ષની ઉમરનો એક પારસી કોલેરાથી મરણ પામ્યો હતો, તે દોખ્મામાંથી મજી-

---

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬

એ આગમજ મુંબઈમા આંધલા પાગળા તથા લાચાર જરથોશતીઓની પરવરશી કરવા તથા તેમને ગુજારો આપવાના કશા ચોકસ બંદોબસ્ત પંચાત તરફથી કરેલા ન હતા તેઓ કેટલાક સખી દીલના જરથોશ્તીઓના ખાનગી આસરા તલે રેહતા હતા, પણ ઉપલો તેમને ગુજારો આપવાનો બંદોબસ્ત એ દીનેની પંચાતમા તેઓ સઘળાઓને બોલાવીને કહી સંભળાવ્યાથી તેઓ પણ તેપર રાજી થયા હતા

૨ "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર, ઈઆને કબીશાની હકીકત દસ્તુર અશપંદીઆરજી કામદીનજી ભરૂચવાલાએ કેટલીએક ફારશી કેતાબોથી તેહકીક કરીને ગુજરાતી જુબાનમા તરજુમો કીધોછે. શને ૧૧૯૫ ઈઅજદજરદી, જંશુરી શ્રી સુરત મધે શાલબણ શાહેબના છાપાખાનામા છપાણી ૧૮૨૬"

આએ કેતાબ મુંબઈમા આવ્યા પછી અહરેના કદમી તથા શેહનશાહી જરથોશ્તીઓમા પાછી એ બાબેની તકરાર ૫૦ વર્ષે જાગૃત થઈ હતી એ ચોપડીમા કબીશો બનેલછે તે બાબેની દસ્તુર અસપંદયારજીની તકરારનો રદીઓ કદમીઓની તરફથી આપવાને મુલા ફીરોજ બીન કાઉસે "મુંબઈના શમાચાર" મા શરૂં કીધુ, અને શમાચારના પરવરતાવનાર મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પણ મુલા ફીરોજજીના શાગેરદ તથા સુરતમા પેહલે વેહલા કદમી થયેલા દસ્તૂરના નબીરા હોવાથી એ બંધે સાહેબોએ આ તકરાર ઘણી જોરતવાર રીતે ચલાવી દર અઠવાડીએ "શમાચાર" પત્રનું કદ હમેશ કરતાં એ તકરારોને લીધે બેવડું કરવા માંડયુ શેહનશાહીઓની તરફથી દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી જામાસપઆશા કે જેઓ દસ્તૂર અસપંદયારજીના મુંબઈ ખાતેના આડતીઆ હતા તેઓએ ખાસ એ કારણનીજ મુલા ફીરોજજી સાથે તકરાર ચલાવવાને "અખબારે કબીસે" નામનુ શીલા છાપાપર એક વર્ત્તમાન પત્ર કાહડવા માંડયુ તેમાં મુખ્ય મદદ લેઈને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા તથા શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી કરવા લાગા કદમીઓની તરફથી એની સામે "એબતાલે કબીશે" નામનુ બીજુ વર્તમાન પત્ર થોડુંક સુધી નીકલવા લાગુ ઈંગ્રેજી "બોમ્બે કુરીઅર" તથા "બોમ્બે ગેજેટ" માબી એ બાબે બંધે બાજુ તરફથી અવાર નવાર લંબાન થચા પત્રો લખાવા માંડયા શેહનશાહીઓની તરફથી ઈંગ્રેજીમા લખાણ કેહછે કે શેઠ કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની કરતા હતા, અને કદમીઓની તરફથી શેઠ શોરાબજી પેશતનજી પાટક કરતા હતા તે પછી એ તકરારો રીતસર ચલાવવાને શેહનશાહી તથા કદમીઓએ પોતપોતાના થોડાક આગેવાનોની એકકી કમીટી મુકરર કીધી તેમા શેહનશાહીઓની તરફથી કમીટીમા નીચલા ગ્રહસ્થો હતા—

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસપઆશા, આ૦ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી, આ૦ હોરમજજી બહમનજી શેઠના, શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, નશરવાનજી નવરોજજી શેઠના, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, જાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, દાદાભાઈ મેહરવાનજી મુલ્લાના, વીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી ફરદુનજી પજીફદાર, હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ, પેશતનજી નવરોજજી શેઠના અને દોરાબજી નશરવાનજી પટેલ, (આ કમીટીના શેક્રેટરીનુ કામ આ૦ હોરમજજી બહમનજી શેઠના ચલાવતા હતા)

કદમીઓની તરફની કમીટીમા નીચલા ગ્રહસ્થો હતા

મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ, શેઠ ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અરદેસર દાદી, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, મેહરાબજી કાવશજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી દાદાભાઈ શાહેર, શોરાબજી વાછાગાંધી, ફરદુનજી લીમજી પાંડે, મનચેરજી એદલજી એદલકાકાના, ફરામજી જીવાજી ટોકી—ડોશાભાઈ અસપંદયારજી ચોતીવાલા, શાપુરજી નશરવાનજી, પેશતન રૂસતમજી મુલાફીરોજના, હોરમજજી મનચેરજી

વણ થઈ બાહેર નીકલ્યોછે, એવી અફવા કોઈએ તેના મરણ પછી પાચ છ દિવસે ઉરાડી હતી, અને તે માટે તેનાં સગા વાહલાઓએ ઘણીક શોધ કીધી પણ કસો પતો હાથ લાગો નહિ, અને તે અફવા તેજ વખતે અટકી પડી હતી એ પછી આએ અઢવાડીઆમા વળી અતરેના પારસીઓમા બુમ ફેલાઈ હતી કે તે પારસી દોખમામાંથી નીકલીને થાણે ભરાઈ બેઠોછે, જેથી પચાત તરફથી થાણે

કામાજી, હોરમજજી એદલજી કામાજી, ખેહરામજી રૂસ-તમજી રાણા, લીમજી કાવશજી બનાજી, પેશતનજી બોમાજી પાડે, ખોદાબખશ મેહરબાન ઈરાની, નામદાર જાવીદ ઈરાની (આ કમીટીના શેક્રેટરીનુ કામ શેઠ ખરશેદજી કાવશજી બનાજી ચલાવતા હતા)

આ તકરાર પેહલવેહલી "મુબઈ શમાચાર" પત્રમા શરૂ થઈ હતી અને મજકૂર ચોપડીની સામે પેહલુ ચરચા પત્ર તા૦ ૭ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬ ના શમાચારમા મુલ્લા ફીરોજજીએ છપાવ્યુ હતુ તે પછી એક અઠવાડીએ એટલે તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬ ને દીને દસ્તર અસ્પંદયારજી કામદીનજી ભરૂચ મધે બેહસતનશીન થયો હતા, જેથી તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટના શમાચારમા મુલ્લા ફીરોજજીએ તે બાબેની દલગીરી બતાવી તેમના છોકરાઓ સાથે તકરાર કરવાની ખાએસ દેખાડી હતી આ ઊપરથી દસ્તૂર અસ્પંદયારજીના વડા દીકરા દસ્તૂર કાલી-શજીએ મુલ્લા ફીરોજજી સાથે શમાચારમા અરસપરસ કેટલાક કાગજ પત્રો લખાવ્યા કીધા, પણ તેમાથી કસો સાર નીકલ્યો નહિ, અને અ તે શમાચારમા એ તકરાર ચાલતી બધ પડી ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રોમા પણ એ બાબે અવાર નવાર જાતજાતના ચરચા પત્રો આવ્યા કીધા હતા બધે કમીટીવાલાઓએ પોતપોતાની ખાનગી સભાઓ એકએકની સામે શુ દલીલો લાવવી તેની શોધને માટે મેલવ્યા કીધી તેઓએ એ તકરારને માટે બે ત્રણવાર અતરેના જાણીતા મગોલ બ્યાપારીઓ તથા આલમાઓને પોતાની સાથે મેલાવ્યા હતા શેહનશાહી-ઓની તરફથી હાજી હાસમ નામના જાણીતા મગોલ બ્યા-પારીએ તથા કદમીઓની તરફથી નામીચા બ્યાપારી આગા મહમદ સુસતરીએ એ તકરારોમા ઘણો ભાગ લીધો હતો આએ બારીમા અતરેના હલકા વર્ગના પારસીઓએ કેટલીકવાર મારામારી તથા ફેસાદો વગેરે કીધા હતા લોકોમા એટલુ મજુન ફેલાયલુ હતુ કે એકવાર તા૦ ૨ જી જાનેવારી ૧૮૨૭ ને દીને શેહનશાહી અન્જુમનની એક સભા શેઠ હોરમજજી વાડીઆના એવાહીબાગ મધે મલી હતી, તે મીજલસમા ઘણીએક તકરારોની અરજી-ઓ જાહેર તથા જાતજાત નામેથી આવી હતી, તે સઘલી-ઓમા પચાતને ભલામણ કીધી હતી કે કમીટીની જે જેકર હવડા ચાલેછે તે કોઈની ખાતરદારીને વાસ્તે અનજુ-મનને જાહેર કીધા વગર માંડી વાલવી નહિ, એ કામમા જે મેહનત લેવી પડશે તથા ખરચ થાશે તેમા ભાગ લેનારા ઘણા બહદીનો હાજરછે, વગેરે એ પછી શેહનશાહી તથા કદમી એ બધે કમીટીઓ વચ્ચે અરસપરસ ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રોમા લખાન ચરચા પત્રો આવ્યા કીધા હતા, પણ તેથીથી કાઈ સાર ન આવ્યો અને એ રીતે આશરે છેલ્લુ ૧॥ વર્ષ એ તકરાર બધે બેહદૂએ કાગજ પત્રો, સભાઓ, વગેરેથી ચાલ્યા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ ની આખરીએ વર્તમાન પત્રોમા ચાલતી બધ પડી પણ પછી બધે તરફથી અવારનવાર એ તકરારોને લગતી ચોપડી, ચોપાન્યા, વગેરે નીકલ્યા કીધા હતા.'

પેહલવેહલી એ બાબેની ચોપડી શેહનશાહીઓની તરફથી હાજી હાસમ ઈસફહાની નામના મગોલે "શવા-હેદોલ નઝીરે ફી અશબાતોલ કબીશે "ઈયાને કબીશો શાબેત કરવાની બાબદના રેસાલાની ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા છપાવી હતી, અને શેહનશાહી કમીટીવાલાઓએ તેનો શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી પાસે તરજુમો કરાવી તે અતરેની સરકારના ઓરીએનટલ ત્રાનસલેટર કરનલ વાનસ કેનડી પાસે તપાસાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા બાહેર પાડયો હતો એ રેસાલાનો મુલ્લા ફીરોજ-જીએ ફારસી ભાષામા એક લબાન જવાબ "અદલે કબી-એ" નામની ચોપડી એજ વર્ષમા છપાવી તેમા આપ્યો હતો એ ચોપડીનો કદમી વાલાઓએ મોબેદ ફર-દુનજી મરજબાનજી પાસે ગુજરાતીમા તરજુમો કરાવ્યો હતો વળી પાછો એ ચોપડીનો જવાબ મજકૂર હાજી હાસમે "દફેઊલ હજલ" નામની કેતાબ છપાવી તેમા આપ્યો હતો, અને તે કેતાબનો પણ કમીટીએ ગુજરા-તીમા શેઠ ડોસાભાઈ શોરાબજી મુનશી પાસે તરજુમો કરાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા બાહેર પાડયો હતો એ ઊપરાત દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સનજાણાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા શેહનશાહી કમીટીને ખરચે "બોરેક વહીજક" નામની કેતાબ જરથોસ્તી દીનની રૂએ કબીશો શાબેત કરવા બાબે છપાવી હતી, તેના મુખતેસર જવાબમા મુલ્લા ફીરોજજીએ એજ વર્ષમા "અવીજેક દીન" નામે એક ચોપાનયુ છપાવી બાહેર પાડયુ હતુ અને તેજ નામની એક મોટી તુફેલતવીલ જવાબની ચોપડી બનાવી છપાવતા હતા, તેવામા તેમનુ મરણ નીપજ્યાથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા બાહેર પડી હતી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા મુલ્લા ફીરોજજીએ "રેસાલે એશતેશહાદત" નામની કેટલીક ઈરાનથી આવેલા મેહજરો તથા તારીખોની ગણત્રિ તથા ફોદાઓની એક ચોપડી છપાવી હતી એ ચોપડીમા કાઈક ભુલ રહી જવાથી બીજે વર્ષે ઈયાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા તેના એક વધારાની ચોપડી બાહેર પાડી હતી શેહ-નશાહી કમીટી તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ મા કબીશો દીનમા જાએજછે તે બાબે કેટલાક ઈસફહાનથી આવેલા મેહજરો તેમના ગુજરાતીમા શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી તથા દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી જામાસ્પઆશાના પાસે કરાવેલા તરજુમા સુધા છપાવી બાહેર પાડયા હતા આ તરજુ-માઓ પણ સરકારના ઓરીએનટલ ત્રાનસલેટર કરનલ વાનસ કેનડી પાસે તપાસાવ્યા હતા એ ઊપરાત બીજા બી કાઈ ચોપડી ચોપાન્યા છપાયા હશે, પણ તેની કસી નોંધ મલી શકતી નથી

આ તકરારોપર શેહનશાહી કમીટીને લગભગ ચાલીસ હજાર રૂપીઆ, તથા કદમીઓને પણ તેટલોજ ગોટો ખરચ થયો હતો

માણુસો મોકલ્યા અને ઘણી શોધ કરાવી, પણ એ વાત સદંતર ખોટી અને વગર પાયાની માલમ પડી આવી.[૧]

તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર અસ્પંદયારજી કામદીનજી ભરૂચવાલા[૨]—ઉમર વર્ષ ૭૫) ભરૂચવાલા જાણીતા દસ્તૂર કામદીનજી ફરદુનજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ માં પોતાના બાપના મરણથી ભરૂચના વડા દસ્તૂર ઠરયા હતા. એવણ જરથોસ્તી મજહબને લગતી બાબદો તથા ફારસી ભાષામા ઘણા ખબરદાર હતા. ભરૂચમા અંગ્રેજ સરકારનો અમલ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ થી શરૂ થયો ત્યારથી તે પોતાના મરણ લગણ એવણે મુનસફ અથવા સદર અમીન એટલે નાધલા દીવાની મુકદમાઓ ચુકવવાનો ઓધ્ધો ચલાવ્યો હતો, અને તે મનપતીજ ભરી રીતે ચલાવવા માટે ત્યાના કલેકટરો મીશીઅરશ પરેનડરગાસ્ટ, રોમર, અને ખરનારડ, તરફથી એવણને વારંવાર શાબાસી મળી હતી. પોતાનાં મરણની એક માસ આગમજ એવણે કબીશો જરથોશ્તી દીનમા જાએજછે તે માટેની "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર" ઇધાને કબીશાની હકીકત એવે નામની એક ચોપડી સુરત મધે છપાવી હતી. તે ચોપડી બાહેર પડયા પછી મુંબઈમાં પાછી કદમી શેહનશાહીઓ વચ્ચે રોજ માહના તફાવત બાબેની તકરાર ખુબ જોસમાં ઉઠી હતી, અને તેમા એ કેતાબ શેહનશાહીઓ તરફની એક મુખ્ય શાહદત ગણવામાં આવી હતી.

તા૦ ૨૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૩ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી બેહરામજી લશકરી[૩]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ બેહરામજી ફરદુનજી લશકરીના વડા દીકરા. એવણ શરૂઆતથીજ કલકતા ખાતે પોતાના મામા શેઠ દોરાબજી બેહરામજી બંગાલીને ત્યા તેમના વ્યાપારનાં કામોમાં શામેલ હતા, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૫ મી આગસ્ટ.

આજદીને જરથોશ્તી ફેરકાના કેટલાક લોકોએ પંચાતના અકાબરો ઉપર એક લંબાન અરજી લખી મોકલી હતી તેમા પ્રથમમા પંચાતના અકાબરોએ પંચાતનું ફંડ સારા પાયા ઉપર લાવી તેમા પોતાની જાતી કોશેશથી વધારો કીધો તથા તે સારી ઉપજ થતુ કીધું, અને તેનો દર વર્ષે લોકોની જાણને માટે બરાબર હીસાબ છપાવવા માડયો, તે માટે તેઓનો ઉપકાર માની શાબાશી આપી હતી. તે પછી તેઓને નીચલી ચાર સુચનાં કીધી હતી. (૧) એકે આપણા લોકોમા ગધાંન થાયછે તે વેળાએ નસેસાલારો ઘણો જુલમ કરી મોટુ દામ માગેછે તે માટેના કાંઈ ચોકસ બંદોબસ્તો કરવા અથવા પંચાતના ફંડમાથી તેમને કાંઈ સુમાર કરી આપવા; (૨) ભીખારીના છોકરાઓ લોકોની પાએદશ તથા ઉઠીઆને વગર ખોરાકે ભટકયા કરેછે તેમને જદ અવશતા શિખાડવા માટે પંચાતના ખરચથી કોટ તથા બાહેરકોટ ખાતે નિશાલો સ્થાપવી, (૩) જેમ મરહુમ શેઠ હોરમજજી

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૭ મી અને ૧૪ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬

આપણા લોકોમા કોઈ કોઈ વેળા એવી રીતે સ્વાનને દોખમામા સજીવણ થવાની અફવા ફેલાયછે, અને તે માટે એવી ખોટી ધાસ્તી રાખવામા તથા કેહતી કેહવામા આવેછે કે દોખમામા સ્વાનને લઈ ગયા પછી તે સજીવણ થાયતો તેનાથી બાહેર આવી શકાય નહિ, અને નસેસાલારો બાહેરજ તેને ઠાર કરી નાખે આ ધાસ્તી તથા કેહતી તદન ખોટી અને વગર આધારનીછે, એવુ આજથી અરધી સદી આગમજના વર્તમાન પત્રમા છપેલા પારસીને સજીવણ થવાની અફવાની નોંધ લેતા નીચે પ્રમાણે લખેછે.—

"અને આજના વખતમો ઇશવરે એ પારશીને બિવકુ આઇઉશ આપીછે અને એ પારશી પોતાની કાચી શમજણને લીધે શેકટની ધાશતી કરેછે કાએજે દખમા મધે નશાશાલાર જાઈને વળી પાછા શેહેરમો આવેછે અને ચાહેછે તે શાહકે નવ રાતનુ બરશનમ લઇને પવીતર થાઈને પારશીઓ સાથે બેશીને ખાએછે તથા આતશબેહરામ મધે તથા આદરીઆંન મધે જાએછે તેહને પારશી લોકો કશી વાતે મના કરતા નથી તારે એ શજીવન થએલો પારશી જમશેદજીની એ પરમાણે પવીતર થાશે તારે એ પારશીમો અને બીજા પારશીઓમો કશો આંતરો રેહશે નહી, તે કરતા એ પારશીની ધાશતી શારૂ પનચાતના શાહેબ લોકો ઘણો શારો બંદોબશત કરશે અને પારશીના ધરમ આચાર જે કાઇછે તે શરવને પરગટ કરી દેખાડશે જે અશલ ધાશતી લોકોનાં શાંભલેઆમો આવેછે તે શરવ ખોટીછે તે શારૂ તેહનો દાખલો દેખાડશે જે હેવી વાતની ધાશતી કોઇને રેહશે નહી તેહનુ જાણુવુ એજે કોઇ શમે હેવો બનાવ બને અને જે માણશ શજીવન થાએ તેહને નશાશાલાર અથવા બીજા કોઇને માલમ પડે ને તે શજીવન થાનારને મદદ કરીને બાહેર કાહાડી લાવે તે મદદ કરનારને રૂ.૨૦૦) પંચાતના ધરમના પઇશાઓથી ઇનામ આપશે"

૨ ભરૂચના હાલના વડા દસ્તૂર ખાનસાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજીના બાપાવા

૩ શેઠ નવરોજજી માણેકજી લશકરી (ભાડુપવાલા) ના બાપા

બહમનજી વાડીઆએ પોતાના કુટુંબ કબીલાને પચાતે લગનના તથા ઊઠવાનના ખરચો બાબેના બંદોબસ્તોની ચોપડીમાં લખ્યા મુજબ ખરચ કરવાની નશિહત દીધીછે, અને તે પ્રમાણે તેઓના કુટુંબીઓ ચાલેછે, તેમ વરવે જરથોસ્તીઓને ચાલવાની બનામણ કરવી, (૪) આપણામાં ઘણે ઠેર મરદ ઓરતો તથા બાળ બચ્ચાંઓના કજીયા ચાલેછે તેથી ઘણા જોડાઓ રાહતવાટ કરતા નથી અને બદફેલીનો રસ્તો પકડેછે, માટે સર્વ અંજુમને એકદીલ થઈને એ બાબેના આગળ બંદોબસ્તો લખેનાછે તેમાં કાંઈ વધાર ઘટાર કરવું હોય તે કરવું.[1]

તા૦ ૮ થી સપટેમબર.

ગઈ તા૦ ૨૫ મી આગસટે જરથોસ્તી ફીરકાના કેટલાક લોકોએ પચાતના અકાબરો ઉપર જે અરજી લખી મોકલી હતી તેનો પચાતવાળા સાહેબોએ આજના "મુંબઈના સમાચાર" સાથે એક વધારો પરગટ કરી જવાબ વાળેલોછે. તેમા લખેલછે કે અરજદારોએ જે પચાતવાળા સાહેબોનો ઉપકાર માનયોછે તે તેઓએ પોતાની ખુશીમરજી કીધીછે, બાકી પચાતવાળાઓએતો રૂપીઆના એક આના જેટલીબી અંજુમનની ખીદમત કીધી નથી. બીજું આપણી પચાતના ફંડમા લોકો સારૂ માથે તથા કદમી અને ગેહનબારીઓની પટીને ટાંકણે નાણું ભરતા નથી, અને કેટલાક હરેક વાતે પચાતના કામોની આડ આવેછે, તેથી પચાતવાળાઓનું દીલ ઘણું હટી જાયછે, બાકી તેઓની ઉમેદ એછે જે હરેકવાતે દીલોજાનથી મેહનત કરવી પડેતો કરીને અંજુમનની ખીદમતમા ચરબર થાવું. અગર લોકો પચાતના ફંડમા હર ટાંકણે પોતાની જોગવાઈ મુજબ નાણું ભરે અને ફંડ મોટું થાયતો તેઓ ગરીબોનાં છોકરાઓને જરદ અરેસતા તથા ગુજરાતી સિખાડવાની નિશાલો કાઢ અને બાહેરકોટના લટાઓપર ઉઘાડે તથા નબેશવારોને આપવાના દરનો પાકો બંદોબસ્ત કરે. બીજું માઠી બઈઓના કજીયા તથા રાહટવાતને માટેના ચોકસ બંદોબસ્તો પચાતવાળાઓ મસીને કરનારછે, માટે જેને ગમે તે પોતાની તરફની સુચનાઓ લખીને પચાત ઉપર મોકલે, તે સઘળાં ઉપર ધ્યાન આપી સાગ આવામી ૧૦૦ થી તે ૨૦૦ સુધી મેનની તેઓની સાથે મસલત કરીને બંદોબસ્તો મુકરર કર્યા પછી તે જાહેર અંજુમન મેળવી વાંચીને બાહેર ગમ્યામા આવશે.

તા૦ ૨૯ મી અકટોબર.

આજ દીને સુરત મધે માછલીપીઠમા સાંજને વખતે કાવશજી મેહરવાનજી આઈના નામે એક પારસી ગ્રહસ્થની બાયડી તથા છોકરી પોતાના ઘરના માળ ઉપર હતાં, ત્યા કોઈ ચંડાળ ચોરોએ જઈ તે બંનેના ગળા વાહડી નાખ્યાં. આથી આખા સુરત શેહરમા ભારે ગરબડ મચી રહી, તથા સારી રાત તેમના ઘર આગળ લોક એકઠું મળ્યું, અને તે ખુન કરનારની ઘણીબી સોધ કરી, પણ કસેો મુદ્દો હાથ લાગો નહિ[2]

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહા ૨ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી કુવરજી જસાવાળા[3]—ઉમર વર્ષ ૪૪) શેઠ કુવરજી રતનજી જસાજી જસાવાલાના ત્રિજા દીકરા. એઓણ પોતાના ભાઈઓ તથા ભત્રિજાઓની સાથે મળી પોતાના બાપની ઇ ગ્રેજ બજારમાની વીનાયતી સામાણની મોટી દુકાન ચનાવતા હતા.

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—બાપુજી નવરોજી મોતીવાળા[4]—ઉમર વર્ષ ૫૫) એઓણ સુરતથી અતરે આવેના હતા, અને જવાહેરોનો વ્યાપાર ચનાવતા હતા

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—પાહલણજી જીવણજી પાહલમડોરાવાના—ઉમર વર્ષ ૬૯) એઓણ મચરાજ મધે પાહનમડોરા ગામમા એક મોટા વ્યાપારી હતા ત્યા એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી જઈ રહેથા હતા, અને તે તરફના ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં મોટું માન ધરાવતા હતા. એઓણનું મરણ પણ ત્યાંજ નીપજયું હતું.

તા૦ ૨૫ મી ડીસેમબર

રોજ ૨૪ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—બેજનજી નવરોજી જમુજી—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ નવરોજી જમુજીના વડા દીકરા. એઓણ

---

[1] મુંબઈના સમાચાર સાથે નીકલેલો વધારો, તા૦ ૨૮ મી આગસટ ૧૮૨૬.

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ થી નવેમબર ૧૮૨૬

[3] શેઠ કાવસજી જમશેદજી જસાવાળાના બપાવા

[4] મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી જમશેદજી વાળાના કાકા, તથા શેઠ હીરાભાઈ બેજનજી મોતીવાળાના બપાવા

પોતાના બાપની સાથે તેમના ચીનના વ્યાપાર તથા આડતના કામમા પડેલા હતા, અને તે માટે બે વાર ચીનની સફરો કીધી હતી.

આએ વર્ષમા બંગાલા ખાતે "કલકતા હેરલડ" નામના ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રમા સરકારના કામકાજની સામે કાંઈ લખાંણ આવ્યાથી તેના અધીપતી મી૦ બકીંગહામને તેનું પત્ર બંધ કરી એકદમ દેશ છોડી ઇંગલાંડ જવાનો સત્તાવાળાઓ તરફથી હોકમ થયો હતો. તેના ઇંગલાંડ ગયા પછી ત્યાના લોકોમા તેની તરફ ઘણી દીલસોજી ઉસકેરાઈ હતી, અને દેશીઓના બેરખાહ સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટે આગેવાની લઈ તેને ભેટ આપવા માટે એક ઉઘરાણું કીધું હતું, જેમા ત્યાના નામીચા ઇંગ્રેજોએ મોટી મોટી રકમો ભરી હતી. મુંબઈમાં પણ મી૦ ફારબસે તે ઉઘરાણામા અતરેના દેશીઓ તરફથી કાંઈ મદદ મોકલવાને શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ ઉપર લખ્યું હતું. જેઓની મારફતે અતરે ૫૬૦) પાઉંડ એકઠા થયા હતા. જેમા ૧૩૫) પાઉંડ હિંદુઓના, ૧૫) પાઉંડ મુસલમનોના અને નીચે પ્રમાણે ૪૧૦) પાઉંડ પારસીઓ તરફના હતા [2]

શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ.	પાઉંડ	૧૨૫
શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ. .	પાઉંડ	૫૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ .	પાઉંડ	૧૦૦
શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ. .	પાઉંડ	૧૦૦
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ . . .	પાઉંડ	૩૫

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭.

આએ વર્ષના "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેના ઇંગ્રેજી કલેનડરમાં[2] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કલેનડર પ્રમાણેજ હતી:–

પારસી વાહણવતીઓની ટીપમાં વાહણ "જાન બેનરમેન" મેહરવાનજી નવરોજજી (નાળીએરવાલા) ની કંપનીના નામપર ઉમેરાયુ છે, તથા "લારડ કાસ્ટલરે" એ બલા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીના નામ પરછે.

"બામ્બે ઇનસુરનશ સોશાઇટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા તથા પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનું નામ નથી.

"બામ્બે નેટીવ એડયુકેશન સોશાઇટી" ની કમીટીમા શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલને બદલે શેઠ ફરામરોઝ સોરાબજી દેડીમનીનુ નામછે.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી:

આજ દીને પુણા મધે શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલે શીવપુરી પેઠમાથી ગણેશપેઠ જવાના માર્ગમા "નાગજીરી" ની ખાડી ઉપર લોકોને આવજાવ કરવા માટે એક પૂલ બંધાવો હતો.[3]

તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી.

મેજર જનરલ શામીયુએલ વીલસન, જેણે મુંબઈની સરકારમા ઊંચા ૪૬ વર્ષ પેરમા જુદા જુદા ઓહદાઓ ચલાવ્યા હતા, તેના પોતાને વતન જવાથી આજ

---

[2] આ કારણસર સર ચારલસ ફારબસે શેઠ બહમનજી ઊપર લખેલો પતર, તથા અતરે કીધેલા ઊઘરાણાની ટીપ અને તે ઇંગલાંડ ગયા પછી મી૦ ફારબસે પાછો તે માટે શેઠ બહમનજીપર લખેલો પતર હમોએ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પાસે જોયોછે

[2] The Bombay Calendar and Register for 1827 *Bombay Courier Press*

[3] આ પૂલપર નીચે પ્રમાણે મોરી ભાષામા એક તખ્તી કોતરેલીછે, તે પુણાવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ ખાનબાહદૂર પ્રોફેસર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપ આશાનાએ હમોને ઊકલાવી મોકલીછે —

शाके १७४८ पोष सुद ४ सोमवार ता-
रीख १ महे ज्यानेवारी सन १८२७ ईसवी
के रोजी पुल तयार भयल पारसी सोराबजी
रतनजी पटेल बांधी सेन.

અરથ—શાકે ૧૭૪૮ પોષ સુદ ૪ શોમવાર, તા૦ ૧ લી જાનેવારી સને ૧૮૨૭ ઈશવીને દીને પુલ તેયાર થાયો પારસી શોરાબજી રતનજી પટેલ, એઓએ બંધાવ્યો

એની આગમજ કાપમાથી તથા નાનાકેશવપુરી પેઠમાથી શાહમા જવાનો પૂલ હતો નહિ, પણ લોકો "નાગજીરી" મા ઊતરી જતા હતા, મજકૂર શેઠ શોરાબજી પટેલવાલો પૂલ બંધાયા પછી ઘણે વર્ષે સરકાર તરફથી તેની સામેની બાજુએ આસરે ૩૦૦ વાર દૂર એક બીજો મોટો પૂલ (ગણેશપેઠને નાકે) બંધાવ્યોછે, જે પરથી ગાડી ઘોડા વગેરે આવજાવ કરેછે.

દીને મુંબઈના દેશી રેહવાસીઓએ એક માન પત્ર આપ્યું હતું. તેપર ૧૩ હિંદુ, ૫ મુસલમાન અને નીચેના ૬૪ પારસીઓની સહીઓ હતી.[2]

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહેમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાંગીરજી અરદેશર દાદી, ફરામજી કાવશજી બનાજી, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમની, જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમજજી બહેમનજી શેઠ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, જાંગીરજી ફરામજી દાવર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, મોદી સોરાબજી વાછાગાંધી, સોરાબજી શાપુરજી શેઠ, પેસતનજી ભીખાજી પાંડે, જાંગીરજી હીરજી રેડીમની, બેહરામજી કાવસજી બનાજી, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, ફરામજી બહેમનજી સરાફ, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી, ફરામજી રતનજી એન્ડ કંપની, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના, મનચેરશાહ એદલજી ધનજીમેહતાના, સોરાબજી ફરામજી વાડીઆ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, અરદેશર રતનજી વાડીઆ, મેહરવાનજી નવરોજજી નારીએલવાલા, શાપુરજી પેશતનજી મેહતા, ફરદુનજી હીમજી પાંડે, ડોશાભાઈ અસપંદીઆરજી મોતીસાલા, આદરબખશ મેહરબાન ઈરાની, ડોશાભાઈ કુવરજી બનાજી, ભીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી

આજ દીને મુંબઈની "નેટીવ સ્કુલ બુક એન્ડ સ્કુલ સોસાઈટી" ની વાર્ષિક સભા મળી હતી તે વેળાએ મુંબઈના નામદાર ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલ્ફીન્સ્ટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજ્યો હતો.

શેક્રેટરી કપતાન જ્યાર્જ જરવીસે કમીટીનો રીપોર્ટ વાચ્યા બાદ,

શેઠ કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમનીએ દરખાસ્ત કીધી અને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ટેકો આપ્યો કે "જે રીપોર્ટ હાલમા વચાયો તે બાહાલ રાખી, કમીટીના ઉપરીપણા હેઠળ છપાવી પરગટ કરવો."

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ એક નામધું ભાષણ કરી દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ દેવીદાસ હરજીવનદાસે ટેકો આપ્યો કે "મુંબઈના ગવરનર નામદાર માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલ્ફીન્સ્ટનનો આએ ખાતા તરફ ઉલટભરી દીલસોજી બતાવવા માટે મોટો ઉપકાર માનવો."

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ દરખાસ્ત કીધી તેને શેઠ જગનાથ શંકરશેઠે ટેકો આપ્યો કે "શેક્રેટરી કપતાન જારવીસની આએ ખાતાને વધારવાની ઉલટ તથા મેહનતને માટે ઉપકાર માનવો."

ડબલ્યુ. ન્યુનહામ, ઈસ્કવાએરે દરખાસ્ત કીધી તેને જેમસ ફારબસ ઈસ્કવાએરે ટેકો આપ્યો કે "આએ ખાતાને માટે ઈમારત બાંધવાના ફંડમા જે દેશી ગ્રહસ્થોએ ખુશી દીલથી મદદ કરીછે તેમનો ઉપકાર માનવો."

દેશીઓની તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ તથા શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ આ ઉપયોગી ખાતુ સ્થાપનારા અંગ્રેજ ગ્રહસ્થોનો ઉપકાર માનયો હતો.

એ પછી શેક્રેટરી કપતાન જારવીસે દરખાસ્ત કીધી તેને મી૰ ડબલ્યુ. એચ. વાથને ટેકો આપ્યો કે "ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ મા આએ ખાતુ સ્થાપ્યા પછીથી તેનુ કામ ઘણુ વધવાથી તથા મોટા પાયાપર આવવાથી હવેથી તેનુ નામ "બામ્બે નેટીવ સ્કુલ બુક એન્ડ સ્કુલ સોસાઈટી" ને બદલે "બામ્બે નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટી" કરી રાખવુ."

એ પછી નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે છોકરાઓને ઈનામો આપયાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[2]

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી હીરજીભાઈ વાડીઆ[3]—(ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ હીરજીભાઈ માણેકજી વાડીઆના દીકરા. એઓણે પ્રથમમા શેઠ ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ સાથે "ડોશાભાઈ મેહરવાનજીની કંપની" ને નામે શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆની સાહેતા હેઠળ પેગુ તથા ચીનાંગનો બ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓની પેહડીનુ "કાઉન્ટેસ ઑફ લંડન" નામનું વાહણ પણ હતુ તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ મા ભાગ છોડની પોતાને હીસાબે જુદો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એઓણ શેઠ ડોશાભાઈ સોરાબજી મુનશીના પોતાના મજકૂર ભાગયા સાથે પેહલપેહલા પારસી શાગેરદ હતા, અને તેમના હાથ હેઠળ ફારસી ભાષાનો સારો અભીઆસ કીધો હતો

---

૧ બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૨૭

૨ બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી ૧૮૨૭.

૩ શેઠ હીરજીભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆના બાવા, તથા અતરેની સરકારી ગોદીના હાલના માસ્ટર બીલડર ખાનબાહાદૂર શેઠ જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆના બપાવા.

તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી

રોજ ૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

સુરત મધે ભરથાણામા નવસારીવાલા પદાનીઆ-ઓને માટે ૨૦૦ પાવીનું એક દોખમું મુંબઈના જર-થોશતીઓના ઉધરાણાથી બધાવી આજ દીને પરકાલ્યું હતું. તેને લગતી સઘળી આગેવાની તથા ક્રિયા નવસા-રીના વડા દસ્તૂર રૂસતમજી નોશરવાનજી મેહરજી રાણાએ કીધી હતી.[१]

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી

રોજ ૮ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—કુવરબાઈ તે હીરજી જીવણજી રેડીમનીના વીધવા[२]—ઉમર વર્ષ ૯૫) એવણુને પોતાના નામીગા આવદ્‌ની મોટી દોલત મળી હતી, જે લાંબી મુદત સુધી સાચવી રાખી ઉપલી જઈફ વએ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૪ માહા ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના ફરજદે ગામમા બાઈ દીનબાઈ તે ત્યાંના એક રેહવાસી મરહુમ શેઠ પુ જીઆજી. મનાજીના વીધવાએ બધાવવા માડેલા દોખમાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[३]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—દેશાઈ શેઠજીભાઈ કુરામજી[४]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણુ નવસારીને તાબેના કોશ તથા અનાવલ પ્રગ-ણાનુ પોતાના વડવાઓથી ઉતરતુ આવેલુ દેશાઈગરું બજાવતા હતા. એવણુનુ રેહઠાણુ મજકુર અનાવલ

---

૧ એ દોખમુ ઇજાવાની ક્રિઆ તા૦ ૩૧ મી જાને-વારી ૧૮૨૭ થી શરૂ થઈ અને તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૨૭ ને દીને પુરી થઈ, તે દીનેની જશનની મજલેશમા શામેલ થવાને અતરેના તથા દેશાવરોના સર્વે જરથોશતી-ઓને સુરતથી દસ્તૂર રૂસતમજી નશરવાનજી મેહરજી રાણાએ તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૨૭ ના મુંબઈના શમાચારમા એક જાહેર ખબર છપાવી નોતરૂ દીધુ હતુ

એ દોખમાના દરવાજા ઊપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી મારેલીછે —

" શવત ૧૮૮૩ ના વરખે માહા શુદ ૪ ને વાર
" બુધે રોજ ૧ લો માહા ૫ મો શને ૧૧૯૬ ઇજદજદ
" જરદી શ્રી દાદગાહ ભરથાણાવાળુ ગરીબ લોકો ઊપર
" મેહેરબાની કરીને મુંબઇના શાહેબોએ બધાવી આ-
" પેલછે, જરતોશતીના "

૨ એવણે પોતાની હૈયાતીમા પોતાની વડી દીકરી બાઇ શુનાઇજી તે શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી બનાજીની ધણીઆનીના દીકરા શેઠ જાંગીરજીને પોતાની બીજી દીકરી બાઈ બીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠની ધણીઆનીની દીકરી બાઇ મેહરબાઇ સાથે પરણાવી પોતાના ખાવંદને નામે પાલખ કીધા હતા આ જોડાને પેટે આપણા મરહુમ અકાબર સર કાવસજી જાગીરજી નાઈટ, સી એસ આઇનો જન્મ થયો હતો

૩ આ માટે એ દોખમાની સામેની શગડીપર મારેલી તખ્તીમાં નીચે પ્રમાણે લખેલુછે.—

" . . . શાલ ૧૮૮૩ ના માહા વદ ૧૩ વાર
" શુકર, રોજ ૨૪ માહ ૫ શને ૧૧૯૬ ને દીને કામ
" માડેલ. . . . . "

૪ એવણના સર્વથી પેહલા વડવા નશરવાનજી નરશંગજી નામનાને કોશ તથા અનાવલ પરગણાનુ દેશાઈગરૂ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ મા દીલ્હીના પાદશાહ ગાજી સાહેબ કીરાનશાની શાહાબોદીન મહમદશાહ જેહાન જેહાઆરા બેગમની શહી મોહર સુધાનાં એક ફરમાનથી મલ્યુ હતુ તે ફરમાનમા લખેલુછે કે "જે વખત પર-ગણે અનાવલ તથા કોશ નવુ આબાદ થાઉ તે વખતે દેશાઇ નહી હતો નોશેરવાન પારશીને—કે કામની આબાદીનો સરબરાહી કરનારછે, તેથી તેને તે જગાની દેશાઈગરી ઊપર મુકરર કરયોછે" એવણનાં મરણ પછી એવણના ભાઈ કુવરજી નરશંગજીને મજકૂર દેશાઈગરાનો અખતીઆર મલ્યો હતો, અને તેવણને પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૭ મા દીલ્હીના પાદશાહ મહમદશાહ ગાજીસાહેબ કીરાનશાની નાશરોલદીન અબુ ફતેહની શહી મોહર સુધાનુ એક બીજુ ફરમાન મલ્યુ હતુ, તેમા લખેલુ હતુ કે " તે જગાનો મજબુત ચોકી જાણીને પોશત દર પોશત મજકુર ખેદમતને તેના ફરજદો સુધા તેના કબજામા ચાલવા દેવી તથા તમામ બાબતની હક દશતુરીથી માફી અને કાપેલી કલમ ગણવી અને હર વરશ બીજી નવી સનદ માગવી નહી." એ પછી નવસારીને લગતા પરગ-ણાઓ ગાયકવાડ સરકારને તાબે થયા પછી પેહલ વેહલા ગાયકવાડ પીલાજીરાવે પણ એમની દેશાઈગરી બાહાલ રાખી એક પરવાનો આપ્યો હતો એવણના મરણ પછી મજકુર દેશાઈગરાનો ભોગવતો એવણના વડા દીકરા મેહ-રામજી કુવરજીને મળયો હતો તેવણને પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯ મા દામાજીરાવ ગાયકવાડે એક પરવાનો આપી તેમનો હક કબુલ રાખ્યો હતો તેવણના મરણ પછી તેમના બીજા ભાઇ ફરામજી કુવરજી તે મજકૂર શેઠજી-ભાઇ ફરામજીના બાવાને ઊપલા પરગણાઓનું દેશાઇગરૂ મલ્યુ હતુ, અને તેમને પણ ફતેહજીરાવ ગાયકવાડે ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૫ મા એક પરવાનો આપ્યો હતો ઊપલા શેઠજી-ભાઇ દેશાઈના મરણબાદ તેમની એક દીકરીના દીકરા તે નવસારીવાલા દેશાઇ ખરશેદજી જમશેદજીને ઊપલા ગામોનું તેમને હીસ્સેનુ દેશાઇગરૂ મલ્યુ હતુ, જે તેઓને

પ્રગણાના "પેહેવન" નામના ગામમા હતુ, તેથી એવણુ "પેહેવનીઆ દેશાઈ" ની અટકથી પણ ઓળખાતા હતા. એ ગામોની આસપાસ એઓની મોટી મોટી જમીનો તથા જગાત તેમજ ચોથરાઈના હકો હતા. ગાયકવાડી તેમજ વાસદા અને ડાંગ જીલાના રાજાઓની દરબારમા પણ એવણુને વગવસીલો હતો.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૮ (કદમી) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—હોરમજજી દીનશાહજી ગાંધી[1]—ઉમર વર્ષ ૮૯) શેઠ દીનશાહજી કાવસજી ગાંધીના દીકરા. એવણુ પોતાના બનેવી શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદીની સાથે કમીસરીએટના કંત્રાકટના કામોમા પડેલા હતા

તા૦ ૨૮ મી મેએ

રોજ ૨૮ માહ ૮ (શેહે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—ચોગપજી જીવાજી ગારડીન—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ જીવાજી મેહેરવાનજી ગારડીનના વડા દીકરા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ થી પોતાના બાપના હાથ હેઠળ અતરેના "આરમી કલોધીંગ" ખાતામાં રેહેતા હતા તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા બાપના મરણથી તેમની જગોએ માનેજર ઠરયા હતા, અને તે પછી ૭ માસમા ત્યાના "હેડ-ઓવરસીયર"નો ઓધો એમને સોંપો હતો.

તા૦ ૪ થી જુન

રોજ ૫ માહ ૯ (શેહે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી નાહનજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણુ વાગપોર ગામના રેહવાશી હતા, તથા પેશવાઈ રાજ્યની નોકરીમા કોકણ કાંઠા તરફ નીવદી ખાતાની સરદારી ભોગવતા હતા. આ હીગામપર ત્યાં કેટલાક રહેમાર ઉટારાઓ—જેઓમા ખડુ નાએક તથા પીંડીઓ ગોનારી મુખ્ય હતા, તેઓનો મોટો ઉપદ્રવ હતો તે સઘળાઓ એવણુની બાહદૂરી, હીમત, તથા ડહાપણથી એકદમ નાબુદ થઈ ગયા હતા. એવણુની આવી વફાદારી ભરી નોકરીને માટે ત્યાના પેશવાઈ શુબાએ એમને ઘણીવાર માન તથા સરપાવ આપ્યા હતા. એવણુ પોતાના જન્મ ગામ તારાપોરમાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (કદમી) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—રુસતમજી લીમજી પાંડે—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ લીમજી ભીખાજી પાંડેના બીજા દીકરા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમને નામે ચાલતી પેહેડીમા પોતાના ભાઈઓ તથા કાકાઓ સાથે લીમજી ભીખાજીની કંપનીને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૨ જી નવેમબર ૧૮૧૨ થી કાકાઓથી છુટા પડી પોતાના ભાઈઓ દાદાભાઈ અને ફરદુનજીની સાથે મળી "લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની" ને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી જુન

રોજ ૧૧ માહ ૯ (શેહે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી જીજીભાઈ વાછા[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણે પોતાની જન્મ ભુમિ નવસારીથી અતરે આવી ગણદેવાના કુવાની સામે ગાંધીની દુકાન માંડી હતી તેપછી એમના નામીચા ભાઈ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાનો વ્યાપાર સારી સ્થિતીપર આવતો જોઈ એવણુને પોતાના કામોમા રાખ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૨૦ માહ ૯ (શેહે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના અરાજણુ ગામમા મુબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ આદરાંનની એક દરેમેહર બંધાવી પરસાવી હતી[4]

તા૦ ૨૮ મી જુન.

રોજ ૨૯ માહ ૯ (શેહે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ સુરતવાળા—ઉમર વર્ષ ૫૮) સુરતવાળા મોદી ડોસાભાઈ કાવસજીના દીકરા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પોતાના બાપના

હક તક ફકતસુધીછે, અને બાકીના અરધા દેસાઈગરાનો હીસોબ શેઠ જીભાઈના કાકા જીજીભાઈ કુવરજીના નવીરા રતનજી ભીખાજીના નબીરા મેનાભાઈ જીજીભાઈ ચલાવે છે

આ બાબદને લગતા ફરમાનોની નકલ અમોને નવસારીવાલા દેસાઈ ખરશેદજી નવરોજજીનાં ઘરમાથી મળી હતી

૧ શેઠ કાવસજી હોરમજજી ગાંધીભાઈના બાવા

૨ મરહુમ શેઠ વીકાજી તથા પેસતનજી મેહેરજીના બાવા

૩ મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના વડા ભાઈ, તથા શેઠ સાપુરજી જીવાજી વાછાના બાવા

૪ આ દરેમેહર હાલ તની બારેવી નથી પણ તેના પરસાયાનો હીસોબ દાહડો વાર ઓડાવરા પ ધકવાલા આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ અમોને મેલવી આપ્યોછે

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી કાવશજી શેઠના[૧]—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ કાવશજી ફરામજી શેઠનાના નાહના દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પુણા મધે મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીના હાથ હેઠલ થોડીક મુદત સુધી હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫ મા મોદીજીના ગુજરવા બાદ પુણા, અહમદનગર વગેરે દખણના ગામો ખાતેનો બ્યાપાર કરવા માડયો હતો. એવણ અહમદનગરમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૮ મી મારચ.

"બોમ્બે નેટીવ એડયુકેશન શોસાઇટી" ની વાર્ષિક સભા આજ દીને તેનાં મકાંનમા મલી હતી. સરનશીનની ખુરશીએ મુંબઈના ગવરનર સર જાન માલકમ બીરાજયો હતો.

એ ખાતાના શેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસે રીપોર્ટ વાચ્યાબાદ મુંબઈની સરકારના ચીફ શેક્રેટરી મી૦ ન્યુનહામે તે બાહેર રાખવાની દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો.

હાનરેબલ જજ મી૦ ચારલસ ચેમબરસે દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ ફ્રેમજી હીરાજી રેડીમનીએ ટેકો આપ્યો કે "નામદાર ગવરનરે સરનશીનની ખુરસી લઈ આ ખાતાને ઉત્તેજન આપ્યુંછે માટે તેમનો ઉપકાર માનવો."

નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે એક સુભાષીત ભાષણ કરી દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો કે "આ મંડલીના આગે તથા હવેપછેના દરેક રીપોરટોમા તેના સ્થાપનાર તરીકે હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનનુ નામ જોડી કાએમ રાખવુ."

શેઠ ફ્રેમજી હીરાજી રેડીમનીએ એ ખાતાના નેટીવ શેક્રેટરી મી૦ સદાશીવ કાશીનાથ ચતરીનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ નાનાભાઈ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ ટેકો આપ્યો.

એ બાદ છોકરાઓને નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે ઈનામો વેંહચી આપ્યાં, જે પછી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ તે નામદારનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત કીધી, અને તેને સર ગલબર્ટ ડી. કાર્ટીઆએ ટેકો આપ્યો, અને સભા બરખાસ્ત થઈ.[૨]

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

અતરેની ગોદીમા નામદાર સરકારનાં દરીયાવર્દી ખાતાને માટે બાંધેલુ ૮૬ ટોપનુ નવુ વાહણ "બોમ્બે" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા આજદીને બપોરના નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે કીધી હતી. તે પુરી થયા બાદ ગવરનરે પોતાને હાથે વડા બીલડર (શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ) તથા બીજા બીલડર (શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ) અને તેમના હાથ નીચેના વાડીઆઓને શેઆલો હોરાડી, તથા સરકારી જાહેર નોકરીમા જે ખંત અને હુશીયારીને માટે તેમનુ કુટુંબ લાંબી મુદતનું જાણીતુ છે તે માટે તેઓને મુબારકબાદી આપી હતી.[૩]

તા૦ ૨૬ મી મારચ.

રોજ ૨૬ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ કાવશજી માણેકજી શાહેરના દીકરા. એવણે પોતાના બાપની ઇંગ્રેજ બજારમાંની વીલાયતી સામાનની દુકાનનો વહીવટ "દાદાભાઇ કાવશજીની કંપની" ને નામે મોટા પાયા ઉપર વધારી મેલ્યો હતો, અને તેમા એક મોટી પૂંજી મેલવી હતી. અતરેના સર્વે ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમા એવણ ઘણા માંએસ થયલા હતા, તથા તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર ઠરેલા હતા.

તા૦ ૨૮ મી મારચ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરના ઉઠમણાની મીજલસમા તેમના દીકરાઓ શેઠો હોરમજજી અને માણેકજી દાદાભાઈ શાહેરે મુંબઇ મધે

---

૧ પુણાવાલા ખાનબાહદૂર શેઠ અરદેશર ખરશેદજી સુનાવાલાના બાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ માણેકજી કાવશજી શેઠના તથા તેમના દીકરા શેઠ રૂસતમજી આયવા પુણાવાલા શેઠ મુંબઈમા પારસીઓમા જાણીતા હતા

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી મારચ ૧૮૨૮

3 On the conclusion of the ceremony of the launch, the Hon'ble Governor, accompanied by other distinguished personages, proceeded to the office of the Marine Storekeeper, where the usual ceremony of the distribution of Shawls &c took place, and which was performed by the Hon'ble the Governor, who accompanied their presentation to the First and Second Builders and their assistants by a handsome compliment for their perseverance in a course which had, for a lengthened period, rendered their families conspicuous for talent and zeal in the public service.

[Bombay Courier, 22nd March 1828]

ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમાઓની સામે એક પથ્થરની શગડી પોતાના બાપની નધઅેતે બંધાવવાની તદબીરસ્તી પરાવી હતી.[1]

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરેના એક જાણીતા વેપારી શેઠ લીમજી કાવશજી બનાજીએ (પોતાના દીકરા શેઠ માણેકજીનાં લગનની ખુશાલીમા) પોતાના મજગામ મધેના નેશબીટ લેનમાના બગવામા અતરેના પેહલે વાધેના યુરોપ્યન ગ્રહસ્થોને એક "બાલ" આપ્યો હતો આ વેળાએ તેમા નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમ, એડમીરલ ગેગ, મી૦ વારડન, અને બીજા ઘણા સરકારી, લશ્કરી, તથા દરીયાવધી અમલદારો અને બ્યાપારીઓ શામેલ થયા હતા. પરોણાઓની ગમતને માટે "આરટીનરીનુ બેંડ" તથા દેશી નાચ અને ગાયણો વગેરે હતા. ગવરનર તથા બીજા સઘળાઓ મોડી ગતરેર રહી શેઠ લીમજીનો તેમની પરોણાગતને માટે આભાર માની વદાય થયા હતા.[2]

તા૦ ૧૬ મી આપરેલ.

રોજ ૫૭ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી ભીખાજી ડાક્ટર[3]—ઉમર વર્ષ ૫૯) સુરતના એક જાણીતા હકીમ એવણ સુરત મધે લાંબી મુદત સુધી તબીબપણાનો ધંધો મોટા પાયા ઉપર ચનાવતા હતા, અને એવણને "સુરતના ઘણાંખરા લોકો પોતાના વખતનો લોકમાન કરી જાણતા" હતા. ગુજરાતના ઘણાખરા રાજવંશીઓ પણ પોતાને ત્યાની સખ્ત બીમારીમા એવણને બોલાવતા હતા. જેઓમા પાલણપોરના નવાબ તથા વાંસદાના રાજા ઉદેસંગજીના નામો જાણવામા આવ્યા છે

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૮૨૭.

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૨૮

[3] ખંભાતવાલા શેઠ દોરાબશાહ બેહરામજી ડાક્ટરના બાવા, તથા વરોડરા રેલવેવાલા શેઠ હોરાબશાહ દોરાબશાહ પે માસ્તરના બપાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ દાદાભાઈ ભીખાજી પુણામા પેશવાઈ સરકારમા નોકરી હતા એવણના બાવા શેઠ ભીખાજી દોરાબજી પણ સુરતના એક જાણીતા તબીબ હતા. તેવણ ચોગભાઈ ઊપરાંત વયદા લોકોની પાસેથી પણ થોડી ઘણી તબીબપણાની વિદ્યા શિખેલા હતા તેમના બાવા શેઠ દોરાબજી કાવશજી સુરતમા સુનથીપણ ઈરાની લોકોને ફારસી ભાષા શિખાડતા હતા

તા૦ ૧૦ મી મેએ.

મુંબઈના બાગમા ગઈ તા૦ ૧૯ મી મારચને દીને "ટાઈની" નામનુ એક વાહણ બળી ગયુ હતુ. તેના બવાસીઓના આશરાને માટે અતરેના યુરોપ્યન બ્યાપારીઓએ એક ઉઘરાણુ કીધુ હતુ, જેમાં નીચલી રકમ પારસીઓની હતી—[4] રૂપીઆ.

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.. . ..	૧૦૦
શેઠ લીમજી કાવશજી બનાજી.... ...	૫૦
શેઠો બરજોરજી અને જાહાંગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ, ...	૫૦
શેઠો જાહાંગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ..	૮૦

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

આજ દીને મુંબઈની માકીન્ટાશ ફારબસની કંપનીને માટે અતરેની ગોદીમા બંધાયલુ એક મોટુ વાહણ નામે "હોરમજજી બેહમનજી" ને મજગામના ધકા ઉપરથી પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ મુંબઈનો ગવરનર સર જાન માલકમ, ચીફ જજ સર આરલસ ચેમબરસ, મી૦ વારડન, મી૦ જેમસ ફારબસ, મી૦ જારજ ફાગબસ, મી૦ થામસ બ્રકાનાન, શેઠ બેહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, અને બીજા ઘણાક યુરોપ્યન તથા દેશી શેઠીઆઓ એ ક્રિઆ જોવાને હાજર થયા હતા. નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે બાટલી ફોડી એ વાહણનુ નામ "હોરમજજી બેહમનજી" આપ્યુ હતુ, તથા તે બાદ પોતાને હાથેજ વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને તથા તેમના હાથ હેઠલના વાડીઆઓને શાલો ઓઢાડી હતી. એ પછી માકીન્ટાશ ફારબસની કંપની તરફથી "ટીફીન" તૈયાર કરાવ્યુ હતુ, તે લેવાને સઘળાઓ માડવામા ગયા, અને ત્યા ગવરનરે એક સુભાષીત ભાષણ કરી એ નવા વાહણની સલામતી ચાહી, તથા ઉમેદ રાખી કે તે પણ વાહણ "લવજી ફેમીલી" જેવુ બનોતુ થાય.[5]

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

હિંદુસ્થાનના દેશીઓને ઈનસાફની અદાલતમા "ગ્રાંડ" તથા "પીટી" જુરીમા બેસવાનો હક આપવાનો એક કાએદો ઇંગલાંડની પારલીમેંટમા સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ તથા બીજા હિંદુસ્થાનના ખેરખાહ મિત્રોની મેહનતથી ગયે વર્ષે પસાર કરવામા આવ્યો હતો. એ

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૦ મી મેએ ૧૮૨૮

[5] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૭ જુન ૧૮૨૮

કાએદાની રૂએ અતરેની સુપરીમ કોરટમા આએ વર્ષથી દેશીઓને "પીટી" જુરીમા બેસાડવામા આવ્યા હતા; અને તે માટે મુંબઈની સરકાર તરફથી આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા કોણ કોણ દેશીઓ ગ્રાંડ તથા પીટી જુરીમા બેસવાને લાયકછે તેમના નામની એક ટીપ છપાવી પરગટ કર્વામા આવી હતી. આ ટીપમાં નીચના પારસીઓના નામોછે.

"ગ્રાંડ" જુરરો.

બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, જહાંગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ, જહાંગીરજી નસરવાનજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, લીમજી કાવસજી બનાજી, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, મેહરવાનજી નવરોજજી નાળીએરવાલા.

"પીટી" જુરરો.

અરદેસર રતનજી વાડીઆ, અરદેસર ફરામજી દાવર, અરદેસર ફરદુનજી લીમજી પાંડે, અરદેસર એદલજી શોમા, અરદેસર ખરશેદજી જીવાજી, અરદેસર નસરવાનજી દાદીબરજોર, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, ભીખાજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, બેહરામજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, બરજોરજી ફરદુનજી પારેખ, બહમનજી બેજનજી કાબરાજી, બેહરામજી રૂસતમજી રાણા, બેહરામજી જીવાજી અપુ, બહમનજી બરજોરજી દાવર, બાપુજી દાદાભાઈ કરશનગાવ, બરજોરજી રૂસતમજી મોદી, ખરશેદજી જીવાજી ગાંધી, ખરશેદજી દોરાબજી, ખરશેદજી બરજોરજી કોપર, કાવસજી માણેકજી દાસબનર, ખરશેદજી જમશેદજી જનરલ, ધનજીભાઈ રૂસતમજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ નસરવાનજી કાવસજી બનાજી, ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ, દોરાબજી હોરમજજી લશકરી, ડોસાભાઈ રતનજી મેસ્ત્રી, દાદાભાઈ નવરોજજી પોહચા, દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધી, ધનજીભાઈ જીવાજી ઢોંડી, દાદાભાઈ જીજીભાઈ લામ, ડોસાભાઈ એદલજી બાકસટર, ડોસાભાઈ પેશતનજી, ધનજીભાઈ ફરામજી બાટલીવાલા, દીનશાહ બાપુજી સોપેદાર, દોરાબજી નસરવાનજી પટેલ, દાદાભાઈ મોટાભાઈ ચમાર, દાદાભાઈ ફરામજી ગુનના, દોરાબજી બરજોરજી કોપર, ધનજીભાઈ બેહરામજી ગણ્ણા, એદલજી ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, ફરામજી દાદાભાઈ બનાજી, ફરામરોજ પેશતનજી પાંડે, ફરામરોજ સોરાબજી હાજીના (ભાટીના), ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ફરામજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી પેશતનજી પાટક, ફરામજી રતનજી સુર્ય, ફરામજી જીવાજી દોડી, ફરામજી કુકાજી બરૂચા, ફરામજી શીવજી પટેલ, ફરદુનજી સોરાબજી પારેખ, ફરામજી નસરવાનજી બાટલીવાલા, હોરમજજી દોરાબજી સીરવા, હોરમજજી ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હીરજીભાઈ રૂસતમજી પટેલ, હોરમજજી ફરામજી મેહતા, હોરમજજી દાદાભાઈ સાહેર, હોરમજજી એદલજી ધામાજી, હોરમજજી ખરશેદજી પોટર, હોરમજજી કુવરજી મોદી, હોરમજજી સોરાબજી રૂસતમફરામના, હીરજી નવરોજજી લાહેર, હોરમજજી બરજોરજી કોપર, જહાંગીરજી ફરામજી કાવસજી બનાજી, જહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી પેશતનજી પોહચા, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જહાંગીરજી ખરશેદજી લીકીમ (તાગચંદ), જહાંગીરજી હીરજી રેડીમની, જમશેદજી કાવસજી નાગપોરવાલા, જમશેદજી કુવરજી જશાવાલા, જહાંગીરજી હોરમજજી મોટાભાઈ, જમાસપજી માણેકજી દાસબાનરના, લીમજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, મનચેરજી ફરામજી શેઠના, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, મનચેરજી ધનજીભાઈ રેડીમની, મેહરવાનજી જીવાજી દોડી, મનચેરજી એદલજી એદલપ્રકાના, માણેકજી દાદાભાઈ શાહેર.[1]

તા૦ ૨ જી જુન.
રોજ ૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે ઉમરા ગામની હદમા પીપલોદની જમીન ઉપર સુરત તથા મુંબઈની અંજુમનના ઉધરાતથી બંધાવવા માંડેલાં દોખમાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[2]

---

૧ આ જગોએ અમો ઘણા દલગીર છૈયે કે ઇંગ્રેજી રાજ્યમા દેશીઓને મલેલા આ પેહલવેહલા મોટા હકને લાયકના જે જે પારસીઓને સરકારે ચુંટી કાઢ્યા હતા તેઓ બધાના નામની ટીપ અતરે અપાઈ નથી તેનુ કારણ એમકે તે વેળાનુ સરકારી પતર "બામ્બે કુરીઅર" કે જેમા આ ટીપ છપાઈછે, અને જે પત્રની ફાઇલ મુંબઈમા ફક્ત શેક્રેટરીએત આફીસના "રીકારડ રૂમ" માજછે તેનુ માઠા ભાગે આ ટીપવાળુજ અરધુ પાનુ ફાટી ગયુ છે, અને અરધુ પાનુ બચી રહેલુ છે, જેમાથી ઇંગ્રેજી M અક્ષર વેરનાજ નામો મલેછે આથી ઉપલી ટીપમાના અરધાઅરધ નામ અતરે આપવા રહી ગયાછે આ માટે અમોએ મુંબઇના શેરીફની આફીસમા પણ એ બાબેનો રીકારડ જોયો, તથા તજવીજ કીધી, લેકીન ત્યાથી પણ એટલી જુની ટીપ મલી શકી નહિ.

૨ આ બાબે એ દોખમાપર મારેલી તખ્તીમા નીચે મુજબ લખેલુ છે.—

" . . . . . સંવત ૧૮૮૪ ના જેઠ વદ ૫ ને
" વાર શોમે રોજ ૪ થો શેહરેવર માહા ૯ મો આદર
" સને ૧૧૯૭ એજદેજરદી એ દીને દખમાનો તાણો
" પુરાયો . . . ."

તા૰ ૭ મી જુન.
રોજ ૯ માહ ૧૦ (કદમી) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

મરણ—ભીમજી માણકજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ માણકજી નવરોજી બનાજીના પહેલા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના સસરા શેઠ આરદેશર દાદીભાઈની પેઢીપર હતા. તે પછી ઈ૰ સ૰ ૧૮૧૦ મા તેમના મરણ બાદ ત્યાંથી નીકળી પોતાને હીસાબે મોટો વેપાર કરતા હતા, તથા અંગરેજી નામીચી મીગીઆરસ ગીલીગાન ડાફરતની કંપની મીનસગનની કંપની, તથા આરમસ્ટ્રો-ંગની કંપનીના દલાલ થયા હતા. અંગરેજી વેપારી મંડળમાં એઓ મોટું માન ધરાવતા હતા.

તા૰ ૯ મી જુન.
રોજ ૧૧ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

આજ દીને ઉદવાડા મધે શેઠ પેસ્તનજી ખરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબી પુત્રાસાહા શેઠ ખરશેદજી રુસતમજી મોદીની યાદગીરીને બંધાવેલા માડવાના દોખમાનો પાયો પુરવાની ક્રીયા કરવામા આવી હતી.[2]

તા૰ ૧૦ મી જુન.
રોજ ૧૨ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

મરણ—નવરોજી નસરવાનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૮) શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆના નાહના દીકરા. ઈ૰ સ૰ ૧૮૧૪ માં એમના બાપના મરણ પછી કંપની સરકાર તરફની આડતનું કામ બાપુ એવણ તથા એવણના વડા ભાઈ શેઠ જહાંગીરજીને મળતું આવ્યું હતું. અને તે માટે બંદુ ભાઈઓએ મળી "જહાંગીર અને નવરોજી નસરવાનજીની કુંo" ને નામે વેપારી પેઢી ઉઘાડી હતી. દેસાવરો ખાતેની કેટલીક વેપારી પેઢીઓની આડતો, તેમજ ઈ૰ સ૰ ૧૮૨૧) થી મી૰ ડબલ્યુ. બીલ્જની કુંo ની દલાલીનું કામ પણ એવણની પેઢીને મળ્યું હતું.

તા૰ ૧૨ મી જુન.

આજ દીને મરહુમ શેઠ નવરોજી નસરવાનજી વાડીઆના ઉઠમણાની મજલેસમા તેમના ભાઈ શેઠ જહાં-ગીરજી નસરવાનજી વાડીઆએ ૩૫૦૦) ની રકમ પરમા-રથનાં ખાતાનાં ફંડ મધે આપી હતી.[3]

તા૰ ૧૩ મી જુન.
રોજ ૧૫ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

આજ દીને સુરત મધે નાનો ઉમરવાડાના દોખ-મઓની માંગ એકનાથની સગડી અંજુમનના ઉપરાંતથી બંધાવી પાડવામાં આવી હતી.[4]

તા૰ ૨ જી જુલાઈ.
રોજ ૪ માહ ૧૦ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

આજ દીને બાઈ જીજીબાઈ તે મરહુમ શેઠ પેસ્તનજી બમનજી વાડીઆના ધણીના ઉઠમણામા તેમના વારસો શેઠ દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેસ્તનજી વાડી-આએ ૩૫૦૦) પરમાર્થના ધર્મ ખાતામા આપ્યા હતા.[5]

તા૰ ૧૩ મી આગસટ.
રોજ ૧૬ માહ ૧૧ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

મરણ—દીનશાજી રુસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના વચલા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈઓ તથા ભત્રીજાઓની સાથે અંગરેજી ફોજોના ખરચમા પડેલા હતા. તે પછી કેટલાંક વર્ષો એકાંતપણે ગાળતા હતા.

તા૰ ૩૧ મી આગસટ.
ગાથા ૪ (કદમી) ૧૧૯૭ યજદેજરદી.

મરણ—હોરમસજી મનચેરજી કામાજી[6]—ઉમર વર્ષ ૪૮) શેઠ મનચેરજી કામાજીના વચલા દીકરા. એ

---

1 મરહુમ શેઠ માણેકજી ભીમજી બનાજીના બાવા

2 આ બાબે એ દોખમાની સગડીપર મારેલી તખ્તીમા લખેલું છે કે—

"રોજ ૧૧ મો ખુરશેદ માહ ૯ મો આદર સને
"૧૧૯૭ યઝદજરદી—સને ૧૮૨૮ ને દન બેઠા
"તારીખની ખુશીથી શ્રી ઉદવાડા મધે પાક ઇરાનશાહની
"દોખમાના રવાનો અધોરરોઝગોને વાસતે કુમ્ભ અને
"શેરવાનો સરોશબાન મકાની બેહેદીન ખુરશેદજી રુસ-
"તમજી શેઠ મોદી પુનાવાલા અશહ રહેનાર જનાબ-
"એતના તેઓના રવાનની નજાતે તેઓનાં વારેશ મોદી
"પેસતનજી ખુરશેદજીએ તાજો પુરાવી .. .."

3 તા૰ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૨૮ ના "મુંબ-ઈના સમાચાર" મા છપાયેલો પૈસાનો હીસાબ

4 આ સગડીપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલી છે —

"આ સગડી નીચરથી બાંધીછે, સને ૧૧૯૭
"એઝદેજરદી રોજ ૧૯ મો ફરવરદીન માહ ૮ મો
"આવાંન સંવત ૧૮૮૪ ના પરથમ આષાડ
"શુદ ૫ વાર સોમે એ દાદાર સગડીનું કામ તમામ
"સરંજામ પુર પાડ્યુંછે શ્રી પાક દાદાર હોરમજદની
"મહેરથી"

5 તા૰ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૨૮ ના "મુંબ-ઈના સમાચાર" મા છપાયેલો પૈસાનો હીસાબ

6 શેઠ પેસ્તનજી હોરમસજી કામાજીના બાવા, તથા શેઠ ખરશેદજી રુસતમજી કામાજીના બપાવા

વણ પ્રથમમા શેઠ ખરજોરજી નાનાભાઈ દાવરવાલી મીગીઆરસ બાઇસ કેપની કંપનીની પેહડીપર મેહતા હતા. તે પછી પોતાના ભાઇઓ શેઠો ફરામજી તથા નશરવાનજીની સાથે મલી પેહલા "ફરામજી તથા નશરવાનજી મનચેરજી કામા" અને તે બાદ "નશરવાનજી તથા ફરામજી કામા" ને નામે પેહડી કાઢી વ્યાપાર કરવા માડયો હતો. એવણ તે વેળાએ ઇગ્રેજી ભાષામા ઘણા આગળદાર ગણાતા હતા.[૧]

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૮ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—જાંગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ—ઉમર વર્ષ ૪૭) શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના નાહના દીકરા. એવણ ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ વડા ભાઈ શેઠ ખરશેદજીની સાથે ગલામા "ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસરની કંપની" ને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા. વ્યાપાર ઉપરાત એવણની પેહડીને હસ્તક મીશીઆરસ મીનબરન, પાટરીક સ્ટુઅરટ, અને આદમ સ્કીનરની કંપનીની નામીચી વ્યાપારી પેહડીઓની દલાલીનુ કામ હતુ. એવણનુ મરણ કોલેરાથી અચાનક નીપજવાથી પારસીઓમા મોટી દલગીરી ફેલાઈ હતી

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

આજ દીનથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ મુબઈમા દર વર્ષના છએ ઘાહબારની છ નેઆત પોતાને ખરચે કરવાનુ શરૂ કીધું હતુ.[૨]

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

આજ દીને મુબઈના મુખ્ય દેશી આગેવાન શહેરીઓનુ એક "ડપુટેશન" આનરેબલ ચીફ જસટીસ સર એડવરડ વેસટનુ ગઈ તા૦ ૧૮ મી આગસટને દીને પુણામા મરણ નીપજયુ તે માટેની દલગીરી બતાવવા માટે ૧૮૦ શકશોનો એક દીલાસા પતર લઈ આકટીંગ ચીફ જસટીસ સર ચારલસ ચેમબરસના મકાનમા ગયુ હતુ. શેઠ બહેમનજી હોરમજજી વાડીઆએ ઉપલુ દીલાસાનુ પતર વાચી સભળાવ્યુ હતુ, જેમાં એ મરહુમ નામદારે દેશીઓ તરફ બતાવેલી સારી લાગણી, તથા તેમને જુરીમા બેશવાનો હક અપાવવા માટે તેણે દેખાડેલી દીલસોજીની તારીફ કીધી હતી, તથા જણાવ્યુ હતુ કે એ મરહુમ માનવંતની આ દેશમા યાદગારી રાખવા માટે તેઓ (દેશીઓ) એ એક નાણાની રકમ (રૂ૧૪૦૬૪) પોતપોતામા એકઠી કીધીછે, અને તે "નેટીવ એડયુકેશન શોસાઈટી" ને સોપવામા આવશે કે તેના વ્યાજમાથી એ નિશાળ ખાતે બે સકાલરશીપો "વેસટ સકાલરશીપ" ને નામે આપવામા આવે, તથા નાણુ પુરતુ હોયતો તેને નામનાં ઇનામો પણ આપે. આ દીલાસા પત્રનો મી૦ ચેમબરસે લાયક રીતે ઉતર વાળયો હતો.[૩]

---

૧ એવણના મરણ પછી થોડીક મુદતે એવણના દીકરાઓએ "હોરમજજી મનચેરજી કામાજીના છોકરાઓ" ને નામે વ્યાપારી પેહડી સ્થાપી હતી. તે પેહડીનો વહીવટ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૧ મા સર્વેની રાજી ખુશીથી બધ કરવામા આવ્યો, તે વેળાએ એવણના બે દીકરાઓ શેઠો પેશતનજી તથા ડોસાભાઇ હોરમજજી કામાજી તથા નબીરા શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ રૂ૧૨૫૦૦૦) સવા લાખની ચાર ટકાની સરકારી નોટ એવણની યાદગારીને માટે "મરહુમ શેઠ હોરમજજી મનચેરજી કામાજીનાં ધરમખાતા" ને નામે એલાહેદી કાઢી હતી, અને તેના એવો પોતે ત્રણ જણા તથા શેઠો દાદાભાઇ ડોસાભાઈ કામાજી અને એદલજી પેશતનજી કામાજી મલી જણ ૫ તરસટી થઇ તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી ૧૮૭૨ ને દીને કાએદાસરનુ એક "તરસટડીડ" કરાવ્યુ હતું, તથા તેમા એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે ઉપરલી રકમના વ્યાજમાંથી એવોના પોતાના કુટુંબીઓ, બેશીઓ, તથા બીજા કોઇ જરથોસ્તીઓ લાચારીમા આવી પડ્યા હોય તેમને બની શકતો આસરો આપવો, તથા કોઇની ધર્મના અને પરોપકારી કામોમા, તથા જરથોસ્તી ધર્મની બેહતરીને લગતાં કામોમા મદદ કરવી, તેમજ એવણના ધણીઆની મરહુમ બાઇ રતનબાઇએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૫ માં નવસારી તથા દમણમા જે ધરમના મકાનો બધાવેલાછે તેમની મરામત તથા ચાલુ ખરચ કરવો

૨ ખોલાસે ૧ચાત સફે ૨૭૭ એ ઘાહબારનુ કામ આગલે વર્ષથી એવણે પોતાને ખરચે ચાલુ કીધુ હતુ, પણ પોતાની પાછળ તે નીયમક ચાલુ રાખવાના ઇરાદાથી એવણે અમુક રકમ તથા માલકતો એલાહેદી કાઢી તેનુ "જમશેદજી જીજીભાઈ ચારીટી ફંડ" ને નામે તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૩૮ ને દીને એક "તરસટડીડ" કરાવ્યુ હતુ, અને તેનાં વ્યાજ તથા આવકમાથી દર વર્ષના છએ ઘાહબારની છ નેઆત મુબઈ, નવસારી, ઉદવાડા તથા દમણ ખાતે, તથા ચાર મહીનાના ઘાહબારની એક નેઆત સુરત ખાતે એવણને નામે કરવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો, અને તે મુદ્દલ ચાપણના તરસટીઓ તરીકે મીશીઆરસ જે એચ ક્રાફરડ, ટી ડબલ્યુ એનડરસન, મકમદઅલી રોગે, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, અને ફરદુનજી શોરાબજી પારખને ઠેરાવ્યા હતા. પછવાડેથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૧ મા એવણે એ ઉપરાત બીજા કેટલાક દેશાવરો ખાતે ઘાહબારની નેઆતો તથા બીજા પોતાની તરફથી ધર્મના કામો કરાવવાને એક મોટી રકમ જુદી કાઢી હતી, અને તેનુ નામ "સર જમશેદજી જીજીભાઇ સુરત એન્ડ નવસારી ચારીટી ફંડ" કરી રાખ્યુ હતુ

૩ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૮ મી અકટોબર ૧૮૨૮

તા૦ ૩ જી નવેમબર.

મુંબઈની પારસી પંચાએતના ફંડનો તા૦ ૩૧ મી અકટોબર ૧૮૨૬ થીતે તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૭ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા તરશટીઓએ છાપી પરગટ કર્યો હતો, તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૫૫૫૨૬॥।૦॥ ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાએતના ફંડ ખાતે રૂ૧૧૬૧૪)૮। ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ રૂ૯ ૨૯૫૪૪।૨। થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરશટીઓના હસ્તકમા સઘળા મલી રૂ૬૨૬૦।।।૬॥ બાકી હતા.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—ગશ્તાસ્પજી દેહમુલજી મીરજાં—ઉમર વર્ષ ૨૫) હિંદવાસિવાના દસ્તુર દેહમુલજી કાઉસજી મીરજાના બીજા દીકરા. એઓણ પોતાના એશી તે અતરેના "મુંબઈ શમાચાર" ના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના હાથ હેઠળ સમાચાર પત્રમા લખવાનુ કામ કરતા હતા.

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ ગીનબાઈ તે શેઠ દોરાબજી હોરમજજી લશકરીના પેહલા ધણીઆણીનાં[1] ઉઠમણાની મીજલસમા તેમના બાવા શેઠ હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ તથા સસરા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીએ મલી રૂ૫૦૦) ની રકમ પારસી પંચાએતના બાઈબાગના તથા આપના પાળવાના ફંડમા આપી હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૩ (કે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી જીવાજી દાડી[3]—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ જીવાજી ધનજી દાડીના વડા દીકરા. એઓણ પ્રથમમા શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજી તથા શેઠ દાદાભાઈ જીવાજી આ દીને ત્યા દુબાશનુ કામ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ ના નવેમબર મામથી શેઠ ધનજી શાહ રતનજી કપતાન સાથે ભાગમા "ધનજીશાહ ફરામજીની કંપની" નાં નામથી વીલાયતની અશબાબ તથા દારૂ કામની એક મોટી દુકાન ઉઘાડી હતી. ત્યારબાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા શેઠ ધનજીશાહના મરણથી તેમનો ભાગ છોડવી પોતાના ભાઈઓ શેઠો મેહરવાનજી તથા ધનજીભાઈ સાથે ભાગમાં "ફરામજી જીવાજીની કંપની" ના નામથી તે દુકાન ચાલુ રાખી હતી

તા૦ ૧૨ મી નવેમબર.

રોજ ૧૨ માહ ૩ (કે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી એદલજી એદલકાકાના—ઉમર વર્ષ ૨૯) શેઠ એદલજી બહમનજી (એદલકાકા) ના બીજા દીકરા. એઓણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા કોટમા પારસી બજાર માંહેલી મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી જાદવીસેનવાળી મોટી દુકાન કે જે શેઠ રુસ્તમજી બીખાજી મામા ચલાવતા હતા તે તેઓ પાસેથી ખરીદી રાખી હતી તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા ચર્ચગેટ બજારમા એક મોટી દુકાન પોતાના ભાઈ શેઠ મેહરવાનજીની સાથે મળી "મનચેરજી તથા મેહરવાનજી" ને નામે ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૪ મી ડીશેમબર.

રોજ ૨૪ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેનાં કરંજ ગામમા બાઈ દીનબાઈ તે ત્યાના એક રેહનારા મરહુમ શેઠ પુંજીઆજી મનાજીના વીધવાએ પોતાના ખાવંદની નઈએતે એક દોખમુ બધાવી પરવાર્યુ હતુ. એ દોખમાની સાથે એજ બાઈએ એક સગડી, નવાખાનુ તથા કુવો પણ બધાવી ત્યાના જરથોસતીઓના વપરાશને માટે આપ્યા હતા[4]

---

[1] શેઠો બરજોરજી તથા જમશેદજી હોરમજજી ચીનાઈના માજી

[2] તા૦ ૧૧ મી અકટોબર ૧૮૩૦ ના મુંબઈ સમાચારમા છપાવેલો પંચાએતનાં ફંડનો હીસાબ

[3] શેઠો નસરવાનજી, ફરદુનજી તથા દોરાબજી ફરામજી દાડીના બાવા એવણના બાવા શેઠ જીવાજી ધનજી દાડી અતરે મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નસરવાનજી તથા તેમની પછી શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને ત્યા દુબાશનુ કામ કરતા હતા. તેમના બે ભાઈઓ શેઠો નવરોજજી (શેઠ એદલજી ફરામજી દાડીના બાવા) તથા મનચેરજી પણ તેવણની સાથેજ એ કામમા પડેલા હતા. એઓના બાપ શેઠ ધનજી દાડી કરીઆણીથી અતરે આવેલા હતા

[4] એ દોખમાની સામેની સગડી ઉપર નીચે પ્રમાણે લખી મારેલીછે —

" શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી આએ સગડી
" તથા દખમુ તથા કુવો તથા નવાખાનુ શ્રી કરંજ મધે
" બનાવેલીછે પારસી પુંજીઆજી મનાજી હીરા અછા
" કરનારાની ધણીઆણી બાઈ દીનબાઈ તે પટેલ નસર-
" વાનજી હોમજી સુખાજીવાળા હોમીઆરની બેટીએ
" પોતાના ખાવંદ બેહેસ્તી પુંજીઆજી મનાજીના પૈસાથી

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના માંડવી ગામમા અન્જુમનના ઉધરાતથી બંધાવવા માંડેલા દોખમાનો તાણો પુરવ.ની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[1]

આએ વર્ષમા વસાઈની પાસેના ગોરબંદર ગામ મધે ગુજરાતથી પગ રસ્તે આવતા જતા મુસાફરોના ઉતારાને માટે શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ એક ધર્મશાલા બંધાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯.

આએ વર્ષના "બોમબે ગેઝેટ" માથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[3] સઘળી બીના આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજછે, ફકત પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા "મારોલેટ" નામનુ ૬૯૧ ટણનુ એક વાહણ શેઠ કેખશરૂ શેરાબજી રેડીમની અને બીજાઓના નામપર ઉમેરાયલુ છે.

તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી.

અતરેના આંખના (ઓપથાલમીક દીજીસ) ડાકટર મી૦ જાફરસન કે જેવણુની કોશેશ તથા માવજતથી મુંબઈ અને તેને લગતા બીજા ગામોના લગભગ ૬૫ હજાર આંખના દરદીઓ આએ થોડાં વર્ષમા સાહજા થયા હતા, તે માટેની પોતાની તરફની શનદ તરીકે અતરેના ૪૦ આગેવાન દેશીઓએ તે ડાકટરની હુશીયારી તથા ભલમનશાઈની તારીફમા પોતાની શહી સાથનો એક પત્ર શેઠ બેહરામજી કાવશજી બનાજીની મારફતે સરકાર ઉપર મોકલ્યો હતો કે તે ઇંગલાંડ ખાતે "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ની હજુરમા પોહચાડે.[4]

તા૦ ૯ મી મારચ.

રોજ ૯ માહા ૬ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆના દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી ગોદીમાં ત્રિજા "બીલડર" હતા.

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

રોજ ૧૭ માહા ૬ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—બહેરામજી ફરામજી વાડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૪૮) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના ત્રિજા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા વ્યાપાર તથા આડતના કારણસર ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ માં ચીન ગયા હતા, અને ત્યારપછી બે ત્રણવાર ચીનની સફરો કીધી હતી. અતરેની માશીઆર કારબસ કંપની તથા શેઠો હોરમજજી અને પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, તથા બીજા નામીચા વ્યાપારીઓની આડત ચીનમા એવણ હસતક ચાલતી હતી. એવણનુ મરણ ત્યાંજ મકાઉમા નીપજયું હતુ, અને તે ઉપરથી અતરેના સઘળા પારસીઓમા મોટી દલગીરી ફેલાઇ હતી. એવણના સ્વાનને ભુમિદ કરવા લઇ જતી

" એહેરાની મુબીઆજી મનાજીની જાઇએતે બાધેલ છે
" શ્રી જરથોશતી શેરકાની અનજુમનને થકી બાંધેઆછે
" શાલ ૧૮૮૭ ના માહા વદ ૧૩ વાર શુકર, રોજ ૨૪
" માહ ૫ શને ૧૧૯૬ ને દીને કામ માંડેલ તે શાલ ૧૮૮૫
" માગશર વદ ૭ વાર બુધ રોજ ૨૪ માહ ૭ શને ૧૧૯૮
" એજદેજરદીને દીને જશન કરીને પુરૂ કરેલ છે. શ્રી
" દાદાર હોરમજદની મદદથી

એ દોખમુ પરહાવાના જશનમા શામેલ થવાને બાઈ દીનબાઈએ તા૦ ૧૭ મી નવેમબર ૧૮૨૮ ના મુંબઈના શમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જમાના જરથોશતીઓને અરજ કીધી હતી એ દોખમુ કરંજ, ભગવા, મરોલી, તથા કુડીઆણા, ગામોના જરથોસ્તીઓને વાપરવાને બંધાવ્યુ હતુ

૧ આ માટે એ દોખમાની સામેની શગડી ઉપર મારેલી તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે —

" . . તાણો પુરાવો રોજ ૧ માહા ૫
" કદમી ને માહા ૪ કદમી શને ૧૧૯૮ એજદેજરદીને
" દીને ."

૨ આ ધર્મશાલા બંધાવવાનુ કારણ એમ પડયુ કે શેઠ નવરોજજીના કાકા મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ મા મરણ પામ્યા તે વેળાંએ જે વશીહત કરી ગયા હતા કે તેમની વરસીને તાકણે બીજા સગા વાહલાઓએ તેમની બાજ કરવી નહિ આ ઉપરથી આપણા લોકોના મરેશતા પ્રમાણે શેઠ નવરોજજીએ તેવણની બાજ કીધી નહિ, અને ગોરબંદર તરફ એક ધર્મશાળાની અગત હોવાથી તે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ જમશેદજીને નામે શેઠ હોરમજજીના પુનને સારૂ બંધાવી આપી આ કામમા શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પણ પોતાના મરહુમ મુરબી શેઠ પેશતનજીને નામે અરધોઅરધ ખરચ (રૂ૨૮૦૦) આપ્યો હતો, પણ તે પછી એ ધર્મશાળાની સર્વે મરામત તથા દેખરેખ શેઠ નવરોજજીએજ રાખી હતી, અને પછવાડેથી તેની પાસેજ એક બંગલો પણ મુસાફરોના ઉતારાને કીજે પોતાને ખરચે બંધાવ્યો હતો

3 The Bombay Register and Directory for 1829
Bombay, printed at the Gazette Press

૪ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૨૯

વખતે મકાઉના કેટલાક ઇંગ્રેજી અમલદારો, તથા તમામ સર્વે વ્યાપારીઓ માનને ખાતર હાજર થયા હતા.[1]

તા૦ ૮ મી આપરેલ.

રોજ ૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને થાણાં ગામમા મુંબઇવાલા શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે આદરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી પરકાવી હતી. આ વેળાએ થાણા મંને મુંબઈ તથા બાહેર ગામના જરથોસ્તીઓનો એક મોટો મેળાવડો થયો હતો. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ શેઠ રૂસતમજી પટેલે તદરોસતી પકાવવાની વેળાએ મજલેશને જાહેર કીધુ કે એ દરેમેહેરમા શેહનશાહી તથા કદમી એ બંનેનાં કામો કરવા દેવામા આવશે. એ પછી નેઆતનુ જમન જમી સર્વે લોકો મજવાઓ તથા ગાડીઓમા વદાય થયા હતા.[2]

1 એકવાર એવણ તથા શેઠ જાંગીરજી કાવસજી પટેલ વાહણ "ફરેંડશીપ" મા બેશી ચીનથી અતરે આવતાં દરીયામા મોટુ તોફાન થઈ આવ્યાથી ડુબી જતા જતા બચી ગયા હતા

2 મુંબઈના શમાચાર, ૧૩ મી આપરેલ ૧૮૨૯. એ દરેમેહરના દરવાજા ઉપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે.—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી

"આએ જગોએ અસલમા આતશદાદગાહ ઇશવી "શને ૧૭૮૦ ની આગમજ બેહેસતનશીન કાવશજી "તથા દોરાબજી રૂશતમજી પટેલે બંધાવી હતી તીઆ "નવેસરથી આતશઆદરાનની દરેમેહેર પારશી રૂશત- "મજી કાવશજી પટેલે પોતાના બાવા મરહુમ કાવશજી "રૂશતમજી પટેલની નઈઆતે શ્રી થાણા ગામમા રોજ ૯ "મો માહ ૭ મો શેહનશાહી માહ ૮ મો કદમી "શને ૧૧૯૮ ઇઅજદજરદી, તા૦ ૮ મી આપરેલ શને "૧૮૨૯ ઇશવી ને વાર બુધેને દીને પરકાવીછે"

એ દરેમેહર પરકાવાના જશનમા શામેલ થવાને મુંબઈ તથા તેને લગતાં સઘળા ગામોના જરથોસ્તીઓને શેઠ રૂશતમજી પટેલે તા૦ ૨૩ મી મારચ ૧૮૨૯ ના મુંબઈના શમાચારમા જાહેર ખબર આપી નોતરૂ દીધુ હતુ એ વેળાએ થાણામા થયલી રચનાનો હેવાલ એક નજરે જોનાર જરથોસ્તીએ તા૦ ૧૭ મી આપરેલ ૧૮૨૯ નાં શમાચારમા લખી મોકલ્યો હતો, તેમા લખેછે કે "તે વેળાએ શેવકે જે મીજલશ તથા જશન તથા રાંમશની જોઈ તેથી શેવકના દીલ ઉપર ઘણીએક ખુશી હાશેલ થાઈ કારણ શેવકે બીજી દરેમેહરો શ્રી મુંબઈમા ઇજાતા તથા આદરીઆન શાહેબને પરકતા જોએઆછે તે કરતાંને દશગણી જીઆદે રાંમશની જોઆમો આવી અને મજલેશ પણ ઘણીજ મોટી થાઈ હતી અને પારશીના શીરકાના ઘણાએક નામીચા લોકો પણ તે મજલેશમો હાજર હતા તેથી એ શેવકે વીચારીઉ જે આએ રાંમશની શેહેરના કરતાને જીઆદે નજર આવેછે તેનો શબબ એજ જે દેશમો એવી જગો નહી હોએ ને કોઇ બનાવે તાહા હેવી રાંમશની શાએઆ બનાએ રેહ નહી"

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૬ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાંનજી ખરશેદજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૮૧) શેઠ ખરશેદજી બહમનજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠ કે જેવણ મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના એક જમાઈ તથા પાલક થતા હતા તેમના ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ મા મરણ બાદ તેમના ફાલાને માટે શેઠ સોરાબજી માણેકજી શેઠના સાથે અતરેના "મેયર" તથા તે પછી "રીકારડર" ની કોરટમાં કજીયો લડતા હતા, કે જે (૨૦ થી ૩૦) વર્ષે પુરો થયો હતો. એવણના દીકરા શેઠ રૂસતમજી મરહુમ શેઠ દાદાભાઈના જમાઈ તથા પાલક થવાથી તેવણ ઉમરે પુગે ત્યાં લગણ તેવણનો સઘળો વહીવટ એવણે ચલા‑વ્યો હતો.

તા૦ ૪ થી મેએ.

આજ દીને મજગામની ગોદીમા અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓ મીશીઅરસ થોમસ વાકરડ, અને હોરમજજી ધનજી પટેલને માટે બંધાવલુ ૯૦૦ ટનનુ એક વાહણ નામે "સર આગલસ માલકમ" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ ડકા ઉપર દેશી તથા યુરોપીઅનોની એક મોટી ઠઠ મળી હતી, તેઓની વચ્ચે શાબાશીના પોકાર સાથે તે ઉતારવામા આવ્યુ હતુ, અને તેના સુકાન ઉપર લેડી માલકમે ચંપીનની એક બાટલી ફોડી હતી. એ વાહાણ વડા માસ્તર બીનડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ અને તેમના આસીશટંટ શેઠ આરદેશર રતનજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠળ બંધાયુ હતુ, કે જેમને સર આગલસ માલકમે પોતાને હાથે વાલો સોગાડી હતી.[3]

તા૦ ૨૩ મી મેએ

રોજ ૨૪ માહ ૯ (કે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

મરણ—દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધી[4]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધીના વડા દીકરા. એવણ અતરેના બારામા આવતા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વાહણોના દુબાશનુ કામ કરતા હતા એ પછી ચીન ખાતેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

3 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૨૯

4 શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ ગાંધીના બાવા. એવણના બાવા શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધી પોતાના ભાઈઓ માણેકજી તથા મોરાભાઈની સાથે મળી પોતાનો બાપીકો કરીયાણાનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા

તા૦ ૨૪ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી ફરદુનજી મોદીફરામના[१]—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ ફરદુનજી મનચેરજી મોદીફરામના વડા દીકરા. એઓણ પોતાના ફુઆ શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીની પેહડીપર હતા, અને તેમની સાથે બે વાર ચીનની શફરે પણ જઈ આવ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી આગસટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (કો૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબશાહ દાદાભાઈ લામના[२]—ઉમર વર્ષ ૩૩) શેઠ દાદાભાઇ જીજીભાઈ લામના વડા દીકરા. એઓણ પોતાના બાપના હાથ હેઠલ અતરેની જાણીતી સર રાજર ડી. ફારીઆની વ્યાપારી પેહડીમા દલાલી કરતા હતા. "એ મરનાર ઘણોજ ચલરપ અને શેઆણો અને આતુર હતો."[३]

તા૦ ૧૪ મી અકટોબર.

મુંબાઈની ગોદીમાં આગનીના સાચાનુ પેહલવેહલું વાહણ "હ્યુ લીંડસે" નામનુ આજે વર્ષમા બધાયું હતું. તેને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા આજદીને બપોરના કરવામા આવી હતી: મરીન ખાતાના કેપટાન વીલસનની બાણુએ પોતાને હાથે બાટલી ફોડી તે વાહણને મજકૂર નામ આપ્યુ હતુ. તે બાદ માર્શીલ રોમરે વડા તથા બીજા માસટર બીલડર (શેઠ નવરોજજી જમશેદજી અને બ્રમનજી રુસતમજી વાડીઆ) ને શાલો હોરાડી હતી, અને સર ચારલસ માલકમે આ નવ કામમા તેમની ફતેહને માટે તેમને મુબારકબાદી આપી હતી.[४]

તા૦ ૧૬ મી અકટોબર.

આજદીને અતરેની સુપરીમ કોરટમાં અપરાધીઓની છાડણ કરનારી શેશનમા જાન માવર નામના એક યુરોપ્યન સોલજરને ગઈ તા૦ ૬ થી સપટેમબરને દીને બજારગેટના રસ્તા ઉપર છાકટો થઇ સુબ્બાજી નવરોજજી નામના મુંબઈના શમાચારમા ઉમેદવારી કરનાર એક જુવાન પારસીને પોતાની "બેયોનેટ" ભોકી મારી નાખવાના વાકસર ઉભો કીધો હતો. ચીફ જસટીસે મત આપ્યું કે ઉપલા ખુનીના હાથથી એ પારસીનું મરણ નીપજ્યું તે બાબેની તપાસ કોઈ યુરોપ્યન ડાકટર પાસે કરાવી નહિ, તથા તેની ઉપર કોરોનરની જુરી પણ બેસાડી નહિ અને કોરોનરને એ વાત માલમ પડી તે આગમજ તેને સ્વાનને દોખમે ચઢાવ્યુ હતું. આ ઉપરથી જુરીએ તેને છોડી મેલ્યો હતો.[५]

તા૦ ૨૬ મી અકટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાયતનાં ફંડનો તા૦ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૨૭ થીતે તા૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૨૮ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" મતરફદારીઆએ છપાવી પરગટ કર્યો કે, તેમાથી જોવામ આવેછે કે જેવા હીસાબની બાકીના ૨૬૨૬૦॥ા૮॥ ઉપરાંત આખા આખાં વર્ષમા પંચાયતના ફંડ ખાતે રુપીઆ ૭૯૮૧॥૨॥ા ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૯૮૮) થયો,હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના દસ્તકમા સઘળા મલી ૨૬૪૫૯૫)૨૭ા બાકી હતા.

કની મદદે નજર તથા તેમા આપેલા પીડાક છાપેલા નમુનાની એક નકલ એઓણ સાહેબના જોવામા એક જાણીતા પારસી ગ્રહસથની મારફતે આવી, અને તેમાં મરહુમ શેઠ શોરાબજી પેશતનજી પાઠક વીશે તેવણ તે વખતે એક સરસ ઇંગ્રેજી લખનાર હતા એવુ અજાએ લખેલુ જાણી તુરત પેલા ગ્રહસથને પોતે શાહદત આપી કે બહુ પોતે જ્યારે પેઠલવેહલો રીમીંગટન કરારરાડની કંપનીમા એક "આપરેનટીસ" તરીકે રહેલો હતા તીઆરે મિહુમથી શોરાબજી પાઠક ઈલોરાના ગોરાએ જોવાને ગયા હતા, ત્યાથી તેઓએ મારી ઉપર તે ગોરાઓના બયાનનુ એક કાગજ ઈંગ્રેજીમા લખ્યુ હતુ. તે કાગજ મે મારા સીનીઅરને દેખાડવાથી તે ઘણો તાજુબ થયો હતો કે એક નેટીવ આવુ સરસ ઇંગ્રેજી લખેછે, અને તેણે તે કાગજ મારી પાસેથી લેઈને નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમને દેખાડવો, કે જે પણ તે વાચી ઘણો અજબ થયો હતા"

એ ઉપરાંત તા૦ ૨૫ મી જુલાઇ ૧૮૨૯ ના "બોમબે કુરીઅર" મા એવણના મરણની નોંધ લેતાં લખેછે કે:—

"The deceased was one of the most perfect masters of the English language amongst the Parsee caste."

[१] એવણના બાવા શેઠ ફરદુનજી મનચેરજી મોદીફરામના તે અતરેવાલા જાણીતા શેઠ રુસતમજી મનચેરજી બંગાલી (શેતકી) ના ભાઇ હતા તેમના બીજા દીકરા શેઠ શોરાબજી ફરદુનજી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં જ્યારથી અતરેની મુંબઈ બેંક સ્થાપી તેજ વખતથી તેમા વડા સરારના ઓહધા ઉપર હતા, અને નાધલા દીકરા શેઠ બેહમનજી ફરદુનજી પરસુદણ ધંધો કરતા હતા.

[२] શેઠ જીજીભાઇ બજોરજી લામના કાકા તથા શેઠ નાનાભાઇ બેહરામજી જીજીભાઇના મમાવા.

[३] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૩૧ મી આગસટ ૧૮૨૯

[४] બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૨૯

[५] બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૯.

તા૦ ૩૧ મી અક્ટોબર.[1]

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી મેહરવાનજી વખારીઆ[1]—ઉમર વર્ષ ૫૧) સુરતવાલા શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ થી સુરતના ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના વ્યાપાર ખાતામા પોતાના બાપની જગોપર કપડની તપાસ કરનાર તથા વેચનાર અમલદાર ઠરયા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા એ ખાતું કાઢી નાખવાથી એમને સરકારી નોકરી છોડવી પડી હતી. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતની પારસી પંચાતના અકાબર ઠરયા હતા.

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહ ૩ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી બેહરામજી લશકરી—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ બેહરામજી ફરદુનજી લશકરીના બીજા દીકરા. એવણ નાહનપણથી પોતાના મામા શેઠ દોરાબજી બેહરામજી બનાજી સાથે વ્યાપારને માટે કલકતા તરફ ગએલા હતા, અને ત્યાંથી થોડીક પૂંજી એકઠી કરી આખરે આવ્યા હતા. એ બાદ એકાતપણે જીદગી ગુજારવા માટે દમણ તરફ જઈ રહ્યા હતા, અને ત્યા પોતાના એકપુત્ર દીકરા શેઠ પેશતનજીના મરણથી તેમની તઇએતે એક દોખમુ બંધાવવા માંડયું, પણ તે તૈયાર થાય તેટલામા એવણ ત્યાંજ મરણ પામ્યા હતા. એ પછી તે દોખમુ તૈયાર થવાથી એવણની વીધવા બાઈ માણેકબાઈએ તા૦ ૧૨ મી મેએ ૧૮૩૧ ને દીને તે પરસાજ્યુ હતુ.

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી રૂસતમજી કાદાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ સુરતના વતની હતા, અને પ્રથમમા ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીવાલા મી૦ ગબર હેનસાની નોકરીમા હતા, જેથી "હેનસાના મેહરવાનજી" ને નામે ઓળખાતા હતા. એ બાદ સર જાન માલકમ સાથે એવણ નોકરીએ પેહેલવેહેલા ઈરાન ગયા હતા. ત્યા તેહરાન પુગા પછી મી૦ માલકમ પાસેથી ત્રણ માસની રજા લઈ યજદ ખાતે કરવાને ગયા, અને ત્યાના દસ્તુર મરજબાનને ત્યા ઉતારો લઈ ત્યાના ઈરાની જરથોસ્તીઓને લગતી કેટલીક તપસીલ મેલવી હતી. એ બાદ મુંબઈ આવી હિયાના અકાબરોને પોતે ઈરાનમા જોએલી સર્વે હકીકતોથી વાકેફ કીધા હતા. ઈરાનથી આખરે આવ્યા પછી એવણને મી૦ માલકમની ભલામણ ઉપરથી "એમ એજંટ" નું કામ મલ્યુહતુ, અને દખણમા તથા ખેડા અને અમદાવાદ ખાતે ગયલી રીજમેંટોની સાથે એવણ તે કામપર ગયા હતા. છેલા મદકપર બીમાર પડવાથી એવણ ભરૂચ તબીયત સુધારવાને ગયા હતા, પણ ત્યાંજ એમનું મરણ નીપજયુ હતુ.

તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર

આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે સુરત ખાતે એક જાહેર અને દબદબાવાલી દરબાર ભરી ત્યાના કોટવાલ તથા નેટીવ એજંટ ખાન સાહેબ અરદેશર ધનજીશાહને તેમની ઉપયોગી નોકરીઓને માટે સરકાર તરફથી એક કીમતી ખેલાત તથા "બાહદૂર" નો ખેતાબ અને સોનેરી સાજ સાથનો એક ઘોડો તથા રૂ૩૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાલા ચાર ગામો[3] ભેટ આપ્યા હતા, તથા એક સોનાનો ચાદ એમને માટે તૈયાર થએથી મોકલવાને જણાવ્યુ હતુ. આ વેળાએ સુરત તથા તેની આજુ બાજુના ગામોના વીશ હજારથી વધારે લોકો પોતાના આપએ દેશહિતકારી શેહરીને નામદાર ગવરનરને હાથે અપાતુ માન જોવાને એકઠા મલીઆ હતા. આ પ્રસંગે શેઠ અરદેશરના મોટા માનને ખાતર સરકારના હુકમથી અંગરેજી લશકરની પલટણો જેનરલ હેલમેનની સરદારી હેઠલ ત્યા હાજર થઈ હતી, અને પાયદલની એક ટુકડી પોતાના લશકરી બાજા સાથે શેઠ અરદેશરને તેમના મકાન ઉપર બા આબરૂ સાથે વલાએ કરી આવી હતી.[4]

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી અને મુસલમાન રેહેવાસીઓએ ઈગલાંડ ખાતે નર સાગવસ

---

[1] શેઠો દાદાભાઈ તથા એદલજી માણેકજી વખારીઆના બાવા.

[2] કરાચીવાલા શેઠ બેહરામજી મેહરવાનજી કાદાવાલના બાવા, તથા અતરેવાલા શેઠ પાલણજી પેશતનજી ડાકતરના બાપના કાકા. ભીડીબજારમા પારસીઓથી વસાવલા કાદાવાલા મોહલાનું નામ એવણના સઘલા કુટુંબીઓ ત્યા વસવાથી કરી પડયુ હતુ.

[3] ચોરાશી પરગણાને લગતા બે ગામો મોજે ભેસતાન અને સોનારી, તથા ચીકલી પરગણાના બે ગામો કમાડા અને બોરીઆચ.

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર ૧૮૨૯, તથા ડાંનરેબલ ડોસાભાઈ ફરામજી કરાકાવાલુ પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત, વગેરેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છાપલુ પુસ્તક સફે ૧૬૦.

ફારબસ, બેરોનેટની મારફતે "હાઉસ ઑફ કામનસ" જોગ એક અરજી મોકલી હતી, અને તેમાં નીચલી ત્રણ માગણી કીધી હતી.—

૧—હિંદુસ્થાનના દેશીઓને નામદાર બ્રીટિશ સરકારે જયારે પીટી જુરીમાં બેસવાનો હક આપ્યોછે, ત્યારે હવે ઈનસાફનું કામ વધારે સબલ થવાને તેમને ગ્રાંડ જુરીમાં બેસવાનો પણ હક આપવો, શબબ પીટી જુરીમા બેસી તેઓએ પોતાની વફાદારી તથા અપક્ષપાતપણા વિષે સત્તાવાલાઓની ખાતરી કરી આપીછે.

૨—તેઓને "જસટીસ ઑફ ધી પીસ" ઈઆને સુલેહના અમનદારનું માન આપવું, કેમકે ઈનસાફની અદાલતોમા જુરીમા બેસવાથી તેઓ એ માનને પણ લાયકના ઠરેછે.

૩—માહેલાં પ્રતિમા ઈનસાફ અપાવવાની રીત જે ઘણી ખામી ભરેલીછે તેમા સુધારો કરવો. શબબ ત્યાંના સત્તાવાલાઓની આપખુદીને લીધે વાર વાર ત્યાની રૈયતના જાન, માલ તથા આબરૂ હંમેશા ધાસ્તીમા રહેછે.

આ અરજીપર ૪૦ હિંદુ, ૫ મુસલમાન અને નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી.[૧]

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, અરદેશર હોરમજજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, માણેકજી લીમજી બનાજી, મેહરવાંનજી બહમનજી, શોરાબજી એદલજી મેજરના, ડોશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ, પેશતનજી કાવસજી શેઠના, હીરજીભાઈ નરશેરજી પટેલ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, પેશતનજી ફરામજી કાવસજી, જાંગીરજી ફરામજી કાવસજી, માણેકજી મેહરવાનજી શેઠના, ખરશેદજી હોરમજજી મેહરજી, મેહરજી હોરમજજી મેહરજી, મેહરામજી કાવસજી બનાજી, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, જાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, મેહરવાનજી માણેકજી મેહતા, મનચેરજી ધનજીભાઈ રેડીમની, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, ફરામજી પેશતનજી પાટક, ખરશેદજી માણેકજી સગાફ, હોરમજજી કુવરજી મોદી, જાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, બરજોરજી રૂસતમજી મોદી, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, હોરમજજી ધનજી પટેલ, નાનાભાઈ ફરામજી દાવર, પેશતનજી ભીખાજી પાડે, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દાદાભાઈ નવરોજજી બંગાલી, મેહરવાનજી ભીખાજી, મનચેરજી ખરશેદજી, જીજીભાઈ રતનજી સુસ, નાનાભાઈ બહમનજી, હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલા, નશરવાનજી અને રતનજી (ખરશેદજી કેરાવાલા), શોરાબજી ફરામજી વાડીઆ.

આએ વર્ષમાં સુરતની પાસેના અરાજણ ગામમાં લોકોને પાણીની શગવડ કરી આપવાને મુંબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ત્રણ કુવા નીચે પ્રમાણે બંધાવી આપ્યા હતા —

કુવો એક મોટો આભારા સાથનો બે કોશ ફરે તેવડો ખારી આગલ પારસીવાડને નાકે

કુવો બીજો મોટો સરકારી મોહલામા પેશતન બમનીનાં ઘેરની પડોશમા.

કુઈ એક ઉંડવારામા ઢેડાઓને સારૂ.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે ગેઝેટ" માથી નીકલેના ધ શેટી કાલેનડરમા[૩] મળળી બીના આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજછે, ફક્ત પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા "ખરશેદજી અને જાંગીરજી અરદેશર" ને બદલે "ખરશેદજી અરદેશરની કંપની" નું નામછે.

તા૦ ૩ જી જાનેવારી.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના માડવી ગામમા ત્યાના જરથોસ્તીઓ તથા મુંબઈ અને સુરતની અંજુમનના ઉધરાતથી એક દોખમું બંધાવી પરકાવ્યામા આવ્યુ હતુ.[૪]

[૧] આ અરજીની ઈંગલાંડ મધે પારલામેંટના મેમબરોમા વેહચવાને છાપેની એક નકલ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મલી હતી.

[૨] આ ત્રણે કુવાઓપર કરસી તખ્તી મારેલી નથી. તેમને બંધાયાનું ઊપજ્યુ શાલ ત્યાના જઈફ લોકોથી તેહકીક કરી ગોદાવરા પધકવાલા આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ મેલવી આપ્યુ છે

[૩] The Bombay Register and Directory for 1830. Bombay, printed and published for the Proprietors by Thomas Ruby

[૪] આ દોખમાની સામેની શગડી ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી કોતરેલીછે —

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદતછે.

"શ્રી બોહદાતાના મેહુ જરથુસ્તનો પેદાનો કરનારના
"નામે કરી માજદીઅશ્નની દીનનો પેગાંબર જરથોશ્તના
"ફરમાન મુજબ શેહેર માડવી મધે શ્રી સુરતના તથા
"શ્રી મુંબઈની અંજુમન મધી ઊધરાતથી દખમું બન-
"ધાવેલું—તેનો તારીખ પુરાવો રોજ ૧ માહા ૫ કદમી ને

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૮ માહ ૫ (કo) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલ—ઉમર વર્ષ ૫૫) એઓ સુરત મધે ત્યાંની અદાલતમા વકીલાતનું કામ કરતા હતા, તથા જાતે ઘણા સખન હોવાથી તે ધંધામાં એક મોટી પૂંજી મેળવી હતી એઓએ પોતાને ખરચે સુરત મધે કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ બનાવી તે તા૦ ૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીને પરઠાવ્યા હતા. સુરત મધે એઓ સર્વે પ્રાંતના લોકોમા પંકાયલા વકીલ હતા

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૨ માહ ૪ (શેo) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના નાહના દીકરા. એઓ તે વખતે પારસીઓમા ઉચે દરજેની કેળવણી પામેલા હતા.[1] પોતાનો વ્યાપાર એઓએ તુકમાજ રાખેલો હતો, તથા તે માટે "બોમબે કાસટલ" નામનું એક વાહણ ખરીદ કીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ મા મુલ્લા ફીરોજજીની દસાતીર કેતાબ વિષે ઘણા ઈંગ્રેજો જ્યારે શક બતારી તે ખોટી પાડવા નીકલ્યા, ત્યારે એઓ તે સઘળી તકરારોના ઇંગ્રેજી ભાષામા મુલ્લા ફીરોજજીને બાહોશીથી રદ જવાબ લખી આપતા હતા, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬—૨૭ ની કબીસાની તકરારની વેળાએ શેહનશાહીઓ તરફથી ઇંગ્રેજી પત્રોમા એઓ લખાણ કરતા હતા.

તા૦ ૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૦ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દીનબારજી કાવસજી ગાંધી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ કાવસજી હીરજી ગાંધીના દીકરા. એઓ પ્રથમમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને ત્યા ઇંગ્રેજી લખનાર તરીકે હતા, તથા પારસીઓ તેમજ પરભુઓને ઇંગ્રેજી ભાષા શીખવતા હતા. પછવાડેથી કમીસરીએટ ખાતામા પોતાના જમાઈ શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદીની મારફતમા કંત્રાકટો લેતા હતા.

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.

આજ દીને અતરેના મુખ્ય યુરોપ્યન તથા દેશી આગેવાનોની એક સભા મુંબઈ મધે એક બગાએત અને જીરાએત મંડળી સ્થાપવા માટે "નેટીવ એજ્યુકેશન શોસાઇટી" ના દીવાનખાનામા મળી હતી. સરનશીનની ખુરસી સર સીડની બેકવીથને આપવામા આવી હતી. આ વેળાએ એવું ઠેરવ્યું હતું કે "મુંબઈ ઈલાકામા બગાએત અને જીરાએતનો સુધારો કરવા તથા તે કામને ઉત્તેજન આપવા માટે "ધી એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ શોસાઇટી ઑફ વેસ્ટરન ઇંડીઆ" નામે એક મંડળી સ્થાપવી. આ મંડળીનો વહીવટ ચલાવવા માટે ૧૫ ઇંગ્રેજો, ૨ હિંદુ, અને ૨ પારસી (શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી અને જમશેદજી જીજીભાઈ) ની એક કમીટી મુકરર કીધી હતી, તથા મીશીઅરસ રીમીંગટંન કાફરડની કંપનીને ખજાનચી, અને મી૦ જેમસ વાપેન તથા શેઠ બરજોરજી જમશેદજી જીજીભાઈને શેક્રેટરીઓ તરીકે નેમ્યા હતા. એ પછી અતરેની સરકારના ચીફ શેક્રેટરી મી૦ નુનહામે દરખાસ્ત કીધી કે શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી, કે જેઓની પોતાના ખાસગી માહેના ગામોમા ખેતીવાડી અને બાગાએતના કામોમા સુધારો કરવાની કાળજી સર્વને જાણીતી છે, તેઓનું નામ આએ ખાતાના સરનશીન તરીકે મી૦ ફેરીશની સાથે મુકવું. એ દરખાસ્ત સર્વેએ એકમતથી પસાર કર્યાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી[3]

" માહા ૪ રથમી અને ૧૧૯૮ એજદેજરદીને દીને દખ-
" માનું કામ પુરૂ થઈ ને રોજ ૧ માહ ૫ દીનનું કામ
" શરૂ થઈ તે રોજ ૪ ને માહા ૫ કદમી ને માહા ૪
" રથમી અને ૧૧૯૯ એજદેજરદીએ એ કામ સરંજામ
" પોહોતું તમામ અનજુમનની દોલત સંવત ૧૮૮૬
" ના વરસે પોષ સુદ ૯ વાર રવેઊ, તારીખ ૩ જાને-
" વારી અને ૧૮૩૦ ઈશવી, તારીખ ૭ મી રજબ અને
" ૧૨૪૫ હીજરીમા થી"

એ દોખમું પરઠાવાના જશનમા શામેલ થવાને તેના બાનીજરોએ મુંબઈની પંચાતના અધિકારીઓની મારફતે તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૨૯ ના સમાચારમા જાહેર રીતે સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી

૧ આ માટે એઓના મરણની નોંધ લેતી વખતે તે વેળાના "બોમ્બે કુરીઅર" મા લખેછે કે.—

"Kekusroo Sorabjee was one of the very few Native gentlemen on this side of India who thirsted after literature His acquaintance with the English language was by no means confined, and the activity and research which he invariably manifested when questions were agitated having reference to the religion and ancient customs of the Parsees were as remarkable as they were honorable to his feelings and understanding

[*Bombay Courier, 16th January 1830*]

૨ શેઠ કાવસજી હોરમજજી ગાંધીભાઈના બાપાવા

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૩૦,

તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી.

આજ રોજે ભરૂચ મધે મકસારી દરવાજા આગળ મુગલસારી બાગમાં ગીઝનીરના પલટણના સિપાહીઓ તથા પારસીઓ વચ્ચે એક મોટો જઘડો થયો હતો, જેમાં ૧૧ પારસીઓને ઘણું સખ્ત વાગ્યું હતું, તથા ૩ જણા મરવતોલ હાલતમાં હતા, જેઓને મસાવાળાઓ તરફથી એક જુદા ઘરમાં રાખી યુરોપીયન ડાકતર પાસે તેમની માવજત કરાવવામાં આવી હતી. આ વેળાએ હોળીના દિવસો નજદીક હોવાથી મજકુરે ત્યાં લશ્કર, વગેરેનો મોટો બંદોબસ્ત રખાયો હતો.[1]

તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી

રોજ ૨૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

આજ રોજે મુંબઈવાળા શેઠ જમશેદજી નશરવાનજી વાડીઆએ પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ નવરોજજી નશર-વાનજી વાડીઆની નશીએતે દીવ મધે આદેરાનની એક દરેમેહેર બંધાવી પરસાવી હતી.[2]

તા૦ ૧ લી મારચ.

આજ રોજે શેઠ મેહેરવાનજી રૂસ્તમજી દારૂખાના-વાળાએ સાલસેટીમાં પોતાને સરકાર તરફથી મળેલા ગામો વેઆર અને ચુનગામ, તરફ આશરે છેલ્લાં બે વર્ષોમાં તેઓએ ખેતીવાડી તથા બાગાએત સબબે કરેલા સુધા-રાઓ દેખાડવાને, તથા તે સુધારેલી જગાને નવું નામ આપવાને, પોતાના કેટલાક ૬ અંગ્રેજ મિત્રોને તે તરફ એક મેજમાનીમાં બોલાવ્યા હતા. આ તરફ બે વર્ષમાં શેઠ મેહેરવાનજીએ કીધેલા તરેહવાર સુધારાઓ, તેઓએ ખોદાવેલા કુવા તલાવો તથા પાણીની નેહરો, ૩, લાય-ફળ, લવંગ, મેથુર, વગેરેની રોપણીઓ ઇત્યાદિ જોઈ મેજમાનો ઘણા ખુશી થયા હતા, અને તે જગેનું નામ "બેડન" કરી રાખ્યું હતું. સિવા શેઠ મેહેરવાનજીએ બંગલાના નવા બગીચામાં મેજમાનો ખાણું લઈ એક દિવસ રહ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૯ મી મારચ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

આજ રોજે મુંબઈ મધે ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમાઓની સામે એક મોટી પથ્થરની સગડી અંતરે-વાળા શેઠો હોરમજજી અને માણેકજી દાદાભાઈ વાડીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી વાડીઆની નશીએતે બંધાવી પરસાવી હતી. આ વેળાએ ત્યાં થયલી જશનની ક્રિયામાં જરથોસ્તીઓની એક મોટી ઠઠ મળી હતી. તે ક્રિયા પુરી થયા બાદ મજકૂર શેઠો તરફથી એક અંજુમન પત્ર વંચાવવામાં આવ્યો હતો, તેમાં એ સગડી બાંધવા માટે પંચાયતના સાહેબોએ પોતાને હસ્તકની જમીનમાંથી થોડીક જગા તથા શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠે પોતાના માતાજી બાઈ બચુબાઈના ડુંગરમાંથી થોડીક જગા ધરમખાતે આપી હતી; તેમજ શેઠ બહેમનજી હોરમજજી વાડીઆ તથા મરહુમ શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીની બેટી બાઈ મુનાબાઈએ પોતાની વાડીની દેવાની બાજુ એ સગડીના બાંધકામને માટે કુવા તથા તલાવોનું પાણી લેવા દીધું, તથા એને સગનો સામાણ અને ગાડીઓ જનાને પોતાના ગડા તથા છાપરા બાજુને રસ્તો આપ્યો તે માટે એ સર્વ સાહેબોનો ઉપકાર માનયો હતો, તથા એ સગડી પંચાયતના ટરસટીઓને સ્વાધીન કીધી હતી. એ પછી એજ રોજે બપોરના એ શેઠો તરફથી દોઢ માહેલી મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડીમાં નેઆતનું જમન કીધું હતું, ત્યાં જમનાને સર્વે અંજુમન ગયું હતું.[4]

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૩૦.

[2] આ દરેમેહેર કયારે બંધાયેલી તે જાણેલી નથી, પણ તેના પરસાવાનો ઊંચો દાખલો મુંબઈની આગલી પારસી પંચાયતના સેક્રેટરી મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી અને જમશેદજીવાળાની એક ખાનગી નોંધબુક ઊપરથી અમોને મળેલો છે.

[3] આ જમીન પર ખેતી વગેરેને માટે શેઠ મેહેરવાનજીએ કોઈની મેહેનતની તારીફમાં તે વેળાના "બોમ્બે કુરીઅર" મા ઊપલી મેજમાનીની નોંધ કરતા નીચે મુજબના વિચારો જણાવ્યા હતા:—

"The estate offers the most satisfactory proofs of the capability of the soil of Salsette when in the hands of enterprising capitalists like Merwanjee Rustomjee to undergo successfully that system of agriculture and management which will, by the introduction of superior production, at once insure the proprietors most ample returns, and confirm the policy which has induced Government to encourage and assist such intelligent and liberal minded individuals.

"The greater part of Merwanjee's farm near Chim-boor has only been twenty two months under cultivation and when the number of tanks, wells, and reservoirs constructed and in progress together with the various descriptions of new produce introduced in such a short period, are considered, its present appearance does the greatest possible credit to its respectable owner, who has expended large sums in bringing it to its present state." [Bombay Courier, 13th March 1830.]

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૮૩૦.

એ સગડીમાં નીચલી તરફે એક મોટા પથ્થરપર કોતરેલું છે —

" બનામે ઇજદ બખશાએંદએ મેહેરબાન

" બેહેદની દાદાભાઈ કાવસજી વાડીઆના ઊઠમનાને

" રંને એવેઝના ઊઠરાવેલા તે બેહેદીના રવાનના

તા૦ ૨૭ મી માર્ચ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (ચી૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

ઉદવારાના પુરાતન આતશબેહરામ સાહેબની ઇમારત ઘણી જુની થવાથી તે જગાપર એક નવી મોટી ઇમારત (હાલની) મુંબઈવાલા શેઠ દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆની નઇમતે બંધાવી હતી. તે ઇમારત પરઠવા તથા તેમા ઉપલા પુરાતન આતશબેહરામને તખ્તનશીન કરવાનું જશન આજ દીને ઉદવાડામાં થયું હતું. આ વેળાએ મુંબઈથી તે બરસ સુધીના ગામોમાથી જરથોસ્તીઓની એક મોટી સંખ્યા હાજર થઈ હતી, તથા મુંબઈથી મજકુર શેઠ દાદાભાઈ તથા મનચેરજી અને બીજા ઘણાક ગૃહસ્થો તે ક્રિઆમા શામેલ થયા હતા. જશનનું કામ પુરૂ થયા બાદ મજકૂર શેઠો તરફથી આખા ગામમા ગરીબોને રૂપાનાણું વેહચવામા આવ્યું હતું, તથા તેઓ તમામનું જમન જમાડી સર્વેને વદાય કીધા હતાં. ઉદવાડામા એ દીને આખો દિવસ લોકોએ ખુબી ખુશ્રમીમા ગુજાર્યો હતો.[૨]

તા૦ ૩૦ મી માર્ચ.

આજ દીને સુરતની પાસેના શીંગણપોર ગામમા રતનજી નામના એક પારસીએ એક જબરો વાઘ કોહાડી વગેરે કેટલાક કોલીઓની મદદથી માર્યો હતો.[૨]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ

મી૦ જેમ્સ ટેલર નામના એક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થે મુંબઈ તથા બંગાલ વગરે વખતે વખત અગબોટના સાધનો "સ્ટીમરો" ફેરવવાને લગતી એક મહેલ નજર કાઢી હતી, તે ઉપર વિચાર કરવાને આજ દીને અત્રેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી રેહવાસીઓની એક જાહેર સભા "નેટીવ એડ્યુકેશન સોસાઇટી" ના દીવાનખાનામા મળી હતી સરનશીનની ખુરશી મી૦ શાફરડ લીધી હતી આ વેળાએ ઘણાક યુરોપ્યન ગ્રહસ્થોએ ભાષણ કરી મી૦ ટેલરની સુચનાને પસંદ કીધી હતી એ પછી દેશીઓની તરફથી શેઠ જગનાથ શંકરશેઠે ઉભા થઈ જણાવ્યું કે તેઓ આ કામમાં મી૦ ટેલરની દીલાજાનથી ફતેહ ઇછેછે, કારણ એથી ઇંગ્રેજોને તેમજ દેશીઓનેની ફાએદા થશે એ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ ઉપલા બોલવાને ટેકો આપ્યો, અને આ કામ પાર પડે એવી દોઆ ઇછી [૩]

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (ચી૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી,

આજ દીને ઉદવાડા મધે શેઠ પેશતનજી ખુરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી પુણાવાલા શેઠ ખુરશેદજી જમશેદજી મોદીની નઇમતે એક દોખમું તથા સગડી બંધાવી તે પરઠવાનું જશન કરાવ્યું હતું [૪]

"સવાબને વાસતે તકદીરાસતી બહાવી હતી જે શ્રી મુંબ
"ઇના દોખમાના ડુંગર ઉપર સગડી એક બેહરાનીની
"નઇમતે બનવાવીયું તે કારણસર બાજરીઆઘની
"દીનના અનજુમનના સાહેબોને અરજ કીધાથી એ
"જગા બતાવાવી તેથી શેઠ દાદીભાઇ નસરવાનજીના
"ડુંગર ઉપરની થોડી જમીન તથા થોડી પારસીની અ
"નજુમનના ડુંગરની જમીન લઇને જેડવીને આએ
"સગડીનું કામ જરતોસ્તી લોકોની અનજુમનને વાસતે
"શરૂ કીધુ તે રોજ ૨૬ મે આસતાદ માહા ૭ મે મેહેર
"મહીનો કદમી સને ૧૧૯૯ ઇઅજદજરદી કદમી, સંવત
"૧૮૮૬ ના વરખે ચઇતર સુદ ૨ ને વાર શુકરે, તારીખ
"૨૬ મી માર્ચ સને ૧૮૩૦ ઇસવીને દીને તમામ
"થાઉછ ને એ દીનેથી એ સગડીની એમારત જરતોસ્તી
"લોકાની અનજુમનને હવાલે આપીછે"

૧ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૩૦

આ મેહેલવાડાનો અહેવાલ શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆની પેઢીના વડા કારભારી મરહુમ શેઠ ખરશેદજી દોરાબજી બંગાલીએ ઇંગ્રેજી ભાષામા એક નોટબુકમા લખેલો અમારા વાચવામા આવ્યોછે, તેમા લખેછે કે એ ઇમારત બંધાવવા પાછળ રૂ૧૬૦૦૦) નો ખરચ થયો હતો, તથા તે બાંધવાનું ઉપરાંણ શેઠો કુવરજી દાદાભાઈ અને ફકીરજી કાવસજી મીસતરીએ કીધું હતું. કે જેમને જશનની બીજલ્સમા શાલો હોરાડવામા આવી હતી જશનની ક્રિઆ ઉદવાડાના દસ્તૂર દારાબજી બેહરામજીએ કીધી હતી.

૨ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૫ મી આપરેલ ૧૮૩૦

૩ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૩૦

૪ આ દોખમાની સામેની સગડીપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે —

"પાક પરવરદેગારની મદદથી

"રોજ ૧૨ મો ખુરશેદ માહા ૪ મો આદર સને
"૧૧૯૭ ઇઅજદજરદી—સંવત ૧૮૮૪ ને દન બોદા
"તાલાની બજગોસથી શ્રી ઉદવાડા મધે પાક જરતોસતી
"શીરકાના રવાનો અશોફરોહરોને વાસતે દખમું અનો-
"શેરવાની શરેશબાન મરાની બેહદીન ખુરશેદજી જમશે
"દજી શેઠ મોદી પુનાવાલા અસલ રેહેનાર બમનાએતના
"તેઓના રવાનની નઇઅતે તેઓના વારેસ મોદી પેશત
"નજી ખુરશેદજીએ તાણો પુરાવી કામ જારી કરી તમામ
"તઇઆર કરાવી રોજ ૨૧ માહા ૭ મે ઇજવાનું કામ
"જારી કરી રોજ ૨૯ મારેસફંદ માહા ૭ મેહેરઇજદ
"સને ૧૧૯૯ ઇઅજદજરદી, સંવત ૧૮૮૬ ના વઇસાખ

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી સોરાબજી પારખ[1]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ સોરાબજી એદલજી પારખના નાધના દીકરા. એવણ અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા, તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠો માણેકજી તથા એદલજી અને શા૦ તનસીદાસ કાલાભોદી સાથે રાસમા "માણેકજી તનસીદાસ" ની પેહડીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો આતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે વહાણો વાહણો હતા.

તા૦ ૧૧ મી મેએ.

મુબઈની "નેટીવ એડયુકેશન સોશાઈટી" ના શેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસ પોતાને વતન પાછા જવાના હોવાથી તેમને અતરેના દેશી રેહવાસીઓ તરફથી એક માન પત્ર તથા રૂ૩૦૦૦) ની કીમતની "પીસ ઑફ પ્લેટ" ભેટ આપવાને આજ દીને મુંબઈના દેશી આગેવાનોની એક સભા મળી હતી, જેમા ઘણાક યુરોપ્યન ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓ પણ હાજર થયા હતા. શરૂઆતમા શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ એક ભાષણ કરી કપતાન જરવીસને આપવાનુ માન પત્ર શેઠ અરદેશર હોરમજજી વાડીઆના હાથમાં આપ્યુ, જે તેઓએ બીજાઓના વાંચી સંભળાવ્યુ હતુ. તેમા કપતાન જારવીસે દેશીઓના છોકરાઓને કેળવણી આપવા બાબે જે દીલસોજી તથા તન મનથી મેહનત કરી હતી તે વિષેની તારીફ કરી તેમનો ઉપકાર માન્યો હતો. એ માનપત્ર પર ૭ હિંદુ, ૧ મુસલમાન, અને નીચના પારસીની સહીઓ હતી.[2]

શેઠો બહમનજી હોરમજજી વીસા, ખારશેદજી આરદેશર દાદી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરદુનજી કાવશજી બનાજી, ખારશેદજી માણેકજી સરાફ, હોરમજજી હોરમજજી લશકરી, ખારશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, નશરવાનજી વાડીઆ, નસરવાનજી ફરામજી બનાજી, તનજી ફરામજી બનાજી, માણેકજી લીમજી બનાજી ધનજીભાઈ બેહરામજી, ખરશેદજી નાનાભાઈ દાવર, નશરવાનજી મનચેરજી કામાજી, પેસ્તનજી નવરોજજી બનાજી, મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસ.

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

આજ દીને અતરેની "નેટીવ એડયુકેશન સોશાઈટી" ની વાર્ષિક સભા તેના દીવાનખાંનામા મળી હતી, જે વેળાએ સરનસીનની પુરસી મુંબઈના ચીફ જસ્ટીસ ધી હાનરેબલ સર જેમસ ડયુઆર લીધી હતી. તે બાદ એ ખાતાંના શેક્રેટરી મી૦ આર. સી. મનીએ રીપોર્ટ વાંચ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે કમીટીએ ગયા સાલ વર્ષમાં છોકરાઓને શિખવા લાયક જુદાં જુદા પુસ્તકોની સઘળી મળી ૧૩૦૦૦) નકલો છપાવી હતી, તથા નિશાળોમા કેળવણી આપવા લાયકના ૨૫ શિક્ષકો તૈયાર કર્યા હતા. એ રીપોરટ વંચાઈ રહયા બાદ કમીટીનો ઉપકાર માનવાની શેઠ અરદેશર હોરમજજી વાડીઆએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને હાનરેબલ મી૦ મલ્કમાડે ટેકો આપ્યો હતો. એ ખાતાના માજી શેક્રેટરી કપટાંન જારજ જરવીસનો ઉપકાર માનવાની શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને સર જે. પી. ગ્રાંટ ટેકો આપ્યો હતો. તે બાદ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે એક નાનકુ ભાષણ કરી નામદાર સરનશીનનો ઉપકાર માન્યો, અને તે પછી સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[3]

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

રોજ ૨૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દાદાભાઈ શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૪૯) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠના જમાઈ તથા પાલક. એવણ શેઠ મેહરવાનજી ખારશેદજી શેઠના દીકરા હતા, પણ સસરાએ કરી લીધાથી તેવણના નામથી ઓળખાતા હતા. એવણને પોતાના સસરાની સઘળી દોલત તથા મીલકત મળવાથી એક મોટી પૂંજી ધરાવતા હતા. એવણનો વ્યાપાર ઘણો જુજવી હતો.

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

મુબઈમા સ્થાપેલી "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઈટી" ની પેહલવેહલી સભા આજ દીને મળી હતી. તેમા કેટલુક સાધારણ કામકાજ કર્યાં

" સર ૬ ખુશી એ દીને તમામ ૧ આતના શાહેરો સાથે " મીઅનદ કરીને જશન કરીએછે શહી."

એ દસ્તુર પરકવાના જશનમા શામેલ થવાને પેશતનજીએ તા૦ ૨૨ મી મારચ ૧૮૩૦ ને મુંબઈ સમાચારમા એક જાહેર ખબર આપી સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી

[1] શેઠો જમશેદજી, નશરવાનજી તથા મરહુમ પેશતનજી અને માણેકજી શાપુરજી પારખના બાપ

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી મેએ ૧૮૩૦.

[3] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૯ મી મેએ ૧૮૩૦

[4] શેઠ ઈજજતૂ રૂસતમજી શેઠનાના બાવા, તથા શેઠ રૂસતમજી ડોસાભાઈ શેઠના (મી૦ એકસારસેનવાલા) ના બાવા

બાદ શેઠ ફ્રામજી કાવશજી બનાજીએ સભાને જાહેર કીધુ કે તેવણ પોતાના છાસડી માહેલાં ગામોમા ગુલીનો પાક કરવાનો ઇરાદો રાખેછે, અને તે માટે બંગાલા ખાતેથી તેના રોપાઓ, તથા તે રોપો જાણનાર અને તેની દેખરેખ કરનાર એક હુશિયાર માણસ વકીલ તેવણ મગાવી ચુકાછે. બીજુ એજ ગામોમા તેવણે ૨૦૦) થી વધારે સેતુરના ઝાડો રોપાછે કે જેમાંથી તેવણ જોગવાઈ મલયે રેસમની ઉતપતી કરવાનો ઇરાદો રાખેછે. આ ઉપરથી સભા ઘણી ખુશી થઈ, અને આ નવા અખતરાઓમા તેમની પુર ફતેહ ઇછી.[1]

તા૦ ૫ મી જુન.

મુંબઈ મધે જે આંબની ઈનીસ્ટીટયુશન (એલફીનસ્ટન નેટીવ એજ્યુકેશન) ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સ્થાપી હતી, તેનો વડો ડાક્ટર વીલ્યમ જેફરસન પોતાને વતન ઇગલાંડ જવાનો હોવાથી તેને આજ દીને અતરેના દેશીઓની તરફથી એક માનપત્ર તથા ૩૦૦) ગીનીની કીમતની "બાક્ષ ઑફ પલેટ" એક સભા ભરી ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર નીચના પારસીઓની શહીઓ હતી[2] —

શેઠો ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, અરદેસર ફરામજી દાવર, સોરાબજી બેહરામજી બનાજી, જાગીરજી દોરાબજી બનાજી, જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, દાદાભાઇ જીજીભાઈ લાભિના, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, નાનાભાઈ ફરામજી દાવર, દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજી, ફરામજી બીખાજી પાંડે, રતનજી હોરમજજી કોપર, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, ફરામજી રતનજી મુસ, હોરમજજી ફરામજી સતોક, મેહરવાનજી જીવાજી ઢોડી.

તા૦ ૨૨ મી જુન

રોજ ૨૪ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ જામાસપજી ટેહમુલજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) નવસારીવાલા પોશીઆ દેશાઈ ટેહમુલજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમને લગતા દેશાઈગીરીનો વહીવટ પોતાના કાકા દેશાઈ બરજોરજી જીવણજી સાથે મલીને ચલાવ્યો હતો. એ પછી બે કાકા ભત્રિજાઓને કાંઈ ભાગ લાગને લગતી ભાંજગડો નિકલ્યાથી વડોડરા ખાતે ગાયકવાડ સરકારની હજુરમા પણ જવુ પડયુ હતુ. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા દેશાઈ બરજોરજીના મરણથી એવણે એખલાએ સઘળો વહીવટ ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૫ મી જુલાઈ

રોજ ૭ માહ ૧૧ (કદ૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી એદલજી કામાજી[3]—ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ એદલજી કામાજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા પેહલવેહલા શેઠ એદલજી બેહમનજી (એદલકાકા) ની સાથે ચીન ગયા હતા. ત્યા વ્યાપાર વણજની ઘણીક માહીતી મેલવી પછી પોતાનો ખાનગી વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ ચાલુ કીધુ હતુ, તથા શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ અને બીજા અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓની આડત કરતા હતા. આ માટે એવણે ત્યાની પુષ્કળ સફરો કીધી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા એનાએ અતરે આવી એકાંત જીદગી ગુજારવા માંડી હતી. એવણે લાંબી મુદત ચીન મધે કાઢયાથી ચીનાઈ ભાષા સારીપેઠે બોલી જાણતા હતા, અને ચીનાઓ તથા આપણા લોકો વચ્ચે વ્યાપાર વણજ વગેરેના કાંઈ વાંધા પડતો એવણની દુભાશીઆ તરીકે ઘણાઓને મદદ લેવી પડતી હતી આથી ચીનાઓ એમને "પાહાવા" કરી ઓળખતા હતા, કે જેનો અર્થ પણ દુભાશીઓજ થાયછે મુંબઈમા પણ કેટલીકવાર એવણને ઇનસાફની અદાલતોમા ચીના બંધવાઓને તેમની બોલીમા સમજાવવા માટે બોલાવ્યામા આવતા હતા, કે જે કામ એવણ કરસોપણ લવાજમો લીધા વગર ફકત સરકાર તરફના માનને ખાતર મુફત બજાવી આવતા હતા.

તા૦ ૯ મી આગસ્ટ.

જામે જમશેદ છાપખાનામાથી ફરવરદીન, અરદેબેહશ્ત, તથા જમયાદ યશ્તો શીલા છાપાપર છાપી તેનુ એક દફતર આજદીને બાહેર પાડવામા આવ્યુ હતુ.[4]

તા૦ ૨૬ મી આગસ્ટ

રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (કદ૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી બેહરામજી રાંડેરીઆ[5]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ પોતાના જન્મ વતન રાંદેરથી ઈ૦ સ૦

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી મે ૧૮૩૦

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી જુન ૧૮૩૦

[3] શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કામાજીના બાવા, તથા શેઠો રૂસતમજી દાદાભાઇ, અને હોરમજજી બેહરામજી કામાજીના બપાવા

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી આગસ્ટ ૧૮૩૦

[5] શેઠો ધનજીભાઇ ખરશેદજી તથા જાગીરજી દારાશાહ રાંદેરીઆના બપાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ

૧૮૦૦ મા અતરે આવ્યા હતા, અને થોડીક મુદતમા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીની સાથે પેહલવેહલા ચીન ગયા હતા. ત્યાની બે ચાર સફરો એ પ્રમાણે કર્યા પછી પોતાને હીસાબે ચીન તથા મોરીસ ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

આજ દીનથી મુંબઈ મધે શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ "મુંબઈ વરતમાન" નામનુ દર અઠવાડીઆનુ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર કાઢવા માડ્યુ હતુ.[૧]

તા૦ ૧૦ મી સપટેમબર.

મુંબઈની સુપરીમ કોરટના એક જડજ સર જાન પીટર ગ્રાંટે અતરેની સરકારે વરોડાગને લગતી કાંઈ બાબદના કીધેલા ઠેરાવની વીરૂધમા ફેસલો કર્યાથી તેને અતરેના ગવરનરની કૌનસીલે તેના જડજના ઓધ્ધા ઉપરથી બરતરફ કીધો હતો, અને તે માટે ઇંગલાંડ લખી વાળીઆથી ત્યાના સતાવાળાઓએ પણ તેને "રી-કૉલ" કરવાનો હોકમ કીધો હતો.[૨] આ ઉપરથી તે જડજના આવા અપક્ષપાતપણાને લીધે તેને એ ઓધ્ધો છોડતી વેળાએ અતરેના સઘળા વર્ગના દેશી રેહવાસીઓની તરફથી એક માન પત્ર આપવામા આવ્યુ હતુ.[૩] આ માટે સુપરીમકોરટમાં તે નામદારનો ઓરડો (ચેમબર) ઘણો નાનો પડે વાસ્તે મેડોઝ સ્ટ્રીટમા "લીટરરી સોસાઈટી" ના પુસ્તક ખાનાની પડોસમા શેઠ જમશેદજી નશરવાનજી વાડીઆવાળી ફુરશદે જગોપર એક માંડવ બાંધી તેમાં તે માનપત્ર આપવામા આવ્યુ હતુ. આને લગતી સઘળી ગોઠવણો શેઠો જમશેદજી નશરવાનજી વાડીઆ, બમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફ એઓની એક કમીટીએ કીધી હતી. બપોરના ૩ાા વાગે સઘળી મીજલસ મચાબાદ સર જે. પી. ગ્રાંટ ત્યા હાજર થયો હતો, જેને સભાની તરફથી શેઠ જમશેદજી નશરવાનજી વાડીઆએ એક નાનુ ભાષણ કરી તેના તેઓથી છુટા પડવા વિષે દલગીરી જણાવી હતી. એ પછી દેશીઓ તરફનુ ૪૫૦૦ શહીનુ એક

શાપુરજી બેહરામજી શડેનીઆ શડેન ગામમા જમીનોના ઇજારા લઈ તેમનો ભોગવટો ચલાવતા હતા, તથા બીજા ભાઈ શેઠ રૂસતમજી બેહરામજી શડેનીઆ એમની સાથ ઘણાખરા ચીન આવ જાવ કરતા હતા. આ પુસ્તકમા સફે ૧૨ મે તથા ૧૫ મે ગોદાવરા પરગણાના વડા મથક અંકલેસર ખાતેથી સુમારે તથા દેણી ગામમા પેહલવેહલા મોકલેલા મોબેદોના જે નામોછે, તેમા જણાવેલો મોબેદ પેશોતન બેહરામ એવણનો નીચે પ્રમાણે વડીલ થાયછે —

દારાબજી બેહરામજી, હોમજી, નવરોજજી, કામદીન, પેશોતન, બેહરામ

૧ બોમબે ગેઝેટ, તા૦ ૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

૨ સર જે પી ગ્રાંટે સરકારના ઠેરાવની વીરૂધમા ફેસલો કર્યાથી અતરેની સરકારે તેને માટે ઇંગલાંડ ફરીઆદ લખી મોકલવાથી ત્યાના સતાવાળાઓએ તેને "રી-કૉલ" કીધો હતો, પણ તે પછી તેણે (મી૦ ગ્રાંટે) પોતાનો સઘળો અહેવાલ તથા પોતે સરકારની વીરૂધમા સુપરેથી મજકુર મુકદમાની કેફીઅત લખી જણાવી પોતાનુ રાજીનામુ મોકલ્યુ હતુ, જે પછવાડેથી ઇંગલાંડના પાદશાહે કબુલ રાખ્યુ હતુ, જેથી તે (મી૦ ગ્રાંટ) ઇંગલાંડ પાછો જવાને બદલે કલકતા ખાતે બારીસટરનો ધંધો ચલાવવાને ગયો હતો. ત્યાથી તેણે તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૮૩૧ ને દીને અતરે શેઠો બમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી નશરવાનજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફ ઊપર એક પત્ર લખી પોતાનુ રાજીનામુ ઇંગલાંડના પાદશાહે કબુલ રાખવા વિષે પોતાનો ખુશાલી જણાવી હતી, તથા મુંબઈના દેશીઓની તેના તરફની દીલસોજીને માટે ઊપકાર માન્યો હતો, અને ઇંગલાંડ ખાતે પોતે લખી મોકલેલા ઊપલા અહેવાલની છ નકલો એ સાહેબો ઊપર મોકલી હતી. એ પછી ઇંગલાંડના સતાવાળાઓએ એ નામદારને કલકતા ખાતે જડજ નેમ્યો હતો, પણ ટુક મુદતમા તે મરણ પામ્યો હતો.

૩ આ માનપત્ર મી૦ ગ્રાંટને આપવા માટે મુંબઈના સઘળા વર્ગના દેશીઓએ એક અરજી અતરેના આગેવાન શેઠીઆઓ ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જમશેદજી જીજીભાઈ, બમનજી હોરમજજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, બેહરામજી કાવસજી બનાજી, માધવદાસ રણછોડદાસ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, ધાકજી દાદાજી, અને જગનાથ શંકરશેઠ જોગ તા૦ ૧૧ મી જુલાઈ ૧૮૩૦ ને દીને કીધી હતી, અને તેમા મજબુત ભલામણ કીધી હતી કે તેઓએ આગેવાની લઈ જલદીથી એક લાયક માનપત્ર એ નરાં દીલના, અપક્ષપાત, અને દેશીઓના ખેરખાહ જસટીસને આપવુ. એ પછી જે વેળાએ આ માનપત્ર દેશીઓ મી૦ ગ્રાંટને આપવા જતા હતા તેજ વખતે સરકારના ચીફ સેક્રેટરીની સહી સાથના છાપેલા હેંડબીલો તેઓમા વેહચી ચેતવણી આપવામા આવી હતી કે "સર જે પી ગ્રાંટને 'કીંગ-ઇન કૌનસીલ' તરફથી રી-કૉલ કરવામા આવ્યોછે" આ છતા દેશીઓએ તેને એ વાર માનપત્રો આપ્યા હતા, કારણ તેઓની ખાતરી હતી કે તે સીધ્ધા અને આપમુખત્યાર જસટીસ પોતાના ઓધ્ધાની ખરી ફરજો બજાવતા અતરેના સતાવાળાઓનો ભોગ થઈ પડયો હતો. એ ઊપરાંત વળી અતરેના દેશીઓ તરફથી એક ભાપાર્ક અરજી તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૩૦ ને દીને ઇંગલાંડના નામવર પાદશાહ ઊપર મોકલવામા આવી હતી કે સર જે. પી. ગ્રાંટને પાછો મુંબઈનો જસટીસ નેમવો.

માનપત્ર અતરેના બારીસટર મી૦ રોપરે વાચી સભળાવ્યુ. જેનો મી૦ શ્રાટે લબાનથી જવાબ વાળ્યો, અને તેમા દેશીઓની જાહેર હીમતની તારીફ કીધી હતી.[1]

વળી બીજુ એક માનપત્ર અતરેના મુખ્ય દેશી આગેવાનોની તરફનુ સર જાન પીટર ગ્રાટને તા૦ ૧૩ મી સપટેમબર ૧૮૩૦ ને દીને "ટાઉન હાઉસ" મા તેના પોતાના ચેમબરમાં આપવામા આવ્યુ હતુ. તેને લગતી સઘળી ગોઠવણો શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, અને દાદી બરશેદજી અરદેસર દાદી એઓની એક કમીટીએ કીધી હતી. બરાબર સાધારણ વાગે સઘળા આગેવાન દેશીઓ, તેમજ કોરટના બારીસટરો, વકીલો, તથા બીજા અમલદારો હાજર થયા હતા. શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ માનપત્ર વાચી સભળાવ્યુ, જે પર ૩૦૦ જાણીતા આગેવાન દેશીઓની સહીઓ હતી. મી૦ ગ્રાટે તેનો લબાનથી જવાબ વાળી સઘળાઓનો ઉપકાર માનયો, અને મીજલસ બરખાસ્ત થઈ હતી.[2]

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી માણેકજી તબાક[3]—ઉમર વર્ષ (૧૨) શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના વડા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા પોતાના કાકા શેઠ બાપુજી નવરોજજી તબાક સાથે ચીન ગયા હતા, અને ત્યા વ્યાપાર વનજને લગતો કેટલોક અનુભવ મેળવી પછી પોતાના ભાઈઓ સાથે ત્યાનો વ્યાપાર, તેમજ સોદાગરની આડતનુ કામ ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે ત્યાની ઘણીક સફરો કીધી હતી. મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ એવણના મીત્રીઆઈ ભાઈ હતા, અને તેવણ પેહલવેહલા એવણની સાથેજ ચીન ગયા હતા. થોડીક મુદત સુધી એવણનો વ્યાપાર સારી રીતે ચાલ્યા પછી એકાએક ચોતરફથી મોટુ નુકસાન થવા લાગ્યુ, જેથી સર જમશેદજીએ પોતાના ચડતા વખતમા એવણને પાછા ચીન ખાતે આડતીઆ તરીકે મોકલી એક સારી પૂજી કમાવી આપી હતી.

તા૦ ૪ થી અકટોબર.

શેઠ પેસતનજી માણેકજીએ પોતાના જામે જમશેદ છાપખાનામાથી આએ વર્ષ (સનત ૧૮૮૭) ની ગુજરાતી પંચાગ રૂ૨) ની કીમતે બાહેર પાડયા હતા.[4]

તા૦ ૮ મી અકટોબર.

રોજ ૭ માહ ૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મુલા ફીરોજ બીન મુલા કાઉસ—ઉમર વર્ષ ૭૨) મુલા કાઉસ રૂસતમ જલાલના વડા દીકરા, તથા મુબઈના કદમી ટોળાના વડા દસ્તૂર. એવણ ૮ વર્ષની ઉમરે પોતાના બાપની સાથે ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ મા ઈરાન ગયા હતા. ત્યાં યજદ શેહરમા તા૦ ૮ મી નોવેમબર ૧૭૭૧ ને દીને મરાતેબ થયા હતા. તે પછી ત્યા ફારસી તથા આરબી ભાષાની પુરુ કેળવણી લઈ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં બાપની સાથે પાછા સુરત થઈને મુબઈ આવ્યા હતા. અતરે આવી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા એવણે પોતાની તથા પોતાના બાપની ઈરાન ખાતેની મુસાફરીનો હેવાલ ફારસીમા "દીને ઓરદે મનજુમે" નામની કેતાબના આકારમા લખ્યો હતો. તે બાદ મુલા કાઉસના ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા હૈદરાબાદ જવાથી મુબઈના કદમી પંથના વડા દસ્તૂરનો હોદ્દો એવણને મળ્યો હતો. એવણે પોતાનો આખો જનમારો પુસ્તકો લખવામા કાઢયો હતો. મુબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને એવણ રૂ૧૦૦) ને દરમાયે ફારસી શિખાડવા જતા હતા, તથા તેની સાથે "દશાતીર" કેતાબનો તરજુમો એવણે ઇંગ્રેજીમા કરવા માડયો હતો, અને તેના ત્રણ ભાગ પુરા થાય તેટલામા તે નામદાર હાકેમ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ મા મરણ પામવાથી બાકીનો ભાગ અધુરો રહી ગયો હતો, જે એવણે મી૦ વીલ્યમ અરસ્કીન પાસે તમામ કરાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ મા છપાવી પરગટ કીધો હતો. આ તરજુમો છપાયા પછી હિંદુસ્થાનના ઘણાખરા ઇંગ્રેજોએ જોવામા તકરાર ચલાવી કે એ ચોપડી બનાવટથી ઉભી કીધીછે. આ તકરારોના જવાબો ઘણી બાહોશીથી એવણે તે વેળાના "બામ્બે કુરીઅર" મા લબાન પત્રો લખી આપ્યા હતા. એવણે ગવરનર ડંકનના વખતથીજ જેમ ફેરદોસી શાએરે ઈરાનના પુરાતમ રાજયની તવારીખ ફારસી બેતોમા શાહનામામા લખીછે તેજ મુજબ અને તેજ કાવ્ય રચનાથી ઇંગ્રેજોની હિંદુસ્થાન મધેની ફતેહ અને તવારીખ ફારસી બેતોમા "જારજનામા" ને નામે રચવાનુ શરૂ કીધુ હતુ. આ નામુ બનાવવાને એવણે સરકારના આશરાની અરજ કર્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ ની તા૦ ૧ લી

---

[1] બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

[2] બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

[3] શેઠ માણેકજી પેસતનજી તબાકના બાબાવા

[4] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૪ થી અકટોબર ૧૮૩૦ એ પંચાગ ફકત ત્રણ વર્ષ નીકલી બંધ પડયા હતા.

અકટોબરથી એવણને સરકારે દર મહીને રૂ૨૦૦) નો મુસારો એવણની જીંદગી લગણ બાંધી આપયો હતો. એ કામ એવણ મરણ પામ્યા ત્યાં લગણ પુરૂં નહિ થવાથી એવણના મરણ બાદ તે એવણના ભત્રિજા તથા ગાદીના વારેસ દસ્તુર રૂસતમજી કેકોબાદજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા ત્રણ પુસ્તકોમા છપાવી બાહેર પાડયું હતુ, તથા નામદાર માહરાણી વિક્ટોરીયાને તે અર્પણ કર્યું હતુ. એવણે ઉપલા દસાતીર અને જારજનામા શિવાય બીજાં ઘણાં પુસ્તકો જુદે જુદે વખતે લખ્યાછે, તે સઘળાઓની ટીપ નીચે આપીયે —

૧ જારજનામુ. ૨ પેહુદીન અને દાવરોનો હેવાલ. ૩ ઈરાનીઓની શરૂઆતનો હેવાલ. ૪ જમાનાના દસ્તુર મોબેદોનો હેવાલ. ૫ નવાબ બાહદુરનો હેવાલ. ૬ મીર આલેમ બાહદુરનો હેવાલ. ૭ જનરાલ જોનાથન દંકનનો હેવાલ ૮ મીરજા મહમદ ઈબરાહીમ નામના સરકારના એક મુનશી વીશે બીના. ૯ દુનીઆના એક નાલાએક માણસ વીશેનુ બેઆન. ૧૦ મુનશી મીરજા અહમદના જવાબમા કશીદા. ૧૧ મોનાજાતો. ૧૨ મતાર્બાએ મનજુમે. ૧૩ ગવરનર જનરલ મારકુઈસ આફ હેસટીંગસની તારીફ. ૧૪ મુલ્લાં ફીરોજનો ગસ્ત. ૧૫ દીને બેહ મનજુમે. ૧૬ જરથોશતની તારીફ.' ૧૭ ગુનાહ અને તકશીરના મુજરેશ. ૧૮ ગનાબીનોના હજરતનાં દુખની ફરીયાદ. ૧૯ દસ્તુરાન દસ્તુર પેશોતનનો બેનાબ. ૨૦ જરતોશતનામા કેતાબની નજમ. ૨૧ દસાતીર. ૨૨ દસાતીરના લોગતોની ડીક્ષનરી. ૨૩ મુલ્લાંફીરોજની ગજલો. ૨૪ દસ્તુર ફરામજી શોરાબજી નોશીરીવાલાની તારીફ. ૨૫ કેતાબે અવીસ્તે દીન. ૨૬ એક દોસતનો જવાબ. ૨૭ રેસાલે અકલે કવી. ૨૮ આદાતાજાની તારીફનો રૂકાઓ. ૨૯ પદનામે ફીરોજ.[1]

ઉપલા પુસ્તકોમાથી દસાતીર, પદનામુ, દસ્તુર મોબેદોનો હેવાલ તથા કેતાબે અવીસ્તેહ દીન (ગુજરાતીમા) છપાઈ બાહેર પડયાછે, અને બાકીના સઘળા હાથના લખેલાછે. વિદ્યા અભીઆસ સાથે એવણ બુસેર, બગદાદ તથા ઈરાનના બીજા ભાગો ઉપરનો વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬—૨૭ મા મુંબઈમા ક્બીશાને લગતી તકરારમા કદમીઓ તરફના મુખ્ય આગેવાન તથા તકરાર ચલાવનાર એવણ હતા, અને તે વખતે એવણને નાણાં સબબ ની મોટુ નુકસાન ગયુ હતુ. એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના પણ એક અનમર ફેના હતા. એવણે પોતાના મરણ અગાઉ પોતાનુ કીમતદાર કેતાબખાનુ જે મધે ફારસી, આરબી, તુરકી, નજુમની, તથા જંદ, પાજંદ, પેહલવી અને અંગરેજીની કેતાબો હતી તે પોતાને હાથે લખીને કદમી અંજુમનના સાહેબોના સ્વાધીનમા આપી હતી જે "એ કેતાબખાના ઉપર હમારા વારેશોનો કંઈજ દરદાવો પોહોચે નહી, અને એ કેતાબખાનું હમારે નામે શરવે કોમના દાનાઓને વાચવા વાસ્તે જાહેરાતમા રાખવુ." એ વશીહત મુજબ એવણના મરણ પછી સઘળી કેતાબોનુ એક લીસ્ટ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પાસે કરાવી કદમી આગેવાનોએ પોતાની દેખરેખ હેઠળ તે "મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાના" ને નામે સર્વે લોકોને વાચવાને માટે ખોલ્લુ રાખ્યુ હતુ. તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા એવણની ગાદીના વારસ દસ્તુર રૂસતમજી કેકોબાદજીના મરણ ટાકણે અતરેના જરથોસ્તીઓએ એવણનાં નામની યાદગારીને માટે "મુલ્લાં ફીરોજ મદરેસા" નામની જરથોશતીઓના છોકરાઓને જંદ, પેહલવી, અને ફારસી સિખાડવાની એક મકતબ સ્થાપી હતી.[2]

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

આજ દીને મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસના ઉઠમણાની મજલેશમા તેમના વારેસોએ એ મરહુમ દસ્તુર સાહેબનુ કેતાબખાનુ તેમના વશીહત મુજબ સર્વે લોકોને વાપરવાને જાહેરમા ખોલ્લુ રાખવા માટે કદમી અંજુમનના અકાબરોને સુપરદ કરવાની તંદરોસ્તી પડાવી હતી.[3]

---

[1] શેઠ જમશેદજી પાલનજી કાપડીઆવાળી "તવારીખે કદીમ ઈરાન" ની કેતાબનો દીબાચો સફે ૭૭.

[2] એવણના મરણની બીજે દિવસે એટલે તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૩૦ ને દીને અતરેની સદર અદાલતના જડજ મી૦ જેમસ સટરલાંડ (કે જે એની પછી થોડે દિવશે મુંબઈના ગવરનરની કોનસીલનો એક અધિકારી ઠરયો હતો) એ બનાવ માટે પોતાની તરફની દલગીરીનો એક પત્ર પોતાના દોસ્ત શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ ઊપર લખ્યો હતો, તે અતરે સદાબરો ટાકીએ છેયે —

My dear Dadabhoy,

I am much grieved to hear of the death of the learned and venerable Moola Feroze bin Kaoos, and many will be sorry on the occasion, for he was held most deservedly in high estimation by the literary community. To the Parsees, of whom he was so bright an ornament, his loss must be severe, for I fear he has left darkness behind, as he had not his equal as an oriental Scholar, and there is no one so well qualified to throw light on any difficulties on your ancient religion and literature as he was.

For my own part I never met a more gentlemanly person possessed of such amiable feelings as he had among any of the Natives of India.

I remain, my dear Sir,
Yours very faithfully
(Signed) JAMES SUTHERLAND

Balcent 9th October 1830

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૩૦

તા૦ ૧૧ મી અક્ટોબર

મુબઈની પારસી પચાતના ફડનો તા૦ ૮ મી નોમબર ૧૮૨૮ થી તે તા૦ ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૮૨૯ સુધીનો હીસાબ આજના "મુબઈના શમાચાર" મા તરશટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૧૬૪૫૯૫)૧૭ ઉપરાત આએ આખા વર્ષમા પચાતના ફડ ખાતે રૂ૧૦૧૬૫)૨૧ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૧૮૨॥૧૩ થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરશટીઓના હસતકમા સઘળા મલી રૂ૧૬૫૭૭॥ બાકી હતા.

તા૦ ૨૫ મી અક્ટોબર.

મુબઈના ગવરનર સર જાન માલકમની યાદગારી આ દેશમા કાએમ રાખવા માટે અતરેના ઇગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ તેનુ બાહવલુ ઉભુ કરવાને એક ફડ પોતપોતામા એકઠુ કરવાની હીલચાલ કરવા માડી હતી તેમા અતરેના દેશીઓએ પણ તે નામદાર તરફ પોતાની વફાદારીની નિશાન બતાવવા માટે શામેલ થવા માગતુ હતુ, અને તેઓની તરફથી નીચના પારસીઓએ એ કામસર નેમાયલી કમીટી ઉપર આજ દીને એક પત્ર[1] લખી તેમને તે કામમા શામેલ કરશે કે નહિ તે પુછાવ્યુ હતુ —

શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ (સરકારી ગોદીના વડા બીલડર), ફરામજી કાવસજી બનાજી (છાસટીમા જમીનદાર), ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ (સરકારી ગોદીના બીજા બીલડર), રૂસતમજી કાવસજી પટેલ (સરકારના બોટ કતરાકટર), ખરશેદજી માણેકજી સુરાફ અને શોરાબજી વાછાગાંધી (કમીસરીઅટમા કતરાકટરો).

તા૦ ૩૦ મી અક્ટોબર.

અતરેના લશકરી ખાતાનો એક અમલદાર મેજર જનરલ સર લાયોનલ સ્મીથ, કે. સી. બી. આએ ઇનાકામા વીસ વર્ષથી વધારે મુદત નોકરી બજાવી પોતાને વતન ઇગલાડ જવાનો હોવાથી તેના ઇંગ્રેજ દોસ્તોએ તેને એક તલવાર તથા "શીસ ઑફ પ્લેટ" ભેટ આપવાને એક ફડ કીધુ હતુ, જેમા નીચના ચાર પારસીઓએ રકમ ભરી હતી[2] :—

	રૂપીયા.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ .	૧૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ . .	૫૦
શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ . . .	૫૦
શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ .	૧૦૦

તા૦ ૩૦ મી અક્ટોબર.

રોજ ૨૯ માહા ૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ શોરાબજી જમશેદજી નાનાદારૂ—(ઉમર વર્ષ ૭૦) એઓણ સુરતના કદમી પથના એક જાણીતા તથા ખબરદાર મોબેદ હતા. આથી શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મુબઈમા કોટીકોટ તરફ પરશાપૌળી પોતાની આદરાનની દરેમેહરના વડા પથકી તરીકે એઓણને સુરતથી બોલાવી રાખ્યા હતા. અતરે ૨૦ વર્ષ સુધી રહી ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સુરત ખાતે શેઠ પેશતનજી કાશાભાઈ વકીલવાલા કદમી આતશબેહેરામની ક્રિઆને માટે એઓણ ત્યા ગયા હતા, અને બાકીની જીદગી ત્યાજ ગુજારી મરણ પામ્યા હતા. ધર્મ સબધી બાબદોમા એઓણ સારીપેઠે માહીતગાર હોવાથી સુરત તથા મુબઈના કદમીઓ એઓણ તરફ ઘણુ માન ધરાવતા હતા

---

[1] આ પત્રની નકલ તા૦ ૩ જી નવેમબર ૧૮૩૦ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" માથી નીચે દાખીછે —

To the Committee of Superintendence for the erection of a statue of Major General the Hon'ble Sir John Malcolm G C B

We the undersigned with several of the Native Inhabitants of Bombay being anxious to evince our profound respect and esteem towards Major-General Sir John Malcolm G C B &c &c &c on his approaching departure from the Government of this settlement take the liberty of requesting that you will be pleased to inform us whether we may be allowed to join in the subscription now open with a view to commemorate the name of this distinguished Statesman

We have the honor to be,
Gentlemen,
Your most Obedient Servants,

NOWROJEE JAMSETJEE,
Head Builder to the Hon'ble Company
FRAMJEE COWASJEE,
Landholder on Salsette,
CURSETJEE RUSTOMJEE,
Second Builder to the Hon'ble Company
RUSTOMJEE COWASJEE PATELL,
Boat Contractor to the Hon'ble Company
CURSETJEE MANOCKJEE,
SORABJEE VACHAGANDY,
Contractors in the Commissary's Office,

Bombay 25th October 1830
[*Bombay Gazette, 3rd November 1830*]

સાલ નવા પ્રમાણે એમા દેશીઓને શામેલ નહિ કર્યાથી તેઓએ તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૩૦ ને દીને પોતાની તરફનુ એક જુદુ માનપત્ર સર જાન માલકમને આપ્યુ હતુ, તથા તેની એક આખા કદની તસવીર ઉતરાવી તે "નેટીવ એડયુકેશન શોશાઇટી" ના દીવાનખાનામા ટાગી હતી

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૦ મી અક્ટોબર ૧૮૩૦.

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર.

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી સોરાબજી લશકરી—ઉમર વર્ષ ૩૧) એવણ "આપીસ હવાગના જમશેદજી" ને નામે અતરેના પારસીઓમા ઓળખાતા હતા. શબબ પોતાના મામા શેઠ બહેમનજી તથા જહાંગીરજી માણેકજી પથ-કીની સાથે એવણ નાગપોર તરફ વ્યાપારને માટે ગયા હતા, અને ત્યાથી આવી તેઓ સાથેનો ભાગ છુટો કીધો, જેમા એવણને ફાલે રૂ૪૦૦૦૦) ની રકમ આવી હતી.

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

અતરેના કેટલાક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ "બામ્બે જેન-રલ લાઇબ્રેરી" નામે એક પુસ્તકખાનુ સ્થાપ્યુ હતુ, તેને માટે શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાના ઇંગ્રેજ બજારમાના ઘરનો હવાવાલો માલ ફકત રૂ૭૦) ને ભાડે આપેલો હતો, તે માટે આજદીને તે પુસ્તકખાનુ ઉઘા-ડવાની સભામા સર્વે ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ એકમતથી શેઠ ફરામજીનો આવા સુભ કામમા મદદ કરવા થકી મોટો ઉપકાર માનવાનો ઠેરાવ કીધો હતો.[1]

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચંદનવાડીના રસ્તા ઉપર શેઠ બહેમનજી, રૂસતમજી અને અરદેશર હોરમસજી વાડીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ હોરમસજી બહે-મનજી વાડીઆની યાદગીરીએ શેહેનશાહી જરથોસ્તીઓને માટે આતશબેહરામ બનાવી પરઠાવ્યા હતા. આ વેળાએ સુરત, ભરૂચ, નવસારી તથા બીજા દેહાવરો ખાતેના મળી લગભગ ૧૦૦૦) જરથોસ્તીઓ, તથા મુંબઈના લગભગ તમામ પારસીઓ તે ક્રિઆમા શામેલ થયા હતા. એ આતશબેહરામને લગતી સઘળી ક્રિઆ અતરેવાલા દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાના ઉપરીપણા હેઠળ થઈ હતી, કે જેમને જશનની ક્રિઆ પુરી થયા બાદ જુદા જુદા જરથોસ્તીઓ તરફથી આ પવિત્ર કામ બાહોસીથી સંપુરણ રીતે બજાવવા માટે સઘળી મળી ૩૭) શાલો સોગાતમા આપી હતી.[2] એ પછી મજકૂર શેઠ તરફથી સર્વે જર-થોસ્તીઓને નિઆતનુ જમન જમાડીઆમા આવ્યુ હતુ, અને આખો દિવસ સઘળા જરથોસ્તીઓએ ખુશી ખુ-શાલીમા ગુજાર્યો હતો.[3]

---

૩ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૨ મી નવેમબર ૧૮૩૦.

આ આતશબેહરામ સાહેબને તખ્તનશીન કરવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠ બહેમનજી, રૂસતમજી અને અરદેશર હોરમજજી વાડીઆએ ૧॥ માસ આગમજથી ઇપાને તા૦ ૪ થી અકટોબર ૧૮૩૦ થી મુંબઈના શમા-ચાર પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી મુંબઈ, સુરત, નવશારી, ભરૂચ, વરોડરા, ખંભાત, એડા, ગોદાવરા, ગન-દેવી, બીલીમોરા, વલશાડ, ઉદવાડા, દમણ, નારગોર, તારાપોર, કલીઆણ, દીવ, થાણા, પુણા, ગોરનદી, જાલના, અને તે વનાએ હિંદુસ્થાનના તમામ શેહરો, બંદરો, તથા ગામોના દસ્તુરો, મોબેદો અને બેહદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની પેહલવેહલી બોઇ દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ દીધી હતી, અને એ આ-તશબેહરામનુ મકાન અતરેવાલા જાણીતા મીસતરી શેઠ બીખાજી સંતોકજીના ઊપરીપણા હેઠળ બંધાયુ હતું. એજ દીનના જશનની મજલેસમા કહેછે કે મુંબઈની પારસી પંચાત તરફથી દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાને એક શેઆલ હોરાડી અતરેના શેહનશાહી જરથોશ્તીઓના વડા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા આ આતશબેહરામ પરઠાયા તે બાબેની નોંધ તે વેળાના ઇંગ્રેજી "બોમ્બે કુરીઅર" પત્રમા નીચે પ્રમાણે આવી હતી, જે અતરે સદાબરી રાખવી દરૂરત ધારેં છે પે, શબબ ઇંગ્રેજી પત્રમા જરથોશ્તીઓને લગતુ એક ધર્મનુ મકાન પરઠાવાની આ પેહલવેહલી નોંધ આવી છે:—

"On Wednesday last the 17th Inst Bomanjee, Rustomjee and Ardaseer Hormuzjee the sons of the late Hormuzjee Bomanjee (of whom so much is known here and abroad that it is unnecessary to say any thing further) consecrated the ground of the Principal Temple of Fire called the Autush Vheram. Thousands of the Zoroastrians congregated at the spot to witness this most sacred and particular ceremony. Numberless Parsees from Surat, Broach, Nowsary, and other places in India came to Bombay on the occasion. And the assembly was such a one as never has been before in India. The building stands near the entrance of Girgaum a little beyond the Washerman's tank. It is square and extremely elegant. The Hall is richly ornamented with Chandeliers, Mirrors &c. &c. and the place where the Fire is deposited is paved with marble stones in the middle of which is placed a large silver vase of the value of upwards of 10,000 Rupees, in which the Fire just mentioned is placed. The donations were liberal and the whole expence from the commencement of the work up to the day of its consecration will have amounted to about one lac of Rupees. Every thing was conducted in a manner deserving of praise, and all the religious superintendance was under the controll and direction of the High Priest, named Edulderoo, to whom upwards of [illegible] shawls have been presented by the principal Parsees for his Zeal and activity in performing this most sacred ceremony."

એ આતશબેહરામ સાહેબના દરવાજા ઊપરની તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે ગુજરાતી લખાણ છે:—

"શ્રી પાક દાદાર હોરમજદની મદદગારીથી શ્રી "આતશબેહરામ પાદશાહ, જે જરતોશ્તી ભલી દીનની

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૩૦.
[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૩૦.

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને ચીન મધે કંતાન ખાતેથી ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની સીલેક્ટ કમીટીના ત્રણ મેમબરો મીશીઅરસ વીલ્યમ બેએનીસ, ચારલસ મીલેટ, અને જેમસ બેનરમેન, પોતાનો ઓહદો છોડી મુંબઈ જવાથી તેમને ત્યાંના ખ્રીસ્તિ વેપારીઓએ એક માનપત્ર આપ્યું હતું, જેપર સઘળા ઈંગ્રેજો અને ફકત નીચલા પાંચ પારસીઓની સહીઓ હતી —

" લોકોનો ખુજેસ્તઃ કેસલોછે, તેહને શ્રી મુંબઈ બંદર
" મધે ખુજેસ્તગીના તખ્ત ઉપર તખતનશીન કીધાછે
" તેહેનો રોજ ૧૭ મો શહેરીઅરવરઃ માહ ૨ જો અર-
" દીબેહેસ્ત સનહ યઝદેજરદી ૧૨૦૦ ઈસ્મ હેજરી સેહે-
" નશાહી તથા તા૦ ૧૭ મી નવેમબર સને ૧૮૩૦ ઈસવી
" તથા વીક્રમાજીતના સંવત ૧૮૮૭ ના માગશર સુદ ૨ ને
" વાર બુધે તથા શાલીવાહન શાકે ૧૭૫૨ તથા તા૦ ૩૦
" મી માહે જમાદીઆલ અવલ સને ૧૨૪૬ હીજરીમાં
" મોબારક દહાડે દીશના કલાક ૯ ને અમલે મેહેતર
" માજદીઅશની દીનવું તમામ અનજુમન મોહટા તથા
" નાંહના તથા ખુજરોગવાર લોકો હર શેહેરના તથા
" બંદરો તથા કશબાઓ તથા ગામોના તમામ એકઠા
" થઈને ઘણી ખુશી ખુશહાલી સાથે બેહ દીનના હોકમ
" ફરમાથી શ્રી આતશબેહેરામ શીરોજગર પાદશાહને
" તખતનશીન કીધાછે શહી અને તમામ માજદીઅ-
" શની દીનના લોકોએ નીઆએશ તથા બંદગી કરી
" શર જમીન ઉપર ઝુકીને બેહેશત મોકામ શેઠજી શ્રી
" શેઠ હોરમજજી બીન બેહરામજી બીન નવરોજજી
" વાડીઆજી શાહેબના અનોશેહરવાન ઉપર દોવા અને
" આફરીન કીધી, તથા પરથમ એ આતશબેહેરામ શાહેબ
" તખતનશીન કરવાનો નેક એરાદો જનતમકાની શેઠ
" હોરમજજી બેહરામજી વાડીઆજી શાહેબે પોતેજ ધારેલો
" હતો—પણ તે શાહેબની ઉમર વફા નહી કીધી
" [illegible]
" શારૂ ખાઈ મીઠીબાઈજી તે શેઠજી બેહેસ્તી હોરમજજી
" શેઠની ધણીઆની તથા તેવણના બેટાઓ વાડીઆજી
" બેહરામજી, તથા વાડીઆજી રૂસતમજી તથા વાડી-
" આજી અરદેશરજી જનતમકાની શેઠ હોરમજજી વાડી-
" આજી એ ૪ શાહેબો એકદીલ થઈને ઘણી કોશેશ
" અને મેહનતથી પોતાના ગુરબની બેહેસ્તી વાડીઆજી
" શેઠ હોરમજજી બેહરામજી શાહેબના અનોશેહેરવાનની
" નાએતે એ આતશબેહેરામ પાદશાહને ઉપર લખ્યા
" તરીખે તખતનશીન કીધાછે કે બેહેસ્તી શેઠજી હોરમ-
" જજી વાડીઆનું નેકનામ હમેશે ઈઆદગાર રેહે શહી"

એ આતશબેહેરામવાળા મકાનમાં અસલમાં મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરામજી વાડીઆએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ માં પરદેશીના આદરાનનો દરેમેહેર, તથા જશનગાહીઓને સર અવસરે વાપરવાના બે જમનવારના ઓટલા એજ મરહુમ શેઠે બંધાવેલા હતા. તે આદરાનનો કેબલો એજ મકાનના પાછલા ભાગમાં, તથા મજકુર ઓટલાઓ એમના એમ કાએમ રાખ્યા હતા.

શેઠો ફરામજી પેસતનજી પાટક, નાનાભાઈ ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી ચીનાઈ, જાંગીરજી બરજોરજી તારાચંદ, મેહરવાનજી હોરમજજી મુસ[1]

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

મુંબઈ માંહેલા એકપુરા "થીએટર હાઉસ" ને સુધારવા તથા તેની મરામત કરવા માટે અત્રેના ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ એક ફંડ ઉભું કીધું હતું, જેમાં ઈંગ્રેજો તરફના ૩૪૧૫), હિંદુઓના ૩૨૨૫) અને નીચલા પારસીઓ તરફથી ૩૬૭૫) મળી ૨૫૦૧૫) ની રકમ થઈ હતી[2] —

	રૂપીઆ
શેઠ બેહરામજી હોરમજજી વાડીઆ	૧૫૦
શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી	૧૦૦
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ. . ..	૧૦૦
શેઠ બરજોરજી અરદેશર દાદી . .	૧૦૦
શેઠ બરજોરજી કાવસજી બનાજી ..	૧૦૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરી	૫૦
શેઠ વીકાજી મેહરજી .: .	૫૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ .	૨૫

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર.

મુંબઈનો નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમ, જી સી બી પોતાનો ઓહદો છોડી ઈંગલાંડ સીધાર-વાનો હોવાથી અત્રેના મુખ્ય દેશી રહેવાસીઓએ આજ દીને તે નામદારને મકાને જઈ તેને એક માનપત્ર આપ્યું હતું. પ્રથમમાં શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ એક નાહનું ભાષાણ કરી તે નામદારની સ્તુતી કરી હતી જે પછી તેમની એકસેલેનસી ઉપરથી શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆએ ખુદ અરજ્યે માનપત્ર વાંચી સંભળાવ્યું હતું. જેમાં અત્રેના દેશીઓ તરફથી તેમની દીનમોજી તથા ભલાઈની તારીફ કીધા બાદ અરજ કીધી હતી કે તે નામદારે દેશીઓને ખરચે પોતાની એક પ્રતિમા કરાવી તમામ અત્રેની "નેટીવ એજયુકેશન સોસાઈટી" ના દીવાનખાનામાં મુકવાને માટે ઉભાવવા દેવી. આ માન-પત્રપર સઘળા આગેવાન દેશીઓની સહીઓ હતી, જેમાં નીચલા પારસીઓની સહીઓ છપાયામાં આવીછે[3] —

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બરજોરજી રૂસતમજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, દાદી બરજોરજી અરદેશર દાદી, બરજોરજી માણેકજી સરાફ, શે-

૧ બોમબે ગેઝેટ, તા૦ ૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૧

૨ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૩૦

૩ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૪ થી ડીસેમબર ૧૮૩૦

ગજી વાછાગાંધી, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ, મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, વીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી, પેશતનજી ખરશેદજી મોદી, અરદેસર રતનજી વાડીઆ, બેહરામજી ફરામજી વાડીઆ, કાવસજી માણેકજી હાસબનર, હીરજીભાઈ રૂસતમજી પટેલ.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઈનો ગવરનર સર જાન માલકમ પોતાના રેસાલા સાથે પલાઈવાલી શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીની જાગીર જોવાને ગયો હતો. તે નામદાર ત્યાંની સઘળી ખેતી કીવેની જમીનો, જાહડપાનો, કુવા તલાવો, સેરડીના રસમાથી શાકર બનાવવાના ચાલાઓ, વગેરેના બીજા કેટલાક સુધારાઓ જોઈ ઘણો ખુશી થયો હતો, અને પોતા તરફની યાદગારીની કસ્મી ભેટ આપવા જોગ ચીજ તે સાથે લઈ નહિ જવાથી પોતાને વાપરવાનુ સોનાનુ ઘડીઆલ ગજવામાથી કાઢી સાકલી સુધાં શેઠ ફરામજીને ભેટ આપ્યુ, અને તેમની ઘણી સ્તુતી કરી પાછો વદાય થયો હતો.[૧]

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

આજ દીને સુરત ખાતેના જુડીશીઅલ કમીશનર મી૦ જેમસ સદરલાંડે મુંબઈની સરકાર તરફથી એક જાહેર દરબાર ભરી શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ બાહદૂરને નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમ જે સોનાનો ચાદ મોકલવાને ગયે વર્ષ કહી ગયા હતા તે ભેટ આપવાની ક્રિઆ કીધી હતી. આ વેળાએ ઇંગ્રેજ તથા દેશીઓની એક મોટી ઠઠ વચ્ચે મી૦ સદરલાંડે ઇંગ્રેજી ભાષામાં ઇંગ્રેજ સરકારની તથા સુરતના રેહવાસીઓની જે કીમતી સેવાઓ શેઠ અરદેશરે બજાવી તે બાબે તથા સરકાર તેમણ વિષે જે ઉચ્ચુ મત ધરાવેછે તે વિષે વીસ્તારીને એક સુભાષીત ભાષણ કીધુ, અને તેનો મીરજા અબુ તુરાબે ઉરદુમા તરજુમો કરી સમજાવ્યો, જે પછી મી૦ સદરલાંડે પોતાને હાથે એમને ઉપલો ચાદ[૨] પેહરાવ્યો હતો. તે પછી રૈયત તરફનુ એક માનપત્ર એમણની કોટવાલીની મીદતમાં લખેલુ સુરતના નગરશેઠે મી૦ સદરલાંડના હાથમાં આપ્યું, તે દરબારમા વંચાવ્યામા આવ્યુ. જેમા લખેલું હતુ કે એમણની કોટવાલીના વખતમા અમો સુરતની રૈયત "રાતના ઉઘાડા બારણા મેલીને રહીએ છૈએ ને ચોરોની કશી દેહશત રેહતી નથી ને વળી ચોમાસામાં પણ બેફકરથી રહીએ છૈએ ને તે નીવાએ કોઈ વકતે આફતે આસમાનીથી આગની તથા પાણીની દેહશત થાએછે તારેપણ એ અરદેશર બાહદર પોતાના જાનને સંભાલતા નથી ને રઈઅત સુખી થવાની તદબીર કરેછે." આ માનપત્ર વંચાયા બાદ મી૦ સદરલાંડે જણાવ્યુ કે સરકાર તરફના માન કરતા પણ આ રૈયત તરફનુ માનપત્ર શેઠ અરદેસરને વધારે માન લાયકછે. એ પછી શેઠ અરદેશરને એક સવારીના આકારમા તેમને ઘેર સર્વે લોકો વદાય કરી આવ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર.

આજ દીને ચીનકંતાનના ખ્રીસ્તિ વ્યાપારીઓએ કંતાન ખાતેથી ઇંગલાંડની પાર્લામેંટ ઉપર એક અરજી મોકલી હતી. તેમા લખ્યુ હતુ કે જયારે હાલમા ચીન સાથે ખ્રીસ્તિ વ્યાવહારને લગતા કાએદાઓપર ધ્યાન આપવામા આવેછે, તથા ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનો હાલનો ચારટર બદલવાનો વખત આવ્યોછે, તે વખતે તેઓ નામદાર પાર્લામેંટને સુચના કરવા માગેછે કે આગલ ચીનના વ્યાપારને માટેના ઇંગ્રેજી વાહણો એમોઈ, નીમપો, ચુસાં, તથા ફોરમોસાના ટાપુઓ ભણી જવાને દેતા હતા, પણ હવડા થોડી મુદત થઈ તેઓને ઉપલા ટાપુઓ તરફ જવા દેતા બંધ કરી ફકત કંતાનના બારામાજ જવા દેછે, કે જયા બારે જગાતના બોજાને લીધે તેઓથી ઘણા વાહણો લાવી શકાતાં નથી, માટે તેનો બંદોબસ્ત કરવો; અને બનેતો પીકીનની દરબાર સાથે ઇંગ્રેજી દરબારે પરભારો સંબંધ રાખવો, કે જે વગર તમારા અરજદારો બીહેછે કે વ્યાપારનો ઘણો વધારો થઈ શકશે નહિ. આ અરજીપર ૪૦ ઇંગ્રેજ તથા બીજા પારસી વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી.[૪]

શેઠો નશરવાનજી ફરામજી, બરજોરજી ફરામજી કોઠીદાર, બરજોરજી માણેકજી ચીનાઈ, જાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, ફરામજી પેશતનજી પાટક, શોરાબજી કાનસજી બરાસ, મેહરવાનજી હોરમજજી સુસ.

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૪ થી ડીસેમબર ૧૮૩૦.

૨ આ ચાદપર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલોછે.—

"This medal is presented to Ardasir Dhunjeeshah Bahadoor, Kotwal of Surat, in token of the high sense entertained by the Bombay Government of the diligence and fidelity with which he has performed his public duties both as an officer of police and in other capacities" 1st January, 1830

૩ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૮૩૦

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૩૦ મી માર્ચ ૧૮૩૧

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧.

આએ વર્ષના "બોમ્બે ગેઝેટ" માંથી નીકળેલા ધ ગ્રેજી કાલેનડરમાર[1] પારસીઓને લગતી નીચલી બીના હતી

"બોમબે નેટીવ એડયુકેશન શોસાઈટી" ની માનેજીંગ કમીટીમા ૧૩ ઇંગ્રેજો, ૪ હિંદુ, ૩ મુસલમાન, અને નીચના બે પારસીઓના નામો હતા —

શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી,
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

શેઠો દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદીની કંપની, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, જાંગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, શોરાબજી માણેકજી રૂસતમફરામના.

પારસી દુકાનદારો અને વાઈન મરચંટો.

શેઠો લીમજી બીખાજી (પાડે) સનસ એન્ડ કો૦, પેશતનજી બીખાજી (પાડે) એન્ડ કો૦, દાદાભાઈ કાવશજી (શાહેર) સનસ, ફરામજી નશરવાનજી (બાટલીવાલા) એન્ડ કો૦, એદલજી ખરશેદજી (બાપ્પસટર) સંનસ, ફરામજી જીવાજી ડોડી, જાંગીરજી નશરવાનજી (જથાવાલા), ખરશેદજી હોરમજજી જીવાજી (પોટર), કાવશજી એન્ડ પેશતનજી (માકર).

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, બેહરામજી ફરામજી વાડીઆ.

સુપરીમ કોરટનો પારસી દુભાશીઓ.

શેઠ અરદેશર બેહરામજી લશકરી

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનુ નામ.	માલેક.	ટણ.
બોમ્બે કાસટલ	કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની અને બીજાઓ	૫૮૧
મારીએટ	કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની અને બીજાઓ	૬૯૧
આરલસ કારનસ	હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈની કંપની.	૯૧૭
એડમનસટન	રૂસતમજી કાવશજી પટેલ	૪૫૮
ફોરટ વીલીઅમ	રીમીંગટન એન્ડ કો૦ તથા જમશેદજી જીજીભાઈ	૧૧૯૨
જોસફીનસ	ફરામજી કાવશજી બનાજી .	૯૫૮
ગુડ સકસેસ	જમશેદજી જીજીભાઈની કંપની	૪૪૫
હેલન .	તવસીદાસ, માણેકજી (શોરાબજી પારખ)	૬૦૬
હીંદુસથાન(બ્રોગ)	ફરદુનજી મરજબાનજી	૭૦૦
જાન બાનરમેન	મેહરવાનજી નવરોજજી (નાળીએરવાલા) ની કંપની .	૮૧૬
લારડ કાસલરે	હોરમજજી દોરાબજી લશકરી	૭૬૨
સુલેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી	૬૦૯
પારસીઆ	. ખરશેદજી અને જાંગીરજી અરદેશર દાદી	૮૦૨

તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈના આકટીંગ ગવરનર હાનરેબલ મી૦ રોમરે પોતાના મકાનમા એક દરબાર ભરી મુરતવાલા મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજીને એક એનાત બેટ આપ્યો હતો. આ વેળાએ શેઠો ફરામજી કાવશજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને બીજા આગેવાન પારસી ગ્રહસ્થો ત્યાં હાજર થયા હતા. મી૦ રોમરે કહી સંભળાવ્યું કે આએ જવાન ગ્રહસ્થના લાભો તેના બાપની માફક સાચવવાની અને ટેકાવી રાખવાની આપણને જરૂરછે, અને આએ પુરાતમ કુટુંબને ઘટતું માન આપવાને કોઈ ના પાડશે નહિ, વગેરે કહી શેઠ રૂસતમજીને એનાત બેટ આપી સભા બરખાસ્ત કીધી હતી.[2]

તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી,
રોજ ૨૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી જમશેદજી ચીનગર[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને

---

૧ The Bombay Register and Directory for 1831
Bombay, printed at the Gazette Press

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૩૧

"The Hon'ble the Governor seized the opportunity to impress on those present, the propriety and necessity of supporting the interests of the young man, as they had those of his father, and hoped that the late disputes on the Kubbeest question would never operate with any to withhold from so ancient a family the honor that was due to it, particularly as the present member was young, and needed all the counsel of the older and more experienced Native Gentlemen. The young man whose name is Rustomjee Cursetjee Modee has a pleasing appearance and bears a high character The title Moodee, is Hindoo, and was acquired by this family more than a century ago from the English The duties of the Modee were always arduous. The Arbitrator among Parsees in all disputes—The Peace maker, and Judge on all civil matters that the law did not recognize His advice was given gratuitously, the family at one time having been independant of the patronage or favour of others, and considering itself the most noble of all those that left Persia for this country, springing from the Royal stock."

[Bombay Courier, 29th January 1831]

૩ મરહુમ શેઠ દોરાબજી જમશેદજી મકેવાતવાલાના ભાઈ, તથા મરહુમ શેઠ પેશતનજી મનચેરજી ચીનગારના પિત્રાઈ એવણના બાવા શેઠ જમશેદજી તથા કાકા શેઠ મનચેરજી બેહરામજી ચીનગર નવસારીમાં બેથ વેચવાનો ધંધો કરતા હતા

શા૦ રતનસી ધારસી સાથે કપડનો વ્યાપાર કરતા હતા. ચીન ખાતે પણ એવણ અફીમનો મોટો વ્યાપાર શેઠ દાજીભાઈ મનચેરજી ઉનવાલાની મારફતમા ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઈટી આફ વેસ્ટરન ઇંડીઆ" ની એક સભા મલી હતી. સરનશીનની ખુરશી હાનરેબલ મી૦ ફેરીશે લીધી હતી એ ખાતાંના નેટીવ પ્રેસીડંટ શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી તરફથી પવાઈના ગામમા તેમના એક ઈરાની માલી મેહરબાને રોપેલા એંગ ગાબાદના સતરા તથા નીલગરીના પરેટાના રોપા, કે જે જમીનમા ફકત ત્રણ અઠવાડીઆના રોપેલા હતા, અને જેપર બખુતરના ઇંડા જેવડા પરેટા વગીક લાગા હતા તે સભામા રજુ કીધામા આવ્યા, અને તે વખાણવા લાયક કડયાથી ઉપજા શેઠ ફરામજીના માલી મેહરબાનને ૩૦) નુ ઇનામ આપવામા આવ્યુ હતુ. એજ ગામમા થાયલા કાચા રેશમના થોડાક નમુના પણ સભામા દેખડાવવામા આવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧ લી મારચ.

મુંબઈના કોટમા બજારગેટના મોહલામા તરકારીની માગ્રીટની દખ્ખણ દરાપર શીનોર ફ્રાસીસ ડાએઆસ તથા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી પોચાનાએ પારસીઓના છોકરાઓને ઇંગ્રેજી શિખાડવા માટે એક સ્કુલ ઉઘાડી હતી.[2]

તા૦ ૧ લી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી હીરાજી લાહેર—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના બીજા દીકરા. એવણ થાણાં મધે પ્રથમમા ઇંગ્રેજ સરકાર તરફથી સર-કારકુનનુ કામ કરતા હતા. તે પછી અતરે આવી થોડોક વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એવણ તે વેળાએ ઇંગ્રેજીમા સારીપેઠે માહીતગાર હતા.

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ખોદાબખશ મેહરબાન ઈરાની—ઉમર વર્ષ ૬૨) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ ને આસરે ઈરાનથી અતરે આવેલા હતા, અને મગોલ વ્યાપારીઓને ત્યાં વીમાની દલાલી, તથાં પોતાને હીસાબે ચીનનો વ્યાપાર કરતા હતા. જરથોસ્તી દીનઆઇનને લગતી ઘણીક બાબદોમાં એવણ તે વેળાએ ખબરદાર ગણાતા હતા.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરેની નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટીની વાર્ષિક સભા મલી હતી. સરનશીનની ખુરશીએ મુંબઈના નવા ગવરનર ગોઈટ હાનરેબલ અરલ ઑફ કલેર બીરાજયો હતો. સેક્રેટરીએ વાંચેલા રીપોરટ ઉપરથી જણાયુ કે એ ખાતાને હસતક મુંબઈના જુદા જુદા લતાઓપર બની મલી ૫૬ ગુજરાતી તથા મરાઠી નિશાલો છે, અને તેમાં ૩૦૦૦ છોકરાઓ કેળવણી લે છે એ પછી ચડતા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓને ઇનામો આપ્યા બાદ નામદાર ગવરનર, ચીફ શેક્રેટરી મી૦ નૉરનહામ, સર જાન આવદરી, શેઠ જગનાથ શંકરશેઠ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, અને બમનજી માણેકજી સરાફે નાહના નાહના ભાષણો કીધાં હતા, અને સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[3]

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

રોજ ૨૩ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી માણેકજી રુસતમફરામના[4]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ માણેકજી રુસતમજી ફરામજીના દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ મનચેરજી કામાજીના મેહતા તરીકે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. પાછલા વર્ષોમા જઈફીને લીધે પોતાનો વહીવટ પોતાના ત્રણ દીકરાઓને સોંપી એકાંતપણે રહયા હતા. "એ ધણીએ પોતાની સઘલી વએ વેપારના કામમા કાહાડી હતી તેથી કરી વેપારના કામમો ઘણોજ પરવીણ અને પાકો થએલા હતા."[5]

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૬ મી જાનેવારી ૧૮૩૧

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૮ મી આગસ્ટ ૧૮૩૧

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૮૩૧

[4] એવણના બાવા શેઠ માણેકજી રુસતમજી ફરામજી પ્રથમમા અતરેની સરકારી ગોદીમા હતા તે પછી અતરે તથા સુરત વચ્ચેનો પરચુરણ વ્યાપાર કરતા હતા. તેમના બાપ શેઠ રુસતમજી ફરામજી જેવણ "રુસતમ ફરામ" ને નામે ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ મા સુરતથી શેઠ લવજી નસરવાનજી વાડીઆ સાથે મુંબઇ આવ્યા હતા, અને અતરેની સરકારી ગોદીમા તેમના હાથ હેઠલ રહેલા હતા

[5] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૩૧

તા૦ ૬ ઠી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૯ (આ૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીની દીકરી તથા શેઠ નવરોજજી ખરશેદજી કાવસજી બનાજીના પેહલીવારના ધણિઆણીના ઉઠમણાની મીજલસમા તેમના બાવા શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ ચોપાટીના ડુંગર ઉપર એક મોટુ દોખમુ બંધાવવાની તદબીરો પડાવી હતી. આ વેળાએ શેઠ ફરામજીની તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફે એક અંજુમન પત્ર વાચી સંભળાયો, તેમાં જણાવ્યુ હતુ કે એ દોખમુ બાંધવાપર "અમારી છોકરી બેહશતન દીનબાઈના આશરે રૂપીઆ વીશહજાર હમો પાસેથી ખરચ કરશુ, અને તે ઉપરાંત જે કાંઈ વધારે ખરચ લાગશે તે એ બેહશતન દીનબાઈની માતા બચુબાઈ તથા દીનબાઈની બેહનો નામે બાઈ રતનબાઈ (શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી ગણાના ધણિઆણી) તથા નવાજબાઈ (શેઠ ધનજીભાઈ મેહેરવાનજી ગણાના ધણિઆણી) તથા મેહેરબાઈ (શેઠ પેશતનજી નવરોજજી બનાજીના ધણિઆણી) તથા માણેકબાઈ (શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજીના ધણિઆણી) તથા પીરોજબાઈ (શેઠ અરદેશર ખરશેદજી દાદીશેઠના ધણિઆણી) પોતાના રૂપીઆઓથી ખરચ કરીને એ દોખમાનુ કામ પાક પરવરદેગારની ઇનાયતથી સરંજામ પોહચાડીને અંજુમનને હવાલે કરશે" એ પછી એ દોખમુ બંધાય તેટલી જગો બાઈ બચુબાઈ તે મરહુમ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના વીધવાએ પચાસના દોખમાઓવાળા ડુંગરની પાસેના પોતાના ડુંગરમાથી આપવાને કબુલ કીધુ હતુ તે બાબે એ બાઈએ લખેલી ચીઠી તથા તેનો આવેલો જવાબ મીજલસમા વાચી સંભળાવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (આ૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરહુમ શેઠ જમશેદજી બેહેરામજી લશકરીએ પોતાના મરનાર દીકરા શેઠ પેશતનજીની નઇઅતે દમણ મધ્યે એક દોખમુ બંધાવવા માંડ્યુ હતુ. તે દોખમુ તૈયાર થયાગી આગમજ શેઠ જમશેદજી મરણ પામવાથી તેવણના વીધવા બાઈ માણેકબાઈએ તે પુરુ કરાવી આજદીને તેને પરકાવાનુ જશન કરી અંજુમનને સ્વાધીન કીધુ હતુ.[2]

---

૧ આ બંધે કાગળો તે વેળાના "મુંબઈના સમાચાર" માંથી ઉતારી ટાંકીએ છૈએ —

(શેઠ ફરામજીએ લખેલી ચીઠી)

"માતાજી સાહેબ બાઈ બચુબાઈ તે બેહેસતી શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધણીઆણી જોગ. લા૦ શેવક તમારો હમેશાનો દોઆગો ફરામજી કાવસજીની બંદગી વાચવી. લખવા કારણ એછે જે આપણાની કુદરતથી હાલમા હમારી છોકરી બાઈ દીનબાઈનુ આ એ જહાનથી ગુજરી જવુ થાએલુછે તેહની નઇઅને શ્રી મુંબઈની પચાસના દોખમાંવાળા ડુંગરની દીવાલને લગતો તમારો ડુંગરછે તે ઉપર એક દોખમુ બાંધવાની ખાહેશ કરુ છ વાસતે તમારી પાસે માગુછ કે પચાસના દોખમાવાળા ડુંગરની દીવાલને લગતો તમારો ડુંગરછે તે ડુંગરમાથી મોટીના દોખમાની તરફથી એક કટકો ડુંગરનો એક દોખમાને પોહચી વલે એટલો જો તમો હમુને આપોતો તે ઉપર જરતોસતી દીનના લોકોને વાસતે એક દોખમુ બાવી અનજુમનમા આપુ. અગર જો એ નેક કામને તમો કબુલ ફરમાવી આનો જવાબ લખોતો હમો એ ઉઠમણાની વેળાએ અનજુમનને જાહેર કરીએ એજ-અરજ તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૧

લા૦ શેવક ફરામજી કાવસજી બનાજીનાની બંદગી વાચજો ને ઉપર લખેલુછે તેથી વાકેબ થાઇને મેહેરબાનીથી એ જગો આપો એજઅરજ"

(ઉપલી ચીઠીનો જવાબ)

"પાક મનશનીના નેક સાહેબવાલા ભાઈ ફરામજી કાવસજી બનાજીના લા૦ દોઆગો બાઈ બચુબાઈ તે બેહેશતી શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધણીઆણીની દોઆ વાચવી. લખવા કારણ એછે જે તમારી આએ ચીઠી વાચી હમો વાકેફ પાએઆ, અને તમારો નેક એરાદો વાચી આફરીન કીધી. અને તમોએ જે અમારા ડુંગરમાથી એક દોખમા જોગ જગો માગીછે તે હમોએ મોટી ખુશીથી કબુલ કરી તમુને લખીએછ કે તમો બાંધો તે એક દોખમાને પોહચી વલે એટલી જગો આશરે કાહી ૩૦) લાંબી તથા કાઠો ૨૦) પોહોરી મોટીના દોખમાની તરફથી હમારા ડુંગરમાથી અનજુમનના કામ સારુ અમોએ આપવાને ઘણા ખુશી છઇએ કે તે તરફની દીવાલ ભાંગીને તેટલી જગો તમો પચાસના ડુંગરમા દાખલ કરીને તે ઉપર તમો ખુશીથી એક નવુ દોખમુ બાંધો. હમાએ એટલી જમીન એ નવા દોખમાના કારણસર બાજદીઅસની દીનના લોકોના કારણસર ધરમખાતે મોટી ખુશીથી આપીછે. ખોદાએતાલા તમુને એથી જીઆદા નેક ખુશી આપે ને એવા નેક કામો કરવાની ખાહેશ રાખતા રેહેજો. એજ વીનતી

તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૧ અંગરેજી

લા૦ બચુબાઈ તે શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધણીઆણી, જત અમોને લખતા આવડતુ નથી તેથી અમારે હાથે નીશાની કરીછે દ૦ શેઠ રામજી રૂસતમજી (સાણી)

[મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૩૧]

૨ આ દોખમાપર તખતી મારેલી નથી, પણ તેને પરકાવવાના જશનમા શામેલ થવાને બાઈ માણેકબાઈએ તા૦ ૨૭ મેએ ૧૮૩૧ ના મુંબઈના સમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી સઘળા દીનદારો અને તેના જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી

તા૦ ૧૩ મી મેએ.

મુંબઈની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ શોસાઈટી" ની એક સભા આજ દીને મળી હતી. તે વેળાએ મુંબઈની જમીનની પેદાયશના જુદા જુદા ૯ ધણીઓ તરફના મોકલેલા નમુનાઓ ઈનામને લાયકના ઠર્યા હતા, જેમા નીચલા બે ઈનામો પારસીઓને મલ્યા હતા.—

શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી તરફથી તેમના છાપરોલી માહેના પવાઈ ગામમા ઉગાડેલા રેશમના નમ્બર ૧, ૨, ૩, ના ચડ ઉતર નમુનાઓ; તેમજ નીલગરીથી મંગાવેલા બીના રોપેલા પરેઆ, બંગાલી પટની સોપાં, સુરતી કમોદના સોપાં, માલાદાર બાડ, અફીમ અને કાલવાના નમુનાઓ સભાને દેખાડવામા આવ્યા હતા, જે સઘળી રીતે ઉત્તેજન આપવા લાયક જણાયાથી તેને માટે મંડલી તરફનું સર્વેથી વડું રૂ૧૩૦) નું ઈનામ અથવા સોના અને રૂપાનો ચાંદ આપવાને ઠેરયું હતું. આ રૂપીઆ શેઠ ફરામજીએ પોતાના ગામ માહેના મજૂરોથી હુશીઆર બેહુતો અને કારીગરોને વેહચી આપવાને જણાવ્યું હતું.

શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલાના ચીખલીના ગામમા તેમના માલી વીકુએ ઉગાડેલા બોરબાનના રૂ તથા કપાસીઆ, તેમજ સુરત હાકુમની કેલીના નમુના દેખાડવામા આવ્યા હતા, જે સભાને ઘણા પસંદ પડયાથી તેને માટે રૂ૩૦) નું ઈનામ અથવા રૂપાનો એક ચાંદ આપવાને ઠેરયું હતું.[૨]

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૨૭ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી પેશતનજી પોહચાજી[૨]—ઉમર વર્ષ (૫) શેઠ પેશતનજી પોહચાજીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈની પેહડીપર આવતા વાહણોના દુબાશનુ કામ કરતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી તે કામ મુકી દઈ પોતાને હીસાબે પરચુરણ વ્યાપાર કરવા માડયો હતો.

તા૦ ૧૯ મી મેએ

રોજ ૨૦ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી

મરણ—હોરમજજી ફરામજી મેહતા[૩]—ઉમર વર્ષ ૮૧) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦ થી શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાણીએરવાલાની અતરેની વ્યાપારી પેહડીના મેહતા હતા, અને બાજે વખત શેઠ નવરોજજી તથા તેમના છોકરાઓની દેશાવરો ખાતેની ગેરહાજરીની વખતે એવણ પેહડીનો સઘળો વહીવટ ચલાવતા હતા. "એ મરનાર એક લાયક અને શુરો અને મોટી દએઆવાલો અને નમરું અને સેઆણો પુરશ હતો."[૪]

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૫ માહ ૧૦ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાટીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ પોતાની દીકરી બાઈ દીનબાઈના પુનને માટે બંધાવવા માડેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[૫] આ વેળાએ દોખમાઓવાલા ડુંગર ઉપર દશથી તે બારહજાર પારસીઓ ભેગા મલ્યા હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવાબાદ શેઠ ફરામજીએ ડુંગરની હેઠળ માડવા બધાવી નેઆતનું જમન કરાવ્યું હતું ત્યાં નવેં લોકો આવાની કરી વદાય થયા હતા, અને આવડા મોટા મેળાવડાની સેતીજમા શેઠ ફરામજીની સાથે ૫ આતના બીજા આગેવાનો શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, જમશેદજી જીજીભાઈ, બરજોરજી માણેકજી મગાર, હોરમજજી દોરાબજી સથકરી અને બીજાઓએ "સારો દાહડો કમર બાંધી મેહનત લીધી હતી"[૬]

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી મેએ ૧૮૩૧

[૨] શેઠ સાપુરજી નવરોજજી પોહચા, તથા મરહુમ શેઠો દાદાભાઈ, નશરવાનજી, કાવશજી અને પેશતનજી નવરોજજી પોહચાના બાવા

[૩] શેઠો રુસ્તમજી અને મેહરવાનજી હોરમજજી મેહતાના બાવા, તથા શેઠ પીરોજશાહ મેહરવાનજી મેહતા, એમ એ (બારીસટર) ના બપાવા

[૪] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૩ મી મેએ ૧૮૩૧

[૫] આ માટે એ દોખમાંના દરવાજાર મારેલી તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે લખેલું છે:—

" ....અને રોજ ૫ મે માહ ૧૦ મે
" કદમી માહ ૯ મે રશ્નો શને ૧૨૦૦ યઝદજરદી,
" તા૦ ૩ જી જુન શને ૧૮૩૧ ઈશવીને દીને એ બેહ-
" શતનો આશાશો હતો તે દીને કદીમ માઝદીઅશની
" દીનના હોકમ મુજબ આએ દોખમાનો તાણો પુરાયો
" . ... "

એ દોખમાનો તાણો પુરાવાના જશનમા શામેલ થવાને મુંબઈના તથા આખા હિંદુસથાનના સર્વે જરથોશતીઓને શેઠ ફરામજીએ તા૦ ૧૬ મી મેએ ૧૮૩૧ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા જાહેર ખબર છપાવી નોતરુ દીધું હતું.

[૬] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૬ થી જુન ૧૮૩૧

આ મેળાવડા માટે મજકૂરે શમાચારના આકમા લખેલ છે કે —

" અને એ દીને શહુવારથી તે શાંજ સુધી કોટમા અને કોટબાહેર એક પારશી કોઈએ જોએઓ નહી

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે ખગારવાડામા બાઈ હીરાંબાઈ તે મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલાના વીધવાએ પોતાના આવદતા પુતને માટે એક દરેમેહર બધાવી પરઠાવી હતી.[1]

તા૦ ૨૨ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી નાહનજી વોરા[2]—ઉમર વર્ષ (૨) શેઠ નાહનજી નશરવાનજી કીકાજીના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના એરી શેઠ શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની, તથા તેમની પછી શેઠો ધનજીભાઈ અને કેપ્ટન શરૂ યોગાબજી રેડીમનીની પેહડીમા હતા

તા૦ ૨૯ મી જુલાઈ.

આજ દીને હમે જમશેદ છાપાખાનામાથી તેના માલેક શેઠ પેશતનજી માણેકજીએ વંદીદાદનુ આખુ દફતર, તેની ક્રિઆને લગતી સર્વે સમજણ, સાથે, દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાની તપાસ ઉપરથી ચીતી છાપા ઉપર છાપી દર નકલે રૂ૧૭) ની કીમતે બાહેર પાડયુ હતુ.[3] એ પુસ્તક શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને અર્પણ કરવામા આવ્યુ હતુ.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી ફકીરજી ખરાસ[4]—ઉમર વર્ષ (૬) શેઠ ફકીરજી ધનજી ખરાસના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે માશીઅરસ ફારબસની કંપની તરફથી ઘોડાઓની ખરીદીના કામપર હતા. તે ઉપરાત ઇંગ્રેજોને બરનુ ફરનીચર પુરૂ પાડવાનુ તથા કેટલાક રજવાડાઓનુ અતરેનુ કામકાજ કરતા હતા.

આશરે શો પચાશ પારસી જે હરેક ભારે દુખમા હવે તેજ લાચારીને લીધે આવી નહી શકેઆ હશે. હેવુ થાનવુ છે જે એક નાભીઆ પારસીને તા એક બસુ ગુજરીઉ જેહને પાછલા પોહરના ૪ કલાકના અમલ સુધી ઉઠાવી પોચાડવા જોગની માણસ મળી આવ્યા નહી તેથી તે ખબર પચાતને ફુગરે પોચેથી છેક માણસો તાથી આવેથી ૫ કલાકે તે મરણીને ઉઠાવી પોચાડુ એ રીત લોકો બાહેર પડી ગીઉ હતુ હેવી રચના અને મઝીઆ અને એવાનુ મરવુ પારસી લોકોમા એક અચરત થયુ છે હવે બીજી ગનેઆતના લોકોએ એ રીતનો મેલો મળવાથી અચરત નહી રેહવુ કાજે પારસી લોકોના ધરમમા એ જગોને મરને જોવાનુ મોટુ પુનછે, અને તેજ દીને પાછલા પોહરથી તે જગોએ પારસી લોકોની અથતરીઓએ જવા માડીઉ તે ગએઓ થનવાર તથા આઇતવાર એ બ બે દીવશે અથતરીઓની મોટી ઠઠ મચી હતી તે વેળા તે જગો કોઈ પુરશ હતા નહી"

[1] આ દરેમેહરપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના પરઠાપાનો ઊતારો દાહડોવાર ભરૂચવાલા દસતુર દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી તથા એ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ મેળવી આપેલો છે

[2] શે૦ હોરાનજી મનચેરજી નાહનજી વોરાના બાવા એવણના બાવા શેઠ નાહનજી નશરવાનજી કીકાજી કનીઆણીથી અતરે આવ્યા હતા, અને ડાટી વેચવાનો ધંધો કરતા હતા

[3] "એ વંદીદાદ કે જેહને જુદદેવદાદ કરીને બી કહછે એ પાક અને ખાલેસ અવસતાના ૨૧ નુસક હરની દરગાહથી આપણા મુજીરગ પેગમબર જરથોશ્ત અસપતમાન અનોશેહરવાન લાવેઆ તે મધેનો (૨૦ મો ૨૧૬ નુસક) જરૂર ઇઓજદાથરેગર મોબેદોને દીને માજદીઅસનીના કામમા પઢવાનો કીરીઆ મારગ તથા જોતી તથા આતરવખશીના મેહેલ તથા મોટા પરગણા સુધા દસ્તુર સાહેબ દસ્તુર એદલજી દારાબજી લકને સંજણાની તપાસ ઊપરથી. શ્રી હીનદોસતાનમા મુંબઈ મધે ફખરદીન બેહેદીન પેશતનજી માણેકજીએ પોતાના જમે જમશેદના છાપાખાનામા છાપેઓછે છાપેઆનો સને ૧૨૦૦ નાહેકે ઇઅજદેજરદી જલુશી"

આ આખુ પુસ્તક શીળાપર મરહુમ દસ્તુર મનચેરજી એદલજી જામાસ્પ આશાનાએ દસખતે લખાયેલુ છે.

[4] શેઠ એદલજી બહમનજી મારીસ તથા મરહુમ શેઠ બેહરામજી બહમનજી ખરાસના બાવા એવણના બાવા શેઠ ફકીરજી ધનજી ખરાસ (ફકીરા ખરાસ) પોતાના બે ભાઈઓ શેઠો બેહરામજી (બેહલી ખરાસ) તથા પેશતનજી (પેથી ખરાસ) ની સાથે અતરે નેતર ભરવાનો ધંધો કરતા હતા આ ધધામા તે વેળાએ અતરે બીજા પારસીઓ પડેલા ન હોવાથી એઓ ત્રણે ભાઈઓએ તેમા સારી પુજી એકઠી કરી મુબઈના "રૉડ સ્ત્રીટ" મા કેટલીક મીલકતોના માલેક થયા હતા એવોના બાવા શેઠ ધનજી કુવરજી ખરાસે પ્રથમમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ ને આસરે ભરૂચથી અતરે આવી નેતર ભરવાનો ધંધો ચાલુ કીધો હતો મજકુર ફકીરજી ખરાસના વડા દીકરા શેઠ જમશેદજી ફકીરજી (શેઠ પેશતનજી મેહરવાનજી ખરાસના બપાવા) તથા બેહરામજી ખરાસના વડા દીકરા શેઠ બહમનજી બેહરામજી (શેઠ પેશતનજી નવરોજજી ખરાસના બપાવા) પણ અતરેના જાણીતા રેહવાસીઓ હતા છેલા ગ્રહસ્થના એક નમીરા શેઠ શોરાબજી નવરોજજી ખરાસે (તે મરહુમ ડાકટર મેહરવાનજી શોરાબજીના બાવા) ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા પોતાના મરણ સુધી દોટ સદીથી ઊતરતા આવેલો પોતાના વડીલોનો ધંધો "રૉડ સ્ત્રીટ" મા તેમની જગા ઊપરજ ચાલુ રાખ્યો હતો

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—નામદાર જાવીદ ઈરાની[1]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ ઈરાનથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે અતરે આવેલા હતા તથા કેટલાક મોગલ વ્યાપારીઓ સાથે ઈરાન તેમજ ચીનનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. જરથોસ્તી દીનઆઈનને લગતી બાબદોમા એવણ તે વેળાએ ખબરદાર ગણાતા હતા, અને ઈરાનની આપણા લોકોની ચરચાની શહરસમા વગેરેને માટે જોઈતી વેળાએ એવણ તેમજ મરહુમ ઓદાબખશ મેહરબાન ઈરાનીના મત લેવામા આવતા હતા.

તા૦ ૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ફરદુનજી જમશેદજી નવાબ—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ પ્રથમમા સુરતના નવાબની નોકરીમા હતા, જેથી "ફરદુન નવાબ" ને નામે ઓળખાતા હતા. તે પછી મુબઈમા આવી કમીસરીએટના કેટલાક કનત્રાકટો લીધા હતા, તથા તેમા એક સારી પુજી મેળવી હતી.

તા૦ ૧૨ મી આગસ્ટ.

આજ દીને અતરેની "કમીસરીએટ" ના હેડ-એકાઉંટંટ શેઠ શાપુરજી ફરદુનજી આડાને કમીસરી જનરલે પોતાની આફીસમા સઘળા અમલદારો, કારકુનો, કનત્રાકટરો, તથા કેટલાક વ્યાપારીઓની હજુરમા તેમની ૨૭ વર્ષની કીમતી નોકરીઓ—કે જે તેઓએ મુખ્ય કરી લડાઈના મેદાનમા પોતાના જાન માલની દરકાર કીધા વગર બજાવી હતી—તેના બદલામા એક રૂપાનો થાળ નામદાર ગવરનરની કૌનસીલને નામે ભેટ કીધો હતો; તથા તેજ મીજલસમાં કમીસરી જનરલના હોકમથી કપ્ટાન હાલ ડે પારસ્પેનપર લખેલો એક માનપત્ર વાચી સભળાવી તે પણ તેમણને ભેટ આપ્યો હતો.[2]

તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શ૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મેહરાબજી ફકીરજી—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ "મેહરા ફકીરા" ને નામે અતરેના પારસીઓમા ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ આવપાઈ ખાતે શેઠ નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલાની પેહડી-પર નોકરીએ ગયા હતા. તે પછી ત્યાંના જણીના વ્યાપારી મુસા માપવાની આડત લઈ મુબઈ આવ્યા હતા, અને દિયા તે ઉપરાત પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ તેમજ અતરેના આરબ વ્યાપારીઓની મોતીની દલાલી કરવા માડી હતી. આ માટે એવણે ચીનની ઘણીક સફરો કીધી હતી.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૨ માહ ૧૧ (શ૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી ડાહ્યાભાઈ વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૨૨) શેઠ ડાહ્યાભાઈ જમશેદજી વાડીઆના દીકરા. એવણ પોતાના કાકા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના હાથ હેઠળ અતરેની સરકારી ગોદીમા હતા.

તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુબઈવાલા શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી કામા (ચીનાઈ) એ પોતાના પેહલીનારના ધણિઆણી મરહુમ બાઈ જીવણબાઈના પુનને માટે ગુજરાતથી પગરસ્તે આવતા જતા મુસાફરોના ઉતારાને કીજે શ્રી "જાએસોરડી" નામના ગામમા એક ધર્મશાળા બંધાવી ખોલી મુકી હતી[3]

---

[1] શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કામાજી તથા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેના મામા.

[2] મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ ૧૮૩૧ શેઠ શાપુરજીને આપેલા મજકૂર થાળપર નીચલો લેખ કોતરેલો હતો:—

PRESENTED
TO
SHAPOORJEE FURDOONJEE,
Head Accountant
In the Commissary General's Office
BY THE HON'BLE THE GOVERNOR IN COUNCIL
Who also placed him on the
CLASS OF MERIT
For his Integrity during a Service of
27 years chiefly in the Field, where, his Zeal
frequently exposed his Life and Property
to imminent hazard

[3] આ ધર્મશાલા ઊપર નીચલી તખ્તી જડેલીછે.—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે

"એ ધરમશરા શેવક પારશી પેશતનજી ખુરશેદજી
"કામાના શ્રી મુબઈ બંદરના રેવાશીએ પોતાની મર-
"નાર ધણીઆણી જીવણબાઈના પુન શારૂ એ જગોઆ
"બાંધીને શઘળી ગનેઆતના લોકોને ઉતારો કરવા શારૂ
"ધરમમા આપીછે એ ધરમશરા રોજ ૧ લો માહા ૧૨
"મો કદમી શને ૧૨૦૦ ઈઅજદજરદી, તા૦ ૨૮ મી
"આગશટ શને ૧૮૩૧ ઈશવી. શવત ૧૮૮૭ ના
"શાકે ૧૭૫૩, શરાવણ વદ ૫ ને વાર રવેઊને દીને
"એ ધરમશરાનુ કામ શમાપત કરી ધરમમા આપીછે"

એ ધર્મશાલા મુસાફરો તથા રાહદારીઓના ઊતારા કીજે ખોલી મુકવા બાબે શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૮ મી

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૨૯ થી તે તા૦ ૧૯ મી અકટોબર ૧૮૩૦ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના ૨૯૯૫૭ા ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાતના ફંડ બાતે રૂ૭૫૨૮ાાા૭ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૫૮૦ાાા થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમા સઘળા મલી રૂ૩૧૫૨૮ાા૭ બાકી હતા.

તા૦ ૮ મી નવેમબર

આજ દીનથી "મુંબઈ વરતમાન" પત્રના માલેક શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ પોતાના વર્તમાન પત્રનુ નામ "મુંબઈના હરકારૂ અને વરતમાન" કરી રાખ્યુ હતુ, અને તે અઠવાડીઆને બદલે દર અઠવાડીઆમા બેવાર બાહેર પાડવુ કીધુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈનો નામદાર ગવરનર આરલ આફ કલેર સવારના ૯ કલાકને અમલે શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીવાલાની પવાઈની મીલકત જોવાને પોતાના કેમાલા સાથે ગયો હતો. ત્યા પ્રથમમા શેઠ ફરામજીની મોલાકાત લઈ પછી તેમની સાથે ગામમા ફરવાને નીકલ્યો હતો, અને રેશમ, ખાંડ, સાકર, ગલી તથા બીજી બનાવટો, તેમજ મેગડી પીલવાના નવી તરેહના કોલુઓ, તથા દારૂ ગાલવાની ભઠીઓ, અને તરેહવાર જાતના ઝાડપાનો, આસરે બે કલાક સુધી ફરી ફરીને જોયા અને ઘણો ખુશી થયો. એ પછી સઘળાઓએ નાશતો કરી થોડીક વાર વીસામો લીધાબાદ નામદાર ગવરનરે સઘળાની હજુરમાં શેઠ ફરામજીને બોલાવીને કહી સમજાવ્યુ જે "આંએ ગામને તમોએ બે વર્ષમા ઘણી સારી રીતે સુધાર્યુ તે જોઈ હુ ઘણો ખુશી થાએઓ કેમકે થોડી મુદતમા એવુ સુધરવુ ઘણુ જ કઠણછે" પછે એક શાનદાર આશરે રૂ૧૮૦૦) ની કીમતનો પોતાના હાથમા લઈને શેઠ ફરામજીને કહ્યુ જે હમોએ તમારી મેહમાની કબુલ કીધી તેમ હુ તમને આએ એક નેઝ આપુ છુ તે તમારે કબુલ કરવી આ ઉપરથી શેઠ ફરામજીએ કહ્યુ જે, "હુ એ માંનને લાયકનો નથી, પણ તમો સાહેબ જ્યારે મેહરબાનગીથી આપોછો, ત્યારે હુ તે મોટી ખુશી સાથે કબુલ કરૂ છુ, અને એ રીતે સદાકાલ તમો નામદારની માફક સરકારે પોતાની પ્રજા ઉપર મેહરબાની રાખવી કે જેથી તેમનુ ભલુ થાય" એ પછી નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે શેઠ ફરામજીને શાલ દોરાડી માન આપ્યુ, અને સઘળાઓ ૩ા કલાકે બાણા ઉપર બેસી તે ૫ કલાકે હોડી પોતપોતાને મકાને ગયા.[2]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨૫ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

મરણ—નશરવાનજી ખરશેદજી દેરાવાલા—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ રતનજી ખરશેદજી દેરાવાલાની સાથે ભાગમાં "નશરવાનજી અને રતનજી" ને નામે વીલાયતી અસબાબ તથા દારૂખાનાની એક મોટી દુકાન ધ ગ્રેન બજારમા કાઢી વ્યાપાર ચલાવતા હતા. અંતરેના ઇંગ્રેજોમા એઓ બંને ભાઈઓ ઘણા સારી પેઠે જાણીતા હતા.

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર

રોજ ૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

મરણ—શોરાબજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૬૬ એવણ ભરૂચના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા, અને "સોહોરાબભાઈ શેઠ" ના નામથી ઓળખાતા હતા એઓનો મુખ્ય વ્યાપાર કાપડનો હતો.

તા૦ ૭ મી ડીસેમબર

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી ખરશેદજી દેરાવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૭૮) એવણ સુરતથી અત્રે આવી શેઠ નવરોજજી કાવસજી વાડીઆવાલાને ત્યા મેહતાગીરીમા રહ્યા હતા, અને તેઓની તરફથી લાંબી મુદત આબગારીમા ગુજરી હતી. પોતાની સાથે એવણે પોતાના બે દીકરાઓ શેઠ

આગષ્ટ ૧૮૩૨ ના મુંબઈના શમાચારમા એક જાહેર ખબર છપાવી હતી, તથા એ કામ સરંજામ પોહચ કરવામા તેઓને મદદ કરવા માટે શેઠ વીકાજી મેહરજીનો ઉપકાર માન્યો હતો

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૨ એ પછી તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૨ થી એ પત્રનુ નામ "મુંબઈના ચાબુક" કરી રાખ્યુ હતુ

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૩૧, તથા બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩ જી ડીસેમબર ૧૮૩૧

[3] મુંબઈવાલા શેઠો મનચેરજી,-જાગીરજી, અને કાવસજી શાપુરજી મેહતાના બાપાવા, તથા સુરતવાલા શેઠ કેખશરૂ હોરમસજી આલપાઈવાલાના બાપના બાપાવા

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

આજ દીને ભરૂચ મધે મુંબઈના ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેર અમરુદ બાગના મેદાનમાં એક જાહેર દરબાર ભરી ત્યાંના પ્રીંગ્રેજો તથા આગેવાન દેશીઓની મોલાકાત લીધી હતી. દરબારનું કામ પુરૂ થયા બાદ ત્યાંના એક સરકારી ઓહદેદાર શેઠ ફરદુનજી બરજોરજી દારૂવાલાએ ઉઠી નામદાર ગવરનરને અરજ કીધી જે ભરૂચના સબ કલેક્ટર મી૦ મીનની થાણે બદલી થવાથી તેઓએ કૈયતની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના ઉપકારમાં તેમને આપવા માટે એક માનપત્ર તૈયાર કર્યું છે તે તમો નામદારને હાથે મી૦ મીનને અપાવવાની રૈયતની ઈછાછે. આ અરજ ગવરનરે બાહલ રાખ્યાથી શેઠ ફરદુનજીએ "થોડા શબદથી તે માનપત્ર રાજે કરેલી રૈયત વાંચીઓ," અને તે બાદ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરે તે ગવરનરના હાથમાં મુક્યું, જેણે તે મી૦ મીનને ઘટતા શબ્દોમાં તારીફ કરી ભેટ આપ્યું.[૧]

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ

આજ દીને મુંબઈના ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેર ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ બંધાવેલું નવું દોખમું જોવાને પોતાના રસાલા સાથે ગયો હતો. આશરે એક કલાક સુધી તે દોખમું તથા તેની સામેની શગડીઓ, વગેરે જોઈ તે નામદાર રવાને થયો હતો.[૨]

તા૦ ૩ જી મેએ.

રોજ ૫ માહ ૯ (કદ) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાની મરહુમ દીકરી બાઈ દીનબાઈના પુનને માટે બંધાવવા માંડેલું દોખમું તૈયાર થવાથી તેને પાડવાની ક્રિઆ કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે ડુંગર ઉપર જરથોસ્તીઓની મોટી ઠઠ એકઠી મળી હતી. જશનની ક્રિઆ પુરી થવાબાદ શેઠ ફરામજીની તરફથી મુંબઈ સમાચારના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ મીજલશમાં એક અંજુમન પત્ર વાંચી સંભળાવ્યો.[૩] જેમાં જણાવ્યું હતું કે એ દોખમાની પાની ૨૩૭ ફુટ પગનીછે, તથા તે કદમી મોબેદો પાસે ઈજવ્યુંછે, અને તે કદમી તથા શેહનશાહી સર્વેને વાપરવાની છુટછે, તથા તે દોખમાંના મુતવલી તેઓ પોતે અને તેમની પછી તેમના વારેસો રેહશે. બીજું એ દોખમાનું કામ સર જામ ઉતારવા માટે શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જમશેદજી જીજીભાઈ અને બીજા ૫ સાતના અકાબરોએ જે મદદ કીધી હતી તે માટે તેમનો, તથા સર્વે અંજુમને હાજર થઈ માન આપ્યું, તે માટે તેઓનો ઉપકાર માનયો હતો. આ અંજુમન પત્ર વંચાયા પછી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ઉભા થઈ સમસ્ત અંજુમન તરફથી શેઠ ફરામજીએ આ નેક કામ પાર પાડ્યું તે માટે શાબાશી આપી ઉપકાર માન્યો હતો. એ પછી શેઠ ફરામજીએ રૂ૧૦૦૦) મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડમાં દોખમાંના ડુંગરની દેવાલ તથા સીહડી વગેરેની મરામત કરવા માટે, તથા રૂ૧૦૦૦) ઈરાનના આતશબેહરામ ખાતે જાયુક કાઠી પોહચાડવા માટે, ધર્મખાતે આપવાની તદબીરતી પઠાવી હતી. ત્યારબાદ ડુંગરની હેઠળ શેઠ ફરામજી તરફથી નેઆતનું જમન કરવામાં આવ્યું હતું તે જમી સર્વે લોકો વદાય થયા હતા.[૪]

---

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૮૩૨.

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૮૩૨ એ દોખમું સર્વે ખ્રિસ્તી, હિંદુ, તથા મુસલમાન ન્યાતના લોકોને જોવા માટે શેઠ ફરામજીએ તા૦ ૨૮ મી મારચથી તે તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૨ સુધી ખોલ્લું મુક્યું હતું, અને તે માટેની તા૦ ૨૮ મી મારચના "બોમ્બે ગેઝેટ" માં તથા તા૦ ૨૯ મી મારચના "મુંબઈના શમાચાર" માં જાહેર ખબર છપાવી સર્વે કોમને જાણ કીધી હતી.

૩ મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૭ મી મેએ ૧૮૩૨.

૪ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૨ એ દોખમાના દરવાજાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે –

" બનામે ઈઝદે દાદગર,

" પાક ઈઝદાનની ઈઆદગારીથી અને પૈગંબ-
" બર હજરત જરતોશત અસપતમાન અનોશેહરવાનની
" રૈહનુમાઈથી આએ દોખમું માજદીઅશની દીનના
" ગુજરેલાઓને વાસતે કમતરીન બાંદગાર દીનબેહ માજ-
" દીઅશનીનો તાબેદાર બેહદીન ફરામજી બીને કાવશજી
" બીને બેરામજી બનાજીનાએ પોતાની છોકરી બેહશત-
" નશીન બાઈ દીનબાઈના અથો રવાનની નઈએતે એ
" બેહશતનશીનના પોતાના તથા તેવણની માતા બસુ-
" બાઈના તથા તેવણની બેહનોના પઈદાશો બંધાવુછે ને
" એ દોખમાની જમીન નેકનામ પાકદામાન ગોશાણી બાઈ
" બસુબાઈ તે બેહશતી શેઠ અરદેશરજી દાદાભાઈની
" ધનીઆણીએ અમારા માગીઆથી ૫ ચાતના ડુંગરને
" લગતા પોતાના ડુંગરમાંથી તોડીને ૩૫૬૮ ઈસકુવેર
" વાર જમીન આએ ધરમના કામમાં અમોને આપીને
" એ સવાબમાં શામેલ થાઆછે અને હાલમાં આએ
" દોખમું તેઓની આપેલી જગા ઊપર બાંધાઉંછે અને
" હમારી છોકરી બાઈ દીનબાઈ રોજ ૫ માહ ૯ કદમી
" સને ૧૨૦૦ ઈઅજદજરદીને દીને એકાએક પાખ લો-

નામ ઉપરથી "ઓર્ડર ઑફ ક્રૉસ" કરી ગણવામા આવ્યુ હતુ.[१]

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

"મુંબઈના હરકારૂ અને વરતમાન" પત્રના અધીપતી શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ આજના "બોંબે કુરીઅર" મા એક મેહેરબાની છપાવી હતી કે તેવણ પોતાના પત્રમા આવતી અગતજોગ બાબદોના તરજુમા તથા પારસીઓની અસલી તવારીખ, મઝહબ, ધર્મ, વગેરેની તકરારોનુ ઇંગ્રેજી બાપામા "પારસી રીફારમર" નામે એક નવુ માસીક ચોપાન્યુ હેરેથી બાહેર પાડસે. તેના દર આંકની કીમત રૂ૧). ઘરાક થનારાઓએ તેવણને પોતાને અથવા "ઓરીએન્ટલ ક્રિશ્ચીઅન સ્પેક્ટેટર" ના એડીટરને લખી જણાવવુ.[२]

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી નવરોજજી બનગાલી[३]—ઉમર વર્ષ ૨૫) કલકતાવાળા શેઠ નવરોજજી સોરાબજી ઉમરીગરના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથે નાહની વયથી કલકતે ગયા હતા, અને ત્યાંજ કેળવણી પણ પામ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ માં એવણ બાપની તરફથી એકબાર ચીનની સફરે ગયા હતા, અને તે પછી મુંબઈ આવી પાછા ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ મા તેમના (બાપનાં) મરણથી વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈની સાથે કલકતે તેમની મીલકત તથા વ્યાપારને લગતો વહીવટ નકી કરવા માટે ગયા હતા. અને ત્યાંથી પાછુ એકબાર ચીન પણ જવું પડયુ હતુ. કલકતેથી પાછા ફરતી વખતે એઓ બન્ને ભાઈઓએ ત્યાં પોતાના બાપે બંધાવેલા દોખમાની સામે એક બંગલી તેમની નઇએતે બંધાવી હતી.[४]

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

મુંબઈની "એગ્રીકલ્ચરલ એન્ડ હાર્ટીકલ્ચરલ સોસાઈટી" ની એક સભા આજરોજ મળી હતી. તેમા નીચેના પારસીઓને ઇનામ આપવામા આવ્યા હતા —

૧—શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી તથા મેહેરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલાના પવાઈ અને સીક્રુરના ગામોમા ઉગાડેલી તાજી મરઝાગામની કેરી, કારવારની નીળ, અફીણ, અને આમીનાસના નમુનાઓને માટે એ ગામોના ઇનામી માલી મેહેરબાનને રૂ૬૦) નુ ઇનામ આપવામા આવ્યુ હતુ.

૨—શેઠ નસરવાનજી કાવસજીને વીલાયતી પનીરની માફકનુ મોટુ પનીર બનાવવા માટે રૂ૫૦) નુ ઇનામ આપવામા આવ્યુ હતુ.[५]

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૧૦ માહ ૯ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી કુવરજી લાલકાકા[६]—ઉમર વર્ષ ૬૭) એવણ સુરત મધે ફીરંગી વ્યાપારીઓની કોઠીમા દલાલીનુ કામ કરતા હતા. તેમજ કેટલીક મુદત સુધી મુંબઈ ખાતે તેમના વ્યાપારનાં કામસર આવીઆ થઇને આવ્યા હતા. એવણનું મરણ સુરતમાંજ નીપજ્યુ હતુ.

---

૧ મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૧ મી મેએ ૧૮૩૨.

૨ આ ચોપાન્યુ બાહેર પડેલુ હોય એવુ અમારા જાણવામા આવ્યુ નથી

૩ શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બનગાલીના બાવા

૪ આ બાબે એવણના વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઇ નવરોજજી બનગાલીએ કલકતાની કાઇ ધરમની વાડી બાબે એવો બધો ભાઇઓ (શેઠો દાદાભાઇ અને શાપુરજી) ને મરહુમ શેઠ જમશેદજી કુકાજી મનાઇનાની વીધવા બાઇ હીરાબાઇ સાથે વાધો ચાલતો હતો તે બાબેની છાપાછાપીનો જવાબ આપતા તા૦ ૯ મી જુલાઇ ૧૮૩૨ ના "મુંબઈના જામેજમશેદ" મા પોતાની સહી સુધા લખ્યુછે કે —

"બીજુ હમારા બાવા મેહેરબાની નવરોજજી સોરાબજીએ હજારો રૂપીઆ ખરચ કરીને આપરી હમજાતના ફાયદાને વાસ્તે શ્રી બંગાલામો દોખમુ બંધાવેલુ છે. તે શેઠાએ પોતાની ગરીબી પરમાણે આપણી હમજાતની બરદાસ્ત કરતા હતા તે સરવેને રોશન છે તારપછે તે દોખમાની સગરીનુ કામ બાકી હતુ તેવારે હમે શ્રી ચીન ગએલા હતા .... તારે હમે શ્રી ચીનથી બંગાલે આવ્યા તેવારે હમારા બેહેરાતા ભાઈ શાપુરજી સાથે મસલત કરીને હમારેથી બની આવેલું તે પરમાણે આશરે રૂ૩૫૦૦) ખરચીને સગરીનુ કામ તઇઆર કરાવી આપેલુ છે."

૫ બોંબે કુરીઅર, તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૩૨.

૬ મુંબઇવાલા શેઠો ડોસાભાઈ અને દાદાભાઈ દોરાબજી લાલકાકા, અમદાવાદવાલા શેઠ જમશેદજી દોરાબજી લાલકાકા, તથા સુરતવાલા શેઠ માણેકજી દોરાબજી લાલકાકાના બાવા; તથા ગુજરાતના ઇનસ્પેકટીંગ પોસ્ટ માસ્ટર ખાનસાહેબ ખરશેદજી પાલણજી લાલકાકાના બપાવા. એવણના બાવા શેઠ કુવરજી લાલકાકા સુરત મધે વલંદાઓની કોઠીમા દલાલી કરતા હતા, અને જઇફ તથા ઊમરે પુગેલા હોવા છતા પણ લાલ જવાન સરખો ચેહેરો હોવાથી ત્યાંના સર્વે વ્યાપારીઓ એવણને "લાલકાકા" ના નામથી ઓળખતા હતા.

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૧૦ માહ ૯ (સં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી ભીખાજી ભરડા[1]—(ઉમર વર્ષ ૭૨) એવણ પ્રથમમાં ઉદવાડા ગામમાં વસતા હતા, અને ત્યાં જમીનોનો ઇજારો લેતા હતા. એ ગામ તે વખતે માડવીના રાજ્યને તાબે હોવાથી ત્યાં રાજાની દરબારમાં પણ એમનો પગપેસારો થયો, અને તેનીજ મદદથી દમણ મધે એવણે વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫ થી ત્યાં જતુંકનું રેહઠાણ કીધું. હિંયાથી પછી ધરમપોરના રાજ્યમાં પણ એવણે પોતાનો રોજગાર લંબાવ્યો, અને એ ત્રણે ગામો ભણી મોહટો રોજગાર ચાલ્યાને લીધે એવણે એક સારી પુંજી એકઠી કીધી હતી. માડવીના રાજા તરફથી એવણને પોતાના જન્મ ગામ ઉદવાડા મધે કેટલીક જમીન ઇનામમાં આપવામાં આવી હતી.

તા૦ ૭ મી જુન.

આજ દીને મુંબઈ મધે કેટલાક ઉતરતા વર્ગના પારસીઓ તથા હિંદુઓએ હડતાલ પાડી મોહોટું તોફાન મચાવ્યું હતું. આ તોફાન કરવાનું કારણ એ હતું કે અંગરેજી સરકારે જાહેર રસ્તાઓ તથા મોહલાઓમાં રખડતા કુતરાઓને મારી નાખવાનો જે અસલથીજ હુકમ કાઢેલો હતો, તે હુકમ દર વર્ષના ધારા કરતા આ વર્ષે પોલીસના અમલદારો વધારે સખ્ત રીતે બજા લાવ્યાથી, અવરના દેશીઓના દીલ ઉશ્કેરાયા હતા.[2] ગઈ કાલે એટલે તા૦ ૬ થી જુન ૧૮૩૨ ને દીને પોલીસના બે કાનસ્ટેબલો પોતાના ઓહદાની ફરજ બજાવવાની ઉમંગમાં, પોતાને મળેલા અખત્યારની બાહેર જઈ કોઇ દેશીના કમપાઉંડમાં દાખલ થઈ એક કુતરૂં માર્યું હતું. આ ઉપરથી તે જગોએ પારસીઓ તથા હિંદુઓનું એક મોહટું ટોળું ઉશ્કેરાઇને એકઠું થયું, અને પેલા બંને કાનસ્ટેબલોને સખ્ત માર માર્યો તથા ઘાએલ કીધા.[3] એ પછી તેઓએ એકઠા થઈ આજ દીને શેહેરના કોટ માહેલી સઘળી દુકાનો બંધ રાખી, તથા કેટલોક ફિસાદ કીધો, જેને લગતો દર કલાકે કલાકનો અહેવાલ નીચે આપીએ છીએ—

સવારના ૬ કલાકે—સઘળું કોટ સમશાન હતું, અવારનવાર થોડા થોડા લોકોના ટોળાઓ મોહલાઓમાં ઉભા રહી વાતો કરતા હતા. સઘળી દુકાનો બંધ હતી, અને કશી ચીજની ખરીદી થતી હતી નહિ.

૭ વાગતે—માટીડાઓ તથા છોકરાઓના ટોળા મોહલાઓમાં ફરતા અને ગરબડ સરબડ કરતા હતા.

૮ વાગતે—એજ પ્રમાણે લોકોના ટોળા ફરતા હતા, અને ભાગચોધડીએ કોઈ દુકાન ઉઘાડે તો તેને ધમકાવી તથા ગાળો દઇને પાછી બંધ કરાવતા.

૯ વાગતે—લોકોના ટોળાને ટોળા હજુર મોહલાઓમાં વધારે જોરશોરથી ફરતા, અને દુકાનદારોને જો તેઓ દુકાનો ઉઘાડે તો સઘળું બાજફોડ કરી નાખવાની ધમકી આપતા. કોટ બાહેરથી આવતી ઘણીક ગાડીઓ તથા રાહદારીઓને દેવનના મોહનાની બાહેર અટકાવામાં આવ્યા હતા, અને બાહેરકોટથી બજાર તથા સરસામાન લઈ આવતા હેલકરીઓને મારી તેમના ટોપલાઓ નાખી દેતા હતા.

---

૧ શેઠ માણેકજી કાવસજી દમણવાલાના બપાવા એવણના બાપ આ૦ ભીખાજી ભરડા અસલમાં તારાપોરના વતની હતા. ત્યાંથી પીંડારાઓની લુટ તથા ધાડને લીધે કંટાળી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૬ માં ઉદવાડા ખાતે આવી વસ્યા હતા.

૨ આ બાબે તે વેળાના બંને ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રો—બોમ્બે કુરીઅર અને બોમ્બે ગેઝેટમાં, નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું —

"The annual order for a general massacre of the dogs—which have become more numerous and insufferable of late than they ever were known before—has always we believe, been considered by the Natives as a very objectionable act of power, but has rarely if ever led to anything like open resistance. Having this year however, been more rigidly enforced than usual, it appears to have excited a degree of indignation which nothing could repress.
We have been given to understand that the order itself is not so much objected to as the manner in which it is executed, and that if, instead of the brutal butcheries which constantly take place in the verandahs and entrances of the houses occupied by natives, the emissaries of the Police were to confine themselves strictly to the streets and highways, little or no notice would be taken of them and their occupation."

[*Bombay Courier, 9th June 1832*]

"This insurrectionary movement appears to have been occasioned by the last Edicts of Government for the destruction of all dogs found straying about without Owners—edicts the most necessary, but which do not appeared to have been carried into effect with that deference to the feelings and prejudices of others, that has so universally been acknowledged to be both necessary and proper, more particularly when those feelings and prejudices are connected with Religion.

[*Bombay Gazette, 9th June 1833*]

અલબત્તા, પોલીસની આ ખામી કાઢયા છતાં ઇંગ્રેજી પત્રોએ દેશીઓને પણ મુલકનો ભંગ કરવા આ આડો રસ્તો લેવાને ઠબકો આપ્યો હતો.

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨. કેહેછે કે આ મારામારી કોટમાં પારસી બજાર સ્ટ્રીટમાં હાલ જ્યાં શેઠ હીરજીભાઈ હોરમસજી શેઠના તથા શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલીના રેહવાના ઘર છે તે તરફ થઈ હતી.

૧૦ વાગતે—પોલીસ અને પોસ્ટ આફીસ તરફ લોકોનું એક મોટું ટોળું ભેગું મળ્યું હતું. આ વેળાએ ત્યાં સરકારે લશ્કર બોલાવવાની અરજ કરાઈ, પણ પારસીઓએ તે માની નહિ

૧૧ વાગતે—મોહોલ્લાઓમાં સમશાંન, પણ પોલીસ આફીસની આજુબાજુએ લોકોની ભીડ.

૧૨ વાગતે—લશ્કર આવી પોહચવાની ખુમ પડી, તોપણ લોકો બેદરકાર નાહના નાહના ટોળાઓમાં ઉભા રહ્યા, અને મોટે મોટે વાતો કરવા લાગા.

૧ વાગતે—"કુવીનસ રાયલ" ની પલટણની ટુકડી પાલવાના દરવાજા તરફથી કોટમાં જલદીથી આવતી જણાઈ, જે જોઈ લોકોએ ધસારાબંધ નાહસવા માંડયું. વાણીયાઓ અને પારસીઓનાં ટોળાઓ બોમ્બે ગ્રીન તથા બજારગેટ તરફ વીખરાઈ ગયા. પલટણની ટુકડીએ પેહલા શેઠ એદલજી ફરામજી (આલમલેસ) ની દુકાન આગળ ધામો નાખ્યો, અને તે પછી તુરત સરકારી વેર હાઉસ તથા બીજી જગાઓ આગળ ફરવા માંડયું. હિયા સઘળા માજીસ્ટ્રેટો, જસ્ટીસ ઓફ ધી પીસો, લશ્કરનો કમાનડન્ટ, ટાઉન મેજર, અને ઘણાક લશ્કરી તથા દરીયાવર્દી અમલદારો એકઠા મળ્યા, અને તેઓની હજુરમાં પોલીસના ચીફ માજીસ્ટ્રેટે "રાયટ એક્ટ" વાચી સંભળાવ્યો. જે પછી પલટણની ટુકડીએ કોટમાં બજારગેટ તરફ વીખરાઈ જઈ કેટલાક તોફાનમાં સામેલ રહેલા દેશીઓને પકડી પોલીસને સ્વાધીન કીધા. એ પછી ત્રણ વાગતામાં સઘળું સમાધાન થયું, અને પલટણને કીંગ બગીચામાં આખી રાત હથીયાર સાથે રેહવાને તથા જરૂર પડે તો મદદને માટે આવવાનો હોકમ કીધો હતો. પણ તેની ફરી જરૂર પડી હતી નહિ.[1] એ પછી સાંજના પોલીસના ચીફ માજીસ્ટ્રેટે દેશી કોમના આગેવાનોને બોલાવી તેઓને લોકોને સમજાવી બીજે દીને દુકાનો ઉઘડાવવા તથા કાએદાસર ચાલવા, વીગેરેને માટે શીખામણ દેવાને કહ્યાથી "પારસીની પંચાતનો નશાખાસાર તથા હીંદુના મહાજનનો ભાટ મોહલે મોહલે પોકારવા લાગા જે શેઠીયાઓએ કેહવાડ્યું છે જે સરવેએ સુલેહસંપથી રેહવું તથા બામદાદમાં દુકાનો ઉઘાડવી. કોઈએ રસ્તામાં ખલેલો કરવો નહી."[2]

તા૦ ૮ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૧ યઝદજરદી

આજ દીને દીવ મધે મુંબઈવાળા શેઠ જાંગીરજી નસરવાનજી વાડીઆએ બંધાવવા માંડેલા દોખમાનો નાણો પુરવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી.[3]

---

1 બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨. વળી એજ હુલ્લડને દિવસે બનેલા એક દલગીરી ભરેલા બનાવની તા૦ ૮ મી સપટેમ્બર ૧૮૩૨ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા નોંધ લીધી છે. તે એ કે હુલ્લડને દીને બપોરના એક આબરૂદાર પારસી ગ્રહસ્થનો દીકરો કોઈ ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થ કે જે તેના બંગલામાં ભાડુત હતો તેની આફીસમાં ભાડાને લગતા કાંઈ કામસર ગયો હતો. ત્યાંથી પાછો ફરતાં તેણે રીજમીટના સોલજરોને હુલ્લડખોરોની પછવાડે દોડતા જોયા, જેથી તે પણ બીહીને હુલ્લડખોરોના ટોળાની સાથે નાસવા માંડયો, અને તેની પુઠે પણ બે સોલજરો આવતા જોઈ એક નજદીકના ઘરમાં પેઠો, અને ત્યાં માર્યાજવાની બીહકથી તદ્દન બેહોશ થઈ પડયો. એ પછી હુલ્લડનો ઘભરાટ નરમ પડવા બાદ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા, અને સાજો કરવાના દરેક ઉપાયો લીધા પણ તે બીચારાએ એવીતો સખત હેબત ખાધી હતી કે એક અઠવાડીઆમાં તે મરણ પામ્યો.

આએ હુલ્લડ કરવાની આગેવાની લેનારા ધણીઓનો જે કોઈ બરાબર પત્તો મેળવી આપે તેને રૂ૫૦૦) નું ઈનામ આપવાનો સીનીયર માજીસ્ટ્રેટ મી૦ જે ડી દાવતરીએ જાહેર ખબર છપાવી હતી.

એ પછી એ હુલ્લડમાં પકડાયલા ૧૮ જણાની તપાસ એજ સાલના અકટોબર માસની અપરાધીઓની છાડણ કરનારી શેશનમાં ચીફ જસટીસની હજુરમાં છ દિવસ ચાલી હતી. તે વેળાએ જુરીએ ઉપલા ૧૮ માના ૧૦ જણને અપરાધી ઠેરવ્યા હતા, જેઓમાં ૮ પારસી અને ૨ હિંદુ હતા. એઓમાં માહેલા બે જણાને ૧।। વર્ષ, ત્રણ જણાને એક વર્ષ, એક જણને ૯ માસ, ત્રણ જણાને ૬ માસ, અને એક જણને ૧ માસના કેદખાનાની સજા તા૦ ૨૩ મી અકટોબર ૧૮૩૨ ને દીને ચીફ જસટીસે કીધી હતી, તથા બે વર્ષ વેર સુલેહથી રેહવા માટેના જામીન તથા હાથ મચલકા લખાવી લીધા હતા.

આ બનાવ અંતરેના કેટલાક અજ્ઞાન લોકોના ધર્મ સબંધી જોસ્સાને લીધે બન્યો હતો. તેમાં કસો રાજ દ્રોહકારી હેતુ હતો નહિ, ઈંદા કોઈ પણ શખસ સત્તાવાળાઓની સામે થયો હતો નહિ. આ માટે એ હુલ્લડને દિવસે અંતરેની "ગારીસન" ના કમાનડર કરનલ બોમગારડે સુપરીમ કોરટની શેશનમાં એ મુકદમાની વેળાએ શાક્ષિ આપતાં નીચે પ્રમાણે કહ્યું હતું —

I came through the crowd in Captain Seton's buggy, who brought me from Colaba to the Police Office. The crowd opened out for me as the horse approached; there was no opposition offered. The few that I could see were moving each other out of the way with their hands. A few had chettrys in their hands. The only noise I heard was a calling to each other to open out.

2 મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨

3 આ દાહાડોવાર મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના શેક્રેટરી મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી જમશેદવાલાની એક ખાનગી નોંધની ચોપડી ઉપરથી અમોને મળયો છે

તા૦ ૬ મી જુન

આજ દીને મુસલમાનોના મોહોરમની કતલની રાત હોવાથી પારસી પંચાયતના અકાબરોએ આજના "મુંબઇ સમાચાર" મા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે પારસીઓને જાહેર કીધુ હતુ કે કોઇએ આજે રાતનાં તથા આવતી કાલે તાબુત નાખતી વેળાએ તમાશો જોવાને જવું નહિ.[૧]

તા૦ ૩૦ મી જુન

મુંબઇના નામદાર ગવરનર ઇન કૌનસીલે ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૧ ના ૧૮ મા કાએદા પ્રમાણે આવતી તા૦ ૧ લી જુલાઇથી મુંબઇ ઇલાકાને લગતાં ગામોના "જ્યુડીશીઅલ" ખાતામા નેટીવ જડજો, તથા પ્રીનસીપાલ અને સીનીઅર કમીશનરો તરીકે ૧૫ હિંદુ, ૧૧ મુસલમાન, અને નીચેના ૬ પારસીઓને ઓહોદા આપ્યા હતા[૨] —

શેઠ શાપોરજીશાહ ધનજીશાહ, સુરતના નેટીવ જડજ.

શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ બાહાદૂર, સુરતના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

દસ્તૂર કાવસજી અસપંદીઆરજી, ભરૂચના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

દસ્તૂર ફરદુનજી કામદીનજી, સુપા પરગણાના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

શેઠ હોરમજી નવરોજજી, ડેમુર ગામના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

શેઠ સોહરાબજી ભીમજી, તારાપોરના જુનીઅર પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

તા૦ ૨૧ મી જુલાઇ.

રોજ ૨૪ માહ ૧૦ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

મરણ—દસ્તૂર કૈખુશરૂજી નવરોજજી સંજાણા[૩]—(ઉમર વર્ષ ૬૫) સુરતવાળા દસ્તૂર નવરોજજી રૂસતમજી સંજાણાના દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા જરથોસ્તી મજહબને લગતી બાબદો તથા ભાષાઓમા ખબરદાર હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઇ નસરવાનજી મોદીની નઇઅતે પગાવેના આતશ-બેહરામની ક્રિઆ કરાવવામા એવણે પણ મદદ કીધી હતી. ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા એવણે "જેહાંગીર નામા" નો ફારસીમાથી ગુજરાતીમા તરજુમો કીધો હતો.[૪]

તા૦ ૨૪ મી જુલાઇ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૧ (કં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી પેસતનજી કાનાભાઇ—(ઉમર વર્ષ ૬૮) સુરતના શેઠ પેસતનજી કાનાભાઇ વકીલના નાના દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મરણ પછી સુરત મધે રૂ, વગેરેનો વ્યાપાર કરતા હતા, અને નામી તવંગરી પાએના ગણાતા હતા. મુંબઇ મધે એવણ શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીવાળા દોખમાનાં જશનની ક્રિઆમા શામેલ થવાને આવ્યા હતા, અને કાનમા કાંઇ દરદ થઇ આવવાથી અતરેજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૫ મી જુલાઇ.

ઇંગલાંડની રોયલ એશીઆટીક સોસાઇટીએ પોતાના મેમ્બરોમાથી એક "કોરેસપાનડનસ કમીટી" નેમી હતી કે જેની મારફતે એશિઆખંડના લોકોને યુરોપમાથી તથા યુરોપના લોકોને એશિઆમાથી એકબીજાના દેશને લગતી દરેક ખબર મળી આવે. તે કમીટીએ નીચલી ચાર બાબદોની શોધ કરવી એવું ઠેરવ્યું હતું. (૧) હિંદુસ્થાનની ભાષાઓ બાબે. (૨) યુરોપ તથા એશિઆ વચ્ચે આગળથી જે વેહવાર હતો તેને લગતી પુરાતન ખબરો. (૩) હિંદુસ્થાનના કારખાનાઓ બાબે. અને (૪) જુદી જુદી જાતના લોકો જેવાકે યુરોપ તથા એશિઆના રેહનારાઓ હિંદુસ્થાનમા ક્યારે અને કેમ આવી વસ્યા તે બાબે. આ કમીટીનો સરનશીન સીલોનનો માજી ચીફ જસટીસ સર અલેકઝાનડર જાનસન હતો. એ કમીટીએ પોતાના ઘણુવાર રીપોર્ટ કરી સોસાઇટી આગળ રજુ કીધા હતા. તેમાનો ત્રિજો રીપોર્ટ આજના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા છપાયોછે, જેમા નીચેનો ફકરો પારસીઓ બાબે આવેલોછે —

"મુંબઇના પારસીઓ વિદ્યા હુનરના ફાએદાની કદર પીછાણનારછે તેઓ પાસે નાણું ઘણું હોવાથી તેઓ એશિઆખંડની ઘણી જગાઓપરનો વ્યાપાર કરેછે તેઓએ દસાતીર પુસતકના બનાવનાર મુલ્લા ફીરોજના બાપ મુલ્લા કાઉસને પોતાને ખરચે થોડાક વર્ષ ઉપર

---

[૧] મુંબઇના સમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨

[૨] મુંબઇના સમાચાર, તા૦ ૨૦ મી જુન ૧૮૩૨

[૩] મરહુમ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાના પિત્રાઇ, તથા દસ્તૂર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણા અને નવરોજજી શાપુરજી સંજાણાના સગા બાવા. એવણને હાથના કીધેલા કેટલીક પુસ્તકોના ગુજરાતી તરજુમા દસ્તૂર પેશોતનજી પાસે મોજુદછે

[૪] આ તરજુમો ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા ખોદાબખશ બેહરામ યઝદી નામના એક ઇરાનીએ "આપઅખતીઆર" છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો

ઈરાન જે કાંઈ પારસીઓને લગતી ખીના બાકી બચેલી હોય તેની શોધ કરવા મોકલ્યો હતો.[૧] મુલા ફીરોઝ જ્યારે ઈરાનમા તે કામપર હતો ત્યારે દસાતીરનુ પેહલવી ભાષાનુ એક પુસ્તક શોધી કાઢીઉં, અને તે અજાએબ જેવાં પુસ્તકનો તરજુમો ઇંગ્રેજીમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં મુંબઈમા છપાવી પ્રગટ કર્યો, તે ઉપરથી જણાએછે કે મુંબઈના પારસીઓ પોતાના અસલ દેશને લગતી બાબદો શોધી કાઢવાની ઘણી આગ્રેહ રાખેછે. માજી વાહણ ખાતાના વડા બીલ્ડર જમશેદજી બહમનજીએ જે હુશિયારી તથા ચાલાકી દેખાડીછે તે ઉપરથી જણાએછે કે પારસીઓ મોટા અને ઉપયોગી કામો માથે લેવાને તથા વિદ્યા હુનર અને કારીગરીના કામોમા પડવાને પુરતા લાયકછે, અને તેના બિરાદર બહમનજી હોરમજજી પોતાના દેશીઓની કેળવણી તથા નીતિનો વધારો કરવાની ખંત તથા લોચના રાખેછે. પારસીઓ ઇંગ્રેજી ભાષા શિખવાને તથા સારી રીતભાતો જાણવાને યુરોપ્યન વિદ્યા હુનર તથા ભણતર જે તેમને હિંદુસ્થાનમાંથી મળી આવેછે તેને ઘણું અમુલ્ય સમજેછે."[૨]

તા૦ ૧૩ મી આગસ્ટ.

આજ દીને "મુંબઈના શમાચાર" પત્રના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાનાં પત્રમા એક બયાન જાહેરીકલ લખી તે પત્ર માથનો પોતાનો સબંધ છોડયો હતો, અને તેમા સેવટે લખ્યુ હતુ જે "અમારા હાથ તરેનો દેનવાએલાજ એક સબબ હોવેથી આએ પતરનુ અધીપતીપણુ અમારા શેઠણુપરજ મનાવશે." આ નવા અધીપતી મોબેદ ફરદુનજીના એક એવી ઉત્વારેવાલા એ૦ ટેહમુરજી રુસતમજી મીરજાં હતા, કે જેમનુ નામ એની બાજે દીનથી સમાચારમા તેના પરવરતાવનાર તરીકે આવા કરતુ હતુ.

તા૦ ૨૩ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૨ (કદ) ૧૨૦૧ મજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર મનચેરજી કેકોબાદજી મુલા ફીરોઝના—ઉમર વર્ષ ૮૨) મરહુમ મુલા ફીરોઝ બીન કાઉસના વડા બિરાદર. એવણ પ્રથમમા મુલા ફીરોઝજીનાં વ્યાપાર વનજના કામોમા પડેલા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપાવા મુલા કાઉસ રુસતમ જલાલના હેદરાબાદ ખાતે મરણ પામવાથી એવણ તે તરફ ગયા હતા, અને બે વર્ષ ત્યાં રહી આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા ચીન ખાતે વ્યાપારસર ગયા હતા; તેવામા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા મુલા ફીરોઝજી મરણ પામવાથી તેમની જગોએ અંતરેની કદમી અંજુમને એવણને પોતાના વડા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા. પણ તે પછી એવણે અંતરે આવી તે ઓદ્ધો સંભાળેલો નહી, અને એકવાર પાછા ચીન જઈ ત્યાંથી બીમાર પડી અંતરે આવી ને ત્રણ માસમા મરણ પામ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

રોજ ૬ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી કુવરજી મોદી[૪]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ કુવરજી કાવસજી મોદીના દીકરા. એવણ અંતરેની "કમીસરીએટ" મા દવા દારુ પોહચાડવાના તેમજ ઘોડાનાં અને બીજા પરચુરણ કંત્રાકટો લેતા હતા. એવણની મદદથી ઘણા પારસીઓને કમીસરીએટમા નાધના નાધના કંત્રાકટો મળતા હતાં.

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતનાં ફંડનો તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૩૦ થી તે તા૦ ૪ થી નવેમબર ૧૮૩૧ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" મા ટરસટીઓએ છપાવી પ્રગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આ-

૧ મુલા કાઊસ મુંબઈના પારસીઓને ખરચે નહિ, પણ સુરતવાલા કદમી પંથના આગેવાન શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહને ખરચે ઈરાન ગયા હતા એવુ આપણે આ પુસ્તકને સફે ૪૬ મે જોયુછે

૨ બોંબે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૩૨

૩ એવણ પણ ફારસી ભાષામા તથા બીજી કેટલીક બાબદોમા ઘણા ખબરદાર હતા, અને તે માટે મરહુમ મુલા ફીરોજજીએ એવણને પોતાના વારેસ નેમ્યા હતા, તથા પોતાના મરણની પાચ દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૨૭ અકટોબર ૧૮૩૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર સર જાન માલકમ ઊપર એક પત્ર લખ્યો હતો, તેમા પણ તેવજ લખ્યુ હતુ કે "મેં મારી જીદગીનો ઘણો મોટો વખત "જારજનામુ" રચવામા ગુજાર્યોછે, અને હવે મને આ દુનિયાથી કુચ કરવાનો વખત નજદીક આવ્યોછે, માટે હુ અરજ કરુ છુ કે મારા કુટુંબના ફાએદાને માટે મારા મરણ પછી મારી મેહનતનો બદલો જેમ તમારી નેક નજરમા આવે તેમ આપવો. હુ તમારી ખાતરી કરુ છુ કે મારો બિરાદરો મોબેદ મનોચેહર બીન કેકોબાદ કે જે હાલ કંતાન ખાતેછે, અને તેની હુશિયારી વિષે મને પુરતો વિશ્વાસછે તે થોડા વખતમાં અંતરે આવી "જારજનામુ" પુરૂ કરશે. મારી આખરે છેલી અરજછે કે તમો મારા આજે બિરાદરને મારા વારેસ તરીકેનુ માન આપો, કે જેથી એ૦ મારા ઘેરમાથી નાબુદ થઈ જાય નહિ."

૪ શેઠો કુવરજી, ખરશેદજી, બાંગીરજી તથા હોરમજજી રુસતમજી મોદીના બસાવા

હેશ્રા હીસાબની બાકીના રૂ૭૧૫૧ાાા૭ ઉપરાંત આખાં વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૧૦૦૮૮ાાપાા વક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૩૦૨) થયો તે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના ાં સઘળા મળી રૂ૭૩૩૦૧)૧૨ાાા બાકી હતા.

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

આજ દીને મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ મુબઈ સમાચાર છાપાખાનાંમાથી "બાગહાને કાતેહ" નુ । પુસ્તક મોટા કદના ૬૦૦ સફાનુ રૂ૬૦) ની બાહેર પાડયું હતુ.[1]

તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર.

મુબઈની સુપરીમ કોરટના ચીફ જસટીસ સર હરકાપટને અતરેની પારસી પંચાતના અકાબરોને । કીધી હતી કે પારસીઓના વારસા હીસ્સાના મુકમો કોરટમા આવેછે ત્યારે તે સુકાવવાને ઘણો ગુા પડેછે માટે તમારાં ધર્મ પુસ્તકો અને રાહરસમો ી એક ધારાનો ખરડો કરી સરકારમા અરજી કરી ા કે જો તે ઇગલાડથી પસાર થઇ આવે તો તમારી ી લગતા કજીયા તે ધારા મુજબ ચુકે. આ ઉપરથી તના અકાબરોએ "પારસી લોકો વાસ્તે નવા રીતીન ઇંધાને કેટલાએક નવા ધારા બાધવાના સવાલોની ડી" એવે નામનુ કેટલીક ધારાની કલમોનુ એક ત્નુ "મુબઈના સમાચાર" છાપાખાનામા છપાવી અા જરથોશતીઓમા વેંહચ્યું હતુ—તે સાથે સુરત અને ી અદાલતના રેજીસટ્રાર મી૦ હાર્રી બારોડેલે ત્યાની તના શેઠીયાઓને કેટલાક પારસીઓના વારસા હીસ્સા ોના સવાલો પુછ્યા હતા, તેના જવાબો તે સાહેબોએ આપેલા હોવાથી તે સવાલો પણ આમે ચાપાનીયામા પ્યા હતા, અને આજના મુંબઈના સમાચારમા મદેહ ર આપી સર્વે જરથોશતીઓને અરજ કીધી હતી કે ેમી તેમા કાંઈ સુચના કરવી હોય તે પોતાની સહી ે લખી પંચાતના અકાબરો ઉપર મોકલી આપવી પછી અજુમન મેળવી તે ખરડો નકી કરી વળીએ િ ઇગ્લાડ મોકલી આપવામા આવશે.[2]

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

અતરેના એક જાણીતા પારસી વ્યાપારી શેઠ ફરદુનજી લીમજી પાંડેએ પોતાના એક દીકરા શેઠ દીનશાહજીને ઇગલાડ કેળવણી લેવા માટે વાહણ "અરલ આૅફ એલડન" મા મોકલવાની ગોઠવણ કીધી હતી. આ માટે તેવણે મુંબઈની સરકારને અરજ કીધાથી સરકારે એવી રીતે તવગર દેશીઓને પોતાના છોકરાઓને ઇગલાડ કેળવણી લેવા મોકલવાને ઉત્તેજન મલે, માટે "કોરટ આૅફ ડાએરેકટરસ" પર તે તરફ શેઠ ફરદુનજીની આ મુબ મતલબમાં દરેક પ્રકારની મદદ આપવાને લખી જણાવવાને કબુલાત આપી હતી.[3]

તા૦ ૬ ઠી નવેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (કદમી) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી શોરાબજી રૂસતમ ફરામના[4]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ શોરાબજી માણેકજી રૂસતમ ફરામના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની તરફથી વ્યાપારને માટે ચીન તરફ આવજાવ કરતા હતા, અને ત્યાની બની મની ૨૨ સફરો કીધી હતી. પછવાડેથી બાપે પોતાનો સઘળો વહીવટ પણ એવાને પોતાના બ વે ભાઈઓ સાથે સોપ્યો હતો.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.

આજ દીને ફરંગતના રાજમા આવેલાં મસુરી નામના ગામડામા શેઠ પેશતનજી કુવરજી વકીલના ઘરમાં ૩૦ થી તે ૩૫ લટારાઓ નાગા હથીઆર સમેત દાખલ થઈ સઘળો તેમનો અસબાબ લુટી લઈ ગયા હતા. તેઓની શોધને માટે થાણાના આસીસટંટ કલેકટર અને ફુમાવીસદારે ૭૫ માણસો મોકલ્યા હતા, પણ કસો પતો હાથ લાગો નહિ[5]

---

[1] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૩૨

[2] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૨

[3] The Government of Bombay duly appreciating the public spirit of Furdoonjee Sett, and desirous of encouraging wealthy natives to send their children to England for education, has we understand, promised, at the request of that Gentleman, to write to the Court of Directors to beg they will give every assistance in their power to Furdoonjee Sett's friends in England towards the accomplishment of the objects he has in view in sending his son to that country
[*Bombay Gazette, 29th September* 1832.]

એ પછી તા૦ ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૩૨ ને દીને મજકૂર શેઠ દીનશાહજી ફરદુનજી પાંડે પોતાની સાથે બે પારસી નોકરો લઈ વાહણ "અરલ આૅફ એલડન" મા સુવાર થઈ ઇંગલાડ કેળવણી લેવાને ગયા હતા

[4] શેઠ ડોશાભાઈ બરજોરજી રૂસતમ ફરામના બાવા

[5] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૮૩૨.

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર.

બંગાલ ઈલાકામાં આવેલાં બાલાસોર નામનાં કટક શેહેરના એક ગામમાં ચાલેલા સખ્ત દુકાલથી ભુખે મરતા ગરીબ લોકોના આશરાને માટે આવરદાના શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૫૦૦) ની એક રકમ કલકત્તા ખાતેના પોતાના આડતીઆની મારફતે તે તરફ મોકલી હતી.[1]

તા૦ ૬ ઠી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (યઝ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—નસરવાનજી બરજોરજી દાદીબરજોરનાં[2]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના બીજા દીકરા. એઓ પ્રથમમાં પોતાના બાપના વ્યાપાર વણજના કામમાં સામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં બાપનાં મરણ બાદ શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજીની સાહેતા હેઠળ દુકાનનું કામ કરતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી લીધેલા એ કાલેનડરમાંહે[3] સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કાલેનડરની માફક છે.

"બોમ્બે નેટીવ એજ્યુકેશન સોસાઈટી" ની જનરલ કમીટીમાં તથા છોકરાઓને શિખાવવા માટે નવી ચોપડીઓ બનાવવા માટે ઠેરેલી કમીટીમાં પારસી મેમબરો તરીકે શેઠ દાદાભાઈ સોરાબજી મુનશીની સાથે દસ્તૂર રૂસ્તમજી કેકોબાદજી મુલ્લાં ફીરોજનું નામ વધારેલું છે.

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમાં વાહણ "જામ્ને બારડન" તથા "ફોર્ટ વીલ્યમ" એ બન્ને જમશેદજી જીજીભાઈની કંપનીનાં નામપર, તથા વાહણ "ડેરન" નસરવાનજી એદલજી અને પેસ્તનજી શાપુરજી પારેખના નામપર છે. તથા બ્રીગ "હીંદુસથાન" નું નામ નથી. એ ઉપરાંત નીચલાં નવા વાહણો પારસીઓના નામપર ઉમેરવાં —

વાહણનું નામ	માલેક.	ટણ.
ફેવોરીટોબા	વીકાજી મેહેરજી	૭૧૦
આરસઆકરેર	મેહેરવાનજી નવરોજજી (નાશીકવાલા) ની કંપની	૫૧૦
ગુબના (બ્રીગ)	ફરામજી રતનજી મુસ	૧૨૦

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૩૨
આ સખાવતને માટે કલકત્તાનું "કુરીઅર" પત્ર કહે છે કે તે બંગાળાના તવંગર બાબુઓને શરમ પોહચાડનારી છે, કેમકે તેઓએ આ બાબતમાં કશી વખાણવા જોગ મદદ દીધી હતી નહિ. આ માટે તે લખે છે કે—

"Jamsetjee Jejeebhoy, the most eminent Parsee Merchant of Bombay, has put to shame many a richer Baboo of Calcutta, by the munificent donation of 500 Rs. to the Cuttack Fund. We say with pride that our friend Jamsetjee has an English heart, as well as the mind of an enlightened Englishman.

[Calcutta Courier, 15th November 1832.]

૨ શેઠ અરદેશર તથા પેસતનજી નસરવાનજી દાદીબરજોરના બાવા

3 The Bombay Calendar and Almanac for 1833. Bombay, printed at the Courier Press.

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને અતરેની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ" સોસાઈટીની એક સભામાં શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાની સાસટીવાલી મીલકતમાં મી૦ ટાઉની મારફતે આણેલી મોરીસસની સેરડીનો સારો પાક થએલાની બીના કહી સમજાવી. તેવણે કહ્યું કે મેં ૧૦૦૦ સેરડી તપાસને માટે મુંબઈના બજારમાં વેચવાને મોકલી તેના રૂ૨૭) ઉપજેઆ, અને વળી તે સઘળાઓને ઘણી પસંદ પડતી થાય. આથી તેવણે સાત વીઘા જમીનમાં આસરે ૨૬૦૦૦ સેરડી રોપી છે, કે જે હવે મુંબઈના બજારને બસ થાશે, અને વળી સારી, જાડી, તથા મીઠાસદાર સેરડી મળશે.[4]

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી

આજ દીને સુરતની પાસેનાં અડાજણ ગામમાં ત્યાંના એક વતની શેઠ જમશેદજી લીમજીભાઈએ એક કુવો બંધાવી ધર્મ ખાતે લોકોને વાપરવાને ખુલ્લો મુક્યો હતો.[5]

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈના જાણીતા વ્યાપારી શેઠ બરજોરજી કાવસજી બનાજીએ આનરેના બાગમાં આવેલી મનવાર "મેલવીલ" પરના અમલદારો તથા તેના "આડમીરલ" ને પોતાના બંગલામાં એક મોટી જીયાફત તથા દેશી નાચ આપ્યો હતો. ગાનારી સુંદરીઓના અવાજથી પરોણાઓ ઘણા ખુશ થયા હતા.[6]

૪ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

૫ આ કુવાપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલી છે:—
"સંવત ૧૮૮૯ પોસ વદ ૬ વા૦ શુક્ર તા૦ ૧૧
"જાનેવારી ૧૮૩૩ ઈસવી રોજ ૧૨ માહ ૮ મો ૧૨૦૨
"ઈજદજરદી પારસી જમશેદજી લીમજી અડાજણના"

૬ બોમ્બે ગેઝેટ. તા૦ ૨ જી ફેબરવારી ૧૮૩૩

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

રોજ ૫ માહ ૫ (શ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી જીજીભાઈ વાછા[1]—ઉમર વર્ષ ૮૫) એવણ "એદલ વાછા" ને નામે અતરે જાણીતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮) મા પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી અતરે આવી એક નાહની ગાદીની દુકાન કાઢી હતી, અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦) મા ઈંગ્રેજ બજારમા પીનાયતી સામાણ વગેરેની એક મોટી દુકાન સ્થાપી તેમા સારી પૂંજી એકઠી કીધી હતી. એવણને ત્રણ બેટા હતા[2] તે સઘળા એવણની હૈયાતીમાજ મરણ પામયાથી, પછવાડેથી દુકાન કાઢી નાખી એકાંત જીદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૬ થી ફેબરવારી

આજ દીને અતરેના જાણીતા બેપારીઓ મોતી ફગનાથની પેહડી તરફથી બંધાવેલુ ૫૦૦ ટનનુ એક નવું વાહણ પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા મજગામની ગોદીમા કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ માગીશ (બક-ટન ઠ) હેનસે તેના મુથાંન ઉપર એક શરાબની બાટલી ફોડી તે વાહણનું નામ "જમશેદજી જીજીભાઈ" કરી સર્વેની ખુશાલીના પોકારો વચ્ચે આપ્યુ હતું.[3]

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી

રોજ ૨૧ માહ ૫ (શ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલે પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ રતનજીના ઉઠમણાની મજલેશમા તેમની નહીંએતે ડંકનરોડ ઉપર પોતાની કરોડી આગળ એક દરેમેહેર બંધાવવાની તદબીરમતી પદાવી હતી, તથા ૩૫૦૦) અતરેની ગંભાતના દાદબાગના ફંડમા આપ્યા હતા.[4]

---

[1] શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાના બપાવા, તથા શેઠ એદલજી મનચેરજી વાછા, કમીસરીવાળાના બાપના બપાવા.

[2] શેઠો દાદાભાઈ, જમશેદજી, ફિરસાંગજી, માણેકજી, અને ફરામજી એદલજી વાછા

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

એ વાહણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા ચીનથી ત્રણ લાખ રૂપીઆની ખાંડ ભરી અતરે આવતા કુએલાનની વાવટાકાઠીથી બે મેલ દૂર એક ખરાબા પર ચડી તા૦ ૭ મી જાનેવારી ૧૮૩૭ ને દીને ભાગુ હતુ.

[4] મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

તા૦ ૧૦ મી માર્ચ.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (શ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને નીલ મધે મુંબઈવાલા શેઠ જાગીરજી નસરવાનજી વાડીઆએ એક દોખમુ બંધાવી પુરાણુ હતુ.[5]

તા૦ ૧૧ મી માર્ચ.

રોજ ૧૨ માહ ૬ (શ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ફરામજી રૂસતમજી વલસાડવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૦) વલસાડમા પેહલવેહલા થયલા વડા દસ્તૂર. એવણ વલસાડમા સઘળા મોબેદોમા વધારે આબરૂદાર હોવાથી ત્યાના લોકોએ એમને પોતાના દસ્તૂર ઠેરવ્યા હતા

તા૦ ૧૩ મી માર્ચ.

રોજ ૧૪ માહ ૬ (શ૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી મનચેરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ મનચેરજી મેહેરવાનજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીમા તેમના હાથ હેઠલ કામકાજોમા પડેલા હતા. તે પછી વાહણોમા માલ લાદવાને માટે "ડુમરવાસ" ભાડે આપતા હતા, અને તેમા એક મોટી પૂંજી એકઠી કીધી હતી.

તા૦ ૨૨ મી માર્ચ.

મુંબઈની નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટીની વાર્ષિક સભા આજ દીને મળી હતી. નામદાર ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેર સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજ્યો હતો. સેક્રેટરીએ રીપોર્ટ વાચ્યાબાદ ગવરનરે પોતાને હાથે ચઅન છોકરાઓને ઇનામ તથા "પેટ સ્કાલરો" ને સનદ આપી હતી.

, તે પછી શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ દરખાસ્ત કીધી અને શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસે ટેકો આપ્યો કે "નામદાર ગવરનરે મેહેરબાની કરી મસનદીનની ખુરશી લીધી તેથી તેમનો ઉપકાર માનવો."

---

[5] આ દોખમાપર તણી મારેલી નથી, પણ તેને પરસાવવાના જશનમા સામેલ થવાને શેઠ જાગીરજીએ તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩ ના મુંબઈના જામે જમશેદની મારફતે સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી, તેમજ ત્યા જનારા જરથોસ્તીઓ સારૂ ઊતારાની જગો તથા ખાધા પીધા વગેરેની ગોઠવણ શેઠ ફરામજી બરજોરજી દાદીસરજોરનો—કે જેવણના ઊપરીપણા હેઠલ એ દોખમુ બંધાયુ હતુ, તેવણે કીધી હતી

શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો કે "આએ ખાતાની કમીટીએ પોતાનો ઓહદો ચાલાકીથી બજાવ્યો માટે તેમનો ઉપકાર માનવો.

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ ટેકો આપ્યો કે શેક્રટરીનો ઉપકાર માનવો. એ પછી સવરનરે એક નાધનુ જેવું ભાષણ કર્યાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ.[૧]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી શેરાબજી પોચ્ચ—ઉમર વર્ષ ૫૨) એઓ "હોરમજજી બાબી" ને નામે ઓળખાતા હતા. અને મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના એક વિશ્વાસુ કારભારી હતા. એઓ પ્રથમમા શેઠ જમશેદજીની નોકરીમા તેમની સાથે ચીનની સફરે પણ જતા હતા. એકવાર શેઠ જમશેદજી તથા એઓ જે વાહણમા બેશી ચીન જતા હતા તે વાહણ સુમાતરાના કીનારા તરફ કોઈ ખડક સાથે અથડીને ભાગી ગયુ, તેવારે એઓએ પોતાનો જીવ જોખમમા નાખી પોતાના ધણી પાસે કેટલાક ભારે કીમતના મોતીના શરાઓ જે વીમા ઉતરાવેઆ વગરના હતા તે બચાવવાને ઘણી મેહનત કીધી હતી.[૨] આ ઉપરથી શેઠ જમશેદજીનો એઓ ઉપર ઘણો ઇતબાર બેઠો, અને એમનાં મરણની ઘડી લગણ એઓને પોતાની પાસેથી ખીસાડયા હતા નહિ.

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

પુણા અને અહમદનગરની વચમા કારે નામના એક ગામમાં પાણીની બહુ તાણ પડવાથી મુંબઈવાળા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ત્યા પોતાને ખરચે એક મોટો કુવો પુણાવાળા શેઠ શેરાબજી રતનજી પટેલની મારફતે બંધાવી પ્રજાને વાપરવા માટે ઓહદો મુકયો હતો.[૩]

તા૦ ૨ જી મેએ.

આજ દીને અતરેના "હરકારુ" છાપખાનામાથી પારસીઓના બચાઓને ધર્મનીતિ શિખાડવાની "ગહ-સુમાએ માજદીઅશની" નામે એક ચોપડી બાહેર પાડી હતી.[૪]

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારીની પાસે મહવા ગામ મધે શેઠ માણેકજી જીનાજીએ એક દોખમુ બંધાવી પરશાવ્યુ હતુ. એને લગતી ક્રિઆ નવસારીવાલા દસ્તૂર રુસતમજી નશરવાનજી મેહેરજી રાણાના ઉપરીપણા હેઠળ થાઈ હતી.[૫]

તા૦ ૧૪ મી મેએ.

આજ દીને મુંબઈના યુરોપીઅન તથા દેશી ગ્રહસ્થોની એક જાહેર સભા અતરેના ટાઉનહાલમા ચીફ જસ્ટીસ સર હરબર્ટ કાંપટનના સરનશીનપણા હેઠળ મળી હતી. તે વેળાએ મુંબઈ અને યુરોપ વચ્ચે રાતા સમુદ્રને માર્ગે સ્ટીમરો ફરતી કરવાનો ઠરાવ થયો હતો, અને તે માટેની ગોઠવણ કરવાને કેટલાક ઇંગ્રેજો તથા બે પારસીઓ (શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ અને ખરશેદજી રુસતમજી વાડીઆ) ની એક કમીટી નેમી હતી, તથા સભામાજ એક ઉઘરાણાની ટીપ કરવી કીધી હતી, જેમા ઇંગ્રેજોના રુ૨૪૫૫૦), હિંદુઓના રુ૧૭૫૦), મુસલમાનોના રુ૧૨૦૦), પોરટુગીઝોના રુ૫૦૦) અને પારસીઓના રુ૬૨૦૦) નીચે પ્રમાણે ભરાયા હતા.—

	રૂપીઆ
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.... . .	૧૦૦૦
શેઠ દીનબાહ ફરદુનજીની વતી ફરદુનજી લીમજી પાંડે	૧૦૦૦
શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ અને ભાઈઓ	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ .	૫૦૦
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ. .	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી રુસતમજી વાડીઆ . .	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદી.. . ..	૫૦૦
શેઠ શાપુરજી શેરાબજી રતનજી પટેલ ..	૫૦૦
શેઠ જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ ..	૫૦૦
શેઠ માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ	૫૦૦
શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ.. .. .	૧૦૦
શેઠ નવરોજજી દોરાબજી, તે હલકારુ અને વરતમાનના અધીપતી	૧૦૦

આ સભામા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે આ કામ પાર પડયાથી યુરોપ તથા હિંદુસ્થાનને અનેક પ્રકારના ફાએદાઓ થશે તે માટે એક ભાષણ કરી સંભળાવ્યું હતુ.[૬]

---

[૧] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૩૩

[૨] મુંબઈનો બાહર, સફે ૬૬૬

[૩] મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૮૩૩

[૪] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી આપરેલ ૧૮૩૩.

[૫] એ દોખમાપર તખ્તી મારેલી નથી, લેકીન એના પરશાવાનો રોજ રોજ વાર એ૦ જામાસપજી શેરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાએ મેળવી આપેલ છે

[૬] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૫ મી મેએ ૧૮૩૩

આ ફંડમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ ની આખરી સુધીમા રુ૩૮૫૦૧) ભરાયા હતા.

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—શેઠ ખરશેદજી ભીમજી ઉમરીગર[1]—ઉમર વર્ષ ૫૩) શેઠ ભીમજી ધનજી ઉમરીગરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની "ભીમજી ધનજી" ને નામે મુંબઈમા તથા "ખરશેદજી અને શાપુરજીની કંપની" ને નામે મનસાગ ડોમતા તરફ કાનાનોર ખાતે ચાલતી વ્યાપારી પેહડીમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા એવણના બાવા શેઠ ભીમજીએ નીવરતીને લીધે વ્યાપાર મુકી દીધાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા પોતાના સઘળા ભાઈઓ સાથે મળીને "દાદાભાઈ તથા ખરશેદજીની કંપની" ને નામે મનખાગ ડોમતાનો વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા "શાપુરજી ભીમજીની કંપની" ને નામે તીનવગી ખાતે એક દુકાન તથા વ્યાપારી પેહડી કહાડી હતી.

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—કુવરજી માણેકજી મુકાદમ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૨) એવણ ભરૂચથી અતરે આવેલા હતા, અને અતરેની "કમીસરીએટ" મા ગારા તથા પાણી પોહચાડવાનુ કનટ્રાક્ટ લેતા હતા સુરતની પાંજરાપોળના સુમારી ગામમા એવણે એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૨૨ ને દીને પરસાની હતી.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

આજ દીને અતરેની "રોએલ એશીઆટીક સોસાઈટી" ની સભામા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફને મેમબર કરવાની દરખાસ્ત મુકી હતી, તે એક વતના મતથી રદ ગઈ, નવમ દેશીઓને તેમા લેવાને ઇંગ્રેજો સામે હતા. રેવરંડ ડાકટર જાન વીલસને શેઠ માણેકજીના અભ્યાસ તથા સુધરેલા વિચારોની ઘણી તારીફ કીધી [3]

તા૦ ૧૯ મી જુન

રોજ ૧૭ માહા ૯ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—નશરવાનજી નવરોજજી શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૮૫) શેઠ નવરોજજી ખરશેદજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા પોતાના બાપના મરણબાદ પોતાના ભાઈ શેઠ નાનાભાઈની સાથે પરચુરણ વ્યાપાર કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટલાક કુટુંબીઓની સાથે મળી "હોરમજજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની પેહડી ઉઘાડી હતી અતરેના પારસીઓમા એવણ પોતાના "ડાહાપણપણ તથા સતગાઈ અને નમનતાઈ" ને માટે સારીપેઠે જાણીતા હતા

તા૦ ૧૫ મી જુન.

રોજ ૧૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—હીરાજી કાઉભાઈ કોલાહ[5]—ઉમર વર્ષ ૬૨) એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની સાથે ચીન ખાતે મેહતાગરીના કામ ઉપર જતા હતા. એ પછી ત્યાના વ્યાપારમા ઘણોક અનુભવ મેળવાથી પોતાને હીસાબે તે તરફનો મોટો વ્યાપાર તથા અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓની આડત કરતા હતા. અતરેના વ્યાપારી મંડળમા એવણ ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૨૧ મી જુન

આજ દીને અતરેની ગોદીમા શેઠો નવરોજજી જમશેદજી અને ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠળ સાગની લાકડા અને ત્રાંબાના પતરાથી બંધાયલી ૨૭૭ ટનની એક સુંદર "બ્રીગ" પાણીમા ઉતારવામા આવી હતી. તે બટેવીઆ ખાતેની એક વ્યાપારી પેહડીને માટે બંધાઈ હતી, અને તેનુ નામ "રુ-મીસટરસ" ઈત્યાને બે બેહનો કરી આપવામા આવ્યુ હતુ.[6]

તા૦ ૨૩ મી જુન.

આએ મહિનામા દર બુધવારે રેવરંડ ડાકટર જાન વીલસને પોતાના મકાનમા પારસીઓના વંદીદાદ વિષે જાહેર ભાષણો કીધા હતા.[7]

---

૧ શેઠ જનાભાઈ દોરાબજી ઉમરીગરના કાકા

૨ એવણના એક ભાઈ શાપુરજી માણેકજી મુકાદમ કરી અતરેના જાણીતા ભીસતરી હતા

૩ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ ઠી જુન ૧૮૩૩

૪ શેઠ એદલજી નશરવાનજી શેઠના તથા મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ નશરવાનજી શેઠનાના બાપા

૫ એવણના બાવા શેઠ કાઉભાઈ ભીખાજી કોલાહ પ્રથમમા ચીન ખાતે શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી નાદરશાહની સાથે મેહતાગરીમા જતા હતા તેમના બીજા બે દીકરાઓ શેઠો નશરવાનજી અને જમાસપજી કરી મુંબઈ ખાતેની શેઠ હીરાજીની પરચુરણ વ્યાપારની આડત કરતા હતા

૬ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી જુન ૧૮૩૩.

૭ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૩ મી જુન ૧૮૩૩

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

મુંબઈની સુપરીમ કોરટની અપરાધીઓની ઇનસાફ કરનારી આઠે વરસની ખાજીવારની શેશન આજ દીને ચીફ જસટીસ સર હરબરટ કાપટન તથા પુની જડજ સર જાન આદરીની હજુરમા મળી હતી. આ વેળાએ મુંબઈ મધે દેશીઓ પેહલવેહલા ગ્રાંડ જુરીમાં બેઠા હતા, તે જોવાને કોરટમાં ઠઠ મળી હતી, તથા બેનચ ઉપર એક બાજુએ ચીફ જસટીસની બાનુ તથા દીકરી પણ બીરાજયા હતા. પ્રથમમા ઇંગ્રેજ જુરરોને સપત આપ્યા બાદ નીચના દેશી જુરરોને સપત આપ્યા હતા —

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજી-ભાઈ, બમનજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, ધાકજી દાદાજી, મહમદ અલી રોગે, જગનાથ શંકરશેઠ.

એ પછી સર જાન આદરીએ તેઓને ગાંમખાતાના તથા ઇનસાફના કારોબારમા શામેલ કીધા તેની ઘરતા સખુનોમા મુબારકબાદી આપી કોરટનુ કામ ચાલું કીધું હતુ.[૧]

તા૦ ૨૩ મી જુલાઈ

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૨ યેજદજરદી

આજ દીને બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ બરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈના પેહલીવારના ધણીઆની તથા મરહુમ શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ શાહિરના દીકરીના ઉકમણામા તેમના સસરા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૧૫૦૦) ની રકમ મુંબઈની પારસી પંચાતના શાહબારના તથા આધના પાગનાઓની પરવરસી કરવાના ફંડમા આપી હતી.

એજ દીને બાઈ બાયીબાઈ તે સુરતવાલા મરહુમ શેઠ કુવરજી બરશેદજી માલીદાલના બીનવાના મુંબઈ ખાતેના ઉકમણામા તેમની દીકરીના દીકરા શેઠ માણેકજી નવરોજજી વાડીઆએ રૂ૫૦૧) પંચાતનાં શાહબારના ફંડ મધે આપ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મુંબઈના ૨૦૦ મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ ઇંગલાંડ ખાતે હિંદુસ્થાનને લગતા વહીવટને માટે ઠેરેલી "બોરડ ઓફ કમીશનર" ના પ્રેસીડન્ટ ધી રાઈટ હાનરેબલ ચારલસ ગ્રાંટ પર હિંદુસ્થાનના દેશીઓને સુલેહના અમલદાર તથા ગ્રાંડજુરીમા બેસવાના હકો આપવા બાબેનો ધારો પારલામેંટમા પસાર કરાવવા માટે તેણે ઘણી મેહનત લીધી તે માટેનો ઉપકાર માનવાનું એક માનપત્ર મોકલ્યુ હતું, તથા તેમા અરજ કીધી હતી કે તે નામદારે ઇંગલાંડના લારડ હાઈ ચાનસેલર તથા બીજા પ્રધાનોને પણ મુંબઈના દેશીઓ તરફનો બેહદ ઉપકાર જાહેર કરવો.

વળી એ કાએદો બધાવવા વાસ્તે મેહનત કરવા માટે પારલામેંટના જે સભ્યો મેમબરો ડાનીઅલ-ઓ-કોનેલ, જોસફ હ્યુમ, સર જાન માલકમ, અને રાઈટ હાનરેબલ ચારલસ વીન; તથા ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના ડાએરેકટરો સર ચારલસ ફોરબસ, જાનસન, ગબરટ રીકારડસ, જે. આર કરનાક, જેમસ ફારબસ, અને જારજ લાએઆલનો પણ તેમનાપર છાપેના સરકયુલરો મોકની મોટો ઉપકાર માન્યો હતો

ઉપલુ સર ચારલસ ગ્રાંટ વાલું માનપત્ર તથા સરકયુલરો દેશીઓના ખેરખાહ સર ચારલસ ફારબસ, બેરોનેટની મારફતે તેની ઉપર પણ એક ઉપકારનો પત્ર લખી મોકલવામા આવ્યા હતા, અને એ બધા સરકયુલરો તથા સર ચારલસ ફારબસ જોગના પત્ર ઉપર નીચના ૩૭ દેશીઓની સહીઓ હતી.[૩]

માધવરાવ રણછોડદાસ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, જગનાથ શંકરશેઠ, ધાકજી દાદાજી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, દાદી ખરશેદજી અરદેસર દાદી, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, હોરમજજી ધનજી પટેલ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ, રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, મહમદઅલી રોગે, બરજોરજી ફરદુનજી પારખ, પેશતનજી ફરામજી કાવસજી, જાંગીરજી ફરામજી કાવસજી, પેશતનજી નવરોજજી બનાજી, માણેકજી લીમજી બનાજી, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, દોરાબજી બરજોરજી કોપર, શાપુરજી નસરવાનજી, માણેકજી નસરવાનજી પીટી, સોરાબજી ફરામજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના.

---

[૧] બામ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૬ ઠી જુલાઈ ૧૮૩૩.

[૨] તા૦ ૧૬ મી અકટોબર ૧૮૩૪ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છાપલો પંચાતનો હીસાબ

[૩] બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી ડીશેમબર ૧૮૩૩.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મજગાંમની ગોદીમાં શેઠ અરદેશર ખરશેદજી વાડીઆએ ઘણી ઉતમ કારીગરીથી બાંધેલું આગગીના સાંચાનું એક વાહણ (સ્ટીમર) પાણીમાં ઉતારવાની ક્રિયા ઇંડીઅન નેવીના કપતાન એન્સવાને કીધી હતી તેને પાણીમાં ઉતારતી વેળાએ સખજાઓની ખુશાલીના પોકારો વચ્ચે તેનું નામ "ઈનડસ" કરી પાડવામાં આવ્યું હતું. એ સ્ટીમરમાં સઘળું સાંચાકામ શેઠ અરદેશર વાડીઆએ પોતે જડયું હતું ૧

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૩૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આએ વર્ષ મુંબઈમાં વરસાદ ઘણો કમતી પડવાથી તે માટે જરથોસ્તીઓને એક જાહેર બંદગી કરવા અતરેવાલા જાણીતા વ્યાપારીઓ શેઠો બેહરામજી, બરજોરજી અને કુવરજી કાવસજી બાટલીવાળાએ પોતાને ખરચે મરહુમ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆજીવાલા આતશબેહરામમાં આજ દીને એક જાહેર જશન તથા નેઆતનું જમન કરાવ્યું હતું. સહવારનાં ૯ કલાકને અમલે જશનની ક્રિયા શરૂ થઈ હતી, અને તેમાં અતરેની પંચાતના સઘળા અધિયારૂ, દસતુરો, તથા બીજા ગ્રહસ્થો અને આમ લોકોનો મોટો મેળાવડો થયો હતો એ ક્રિયા પુરી થયાબાદ પંચાતના વડા અધિયારૂ શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆની ફરમાશથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી મગરે ઉઠી સમસ્ત અંજુમનની વતી શેઠો બેહરામજી, બરજોરજી અને કુવરજીનો ઘરતા નમુનામાં ઉપકાર માની વાહવાહી આપી, તથા તેઓ દરેકને પંચાતના રૂકમાથી એકેકી શેઆર ઓઢાડી એ પછી એ ત્રણે ભાઈઓએ શેહનશાહી ધાહબારના ફંડમાં રૂ૩૦૦) પોતાની તરફથી આપવાની તદરોસ્તી પરથી હતી, અને સર્વે લોકો નેઆતનું જમન જમી વદાય થયા હતા ૨

તા૦ ૫ મી સપટેમબર.

દસતુર એદલજી દારાબજી જામાસ્પ આસાનાએ આવાંદની ગુજરાતીમાં માએની કરી તેનું ૨૩૬ સફાનું એક પુસ્તક મુંબઈના સમાચાર છાપખાનામાં છાપી જાહેર પાડયું હતું.૩

તા૦ ૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી જમશેદજી મજાઈના૪—ઉમર વર્ષ ૨૯) શેઠ જામાસ્પજી હીરજી મજાઈના વડાદીકરા. એ પણ પોતાના મમાવા તે કનકતાવાના જાણીતા વ્યાપારી મરહુમ શેઠ જમશેદજી કુવરજી મજાઈનાના પાલક થવાથી તેમનાં નામથીજ ઓળખાતા હતા. "એ ઘણી ધીરા સ્વભાવનો, ઘનશાડી વીદીઆનો, મીઠી બોલીનો, સારા રૂપનો, મોટા દાહાપણનો, દરી ખુબીનો, અને ભીનગચારીમાં ગુંઠાએલો એક પુરશ હતો."૫

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચીનને વ્યાપાર કરનાર વાહણવટીઓની એક સભા મળી હતી, તેમાં વ્યાપારીઓના વાહણોના કપતાનો, માલમો, અમલદારો તથા ખલાસીઓના સુધારા તથા હકસાઈ વગેરેને માટે ચોકસ બંદોબસ્તો કરી કેટલાએક કાએદાઓ ઘડી કાઢયા હતા, તથા એવું ઠેરવ્યું હતું કે અતરેની "નેટીવ એડયુકેશન સોસાયટી" ના શેક્રેટરીથી તેહકીક કરી લેખી જાતના છોકરાઓ સુકાનીના તથા વાહણોને લગતા બીજા કામો શિખવાને "આપરેનટીસ" તરીકે રહેવાને ખાહેશ રાખે તેમને વાહણો ઉપર રાખી શિખાડવાને ઘટતી મદદ તથા ઉત્તેજન આપવું

આ મંડળીએ ઠેરવેલા સઘળા બંદોબસ્તો તથા કાએદાઓ છપાવી અતરેના બારામાંના સઘળા વ્યાપારીઓના વાહણોના કપતાનો ઉપર મોકલ્યા હતા, અને તે ઉપર સભામાં હાજર થએલા નીચેના વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી.૬

મીસીઅરસ કારમસની કંપની, લીટીની કંપની, ગાજર ડી કાર્સીઆની કંપની, ટામસ શાફરડની કંપની,

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ ૧૮૩૩

૨ મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૭ સપટેમબર ૧૮૩૩

૩ "એ કેતાબ આવાઈસ્થાન ઉપર માએની, ગુજરાતી જબાનમાંહા કીધીછે, માજદીઅશની દીનના શાહેબોને પહડવાને વાશતે એ કેતાબની માએનીનો કરનાર ક મતરીન ફુરજંદ એદલજી દશતુર દારાબજી એઅને દશતુરાન દશતુર જમશેદજી જામાશપજી આશાજીએ છપાવીછે. શ્રી મુંબઈ મધે રોજ ૧૦ માહ ૧૨ શને ૧૨૦૨ યઝદજરદી તા૦ ૫ મી સપટેમબર શને ૧૮૩૩ ઇશવી શ્રી મુંબઈના શમાચાર છાપાનામાં છપાઇછે"

૪ અતરેવાલા શેઠ માણેકજી જામાસ્પજી કાકા (સી. આકલંડવાલા) ના ભાઈ એવણના બાવા શેઠ જામાસ્પજી હીરજી મજાઈના એક પિત્રાઇ રતનજી મજાઈ કરી આગલા વખતમાં અતરેના એક જાણીતા ગ્રહસ્થ તથા જુની પારસી પંચાતના એક અધ્યારૂ હતા

૫ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૮૩૩

૬ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧ લી મારચ ૧૮૩૪

જમશેદજી જીજીભાઈની કંપની, મોતીચંદ અમીચંદ, અમરચંદ ખીમચંદની કંપની, બહમનજી હોરમસજી વાડીઆ, હોરમસજી ભીખાજી ચીનાઈ, ફરદુનજી ગોરખજી પારખ, બરજોરજી અરદેસર દાદીની કંપની, ધીમાજી મેરજી, નસરવાનજી પેસતનજીની કંપની, ફરામજી કાવસજી બનાજી, નાનાભાઈ અને પેસતનજી ફરામજી બનાજી, હોરમસજી દોરાબજી મનચેરજી, મેહરવાનજી અને નાપુરજીની કંપની.

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

મુંબાઈની સુપરીમ કોરટની આગલીઓની ઝાળણ બનાવી આગલે વર્ષની જિલ્લેવારની સેશન આજ દીને સીર જમેસીર તથા પ્યુનીસજડજ સર જાન આરદીની હજુરમા મળી હતી. તે વેળાએ ચાર જ્યુરીમા હેઠલ પારસીઓ બેસાડ્યા હતા.—

શેઠ બરજોરજી જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમસજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમસજી બહમનજી શેઠ, અરદેસર હોરમસજી વાડીઆ.[1]

તા૦ ૨૬ મી સપટેમબર.

આજ દીને અતરેની સુપરીમ કોરટમા સીર જમસીએ પોતાની ખુરસી લીધાપછી એ કોરટના દુભાશીઆ સેઠ મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબાને આવતી તા૦ ૧ લીથી પોતાનો ઓહદો છોડી જવાને લીધે તેમની લાંબા વખતની અને નીમકહલાલીભરી નોકરીને માટે ઘણુંક કીમતી સખુનો ઓનરદા ગાબાની આપી હતી. તથા તેમની જગ્યા પર સેઠ અરદેસર હોરમસજી વાડીઆને વડા દેશી દુભાશી આ (ચીફ નેટીવ ઈન્ટરપ્રીટર) ઠેરવ્યા હતા.[2]

તા૦ ૮ મી અકટોબર.

રોજ ૮ માહ ૧ (ફ઼ેરો) ૧૨૦૩ યઝદજરદી.

મરણ—ઘેરવાનજી નસરવાનજી નવરોજી શેઠ ... (ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ નસરવાનજી રૂસતમજી શેઠના

---

૧ બાંબે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૩

૨ બાંબે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૩

સેઠ મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબાને પોતાનો ઓહદો છોડયા બાબત શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી બનાજી, નસરવાનજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમસજી વાડીઆ, જમશેદજી બમનજી, બરજોરજી અરદેસર દાદી, બરજોરજી ... અને બીજા આગેવાન દેસીઓએ તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ ૧૮૩૩ ને દીને ફારસી તથા ગુજરાતી ... માનપત્ર આપ્યું હતું.

૩ શેઠ હોરમસજી તથા ખરશેદ શેઠ દાદાભાઈ ... ના બાપ

જીના દીકરા. એઓણે પ્રથમમા કોટમાં પારસી બજારમાં પોતાના બાપની સરાફની દુકાન ચલાવતા હતા, અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ થી અતરેની સરકારી તીજોરીમા સરાફના ઓહદા ઉપર રહ્યા હતા.

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.

મુંબાઈની પારસી પંચાયતના ફંડનો તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૧ થીતે તા૦ ૨૩ મી અકટોબર ૧૮૩૨ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કીધો હતો, તેમાથી જોવામા આવેછે કે ગએલા હીસાબની બાકીના રૂ૭૩૩૭૧)૨૨॥। ઉપરાંત આએ આગલા વર્ષમા પંચાયતના ફંડ ખાતે રૂ૯૭૮૨॥।ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૯૮૬૩ પાર થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમા સઘળા મળી રૂ૭૩૨૯૦॥।૧૫ બાકી હતા.

તા૦ ૪ થી નવેમબર.

આજદીને સુરતના નગરશેઠ નરભેરામજી સખારામદાસજી તથા પારસીની પંચાયતના મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજી તથા દાદાભાઈ રતનજી પારખ, તથા નાખોદા અબ્દુલ રહેમાન એઓએ ત્યાના આસીસટંટ જડજ મી૦ ગ્રેગર સાહેબની હજુરમા જઈ સુરતના આસરે ૩૭૫ શેઠીઆઓ તથા બ્યાપારીઓની એક અરજી રજુ કીધી હતી. તેમા અરજ કીધી હતી કે સુરતનું ગરીબ લોક બેરોજગારીના સબબથી પેટે ઘણી માઠી હાલતમાછે. તોપણ એઓ તાલાના લોકમાથી જરૂરી અનાજ વગેરે ખરીદવાને લીધે લોકોનો નીભાવ થાયછે. પણ હાલમા ત્યાના કેટલાક લોકો પોતાના રોજગાર તથા નફાને વાસ્તે સુરતના શેહેરમાથી તથા આસપાસની પરગણાઓમાથી અનાજ તેમજ ઘાસ ખરીદ કરી બારકસો ભરી બાહેર રવાના કરેછે, તેથી તેનો તમો નામદાર અટકાવ કરો. એ પ્રમાણે આગલ તરાજના વખતમા તેમજ કંપની સરકારના અમલ પછીથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ તથા ૧૮૧૩ ના સાલમા ચીફ મી૦ સેટન વખતમા પણ મોંઘવારીને લીધે સુરતના શેહેર તથા પરગણાઓમાથી અનાજ બાહેર લઈ જવાનુ મોકુફ કર્યું હતું.[4]

તા૦ ૭ મી નવેમબર.

અતરેની સુપરીમ કોરટના માજી જડજ સર જે. પી. ગ્રાંટે કલકત્તાની કોરટના જડજનો ઓહદો કબુલ કરવા ના જવાબનાઓએ આ વાથી અતરેના દેશીઓએ તે

---

૪ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૫ મી ડીસેમબર ૧૮૩૩.

નામદારને મુબારકબાદીનું એક ૨૦૦ સહીનુ માનપત્ર સઈ તા૦ ૧૭ મી અકટોબરને દીને કલકતા ખાતે શેઠ રૂસતમજી કાવશજી બનાજીની મારફતે મોકલ્યુ હતુ. તે માનપત્ર તેવણે કલકતાવાલા બીજા પારસી ગ્રહસ્થોને પોતાની સાથે લઈને આજદીને તે નામદારને ઘેર જઈ આપ્યુ હતુ. આ વેળાએ શેઠ રૂસતમજીએ કહી સંભળાવ્યુ કે એ માનપત્રમા જે લખ્યુંછે તેમા કલકતાના સર્વે પારસીઓ પણ દીલોજાનથી એકમતાછે એ પછી તે વાચી સંભળાવ્યુ હતું, અને સર ચારિ તેનો લાએકીથી ઉતર આલ્યાબાદ સઘળાઓ છુટા પડયા હતા [१]

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી રૂસતમજી બાટલીવાલા[२]—(ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા નવસારીથી અતરે આવી ખાલી બાટલીઓ વેચવાનો ધંધો કરતા હતા. તે પછી આસ્તે આસ્તે પોતાનો વહીવટ વધારી પરચુરણ વ્યાપાર, તથા ચીન જતા પારસીઓની અતરેની આડતનુ કામ કરના લાગા હતા, અને તેમા એક મોટી પુંજી મેળવી હતી એવણે મુંબઈના કોટમા, ગણબાવાના કુવાની પાસે એક અવાડો પશુ ઢોરોને પાણી પીવા માટે બંધાવ્યો હતો (જે આજસુધી મોજુદછે). એવણને ત્યા કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી પોતાના ભાણેજ શેઠ રતનજી બહુમનજી તમોલીને પાલક કરી લઈ સઘળુ દઈલત તેવણને સોંપ્યુ હતુ, જે ઉપરથી તેવણ શેઠ રતનજી એદલજી બાટલીવાલાને નામે ઓળખાતા હતા.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૪ માહ ૪ (કદ૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી કાવશજી બનાજી[३]—(ઉમર વર્ષ ૫૩) શેઠ કાવશજી બેહરામજી બનાજીના ચોથા દીકરા એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમમા થોડાઘણા વ્યાપારમા જુતાયા હતા, અને તે પછી ચીન તથા કલકતા ખાતે પોતાનો એકાહેરો વ્યાપાર કરવા માડયો હતો, તથા તે માટે ખુદ પોતાના પલાન પ્રમાણે સુરતના ધકા ઉપર "જાન બેનરમેન" તથા બીજા બે વાહણો બંધાવ્યા હતા. છાસટી માહેલુ "અનીક" નામનુ એક ગામ એવણે સરકાર પાસથી તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૩૦ ને દીને દર વર્ષે રૂ૮૦૦) ને ગેણે લીધુ હતુ,[४] અને ત્યા પોતાના જાતી ઉદ્યોગથી ખેતી કરી તે ગામની પેદાશ ઘણી વધારી મેલી હતી ત્યા પાકતી કેરીઓ ઘણી સરસ હોવાથી એવણના મિત્રો "બેહરામજી આંબા" ના નામથી એવણને બોલાવવા લાગા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ માં જ્યારે મુંબઈમા પાણીની મોટી ટીપણી પડી તે વેળાએ એવણે અતરે જુદે જુદે ઠેકાણે સાત કુવાઓ બંધાવ્યા હતા. એ પછી એવણે આરબસ્થાનથી ઘોડાઓ મંગાવી તેનો વ્યાપાર કરવા માડયો, પણ તેમા ઘણુ નુકસાન ગયુ હતું. તોપણ ભીંડીબજારના રસ્તા ઉપરનો એવણનો ઘોડાઓ રાખવાનો તબેલો, જે આજ ઘણે હાથ વેચાયા છતા પણ "બેહરામજી આંબાના તબેલા" ને નામે લોકોમા જણાયલોછે એવણ સાદા દેખાવના, પણ એક સાહસીક, ઉદાર અને ચતુર પારસી ગ્રહસ્થ હતા[५]

તા૦ ૧૭ મી ડીસેમબર.

અતરે નવા સિબેના પારસી ઈજનેર શેઠ શોરાબજી ધનજીભાઈ પુણેગર કે જેવણના ઉપરીપણા હેઠલ ઈ૦ સ૦

---

[१] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૮૩૩

[२] મરહુમ શેઠ રતનજી એદલજી બાટલીવાલાના મામા

[३] મરહુમ શેઠો શોરાબજી, હોરમજજી અને દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજીના બાવા, તથા શેઠ રૂસતમજી ચેહરવાનજી પટેલ, એમ એ, એલ એલ બી ના નાનાબાવા

[४] આ ગામ એવણના મરણ પછી સરકારે એવણના વારેસોને એકદર રૂ૧૦૦૦૦) ની રકમ આપી પાછુ લીધુ હતુ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા અતરેવાલા જાણીતા શેઠ ફરામજી નસરવાનજી પટેલે સરકાર પાસેથી રૂ૨૫૦) નો વાર્ષિક ધોકો વધારે આપતો કરી લીધુ હતુ, અને તેણુ ધણીના કલેકટરે તા૦ ૨૯ મી મેએ ૧૮૩૯ ને દીને શેઠ ફરામજીને કાયદાસરનુ એક "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" કરી આપ્યુ હતુ

[५] એવણના મરણની નોધ લેતી વખતે તે વેળાનાં "બોમ્બે ગેજેટ" મા લખેછે કે.—

"This much esteemed individual was among the foremost of his enlightened countrymen the Parsees—to whose general enterprize and liberality, he added the ingenuity of a European artist, and the manly frankness of European manners. To his encouragement were mainly to be attributed the splendid importations of Arab horses, which raised the name of the Bombay stud so high in days of Mr Elphinstone, and three vessels out of this harbour, built after models of his invention attest the practical utility of his Mechanical talents. During the greater part of his career, his munificence and charity were as large as his fortune—and tho' in the autumn of his life misfortune overtook him, and a princely estate, fell like his years, "into the sear and yellow leaf" his generosity, and independence of character never forsook him he died even more honored and more beloved in poverty, than he had been in wealth, a rare and unerring test of genuine worth"

[Bombay Gazette, 11th December 1833]

૧૮૩૨ માં મુંબઈ માહેલું શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી-વાલું દેવખનુ બંધાયું હતું. તેણે તે દેવખાનાનો એક લાક-ડાનો "મોડલ" બનાવી તેને લગતી સમજણ સાથે અતરેની કૌનસીલના મેમબર હાનરેબલ વીલ્યમ ન્યુનહામની મારફતે હીંદુસ્તાન ખાતે ત્યાંની "રાયલ એશીઆટીક સોસાયટી ઑફ ગ્રેટ બ્રીટન એન્ડ આયરલન્ડ"ની ભેટ ઉપર ભેટ મોકલ્યો હતો, તે સોસાઇટીમાં રજુ કર્યાથી તે વિષે આજ દીને તે ખાતાની તરફથી તેના સેક્રેટરી મી૦ એચ હાગ્કનેસે શેઠ ફરામજીપર એક પત્ર લખી તેમનો મોટો આભાર માન્યો હતો, તથા હાનરેબલ મી૦ ન્યુનહામ ઉપર પણ એક જુદો પત્ર લખી તેને સુચના કરી હતી કે તેણે એ રીતે શેઠ ફરામજીના જેવા બીજા સગ્રહસ્થ દેશીઓને પણ તેમની કારીગરીના નમુના સોસાઇટીપર મોકલવાની ભલામણ કરવી.[1]

તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧૯ માહા ૩ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે અંજુમનના ઉઘરાતથી બંધાવવા માંડેલું દેવખનુ તૈયાર થવાથી તેને પરઠવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે ભરૂચ તથા બીજાં બાહેરના દેશાવરોના મળી લગભગ ૫) થીને ૬૦૦૦) જરથોસ્તીઓનો મેળાવડો થયો હતો. જશનની ક્રિયા પુરી થતા બાદ ભરૂચનાના તથા દેશાવરોથી આવેલા દસ્તુરોને શાલ દોશાલા ઓહોરાવવામાં આવ્યા હતા. એ પછી નેઆતનુ મજીદ સુખાનું જમન જમી સર્વે જરથોસ્તીઓ વદાય થયા હતા. એ દેવખનુ બાંધવા માટે સુરતથી આવેલા મીસતરીઓ તથા સુતારોને પણ જશનની ક્રિયા ખતમ થયા બાદ ઘરતા ઈનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં.[2]

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

આજ દીને ગુજરાતના "કમરશીયલ રેસીડંટ" મી૦ પેલીએ તે તરફના "નેટીવ કમરશીયલ એજંટ" શેઠ મેહેરવાનજી હોરમજજી ફરેજરવાલાને અતરેના ગવરનર સરજન બાર્ડ કોલ સાથે પરેલના સરકારી મેહલમાં મોલાકાત કરાવી હતી. નામદાર ગવરનરે કેટલીક વાતચીત કીધા પછી શેઠ મેહેરવાનજીને તેમની ગુજરાતના વ્યાપાર ખાતામાં બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના બદલામાં, સરકાર તરફના માનની નિશાન દાખલ એક સોનાની ભેટ આપ્યો હતો.[3]

આએ વર્ષમાં સુરતની પાસેના બાડા ગામની પાદર આગળ આવેલી મોટી ખાડી ઉપર મુંબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ બે પુલ બંધાવ્યા હતા.[4]

---

[1] આ બધિ પત્રો તા૦ ૧૪ મી જુલાઈ ૧૮૩૪ ના "બોમ્બે કુરીઆર" મા છપાએલાછે

[2] આ દેવખનુ પરઠવાને લગતો સઘળો અહેવાલ તા૦ ૯૦ મી ડીસેમબર ૧૮૩૩ ના મુબઈના જામે જમશેદમાં ભરૂચથી દસ્તૂર પેશોતનજી અસપંદયારજી કામદીનજી તથા મોબેદ રૂસતમજી બરજોરજી એદલજીએ લખી મોકલ્યો હતો વળી એ ક્રિયામાં શામેલ થવા માટે ભરૂચની અંજુમન તરફથી તા૦ ૧૦ મી અકટોમબર ૧૮૩૩ ના મુંબઈના સમાચારમાં તથા તા૦ ૭ મી અકટોમબર ૧૮૩૩ ના મુંબઈનાં જામેજમશેદમાં એક જાહેર ખબર છપાવી મુંબઈ તથા દેશાવરો ખાતેના સર્વે જરથોસ્તીઓને નેતરયા હતા. આ એ દેવખનુ બાંધવાને નામદાર ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીની સરકારે મોજે ચકરસોર બાડાને તાબેની આએ પારની જમીન વીઘા ૧૫)૨ વશો બક્ષીસમાં આપી હતી તે મધે એ દેવખનુ તથા ડોખમું અને કુવો ભરૂચ, સુરત, અને મુંબઈના અંજુમનના ઉઘરાણાથી એકઠા કીધેલા આસરે રૂ૭૦૦૦) ના ખરચે બંધાવ્યાં હતાં એ દેવખાનાનો તાણો પુરાવાની તથા તે પરઠવાને લગતી સઘળી ક્રિયા ભરૂચના વડા દસ્તૂર કાવસજી અસપંદીઆરજી કામદીનજીના ઊપરીપણાં હેઠળ થઇ હતી

એ દેવખાનાની સામેની થગડી ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલીછે,—

"શ્રી પાક પરવરદેગારની બક્ષીસથી તથા પાક
"અશો જરતોશત પેગામબર સાહેબની દીનની બરકતથી
"જરતોશતી દીનની કુલ અંજુમન શ્રી મુંબઈ તથા
"સુરત તથા ભરૂચ વીગેરેના રેવાસી લોકના રૂપીઆથી
"એ નવું દખમું અશો રવાનોને વાસતે બંધાઇ તઇ-
"આર થએલછે તથા આએ થગડી પારસી હોરમસજી
"શોરાબજીએ પોતાના બાપ શોરાબજી બરજોરજીની તઇ-
"એતે બંધાવા સારૂ રૂ૭૦૦) આપાછે ને બાકીનો ખરચ
"અંજુમનના રૂપીઆ મધેથી થએલછે રોજ ૧૯ ને
"માહ ૩ જો શેહનશાહી સને ૧૨૦૩ યઝદજરદી
"તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર સને ૧૮૩૩ ઈસવી તથા સંવત
"૧૮૯૦ ના માગસર સુદ ૭ વાર બુધેને દીને દખમાનુ
"જશન થએલછે ને એ દખમુ તથા થગડીની જગો તથા
"આસપાસ પુરી જગો સાથે જમીન વીગ્રા ૧૫ સરકાર
"કંપની બાહેરે બક્ષીસ સનદરોકાર સુધી બક્ષીછે"

[3] બોમ્બે કુરીઆર, તા૦ ૪ થી જાનેવારી ૧૮૩૪

[4] આમાનો એક પુલ ભારે વરસાદના જોરથી તા૦ ૮ મી જુન ૧૮૩૪ ને દીને રાતના ૨ કલાકને આસરે તુટી પડયો હતો, કે જે પાછા ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૭ મા એમના પ્રખ્યાત દીકરા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ સરકારને રૂ૧૫૦૧૦—૧૨—૨ આપી પોતાના મરહુમ બુરમીના પુલને માટે બંધાવ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેના ઈંગ્રેજી કાલેનડરમાં[1] સઘળી બીના નીચના ફેરફાર તથા વધારા સિવાય આગલાં કાલેનડરની માફકજછે.

વ્યાપારી પેહડીઓના પારસી દલાલોની ટીપમા દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, દાદાભાઈ રૂસતમજી, તથા જાહાંગીરજી અને માણેકજી નવરોજજી વાડીઆના નામ ઉમેરાયલાછે

પારસી વ્યાપારીઓમા જાહાંગીરજી અને નવરોજજી નશરવાંનજી (વાડીઆ) ને બદલે જાહાંગીરજી અને માણેકજી નવરોજજી (વાડીઆ), તથા બેહમનજી હોરમજજી (વાડીઆ) ને બદલે બેહમનજી અને આરદેશર હોરમજજી (વાડીઆ) ના નામોછે. તેમજ એ ટીપમા શોરાબજી બાછાગાંધી, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, અને પીરોજજી મેહરજીના નામો ઉમેરાયાછે

પારસી દુકાનદારો તથા વાહાન મરચંટોની ટીપમાં ખરશેદજી હોરમજજી જીવાજીને બદલે કાવસજી અને હોરમજજી જીવાજી (પીટર), તથા ફરામજી જીવાજી ઢોડીને બદલે નશરવાંનજી અને ફરદુનજી ફરામજી (ઢોડી) ના નામોછે, તેમજ હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલા, ખરશેદજી મેહરવાનજી ગામડીઆ, અને બરજોરજી ડાદાભાઈ ખરાસના નામો ઉમેરાયાછે.

સરકારી ગોદીના પારસી બીલ્ડરોમા આરદેશર રતનજી વાડીઆનું નામ ઉમેરાયુંછે.

તા૦ ૨ જી જાનેવારી.

રોજ ૪ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—મેહરનોશજી બરજોરજી કુટાર[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ મુંબઈના કોટ માહેલી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફવાલી દરેમેહરના વડા પંથકી હતા. એવણના મરણ વખતે અતરેના મોબેદોમા એક જાણવા જોગ બનાવ બન્યો હતો. તે એકે એવણના ગવાનના પગ નવસારીના મોબેદોના મરેશતાથી ઉલટી રીતે શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે આગલ ઉભા રહી લાંબા રાખવાને બદલે વલાવ્યા હતા. આથી અતરેના બગલીઆ મોબેદોમા ઘણું કતુન ફેલાયું, અને તેઓની એક મોટી સંખીઆએ રાતના પોતાની સાથે બે ખાંધીઆઓને તેડી, એવણના ઘર આગલ આવી ગવાનને સંજોગે છોડાવી તેના પગ લાંબા રખાવ્યા હતા.

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

આજ દીને અતરેની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ" શોશાઈટીની મળેલી સભામા નીચના બે પતરો રજુ કીધામા આવ્યા હતા —

૧—શોશાઈટીના નાયબે સરનશીન શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી તરફથી ગઈ તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૩૩ ને દીને આવેલો પતર, જેમા તેવણે જણાવ્યું હતું કે છાસટી માહેલા તેવણના પવાઈનાં ગામમા આવતા નવેમબર માસની આખરીએ ૧૬૦૦૦ સેરડી તૈયાર થશે, જે પચીસ રૂપીએ હજારને હીસાબે ખરીદવાને શોશાઈટી તરફથી સરકારને અરજ કરવી. બીજું શેઠ ફરામજીએ આ પત્રમા લખ્યુ હતું કે તેવણે જેમ "જમેકા" અને "વેશ્ટ-ઇનડીસ" ના ટાપુઓમા રોપણી કરેછે તે ધોરણ પર સેરડીની રોપણી ૬૪ વીંઘા જમીનમા કીધીછે, કે જેમાથી બની મની ૨૦૦૦૦૦ બે લાખ સેરડીની ઉપજ થશે, અને કોઈબી ધણી એ રોપણીની રીત વિષે તેવણ પાસેથી કાંઈ ખોલાસો ઈછા ખબર માગશેતો તે મોટી ખુશી સાથે આપવામા આવશે.

૨—ઉપલા કાગજની નકલ સરકારપર મોકલવાથી તેના જવાબમા તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૩૩ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એન. આર. ગીડે લખી જણાવ્યુ હતું કે સરકારે થાણાના કલેકટરપર શેઠ ફરામજી વાલા પવાઈના ગામની ૨૦૦૦૦ સેરડી ખરીદી જુદા જુદા ગામોના કલેકટરો ઉપર તેમના ખપ પ્રમાણે મોકલી આપવાને હોકમ કીધોછે. અને એજ પ્રમાણે આવતે શાલબી જરૂર પડશેતો શેઠ ફરામજી વાલા ગામનીજ સેરડીનો ઉપયોગ કરવાને સરકારની મરજીછે.

આ બધે કાગજો શોશાઈટીના દફતરમાં નોંધવાને ઠેરવ્યું હતું.[3]

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈમા નીકલતા "હલકારૂ અને વરતમાન" પત્રના અધીપતી શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ અતરેના ટાઉનહાલમાં "પારસીઓની રાહ રસમ" વિષે ગુજરાતીમા એક ભાષણ કીધું હતું.[4]

---

[1] The Bombay Calendar and Almanac for 1834
Bombay, printed at the Courier Office,
by Sorabjee Dorabjee.

[2] મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફવાલી દરેમેહરના હાલના પંથકીઓ એ૦ હોરમજજી તથા એ૦ શાપુરજી બરજોરજી કુટારના બાવા

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૩૪

[4] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી ૧૮૩૪

તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારી.

આજ દીને સાંજના ચાર કલાકે કોટ મધે પારસી બજાર સ્ટ્રીટમા મરહુમ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના ઘરના બબરચીખાનામાં એક મોટી ભઠ્ઠી ભરેલી આગ લાગી હતી. રાંધણીમા લાકડા ઘણાં ભરેલા હોવાથી ભડકો મોટો ઉઠયો હતો, તોપણ આસપાસના પારસીઓની જલદી દોડાદોડથી, તથા ગોદીનાં અંગ્રેજ માણસો તુરત આવી પોહચવાથી, તેમજ એની પાસે શેઠ જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆની હવેલી આવ્યાથી તેમની શરમને લીધે યુરોપ્યનો વગેરે તે હોલવવામા મદદ કરવાને જીપલાવ્યાથી, રાત્રે આઠ કલાકે તે આગ હોલવાઈ હતી.[1]

તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૭ માહ ૫ (શ૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ડંકનરોડ પર કરદોરીની પાસે શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલ (ધનાપટેલના) પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ રતનજીના પુનને માટે એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી. આ વેળાએ જશનની ક્રિઆમા અતરેના મધમે વાગેના જરથોશતીઓનો એક મોટો મેળાવડો થયો હતો. દશ કલાકને આશરે એ ક્રિઆ પુરી થવા બાદ શેઠ હોરમજજીએ અંજુમનની હજુરમા દસ્તુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણા, કે જેઓના ઉપરીપણા હેઠલ એ દરેમેહર પરઠવાને લગતી સઘલી ક્રિઆ થઈ હતી તેમને, તથા અતરેના જાણીતા ઈજનેર શેઠ શાપુરજી ધનજીભાઈ પુણેગર, કે જેઓના ઉપરીપણા હેઠલ એ દરેમેહરની ઈમારત બાંધી હતી, તેમને પોતાની તરફથી એકી શેઆન હોરાડી માન આપ્યું હતું. એ પછી મુંબઈની પારસી પંચાત તરફથી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ શેઠ હોરમજજીને એક શેઆન એ શુભ કામ પાર પાડવાની ખુશાલીમા હોરાડી હતી. ત્યારબાદ શેઠ હોરમજજી તરફથી એક અંજુમન પત્ર વંચાયો, જેમા જણાવ્યું હતું કે એ દરેમેહરના ચાલુ ખરચને માટે મુંબઈના કોટમા ગોદીબંદર તેઓના પૈસાથી બાંધેલુ ને ભાડાનુ ઘર છે તે મધેથી એક ભાગ વક્ફ કીધો છે, અને હવેથી એ ઘરના ભાડા બાદ કોઈ ફુરજદ દાગી વાડી મતબેનો તે સઈ આપવામા આવશે. બીજુ એ દરેમેહરના મુકતની તેઓ પોતે તથા તેમની પછી તેઓ જે જરથોશતીને ઠરાવે તે રહેશે. સેવટે આ કામ પાર પાડવામા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી વગેરે તેઓને ઘણી કીમતી મદદ તથા સલાહ આપી માટે તેમનો ઉપકાર માનયો હતો. એ અંજુમન પત્ર વંચાયા બાદ શેઠ હોરમજજીએ એ દરેમેહરની પાસેની પોતાની કરદોરીવાલી વાડીમાં નેઆતનુ જમન તૈયાર કરાવ્યું હતું તે જમી સર્વે લોકો ધરાસ થયા હતા.[2]

તા૦ ૧ લી મારચ.

હિંદુસ્થાનના દેશીઓને ગ્રાંડ જુરીમાં બેશવાના તથા સુલેહના અમલદારો ઠરાવના બાબેના પાર્લામેંટે પસાર કરેલા કાએદાની રૂએ, આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર આરલ ઑફ કલેરની કૌનસીલે અતરેના નીચેના દેશી ગ્રહસ્થોને મુંબઈમાં પેહલવેહલા "જસટીસ ઑફ ધી પીસ" ઠરાવ્યા હતા.[3]

પારસી—શેઠો જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ.[4]

હિંદુ—શેઠો જગંનાથ શંકરશેઠ, ધાકજી દાદાજી.

મુસલમાન—શેઠો મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબા, મહમદઅલી રોગે.

ફરંગી—સર રાજર ડા. ફારીઆ.

---

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪

[2] મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪

આ દરેમેહર પરઠાવવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલે મુંબઈના તથા દેશાવરે ભાતેના જરથોશતીઓને તા૦ ૬ ઠી ફેબરવારી ૧૮૩૪ નાં મુંબઈના શમાચારમા તથા તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪ ના મુંબઈનાં જામે જમશેદમા જાહેર ખબર છપાવી નોતરૂં દીધું હતુ, તથા બીજી જાતના લોકોને અરજ કીધી હતી કે તેમની નોકરીમા જેઓ પારસીઓ હોય તેમને આએ ક્રિઆમા શામેલ થવાને એ દિવસે મેહરબાની કરી રજા આપવી.

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨ લી મારચ ૧૮૩૪.

[4] આ ટીપમા શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆનુ નામ મુતમી છપાયું નથી, લેકીન એઓનેથી આએજ વખતે એ ઓહદો મલ્યો હતો, કેમકે તા૦ ૨ જી આપરેલ ૧૮૩૪ ને દીને એ નવા ઠરેલા "જસટીસ ઑફ ધી પીસો" સુપરીમ કોરટમા સર હરબરટ કોંપટનની હજુરમા સપથ લેવાને ગયા હતા, તે વખતે સપત આપેલા ગ્રહસ્થોની ટીપમા, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ ના "બોમ્બે કાલેનડર" મા આપેલી એ નવા અમલદારોની ટીપમા પણ એઓનુ નામ આવેલુ છે

આએ વખતથી જે દેશીઓને સુલેહના અમલદારનો તથા ગ્રાંડ જુરીમા બેશવાનો હક મલ્યો હોય તેઓના નામની પાછલ Esquire લખવાનો સરકાર તરફથી ચાલ કાઢવામા આવ્યો હતો. એ આગમજ સરકાર તરફથી કોઈબી દેશીના નામની પાછલ Esquire લગાડવામાં આવતો હતો નહિ.

તા૦ ૮ મી મારચ.

મુંબાઈવાલા જાણીતા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ પોતાના દોસતો શેઠો હોરમજજી ડોરાબજી લવજી, અરદેશરજી રૂસતમજી વાડીઆ, ફરામજી બહમનજી મગરૂ, શાપુરજી પેશતનજી મેહેતા અને માણેકજી મનચેરજી ગગરાટ સાથે ઉદવાડે સીધાર્યા હતા. ત્યાં આજ દીને તેઓએ (શેઠ જમશેદજીએ) એક મોટું જશન કરી ઉદવાડામાં વર્ષના છહે ગાહંબારની નેઆત પોતાને ખરચે જનશુક કરાવવાની તદબીરસતી પકડી હતી.[૨]

તા૦ ૧૦ મી મારચ.

મુંબાઈ મધે ગેઆસલાઈટની રોશની કરવાનો અખતરો અતરેની સરકારી ગોદીવાલા શેઠ અરદેસર અરદેશરજી વાડીઆએ આજ દીને પોતાની મઝગામની વાડીમાં કીધો હતો, અને તે જોવા માટે અતરેનો ગવરનર અરલ ઑફ કલેર પણ પોતાના રસાલા સહીત આવ્યો હતો. આ વેળાએ એમણના ઘર આગળ એ નવો અખતરો જોવાને લોકોની એટલીતો ઠઠ મળી હતી કે ગવરનરની ગાડીને પણ ત્યાં જવાને ઘણી મુશકેલી પડી. રાતના બગાક સાત કલાકે ગવરનરે આવ્યા બાદ તેમને શેઠ અરદેસરે મશાલ સાથે તથા બનાવેરા કરી ફુકીને દેખાડી હતી. એ પછી સખાઓ એમના ઉંચા દીવાનખાનામાં ગયા, કે જયાં છ "લાપ" અને આઠ "વાલબેડ" મળી ૨૮ ગેઆસના દીવા સળગાવેલા હતા, અને તેની રોશની યુરોપની ગેઆસલાઈટને મળતી આવતી હતી. આ સઘળુ તપાસ્યા તથા જોયા બાદ નામદાર ગવરનરે શેઠ અરદેસરને તેમની આ બનાવટ તથા હિંદુસ્થાનમાં યુરોપની કારીગરી દાખલ કરવાની હોંશીલાઈને માટે ઘણી તારીફ કરી પોતાનો સંતોષ જણાવ્યો હતો, તથા આ કામમાં એમની બુધિ અને ઉદ્યોગની ઘરતી કદર પીછાણી સરકાર તરફના માન દાખલ એક એનાત (હાનરરી ડ્રેસ) ભેટ આપી વતઅેગીરી લીધી હતી. નામદાર ગવરનર જેવો પોતાની ગાડીમાં બેની ગયો ત્યોંકે તેવામાં શેઠ અરદેસરે એક આગબોની ઈશારત કરી મશાલો લાઈટ બુજાવી નાખી, અને પછી પાછી તરત એક મીનીટમાં તે સળગાવી, તેથી બાહેર ઉભેલા દેખીઓ ઘણા તાજુબ થયા, અને ગવરનરે એક-

અને તેમને ખરા અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપેછે. એ બાદ સલામ અલેકુમ કરી સઘળાઓ છુટા પડયા હતા.[૩]

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.

આજ દીને નવા ઢબના દેવી મુલકના અમુલદારો "ઓરડર ઑફ-બાથ" ની સભામાં પેહેરાવવા ખીતાબ હતા.[૪]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૨૦ માહ ૮ (શેં) ૧૨૦૩ યજદેજરદી.

મરણ—જાગીરજી માણેકજી પટેલ[૫]—(ઉમર વર્ષ ૪૦) આ૦ માણેકજી નસરવાનજી પટેલના વડા દીકરા. એવણું પ્રથમમાં અતરે પોતાના ભાઈ શેઠ બહમનજી સાથે વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી નાગપોર ખાતે જઈ ત્યાં એક મોટી દુકાન સ્થાપી, અને તે તરફ શાહુકારીનો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો. મરણની થોડેક આગમજ એવણુ મુંબઈ મધે પાછા આવ્યા હતા

તા૦ ૨૦ મી મેએ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ જાગીરજી માણેકજી પંથકીના ઉઠમણામાં તેમના દીકરા શેઠ હોરમજજી જાગીરજી પટેલે રૂ૫૦૦) ની રકમ પચાસતને હસ્તકના આથના પાયતાઓના ફંડ મધે આપી હતી.[૬]

તા૦ ૩ જી જુન.

આજ દીને મુંબઈના ૨૫૦૦) થી વધારે રહેવાસીઓ, તે સરવે હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન વ્યાપારીઓ, સરાફો, દલાલો, કારીગરો, વગેરે બીજા દેસીઓએ કરનલ નામદાર ગવરનર જનરલ લાર્ડ વીલ્યમ બેનટીક ઉપર એક અરજી મોકલી હતી, કે અતરે ગામકી ડાક ચાલતી હતી તેથી લોકોને મહેતા ઈલાકાઓમાં કાગજ પત્રો મોકલવાને સવલત પડતું હતું. પણ વડી સરકારે એક ધારો ઘડી એ ડાકોના કામ કાએદાથી ઉલટાં ગણી બંધ કર્યાછે, તથા મુંબઈની સરકારના ગઈ તા૦ ૨૦ મી

૨ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૦ મી મારચ ૧૮૩૪

આ વેળાએ શેઠ માણેકજી મનચેરજી ગગરાટે ઉદવાડામાં કાકા જીવરની ગ્રીમેદાની નવી ઓરીમાં એક કુવો બંધાવી આપ્યો હતો

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૪

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૪.

૫ શેઠ મનચેરજી બહમનજી પટકીના કાકા, તથા શેઠ જમશેદજી જાગીરજી પટકી અને મરહુમ શેઠ હોરમજજી જાગીરજી પટકીના બાવા.

૬ તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૫ ના "મુંબઈનાં સમાચાર" મા છપાવેલો પંચાતનો હીસાબ

જાનેવારી ૧૮૩૪ નાં એક જાહેર નામાથી ગામખાતાનાં કાગળોપર આગળ કરતાં સો ટકા વધારે તથા યુરોપનાં કાગળોપર પચાસ ટકા ઓછો દર કીધોછે. આ કામે-દાથી વેપારીઓને ઘણી અડચણ પડેછે. શબબ ગામની ડાકોથી મહિલાં સેહરો તથા ગાંમડાઓમાં બરાબર કામકાજ ઘર એકો રોજના વીશ હજાર આવામીઓને પોહચતાં હતા તે સરકારી ડાકથી બરાબર ઠેકાણાસર પોહચશે નહિ. તેસાથે ગામની ડાકના દર કરતા મોટી રકમ આપયા છતાં અમોને અગવડમા આવવું પડશે, માટે તમો નામદારની કોનસલિ એ બાબદ ઉપર ધીયાન પોહચાડવુ.[2]

તા૦ ૩ જી જુન.

આજ દીને સેઠ જમસેદજી જીજીભાઇએ પોતાના કોટમા બધાવેલાં નવા રેહવાના ઘરનુ મુહુરત મોટી ધામધુમ સાથે કર્યું હતુ, અને તેની ખુશાલીમાં આજના રાત કનાડે મુંબાઇના નામદાર ગવરનર આરલ ઑફ કલેર, તથા અતરેના પેહલે વરગના સર્વે યુરોપીયન વેપારીઓ, મનની, લસકરી, તથા દરિયાવરી અમલદારો, તેમજ દેસી રેહવાસીઓને નોતરયા હતા. દરેક પરોણા જેવા આવતા તેવી સેઠ ખરસેદજી જમસેદજી જીજીભાઇ તેમની મેર લઈ બેઠક પેર મુકી આવતા હતા. નામદાર ગવરનર બરાબર પાચ કલાકે લેડી નારીમની સાથે મજલેસમા આવ્યો, અને તે તથા સઘળા પરોણાઓ સેઠ જમસેદજીની સાથે જઇ આખુ ઘર ફરીને જોઈ આવ્યા. એ પછી તરેહવાર વાનાઓથી સણગારેલી ટેબલ ઉપર સર્વે મેજબાનોએ બેશી તેનો અછીપેરે ભોગ લીધો. જે બાદ ગવરનરે ઉઠી સેઠ જમસેદજીને આ હવેલી જેવુ મકાન પુરૂ થવા બાબેની વધતા નમુનોમા મુબારકબાદી આપી સલામતી ચેહાડી, જે વખતઓએ ખુશાલીના પોકારો વગેરે કીધાબાદ પાન ગોલાબ લઈ સર્વે પરોણાઓ વદાય થયા હતા. આ વેળાએ સેઠ જમસેદજીના ઘરની સામે તેમજ કોટ ઉપર આ મહીમા જોવાને લોકોની મોટી ઠઠ મળી હતી.[2]

તા૦ ૮ મી જુન.

રોજ ૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને ગણદેવી ગામ મધે મુંબઇવાલા સેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઇએ આદરાનની એક દરેમેહર બધાવી પરઠાવી હતી.[3]

તા૦ ૧૪ મી જુન.

રોજ ૧૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેનાં ગડેલ ગામમાં મુંબઈ-વાલા સેઠ દારાશાહ દોરાબજી ગડેલીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ સેઠ દોરાબજી બેહરામજી ગડેલીઆનાં પુનને માટે આદરાનની દરેમેહર બધાવી પરઠાવી હતી.[4]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

આજ દીને સુરતની પાસેના કરંજ ગામમા મુંબઈ વાલા સેઠ નવરોજજી જમસેદજી વાડીઆએ એક મોટો કુવો બધાવી ત્યાના લોકોના વપરાસને માટે ખોલો મુકયો હતો.[5]

તા૦ ૨૮ મી જુન.

મુંબાઇના સઘળા રસ્તાઓની મરામત કરી તે સુધરાવવા તથા તેને હમેશા મરામતદાર રખાવવા બાબેની ગોઠવણો તથા બંદોબસ્તો કરવાને અતરેની સરકારે

---

[1] મુંબઇના સમાચાર, તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ ૧૮૩૪ આ કાએદા આગમજ ગામની ડાકો અતરે ચાલતી એટલે કે કેટલાક પારસીઓ તથા હિંદુઓની આગમ એ કારણસર ગામેગામ પોતાના આડતી-મતીઓ નેમા હતા, અને તેઓ લોકો પાસેથી ચોક્કસ દરના મુનના કાગજો, નાણા, હુંડી, વગેરે પોતાના ... ઓ પર મોકલાવતા, અને તે ... લોકોને પોહચાડાવતા હતા ... ફરદુનજી પારેક-(કાફાપારેખ) ચલાવતી હતી.

[3] આ દરેમેહરમા નીચલી તખ્તી મારેલીછે:—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે,

"નેકનામ સેઠ શ્રી હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઇ
"વતન ગણદેવીના હાલ વસતી મુંબઇના તેનાએ પોતાના વરસ
"વાસતે એ દરેમેહેર નવી બંધાવીછે મુકતાદના કામ
"કરવા સારૂ તથા આદરીઆન સાહેબ રોશન કરી
"રાખીઆછે એ દરેમેહેર તમામ ઇમારત પુરી થઇ
"સંવત ૧૮૯૦ ના વરખે વઇશાખ વદ ૧૨ વાર બુધે,
"રોજ ૭ માહા ૯ સને ૧૨૦૩ યજદજરદી ભરણી
"કસબે ગણદેવી"

[4] એ દરેમેહર ઉપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના પરઠાયાનો દાહડોવાર ગોદાવરા પરઠવાના આ૦ નાનાભાઇ ભીખાજીએ મેળવી આપેલોછે

[5] આ કુવાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે:—

"સંવત ૧૮૯૦ ના જેઠ સુદ ૧૦ વાર સોમે,
"તા૦ ૧૬ મી જુન સને ૧૮૩૪ અંગરેજીને તેરીખે એ
"કુવો સરવે આમ લોકોને વાપરવાને વાસતે વાડીઆ
"નવરોજજી જમસેદજીએ પોતાની માતાજી મીઠીબાઈ
"તથા બેન કુવરબાઇની નામસતે બંધાવેલોછે તથી
"એ કુવો સુરતવાળા મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજીની મારફતે
"બંધાઓછે."

પેપીઅના મીનીસ્ટર અને જુનીઅર માર્ગ્રહેટ, મીસ્ટર જે. હીરન, તથા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરામજી કાવસજી બનાજી અને જગનનાથ શંકરશેઠ એઓની એક કમીટી ઠરી હતી, તથા એ ખાતેના સુધારાને લગતી તથા બીજી સુચનાઓ કરવાને તેમને અરજ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

આએ વર્ષની ખીડખારની ભરતી પીઓની ઝડપ કરનારી બેન્કનું કામ આજ દીને શુપરીમ કોરટમાં હાનરેબલ સર જાન ગ્રાન્ટની, વાઈટની હજુરમાં શરૂ થયું છે. નીચલા પારશીઓ ગ્રાંડ જુરીમાં બેઠા હતા[3]—

શેઠ પેસ્તનજી ફરામજી કાવસજી, અરદેશર સેરાબજી વાડીઆ, જહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, રૂસ્તમજી રતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી.

તા૦ ૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૨ માહ ૧૦ (શેં૦) ૧૨૦૩ યજદેજરદી.

મરણ—રેહમુતજી રૂસતમજી મીરજાં[3]—ઉમર વર્ષ ૨૧) ઉસ્ટાદ સ્વર્ગે કમુર રૂસતમજી રેહમુતજી મીરજાના વડા દીકરી ગદના પ્રથમમાં મુંબઈ અને આવી પોતાના બેની શેઠ અરદેસરજી મરજબાનજીના હાથ હેઠળ "મુંબ ના સમાચાર" પત્ર બનાવ્યુ છે. તે પછી તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટ ૧૮૩૨ ને દનથી સમાચાર પત્રનો અધિકાર બેશેઠ કરસુતજીએ છોડવાથી તેનું અધીકારીપદ એણે એઅને હાથે પોતાના મરણ સુધી ચલાવ્યું છે. એવસુ પોતાના જન્મ વતન ઉદવાડામાં જઈ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

રોજ ૮ માહ ૨૨ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી રૂસતમજી નારગોલવાળ[4]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ રૂસ્તમજી દાદાભાઈ નારગોલવાળના મોટા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના બાપાર વગેરે. અમુકના કામમાં નામીત હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ માં તેમના મરણ બાદ પોતાને હીસાબે ચીનનો વાપાર ચલાવતા હતા. આ મારે એવણે ચીનની ઘણીક મુસાફરી કીધી હતી.

તા૦ ૧૦ મી આગસ્ટ.

ચીન મહીના ખીતિય સરકારના વ્યાપાર ખાતાના વડા ચીફ રાઈટ હાનરેબલ લાર્ડ નેપીઅરની સત્તા ત્યાંના હાગ મરચંટોએ આએ વર્ષમાં ના પાડી તે તરફ વ્યાપાર કરનારી બ્રીતિય રૈયતના ઉપર નોટીસ મોકલી કે તેઓએ હાગ મરચંટોના સાથે હરેથી પરભારા સુધી ચલાવવા, અને તા૦ ૧૦ મી આગસ્ટ ૧૮૩૪ ને દીને બપોરના એક કલાકે "કાનસુલાટીસ" માં સર્વે બ્રીતિય વ્યાપારીઓએ હાજર થવું. આ ઉપરથી આજ દીને સવારના ૧૦॥ કલાકે સઘળા બ્રીતિય વ્યાપારીઓની એક જાહેર સભા કેંતાન મધે "બ્રીતિય કાનસુલેટ" માં મળી હતી. રાઈટ હાનરેબલ લાર્ડ નેપીઅરે તેઓ સર્વેને "હાગ મરચંટો" ની સત્તા કબુલ નહિ રાખવાની ભલામણ કીધી કે જેથી બ્રીતિય વાપારને ખલલ નહિ પોહચે. એ પછી "હાગ મરચંટો" ઉપર એક કાગજ મોકલવાનું નકી કીધું, અને તેમાં જણાવ્યું કે તેઓ "કાનસુલાટીસ" માં હાજર થવાની કસી જરૂર જોતા નથી, અને તેઓએ એકમતથી ઠરાવ્યું કે હરગીઝ ગઈ ગુજરાતની બાબતોમાં તેઓ બ્રીતિય વાપાર ખાતાના વડાની મસલત પ્રમાણે ચાલવાને ખુશી છે. આ કાગજ ઉપર ૨૯ ઇંગ્રેજ તથા બીજા ૨૪ પારશી વ્યાપારીઓ જેઓ સભામાં હાજર હતા, તેઓએ સહી કીધી હતી[5]—

૫ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૭ મી નવેમ્બર ૧૮૩૪.

એ રીતે બ્રીતિય વ્યાપારખાતાના વડાની મસલત પ્રમાણે ત્યાંના સર્વે વાપારીઓ ચાલ્યા, અને હાગ મરચંટો સાથેનો તમામ વ્યાવહાર બંધ સરકારી વડીઓના વાયદાઓનો નીકાલ આવે ત્યાંસુધી બંધ રાખ્યો. આથી તેઓનો વ્યાપાર તદન બંધ પડ્યો. એ પછી એક મહિને એટલે તા૦ ૧૦ મી સપટેમ્બર ૧૮૩૪ ને દીને કેંતાન મધેના પારશી વ્યાપારીઓએ આવી રીતે વ્યાપાર તદન બંધ પડવાથી તેઓને પોતાને તથા તેઓના મરદ પર તાબાના લોકોને જે નુકસાન થાય છે, તથા તેથી કેટલાક વ્યાપારીઓનેનો પડી ભાગવાની વહીક ધાસ્તી રાખવામાં આવે છે, એ સબબથી બીન એઓની એક વીગતવાર અરજ કરી લારડ નેપીઅર જોગ મોકલી હતી, અને તેમાં અરજ કીધી હતી કે બંધ સરકારી વડીઓના વાયદાઓનો જેમ બને તેમ જલદીથી નીકાલ આવવો કે વ્યાપાર ચાલુ થાય. આ અરજનો લારડ નેપીઅરે તેજ દીવસે શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજીને નામે જવાબ લખી પારશીઓ ઉપર મોકલ્યો કે તેમને વ્યાપાર બંધ થવાથી જે

[1] બો.કુ.ને ગેઝેટ, તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૩૪.

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી જુલાઈ ૧૮૩૪.

[3] ઉદવાડાના મરહુમ કમુર મારોનેટ રૂસતમજી મીરજાના વડા ભાઈ, તથા અવતરેલાના શેઠ રતનજી રેહમુતજી મીરજાના બાવા.

[4] શેઠ નસરવાનજી નશરવાનજી નારગોલવાળ (હુજરાવાળા) ના બાવા, શેઠ માણેકજી પીરોજશાહ નારગોલવાળાના બાપ, તથા મરહુમ ડાક્ટર રૂસતમજી નસરવાનજી નારગોલવાળા અને શેઠ શેઠ રતનજી દાદાભાઈ નારગોલવાળાના બાપના બાવા

ર્‌. રોમની પડતી હતી; અને હાલ પારસી મર્ત સોક સમાગમમાં જોવન વર્ષ ત્યાંપ થતા હતા.[૬]

તા૦ ૨૫ મી ઓગસટ.

આજ રોજે કનાત અને ઓળિત ખાતાઈઓની એક સભા તે તરફ "જેમના ઓફ્ કામરસ" ની મંડળી સ્થાપવા માટે શેઠ ખારશેદ ખાનાના વકીલ મકાનમાં મળી હતી. સાનેશીનની ખુરસી મીર૦ ડનમ્ગુ. એમ. બાઈરને આપ્યાબાદ ફેસલાક કાગળાએ બાદલ ગમ્યા હતા. એ પછી ૧૧ ઈ ગ્રેજ અને ત્રીપના ૮ પારસી એમણે એ "ચેમ્બર" ના સભાસદો થવા માટે નક્કીઓ કીધી હતી—

શેઠ દાદાભાઈ હસનમજી મનાજી, બહેરામજી ફરદુનજી પારખ, કાંમજી મનચેરજી શેઠના, નાનાભાઈ ફરામજી ડાગજી, મનચેરજી નસરવાનજી વાડીઆ, દોરાબજી ડોસાભાઈ મસ્તરી, બાપુજી સીનાજી, બામનજી માણેકજી ભગત.

એ "ચેમ્બર ઓફ કામરસ" ને લગતા અગત્યના કાયદા ઘડી કાડવા માટે ચાર ઈગ્રેજ અને શેઠ દાદાભાઈ હસનમજી મનાજીની એક કમીટી નીમવામાં આવી હતી.[૨]

તા૦ ૮ મી ઓકટોબર.

રોજ ૯ માહ ૧૨ (શેર) ૧૨૭૩ યઝદજરદી.

મરણ—દોરાબજી બેરામજી ખમાણી[૩]—ઉમર વર્ષ ૯૮) એઓનું કુટુંબ મૂળ એક મશહુર નુના ખાનદાની હતા, તથા "દોરાબજી બાબુ" ને નામે ઓળખાતા હતા. ચીન, મકાઉ, તથા મુંબાઈ આદિનો મોટો વ્યાપાર આગલીબાજીની માગણમાં કરતા હતા, અને તે માટે પેહલી બારીમાં એઓનાં એક બે વાહણો પણ હતાં. પાછલાથી વ્યાપારમાં મોટું નુકસાન લાગવાથી વરીયર ખપ કરી એકાંત જીંદગી ગુજારતી હતી. એઓએ મજલી ઉમર કલકત્તામાંજ ગાળી હતી, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૮ મી ઓકટોબર.

મુંબાઈમાં આજે આસમાં પેહલીવેહલું બાગ એક અમેરીકન વાહણમાં શેઠ નસરવાનજી જહાંગીરજી વાડી-આની પેઢી ઉપર આવ્યું હતું. આ માટે આજરોજ મુંબઈના સમાચારમાં લખેછે કે "તેહની કીંમત ઘણી ઊંચાઈ અને નાદાઈ થાઈ પડીછે." આ બાગનું માન કીધીએ મંગ (એટલે મણ આને રતલ) ને ભાવે વેચવામાં આવ્યું હતું.[૪]

તા૦ ૧૯ મી ઓકટોબર.

રોજ ૨૩ માહ ૧૨ (શેર) ૧૨૭૩ યઝદજરદી.

મરણ—માણેકજી દોરાબજી વાછા[૫]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ દોરાબજી છાછાભાઈ વાછાના વાપેલા દીકરા. એઓનું અગાઉ ગલ્લે તથા કરીઆણાનો વ્યાપાર મોટા પાયા પર ચલાવતા હતા. "એ મુનસફ ધણી પોતે અને બુદ્ધિમાન, કામ ચલાવવાના અને મોટા મનના અને એશઆરામી ધણી હતા."[૬]

તા૦ ૨૫ મી ઓકટોબર.

રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (શેર) ૧૨૭૩ યઝદજરદી.

મરણ—જીવનજી દાદાભાઈ ગરદેલીગામ—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ દાદાભાઈ છાછાભાઈ ઉનવાળાના ભત્રીજા

---

[૧] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી ઓગસટ ૧૮૮૪ આજે આરસાન સાહેબ કાળમાં ચડેલ મહી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૩ મા મરહુમ શેઠ મનચેરજી નસરવાનજી વાડી-આના સાહેબજાદાઓએ બંધાવેલી નવી દરેમેહરમાં નતનવીન કરેલછે

[૨] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૬ ઠી ડીસેમબર ૧૮૩૪

[૩] મરહુમ શેઠ બાપોરજી તથા રતનજી દોરા-બજી ખમાણીના બાવા

[૪] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૮ મી ઓકટોબર ૧૮૮૪. ડાકટ કે પારસીઓના પૈગમ્બરનું એમ ખરે શેઠ જહાંગીરજી છાછાભાઈનો વાડીમાં પીવામાં આવ્યું હતું. અને તે પીવાની સગોપી તેમના બે દીકરા શેઠ હરદુનજી જીવાજી પારખ અને શેઠ જહાંગીરજી બરજોરજી તારાચંદ ઉપર લિપત હતા પાછા પાથ્યા હતા ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૦ મા મુંબઈ મધે નરેંદ્ર કુકોનીએ રતન વેચવાથી એમ માલૂમ પડે છે કે પારસીઓનો સમાગમ પીછો ભાર તે વાપરતો હશે

[૫] શેઠ એદલજી બારજોરજી વાછા અને રૂસતમજી બારજોરજી વાછાના બાવા તથા શેઠ જહાંગીરજી બરજોરજી, દીનશાહ એદલજી, ડોસાભાઈ બારજોરજી (મી૦ ડિપવાળા), શેરાબજી રૂસતમજી (બધાઈવાળા), તથા હોરમસજી દોરાબજી વાછાના આવા. એઓના બે ભાઈઓ શેઠ નસરવાનજી તથા બરજોરજી દોરાબજી વાછા પણ એમની સાથેજ ગલ્લે તથા કરીઆણાના વ્યાપારમાં શામેલ હતા. એમના ચાર દીકરાઓ શેઠ બારજોરજી, દોરાબજી, કાવસજી તથા બાપોરજી સઉ અગરીના બજીના રેહેવા-શીઓ હતા.

[૬] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૮૪.

[૭] મુંબઈની પારસી પંચાયતના આગલા પેહેલા મરહુમ શેઠ અરદેશર દાદાભાઈના ભાઈ.

હીરા. એવાનુ ઠેહરાવ્યુંના જગપિતાથી ઈમારત બાંધવાના લાકડા મગાવી તેનો મોટો આકાર રચાવના હતા, તથા અતરેની ગોદીમાં પણ લાકડા પુગ પાડના હતા. "એ મગનાર એક મોટો માએસ્ત્રાવતો અને ગમ્ભ, શાગ મુલકનો અને રૂડી બુદ્ધિનો એક પુરૂશ હતો."[૧]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

આએ વર્ષની ત્રિજીવારની અપરાધીઓની ઝાડણ કરનારી સેશનનું કામ આજ દીને શુપરીમ કોરટમાં ચીફ જસટીસની હજુરમાં શરૂ થયુ હતું. નીચલા પારસીઓ ગ્રાંડ જુરીમાં બેઠા હતા—[૨]

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદીભાઈ ખરશેદજી અરદેસર દાદી, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ.

તા૦ ૨૯ મી અકટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૩૨ થીતે તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૮૩૩ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" માં તરસટીઓએ છપાવી પરગટ કીધોછે. તેમાથી જોવામાં આવેછે કે છેલ્લા હીસાબની બાકીના ૩૭૬૬૦૮॥૨૫ ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમાં પંચાતના ફંડ બાતે ૬૧૩૫૭૧)ા॥ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ ૬૮૬૮૩)૧૩ થયો હતો, તે બાદ કરતાં વર્ષની આખરીએ તરસટીઓના હસતકમાં સઘળા મળી ૨૭૯૦૬૫॥૧૨॥ બાકી હતા.

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર.

આએ માસમાં મુંબઈના હિંદુ તથા પારસી વેપારીઓએ એકમનતા થઈ અતરે નગરના હોકમથી કુતરા તથા ઢોર મારેછે તેનો બચાવ કરવાને પાંજરાપોળ સ્થાપી ત્યાં કુતરાં તથા બીજાં સર્વે જાતનાં ઢોરોને રાખી તેમની પરવરસી કરવાને ઠેરાવ્યુ હતુ. તેના ખરચને માટે વેપારની જનસો ઉપર નીચે પ્રમાણે લવાજમ અથવા ધરમાઉ રકમ સઘળા વેપારીઓ પાસથી લેવાને ઠેરાવ્યું હતુ—

રૂ ઉપર ખાંડી એકે ૩૦।
અફીણની દર પેટીએ ૨૦।
ખાંડ દર બીજે ગુણ ૨
શાકર દર તપે રામ ૧
હુંડી દર એ હજારે રામ ૦॥
મોતી દર એ હજારે રામ ૧

એ કામની પુજીના તરસટીઓ તરીકે શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, મોતીચંદ અમીચંદ, અને વખતચંદ ખુશાલચંદને ઠેરવ્યા હતા[૩]

[૩] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૩૪.

આ પાંજરાપોળ સ્થાપવા બાબેના સર્વે બંદોબસ્તોનુ એક લખત ગુજરાતી ભાષામાં તા૦ ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૩૪ ને દીને અતરેના સર્વે વેપારીઓએ કીધુ હતુ, અને તેપર ૪૦૧) હિંદુ તથા નીચલા ૪૮ પારસી વેપારીઓની શહીઓ હતી—

શેઠો કુવરજી હોરમજજી ભાભા, કાવસજી પેશતનજી કાપડવાલા, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, ખરશેદજી માણેકજી શરાફ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, નશરવાનજી પેશતનજી પારખની કુંપની, જમશેદજી જીજીભાઈના છોકરાઓની કુંપની, જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, જમશેદજી હીરજીભાઈ શરાફ, દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, દીનશાહ શાપુરજી શોપદાર, દાદાભાઈ રૂસતમજી છપાના, દીનશાહ સોરાબજી પારેક, ધનજીભાઈ માણેકજી ઊમરીગર, પેશતનજી મેહરવાનજી તગાક, ફરામજી કાવસજી બનાજી, ફરદુનજી સોરાબજી પારખ, ફરદુનજી ભીમજી પાંડે, ફરામજી રતનજી મુસ, બહમનજી તથા અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, બેહરામજી હીરાજી ડોહના, મનચેરજી ફરદુનજી (વજીફદાર) ની કુંપની, મેહરવાનજી નવરોજજી તાળીઓરવાલા, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, માણેકજી નશરવાનજી પીટી, મેહરવાનજી માણેકજી શાહ, એદલજી રૂસતમજી બાટલીવાલા દા૦ રતનજી, રતનજી દાદાભાઈ કોહના, રૂસતમજી બરજોરજી મોદી, બીકાજી મેહરજી, શાપુરજી કાવસજી, શાપુરજી નશરવાનજી, સોરાબજી મનચેરજી ઊનવાલા, શાપુરજી ઊકાજી, શાપુરજી સોરાબજી વાછા, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમજજી સોરાબજી લશકરી, હોરમજજી શાપુરજી લશુના, હોરમજજી તથા જમશેદજી બનીવાલા, હોરમજજી ધનજીભાઈ પટેલ, હોરમજજી સોરાબજી, હોરમજજી માણેકજી ભીખીઆના.

એ પ્રમાણે લખત કર્યા પછી એક પાંજરાપોળ મુંબઈ મધે કાવસજી પટેલના તલાવ આગળ બાંધ્યુ. અને તે માટે કાવસજી પટેલના તલાવની પાસેની સર્વે જગો જે પટેલ ખાંનદાનની એક શખશી વધારે મુલતની મીલકત હતી તે ઊપના તરસટીઓની તરફથી શેઠ મોતીચંદ અમીચંદે શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલ પાસેથી રૂ૬૬૦૦૦) ની કીમતે વેચાતી લીધી હતી

એ પછી આ પાંજરાપોળનો સર્વે હીસાબ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ ના સાલથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના છોકરાઓની પેઢીપર રાખ્યામાં આવ્યો હતો, અને તેનો વહીવટ મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારો-

[૧] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૩૪.
[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર ૧૮૩૪.

તા૦ ૨ જી નવેમબર.

ઇરાનથી અતરે આવતા લાચાર જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવા તથા તેઓમાના લાયકોને ગુજારો આપવા માટે મુંબઈના શેઠ બરજોરજી ફરામજી પાંડેએ અતરેના જરથોસ્તીઓમા એક ઉઘરાણાનુ લીસટ કીધું હતુ, તેમા ઘણાક જરથોસ્તીઓએ પોતાની ગુંજાસ માફક માસીક લવાજમો આપતો કીધો હતો. આ ફંડનો વહીવટ શેઠ બરજોરજીના ભાઇઓ તે અતરેના જાણીતા દુકાનદારો શેઠો પેસતનજી અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેએ હાનરરી સેક્રેટરીઓ તરીકે ચલાવવાનો માથે લીધું હતુ.[1]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

આએ વર્ષમા ઇંગ્રેજ તથા ચીનની સરકાર વચ્ચે વાંધા ઉઠવાથી ત્યાના વ્યાપાર વણજના બાબમા ઘણીક નુકસાની થવાની ધાસતી રાખવામા આવતી હતી, પણ તે વાંધાઓ પડી જવાથી સઘળી મુશ્કેલી દુર થઇ, અને વ્યાપારમા નુકસાન જવાની ધાસતી મટી ગઇ. આ ખુશાલી ઉપરથી ચીન કેંતાન ખાતે વસનારા પારસી વ્યાપારીઓએ તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર ૧૮૩૪ ને દીને પોતપોતામા એક લીસટ ઉભું કીધું, અને તેમા જે રકમ એકઠી થાએ તે મુંબઇમા કોઇ સારે ઠેકાણે વ્યાજે મુકી, અથવા કાંઇ જાગીર ઘર બગીચો ખરીદ કરી તેની પેદાસમાથી ઉદવાડેના ગરીબ મોબેદો તથા બેહદીનોને દર વર્ષે સરખે ભાગે વેંહચી આપવાનો બંદોબસ્ત કરવાને ઠેરવ્યુ હતુ. આ વાત જે મુંબઇમા તથા સુરતમા આતશબેહરામ પધરાવાથી ઉદવાડા ખાતે જરથોસ્તીઓનુ જવુ કમતી થવાથી ત્યાના લોકો ઘણી મુશ્કેલીમા આવી પડ્યા હતા. આ લીસટમાં ૮૦૨૬ ડાલર ભરાયા હતા.[2]

નેટની પોતાની ખાતી દેખરેખ હેઠળ ચાલતો હતો એ પછી એ ફંડની પુંજીમાથી રૂ૩૩૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ લઇ તેનુ એક કાએદાસરનુ "તરસટડીડ" મી૦ આફ્રેડ વકીલની મારફતે તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૫૦ ને દીને કરાવ્યુ હતુ, અને તે નાણાંનો કબજો અતરેની બીશીઅરસ રીચીંગટનની કુંપનીને હસ્તક રાખ્યો હતો, અને તેનો વહીવટ ચલાવવા માટે ૧૧ તરસટીઓ જેમા છ હિંદુ અને પાંચ પારસીઓ (સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારો૦ શેઠો બમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ) ને મુકરર કીધા હતા

૧ આ માટે શેઠો પેસતનજી અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેએ તા૦ ૧૦ મી મે ૧૮૩૫ ના મુંબઇના સમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી કુલે જરથોસ્તીઓને ચેતવણી આપી હતી કે ઊલ્ટા ફંડમાથી તેઓ અતરે આવતા સઘળા નાચાર ઇરાનીઓને ગુજારો આપેછે, પણ કેટલાક આળસાઇ કરી ચાકરી ધંધો કરતા નથી તેમને તેઓ તરફથી નાણું નહી મળવાથી બાહેર માગતા ફરેછે, માટે કોઇબી જરથોસ્તીએ તેમને આપવુ નહિ, અને એઓ બધે ભાઇઓ આગળ તેમને મોકલાવવા એ પછી આ ફંડની પુંજીમા વધારો થવાથી તેનો વહીવટ કાએદાસર ચલાવવાનો બંદોબસ્ત કરવાને એ ફંડમા નાણું ભરનારાઓની એક સભા તા૦ ૧૦ મી આગસટ ૧૮૩૯ ને દીને ભરી હતી, તેમા શેઠો ફરામજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી નસરવાનજી પટેલ, પેસતનજી રૂસ્તમજી મુલ્લા ફીરોજના, અને મનચેરજી ફરામજી કામાજીને એ પુંજીના તરસટીઓ તથા શેઠો પેસતનજી અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેને આગલની માફક હાનરરી સેક્રેટરીઓ ઠેરવ્યા, અને તેમને કુલે અખતીઆર આપ્યો જે તેમની નજરમાં દુરૂસત લાગે તે પરમાણે એ પુંજીનો વહીવટ ચલાવવો એ પછી દશ વર્ષે એટલે તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૪૯ ને દીને નાણાં ભરનારાઓની એક બીજી સભા ભરી હતી, તેમા એ ખાતાનુ નામ "નાચારેસ ઇરાનીઓના ધરમખાતાનુ ફંડ" કરી રાખ્યુ, તથા એ પુંજીનુ એક "તરસટડીડ" કરવાને ઠેરવ્યુ, અને તે માટે તરસટીઓ તરીકે શેઠો ફરામજી નસરવાનજી પટેલ, પેસતનજી રૂસ્તમજી મુલ્લા ફીરોજના, મનચેરજી ફરામજી કામાજી, જમશેદજી પેસતનજી પાંડે, અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેને મુકરર કીધા હતા એઓમાથી મજકુર શેઠ પેસતનજી રૂસ્તમજી મુલ્લા ફીરોજના મરણ પામવાથી તેમની જગોપર તરસટીઓએ શેઠ રૂસ્તમજી રતનજી વાડીઆને ઠેરવી તા૦ ૨૭ મી આગસટ ૧૮૪૯ ને દીને અતરેની સુપ્રીમ કોરટના વકીલ મી૦ એચ આર બરનની મારફતે એક "તરસટડીડ" કીધુ હતુ

૨ આ લીસટ તા૦ ૧૧ મી ડીસેમબર ૧૮૩૪ ના મુંબઇના સમાચારમા છપાયુ છે, તેમાથી મુખ્ય રકમો નીચે ઊતારીછે—

ડાલર
૪૫૧) શેઠ ફરામજી મનચેરજી દોઢના
૪૫૧) શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી બનાજી.
૪૫૧) શેઠ બરજોરજી ફરદુનજી પારખ
૪૦૧) શેઠ નાનાભાઈ ફરામજી કાવસજી બનાજી
૪૦૧) શેઠ બાપુજી વીકાજી મેહરજી
૧૬૧) શેઠ માણેકજી રૂસ્તમજી બનાજી
૧૫૧) શેઠ બહમનજી માણેકજી ભંડારા
૧૦૧) શેઠ દોરાબજી હોરમજજી લશકરી
૧૦૧) શેઠ જમુજી નસરવાનજી
૭૫) શેઠ અરદેશર ફરદુનજી પાંડે
૫૧) ડાલર ભરનારાઓ

શેઠો રતનજી દાદાભાઈ કોઢવા હા૦ બેહરામજી દાદાભાઈ કોઢના, પેસતનજી શાપુરજી પારખ હા૦ ખરશેદજી શાપુરજી પારખ, સોરાબજી રૂસ્તમજી વાડીઆ (સુરતના) તથા કાવસજી ધનજીભાઈ પાઊંવાલા, ધનજીભાઇ મનચેરજી પીતીઆ, બરજોરજી માણેકજી હા૦ જમશેદજી બરજોરજી, ખરશેદજી શાપુરજી બનાજી

તા૦ ૧૮ મી નોવેમ્બર

તીમ કોરટમા પારસીઓને લગતા
ઈરાનથી આ નાલસે કેસ આજ દીને થયો હતો.
પરવરસી કરવા ૮ મરનાર પારસી અરદેશરની મીલકતના
માટે મુંબઈના ૨" એ નેમ આએ દેશમા મરણ પામતા
જરથોસ્તીઓ ના મીલકતના એકઝેક્યુટરોને તેમની મેહનતના
તેમાં ઘણાં એ હકડે પાંચ ટકા હકમાઈ મલે કે, તેમ પેના
માલીક ૧ રમીની મીલકતની વે હચરી કરતી વખતે પોતાની
વકીલાત એ એ હકડે પાચ ટકા લેએ તેની મીલકતમાથી લીધા
દુકાનદારો ઉપરથી પેના મરનાર પારસી અરદેશર એક
પાઈએ હાનર ઉનજી ફરામજીએ મજકુર "એકઝેક્યુટરો"
લીધું હતુ.[૧] મેહરવાનજી અને બીજા) એ હકમાઈ

સુપરીમ કોરટના "માસ્તર ઈન ઈક્વીટી"
નેરની પોતાની ઉઠાવી. ને વાવો તેણે (માસ્ટરે) બાહલ
પછી એ ૨૬ "એકઝેક્યુટરો" એ કોરટને આજ
નોટ લઈ તેનુ આકરક વકીલો કેસનો આજ દીને ખ વે જાએ રીસો
૧૮૫૦ ને દીને કેન, અને સર જાન આર્ડરી) એ એનો
અતરેની મીરીઅર્ "એકઝેક્યુટર" થી એવી રીત
હતો, અને તેનો ક મરનારની મીલકતમાથી હકમાઈ લઈ
જેમા છ હિંદુ
જીજીભાઈ –
ખરશે
જી

તા૦ ૨૦ મી નોવેમ્બર.

રોજ ૨૧ માહ ૨ (સ૦) ૧૨૦૪ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી ભીમજી ઉમરીગર[૨]—ઉમર વર્ષ ૩૬) શેઠ ભીમજી ધનજી ઉમરીગરના ચોથા દીકરા એવણ પોતાના બાપની "ભીમજી ધનજી" ને નામે મુંબઈમા તથા "શેરાબજી અને શાપુરજીની કુંપની" ને નામે મલબાર કોસતા તરફ કાનાનોર ખાતે ચાલતી વ્યાપારી પેહડીમા સામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા એવણના બાવા શેઠ ભીમજીએ જઈફીને લીધે વ્યાપાર મુકી દીધાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા પોતાના સઘળા ભાઈઓ સાથે મળીને "દાદાભાઈ તથા દોરાબજીની કુંપની" ને નામે મલબાર કોસતાનો વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા "શાપુરજી ભીમજીની કુંપની" ને નામે નીલગરી ખાતે એક દુકાન તથા વ્યાપારી પેહડી કાઢી હતી.

તા૦ ૩ જી ડીસેમ્બર

આએ વર્ષની ચોથીવારની અપરાધીઓની છાંડણ કરનારી સેશનનુ કામ આજદીને શુપરીમ કોરટમા ચ્યુની જસ્ટીસ સર જાન આર્ડરીની હજુરમા શરૂ થયુ હતું. નીચના પારસીઓ ગ્રાંડ જુરીમા બેઠા હતા[૩]—

શેઠ જહાંગીરજી ફરામજી કાવશજી, હોરમજજી બોમાનજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમ્બર.

રોજ ૧૭ માહ ૪ (ક૦) ૧૨૦૪ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી બેહરામજી બનાજી[૪]—ઉમર વર્ષ ૯૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના નાહના દીકરા. એવણનો બાંધો ઘણો મોટો હોવાથી "કાવશજી ગોધા" ને નામે ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગીઆ હતા. તે પછી ભાગીઆઓમા વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનું કામ ઈનસાફની અદાલતે ચડયાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આશરે પારસી બજાર સ્ટ્રીટમા ઈંગ્રેજી અસબાબની એક મોટી દુકાન કાઢી વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો હતો. ત્યારથી ઘણી જઈફીએ પોહચતાથી થોડાક વર્ષ એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી. એવણના મરણ પછી એવણના પુનને માટે એવણના બે દીકરાઓ શેઠ ફરામજી તથા ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, અને નામીગ શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજીએ ગીરગામના રસ્તા ઉપર કરેલવાડી તરફ કરસી તરીકા મુજબ આતશબેહરામ બનાવી તે તા૦ ૧૩ મી ડીસેમ્બર ૧૮૪૫ ને દીને પરદાવ્યા હતા.

ent upon him for the diligence with which he has applied himself to his studies. It is said that his father is making interest to get him admitted hereafter to Hayleybury College preparatory to his entering the Civil Service. If such be the case, the laudable ambition of this individual may be productive of singular changes in the Native character, as a single native once admitted, astonishing effects will appear as the result, not only in this country but also in England, and as the Charter forbids any exclusion from office on account of religions or caste or color, we see no fear of his failing, should he only be fortunate enough to procure a nomination to a Writership by a Director."

[Bombay Gazette, 22nd November 1834]

૧ બોમ્બે ગેજેટ, તા૦ ૧૯ મી નોવેમ્બર ૧૮૩૪

૨ મરહુમ શેઠો ખરશેદજી તથા રૂસતમજી શાપુરજી ઉમરીગરના બાવા, તથા શેઠ જીનાભાઈ દોરાબજી ઉમરીગરના કાકા

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૬ ઠી ડીસેમ્બર ૧૮૩૪

૪ મરહુમ શેઠો ફરામજી, નશરવાનજી, નવરોજજી, બેહરામજી, લીમજી, ખરશેદજી અને રૂસતમજી કાવશજી બનાજીના બાવા.

બીજાઓને અતરેની શુપરીમ કોરટમા આજ દીને ઉભા કીધા હતા. કોરટે વાદીની તરફેણમા ચુકાદો આપ્યો, અને તેને રૂ૧૦૦) દામીજના અપાવ્યા.[१]

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી

રોજ ૧ માહ ૭ (કદમી) ૧૨૦૯ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી શાપુરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૪૯) એવણ ચીન મધે લાગી મુદતના વશેલા હતા, અને તે તરફ મોહટો રોજગાર તથા આડતનુ કામ ચલાવતા હતા. એવણનુ મરણ મકાઊમા નીપજ્યુ હતુ.

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

અતરેની માલીઆરસ કારબસની કુંપનીના એક ભાગીઆ મી૦ એનડરૂ ફારકુહારસન જે આપણા દેશીઓ સાથે ઘણો પરોટાઈ ગએલો હતો, તેને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ આજ દીને અતરેના મુખ્ય દેશી વેપારીઓએ ૨૧૦ સહીનુ એક માનપત્ર આપ્યુ હતુ, જેપર નીચલા પારસી વેપારીઓની સહીઓ હતી[२]—

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ડાદાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, માણેકજી લીમજી બનાજી, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેરના છોકરાઓ, જમાસપજી સોરાબજી બાલા, ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ફરામજી પેશતનજી પાટક, કાવસજી જાહાંગીરજી રેડીમની, જાહાંગીરજી હીરજી રેડીમની, જાહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, મેહરવાન આદરજી ઘરાની, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, હીરજી જાહાંગીરજી રેડીમની, અરદેસર ખરશેદજી દાદીશેઠ, પેશતનજી ખરશેદજી મોદી, નશરવાનજી અને ફરદુનજી ફરામજી દોડી, નાનાભાઈ ફરામજી કાવસજી, નશરવાનજી એદલજી પારખ, માણેકજી શાપુરજી પારખ, ફરામજી રતનજી મુસ, માણેકજી જમશેદજી મુલા, ખરશેદજી મનચેરજી મુસ, મનચેરજી ફરદુનજી વછાકદાર, રૂસતમજી મનચેરજી વછાકદાર, પેશતનજી મનચેરજી વછાકદાર, સોરાબજી ફરામજી મુસ, બેહમનજી જમશેદજી મુલા, અરદેસર માણેકજી મુલા, મનચેરજી બરજોરજી મોદી, મેહરવાનજી હોરમજજી, ભીખાજી પેશતનજી મામા, જાહાંગીરજી ફરામજી કાવસજી, પેશતનજી ફરામજી કાવસજી, બીકાજી મેહરજી, બાપુજી બીકાજી, જાહાંગીરજી નશરવાનજી જથાવાળાની કુંપની, રૂસતમજી નશરવાનજીની કુંપની, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, અરદેસર લીમજી બનાજી, નશરવાનજી નવરોજજી, પેશતનજી અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડે, મેહરવાનજી જીવણજી દોડી, દાદીભાઈ લીમજી બનાજી, ખરશેદજી મેહરવાનજી પટેલ, સોરાબજી જાહાંગીરજી દાદીશેઠ, બેહમનજી જીજીભાઈ, એદલજી નશરવાનજી, જમશેદજી નવરોજજી તબાક, પેશતનજી લીમજી બનાજી, દોરાબજી જમશેદજી ચકનાતવાલા, અરદેસર પેસનજી જમુજી, દીનશાહ સોરાબજી સગાફ, કાવસજી ડાશાભાઈ, જમશેદજી સોરાબજી, રતનજી દાદાભાઈ ડોહના, અરદેસર હોરમજજી સંતોક, પેશતનજી હોરમજજી સંતોક, ડાશાભાઈ ફરામજી મામા, એદલજી ફરામજી (આસપલેસ) ની કુંપની, રતનજી મનચેરજી મુસ, કુવરજી હોરમજજી મામા, દાદાભાઈ રૂસતમજી પટેલ, નાનાભાઈ જમશેદજી ગાજધર, ફરામજી શાપુરજી, ડાશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ, એદલજી નવરોજજી, અરદેસર રતનજી વાડીઆ, સોરાબજી કાવસજી, જમશેદજી બેહરામજી, બરજોરજી કાવસજી, ડાશાભાઈ શાપુરજી, અરદેસર બેહરામજી લશકરી, બેહમનજી ધનજીભાઈ, હોરમજજી દાદાભાઈ, પેશતનજી ડાશાભાઈ વાડીઆ, ફીરોજશાહ પેસનજી, પેશતનજી હીરાજી, કાવસજી વીરજી, બરજોરજી એદલજી પોહચા, દોરાબજી જીવણજી ગીશતરી, પેશતનજી કાવસજી શેઠના, નશરવાનજી ધનજીભાઈ, બેહરામજી અરદેસર, સોરાબજી દાદાભાઈ સંતોક, બાપુજી હોરમજજી.

તા૦ ૬ મી મારચ.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના કોટ મધેના મોટા ઘરમા અતરેના નામદાર ગવરનર સર જે આર. કારનાક અને તેની બાનુને એક "બાલ" આપ્યો હતો. આ વેળાએ નામદાર ગવરનરના સઘળા રેસાલા ઉપરાંત આફગાનીસતાનની લડાઈ જીતી આવેલો લારડ કીન, તેમજ સર થામસ વીલશાયર, સર હેનરી પાટીનજર, અને બીજા સઘળા મોટે વાગેના યુરોપી અને આફગાનીસતાનથી લડાઈ જીતી આવેલા ઘણાક સુરા સીપાહિ, વગેરે હાજર થયા હતા. મધરાત સુધી નાચરંગ ચલાવી તથા ખાણું ખાઈ સર્વે પરોણાઓ શેઠ જમશેદજીનો ઉપકાર માની વદાય થયા હતા.[३] આ વેળાએ "બોમ્બે

[१] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૪૦.
[२] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૭ મારચ ૧૮૪૦.

[३] આ મેળાવરાની નોધ લેતા એનો બીજે દાહડેના એટલે તા૦ ૧૦ મી મારચ ૧૮૪૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" માં નીચે પ્રમાણે લખેછ—

"We shall not attempt to describe the decorations of the mansion, but its moral effect" "This"—exclaimed a military gentleman—"is now a fairy palace, and its owner is a good friend, he is attached to our

ટાઈમસ" મા લખ્યા મુજબ મુંબાઈ મધે પેહેલવેહેલોજ એક અસાધારણ બનાવ બનેલો હતો, તે એકે શેઠ જમશેદજી-ની પોતાની બાનુ તથા ત્રણે વહુઓ (બાઈઓ રતનબાઈ, સુનાબાઈ અને બચુબાઈ) ની આગળ એક જુદા ઓરડામા લેડી કરનાક, લેડી મેકમોહન, લારડ કીન, સર ટામસ વીલશાયર અને બીજા નામીચા ગ્રહસ્થો તથા બાનુ-ઓને વારાફરતી લઈ જઈ તેમની મોલાકાત કરાવી હતી.૨

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

અતરે સ્થાપવામા આવેલી નવી "મુંબાઈ બેંક" ના ભાગીદારોની એક સભા આજ રોજે મલી હતી તેમા એ બેંકના ચારટર પ્રમાણે ભાગીદારો તરફના છ ડાએરેક્ટરોની નેમનુક ઘણા મતોથી કરવામા આવી હતી, જેઓ મધ ગણના ૫ ઇંગ્રેજ અને ૧ પારસી (શેઠ ફ્રામજી કાવસજી બનાજી) ની તરફેણમા વધારે મતો પડવાથી તેમને એ બેંકના પેહેલવેહલા ડાએરેક્ટરો ઠરાવ્યા હતા.

તા૦ ૧૨ મી મારચ.

આફગાનીસતાનની લડાઈ જીતી આવેલા સરદાર લફટનંટ જનરલ લારડ કીન, જી સી બી ને આજ રોજે શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના માહાલક્ષમીના બગીચામા એક ખાણુ આપ્યુ હતુ. આ વેળાએ નામદાર ગવરનર, તેમજ કૌનસીલરો, સુપરીમ કોરટના જડજો, અને બીજા મોટે વાગેવાલા હોદેદારો મલી ૭૦ પરોણાઓ ખાણાની ટેબલ ઉપર બીરાજ્યા હતા. ખાણું ખાઈ રેહવા બાદ સરેશતા પ્રમાણેની રાજ્ય તરફની વફાદારીની સલામતીઓ લેવાયા પછી શેઠ જમશેદજીએ ઉભા થઈ એક નાહનુ ભાષણ[3] કરી લારડ કીનની સલામતી લેવાડી હતી. જે ખુશાલીના પોકારો સાથે લેવાયા બાદ નામદાર ગવરનર સર જે. આર. કરનાકની, સર ટામસ વીલશાયર અને બેહાદર જીતી આવેલા બાહાદુર સિપાહીઓની, બાનુઓ, સુપરીમ કોરટના જડજો, લશ્કર ખાતુ, અને દરિયાઈ ખાતાની સલામતીઓ એક પછી એક એમ લેવાઈ હતી. એ પછી મી૦ ફારબસ ઉઠી મુંબાઈના માજી ગવરનર માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસ્ટનની સલામતી ચાહી, તથા છેલ્લે મરહુમ ગવરનર સર રાબરટ ગ્રાન્ટની યાદગીરીમા ધીરપણાથી શરાબ લઈ મેહમાનો ખાણા પરથી ઉઠી શેઠ જમશેદજીનો ઉપકાર માની વદાય થયા હતા.૪

---

noble country—he is one of us by British aid and British enterprise he has acquired a noble fortune

"He gave this ball to honour of our British Queen this may be the day on which Her Majesty is united to the husband of her choice, he gives it in compliment to the gallant soldiers, who now return from the conquest of Affghanistan, he gives it out of respect to the excellent Governor, who so fairly dispenses justice to all classes of British subjects in this Presidency, he gives in the name of the Lady who so kindly dispenses favours on all around, and he invites to it British beauty to add graceful ornament to the meeting of all the dignified and respectable of this capital

"This is freedom, this is British glory—this is one noblest privilege Jamsetjee Jejeebhoy is the personification of the respectable British Merchant Genius, enterprise and integrity have raised him, and while we partake of his hospitality let us be just to the true source of all advantages, British freedom for him—for us—and for all our fellow subjects"

[*Bombay Courier, 10th March* 1840]

૨ "One remarkable peculiarity distinguished this party from any ever given in Bombay—probably in India, and deserves to be noted as a large stride towards the European state of society During the evening the lady of Jamsetjee Jejeebhoy and her three daughters-in-law, Mrs Cursetjee Jamsetjee, Mrs Rustomjee Jamsetjee and Mrs Sorabjee Jamsetjee, received visitors in one of the apartments Lady Carnac, Lady MacMahon, Lord Keane, Sir Thomas Wiltshire, and many other ladies and gentlemen were introduced in succession and conversed with these ladies, of whom two were of distinguished beauty, and all comported themselves with grace and dignified courtesy

[*Bombay Times, 11th March* 1840]

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૪૦

૩ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ કરેલુ આ નાહનુ ભાષણ અતરે સદરહુ ઉતારી લઈએ છૈયે —

GENTLEMEN

I am confident, I shall not call upon you in vain, when I ask you to fill a bumper to the health of my noble Guest Lord Keane Though in doing so I did not feel myself qualified to follow him, through his long course of service to his sovereign, and his country, I have heard enough to be satisfied that his career was one of the greatest distinction before he came amongst us, and I see that he bears on his manly breast many a token of having shared in the glories of many a bloody field

We know him here as the conqueror of Affghanistan, as the successful Bombay General, who has led our Army to triumph, who has secured for our Empire a frontier which renders us safe from foreign hostility—and who has opened by his successes, a new field for our merchants and an extension of our commerce His sovereign has nobly rewarded his services, let us add our hearty cheers and congratulations I have to thank him for the honor he has this day done me in accepting this entertainment as a tribute of my respect and admiration That he may long live, on returning to his native land to enjoy his honors is my fervent prayer—and I trust when in his seat amongst the Peers of England that he will bear in mind the cause of India and by watching over the interests of its inhabitants, still add to our debt of gratitude

[*Bombay Courier, 21st March* 1840]

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૪૦

કીમતે બાહેર પાડી હતી.[1] એ કેતાબ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને અર્પણ કીધી હતી.

તા૦ ૧૮ મી આગશટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૧૦ યજદજરદી.

મરણ—ફકીરજી ભાઈજી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ ભાઈજી હીરાજીના વડા દીકરા. એવણ "ફકીરા ઘોડા દલાલ" ના નામથી જણાયલા હતા. પ્રથમમા કોઈ લશકરી અમલદારને ત્યા કોચમેન તરીકે એવણ રહયા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ થી ઘોડાની દલાલીનુ કામ શરૂ કીધું હતુ. તે ધંધામા સારી માહીતગારી મલ્યાવી આરબસ્થાનથી ઘોડા લાવનાર સઘળા આરબો એવણની મારફતે પોતાના ઘોડાઓ વેચાવવા લાગા, જેથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ ના ડીસેમબર માસથી ચ઼દનવાડીના રસતા પરનો મોટો તબેલો કે જે આજ લગણ "ફકીરાના તબેલા" ના નામથી એવણના વારેસો વાપરેછે ત્યા મોટા પાયાપર એવણ ઘોડાનો વ્યાપાર ચલાવવા લાગા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

દસતૂર અસપંદીઆરજી ફરામજી રબાડીએ રેવરંડ ડાકટર વીલસનને વંદીદાદ ઉપર કરેલી મુજાહેમતોના ૨૬ જવાબમા "હાદીએ ગોમરેહાન" નામની કેતાબ છપાવી પરગટ કીધી હતી.[3] આ કેતાબમા દસતૂર અસપંદીઆરજીએ બતાવી આપ્યુ હતુ કે ડાકટર વીલસને પોતાના વંદીદાદની શરેહના ભાષાણમા જંદ અવસતાને લગતા જે ફકરાઓ ટાકીઆછે તે જરથોસ્તી ધર્મ ઈયા રેવાજને લગતી કોઈબી કેતાબોમાં મોજુદ નથી, માટે તે કેતાબો દેખાડવાની એ ડાકટરને દસતૂર અસપંદીઆરજીએ "ચાલેંજ" કીધી હતી.

એ રીતે રેવરંડ ડાકટર વીલસને જરથોસ્તી ધર્મ ઉપર મુજાહેમતો કરવાથી પારસીઓને તેઓના ધર્મ સબંધી બાબદોની ખોલ શોધો કરવાને ફરજ પડી હતી, અને એજ કારણને લીધે તારીખે જરથોશત, મોજેજાતે જરતોશતી, નેરંગહાએ કલમ્બ, અને હાદીએ ગોમરેહાન, કેતાબો તરતજ એકએકની પછવાડે નીકલી હતી, જેથી પરકોમવાલાઓની પણ ખાતરી થઇ હતી કે પારસીઓ પોતાના ધર્મનો પુરતો બચાવ કરવાને શક્તિવાનછે. આ બાબે મજકૂર "હાદીએ ગોમરેહાન" ની ચોપડી વીશે લખતા અંતરેનુ "બોમ્બે ગેઝેટ" કે જે એક વખત મીશનરીઓનુ સઊથી મુખ્ય વર્તમાન હતુ તે પણ નીચે પ્રમાણે લખેછે —

"Asfandiarjee Framjee in the course of his animadversion makes frequent complaint that Dr Wilson has quoted passages not to be found in any of the sacred Books of the Parsees, or even in their uncanonical works, and goes so far as to challenge the production of the books containing the passages quoted in the Doctor's lecture This certainly is fair for unless the passages cited can be authenticated and produced the religion of the Parsees will, in the minds of Europeans appear branded with certain unmerited inconsistencies and enormities, and greatly increase the prejudice of the Parsees to adhere to their own religion with more strictness The epithets applied by Asfandiarjee to Christ and by Dr Wilson to Zoroaster are by no means creditable to either of them as controversialists, and had both disputants made choice of the inductive instead of the synthetic mode of conducting the dispute it would have been better for the cause of truth and less marked with those expressions which necessarily offend the believer of any creed when degrading epithets are applied to the founder of his religion

It cannot be supposed that the Parsee is less sincere in his zeal or devoid of honesty in his professed attachment to Zoroaster than a Christian is to the faith of Christ, and consequently in examining the claims of a faith to credence or disbelief we should guard against mixing up with our enquiries any preconceived notions, entertained in the course of education and repell every attempt of prejudice to hinder or oppose our enquiries We are happy to find that the Parsees are coming forward to state contents of their Shastras and the opinions they themselves entertain respecting the doctrines of Zoroaster, and also to correct any misstatements European writers may have inadvertently or ignorantly made regarding the faith and practice of the Parsee religion, because with the march of enquiry there must be a corresponding diffusion of truth

[*Bombay Gazette*, 10th *September* 1841]

---

૧ "શરીર શાનતી, અથવા તનદોરોશતીની પોથી ઈચ્યાને માણશના શરીરને શાનતી એટલે જે તનદોરોશતીની આપનારી કેતાબ. પુરવીણ વઈદની ગેરહાજરીએ હરેક માણશે પોતાના પરીવારનો અઊષદ કરવા થકી ડાકટર એલેકજાંડર ગીબશન શાહેબની મદદથી ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીએ બનાવીછે. શ્રી દમણ મધે કાવશજી ફરદુનજીએ છાપીછે, શને ૧૮૪૧ ઈશવી"

૨ એવણના બાવા શેઠ ભાઈજી હીરાજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમાથી અતરે આવ્યા હતા, અને પાલવાનાં બંદર તરફ લશ્કરી છાવણીમા દુધ વેચવાનો ધંધો કરતા હતા. એ પછી પાલવેથી લશ્કરી છાવણી સરકારે કોલાબે કાટી ત્યારે એવણ પણ પોતાની દુધની દુકાન ત્યા લઈ જઈ વસ્યા હતા.

૩ "હાદીએ ગોમરેહાન, ઈચ્યાને ગોમરાહ લોકોને રાહ બતલાવનારી કેતાબ. પાદરી વીલશનના વંદીદાદ ઊપર કરેલા લેક્ચરના ૨૬ જવાબમો. એ કેતાબ એ૦ અશપંદીઆરજી ફરામજીએ બનાવીછે. શ્રી મુમબઈ મધે શમાચાર છાપખાનામો છપાઈછે. શને ૧૨૧૧ ઈઅજદેજરદી. શને ૧૮૪૧ ઈશવી"

તા૦ ૫ મી સપટેમબર.

નદેલી ગામના જરથોસ્તીઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ ના વરસથી પોતપોતામા બંદોબસ્ત કરી પોતાની પંચાતને લગતું, એક ફંડ ઉભું કીધું હતું તે ફંડનો સવંત ૧૮૯૭ ના શાલ સુધીનો હીસાબ કુલ જરથોસ્તીઓની જાણને માટે આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાવી પરગટ કર્યો હતો. એ હીસાબની સેરે ત્યાંની અંજુમનના આગેવાનો જાહેર કરેછે કે એ ગામમા નસેસાલારોનો મુસારો એક બારયોજી કાવસજી બનાજી દર સાલ મોકલેછે, તથા એજ શેઠ નસેસાલારોને રેહવા માટે એક ઘર પેચાતુ લઈ ધર્મ ખાતે આપ્યુછે. વળી ત્યાંની દરેમેહેરનો ખરચ શેઠ હોરમસજી ભીખાજી ચાનાઈ પુરો પાડેછે. એ ઉપરાંત તેઓએ જરથોસ્તી સાહેબોને અરજ કરીછે કે એ ગામમા દોખમા આગળ એક કુવો ખોદાવવાની તથા જરથોસ્તીઓને સર બનસરે વાપરવાની એક ધર્મશાળા બંધાવવાની અગતછે તે કોઈ સખી સાહેબોએ પુરી પાડવી. આ અરજ પત્રની હેઠળ નદેલીની અંજુમનના નીચલા આગેવાન ગ્રહસ્થોની સહીઓછે,

શેઠ મનચેરજી નવરોજજી ભીખાજીતનના દા૦ નસરવાનજી મનચેરજી, રતનજી કુવરજી દેસાઈના, બેહરામજી દાજીભાઈ, મેહતા ડોસાભાઈ હોરમસજી, મનચેરજી જીજીભાઈ ઉનવાલા દા૦ બરજોરજી મનચેરજી, સોરાબજી બાપુજી હોરમસજી ગનધર, હોરમસજી કુવરજી, બરજોરજી નાનાભાઈ બોથી, રતનજી જમશેદજી, એદલજી બેહરામજી મુગની વાલા, બેહરામજી બરજોરજી (બેહરામજીના).

તા૦ ૧૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧ (કદમી) ૧૨૧૧ યજદજરદી.

મરણ—હોરમસજી કાવસજી સરાફ[1]—ઉમર વર્ષ ૩૮) શેઠ કાવસજી બહેમનજી સરાફના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની જગોએ અંગરેજી "સીવીલ પે આફીસ" મા વડા સરાફ હતા. ને ઓપ્રો લગભગ ૨૦ વર્ષ એવણે સરકારની મનતીજ ભલી રીત બજાવ્યો હતો.[2]

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (કદમી) ૧૨૧૦ યજદજરદી.

મરણ—પાલણજી કાવસજી અકુગર[3]—ઉમર વર્ષ ૬૯) સુરતવાલા શેઠ કાવસજી વીરજી અકુગરના વડા દીકરા. એવણ સુરત મધે ફરંગી વેપારીઓ સાથે કાપડ વગેરેનો રોજગાર તથા કેટલીક જાતની આડતો ચલાવતા હતા. સુરત મધે નાહનપરામા એવણે પોતાના મામા મરહુમ શેઠ કાવસજી રુસતમજી તમનાની નઇએતે એક મોટી ધર્મશાળા બંધાવી તે તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ ૧૮૧૯ ને દીને તમામ જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે ઓપ્રી મુકી હતી.

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

મુંબઈવાલા શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈએ "શ્રી ભરૂચના જરથોસ્તી રોજાના છોકરાઓને અવસતા શીખવવાને સારૂ તે જગોના જરતોસ્તીઓના માગવાથી એક નીશાન" આજ દીનથી તે તરફ પોતાને ખરચે કહડાની હતી[4]

તા૦ ૧૭ મી અકટોબર.

બીલીમોરા ગામના જરથોસ્તીઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ ના વરસથી પોતપોતામા બંદોબસ્ત કરી પોતાની પંચાતને લગતુ એક ફંડ ઉભુ કીધુ હતુ, તે ફંડનો સવંત ૧૮૯૭ ના શાલ સુધીનો હીસાબ કુલ જરથોસ્તીઓની

---

[1] શેઠ મેહરવાનજી હોરમસજી સરાફના બાવા તથા શેઠ કાવસજી મેહરવાનજી સરાફના બપાવા

[2] એવણના મરણની નોધ લેતા તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર ૧૮૪૧ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા લખેછે કે —

"He served in this situation (Head Shroff, Civil Pay Office) with zeal and ability for a period of nearly 20 years, where his Father had served for nearly 40 years with credit and respectability He had the well merited esteem of his Employers"

[3] સુરતના માજી કોટવાલ મરહુમ શેઠ પેસતનજી પાલણજીના બાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ નવરોજજી કાવસજી અકુગર ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા થએલા મોટા તોફાન વેલાએ સુરતથી વાહણમા સફર કરતા બીજા કેટલાક પારસીઓ જોડે દરીયામા ડુબી ગયા હતા એમના બાપ શેઠ કાવસજી વીરજી કોચીન તથા બટાવી તરફ સુરતથી વ્યાપારનો માલ લાવ લઈજા કરતા હતા તેઓ બટાવીમાજ મરણ પામ્યા હતા તેમના એક ભાઈ શેઠ રતનજી વીરજી તે મુંબઈવાલા મરહુમ શેઠ હોરમસજી રેહમુસજી અકુગરના બપાવા હતા એવોના બાપ વીરજી તથા કાકા જમાસપજી નવરોજજી અકુગર પ્રથમમા સુરતની પાસેના "અડવા" બંદરના રેહવાસી હતા એ અડવા ગામની હદ આગળના વખતમા નાનપરા (હાલના) ના મકાઈ બાગના પુલ સુધી ગણાતી હતી તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૭—૮ ને આસરે સુરતનો બાહેરનો કોટ બંધાયા પછી ઊમરા ગામના પટેલ ખાનદાનના વડીલ શેઠ નાનાભાઈ નરસંગજી નામના હતા તેઓની એ બાગમા ઘણીક જમીન હોવાથી તેવણે ત્યા એક પરૂ વસાવ્યુ હતુ, અને તેવણના નામ ઊપરથીજ આજ સુધી એ લતો "નાનપરા" ને નામે ઓળખાએછે

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૮૪૧

તાવર ખાનુની સભામની લેવાડી, જે ખુશાલીના પોકારો સાથે લેવાયા બાદ સર જમશેદજીએ ઉઠી એક નાયકાં ભાષાણમા આએ કામ સરનજામ ઉતરવા બાબે પોતાની તરફનો સંતોષ તથા લેડી જમશેદજી તરફની ખુશાલી બતાવી, તથા નામદાર સરકારે આ કામમા મદદ આપી અને ગવરનરે તેવણુ વિષે જે સુભ વિચારો જણાવ્યા, તથા હાજર થયલી બાનુંઓ અને ગ્રહસ્થોએ પોત હાજરીથી તેમને માન આપ્યુ તે બાબે સર્વેનો ઉપ માન્યો. એ પછી માંડવમાંથી નિકલતી વેળાએ નામ ગવરનરે સર જમશેદજીનો હાથ પોતાની બગલમા લ અને બંને સાથે બાહેર નિકલ્યા. આ વેળાએ વા વાગયુ, અને સર્વે મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતો

---

being intimated to her that even this sum was insufficient to defray the expenses of items of outlay which had not been included in the estimate, contributed a further sum of 10,000 ten thousand Rupees, shortly after her previous contribution The Court of Directors were then applied to by the existing Government, but Lady Jamsetjee, fearing a delay in such an application, further added to her former subscriptions the several sums of four, six and ten thousand Rupees, making a total gift to this most useful and most important undertaking of the sum of (140,000) one lakh and forty thousand Rupees The reply of the Court of Directors, with the usual liberality for which they are famed, more particularly in any object tending to promote the welfare and prosperity of the natives of this country, acceded to the request that all further expense should be defrayed by them, and the work went on, advancing rapidly towards completion.—Only the day before yesterday I heard that a handsome approach was suggested to the causeway, and that the want of further funds prohibited its being carried into execution I have since been informed, that on this circumstance reaching the ear of Lady Jamsetjee, she with her usual unbounded liberality immediately consented to defray the expense, estimated at about Rupees 22000, twenty two thousand, in addition to a former five thousand required for the embankment &c thus making a grand total of the donations of this most liberal and generous lady, amounting, for this useful undertaking alone, to the sum of One Lakh and sixty seven thousand Rupees Lady Jamsetjee had frequently urged that, as the poorer classes of the community were concerned it was no more than right and just that the rich should contribute to their wants In thus noticing the liberality of her Ladyship, I cannot but avail myself of the opportunity of mentioning circumstances which to some here present may be totally unknown I allude, Sir Jamsetjee, to the very great liberality of your family From a memorandum that I made some two years back, and from what I have since been able to collect, though many of your deeds of charity are hidden from the sight of all men, I sum up that no less a sum than 100,000 £ One Hundred Thousand Pounds Sterling have been subscribed by your family for Public Works, and when I come to place this sum in juxta position with the gifts of British Merchants, I say, give me a Bombay Merchant It matters not to what creed they may belong, as they are created of one and same God,—and the act of benevolence and charity will, it is to be hoped, have its weight eventually *I shall now conclude by proposing* 'The health of Lady *Jamsetjee*, and that she and *Sir Jamsetjee and family*, *may for* many years be blessed with health and prosperity'

[*Bombay Times, 9th April* 1845]

સર જમશેદજીએ આ સભામતીનો ઊતર આપતા ભાષાણ કીધુ કે —

LADIES AND GENTLEMEN—Allow me to return you my warmest thanks for your kindness in drinking the health of Lady Jamsetjee and in doing so I not avoid expressing how gratified and flattered I by this large assembly of my friends To you George Arthur, and to those Ladies, who have c *so far to grace this ceremony with their presenc* am under infinite obligations It is a complimen deeply feel, as, I am satisfied, will Lady Jamse who has looked forward to the opening of this Ca way as one of the happiest moments of her life who could receive no more grateful appreciatio her motives than the presence on this occasion of many of her Sex

The Hon'ble the Governor has spoken of work, as one emanating in charity towards the P and I may truly say that it did so, for though an undertaking had long previously been rec mended to Government by its Officers as calcul to produce great public good, yet Lady Jamset offer to contribute largely towards it on the condi that no tolls should be levied on the public, wa believe the result of a pure desire to benefit the in many ways and amongst others in preven those accidents to which, Sir George Arthur ha feelingly alluded

I may be permitted to say thus of the origin work of great public utility which did not eman from me, but which from domestic causes, I ca otherwise regard than with feelings of the grea pride and satisfaction

The Hon'ble the Governor has alluded to for acts of charity on my part, I am sure I shall excused in not further adverting to them on this c sion, but it is grateful to me to know that my mot and conduct are appreciated by the Head of the vernment

I should now but ill consult my own feel were I to omit to say, how much I regret the abs of that able officer Captain Cruickshank, under w superintendance this Causeway has been comme and completed I should have been glad of opportunity of tendering him personally and in presence of this distinguished assembly my best th for the zeal and ability with which he has devoted self to this undertaking, to him are we indebted fo early and successful completion of the work w it is only due to him to pronounce as perfec its construction

I once again beg to offer you my sincere th for your kindness in meeting me on an occa so full of interest to myself and for the gene warmth with which you have responded to the T proposed by the Hon'ble the Governor"

[*Gentleman's Gazette, 10th April* 18

૧ બોમ્બે ટાઇમસ, તા૦ ૯ મી આપરેલ ૧૮
આ પુલ પર માહીમથી જતાં નાકે બે
પથ્થરના આરકા મારી તે ઊપર નીચેની તખ્તી ઈ
ગુજરાતી, મરાઠી, તથા ફારસી ભાષામા કોતરેલી છે

એજ ગત્રે સર જમશેદજીએ પોતાની માહલક્ષ્મીની વાડીમાં પોતાના દેશી મિત્રોને આ બનાવની ખુશાલીમા એક મોટી જીયાફત આપી હતી. એજ દીને ધાસટીમા વગુનાગ ૧૦૦ ફરંગીઓએ તેઓને તથા તેમના કુટુંબ

"THIS CAUSEWAY WAS COMMENCED ON THE 8th of February 1843
Under the auspices of
LADY JAMSETJEE JEJEEBHOY

who munificently contributed towards its cost the sum of Rupees 1,55,800 It was designed by Lieut. Crawford and constructed by Capt Cruickshank of the Bombay Engineers and opened to the public on the 8th of April 1845, corresponding with the 13th day of the 7th month of Shenshaee Yezdezerd era, 1214, in the presence of the Hon'ble Sir George Arthur Bart Governor, the members of Council, and principal inhabitants of Bombay

The total cost of construction was Rupees 2,03,843 and 5 pies"

આ પૂલ બંધાવાને લગતી થોડીક વધારે હકીકત અતરે નોંધી રાખવા જોગછે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા મુંબઈના દેશી શેઠીયાઓએ થાણાની ખાડીપર એક પૂલ બાંધવાના કારણસર એક ઊઘરાણું પોતપોતા વચ્ચે કીધુ હતુ, અને તેમા નીચે મુજબ રૂ૨૦૦૦૦) ભરાયા હતા —

(રૂ૧૫૦૦) જમશેદજી જીજીભાઈ, રૂગમજી કાવસજી બનાજી (રૂ૧૦૦૦) ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, વીકાજી મેહેરજી, કાવસજી માણેકજી હાસમનનર (રૂ૫૦૦) જગન્નાથ શંકરશેઠ, મોતીચંદ અમીચંદ, ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠ, માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ (રૂ૪૦૦) બહમનજી અને અરદેશર હોરમજજી વાડીઆ (રૂ૨૦૦) જરજ આશાબરનર, અમરચંદ ભીમચંદ (રૂ૧૦૦) જીજીભાઈ દાદાભાઈ, ખરશેદજી કાવસજી હાસમનર

એ નાણા સરકારને નપુરદ કીધા હતા, પણ એટલા નાણામા તે પૂલ બંધાવો મુશ્કેલ હોવાથી, તેમજ ઊપલા માહીમ અને વાદરા વચ્ચેના પૂલની વધારે અગત હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ ના ડીસેમબર માસમા શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજીએ સરકારમા એક પત્ર લખી અરજ કીધી કે માહીમનો પૂલ બંધાવવા માટે અમો દેશીઓમા એક ઊઘરાણું કર્યું, અને તેમા સરકારે ઊપના થાણાના પૂલવાલા રૂ૨૦૦૦૦) તથા પોતાની તરફથી મદદ તરીકે બીજા રૂ૨૦૦૦૦) આપવા આ અરજ સરકારે બાહલ રાખી હતી, પણ એ ફંડમા જોઈતા નાણા નહિ ભરાવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૮ ના ડીસેમબર માસમા શેઠ નજીરજી નસરવાનજી વાડીઆએ "એ પૂલ પોતાને ખરચે બંધાવવાની સરકારમા ખાએશ દેખાડી હતી, અને તે કામમા મદદ તરીકે સરકારે રૂ૨૫૦૦૦) આપવાની મરજી પણ જણાવી હતી" [જામે જમશેદ, તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર ૧૮૩૮] લકીન તેના ખરચનો અડસટો મોટો થવાથી એ કામ પડી રહ્યુ હતુ એ પછી શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજીની જનામણ ઊપરથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એ કામ માથે લીધુ, અને તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી ૧૮૪૧ ને દીને સરકારમા એક પત્ર લખી પોતાના ધનીઆણી બાઇ આવાબાઈ તરફથી એ પૂલ બાંધવાના કારણસર રૂ૪૫૦૦૦) ધર્મ ખાતે આપવાની મરજી જણાવી હતી એના જવાબમા તા૦ ૨૧ મી મેએ ૧૮૪૨ ને દીને સરકારના સેક્રેટરી મી૦ મારાસે એ પૂલ બાંધવાના ખરચના અડસટાના "મીલીટરી બોરડ" તરફથી આવેલા રીપોરટની એક નકલ સર જમશેદજી ઊપર મોકલી, જેમા લખ્યુ હતુ કે ઇજનેર ખાતાવાળા લફટનન્ટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે એ પૂલ બાંધવાના ખરચનો અડસટો રૂ૧૬૪૫૪૦) નો થયોછે આના જવાબમા સર જમશેદજીએ તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ ૧૮૪૨ ને દીને ગવરનર સર જારજ આરથર બારોનેટ પર એક કાગજ લખી જણાવ્યુ કે "માહીમનો પૂલ બાંધવાની લોકોના જાન માલની તથા વ્યાપારની સલામતીને કાજે ઘણી અગતછે, તેથી સરકાર જો લફટનન્ટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે તે બાંધવાનુ ટેનડર માગેતો જે લોકો એ કામ લેવા માગેછે તેઓનો ભાવ જણાય કાએજે મને ઊમેદછે કે એ અડસટો ઊપજાવ્યોછે તે કરતા ઓછે ખરચે એ કામ બનશે" આ પત્રના જવાબમા સરકારના સેક્રેટરી મી૦ આર કે પ્રીંગલે તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૪૨ ને દીને સર જમશેદજીને લખી જણાવ્યુ કે તમારી સુચના મુજબ ઇજનેર ખાતાવાળા કપતાન ક્રુકશાંકે માહીમનો પૂલ લફટનન્ટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે બાંધવાના ટેનડરો જાહેર ખબર મારફતે માગયા હતા, તે મુજબ શેઠ જમશેદજી દોરાબજી (નાયગામવાલા) આ કામનુ રૂ૧૩૧૦૦૦) ની કીમતે, તથા શા વર્ષની મુદતમા પુરૂ કરવાની બોલીએ કન્ત્રાક્ટ લેવા માગેછે, તે અહરથનુ ટેનડર બાહલ રાખવાને મીલીટરી બોરડ ભલામણ કરેછે, માટે એ રૂ૧૩૧૦૦૦) ઊપરાત પૂલની બાંધમણ બાજુએ ધેરાવ વધારે રાખવાના તથા બીજા પરચુરણ ખરચના રૂ૫૭૮૦) મળી રૂ૧૩૬૭૮૦) નો ખરચ બેસશે આના જવાબમા સર જમશેદજીએ તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર ૧૮૪૨ ને દીને ગવરનર સર જારજ આરથરને લખી જણાવ્યું કે જ્યારે એ કામને માટે રૂ૧૩૬૭૮૦) નો ખરચ બેસશે ત્યારેતો મે જે આગલ રૂ૪૫૦૦૦) આપવા કહ્યા હતા તેને બદલે હુ લેડી જમશેદજીની વતી રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખ રૂપીઆ સરકારી તીજોરીમા અનામત મુકુ છુ અગર સરકાર એ કામ માથે લઈ પુરૂ કરે તથા પૂલ તૈયાર થયા પછી લોકોને માટે ઊઘાડો મુકે, અને કોઈ પાસે કસ્સો લવાજમો લે નહિ વળી બાકીના રૂ૩૬૭૮૦) જોઈએ તે માટે થાણાના પૂલના દેશીઓના એકઠા કરેલા રૂ૧૦૦૦૦) તથા સરકારે તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૩૮ ને દીને શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજી જોગના કાગજમા એ કામમા મદદ તરીકે આપવાને કબુલ કીધેલા રૂ૨૦૦૦૦) આપવા, અને બાકીના રૂ૧૬૭૮૦) ઘટે તે અતરેની સરકારથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ના હોકમ વગર અપાય નહિ, અને તે હોકમ મેળવતા ઘણો વખત નિકલી જાય, માટે તુરત વેળા તમોએ એ કામ ચાલુ કરવાનો હોકમ કરવો અગર કોરટથી ઊપલા ખરચની પરવાનગી નહિ આવગેતો બાકીના

તેમજ ભાઈબિરદારોને આ પુલ બંધાવાથી થાએલા સુખને માટે સર જમશેદજીને એક માનપત્ર આપી તેઓનો ઉપકાર માની તેમને દોઆ ચાહી હતી. તેમજ માહીમ ૮ વાડાના કુનબીઓએ પણ એક માનપત્ર મરાઠીમા લ મી૦ વાપેલની મારફતે સર જમશેદજીને પોહચાડયું હ

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ.

રોજ ૧૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

ચોપાટી મધે દોખમાઓવાલા ડુંગરની હેઠલ શેઠ ખ શેદજી કાવશજી બનાજીએ આથલા પાગલા તથા લાચ જરથોસ્તીઓને રાખવા માટે પંચાતને આપેલી ડુંગ વાડીની જમીનપર મરહુમ શેઠ ફરદુનજી સોરાબજી પ ખના છોકરાઓ શેઠ ખરશેદજી તથા જમશેદજી ફરદુન પારખે છેલા ગ્રહસ્થના ધનીઆણી બાઈ પીરોજબાઈ નઈમતે એક ધમશાલા બંધાવી આજ દીને તેને ખો મુકવાનું જશન કીધું હતું. આ વેલાએ પંચાત અકાબરો તથા બીજા ઘણાક જરથોસ્તીઓ હાજર હ હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવાબાદ શેઠ ખરશેદ તથા જમશેદજી તરફથી એક અંજુમન પત્ર પંચાત મેહતા શેઠ અરદેશર દાદાભાઈએ વાંચી સંભલાવ જેમા જણાવ્યું હતું કે એ ધર્મશાલા આથલા પાગ તથા ગરીબ નાવારેસ જરથોસ્તીઓને રાખવા મા પંચાતના અકાબરોની રજા લઈ બંધાવીછે, અને પંચાતના હવાલામાજ આપીછે, તથા તેની મરામત વ રેનો ખરચ પણ પંચાતના ફંડમાથીજ કરવો. એ પ રૂ૨૫૦૦) આથલા પાગલાઓના ફંડમા આપવાની તંદે રતી પડાની હતી. ઉપલો અંજુમન પત્ર વંચાયા બ પંચાતની તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સુરતે શે શેઠ ખરશેદજી તથા જમશેદજી ફરદુનજી પારખને એક શેઆલ હોગડી માન આપ્યું, અને સર્વે હાજર થય ગ્રહસ્થો ત્યાં ચાસની કરી વિદાય થયા હતા.[1]

રૂ૧૫૦૦૦) બો હું તમોને આપીશ. એના જવાબમા સરકારના શેક્રેટરી મી૦ પ્રીગલે તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૪૩ ને દીને સર જમશેદજીને લખ્યુ કે ઉપલા ઘટાડાના રૂ૧૬૭૮૦)નો હોકમ સરકાર ઈંગલાંડ કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસ ઉપર જલામણ કરી મંગાવશે. નામદાર ગવરનરની કોનસીલને એમા કસો શક નથી કે તમારી પાસેથી બીજા રૂપીઆ લેવા પડશે. લેડી જમશેદજીની ઈછા પ્રમાણે મોટી ખુશી સાથે એ પુલ બાંધવાનુ કામ શરૂ કરવાનો હોકમ કીધોછે. સર જમશેદજીએ આ બાબે સરકારનો ઉપકાર માન્યો, અને લેડી જમશેદજીની વતી તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૪૩ ને દીને સરકારી તીજોરીમા એક લાખ રૂપીઆની રકમ ભરી તેની રીશીટ બીડી હતી. એ પછી કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસ તરફથી તેમના તા૦ ૨૩ મી આગશટ ૧૮૪૩ ના ડીસપાચમા ઉપલા રૂ૧૬૭૮૦) ની પરવાનગી આપી હતી. તે ડીસપાચની એક નકલ તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૪૩ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એમકોમબે સર જમશેદજી ઉપર બીડી હતી, જેમા સીવટે કોરટ તરફથી લખ્યુ હતુ કે—

"With these views of the wants of the work, and with a just appreciation of the munificence of Sir Jamsetjee and his Lady, we approve of the prosecution of the Mahim and Bandora causeway and Bridge on the terms which you have reported."

એ પછી ઉપલા પૂલનુ કામ ચાલુ થનાબાદ સર જમશેદજીએ તેમા વાર વાર બીજી રકમો આપી નવો ફેરફાર કરાવ્યો હતો, જેવા કે તેમા કામે લાગતા નાબલા પથરોને બદલે પોતાને ખરચે ખાનકીના પથરો, તથા બંધે બાજુની દીવાલોની ઉંચાઈ વધારે, તેમજ પૂલની પરથેના ડુંગરાઓમા ઘણો ચીકન ચુનો વપરાવ્યો હતો કે ઓઆઆના પાણીનો ખમારો તેમા નહિ થાવ. એ ઉપરાંત એ પુલનો કેટલોક ભાગ તા૦ ૪ થી જુન ૧૮૪૪ ને દીને તુટી પડયો હતો તે પાછો સમરાવવાના તેમજ બીજા પરચુરણ ખરચ વગેરેના મળી રૂ૫૫૮૦૦) લેડી જમશેદજીને એ કારણસર વધારે આપવા પડયા હતા. તથા સરકાર તરફથી એમા કુલે રૂ૪૮૦૪૨—૦—૫ ખરચાયા હતા. એ પુલ બંધાઈ તૈયાર થવા પછી તે પુલને માટે ઉઘાડવા આગમજ સરકારના હોકમથી મીલીટરી બોરડના છ અધિકારીઓએ સાથે મળી તેની તપાસ કીધી હતી, અને તેના મુસતહકીમપણા બાબે તા૦ ૩૧ મી મારચ ૧૮૪૫ ને દીને સરકારમા રીપોરટ કીધો હતો. એ પુલના બાંધકામનુ ઉપરીપણુ કરનાર સરકારી ઈન્જનેર કપતાન કરૂકશાંકે આ કામ ઘણી ઉલટ તથા મેહનતથી પાર પાડયુ તે માટે સર જમશેદજીએ તેને રૂ૫૦૦૦) ની પોતા તરફથી બક્ષીસ આપવા માટે અતરેની સરકારની મારફતે ઈંગલાંડથી કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસની પરવાનગી મંગાવી તે રકમ આપી હતી, તેમજ એ પુલ બાંધનાર કંત્રાકટર શેઠ જમશેદજી દોરાબજી નાપગામવાલાને પણ સર જમશેદજીએ રૂ૧૫૦૦૦) ભેટ આપ્યા હતા.

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી આપરેલ ૧૮૪ આ ધર્મશાલાપર ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ મા શેઠ ખરશેદ ફરદુનજી પારખે પોતાને ખરચે એક માલ બંધાવી આપ્યો હતો. એ ધર્મશાલાના દરવાજાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે

" શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે

" આએ ધરમશાલાની ઈમારત બેહેસતન બા
" પીરોજબાઈ તે શેઠ જમશેદજી ફરદુનજી પારખની ધર્
" આણીના પુનને શારૂ આથલા પાગલા તથા બેકસ લાચા
" જરતોસ્તીઓને રાખવાના કારણસર બેહેસતનશીન શે
" ફરદુનજી સોરાબજી પારખના સાહેબજાદાઓએ પોતાન
" ખરચથી સને ૧૨૧૪ ઈઆજદજરદીના સાલમા બંધાવી
" વીને પારસી પંચાએતના ટરસટી સાહેબોના સપાવી
" નમા આપી હતી

" તીહાર પછે

" એ ધરમશાલાની ઈમારત મધે સને ૧૨૩૩ ઈઆ
" જદજરદીના સાલમા ભાઈ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે
" પોતાને ખરચે માલ બનાવી કેટલાએક ફેરફાર કરાવી
" આપેઓછે મુકામ મુંબઈ સને ૧૨૩૩ ઈઆજદ-
" જરદી સને ૧૮૬૪ ઈસવી "

તા૦ ૧૧ મી આપરેલ.

રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ જીવણબાઈ તે શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી કોહીલાના વીધવાના ઉઠમણામા તેમના દીકરા શેઠ રતનજી દાદાભાઈ કોહીલાએ રૂ૭૦૦) ધર્મ ખાતાઓમા આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મુંબઈના બનાજી ખાનદાનના વડવા મરહુમ શેઠ બનાજી લીમજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૯ મા આતરેના કોટમા કાવશજી પટેલના ઘરની સામેની ગલીમા જે આદરાનની દરેમેહર બંધાવેલી હતી તે પુરાતન દરેમેહર ભાગી પડવાની હાલતમા આવવાથી બનાજીના કુટુંબના કેટલાએક સાહેબોએ પોતપોતામા એક ફંડ ઉભું કરી[2] તેને નવેસરથી બધાવી આજ રોજે તેમા જુના આદરાન સાહેબનેજ તખ્તનશીન કીધા હતા. આ વેળાએ પંચાતના આગેવાનો તથા બીજા ઘણાક જરથોસ્તી લોકો મીજલસમા હાજર થયા હતા. જશનની ક્રિયા પુરી થયા બાદ શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ ઉઠી શેઠ હોરમજજી રતનજી બનાજી (કે જેઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ મા શેઠ દાદાભાઈ કુવરજી બનાજીનાં મરણ પછી એ દરેમેહરનો સર્વે વહીવટ ચલાવતા હતા, તથા જેઓએ નવી દરેમેહર બંધાવવાના કામની સઘળી આગેવાની તથા મેહનત લીધી હતી તેઓ) ને "એક શાલ હોરાડી એ દરેમેહરનો મુતવલી ઠરાવેઓ." એ પછી આતરેની પારસી પંચાત તરફથી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ આ શુભ કામની ખુશાલીમાં બનાજીના કુટુંબના વડા શેઠ ફરામજી કાવસજીને એક શાલ હોરાડી માન આપ્યુ, તથા આએ શુભ બનાવની ખુશાલીમા શેઠો ફરામજી, ખરશેદજી અને રૂસતમજી કાવશજીએ રૂ૫૦૦) આધળા પાંગળાઓના ફંડમા આપવાની તદબીરસ્તી પઢાવી હતી.[3] અને ત્યારબાદ સર્વે મીજલસ ચાશની કરી બરખાસ્ત થઈ હતી.[4]

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

મુંબઈ મધે સ્થાપવા ધારેલી "ગ્રેટ ઇસ્ટર્ન રેલવે" કુંપનીના ભાગીદારોની એક સભા આજ દીને ટાઉનહાલમા મળી હતી. તેમાં ૧૦૦ ભાગીદારો હાજર હતા, તથા સભાની ખુરસી કરનલ જારવીસને આપવામાં આવી હતી. મી૦ આરીકન વકીલની દરખાસ્ત ઉપરથી અને તેને શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ ટેકો આપવાથી ત્યા એવું ઠેરવ્યું કે "મુંબઈ અને માહેલા દેશો વચ્ચે આવ જાવ કરવાના માર્ગ અને સંદેશાની સુધરાઈથી ઘણા મોટા ફાએદા થાશે એવી આએ સભાની પકી ખાતરીછે, અને એ ઉપર જણાવેલા કારણનો વધારો કરવાસારૂ રેલવેની એક અથવા વધારે સડકો બાંધવાની કોશેશ એકસરખા જોરથી ચાલુ રાખવી જોઈએછે, અને તે પાર પાડવાની આશાથી હાલની કંપનીએ પોતાનું નામ બદલી "ઇનલાંડ રેલવે આસોસીએશન ઑફ બામ્બે" કરી રાખવું, અને તેની મુખ્ય મકસદ એકે— પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમા રેલવે બાંધવાને બની શકે તે બાબેની ખબર મેલવવી, અને મુંબઈ અથવા તેની પડોશમાંથી માહેલાં દેશાવરો ભણી રેલવે બાંધવાને લાયકની સડક શોધી કાઢવી, અને એ કામમા બની શકે તેટલી સરકા-

---

[1] તા૦ ૫ મી મારચ ૧૮૪૬ ના શમાચારમા છપાયલો ઇરાનીઓના ફંડનો તથા તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૪૬ ના શમાચારમા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

[2] એ ફંડમા નીચે મુજબ રૂ૨૭૦૦૦) ભરાયા હતા —

૫૦૦૦) શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી
૫૦૦૦) શેઠ ખરશેદજી કાવશજી બનાજી
૫૦૦૦) શે૦ રૂસતમજી કાવશજી બનાજી તથા શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી
૨૫૦૦) શેઠ માણેકજી લીમજી બનાજી
૨૫૦૦) શેઠ દીનશાહજી નાનાભાઈ દાવર
૧૫૦૦) શેઠ હોરમજજી રતનજી બનાજીએ પોતાના માબાપ તથા મરહુમ દીકરા જમશેદજીની નાંઇએતે
૧૫૦૦) શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલ

ઉપલા રૂ૨૭૦૦૦) માથી એ દરેમેહર સમરાવના તથા બીજો ખરચ કરતા રૂ૧૧૦૩૪)૮૫ રેસ બાકી વધેલા શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના હાથમા હતા તે તેમના મરણ બાદ તેમના વીધવા બાઈ બચુબાઈએ વીઆજ તથા બીજા વધારા સાથે મળી રૂ૨૭૦૧૫—૨—૪૨ તા૦ ૨૬ મી ડીશેમબર ૧૮૫૯ ને દીને શેઠો દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી, શોરાબજી પેશતનજી ફરામજી, લીમજી માણેકજી બનાજી, અને ધનજીભાઈ ફરામજી પટેલ એઓને એ દરેમેહરના તરસ્ટીઓ તરીકે સપુરદ કીધા હતા એ પછી તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૭૯ ને દીને એ દરેમેહરના તરસ્ટીઓ શેઠો શોરાબજી પેશતનજી ફરામજી, લીમજી માણેકજી બનાજી, પેશતનજી ખરશેદજી દાવર, નાનાભાઈ ધનજીભાઈ બનાજી અને ફરદુનજી મેહરવાનજી બનાજી એઓએ હાઈ કોરટના સોલીસીટર મી૦ રોબીનસની મારફતે એ દરેમેહરને લગતી પુંજીનું એક "તરસ્ટડીડ" કરાવ્યું છે

[3] તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૪૬ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

[4] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૭ મી આપરેલ ૧૮૪૫

રૂ૧૩૧૪૨ાા૧૪ા, બ્યાજની કસર રૂ૧૮૬૩ાા૨ાા તથા બંગાલ બેંકના શેરોની કીમતના ઘટાડાના રૂ૧૭૫૦૦), તેમજ આએ વર્ષથી પંચાતનાં દફતરમાં જુદાં જુદાં ખાતાં પાડવાનું નક્કી કર્યાંથી મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શેરાબજી પારખનાં સાહેબજાદાઓએ પડાવેલું ખાતું તથા ઇનસાફ અને અરજી કરવાનું ખાતું જે પંચાતનાં હીસાબની સાથે ભેલવું હતું તે જુદા પાડવાથી તથા તે ખાતાઓના રૂ૧૭૮૫૯)૨ાા બાદ કરવાથી વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમાં પંચાતના હીસાબને લગતા રૂ૨૮૬૦૨૮ાા૨૦ા તથા જુદા જુદા પડાવેલા ખાતાઓના[1] રૂ૫૧૦૬૬ાા૨૩ા મળી કુલે રૂ૨૯૭૧૨૫ાા૧૮ા બાકી હતા.

---

૧ આ ખાતાઓમાં પેહલું મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શેરાબજી પારખના સાહેબજાદાઓ શેઠો ખરશેદજી તથા જમશેદજીએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૧ માં પડાવેલું, બીજું ઇનસાફ તથા અરજી કરવા બાબેનું ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૪ માં પડાવેલું, ત્રીજું સર જમશેદજી જીજીભાઇને ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૨ માં "નાઇટ હુડ" નો ખેતાબ મલ્યો તેની મુબારકબાદીમાં મુંબઇ તથા સુરતના પારસીઓએ સ્થાપેલું "સર જમશેદજી જીજીભાઇ ટ્રાનસલેશન ફંડ" નું ખાતું જે તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર ૧૮૪૩ ને દીને શેઠો બહમનજી હોરમજજી અને દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆએ પંચાતના તરસ્ટીઓ હસ્તક સોંપેલું, ચોથું ઊદવારની અનજુમનનું ધરમ ખાતું કે જે ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૪ માં ચીન કતાનના જરથીહતી. એઓએ ઊદવારેના ગરીબ મોબેદો તથા બેહદીનોને દર વર્ષે વેહચી આપવા માટે ૪૦૨૯) ડાલરનું એક ફંડ કરી તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૪ ને દીને તે રકમ અતરે શેઠ ધીકાજી મેહરજી ઊપર મોકલી હતી તે રકમ ખરચ બાદ કરી બ્યાજ સાથે રૂ૧૦૭૩૫ાા૭ાા ની થઇ તે શેઠ ધીકાજીએ તેમાં નાણાં ભરનારાઓનો તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર ૧૮૪૩ ને દીને એક સરક્યુલરની મારફતે વિચાર લઇ તા૦ ૧૧ મી આપરેલ ૧૮૪૪ ને દીને પંચાતના ફંડના દફતરમાં ખાતું પડાવી આપી હતી, અને તે બાબે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેના બ્યાજમાંથી દર વર્ષે મુકતાદને ટાંકણે ઊદવારેના મોબેદો તથા નાદારેસ બેહદીનોમાં અનાજ વેહચવો, પાંચમું ખાતું ઊદવારેના આતશબેહરામનું જુનું રૂપાકામ મુંબઇ મંગાવી રૂ૧૦૯૭ાા૧૭ ની કીમતે વેચ્યું, તથા ઊદવારાના આતશબેહરામની પેટીમાંથી રૂ૪૩૫) નીકલ્યા, તથા રૂ૪૬૭)૮ સર જમશેદજી જીજીભાઇ નાઇટે પોતાની ખુશીથી આપી રૂ૨૦૦૦) નું એક ખાતું તા૦ ૧૧ મી આપરેલ ૧૮૪૪ ને દીને પંચાતના દફતરમાં "ઊદવારના આતશબેહરામ બાબતનું ખાતું" એવા નામથી પડાવ્યું, અને તે બાબે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેના બ્યાજની રકમ દર વર્ષે ઊદવારે દસ્તુરજી વગેરેપર વાલવી કે સર્વે મોબેદોને હીસ્સા પ્રમાણે વેહચી આપે

તા૦ ૧૯ મી આગસટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી રૂસતમજી ચીનીચીની—ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાલા શેઠ રૂસતમજી નથુજી ચીનીચીનીના દીકરા. એવણ સુરતમાં જયારે વલંદા, ફ્રેન્ચ, તથા પોરતુગીઝોની કોઠીઓ હતી ત્યારે તેમની સાથે વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી મુંબઇમાં આવી થોડાક વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો, અને મરણ પણ હિયાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૦ મી આગસટ.

માલવા અફીમની એક પેટી માલવાથી મુંબઈ લાવવાની જગાત રૂ૧૨૫) હતી તે આએ વર્ષમાં અતરેની સરકારે વધારી રૂ૨૦૦) કરવાથી આજ દીને અતરેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી વ્યાપારીઓએ ઇંગલાંડ "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ઉપર એક અરજી મોકલી એ જગાત ઓછી કરવા બાબે માગણી કીધી હતી. આ અરજીપર મુંબઇના ૧૬૨ વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી, જેઓમાં નીચલા મુખીઅ પારસીઓ હતા[2]:—

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈના છોકરાઓની કુંપની, બહમનજી અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજીના છોકરાઓની કુંપની, દાદાભાઈ અને મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, માણેકજી નશરવાનજી પીટીટ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, રતનજી એદલજી બાટલીવાલા.

તા૦ ૨૪ મી આગસટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—જહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ—ઉમર વર્ષ ૫૪) શેઠ ખરશેદજી બહમનજી લીકીમના દીકરા. એવણ પેહલવેહલા તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૧૪ ને દીને અતરેના જાણીતા હિંદુ વ્યાપારી શેઠ તારાચંદ મોતીચંદની સાથે ગુમાસ્તા તરીકે ચીન ગયા હતા. હિંદુઓમાં પેહલવેહલા ચીન જનાર આ શેઠ તારાચંદ હતા. આઠ વર્ષ ત્યાં રહી શેઠ તારાચંદ તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૨૨ ને દીને એવણને ચીનમાં પોતાના આડતીઆ તરીકે રાખી મુંબઈ આવ્યા હતા. એ પછી એવણે ચીનમાં મજકુર શેઠ તારાચંદ ઉપરાંત અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓ શા૦ મોતીચંદ અમીચંદ, સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઇટ, નાખોદા મહમદઅલી રોગે, અમદાવાદવાળા હઠીસીંગ કેસરીસીંગ, વગેરેની આડત તથા

---

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર ૧૮૪૫.

પોતાનો ખાંનગી બ્યાપાર મુંબઈ અને કલકત્તા શાથનો મોટા પાયા ઉપર ચલાવ્યો હતો. આ માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ સુધીના અરસામાં એવણે ચીનની ઘણીક સફરો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ મા અતરે આવ્યાબાદ એવણ અમદાવાદવાળા શા૦ હઠેસીંગ કેસરીસીંગની મુંબઈ ખાતેની પેહડીના ભાગીઆ થયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા શા૦ મોતીચંદ અમીચંદના મરણ બાદ તેમના દીકરા શા૦ ખીમચંદ મોતીચંદ, તેમજ અતરેની શા૦ અમરચંદ ખીમચંદની જાણીતી બ્યાપારી પેહડીએ તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૩૭ ને દીનથી પોતાની પેહડીની સરે મુખતીઆરી એવણને આપી હતી એવણ પોતાની તબીયતના સુધારાને માટે શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ સાથે પુણે ગયા હતા, અને ૧૪ દિવસમા ત્યાંજ એમનું મરણ નીપજ્યુ હતું.[1]

તા૦ ૨૬ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ જહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદનું ઉઠમણુ અતરે તેઓના ઘરમા થયુ હતું, તે વેળાએ તેમના વીરવા ભાઈ દીનશાઈ તથા દીકરા શેઠ પેશતનજી જહાંગીરજી તારાચંદે મરનારના પુનને માટે (રૂ૫૦૦૦) મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડમા આપવાની તંદરોસ્તી પકાની હતી, એવી સરતે કે તે રૂપીઆ મુદ્દલ અનામત રાખવા, અને તેનું બ્યાજ દર શાલ રૂ૩૦૦) ઉપજે તે આધના પારસી જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવાના ફંડમા વાપરવું. એ ઉપરાંત એવણના દોસ્ત સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટે રૂ૫૦૦) પંચાતના ફંડમા આપવાની તંદરોસ્તી પકાની હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી માણેકશાહ[3]—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને ભેસાવાહના નામથી જાણીતા હતા. મુંબઈ મધે એઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટની સાહેતા લેઈને ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો રોજગાર તેમજ જવાહેરનો મોટો બ્યાપાર ચલાવતા હતા. પછવાડેથી એમને બ્યાપારમા મોટું નુકસાન થયુ હતું.

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

આજ દીને દખણ હૈદરાબાદમા શેઠો વીકાજી તથા પેશતનજી મેહરજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ મા પોતાની બંધાવેલી દરેમેહરની પાસે મોટી જગા લઈ એક નવી દરેમેહર બંધાવી તેમા આતશ આદરાન તખ્તનશીન કીધા હતા.[4]

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

ચીન મધે ત્યાં બ્યાપાર કરનાર જરથોસ્તીઓએ એક ધર્મનુ ફંડ ઉભું કર્યુ હતુ, તે બાબેના બંદોબસ્તો તથા ઠેરાવો કરવાને આજ દીને ત્યાની અંજુમનની એક સભા શેઠો દાદાભાઈ અને માણેકજી રૂસતમજી બનાજીની કંપનીના કુનથાઈ હાગના પેહલા નંબરવાળા ઘરમા મળી હતી. તે વેળાએ એવું ઠેરવ્યું કે ચીન મધે વસનારા જરથોસ્તીઓએ એક ધર્મ ખાતુ સ્થાપવુ, તથા તેમા હર શાલ નવાં વર્ષને શકને સરે કોઈએ પોતાની ખુશી મુજબ રકમો ભરવી, તથા ચીન મધે નવા જરથોસ્તીઓ આવે તેઓ પાસે પણ ભરાવવી, અને તે ધર્મ ખાતાનાં ફંડમાથી "જરથોસ્તી ધરમને લગતો હરેક ખરચ જેહેવો કે સ્થાંનની જગા મેળવવા તથા તે અંજુમનના કબજામાં રાખવાને સીજે હદ બાંધવી પડે અથવા

---

૧ એવણના મરણ બાબે તે વેળાના અતરેના ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રમા લખેછે કે —

"We last week recorded the demise of the charitable Hutteesing Kessreesing of Ahmedabad, we have now with regret to announce the death of Jehangeer Cursetjee Esq, the managing partner in Bombay of the Firm of Hutteesing Kessreesing. This active and intelligent Parsee merchant was for a long time Agent to Motichund Amerchund in China. He went a few days ago in company with Cursetjee Jamsetjee Esq to Poona, for the purpose of recruiting his health by a change of air. On Sunday last he was attacked with apoplexy, and expired at half past 11 o'clock at night, to the great grief of his family and his numerous Friends. He was 54 years old, and leaves behind him a disconsolate widow, four sons, and two daughters, to bewail his irreparable loss."

[*Gentleman's Gazette, 27th August 1845*]

૨ તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ ૧૮૪૬ ના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

૩ એવણના એક ભાઈ શેઠ શોરાબજી તે અતરેવાળા શેઠો ધનજીશાહ શોરાબજી તથા માણેકજી મેહરવાનજી શાહના બાવા પણ મુંબઈ મધેજ રોજગાર ચલાવતા હતા

૪ એ દરેમેહરના મકાનમા બે આરસીના તખ્તાઓ લગેલાછે, અને તેમા કેટલાક ફારસી બેતો લખેલાછે તેમાના એક તખ્તામાંના બેતો પુણાના હાલના ખાનબાહાદુર દસ્તુર નોશીરવાનજી જામાસપજીના, તથા બીજામાના શાએ ગીરધારીપરસાદ નામના કાએથ જાતના એક માતબર શહરસના જોડેલાછે, તે ઉપરથી એ દરેમેહરને લગતો દાહડો વાર, વગેરે માલમ પડેછે એ દરેમેહર પરેહવાને લગતી ક્રિયા દસ્તુર નોશીરવાનજી જામાસપજી જામાસપ આશાનાઓએ કીધી હતી